

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΕΚΘΕΣΗ – ΕΚΦΡΑΣΗ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

- Θεωρία του σχολικού βιβλίου
- Απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου
- Πρόσθετες ερωτήσεις
- Κριτήρια αξιολόγησης

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει τη σφραγίδα των εκδόσεων ΒΟΛΟΝΑΚΗ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΟΛΟΝΑΚΗ**

Copyright

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΟΛΟΝΑΚΗ

Μαυρομικήλη 41 και Βαλτετσίου

Τηλ. (010) 3608065 – 3608197

Fax (010) 3608197

ΑΘΗΝΑ

Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση:

ΔΙΗΝΕΚΕΣ τηλ.: (010) 3606826 – 3606760

ISBN: 960-381-226-9

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι αλλαγές που σημειώθηκαν στη διδασκαλία και την εξέταση του γλωσσικού μαθήματος, μας οδήγησαν στη συγγραφή μιας σχολικής ανάλυσης που με υποδειγματικό τρόπο, θα βοηθούσε το μαθητή να κατανοήσει τις απαιτήσεις του νέου εκπαιδευτικού συστήματος. Το βοήθημά μας ακολουθεί τη διάταξη της ύλης του σχολικού εγχειριδίου. Σε κάθε ενότητα, παραθέτουμε τη θεωρία, τις απαντήσεις στις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου, καθώς και έναν αριθμό από πρόσθετες ερωτήσεις λεξιλογικού και εκφραστικού περιεχομένου με τις απαντήσεις τους.

Στο κεφάλαιο «Ερευνητική Εργασία», παραθέτουμε ένα υπόδειγμα, που σκοπό έχει να βοηθήσει το μαθητή να καταλάβει τον τρόπο χρησιμοποίησης των πηγών και της σχετικής βιβλιογραφίας, αλλά και τον τρόπο σύνθεσης των δεδομένων, που οδηγεί στη συγγραφή μιας πραγματείας επιστημονικού περιεχομένου.

Στο τέλος αυτού του βοηθήματος προσθέσαμε και μία σειρά κριτηρίων αξιολόγησης με θέματα σύγχρονου προβληματισμού. Ξεκινώντας από τη μετανάστευση και το ρατσισμό και φθάνοντας έως την παγκοσμιοποίηση, τη θέσπιση της ευθανασίας και τα διατροφικά σκάνδαλα, ο μαθητής έχει την ευκαιρία, αφού απαντήσει μόνος του στις ασκήσεις μας (οι οποίες είναι σύμφωνες με το νέο τρόπο αξιολόγησης), να ελέγξει την ορθότητα των απαντήσεών του και να αντλήσει χρήσιμα στοιχεία, που θα τον βοηθήσουν κατά τη διάρκεια της σχολικής του διαδρομής.

Ο συγγραφέας

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Η ΠΕΙΘΩ

1η ΕΝΟΤΗΤΑ (Πειθώ – Προπαγάνδα)	9
2η ΕΝΟΤΗΤΑ (Τρόποι πειθούς – Επίκληση στη λογική – Επιχειρήματα και τεκμήρια)	15
3η ΕΝΟΤΗΤΑ (Είδη συλλογισμών)	20
4η ΕΝΟΤΗΤΑ (Εγκυρότητα, Αλήθεια, Ορθότητα ενός επιχειρήματος)	28
5η ΕΝΟΤΗΤΑ (Αξιολόγηση του επιχειρήματος)	32
6η ΕΝΟΤΗΤΑ (Σημασία και αξιολόγηση των τεκμηρίων)	38
7η ΕΝΟΤΗΤΑ (Παραλογικοί συλλογισμοί)	42
8η ΕΝΟΤΗΤΑ (Ασκήσεις σχολικού βιβλίου σελ. 24 – 41)	47
9η ΕΝΟΤΗΤΑ (Επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη)	78
10η ΕΝΟΤΗΤΑ (Επίκληση στο ήθος του πομπού)	83
11η ΕΝΟΤΗΤΑ (Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου)	86
12η ΕΝΟΤΗΤΑ (Επίκληση στην αυθεντία)	89
13η ΕΝΟΤΗΤΑ (Λεξιλόγιο)	92
14η ΕΝΟΤΗΤΑ (Η πειθώ στη διαφήμιση)	102
15η ΕΝΟΤΗΤΑ (Η πειθώ στο δικανικό λόγο)	118
16η ΕΝΟΤΗΤΑ (Η πειθώ στον πολιτικό λόγο)	127
17η ΕΝΟΤΗΤΑ (Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο)	151

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ – ΤΟ ΑΡΘΡΟ – Η ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ

1η ΕΝΟΤΗΤΑ (Το δοκίμιο)	171
2η ΕΝΟΤΗΤΑ (Η πειθώ στο δοκίμιο)	189
3η ΕΝΟΤΗΤΑ (Η γλώσσα του δοκιμίου)	204
4η ΕΝΟΤΗΤΑ (Η οργάνωση του δοκιμίου)	206
5η ΕΝΟΤΗΤΑ (Η ιστορία του δοκιμίου)	235
6η ΕΝΟΤΗΤΑ (Το άρθρο)	239
7η ΕΝΟΤΗΤΑ (Άρθρο και δοκίμιο)	248
8η ΕΝΟΤΗΤΑ (Επιφυλλίδα)	280

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΔΙΚΑΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΑΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1n ΕΝΟΤΗΤΑ (Εισαγωγικά)	291
2n ΕΝΟΤΗΤΑ (Η γλώσσα της εξουσίας και η γλώσσα της παιδείας)	292
3n ΕΝΟΤΗΤΑ (Ο άνθρωπος)	301
4n ΕΝΟΤΗΤΑ (Ο άλλος άνθρωπος)	306
5n ΕΝΟΤΗΤΑ (Εθνική αγωγή και ολοκληρωτισμός)	319
6n ΕΝΟΤΗΤΑ (Μεσσιανισμός)	327
7n ΕΝΟΤΗΤΑ (Παιδεία δύναμης θεραπευτική ψυχής)	335

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ

1n ΕΝΟΤΗΤΑ (Διαβάζω και γράφω)	347
2n ΕΝΟΤΗΤΑ (Διαβάζω και κατανοώ)	351
3n ΕΝΟΤΗΤΑ (Διαβάζω και αναλύω ένα κείμενο)	354
4n ΕΝΟΤΗΤΑ (Γράφω – Αναλύω το θέμα που πρόκειται να αναπτύξω)	360
5n ΕΝΟΤΗΤΑ (Οργανώνω και συνθέτω το υλικό που συγκέντρωσα)	362
6n ΕΝΟΤΗΤΑ (Αναπτύσσω το θέμα κατά παράγραφο – Τρόποι για την ανάπτυξη μιας παραγράφου)	363
7n ΕΝΟΤΗΤΑ (Ελέγχω το κείμενό μου)	367

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

1n ΕΝΟΤΗΤΑ (Προλογικά)	371
2n ΕΝΟΤΗΤΑ (Επιλογή του θέματος)	372
3n ΕΝΟΤΗΤΑ (Αναζήτηση του υλικού)	376
4n ΕΝΟΤΗΤΑ (Η βιβλιοθήκη)	377
5n ΕΝΟΤΗΤΑ (Οργάνωση βιβλιοθήκης)	379
6n ΕΝΟΤΗΤΑ (Η Καταγραφή του υλικού)	381
7n ΕΝΟΤΗΤΑ (Εκτίμηση του υλικού)	383
8n ΕΝΟΤΗΤΑ (Διάρθρωση και συγγραφή της εργασίας)	387
9n ΕΝΟΤΗΤΑ (Τίτλος – περίληψη)	389
10n ΕΝΟΤΗΤΑ (Παραπομπές και υποσημειώσεις – βιβλιογραφία – πίνακες και σχεδιαγράμματα)	393
11n ΕΝΟΤΗΤΑ (Καταχώριση βιβλιογραφίας – επιλογικά)	396
12n ΕΝΟΤΗΤΑ (Παραδείγματα Ερευνητικής Εργασίας)	398
ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	404
ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΡΩΝ	449

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Η ΠΕΙΘΩ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η

ΠΕΙΘΩ - ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Η μεταβίβαση και η ανταλλαγή μηνυμάτων, πληροφοριών και γνώσεων από κάποιον που νοείται ως πομπός προς κάποιον που νοείται ως δέκτης, μέσω κοινού συστήματος συμβόλων ή άλλων τρόπων συμπεριφοράς, ονομάζεται επικοινωνία.

Ο άνθρωπος κατ' εξοχήν κοινωνικό ον, στην επικοινωνία του με τους άλλους, χρησιμοποιεί το λόγο (προφορικό ή γραπτό) για διάφορους σκοπούς. Στη συνηθέστερη των περιπτώσεων, καταβάλλει προσπάθειες για να ερμηνεύσει ένα φαινόμενο ή μια έννοια (πώς γίνεται η έκλειψη της σελήνης ή τι σημαίνει η λέξη ισοπολιτεία) και για να μεταδώσει πληροφορίες ή να περιγράψει ένα γεγονός (τις τρομοκρατικές επιθέσεις της ενδεκάτης Σεπτεμβρίου 2001 στο World Trade Center της Νέας Υόρκης).

Ορισμένες φορές, όμως, ο λόγος χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο προκειμένου να πείσει. Η πειθώ, δηλαδή, η δύναμη και η ικανότητα να πείθει κανείς τους άλλους, προϋποθέτει την ύπαρξη της οπτικής γωνίας του πομπού, που στις άλλες περιπτώσεις (ερμηνεία φαινομένων ή εννοιών, μετάδοση πληροφοριών, περιγραφή ή ανάλυση γεγονότων), είτε διαφαίνεται αχνά, είτε υπολανθάνει. Όταν, όμως, ο πομπός καλείται να πείσει το δέκτη, ότι οι απόψεις του είναι οι ορθότερες λογικά και γι' αυτό θα πρέπει να υιοθετηθούν ή να ακολουθηθούν πρακτικά και ιδεολογικά, τότε η οπτική γωνία υφίσταται, καθιστώντας τη θέση του λιγότερο αντικειμενική.

Πιο απλά, όταν εμείς προσπαθούμε να ερμηνεύσουμε κάποιο φαινόμενο ή έννοια, ή να μεταδώσουμε πληροφορίες και γεγονότα, είμαστε αντικειμενικοί και αμερόληπτοι

γιατί στηριζόμαστε στα ίδια τα «γεγονότα», επιδιώκοντας να εμφανιστούμε όσο το δυνατό πιο σαφείς και ακριβείς. Βέβαια, η δική μας οπτική γωνία, μπορεί να εντοπιστεί σε κάποιο έμμεσο σχόλιο των γεγονότων ή στον τρόπο με τον οποίο αυτό αναλύεται.

Αντιθέτως, όταν θέλουμε να πείσουμε, στηριζόμαστε πάλι στα ίδια τα «πράγματα» (γεγονότα, στοιχεία), αλλά πάντοτε προσθέτουμε την προσωπική μας γνώμη, επιθυμώντας να την κάνουμε σεβαστή στο συνάνθρωπό μας. Επομένως παύουμε να είμαστε αντικειμενικοί και αμερόληπτοι.

Από την πλευρά του, ο δέκτης (συνομιλητής ή αναγνώστης) οφείλει κάθε φορά να ανιχνεύει την οπτική γωνία και το σκοπό του μηνύματος του πομπού. Μάλιστα, στην περίπτωση της πειθούς, υποχρεούται να ελέγχει τον αξία, το κύρος και την ορθότητα των μέσων, που χρησιμοποιεί ο πομπός για να πείσει.

Τέλος, σύμφωνα με τον αρχαίο Έλληνα φιλόσοφο Αριστοτέλη (Αριστοτέλους, Ρητορική, 1356α), για να πείσουμε, χρησιμοποιούμε τρεις κυρίως τρόπους: 1) την επίκληση στη λογική, χρησιμοποιώντας ως μέσα τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια, 2) την επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη και 3) την επίκληση στην αυθεντία και το ήθος του ομιλητή, χρησιμοποιώντας ποικίλα μέσα για να φανούμε αξιόπιστοι.

Δεν είναι χωρίς σημασία επίσης, το γεγονός της προσωποποίησης της πειθούς από τους αρχαίους Έλληνες. Η Πειθώ, κόρη του Ωκεανού και της Τηθύος (ή της Άτης) και αδελφή της Τύχης και της Ευνομίας, ήταν θεότητα που προσωποποιούσε την πειθώ και ακόλουθος της Αφροδίτης μαζί με τις Ώρες και τις Χάριτες.

Αντιθέτως, όταν μιλούμε για προπαγάνδα, εννοούμε εκείνη τη διασπορά πληροφοριών – γεγονότων, επιχειρημάτων, φημών, μισοαληθειών, ψευδών – με σκοπό τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης προς ορισμένη κατεύθυνση. Πιο αναλυτικά, η προπαγάνδα συνίσταται στη μονόπλευρη ανάπτυξη ενός θέματος ενώπιον μαζικού ακροατηρίου, εκθειάζοντας τα θετικά του σημεία και τονίζοντας τα αρνητικά ενός άλλου. Οι μονόπλευρες παρουσιάσεις θεμάτων αυτού του είδους, είναι πολύ συνηθισμένες στην προπαγάνδα. Επιπροσθέτως, στην προσπάθειά της να χειραγωγήσει τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των ανθρώπων, χρησιμοποιεί πλήθος συμβόλων που εκτείνονται από λέξεις και άλλες γραφικές παραστάσεις μέχρι λάβαρα, ογκώδη γλυπτά, εντυπωσιακά κτίσματα και «εθνικές επιτυχίες» σε μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις (τύπου: Ολυμπιακών αγώνων, Παγκοσμίων Κυπέλλων Ποδοσφαίρου).

Οι σύγχρονες τεχνικές προπαγάνδας χρησιμοποιούν μετρήσεις της κοινής γνώμης (δημοσκοπήσεις) για να καθορίσουν με ποιον τρόπο θα κάνουν πιο αποτελεσματική τη χρήση των συμβόλων για να επηρεάσουν και να κατευθύνουν τη στάση των λαών.

Βέβαια, σύμφωνα με την αρχαιολογική και την ιστορική έρευνα, όλοι οι αρχαίοι πο-

λιπιοί χρησιμοποιούσαν εντυπωσιακά αγάλματα, ναούς, λαμπρά δημόσια οικοδομήματα, προκειμένου να πείσουν τους υπηκόους για τη δύναμη και το μεγαλείο ενός συγκεκριμένου ηγεμόνα. Επίσης, αναγνωρίζεται ότι η επέκταση όλων των σύνθετων πολιτικών συστημάτων και θρησκειών οφείλεται «εν πολλοίς» στο συνδυασμό σοβαρής πειθούς και προγραμματισμένης χρήσης της προπαγάνδας.

Η βιομηχανική και η τεχνολογική επανάσταση εισήγαγε νέο τύπο προπαγάνδας, που αποβλέπει σε επηρεασμό των πεποιθήσεων και των καταναλωτικών προτιμήσεων με τη χρήση του μάρκετινγκ και της διαφήμισης. Οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται καθημερινώς για τη συμπεριφορά και την ψυχολογία των καταναλωτών μέσω σχετικών τεχνικών ανάλυσης και έρευνας, χρησιμοποιούνται από μεγάλες εταιρείες και εμπορικές επιχειρήσεις για να μπορέσουν να χειραγωγήσουν τις επιθυμίες των καταναλωτών. Άλλωστε, πλάι στα παραδοσιακά όργανα προπαγάνδας (έντυπα μέσα, κίσματα), τώρα προστίθενται το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος και η τηλεόραση, που μπορούν άμεσα και αποτελεσματικά να μεταφέρουν τα προπαγανδιστικά μηνύματα σε ευρύτερες λαϊκές μάζες.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Ποιο είδος πειθούς χρησιμοποιείται στα πιο κάτω κείμενα; Ποιος είναι κάθε φορά ο σκοπός του πομπού και ποιες οι τεχνικές που χρησιμοποιεί προκειμένου να πείσει;

A]

ΝΕΑ

Excellence creme

Έξτρα προστατευτική κρέμα βαφή

Τίποτα δεν προστατεύει

καλύτερα τα μαλλιά

Τίποτα δεν καλύπτει καλύτερα τα

λευκά, για τόσο καιρό.

- πλούσιο, όμορφο χρώμα
- καλύπτει τέλεια τα λευκά
- προστατεύει διπλά κατά τη διάρκεια της βαφής και μετά από αυτή
- περιέχει conditioner με ceramide R για πλούσια, μεταξένια και απαλά μαλλιά.

ΓΙΑΤΙ ΣΑΣ ΑΞΙΖΕΙ

L' OREAL

PARIS

B]

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΔΙ

ΑΥΤΟΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΜΕ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ ΟΧΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ

Η Ζ.Σ.Π. δημιουργήθηκε στην Ελλάδα από ανάπηρους ζωγράφους, μέλη της «Διεθνούς Ένωσης Καλλιτεχνών που ζωγραφίζουν με το στόμα και το πόδι». Η Ένωση αυτή δημιουργήθηκε και ανήκει αποκλειστικά σε άτομα με σοβαρή αναπηρία που δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα χέρια τους και έχουν μάθει να κρατούν το πινέλο με το στόμα ή το πόδι.

Η δημιουργία της, έδωσε στα μέλη της τη δυνατότητα να είναι οικονομικά ανεξάρτητα και να κερδίζουν τη ζωή τους από τις πωλήσεις των έργων τους, που έχουν αναπαραχθεί σε κάρτες και ημερολόγια.

Στις δραστηριότητες της ένωσής μας περιλαμβάνεται ακόμα η προβολή του έργου των μελών μας, αλλά και διεύρυνσή της, παρέχοντας ηθική και υλική υποστήριξη σε άτομα με παρόμοια σωματικά προβλήματα και ενθαρρύνοντάς τα να αναπτύξουν το ταλέντο τους, ώστε να φθάσουν σε αξιόλογο καλλιτεχνικό επίπεδο.

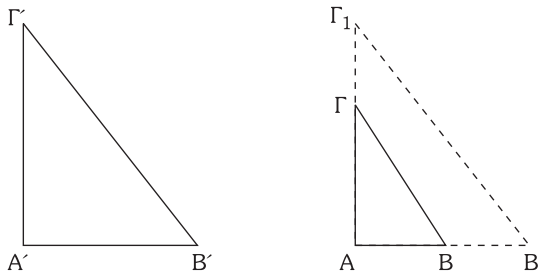
Η δουλειά μας σας προσφέρεται και' αποκλειστικότητα σαν ένα προϊόν με αναγνωρισμένη καλλιτεχνική αξία, σε προσιτή τιμή. Αγοράζοντας τις κάρτες μας, στηρίζετε τον αγώνα μας για δημιουργία και αυτοσυντήρηση και επιβραβεύετε την προσπάθειά μας να βγούμε από το περιθώριο της ζωής.

... Η συνδρομή σας μας βοηθάει.

Γ]

Δύο ορθογώνια τρίγωνα $AB\Gamma$ και $A'B'\Gamma'$ (σχήμα 1) ($\hat{A} = \hat{A}' = 90^\circ$) για να είναι όμοια αρκεί η ισότητα $\hat{B} = \hat{B}'$ δύο οξείων γωνιών τους ή η αναλογία $\frac{A'B'}{AB} = \frac{A'\Gamma'}{A\Gamma}$ των καθέτων πλευρών τους. Αποδεικνύεται ότι τα ορθογώνια τρίγωνα είναι όμοια και όταν ισχύει η αναλογία

$$\frac{A'B'}{AB} = \frac{B'\Gamma'}{B\Gamma}.$$

Σχήμα 1

Πράγματι, αν θέσουμε $\frac{A'B'}{AB} = \lambda$ και θεωρήσουμε το ομοιόθετο $AB_1\Gamma_1$ του $AB\Gamma$ στην Ομθ (A, λ) θα έχουμε $AB_1 = \lambda AB = A'B'$ και $B_1\Gamma_1 = \lambda B\Gamma = B'\Gamma'$. Έτσι τα τρίγωνα $A'B'\Gamma'$ και $AB_1\Gamma_1$ είναι ίσα και συνεπώς $A'B'\Gamma' \approx AB\Gamma$.

Απάντηση:

Ξεκινώντας από το δεύτερο κείμενο, θα πρέπει να επιστημόνουμε το ζεστό και αν-

θρωπιστικό λόγο του μηνύματός του. Εδώ, ο πομπός επιθυμεί να συγκινήσει, να ευαισθητοποιήσει τους ακροατές - αναγνώστες, προκειμένου να επιτευχθεί ο αντικειμενικός σκοπός, που δεν είναι άλλος από την υλική και ψυχολογική υποστήριξη κάποιων καλλιτεχνών που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (επίκληση στο συναίσθημα).

Αντιθέτως, στο πρώτο κείμενο, το οποίο αποτελεί μέρος διαφημιστικής καμπάνιας μεγάλης πολυεθνικής εταιρείας γυναικείων προϊόντων, γίνεται επίκληση στο ήθος και στην αυθεντία. Οι διαφημιστές του συγκεκριμένου προϊόντος καλούν τους μελλοντικούς τους πελάτες να επιλέξουν το συγκεκριμένο προϊόν «γιατί το αξίζουν». Είναι κάτι παραπάνω από ορατή, η έλλειψη επιχειρημάτων και τεκμηρίων σ' αυτή την προσπάθεια πειθούς του κοινού.

Τέλος, στο τρίτο κείμενο, ο πομπός με την επίκληση στη λογική προσπαθεί να αποδείξει στο δέκτη, την ορθότητα ενός γεωμετρικού θεωρήματος. Η λογικά οργανωμένη σκέψη, που στηρίζεται σε επιχειρήματα και τεκμήρια, εκφράζεται με σαφήνεια και παραστατικότητα, προκειμένου να πείσει.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΑ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Όταν ο πομπός θέλει να αποδείξει την ορθότητα μίας θέσης-άποψης κάνει επίκληση στη λογική του δέκτη, χρησιμοποιώντας επιχειρήματα και τεκμήρια. Το επιχείρημα είναι μία σύνθετη – αλλά απλή στη μορφή της – βραχυλογική σειρά προτάσεων με προσαρτημένη αιτιολογία. Πιο αναλυτικά: μία ή περισσότερες προτάσεις (προκειμένες) χρησιμεύει ως βάση για την αποδοχή μίας άλλης πρότασης (συμπέρασμα). Για παράδειγμα: τα δέντρα είναι έμβια. Η Ελιά είναι δένδρο. (Προκειμένες).

Άρα η Ελιά είναι έμβια (συμπέρασμα).

Ο πομπός, όμως, όταν κάνει επίκληση στη λογική του δέκτη, εκτός από τα επιχειρήματα, χρησιμοποιεί και τα τεκμήρια. Πρόκειται για συγκεκριμένα στοιχεία που αναφέρονται σε μια ορισμένη εμπειρία (στατιστικές, παραδείγματα, αυθεντίες, γεγονότα), τα οποία ενισχύουν τη θέση του πομπού στην προσπάθειά του να πείσει.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Στο παρακάτω κείμενο να εντοπίσετε τη θέση του συγγραφέα, τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια που χρησιμοποιεί.

... Η οικονομική εξάρτηση των «υπανάπτυκτων» χωρών οφείλεται ακόμη στη φύση των εξωτερικών εμπορικών σχέσεων τους και στην υπεροχή των εξαγωγών ενός και μόνου προϊόντος και τέλος, στην έλλειψη διαφοροποίησης των εξαγωγών από άποψη χωρών, στις οποίες προορίζονται. Οι περισσότερες «υπανάπτυκτες» χώρες παραμένουν στο χαμηλό τους επίπεδο επειδή ακριβώς οι εμπορικές σχέσεις τις τοποθετούν σε μια κατάσταση χρόνιας οικονομικής εκμετάλλευσης. Ο άμεσος τερματισμός της κατάστασης αυτής αποτελεί μίαν ακόμη από τις απαιτήσεις του αγώνα κατά της υπανάπτυξης.

Για να τεθεί τέρμα στην ειδικότερη αυτή εξάρτηση πρέπει το εξωτερικό εμπόριο των «υπανάπτυκτων» χωρών να ευθυγραμμιστεί με τις εθνικές τους ανάγκες και να πάψει να εξυπηρετεί τα ξένα συμφέροντα. Αυτό θα επιτευχθεί μόνον αν το Κράτος, σαν φορέας των συμφερόντων του εθνικού συνόλου, αναλάβει τη διεξαγωγή του εξωτερικού εμπορίου των «υπανάπτυκτων» χωρών, που σήμερα συχνά βρίσκεται στα χέρια ξένων κεφαλαιούχων. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ακόμη και στην περίπτωση που ντόπιοι κεφαλαιούχοι ελέγχουν το εξωτερικό εμπόριο των «υπανάπτυκτων» χωρών, τα εθνικά συμφέροντα δεν εξυπηρετούνται κατά κανόνα όπως θα έπρεπε. Πραγματικά, τα κέρδη των κεφαλαιούχων αυτών οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική εξάρτηση της χώρας τους, στην οικονομική εξάρτηση που κάνει αναγκαία την εισαγωγή τεράστιων ποσοτήτων ξένων βιομηχανικών προϊόντων, που από τη μεταπώλησή τους στην εσωτερική αγορά, πλουτίζουν, φυσικά, οι ντόπιοι εισαγωγείς.

Γι' αυτό εύχονται οι εισαγωγές να κρατηθούν σε υψηλό επίπεδο και δεν πρόκειται να συμβάλλουν στη δημιουργία μια οικονομικής κατάστασης που να κάνει όλο και λιγότερο αναγκαίες αυτές τις εισαγωγές. Άλλωστε, τα

εμπορικά κέρδη που πραγματοποιούν δεν κατευθύνονται αναγκαστικά σε αναπτυξιακές επενδύσεις. Είναι ευνόπο ότι αν στη θέση τους το Κράτος διενεργούσε τις παραπάνω εισαγωγές, τα κέρδη που θα αποκόμιζε θα μετατρέπονταν σε παραγωγικές επενδύσεις ουσιαστικής σημασίας για την οικονομική εξέλιξη της χώρας.

Απ' την αρχή λοιπόν, της αναπτυξιακής προσπάθειας πρέπει το κράτος ν' αναλάβει το εξωτερικό εμπόριο ...

*Σαρλ Μπετελέμ, Μελέτες και άρθρα,
Εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα 1974, σελ. 15-16.*

Απάντηση:

Ο Γάλλος οικονομολόγος Σαρλ Μπετελέμ, σε μια διάλεξή του στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού (1961) με τίτλο «Οι απαιτήσεις του αγώνα κατά της υπανάπτυξης» εξετάζει τις αιτίες του φαινομένου και προτείνει μέτρα αντιμετώπισης.

Προκειμένου να πείσει το κοινό στο οποίο απευθύνεται, χρησιμοποιεί επιχειρήματα. Μεταξύ άλλων, υποστηρίζει ότι η «υpanάπτυξη» των χωρών, που μόλις έχουν αποτινάξει τον αποικιακό ζυγό, οφείλεται στην εξάρτηση του εξωτερικού εμπορίου τους, που εξυπηρετεί ξένα συμφέροντα, αγνοώντας τις εθνικές ανάγκες.

Η λύση που προτείνεται είναι η διεξαγωγή του εξωτερικού εμπορίου από το Κράτος που σαν φορέας των συμφερόντων του εθνικού συνόλου, όχι μόνο θα το αποδεσμεύσει από τις εξαρτήσεις ντόπιων και ξένων κεφαλαιούχων, αλλά τα κέρδη που θα αποκομίσει θα τα μετατρέψει σε παραγωγικές επενδύσεις απαραίτητες για την οικονομική εξέλιξη της χώρας.

Και σχηματικά: 1ο επιχείρημα: οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν πετύχει να αποδεσμεύσουν το εξωτερικό τους εμπόριο από κάθε είδους εξαρτήσεις (έλλειψη διαφοροποίησης των εξαγωγών από άποψη χωρών, υπεροχή ενός και μόνου εξαγωγίμου προϊόντος κ.λπ.), αντίθετα από τις «υpanάπτυκτες» (Προκείμενη που εννοείται).

Το Κράτος σαν φορέας του εθνικού συμφέροντος μπορεί να εξασφαλίσει την οικονομική ανεξαρτησία κάθε χώρας, αναλαμβάνοντας τη διεξαγωγή του εξωτερικού εμπορίου (Προκείμενη).

Άρα, αν το Κράτος σαν φορέας του εθνικού συμφέροντος αναλάβει το εξωτερικό εμπόριο των «υpanάπτυκτων» χωρών, θα τεθεί ένα τέρμα στην ειδικότερη αυτή εξάρτηση των χωρών αυτών (Συμπέρασμα).

2ο επιχείρημα: Η οικονομική εξάρτηση κάνει αναγκαία την εισαγωγή τεράστιων ποσοτήτων ξένων βιομηχανικών προϊόντων (Προκείμενη).

Από τη μεταπώληση αυτών των προϊόντων, πλουτίζουν οι ντόπιοι εισαγωγείς που εύχονται οι εισαγωγές να κρατηθούν σε ψηλό επίπεδο, διαιωνίζοντας την οικονομική εξάρτηση των «υπανάπτυκτων χωρών» (Προκειμένη).

Άρα, τα κέρδη των ντόπιων κεφαλαιούχων οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική εξάρτηση της χώρας τους, γι' αυτό εκείνοι δε συμβάλλουν στη δημιουργία μιας οικονομικής κατάστασης που να κάνει όλο και λιγότερο αναγκαίες αυτές τις εισαγωγές (Συμπέρασμα).

Τέλος, ο Σαρλ Μπετελέμ σ' αυτό το απόσπασμα δε χρησιμοποιεί τεκμήρια (γεγονότα, στοιχεία στατιστικής ή παραδείγματα) για να ενισχύσει τον επιστημονικό του λόγο.

2η Ερώτηση:

Προσπαθήστε σε τρεις, τέσσερις παραγράφους να αποδείξετε και εσείς μια θέση/άποψη: α) για την επίδραση του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού στις οικονομικές και κοινωνικο-πολιτισμικές δομές των αποικιών κατά το τέλος του 19ου αιώνα ή β) για την επίδραση της βιομηχανικής επανάστασης στο κίνημα για την απελευθέρωση και την ισότητα των γυναικών.

Απάντηση:

α) Η κυριαρχία των χωρών της Δυτικής Ευρώπης σε ολόκληρη την υδρόγειο κατά τα τέλη του 19ου αιώνα ονομάστηκε «νέος Ιμπεριαλισμός», σε αντιδιαστολή με τον «Ιμπεριαλισμό» της αρχαίας Ρώμης. Στην ουσία, η επίδραση των ευρωπαϊκών κρατών στις αποικίες τους ήταν εντελώς διαφορετική από εκείνη, της Ρώμης στις κτήσεις της, γιατί όλες οι παλιές μορφές ιμπεριαλισμού περιορίζονταν στην οικονομική εκμετάλλευση (παρακράτηση μέρους της γεωργικής παραγωγής), χωρίς όμως, οικονομική και κοινωνική αλλαγή.

Αντίθετα, ο «νέος Ιμπεριαλισμός» προέβη σε μία πλήρη αναδόμηση των παραδοσιακών σχέσεων, των θεσμών και των πρακτικών εφαρμογών των αποικιοκρατικών χωρών. Για να δούμε πώς επιδρούσε αυτός ο νέος τύπος ιμπεριαλισμού ας ανατρέξουμε σ' ένα παράδειγμα από την παγκόσμια ιστορία. Η Μεγάλη Βρετανία χρειαζόταν την Ινδία (όπως και τις άλλες αποικίες της) ως αγορές για τη διάθεση των βιομηχανικών προϊόντων της και του πλεονασματικού κεφαλαίου της.

Μετά την κατάκτηση της χώρας, η ευρωπαϊκή υπερδύναμη εισήγαγε τεράστιες ποσότητες βιομηχανικών προϊόντων και ανέπτυξε το σιδηροδρομικό δίκτυο προκειμένου να εξυπηρετηθεί αυτή η εισροή. Όμως, αυτές οι δύο εξελίξεις κατέστρεψαν τις ντόπιες βιοτεχνίες (ιδιαίτερα τις κλωστοϋφαντουργικές).

Φυσικά, το ίδιο είχε πραγματοποιηθεί και στη Μεγάλη Βρετανία, στις αρχές της βιομηχανικής επανάστασης. Όμως, υπήρχε μία θεμελιώδης διαφορά: Οι Ινδοί βιοτέχνες και οι χωρικοί ξεριζώθηκαν από τις δουλειές τους και έμειναν χωρίς πόρους ζωής, γιατί ούτε να μεταναστεύσουν μπορούσαν, όπως οι Βρετανοί ομοιοπαθούντες, αφού οι ασιατικές χώρες ήταν κατακτημένες από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις, ούτε να δουλέψουν στις νέες βιομηχανικές μονάδες, αφού ο Βρετανικός ιμπεριαλισμός δεν ευνοούσε την εκβιομηχάνιση της Ινδίας, από φόβο μήπως κατασκευαστούν ανταγωνιστικές εργοστασιακές μονάδες την Ινδία.

Επιπροσθέτως, οι αγρότες της Ινδίας προσανατολίστηκαν στην παραγωγή εκείνων των προϊόντων (μονοκαλλιέργεια) που ζητούνταν από την Βρετανική αυτοκρατορία, εγκαταλείποντας τις καλλιέργειες, που στο παρελθόν εξασφάλιζαν την τροφή των ίδιων και των γειτονικών αστικών κέντρων. Με τα χρήματα που οι αγρότες κέρδιζαν από τις εξαγωγές, αγόραζαν τα εισαγμένα βρετανικά βιομηχανικά προϊόντα. Έτσι η Ινδική οικονομία είχε μετατραπεί σε εξαρτημένη-υπανάπτυκτη οικονομία.

β) Η θέση της γυναίκας στην ιστορία των ανθρωπίνων κοινωνιών ταυτίζεται άμεσα με τις τεχνολογικές και τις κοινωνικές επαναστάσεις. Αρχικά, στις χιλιετίες που ο άνθρωπος ήταν τροφοσυλλέκτης, οι γυναίκες ήταν ελεύθερες και ίσες με τους άνδρες. Η μεγάλη αλλαγή συντελέστηκε κατά τη διάρκεια της Γεωργικής Επανάστασης, οπότε οι γυναίκες περιορίστηκαν στις οικιακές ασχολίες, τη γέννα και τη φροντίδα των παιδιών, χωρίς να μπορούν να ακολουθήσουν τον άνδρα στις αγροτικές εργασίες, εκκωρώντας του έτσι, το πρόνομο της μονοπόλησης της οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας.

Με τη Βιομηχανική Επανάσταση, αίρεται η κύρια αιτία από την οποία πηγάζει η ανισοπμία της γυναίκας, δηλαδή η αποχή της από τις παραγωγικές και άρα οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες. Χάρη στη Βιομηχανική Επανάσταση, η γυναίκα εμφανίζεται μαζικά στην παραγωγική διαδικασία, γιατί οι νέες μηχανές και τα εργοστάσια χρειάζονταν πολλούς καινούργιους εργάτες.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η κοινωνική θέση της γυναίκας αποκτά καθοριστικό περιεχόμενο, γεγονός το οποίο έχει ως επακόλουθο την απαίτησή της για αναβάθμιση του ρόλου της. Η έξοδος της από το σπίτι, επομένως, την έβγαλε από τον απομονωτισμό και την οδήγησε στη συνειδητοποίηση του κοινωνικού της ρόλου, την άρνηση αποδοχής της ανδροκρατούμενης ιδεολογίας και την αναθεώρηση των σχέσεών της με το άλλο φύλο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3Η

ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

α) Η διαδικασία εξαγωγής λογικών πορισμάτων ή κρίσεων με βάση τα δεδομένα (γεγονότα ή προτάσεις) ονομάζεται συλλογισμός.

β) Κατά τον Αριστοτέλη, συλλογισμός ονομάζεται η πνευματική διεργασία κατά την οποία το συμπέρασμα ή το πόρισμα συνάγεται από τη σύγκριση δύο δεδομένων όρων ή προκειμένων προτάσεων με έναν τρίτο, το λεγόμενο μέσο όρο, λ.χ. κάθε Α είναι Γ, κάθε Β είναι Α, συνεπώς κάθε Β είναι Γ.

γ) Γενικά, αναγνωρίζουμε ως συλλογισμό τη διαδικασία με την οποία ο νους κατασκευάζει (οργανώνει) ένα επιχείρημα.

Οι συλλογισμοί με βάση την πορεία που ακολουθεί ο νους του ανθρώπου για την εξαγωγή συμπερασμάτων διακρίνονται σε: 1) παραγωγικούς, 2) επαγωγικούς και 3) αναλογικούς. Αν όμως, η διάκριση γίνει με βάση το είδος των προτάσεων που αποτελούν τις προκειμένες, τότε έχουμε: 1) κατηγορικούς συλλογισμούς, 2) υποθετικούς συλλογισμούς και 3) διαζευκτικούς συλλογισμούς.

Πιο συγκεκριμένα, **παραγωγικός συλλογισμός** είναι εκείνος που ξεκινάει από μία γενική ή καθολική πρόταση και καταλήγει σύμφωνα με λογικούς κανόνες και κατ' αναγκαιότητα σε μία πρόταση λιγότερο γενική (ή σε οριακές περιπτώσεις εξίσου γενική). Πρέπει να σημειωθεί ότι η αρχική πρόταση πρέπει να αποτελεί αξίωμα ή θεμελιώδη πρόταση, έτσι ώστε να μην είναι δυνατή η παραγωγή από αυτήν μιας άλλης πρότασης, γιατί τότε όλη αυτή η διαδικασία θα ήταν μία πορεία προς το άπειρο. Για παράδειγμα:

Προκείμενες: α) Καμμία ελληνική ομάδα δεν έχει κατακτήσει το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου. β) Ο Ολυμπιακός είναι ελληνική ομάδα.

Συμπέρασμα: Άρα ο Ολυμπιακός δεν έχει κατακτήσει το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου.

Αντίθετα, **επαγωγικός συλλογισμός** είναι η πνευματική διαδικασία που ξεκινάει από ορισμένες προτάσεις (ειδικές και συγκεκριμένες) για να καταλήξει σ' ένα γενικό και αφηρημένο συμπέρασμα. Τα είδη του επαγωγικού συλλογισμού είναι δύο: 1) η τέλεια επαγωγή, οπότε απαριθμούνται αρχικά όλες οι υπάρχουσες περιπτώσεις ενός θέματος και στη συνέχεια συνάγεται ένα συμπέρασμα, με το οποίο διατυπώνεται μια γενική κρίση για όλες αυτές τις περιπτώσεις και 2) η ατελής επαγωγή, οπότε εξετάζεται μέρος του θέματος και στη συνέχεια συνάγεται το συμπέρασμα που περιέχει τη γενική/αφηρημένη ιδέα. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι ο επαγωγικός συλλογισμός οδηγεί στο συμπέρασμα πιθανολογικά. Δεχόμαστε δηλαδή, πως ό,τι ισχύει για το μέρος, ισχύει και για το όλο. Για παράδειγμα:

Προκείμενες: α) Ο Ολυμπιακός δεν έχει κατακτήσει το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου.

β) Ο Ολυμπιακός είναι Ελληνική ομάδα

Συμπέρασμα: Άρα, καμμία ελληνική ομάδα δεν έχει κατακτήσει το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου.

Τέλος, **αναλογικός συλλογισμός** είναι αυτός που ξεκινάει από το επιμέρους για να καταλήξει στο επιμέρους. Όμως ο αναλογικός συλλογισμός είναι συχνά πολύ αδύναμος ως προς την πιθανότητα ορθότητας του συμπεράσματός του. Επομένως, οφείλουμε να καταλήγουμε σε συμπεράσματα με ιδιαίτερη προσοχή. Για παράδειγμα:

Προκείμενες: α) Κάποια καλή ομάδα προκρίθηκε στους τελικούς του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου. β) Ο Ολυμπιακός είναι καλή ομάδα.

Συμπέρασμα: Άρα, ο Ολυμπιακός είναι πιθανόν να προκριθεί στους τελικούς του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου.

Ακόμα, **κατηγορικός συλλογισμός** ονομάζεται ο συλλογισμός στον οποίο το συμπέρασμα συνάγεται από κατηγορικές κρίσεις. Όταν, δηλαδή, διατυπώνεται ένα συμπέρασμα χωρίς όρους ή επιφυλάξεις. Κατηγορικές κρίσεις/προτάσεις πρέπει να είναι επομένως, οι προκείμενες του συλλογισμού. Όλα τα παραπάνω παραδείγματα είναι κατηγορικοί συλλογισμοί και οι προκείμενές τους, κατηγορικές κρίσεις/προτάσεις.

Στον **υποθετικό συλλογισμό** μία (ή και οι δύο) προκείμενη πρέπει να είναι υποθετική πρόταση. Για παράδειγμα:

Προκείμενες: α) Αν βρέχει δεν θα πάρω λεωφορείο

β) Βρέχει πολύ δυνατά

Συμπέρασμα: Άρα, δεν θα πάρω λεωφορείο.

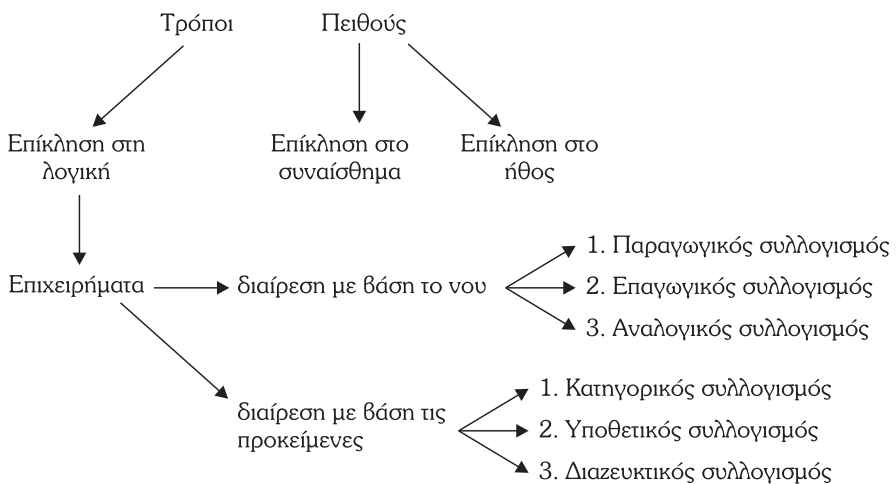
Ομοίως, **διαζευκτικός** ονομάζεται εκείνος ο συλλογισμός του οποίου η μία τουλάχιστον προκείμενη είναι διαζευκτική πρόταση. Για παράδειγμα:

Προκείμενες: α) Ο Ολυμπιακός για να προκριθεί πρέπει να νικήσει ή να έλθει ισόπαλος.

β) Ο Ολυμπιακός έχασε με δύο μηδέν (2-0).

Συμπέρασμα: Άρα, ο Ολυμπιακός δεν προκρίθηκε.

Και σχηματικά:

Οι πιο πάνω συλλογισμοί ονομάζονται συλλογισμοί της λογικής και διαφέρουν από τα επιχειρήματα που συναντάει ο άνθρωπος στα γραπτά κείμενα, στο ότι είναι τυπικοί, σύντομοι και φτωχοί λογοτεχνικά. Αντίθετα, τα συλλογιστικά επιχειρήματα χαρακτηρίζονται από ανάπτυξη και διατύπωση πλούσια και πολύπλοκη. Τις περισσότερες φορές ο αναγνώστης δυσκολεύεται να εντοπίσει τις προκείμενες των συλλογιστικών επιχειρημάτων γιατί είτε απουσιάζουν, είτε υπονοούνται από τα συμφραζόμενα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Να συγκρίνετε τον ακόλουθο συλλογισμό με το κείμενο που περιέχει τα αντίστοιχα συλλογιστικά επιχειρήματα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 14)

Απάντηση:

Αρχικά, πρέπει να επισημάνουμε την ομοιότητα ανάμεσα στο συλλογισμό της λογικής και στο βασικό επιχειρήμα του κειμένου. Σκοπός και των δύο συλλογισμών είναι να αποδειχτεί το ότι μερικές εφευρέσεις είναι γεγονότα κοσμοϊστορικά. Κατά τα άλλα ισχύει ότι έχει γραφτεί για τις ομοιότητες και τις διαφορές των συλλογισμών της λογικής και των συλλογιστικών επιχειρημάτων.

Το συλλογιστικό επιχειρήμα του Γιώργου Μανωλίδη, ακολουθεί τόσο στις προκείμενες (Είναι γεγονός ότι ... τις τύχες της ανθρωπότητας/πραγματικά οι εφευρέσεις αυτές ... που μπορεί να μεταβάλλει τις ανθρώπινες τύχες) όσο και στο συμπέρασμα (όσες εφευρέσεις κατόρθωσαν ... είναι γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας) την ίδια πορεία με το συλλογισμό της λογικής.

Ωστόσο, ο λόγος του κειμένου είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος και εμπλουτισμένος με αναφορές σε ιστορικά παραδείγματα (εφεύρεση ατμού, πυρίτιδας, φωτιάς) και πανθολογούμενες αξίες και επομένως, τελείως διαφορετικός (από άποψη εμφάνισης) σε σχέση με το συλλογισμό. Τέλος, μπορούμε να επισημάνουμε ότι η σύνταξη του συλλογιστικού επιχειρήματος και η διατύπωσή του, είναι πολυπλοκότερες από τις αντίστοιχες του συλλογισμού της λογικής.

Οι ομοιότητες επίσης, μπορούν να εστιαστούν στο γεγονός ότι τόσο ο συλλογισμός της λογικής, όσο και το συλλογιστικό επιχειρήμα, ακολουθούν την παραγωγική μέθοδο για να καταλήξουν στο συμπέρασμα, καθώς και στο ότι οι προκείμενές τους είναι κατηγορικές προτάσεις/κρίσεις και οι ίδιοι κατηγορηματικοί συλλογισμοί.

2η Άσκηση:

Με τι είδους συλλογιστική πορεία (παραγωγική, επαγωγική) οργανώνονται τα παρακάτω επιχειρήματα; (σελίδα σχολικού βιβλίου 15)

Απάντηση:

1. Το πρώτο επιχείρημα οργανώνεται με παραγωγική συλλογιστική πορεία. Ξεκινάει από μία γενική αρχή για να καταλήξει σ' ένα ειδικό συμπέρασμα. Πιο συγκεκριμένα:

Προκείμενες: α) Υπάρχει οργάνωση στον κόσμο.

β) Η οργάνωση προϋποθέτει κάποιο οργανωτή.

Συμπέρασμα: Άρα πρέπει να υπάρχει κάποιος οργανωτής του κόσμου.

2. Το δεύτερο επιχείρημα οργανώνεται με επαγωγική συλλογιστική πορεία. Ξεκινάει δηλαδή, από μία ειδική πρόταση/κρίση και καταλήγει σ' ένα ειδικό συμπέρασμα.

Πιο αναλυτικά:

Προκείμενες: α) (ο Γιάννης ενν.) Κλέβει στη «Μονόπολη»

β) όποιος κλέβει στη «Μονόπολη» είναι αναξιόπιστο πρόσωπο [αυτή η προκείμενη εννοείται]

Συμπέρασμα: Ο Γιάννης είναι αναξιόπιστο πρόσωπο.

3. Το τρίτο κατά σειρά επιχείρημα οργανώνεται με παραγωγική συλλογιστική πορεία. Δηλαδή:

Προκείμενες: α) Ο σκύλος του σπιτικού πάντα επιτίθεται στους ξένους

β) Όμως, εκείνο το βράδυ δεν ακούστηκε ούτε ένα γαύγισμα

Συμπέρασμα: Άρα, ο διαρρήκτης πρέπει να είναι γνωστός της οικογένειας.

4. Τέλος, το τέταρτο επιχείρημα στηρίζεται στην επαγωγική συλλογιστική πορεία. Από το μερικό/ειδικό οδηγούμαστε στο γενικό/αφηρημένο συμπέρασμα (που απλά πιθανολογείται ότι ισχύει).

Προκείμενες: α) Οι εργαζόμενοι σε εργοστάσιο παρασκευής λιπασμάτων, στο τμήμα παραγωγής, στο οποίο εκλύεται διοξείδιο του θείου και οξείδιο του αζώτου, παραπονούνται ότι δακρύζουν τα μάτια τους και καίει ο λαιμός τους, όταν βρίσκονται στο χώρο της δουλειάς τους.

β) Τα συμπτώματα αυτά δεν παρουσιάζουν την ίδια ένταση το χρονικό διάστημα που βρίσκονται οι εργαζόμενοι στο σπίτι τους, και εξαφανίζονται εντελώς, αν μετατεθούν σε κάποιο άλλο τμήμα εργασίας στο ίδιο εργοστάσιο.

Συμπέρασμα: Γι' αυτόν το λόγο, το διοξείδιο του θείου και το οξείδιο του αζώτου θεωρούνται η πιθανή αιτία για την πρόκληση των παραπάνω συμπτωμάτων στους εργαζόμενους.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

α) Να χαρακτηριστούν οι πιο κάτω συλλογισμοί της λογικής με βάση την πορεία που ακολουθεί ο νους για να φθάσει στο συμπέρασμα:

1. Οι «υπανάπτυκτες» χώρες μασίζονται από χρόνια οικονομική καθυστέρηση. Η πλειοψηφία των χωρών της Αφρικανικής ηπείρου θεωρούνται «υπανάπτυκτες». Άρα οι χώρες της Αφρικανικής ηπείρου μασίζονται από χρόνια οικονομική καθυστέρηση.
2. Πέρσυ με δάγκωσε ένας σκύλος. Ο σκύλος του γείτονα είναι επιθετικός. Άρα, ο σκύλος του γείτονα είναι πιθανό να με δαγκώσει.
3. Η Ρουάντα θεωρείται «υπανάπτυκτη» χώρα. Η Ρουάντα είναι χώρα της Αφρικανικής ηπείρου. Άρα οι χώρες της Αφρικανικής ηπείρου θεωρούνται «υπανάπτυκτες».

β) Να χαρακτηριστούν οι πιο κάτω συλλογισμοί με βάση το είδος των προτάσεων που αποτελούν τις προκειμένες:

1. Για τις μεταπτυχιακές σπουδές ο Νίκος προτιμάει ή τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Γαλλίας ή τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Γερμανίας.
Ο Νίκος σπουδάσει στη Γερμανία.
Άρα, ο Νίκος δεν προτίμησε τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Γαλλίας.
2. Αν ο Ολυμπιακός προκριθεί στους τελικούς του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου σημαίνει ότι είναι καλή ομάδα.
Ο Ολυμπιακός δεν πέτυχε να προκριθεί στους τελικούς.
Άρα ο Ολυμπιακός δεν είναι καλή ομάδα.
3. Τα έντομα δεν είναι θηλαστικά.
Η μέλισσα είναι έντομο.
Άρα, η μέλισσα δεν είναι θηλαστικό.

Απάντηση:

- α) 1. Παραγωγικός, 2. Αναλογικός, 3. Επαγωγικός.
β) 1. Διαζευκτικός, 2. Υποθετικός, 3. Κατηγορικός.

2η Ερώτηση:

Να αναπτύξετε σε μία-δύο παραγράφους τον πιο κάτω συλλογισμό της λογικής:

Η σύγχρονη επιστήμη και τεχνολογία έκανε τις γυναίκες να ξανακερδίσουν την ελευθερία των τροφουσυλλεκτριών προγόνων τους.

Ωστόσο, συχνά συμβαίνει οι γυναίκες σήμερα, να βρίσκονται φορτωμένες με δύο δουλειές, μέσα και έξω από το σπίτι.

Άρα, η σύγχρονη επιστήμη και τεχνολογία επιβάρυνε εργασιακά τις γυναίκες της εποχής μας.

Απάντηση:

Η επανάσταση υψηλής τεχνολογίας που συντελέστηκε στις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα μας επέτρεψε στις σύγχρονες γυναίκες να έχουν την ευκαιρία να εργαστούν έξω από το σπίτι τους. Επίσης, οι μέθοδοι αντισύλληψης και ο οικογενειακός προγραμματισμός, τους έδωσε το δικαίωμα να συνεχίζουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, χωρίς να τη διακόπουν εξαιτίας ανεπιθύμητων κυήσεων.

Όμως, η αλλαγή που επέφερε η τεχνολογική επανάσταση στις οικονομικές σχέσεις δεν ακολουθήθηκε από την αναγκαία κοινωνική αλλαγή. Έτσι, οι εργαζόμενες γυναίκες συχνά βρίσκονται φορτωμένες και με τις δουλειές του σπιτιού, που οι άνδρες (λόγω νοοτροπίας) εξακολουθούν να τις θεωρούν γυναικεία αρμοδιότητα. Επομένως, αυτές οι αλλαγές αύξησαν το φόρτο εργασίας δίνοντας μιαν επίφαση ελευθερίας στις εργαζόμενες γυναίκες.

3η Ερώτηση:

Να εντοπίσετε και να σημειώσετε το βασικό συλλογιστικό επιχειρήμα του πιο κάτω αποσπάσματος:

Η σημασία των λαϊκών πολιτισμικών εκδηλώσεων, ως πηγής πληροφοριών για τον τρόπο ζωής και σκέψης μιας συμβιωτικής ομάδας, για την κοινωνική της οργάνωση, καθώς και για τους μηχανισμούς που εξασφαλίζουν την αναπαραγωγή της μέσα στο χρόνο, έχει γενικά παραμεληθεί από τους εθνογράφους και λαογράφους των Βαλκανικών χωρών, απορροφημένους, πριν απ' όλα, από τη φροντίδα να επιβεβαιώσουν, μέσα από αυτές, την αρχαιότητα και μοναδικότητα του έθνους.

Ο έντονος εθνοκεντρισμός, η άχρονη οπτική και η μυθοποίηση του υπό με-

λέξη αντικειμένου (ο λαός και ο πολιτισμός του) αποτελούν μερικά από τα κοινά μείζονα χαρακτηριστικά των προσεγγίσεων των βαλκανικών εθνογραφικών σχολών. Αυτή η μεθοδολογική στάση έχει μέχρι σήμερα εμποδίσει να δούμε στο λαϊκό πολιτισμικό γεγονός κάτι άλλο έξω από την «αδιάσειστη» απόδειξη της κοινής καταγωγής ενός «λαού», αδιαφοροποίητου, κοινωνικά και εθνολογικά, και του οποίου η παράδοση αντιπαρτίθεται στην παράδοση των γειτονικών λαών, ενώ συνδέεται ταυτόχρονα με την παράδοση της δυτικής Ευρώπης.

Στάθη Δαμιανάκου, Παράδοση Ανταρσίας και Λαϊκός Πολιτισμός, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 1995, σελ. 21.

Απάντηση:

Το βασικό συλλογιστικό επιχειρήμα που χρησιμοποιείται από το συγγραφέα, αφορά στην παραμέληση της σημασίας των λαϊκών πολιτισμικών εκδηλώσεων ως φορέα ιστορικών και εθνογραφικών πληροφοριών από τις αντίστοιχες εθνογραφικές και λαογραφικές σχολές των Βαλκανικών χωρών, εξαιτίας του έντονου εθνοκεντρισμού και της μυθοποίησης του υπό εξέταση αντικειμένου, δηλαδή του λαού και του πολιτισμού του.

Και πιο σχηματικά:

Προκείμενες: α) ο έντονος εθνοκεντρισμός, η άχρονη οπτική και η μυθοποίηση του υπό μελέτη ... των Βαλκανικών εθνογραφικών σχολών.

β) Αυτή η μεθοδολογική στάση εμποδίζει να δούμε στο λαϊκό πολιτισμικό γεγονός κάτι άλλο έξω από την απόδειξη της κοινής καταγωγής ενός «λαού».

Συμπέρασμα: Άρα, η σημασία των λαϊκών πολιτισμικών εκδηλώσεων, ως πηγής πληροφοριών έχει γενικά παραμεληθεί από τους εθνογράφους και λαογράφους των Βαλκανικών χωρών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4Η

ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ, ΑΛΗΘΕΙΑ, ΟΡΘΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

α) Έγκυρο ονομάζεται το επιχείρημα, του οποίου οι προκείμενες καταλήγουν με λογική αναγκαιότητα σ' ένα συμπέρασμα ανεξάρτητα από το αν εκείνο ή οι προκείμενες του έχουν σχέση με την πραγματικότητα. Για παράδειγμα, το πιο κάτω επιχείρημα είναι έγκυρο λογικά, αλλά αναληθές, αφού ούτε οι προκείμενες, ούτε το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Προκείμενες: 1. Όλα τα ζώα είναι θηλαστικά.
2. Η χελώνα είναι ζώο.

Συμπέρασμα: Άρα, η χελώνα είναι θηλασικό.

β) Αντιθέτως, αληθές ονομάζεται το επιχείρημα, του οποίου οι προκείμενες και το συμπέρασμα, έχουν σχέση με την πραγματικότητα. Για παράδειγμα:

Προκείμενες: 1. Οι πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος περιστρέφονται γύρω από τον ήλιο.

2. Ο Κρόνος ανήκει στο ηλιακό μας σύστημα

Συμπέρασμα: Άρα, ο Κρόνος περιστρέφεται γύρω από τον ήλιο.

Έτσι, διαπιστώνουμε ότι η εγκυρότητα και η αλήθεια ενός επιχειρήματος δεν είναι αλληλένδετες. Ένα επιχείρημα, δηλαδή, για να θεωρηθεί έγκυρο δε χρειάζεται να είναι αληθές.

- γ) Τέλος, ένα επιχειρήμα (ή ένας συλλογισμός) αποκαλείται **ορθό** όταν και οι προκείμενες του είναι αληθείς και το ίδιο είναι έγκυρο, από άποψη καθαρά τυπικής λογικής. Επίσης, ο συλλογισμός (ή το επιχειρήμα) μέσω του οποίου γίνεται εμφανής η ορθότητα μιας πρότασης (μιας κρίσης/άποψης ή ενός θεωρήματος) λέγεται απόδειξη.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ του σχολικού βιβλίου

Άσκηση:

Αξιολογήστε τα παρακάτω συλλογιστικά σχήματα ως προς την εγκυρότητα, την αλήθεια και την ορθότητά τους. (σελίδα σχολικού βιβλίου 17)

Απάντηση:

1. Το πρώτο συλλογιστικό σχήμα είναι λογικώς ορθό γιατί αφενός οι προκείμενες του είναι αληθείς και σχετικές με την πραγματικότητα και αφετέρου οδηγούν κατά λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα (έγκυρο επιχειρήμα).
2. Το δεύτερο επιχειρήμα είναι έγκυρο, αφού οι προκείμενες οδηγούν τυπικώς λογικά στο συμπέρασμα, αλλά δεν είναι αληθές. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι οι προκείμενες δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, αφού ούτε οι Έλληνες είναι καταδικασμένοι σε πενία, ούτε τα ελληνικά εδάφη είναι φτωχά.
3. Ο τρίτος συλλογισμός δεν είναι λογικά ορθός. Μάλιστα, δε διαθέτει ούτε εγκυρότητα, γιατί το συμπέρασμα δε συνάγεται από τις προκείμενες, αλλά αντίθετα είναι προϊόν της εκούσιας ή ακούσιας απομάκρυνσης του ομιλούντος από το θέμα που πραγματεύεται.
4. Ο τέταρτος συλλογισμός είναι έγκυρος, αλλά δεν είναι λογικά ορθός, γιατί οι προκείμενες του δεν είναι αληθείς. Σχηματικά ο πιο πάνω συλλογισμός είναι:

Προκείμενες: Το νερό σταματάει τη δίψα

Η θάλασσα αποτελείται από νερό.

Συμπέρασμα: Άρα, η θάλασσα σταματάει τη δίψα.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Να εντοπίσετε τα επιχειρήματα στο πιο κάτω κείμενο και να τα αξιολογήσετε ως προς την εγκυρότητα, την αλήθεια και την ορθότητά τους, δικαιολογώντας την απάντησή σας:

«Έπειτα, ο ελληνικός χώρος στις γεωγραφικές, οικονομικές, κοινωνικές και πνευματικές του δομές αποτέλεσε πάντα σ' ολόκληρη την ιστορία του έναν οριακό χώρο ανάμεσα σε δύο ξεχωριστούς κόσμους – ανατολικό και δυτικό – που δεν έμειναν ποτέ στεγανά κλειστοί. Και στην επικοινωνία ανάμεσα στους δύο αυτούς κόσμους, ο ρόλος του ελληνισμού ήταν πρωταρχικός. Γιατί, όχι μόνο οι Έλληνες, από την αυγή της ιστορίας τους, απλώθηκαν ακτινωτά σ' ολόκληρο το μεσογειακό χώρο και πέραν αυτού με τις αρχαίες αποικίες, τις νεότερες παροικίες και την κατά καιρούς επεκτατική πολιτική των διαφόρων πολιτικών σχηματισμών του Ελληνισμού, αλλά και οι διάφοροι λαοί της Δύσης και της Ανατολής κατέκλυσαν κατά καιρούς πρόσκαιρα ή μόνιμότερα τον Ελληνικό χώρο. Έτσι, ο χώρος αυτός δίκαια μπορεί να χαρακτηριστεί σταυροδρόμι των λαών».

N. Σβορώνου, Παράδοση και Ελληνική Ταυτότητα, Αθήνα 1981

Απάντηση:

Ο συγγραφέας επιθυμεί να αποδείξει την οριακότητα του ελληνικού χώρου από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Η συνάντηση της Δύσης και της Ανατολής και η γόνιμη επικοινωνία (πολιτισμική, κοινωνικο-οικονομική, πολιτική) ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο ξεχωριστούς κόσμους, καθιστά την Ελλάδα, σταυροδρόμι των λαών.

Το βασικό συλλογιστικό επιχείρημα του συγγραφέα στο πιο πάνω απόσπασμα είναι το ακόλουθο:

Προκείμενες:

- α) Ο ελληνικός χώρος αποτέλεσε σ' ολόκληρη την ιστορία του έναν οριακό χώρο ανάμεσα σε δύο ξεχωριστούς κόσμους – ανατολικό και δυτικό – που δεν έμεινε ποτέ στεγανός.

β) Όχι μόνον οι Έλληνες, αλλά και οι διάφοροι λαοί της Δύσης και της Ανατολής κατέκλυσαν τον ελληνικό χώρο.

Συμπέρασμα: Άρα, ο χώρος αυτός δίκαια μπορεί να χαρακτηριστεί σταυροδρόμι των λαών.

Ως προς την ορθότητα του συλλογισμού, εύκολα μπορεί να παρατηρήσει ο αναγνώστης ότι έχουμε να κάνουμε μ' ένα λογικώς ορθό επιχείρημα, αφού τόσο οι προκείμενες, όσο και το συμπέρασμα είναι αληθή. Ο ελληνικός χώρος, όπως μαρτυρείται, υπήρξε ανέκαθεν ο τόπος της επικοινωνίας και του συγχρωτισμού δύο αντιθετικών – αλλά ισχυρών πολιτισμικά – κόσμων, του δυτικού και του ανατολικού.

Επιπροσθέτως, το συμπέρασμα του εξεταζόμενου συλλογισμού συνάγεται κατά λογική αναγκαιότητα από τις προκείμενες, χαρακτηρίζοντάς τον ως έγκυρο.

2η Ερώτηση:

Ποιοι από τους πιο κάτω συλλογισμούς είναι λογικά ορθοί και ποιοι όχι;

α) Ο Χ διέπραξε, πριν συλληφθεί, σωρεία ληστειών.

Ο Χ είναι οικονομικός μετανάστης.

Άρα, οι οικονομικοί μετανάστες ευθύνονται για σωρεία ληστειών.

β) Ο Άρης είναι πλανήτης του ηλιακού συστήματος.

Ο Άρης είναι ετερόφωτος πλανήτης.

Άρα, οι πλανήτες του ηλιακού συστήματος είναι ετερόφωτοι.

γ) Όλα τα έμβια όντα είναι θνητά.

Ο άνθρωπος είναι έμβιο ον.

Άρα ο άνθρωπος είναι θνητός.

Απάντηση:

α) Ο συλλογισμός αυτός είναι λογικά λανθασμένος, γιατί ούτε έγκυρος είναι, αφού το συμπέρασμα δε συνάγεται κατά λογική αναγκαιότητα από τις προκείμενες, ούτε αληθής, αφού οι προκείμενες δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα.

β) Ο συλλογισμός αυτός είναι λογικά ορθός, γιατί είναι έγκυρος και αληθής.

γ) Ο τρίτος συλλογισμός είναι λογικά ορθός, γιατί είναι έγκυρος και αληθής.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5Η

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω (βλ. Ενότητα 4η), για να αξιολογήσουμε οποιοδήποτε επιχείρημα ελέγχουμε δύο πράγματα: α) αν το συμπέρασμά του προκύπτει από τις προκείμενες κατά λογική ανακαίριτητα (εγκυρότητα επιχειρήματος) και β) αν οι προκείμενες του επιχειρήματος έχουν σχέση με την πραγματικότητα (αλήθεια επιχειρήματος).

Ένα τρίτο στοιχείο το οποίο πρέπει να εξετάζουμε όταν αξιολογούμε ένα επιχείρημα είναι το αν αυτό στηρίζεται σε προκείμενες που είναι προσωπικές γνώμες ή σε προκείμενες γενικής αναγνώρισης (κοινά αποδεκτές απόψεις).

Ειδικά για τους επαγωγικούς συλλογισμούς (βλ. Ενότητα 3η), όταν αξιολογούνται, οφείλουμε να γνωρίζουμε τα πιο κάτω στοιχεία:

1. Μόνο η τέλεια επαγωγή οδηγεί σε βέβαιο συμπέρασμα.
2. Η ατελής επαγωγή οδηγεί σε συμπέρασμα πιθανολογικού χαρακτήρα γιατί δεν α-
παριθμούνται όλες οι υπάρχουσες περιπτώσεις του εξεταζόμενου θέματος, αλλά μό-
νο μία.
3. Τα είδη του επαγωγικού συλλογισμού είναι τρία: γενίκευση, αίτιο-αποτέλεσμα, α-
ναλογία.
4. Στον επαγωγικό συλλογισμό η γενίκευση μπορεί να είναι ανεπαρκής, όταν στη-
ρίζεται σε λανθασμένα ή παραγνωρισμένα στοιχεία, ή επαρκής, όταν τα στοιχεία
της είναι σωστά και αποδεκτά.

5. Στον επαγωγικό συλλογισμό αιτίου-αποτελέσματος, η αιτιώδης σχέση μπορεί να είναι λογική ή απλά χρονολογική. Επίσης μπορεί η ίδια σχέση να είναι υπεραπλουστευμένη, δηλαδή, μία μερικότερη αιτία να προβάλλεται ως η μοναδική.
6. Στον επαγωγικό συλλογισμό αναλογίας, η αναλογία μπορεί να είναι είτε κυριολεκτική, είτε μεταφορική. Η μεταφορική αναλογία για να αξιολογηθεί πρέπει να έχει την αξία ενός λογικού επιχειρήματος. Στην κυριολεκτική αναλογία, οι ομοιότητες ανάμεσα στα συγκρινόμενα αντικείμενα οφείλουν να είναι σχετικές με το θέμα/συμπέρασμα και επαρκείς σε αριθμό.
7. Η σχέση αιτίου-αποτελέσματος μπορεί να παρουσιαστεί στον επαγωγικό συλλογισμό με τρεις μορφές: α) η αιτία είναι συγχρόνως επαρκής και αναγκαία για το αποτέλεσμα. Επαρκής γιατί αρκεί μόνο αυτή για να προκληθεί το αποτέλεσμα και αναγκαία γιατί το αποτέλεσμα δεν προκύπτει χωρίς αυτή, β) η αιτία είναι αναγκαία, αλλά δεν είναι επαρκής και γ) η αιτία είναι επαρκής, αλλά όχι αναγκαία.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Να εντοπίσετε ποιοι από τους παρακάτω υποθετικούς και διαζευκτικούς συλλογισμούς είναι έγκυροι και λογικά ορθοί. Θυμηθείτε ότι, για να είναι έγκυρος ο συλλογισμός, πρέπει οι προκειμένες του να μας οδηγούν με λογική αναγκαιότητα σε ένα βέβαιο συμπέρασμα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 17)

Απάντηση:

1. Ο πρώτος υποθετικός συλλογισμός είναι αφενός έγκυρος και αφετέρου λογικά ορθός. Είναι έγκυρος γιατί οι προκειμένες του μας οδηγούν με λογική αναγκαιότητα στο βέβαιο συμπέρασμα (το αδίκημα Ψ δεν τιμωρείται από το δικαστήριο) και λογικά ορθός αφού είναι αληθής (οι προκειμένες ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα) και συγχρόνως έγκυρος.

2. Ο δεύτερος υποθετικός συλλογισμός δεν είναι λογικά ορθός γιατί δεν είναι ούτε έγκυρος, ούτε αληθής. Πιο συγκεκριμένα, οι προκειμένες δεν οδηγούν με λογική αναγκαιότητα σε βέβαιο συμπέρασμα (δηλαδή, δεν είναι απόλυτο και σίγουρο ότι το κυ-

κλοφοριακό θα αντιμετωπιζόταν με την εκλογή του Χ υποψηφίου στις δημοτικές εκλογές). Επίσης, οι προκείμενες του συλλογισμού δεν είναι αληθείς (δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα) γιατί ενδέχεται και άλλοι υποψήφιοι να μπορούσαν να αντιμετωπίσουν το κυκλοφοριακό πρόβλημα.

3. Ο τρίτος διαζευκτικός συλλογισμός είναι λογικά λανθασμένος. Η πρώτη προκείμενη δεν καλύπτει κάθε δυνατή αιτία που οδηγεί τους νέους προς τα ιατρικά επαγγέλματα. Ο διαζευκτικός συλλογισμός για να είναι έγκυρος οφείλει να έχει πληρότητα και ο πιο πάνω δεν είναι πλήρης γιατί διαφεύγουν λόγοι όπως: η παράδοση της οικογένειας, το επιστημονικό ενδιαφέρον και άλλα.

4. Ο τέταρτος διαζευκτικός συλλογισμός είναι λογικά ορθός γιατί είναι και έγκυρος και αληθής. Το συμπέρασμα παράγεται ομαλά και κατά λογική αναγκαιότητα από τις προκείμενες. Ενώ αυτές οι τελευταίες ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα (αληθείς προκείμενες).

2η Άσκηση:

Να αξιολογήσετε τα παρακάτω επιχειρήματα που αναπτύσσονται με την επαγωγική μέθοδο. Να λάβετε υπόψη σας για την αξιολόγηση και τα βοηθητικά στοιχεία που ακολουθούν. (σελίδα σχολικού βιβλίου 18)

Απάντηση:

1. Το πρώτο επιχειρήμα είναι μία ατελής επαγωγή, με συμπέρασμα, που πιθανολογείται. Η γενίκευση του επιχειρήματος δεν στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία, αλλά μόνο στην προσωπική εμπειρία του ομιλούντος.

2. Το δεύτερο επιχειρήμα είναι μια τέλεια επαγωγή. Η γενίκευση είναι επιτρεπτή γιατί στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία.

3. Το τρίτο επιχειρήμα είναι ατελής επαγωγή. Η γενίκευση είναι επισφαλής και βεβιασμένη γιατί δε στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία, αλλά μόνο σ' ένα περιστατικό.

4. Το τέταρτο επιχειρήμα είναι μια ατελής επαγωγή. Η σχέση αιτίου-αποτελέσματος δεν είναι λογική, αλλά χρονολογική (κακή μέρα - πρωινή συνάντηση με μαύρη γάτα).

5. Το πέμπτο επιχειρήμα είναι μία ατελής επαγωγή. Η σχέση αιτίου-αποτελέσματος είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής. Το διάβασμα είναι αναγκαία προϋπόθεση επιτυχίας, αλλά όχι επαρκής, αφού η μεθοδικότητα, η συστηματικότητα, το κριτικό διάβασμα, μπορούν να χαρίσουν μεγαλύτερο βαθμό σε κάποια σχολική δοκιμασία.

6. Το έκτο επιχειρήμα είναι ατελής επαγωγή. Η σχέση αιτίου-αποτελέσματος είναι

αναγκαία αλλά όχι επαρκής. Τα σφάλματα της αντιβενιζελικής μερίδας ήταν αναγκαία προϋπόθεση για την καταστροφή, αλλά όχι επαρκής, αφού λάθη του ίδιου του Βενιζέλου ή η στάση των δυτικών συμμάχων συνέβαλαν σ' αυτό το τραγικό αποτέλεσμα.

7. Το έβδομο επιχειρήμα είναι τέλεια επαγωγή. Η σχέση αιτίου-αποτελέσματος είναι συγχρόνως αναγκαία και επαρκής για το αποτέλεσμα.

8. Ακόμα μία ατελής επαγωγή. Ο συλλογισμός με αναλογία είναι μεταφορικός και γι' αυτό δεν επέχει την αξία ενός λογικού επιχειρήματος.

9. Και αυτό το επιχειρήμα είναι μία ατελής επαγωγή. Ο συλλογισμός με αναλογία είναι κυριολεκτικός, όμως οι ομοιότητες που επισημαίνονται ανάμεσα στα συγκρινόμενα αντικείμενα δεν είναι επαρκείς.

10. Το δέκατο επιχειρήμα είναι μία ατελής επαγωγή. Ο συλλογισμός με αναλογία είναι μεταφορικός, αλλά δεν έχει την αξία ενός λογικού επιχειρήματος.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Να εντοπίσετε ποιοι από τους παρακάτω επαγωγικούς συλλογισμούς είναι τέλειες ή ατελείς επαγωγές:

- α) Οι αλλοδαποί που εγκαταστάθηκαν κατά τη διάρκεια της περασμένης δεκαετίας στην Ελλάδα είναι φύσεις εγκληματικές. Πριν από ένα μήνα, ένας αλλοδαπός λήστεψε ένα σούπερ-μάρκετ.
- β) Ο Άρης, ο Δίας, ο Ερμής κ.ο.κ. είναι ετερόφωτοι. Ο Άρης, ο Δίας, ο Ερμής κ.ο.κ. είναι πλανήτες του ηλιακού συστήματος. Άρα όλοι οι πλανήτες του ηλιακού συστήματος είναι ετερόφωτοι.
- γ) Η μηλιά, η πορτοκαλιά, η αχλαδιά είναι ζωντανοί οργανισμοί. Η μηλιά, η πορτοκαλιά, η αχλαδιά είναι οπωροφόρα δέντρα. Άρα τα οπωροφόρα δέντρα είναι ζωντανοί οργανισμοί.
- δ) Ο Μαρκόνι, ο Έντισον, ο Μπελ ήταν μεγάλοι εφευρέτες. Ο Μαρκόνι, ο Έντισον, ο Μπελ ήταν λευκοί. Άρα οι λευκοί γίνονται μεγάλοι εφευρέτες.

Απάντηση:

α) Ο πρώτος συλλογισμός είναι μία ατελής επαγωγή που στηρίζεται σε μία επισφαλή και βεβιασμένη γενίκευση: ένας αλλοδαπός – όλοι οι αλλοδαποί. Άλλωστε, όλες οι ατελείς επαγωγές καταλήγουν μ' ένα λογικό άλμα στο συμπέρασμα, γεγονός που τους προσδίδει πιθανολογικό χαρακτήρα.

β) Ο δεύτερος συλλογισμός είναι μία τέλεια επαγωγή, αφού ερευνώντας μία προς μία τις περιπτώσεις του εξεταζόμενου θέματος καταλήγουμε στο βέβαιο συμπέρασμα (οι πλανήτες του ηλιακού συστήματος είναι ετερόφωτα σώματα) με μία γενίκευση, που στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία και η οποία είναι επιτρεπτή.

γ) Ο τρίτος συλλογισμός είναι μία τέλεια επαγωγή που καταλήγει με γενίκευση (η οποία στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία) σ' ένα βέβαιο συμπέρασμα.

δ) Ο τελευταίος συλλογισμός είναι μια ατελής επαγωγή, αφού η γενίκευση στην οποία στηρίζεται (κάθε λευκός = μεγάλος εφευρέτης) δε λαμβάνει υπόψη τις εξαιρέσεις, αλλά και κάποια σημαντικά πολιτισμικά και κοινωνικοοικονομικά κριτήρια, που ευνόησαν τα μέλη των κοινωνιών του δυτικού κόσμου, στην προσπάθειά τους να κατακτήσουν την επιστημονική γνώση. Επομένως, ο συλλογισμός έχει πιθανολογικό χαρακτήρα γιατί η γενίκευση, από την οποία παράγεται το συμπέρασμα, είναι βεβιασμένη και ανεπαρκής.

2η Ερώτηση:

Ποιοι από τους πιο κάτω συλλογισμούς είναι λογικά ορθοί (έγκυροι και αληθείς);

- α) **Οι άνθρωποι στα σπίτια τους φιλοξενούν ως ζώα αναψυχής ή γάτες ή σκύλους. Ο φίλος μου φιλοξενεί μία γάτα. Άρα, δεν φιλοξενεί σκύλο.**
- β) **Οι πόλεμοι γίνονται είτε για οικονομικούς είτε για γεωπολιτικούς λόγους. Ο Χ πόλεμος έγινε για γεωπολιτικούς λόγους. Άρα, δεν έγινε για οικονομικούς λόγους.**
- γ) **Φέτος το καλοκαίρι ή θα δουλέψω ή θα ξεκουραστώ. Δυστυχώς, λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων, δεν θα έχω χρόνο για ξεκούραση. Άρα, θα δουλέψω.**

Απάντηση:

α) Ο πρώτος συλλογισμός είναι έγκυρος, αλλά δεν είναι αληθής και γι' αυτό δεν είναι λογικά ορθός. Ο πιο πάνω συλλογισμός δεν εξετάζει το ενδεχόμενο, οι άνθρωποι να φιλοξενούν και άλλου είδους ζώα εκτός της γάτας και του σκύλου.

β) Ο δεύτερος συλλογισμός είναι έγκυρος, αλλά δεν είναι αληθής και άρα λογικά ορθός. Ο πιο πάνω διαzeugτικός συλλογισμός δεν λαμβάνει υπόψιν του και άλλους λόγους, οι οποίοι οδηγούν σε πολεμικές συγκρούσεις (εθνικιστικά πάθη, εθνικά-απελευθερωτικά-αντιαποικιακά κινήματα κ.ά.).

γ) Ο τρίτος συλλογισμός είναι λογικά ορθός (έγκυρος και αληθής) γιατί αφενός οδηγούμαστε στο συμπέρασμα με λογική αναγκαιότητα και αφετέρου οι προκείμενες του συλλογισμού ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6Η

ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Εκτός από την αξιολόγηση των επιχειρημάτων, ο ακροατής ή ο αναγνώστης, οφείλει να ελέγχει την αξιοπιστία των τεκμηρίων που χρησιμοποιούνται από τον πομπό προκειμένου να πείσει για την ορθότητα της θέσης του. Τεκμήρια είναι όλα αυτά τα στοιχεία (στατιστικά στοιχεία, θεωρήματα, αποδείξεις, επιστημονικά στοιχεία) που ενισχύουν την πειθώ του πομπού. Ωστόσο παρατηρείται συχνά το φαινόμενο, ο πομπός να χρησιμοποιεί κάποια στοιχεία αμφίβολης ποιότητας, κύρους ή επιστημονικής αξίας, που επέχουν θέση τεκμηρίων. Αυτά τα ψευδοτεκμήρια πρέπει να εντοπίζονται και να αξιολογούνται ως τέτοια, γιατί σκοπός τους είναι η εξαπάτηση του δέκτη.

Κατά συνέπεια, ο λόγος που χρησιμοποιεί ο πομπός πρέπει να στηρίζεται σε επιχειρήματα, αλλά και σε τεκμήρια εξακριβωμένα και επεξεργασμένα, αν θέλει να πείσει για την ορθότητα και την αξία της θέσης του ή της πληροφορίας που μεταδίδει.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

«Σε 200 σελίδες του βιβλίου ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ της Α΄ Λυκείου και σε 260 της Β΄ Λυκείου, έκδ. 1999, δεν περιλαμβάνεται ούτε ένα κείμενο γραμμένο από γυναίκα, ενώ αντιπροσωπεύονται 60 (εξήντα) άντρες. Αυτό και μόνο δείχνει πόσο μεροληπτικοί, αν μη τι άλλο, είναι οι ανθολόγοι των δύο αυτών βιβλίων».

Να ελέγξετε την αξιοπιστία των τεκμηρίων στα οποία βασίζεται η παραπάνω άποψη, έχοντας υπόψη σας ότι τα βιβλία περιλαμβάνουν συγγραφείς από τις τρεις πρώτες περιόδους της Ελληνικής λογοτεχνίας (δηλαδή περίπου από το 10ο αιώνα ως το 1922). (σελίδα σχολικού βιβλίου 20)

Απάντηση:

Ο συλλογισμός που διατυπώνεται πιο πάνω δεν στηρίζεται σε εξακριβωμένα και επεξεργασμένα τεκμήρια. Όντως, στο σύνολο των προαναφερόμενων σελίδων, η λογοτεχνική παρουσία των Ελληνίδων δημιουργών είναι μηδαμινή. Όμως αυτό δεν οφείλεται στη μεροληψία των ανθολόγων των σχολικών επιλογών, αλλά στην ίδια την πραγματικότητα. Από το 10ο αιώνα έως και το 1922 παρατηρείται μία σποραδική εμφάνιση της γυναικείας λογοτεχνικής παραγωγής, που πρέπει να αποδοθεί στις ιδιαίτερες πολιτισμικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της εποχής, καθώς επίσης και στην ιδιαίτερη κοινωνική θέση της γυναίκας, η οποία καθοριζόταν απ' αυτό, που η ανδροκρατούμενη ιδεολογία είχε ορίσει ως «γυναικεία εργασία».

2η Άσκηση:

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι τεκμηριωμένες και ποιες ατεκμηρίωτες; (Θεωρήστε ότι τα στοιχεία είναι έγκυρα). (σελίδα σχολικού βιβλίου 20)

Απάντηση:

1. Η πρώτη πρόταση είναι τεκμηριωμένη γιατί περιέχονται στην αιτιολόγησή της συγκεκριμένα και επεξεργασμένα στοιχεία (αύξηση ωρών από 40 σε 45 εβδομαδιαίως).

2. Η δεύτερη πρόταση είναι ατεκμηρίωτη γιατί δε στηρίζεται σε κανένα τεκμήριο, αλλά σε μια υποκειμενική κρίση (όπως αναμενόταν από μια κυβέρνηση ... των εργαζομένων).

3. Η τρίτη πρόταση είναι, επίσης, ατεκμηρίωτη, αφού δε χρησιμοποιείται κανένα τεκμήριο, αλλά διάφορες εντυπωσιοθηρικές εκφράσεις: ελλιπή, διάτρητα, ας μην υποτιμούν οι κυβερνώντες τη νοημοσύνη του λαού.

4. Η τελευταία πρόταση είναι τεκμηριωμένη, γιατί αναφέρονται, έστω κι αν δεν απαριθμούνται, κάποια πειράματα, τα οποία επιβεβαιώνουν την πιο πάνω πληροφορία (την καταστροφή των βιταμινών από την υψηλή θερμοκρασία).

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Να ελέγξετε την αξιοπιστία των τεκμηρίων της πιο κάτω θέσης:

«Όπως φανερώνει η επεξεργασία των στοιχείων που έχουν συγκεντρωθεί από εκπαιδευτικούς, κατά την περυσινή εξεταστική διαδικασία υπήρξαν μαθήματα στα οποία έξι στους δέκα μαθητές έγραψαν κάτω από τη βάση, ενώ το 45% των μαθητών της Β' Λυκείου δεν κατάφερε να πιάσει μέσο όρο βαθμολογίας πάνω από 9,5. Το υψηλότερο ποσοστό αποτυχίας ωστόσο σημειώθηκε στην Τεχνολογική κατεύθυνση (57, 26%), ενώ κάπως χαμηλότερο ήταν το ποσοστό αποτυχίας στη Θεωρητική (50, 12%) και θεαματικά χαμηλότερο στη Θετική (18,6%).»

(ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 13 Μαΐου 2002, Α40)

Απάντηση:

Όπως εύκολα μπορεί να διαπιστώσει ο αναγνώστης, η πιο πάνω πληροφορία στηρίζεται σε εξακριβωμένα και επεξεργασμένα στατιστικά στοιχεία, προκειμένου να πει-

σει τους ανθρώπους στους οποίους απευθύνεται (εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές), για τα αποτελέσματα των πανελληνίων εξετάσεων του 2001.

Παρατίθενται ορισμένα εξακριβωμένα στοιχεία, τα οποία συγκεντρώθηκαν από τους εκπαιδευτικούς, για να αποδειχθεί ότι έξι στους δέκα μαθητές έγραψαν κάτω από τη βάση, ενώ το 45% των μαθητών της δεύτερης Λυκείου δεν κατόρθωσε να συγκεκριώσει μέσο όρο βαθμολογίας πάνω από 9,5, στις εξετάσεις του 2001.

2η Ερώτηση:

Να εντοπίσετε ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι τεκμηριωμένες και ποιες ατεκμηριώτες.

- α) Αυξανόμαστε αλλά δεν ... πληθαίνουμε: Μπορεί η απογραφή που διεξήγαγε η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία να κατέγραψε αύξηση του πληθυσμού της χώρας κατά την τελευταία δεκαετία, ωστόσο ο νόμιμος πληθυσμός σημείωσε αύξηση μόνο κατά 0,7%.**
- β) Το ότι η διασύνδεση των οικονομικών συμφερόντων με την πολιτική εξουσία αποδεικνύει το έλλειμα δημοκρατίας στην Ελλάδα είναι αυτονόητο, αλλά και εξακριβωμένο.**
- γ) Με εξακόσιες χιλιάδες απολύσεις το 2001, τον πληθωρισμό να εκτινάσσεται στο 4,4% τον Ιανουάριο του 2002, την ανεργία να πλησιάζει το 11% και την ανεργία των νέων ειδικότερα, να βρίσκεται στο υψηλότερο σημείο απ' όλες τις χώρες της Ε.Ε. (21,6%), η κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι μισθωτοί, η τεράστια πλειοψηφία των πολιτών, δηλαδή, δε μοιάζει καθόλου ρόδινη.**

Απάντηση:

α) Η πρώτη πρόταση είναι τεκμηριωμένη γιατί στηρίζεται σε επεξεργασμένα και εξακριβωμένα στατιστικά στοιχεία, προκειμένου να αποδείξει ότι η αύξηση του πληθυσμού της χώρας είναι ελάχιστη (0,7%).

β) Η δεύτερη πρόταση είναι ατεκμηριώτη. Αν και γίνεται αναφορά σε κάποια στοιχεία, αυτά δεν παρατίθενται και ως εκ τούτου, δε μπορεί να ληφθούν υπόψη.

γ) Η τρίτη πρόταση είναι τεκμηριωμένη. Τα στοιχεία των οικονομικών δεικτών που χρησιμοποιούνται από τον πομπό είναι επεξεργασμένα, επαρκή και εξακριβωμένα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7Η

ΠΑΡΑΛΟΓΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

- α) Παραλογισμοί: είναι εκείνα τα λογικά σχήματα (συλλογισμοί, θέσεις), που ενώ στην εξωτερική τους μορφή μοιάζουν με τους λογικά ορθούς συλλογισμούς (βλ. πιο πάνω, Ενότητα 4η), στην ουσία τους δεν έχουν αποδεικτική αξία γιατί απέχουν από τον ορθό λόγο. Οι παραλογισμοί οφείλονται σε δύο λόγους: τα λογικά σφάλματα και την πρόθεση εξαπάτησης του δέκτη από τον πομπό.
- β) Σόφισμα: είναι ο σκοπίμως εσφαλμένος και παραπλανητικός συλλογισμός, που επιδιώκει να πείσει με λογικοφανή συμπεράσματα, τα οποία αντικρούονται δύσκολα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Συζητήστε τους λόγους που οδηγούν, κατά τη γνώμη σας, κάποιον να χρησιμοποιήσει τέτοια μέσα στην προσπάθειά του να πείσει. (σελίδα σχολικού βιβλίου 21)

Απάντηση:

Έχοντας υπόψη μας, όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, για τους παραλογικούς συλλογισμούς και τα σοφίσματα, οι λόγοι που οδηγούν τον πομπό να χρησιμοποιήσει τέτοια μέσα στην προσπάθειά του να πείσει, μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες:

1. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει εκείνους τους λόγους που στερούν από τον πομπό την ικανότητα να χρησιμοποιήσει λογικά ορθούς συλλογισμούς, είτε από γνωστική ανεπάρκεια, είτε από αδυναμία συγκρότησης έγκυρων και ορθών επιχειρημάτων.

2. Η δεύτερη κατηγορία περιέχει αυτούς τους λόγους (σκοπιμότητα, ιδιοτέλεια, υποκρισία, πρόθεση εξαπάτησης) που αναγκάζουν τον πομπό να χρησιμοποιήσει παραλογικούς συλλογισμούς για να πείσει το κοινό. Ευρεία χρήση παραλογικών συλλογισμών από ιδιοτέλεια, παρατηρείται στις δημαγωγικού τύπου πολιτικές τοποθετήσεις, στις προπαγανδιστικές εκστρατείες «ενημέρωσης» των εκάστοτε κοινωνικοπολιτικών καθεστώτων, στις διαφημιστικές καμπάνιες, τέλος, των πολυεθνικών εταιρειών.

3) Η τρίτη κατηγορία συγκεντρώνει αυτούς τους λόγους (ειρωνία, περιπαικτική διάθεση, χιούμορ) που οδηγούν τον πομπό στη χρησιμοποίηση παραλογικών συλλογισμών, όχι για να πείσει, αλλά για να σχολιάσει ή να υποβαθμίσει το κύρος ενός διαλόγου.

2η Άσκηση:

Το παραπάνω απόσπασμα από το «Ρινόκερο» του Ιονέσκο ανήκει στο «Θέατρο του παραλόγου» το οποίο προσπαθεί να παρουσιάσει το παράλογο της ανθρώπινης ζωής και τον εκφυλισμό των ανθρώπινων σχέσεων.

Με βάση το κείμενο του Ιονέσκο, να εντοπίσετε τους πιο φανερούς παραλογικούς συλλογισμούς του φιλοσόφου-ορθολογιστή. (σελίδα σχολικού βιβλίου 22)

Απάντηση:

Προτού εντοπίσουμε τους πιο φανερούς παραλογικούς συλλογισμούς του κειμένου, κρίνουμε σκόπιμο να προσθέσουμε κάποια επιπλέον διευκρινιστικά στοιχεία για τον Ιονέσκο και τη θεατρική του παραγωγή.

Ο Ευγένιος Ιονέσκο (Eugen Ionescu), Γάλλος θεατρικός συγγραφέας, ρουμανικής καταγωγής (Σλατίνα Ρουμανίας 1912 - Παρίσι 1994), άρχισε να γράφει μετά τα τριάντα του, χωρίς μεγάλες ελπίδες να δει τα έργα του ανεβασμένα από τα μεγάλα εθνικά θέατρα της Γαλλίας. Πριν καθιερωθεί, τα έργα του παίζονταν σε μικρά πρωτοποριακά θέατρα. Σ' αυτήν την περίοδο, ο Ιονέσκο γράφει τη «Φαλακρή Τραγουδίστρια», το «Μάθημα», τις «Καρέκλες», τα «Θύματα του καθήκοντος», τον «Αμεδαίο ή πώς να τον ξεφορτωθείτε» και άλλα.

Η θεατρική αναγνώριση του έργου του έρχεται αργότερα, την επόμενη δεκαετία, πράγμα που δημιουργεί στο συγγραφέα μία βαρύτατη ευθύνη, που φθάνει μέχρι το συναίσθημα της αγωνίας. Το έργο του Ιονέσκο απλώνεται πολυάριθμο, πολύμορφο και άνισο. Χρησιμοποιώντας τις φόρμες του υπερρεαλισμού, προσπαθεί να αποδείξει με τα έργα του τη συμβατικότητα και το παράλογο των ανθρώπινων σχέσεων. Στα πρώτα του έργα, το θεατρικό παιχνίδι παίζεται με δραματική κωμικότητα γύρω από το ζευγάρι: άνδρας - γυναίκα.

Το 1957 ο βασικός Ιονεσκοκός ήρωας (Ο Μπερανζέ) εγκαταλείπει τη συζυγική εστία και βγαίνει στον κόσμο για να τον αντιμετωπίσει, αυτόν και τους ανθρώπους (Άμισθος δολοφόνος, Ρινόκερος). Στο «Ρινόκερο», ευρύτερα γνωστό έργο του Ιονέσκο, ο δημιουργός προσπαθεί και επιτυγχάνει τελικώς, να περιγράψει τη διαδικασία «ναζιστικοποίησης» (αλλά και γενικότερα, την εγκαθίδρυση οποιουδήποτε απολυταρχικού καθεστώτος) μιας χώρας. Η «ρινοκερίτιδα», σαν μια άλλη επιδημική νόσος, προσβάλλει σιγά-σιγά όλους τους κατοίκους μιας πόλης. Ο ήρωας (Μπερανζέ) δηλώνει με απόγνωση την πίστη του στο «ανθρώπινο» και τη θέλησή του να αντισταθεί στη «μαζοποίηση» που επιφέρει η «ασθένεια», όσο κι αν πολλές φορές μπαίνει στον πειρασμό, να μεταμορφωθεί και εκείνος σε ρινόκερο, λόγω της μοναξιάς, του τρόμου και της δειλίας.

Τέλος, με το έργο: «Ο βασιλιάς πεθαίνει», ο Ιονέσκο προσπαθεί να προσεγγίσει (μέσω του Μπερανζέ) το πιο βαθυστόχαστο θέμα του θεάτρου: την πρόκληση των γηρατειών και του θανάτου, πιστεύοντας ότι έτσι θα μπορούσε να ξεορκίσει το φόβο του θανάτου που αναβλύζει από ολόκληρο το έργο του.

Οι πιο φανεροί «παραλογικοί συλλογισμοί» – στο πιο πάνω απόσπασμα από το «Ρινόκερο» του Ιονέσκο – του φιλοσόφου-ορθολογιστή είναι:

1. Η γαλή έχει τέσσερας πόδας.
Ο Ισίδωρος και ο Φρικό έχουν ανά τέσσερας πόδας έκαστος.
Άρα ο Ισίδωρος και ο Φρικό είναι γαλαί!
2. Όλοι αι γαλαί είναι θνηταί.
Ο Σωκράτης είναι θνητός.
Άρα ο Σωκράτης είναι γαλή.
3. Η γαλή έχει τέσσερας πόδας.
Και ο σκύλος μου έχει τέσσερας πόδας.
Τότε είναι γαλή.

3η Άσκηση:

Συμπληρώστε τον παρακάτω συλλογισμό:

«Δεν υπάρχουν, αγαπτέ μου, και δεν υπάρχουν, διότι δε σκέφτεσαι. Από τη στιγμή που θ' αρχίσεις να σκέπτεσαι, θα υπάρχουν.» (σελίδα σχολικού βιβλίου 22)

Απάντηση:

Ο πιο πάνω συλλογισμός του Ζαν απηχεί τη πολύ γνωστή ρήση του Γάλλου φιλοσόφου και μαθηματικού Rene Descartes (Ρενάτος Καρτέσιος 1596-1650), Cogito ergo sum (ακέφτομαι, άρα υπάρχω).

Ο συλλογισμός του Ζαν μπορεί να συμπληρωθεί ως εξής:

α) όποιος σκέφτεται υπάρχει

Δε σκέφτεσαι.

Άρα, δεν υπάρχουν. και

β) Θα υπάρχουν από τη στιγμή που θ' αρχίσεις να σκέπτεσαι

Θα αρχίσεις να σκέπτεσαι.

Άρα, θα υπάρχουν.

4η Άσκηση:

Σχολιάστε το επιχειρήμα του Ζαν: «Τίποτα δεν είναι πιο φυσικό (από τη ζωή). Και να η απόδειξη: οι πάντες ζουν». (σελίδα σχολικού βιβλίου 22)

Απάντηση:

Όπως εύκολα γίνεται αντιληπτό, ο Ζαν με περιπαικτικό και σχεδόν ειρωνικό ύφος

ανταπαντά στις μεταφυσικά εκφραζόμενες αγωνίες του φίλου του Μπερανζέ. Πραγματικά, από «φυσικής» πλευράς, το γεγονός της παρουσίας των συνανθρώπων μας που ζουν, είναι η μεγαλύτερη απόδειξη για τη «φυσικότητα» της ζωής.

Ωστόσο, η ζωή μπορεί να αποκτήσει και άλλες διαστάσεις, οι οποίες δεν πρέπει και δε χρειάζεται να ερμηνευθούν με βάση τους συλλογισμούς της λογικής. Πρόκειται για πτυχές της ζωής (κοινωνικότητα, συναισθηματισμός, ψυχολογία), για την κατανόηση των οποίων, απαιτείται συντονισμένη προσπάθεια των νοητικών και των ψυχοκοινωνικών ικανοτήτων του ανθρώπου.

Εδώ, εκούσια ο Ιονέσκο τοποθετεί το Ζαν να διατυπώνει αυτό το συλλογισμό της λογικής για να δείξει τόσο τη διάσταση απόψεων μεταξύ Μπερανζέ και κοινωνικού περιγύρου, όσο και την ανεπάρκεια της λογικής να ερμηνεύσει πολύπλοκες συναισθηματικές καταστάσεις.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Προσπαθήστε και εσείς να δημιουργήσετε ορισμένους «παραλογικούς συλλογισμούς».

Απάντηση:

Ενδεικτικά αναφέρουμε τους ακόλουθους:

α) Ο αστυνομικός είναι όργανο.

Το μπουζούκι είναι όργανο.

Άρα, ο αστυνομικός είναι μπουζούκι.

β) Η αγελάδα είναι έμβιο ον.

Ο πίθηκος είναι έμβιο ον.

Άρα, η αγελάδα είναι πίθηκος.

γ) Οι χώρες της Ν.Α. Ευρώπης αντιμετωπίζουν πρόβλημα λειψυδρίας.

Οι χώρες της Αφρικής αντιμετωπίζουν πρόβλημα λειψυδρίας.

Άρα, οι χώρες της Ν.Α. Ευρώπης είναι χώρες της Αφρικής.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8Η

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΟ

1η Άσκηση:

Κοιτάξτε πάλι το δεύτερο μέρος του άρθρου, όπου ο συγγραφέας αναφερόμενος στα αίτια του προβλήματος σημειώνει ότι «θα προσπαθήσει να τα σκιαγραφήσει». Πώς εξηγείτε τη στάση αυτή του συγγραφέα; Γιατί δεν υποστηρίζει με απόλυτη βεβαιότητα τη γνώμη του, αφού στηρίζεται σε αναμφισβήτητα δεδομένα; (σελίδα σχολικού βιβλίου 27)

Απάντηση:

Ο συγγραφέας του άρθρου πολύ ορθά σημειώνει: «Ωστόσο, θα προσπαθήσω παρακάτω να τα σκιαγραφήσω όσο μπορώ καλύτερα», γιατί αυτή είναι η επιβαλλόμενη στάση και θέση ενός ερευνητή-επιστήμονα. Επιπροσθέτως, ο Γ.Μ. Σηφάκης δε στηρίζεται σε αναμφισβήτητα δεδομένα, στην προσπάθειά του να ανακαλύψει τα αίτια του προβλήματος.

Αντιθέτως, χάρη στα επεξεργασμένα στατιστικά στοιχεία που έχει στη διάθεσή του και μελετώντας τις συνέπειες του προβλήματος, προσπαθεί αργά, αλλά μεθοδικά να α-

νακαλύψει τα αίτια. Παραδέχεται άλλωστε, ότι τα πολύπλοκα προβλήματα έχουν πολύπλοκα αίτια και γι' αυτό πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα επιφυλακτικοί και προσεκτικοί όταν καταπιανόμαστε με την αιτιολόγηση τέτοιου είδους φαινομένων.

2η Άσκηση:

Πιστεύετε ότι τα αίτια που επισημαίνει ο συγγραφέας (ιστορικά - κοινωνικοπολιτικά) είναι επαρκή και αναγκαία για να προκύψουν τα αποτελέσματα (γιγαντισμός και χαμηλή ποιότητα της εκπαίδευσης); (σελίδα σχολικού βιβλίου 27)

Απάντηση:

Είδαμε και προηγουμένως, πως ο Γ.Μ. Σηφάκης, δηλώνει ότι θα προσπαθήσει να σκιαγραφήσει τα αίτια των προβλημάτων της ανώτερης και ανώτατης ελληνικής εκπαίδευσης. Ο ερευνητής εξετάζει το θέμα στην κοινωνική-πρακτική του διάσταση και περιορίζεται μόνο σε μία ιστορική αναδρομή, στο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον, το οποίο χαρακτήρισε το περιεχόμενο και την ποιότητα της παρεχόμενης ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης.

Επομένως, όσον αφορά στην ιστορική και κοινωνικοπολιτική διάσταση του θέματος, τα αίτια αυτά είναι επαρκή και αναγκαία. Ωστόσο, τα προβλήματα (γιγαντισμός - χαμηλή ποιότητα εκπαίδευσης) δεν έχουν μόνο ιστορικές και κοινωνικοπολιτικές αφετηρίες. Θα μπορούσαν, άρα, να οφείλονται τα πιο πάνω προβλήματα, στο χαρακτήρα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσιο-λύκειο, σύστημα πανελληνίων εξετάσεων), στην έλλειψη σχεδιασμού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με βάση τις πραγματικές κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της χώρας, στην αδυναμία, τέλος, των Α.Ε.Ι. - Τ.Ε.Ι. να καθορίσουν τον αριθμό των εισακτέων και την ποιότητα της παρεχόμενης σε αυτούς εκπαίδευσης.

Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι τα αίτια που επεσήμανε ο συγγραφέας αφορούν στη μία από τις πολλές διαστάσεις του προβλήματος και ως εκ τούτου δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως επαρκή.

3η Άσκηση:

Να εντοπίσετε: α) το πρόβλημα που απασχολεί το συγγραφέα, β) τη θέση του, γ) τα επιχειρήματα και τα τεκμήριά του, δ) το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει στον επίλογο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 27)

Απάντηση:

α) Το θέμα που απασχολεί το Γ.Μ. Σηφάκη είναι τα προβλήματα της ανώτατης παιδείας: ο γιγαντισμός και η χαμηλή της ποιότητα.

β) Η θέση του συγγραφέα δηλώνεται ρητά και απερίφραστα: δεν επιθυμεί να προτείνει λύσεις σε εθνική κλίμακα, αλλά απλά να περιγράψει το πρόβλημα, να επιχειρήσει διάγνωση της ασθένειας στο σύνολό της καθώς και να αναζητήσει τα αίτιά του.

γ) Τα τεκμήρια του αρθρογράφου είναι επεξεργασμένα και εξακριβωμένα. Πρόκειται για τον Πίνακα 1 (σελ 24) της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας και τα στοιχεία της Διεθνούς Τράπεζας για τις δημόσιες δαπάνες κάθε κράτους για την Παιδεία του.

Ως επιχειρήματα χρησιμοποιεί την ιστορική αναδρομή στον κοινωνικοπολιτικό παράγοντα που καθόρισε το χαρακτήρα της ανώτατης παιδείας: «η μεταμόρφωση του νεοέλληνα από ανατολίτη σε Ευρωπαίο», «η μέθοδος για την επίτευξη της ποθητής κοινωνικής μεταμόρφωσης, ήταν η εκπαίδευση, η εγγραμματοσύνη, τα γράμματα», «δεν απένειμε απλώς ... για μιαν επιτυχημένη κοινωνική σταδιοδρομία», «Αυτό το τελευταίο ... και την ποιότητα των σπουδών που παρείχε».

δ) Τέλος, το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει στον επίλογο, ο συγγραφέας είναι πολύ συγκεκριμένο: αργά αλλά σταθερά οι περισσότεροι από τους πτυχιούχους θα απορροφηθούν από τις κρατικές υπηρεσίες και τα περιορισμένα, παραδοσιακά, ελεύθερα επαγγέλματα, που οργανώνονται με βάση ένα αντιπαραγωγικό μοντέλο κοινωνίας, το οποίο για να επιβιώσει στηρίζεται στα συνεχή δάνεια, την εισαγόμενη γνώση και τεχνολογία, τα εισαγόμενα αγαθά – υλικά όσο και πολιτιστικά.

4η Άσκηση:

Διαβάστε πάλι το α΄ μέρος του άρθρου και προσέξτε τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας παρουσιάζει, ερμηνεύει και σχολιάζει τα τεκμήρια που χρησιμοποιεί, για να υποστηρίξει την άποψή του. Ποια είναι γενικά η γνώμη σας για την ευρύτερη χρήση των στατιστικών στοιχείων ως τεκμηρίων; Πιστεύετε ότι είναι αξιόπιστα κάθε φορά τα αποτελέσματά τους; (σελίδα σχολικού βιβλίου 27)

Απάντηση:

Επανερχόμενοι στο α΄ μέρος του άρθρου του Γ.Μ. Σηφάκη, πρέπει να σταθούμε στον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί (ή ορθότερα, διαχειρίζεται) τα επεξεργασμένα στατιστικά στοιχεία. Εκείνα τα στοιχεία, είναι βασικά για την ανάπτυξη της επι-

χειρηματολογίας του, αφού αποδεικνύουν μία δυσανάλογη αύξηση του αριθμού των εγγεγραμμένων φοιτητών σε σχέση με την πραγματική αύξηση του πληθυσμού της χώρας.

Εξάλλου, στις μέρες μας γίνεται εκτεταμένη χρήση στατιστικών στοιχείων προκειμένου να τεκμηριωθούν διάφορες έρευνες που αφορούν στην εξέλιξη της νεοελληνικής κοινωνίας. Θα τολμούσαμε μάλιστα, να πούμε ότι η χρήση τέτοιου είδους στοιχείων είναι επιβεβλημένη, αφού είναι τα μοναδικά τα οποία θεωρούνται ως «κοινώς αποδεκτά» και αξιόπιστα από το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας και της κοινής γνώμης.

5η Άσκηση:

Το άρθρο του Γ.Μ. Σηφάκη γράφτηκε το 1987. Νομίζετε πως ισχύουν και σήμερα όσα υποστηρίζει ο συγγραφέας στο απόσπασμα «Βραδέως αλλά ασφαλώς ... ελευθέρια επαγγέλματα»; (σελίδα σχολικού βιβλίου 27)

Απάντηση:

Ο Γ.Μ. Σηφάκης στην προσπάθειά του να σκιαγραφήσει τα αίτια των προβλημάτων που ταλάνιζαν την ανώτατη ελληνική παιδεία, στάθηκε στην κοινωνικοπολιτική διάσταση του θέματος. Και, πραγματικά, οι επιστημάνσεις του «εν έτει 1987» ήταν κάτι παραπάνω από εύστοχες. Αντιμετωπίζοντας το ζητούμενο της ανώτατης εκπαίδευσης από την κοινωνική-πρακτική πλευρά, επιχειρεί να ανατάμνει τη νεοελληνική κοινωνία και τις προσδοκίες της, που οδηγούν χιλιάδες νέους στο κατώφλι των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, με την ελπίδα μόνο και μόνο μιας επιτυχημένης κοινωνικής σταδιοδρομίας.

Ωστόσο, το 1987 (μία 15ετία πριν) δε χαρακτηρίζεται από τις οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές αλλαγές του 2002. Μετά την κατάρρευση του μοντέλου σοσιαλιστικής διακυβέρνησης στα τέλη της δεκαετίας του '80 και την κατίσχυση της νεοφιλελεύθερης οικονομικής διαχείρισης, οι αλλαγές που επήλθαν τόσο στα στρώματα της νεοελληνικής κοινωνίας, όσο και στο χαρακτήρα της νεοελληνικής εκπαίδευσης ήταν ραγδαίες.

Στο ανταγωνιστικό περιβάλλον της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, το κρατικοδίαιτο μοντέλο της ελληνικής οικονομίας είναι καταδικασμένο σε αποτυχία, ιδιαίτερα όταν η προσέλκυση ξένων επενδυτών και η απελευθέρωση των αγορών φαντάζει σαν πρωταρχικός στόχος της κοινωνικής ελίτ.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, η ανώτατη εκπαίδευση έπαψε να απονέμει τίτλους για μια επιτυχημένη κοινωνική σταδιοδρομία και αναγκάστηκε να ακολουθήσει τις νέες απαιτήσεις. Οι νέες τεχνολογίες, τα ερευνητικά προγράμματα, οι σπουδές επάνω στα Μ.Μ.Ε., ελκύουν όλο και περισσότερους νέους, που μετά την απόκτηση του πτυχίου

τους, συνεχίζουν τις σπουδές τους σε μεταπτυχιακό επίπεδο, προκειμένου ν' απορροφηθούν ευκολότερα από την αγορά εργασίας.

6η Άσκηση:

«Η διάκριση μεταξύ χειρωνακτικής και μη χειρωνακτικής εργασίας είναι, γενικά, σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες, το σαφέστερο τεκμήριο της κοινωνικής θέσης». Να αναπτύξετε την παραπάνω φράση σε μια παράγραφο περίπου 100 λέξεων. (σελίδα σχολικού βιβλίου 27)

Απάντηση:

Σύμφωνα με τη μαρξιστική φιλοσοφία, κάθε πρόοδος του πολιτισμού καθορίζεται από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Όσον καιρό η παραγωγή μιας ανθρώπινης ομάδας (για παράδειγμα μια ομάδα προϊστορικών τροφουσλλεκτών ή σύγχρονων τροφουσλλεκτών) επαρκεί για να διατηρήσει στη ζωή μονάχα τους παραγωγούς, δεν υπάρχει περίσσευμα παραγωγής και άρα, δυνατότητα καταμερισμού εργασίας (εμφάνιση τεχνιτών, διανοούμενων, καλλιτεχνών). Όσον καιρό, δηλαδή, η παραγωγικότητα της εργασίας παραμένει χαμηλή, είναι ανύπαρκτη και η κοινωνική διαφοροποίηση στους κόλπους της κοινωνίας. Όλοι οι άνθρωποι είναι παραγωγοί και όλοι αντιμετωπίζουν τις ίδιες στερήσεις και απολαμβάνουν τα ίδια αγαθά.

Μόλις υπάρξει η παραμικρή αύξηση παραγωγικότητας (όταν δηλαδή, ένας παραγωγός-κυνηγός ή τροφουσλλεκτής αρχίσει να παράγει προϊόν περισσότερο απ' αυτό που απαιτείται για τη συντήρησή του), τότε ξεκινάει ο αγώνας για την κατανομή του και ένα μέρος της κοινωνίας απελευθερώνεται από την ανάγκη να εργάζεται για τη συντήρησή του. Το μέρος αυτό της κοινωνίας, που απελευθερώνεται από την ανάγκη αυτή, μετατρέπεται σε κυρίαρχη τάξη.

Η εργασία έτσι, χωρίζεται σε δύο τμήματα. Το ένα τμήμα εξακολουθεί να εκτελείται για τη συντήρηση των παραγωγών-εργαζομένων (αναγκαία εργασία), ενώ το άλλο χρησιμεύει για τη συντήρηση της κοινωνικής ελίτ. Είναι, δηλαδή, η διάκριση μεταξύ χειρωνακτικής και μη χειρωνακτικής εργασίας, στις καπιταλιστικά οργανωμένες χώρες, ένα σαφέστατο τεκμήριο της κοινωνικής θέσης.

7η Άσκηση:

Η Διεύθυνση Εργασίας του Νομού σας οργανώνει ημερίδα με θέμα «Νέοι, κατάρτιση και επάγγελμα», με συμμετοχή αρμοδίων φορέων, επιστημόνων,

επαγγελματιών, γονέων και μαθητών. Στην ημερίδα αυτή συμμετέχεις ως εκπρόσωπος των μαθητών της Γ΄ Λυκείου. Στη γραπτή εισήγησή σου (περίπου 300-350 λέξεις) μπορείς:

- α) Να αναπτύξεις την άποψή σου για το ρόλο της Ανώτατης Εκπαίδευσης στη χώρα μας. (στην αρχή της εισήγησής σου μπορείς να αναφερθείς στην άποψη του Γ.Μ. Σηφάκη, να συμφωνήσεις ή να διαφοροποιηθείς) ή
- β) Να υποστηρίξεις με κατάλληλα επιχειρήματα την άποψή σου για την ισοτιμία χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 27)

Απάντηση:

α) Κύριε διευθυντή εργασίας, κύριοι εκπρόσωποι των παραγωγικών τάξεων, κύριοι Λυκειάρχες, φίλες και φίλοι, ευχαριστούμε για την ευκαιρία που μας δίδεται από αυτό το βήμα, για να εκθέσουμε τους προβληματισμούς μας, να εκφράσουμε τις αγωνίες αλλά και τις προσδοκίες μας ως υποψήφιοι φοιτητές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο κύριος Σηφάκης στο – κατά τα άλλα αρκετά ενημερωμένο – άρθρο του, επιχειρεί να καταδείξει εκείνες τις ιδιαίτερες ιστορικές και πολιτικοκοινωνικές αιτίες που οδήγησαν στο αδιέξοδο, το γιγαντισμό, δηλαδή, και τη χαμηλή ποιότητα της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης. Είναι αλήθεια, ότι οι ιδιαίτερες αυτές συνθήκες καθόρισαν σ' ένα μεγάλο ποσοστό το περιεχόμενο και το πρόγραμμα σπουδών των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων της χώρας, όμως σήμερα, έπειτα από τις οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που συνέβησαν σε παγκόσμια κλίμακα (παγκοσμιοποίηση, ευρωπαϊκή ενοποίηση, τεχνολογική επανάσταση), η ανανέωση και ο εμπλουτισμός της παρεχόμενης πανεπιστημιακής γνώσης, καθώς και η σύνδεσή της με τις ανάγκες της κοινωνίας και της αγοράς εργασίας, προβάλλουν επιτακτικές.

Δεν αρκεί δηλαδή, αγαπητοί σύνεδροι, η αύξηση του αριθμού των εισακτέων στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι., όταν το επίπεδο της επιστημονικής έρευνας και, γενικότερα, το σύνολο της παρεχόμενης γνώσης βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο. Το ζητούμενο από εμάς τους αυριανούς φοιτητές είναι η διαμόρφωση μίας ανώτατης εκπαίδευσης που θα έχει ως άξονες τις πραγματικές ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας και θα καλύπτει τις σύγχρονες απαιτήσεις για ένα άρτια επιστημονικά και τεχνικά καταρτισμένο εργατικό δυναμικό, που θα μπορεί να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο, δίχως να αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της ανεργίας και της υποαπασχόλησης.

- β) Η διάκριση πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας αποτέλεσε και αποτελεί μία

τεχνητή διάκριση, που ως σκοπό έχει το σαφέστατο κοινωνικό καταμερισμό ανάμεσα σε αυτούς που υποχρεούνται να παράγουν για να συντηρηθούν και σ' αυτούς που έχουν απελευθερωθεί από αυτή την ανάγκη. Το ότι έχουμε να κάνουμε μ' έναν τεχνητά διαμορφωμένο διαχωρισμό ενισχύεται από την ιστορική αναδρομή σε προκαπιταλιστικές κοινωνίες ή σε κοινωνίες ιθαγενών, που δεν τις έχει αγγίξει η καπιταλιστική κοινωνική οργάνωση. Εκεί δηλαδή, η παραγωγή της ανθρώπινης ομάδας επαρκεί για να διατηρήσει στη ζωή τα μέλη της ομάδας.

Όταν θα υπάρξει περίσσειμα απ' την παραγωγή αυτής της ανθρώπινης ομάδας, τότε μόνο θα φανεί κάποια πρόοδος του πολιτισμού και η δυνατότητα για τον καταμερισμό της εργασίας ανάμεσα σε χειρωνακτές, επιστήμονες, διανοούμενους, τεχνίτες ή καλλιτέχνες. Αυτός ο εργασιακός καταμερισμός άρα, είναι μία κοινωνική-πρακτική ανάγκη περισσότερο, παρά η εκδήλωση της φυσικής ή διανοητικής υπεροχής του δεινά μέλους της ανθρώπινης ομάδας έναντι του άλλου.

Επιπροσθέτως, το πλεόνασμα της παραγωγής της ομάδας, εκτός από τον εργασιακό καταμερισμό, προκαλεί και τον πρώτο κοινωνικό καταμερισμό, που συνδέεται άμεσα με τον εργασιακό. Όταν δηλαδή, η παραγωγικότητα της εργασίας των μελών της ομάδας μόλις που επαρκεί για να συντηρήσει τους ίδιους τους εργαζόμενους-παραγωγούς, όλοι αντιμετωπίζουν τις ίδιες στερήσεις και τις ίδιες απολαύσεις.

Η διαφορά στις στερήσεις και τις ανέσεις εμφανίζεται ταυτόχρονα σχεδόν με το πλεόνασμα της κοινωνικής παραγωγής. Ως εκ τούτου, η ισοτιμία διανοητικής και χειρωνακτικής εργασίας είναι αυτονόητη, αλλά στις καπιταλιστικά οργανωμένες κοινωνίες (στο σύνολο της γης) χρησιμοποιείται ως το αδιαμφισβήτητο τεκμήριο κοινωνικής διάκρισης.

B' ΚΕΙΜΕΝΟ

1η Άσκηση:

Στο παραπάνω απόσπασμα, παρατηρούμε ότι το επιχειρήμα στο οποίο βασίζεται η θεωρία του δικαίου της πυγμής ... Να αναδιατυπώσετε με δικά σας λόγια τα επιχειρήματα με τα οποία ο συγγραφέας θέτει υπό αμφισβήτηση την πρώτη προκειμένη κρίση. (σελίδα σχολικού βιβλίου 30)

Απάντηση:

Προτού προχωρήσουμε στην αναδιατύπωση των επιχειρημάτων του συγγραφέα

κρίνεται σκόπιμο να παραθέσουμε ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα: Ο Ευάγγελος Παπανούτσος (Πειραιάς 1900 - Αθήνα 1982) ήταν εκπαιδευτικός, παιδαγωγός, φιλόσοφος με πλούσιο και πολυσιδές συγγραφικό έργο. Υπήρξε ο κύριος εμπνευστής της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης κατά την περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας από τις κυβερνήσεις της Ένωσης Κέντρου (1963-1964) και κατά την περίοδο της διακυβέρνησης από τις κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας (1976), που προέβλεπε την επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε 9 χρόνια, τη διδασκαλία των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων στο Γυμνάσιο αποκλειστικά από μετάφραση, την ισοτιμία δημοτικής και καθαρεύουσας στη μέση και κατώτερη εκπαίδευση και άλλα. Από το πλούσιο συγγραφικό του έργο πρέπει να σταθούμε στα τρία μεγάλα έργα της φιλοσοφικής του ωριμότητας: την Αισθητική (1948), την Ηθική (1949) και τη Γνωσιολογία (1954) καθώς επίσης και στα: Φιλοσοφία και Παιδεία (1958), Φιλοσοφικά Προβλήματα (1964).

Ο συγγραφέας ασκεί έλεγχο στην πρώτη προκειμένη του συλλογισμού: «η βία που επιβάλλει τον ισχυρό και εξοντώνει τον αδύνατο δεν είναι μόνο γεγονός αλλά και αξία». Εδώ, σύμφωνα με τον Ε. Παπανούτσο, γεννώνται πολλές και σοβαρές θεωρητικές αμφιβολίες. Πρώτον, «αυτό που γίνεται τώρα ή μέχρι τώρα» (δηλαδή το γεγονός) δε σημαίνει ότι θα συνεχίζεται «επ' άπειρον», δεν μπορούμε δηλαδή, να συμπεράνουμε ότι θα συμβεί με βεβαιότητα και στο μέλλον. Δεύτερον, το ότι ο άνθρωπος μέχρι τώρα χρησιμοποίησε τη βία για να επιβάλλει τις απόψεις του στους ασθενέστερους δεν προεξοφλεί τον αένα επανάληψη αυτής της πρακτικής, γιατί η ροή της ιστορίας μπορεί ν' αλλάξει, είτε από την επίδραση απρόβλεπτων παραγόντων, είτε με τη θέληση του ίδιου του ανθρώπου, που έχει τις καταβολές του λογικού. Τρίτον, ό,τι είναι «φυσικό» (λ.χ. το δίκαιο της πυγμής) δεν είναι και αξιόπρακτο, γιατί αφενός οι «αξιόπρακτες» πράξεις βρίσκονται σ' ένα διαφορετικό επίπεδο σε σχέση με τις «φυσικές» και αφετέρου και οι δύο πράξεις (φυσικές και αξιόπρακτες) προσδιορίζονται με άλλου είδους γνωρίσματα και μετρώνται με άλλα μέτρα.

2η Άσκηση:

Συζητήστε την άποψη του συγγραφέα (παρ. 4) ότι, αν είναι αναγκαίο να επιλέξουμε ανάμεσα στο να αδικήσουμε ή να αδικηθούμε, η «φυσική μας τάση» είναι να προτιμήσουμε το πρώτο, αλλά επιλέγοντας το δεύτερο «τιμούμε την ανθρωπιά μας». (σελίδα σχολικού βιβλίου 31)

Απάντηση:

Μία σύντομη ιστορική αναδρομή αρκεί για να μας πείσει ότι στη συντριπτική πλειο-

ψηφία των περιπτώσεων, ο άνθρωπος κάνει χρήση της δύναμής του προκειμένου να επιβάλλει τη θέλησή του στους βιολογικά ή οικονομικά ασθενέστερους.

Πρόκειται για μία πρακτική που έχει υποστηριχθεί ότι ανήκει στη σφαίρα των «φυσικών καταστάσεων», υπερτονίζοντας τη βαρύτητα των φυσικών καταβολών του ανθρώπου και αγνοώντας τις καταβολές του λογικού που ενυπάρχουν στη φύση του.

Ωστόσο, η πάλη ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο πόλους, το φυσικό ορμέφυτο και την ανθρώπινη νόηση, συχνά αποκτάει καθοριστική σημασία. Πολύ απλά, με την κατάπιψη της «φυσικής τάσης» και την επιλογή του πιο δύσκολου δρόμου, εκείνου του ανθρωπισμού, του «ορθού λόγου» και της ανεκτικότητας, «τιμούμε την ανθρωπιά μας», αφού συνειδητά απομακρυνόμαστε από τον «πρωτόγονο» χώρο των ενστίκτων και επιχειρούμε στο δύσκολο πεδίο, της λογικής και της φρόνησης.

Ο άνθρωπος δηλαδή, κατανοεί ότι η σφαγή, ο εξευτελισμός και η εκμηδένιση του συνανθρώπου του, είναι ένας «φαύλος κύκλος» βίας και αίματος που πρέπει να πάψει και αποφασίζει να κατανικήσει αυτή τη «φυσική τάση του αδικείν». Αν υπεριχύσει, αντιθέτως, αυτή η «φυσική τάση», τότε ο άνθρωπος με το ηθικό φρόνημα και την ύπαρξη της λογικής θα έχει υποστεί μια από τις πιο ταπεινωτικές ήττες του. Γιατί ο άνθρωπος τότε μόνο είναι ένα ξεχωριστό ον μέσα στο σύμπαν, όταν πετυχαίνει να ποδηγητήσει τις παρορμήσεις του.

3η Άσκηση:

Στις σελίδες για διάλογο ανάμεσα στους νέους, που άνοιξε γνωστό περιοδικό ... «το φυσικό δεν είναι αναγκαστικά και αξιόπρακτο».

Απόψεις στις οποίες θα ασκηθεί κριτική:

- Ο άντρας έχει από τη φύση του ηγετικές ικανότητες, τις οποίες δε διαθέτει η γυναίκα, όπως φαίνεται από αναρίθμητα ιστορικά παραδείγματα. Δικαιολογημένα, επομένως, και στην εποχή μας οι άντρες κατέχουν ηγετικές θέσεις σε διάφορους τομείς όπως π.χ. στην πολιτική, την επιστήμη, την εργασία κ.τ.λ.
- Ορισμένοι μαθητές είναι από τη φύση τους ικανότεροι στα μαθήματα από άλλους. Πρέπει, λοιπόν, να τους δοθεί η δυνατότητα να προοδεύουν απρόσκοπτα με ταχύτερους και πιο εντατικούς ρυθμούς διδασκαλίας από ό,τι οι υπόλοιποι μαθητές. Γι' αυτό το λόγο είναι σκόπιμο να εφαρμοστεί το σύστημα των επιπέδων διδασκαλίας, σύμφωνα με το οποίο οι ικανότεροι μαθητές θα διαχωριστούν από τους λιγότερο ικανούς και θα παρα-

κολουθούν μαθήματα ανωτέρου επιπέδου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 31)

Απάντηση:

α) Η αδυναμία της άποψης/θεωρίας που θέλει τον άνδρα να έχει από τη φύση του ηγετικές ικανότητες τις οποίες δε διαθέτει η γυναίκα και άρα, γι' αυτό συνεχίζει να υφίσταται η διαφορά αντιμετώπισης ανάμεσα στα δύο φύλα σε όλα τα επίπεδα, συνίσταται σε δύο λόγους: τον πολιτικό και τον ιστορικό-κοινωνικό.

Είναι γνωστό και επιβεβαιωμένο από την ιστορική και ανθρωπολογική έρευνα, ότι η μεγάλη τομή στις σχέσεις των δύο φύλων συντελέστηκε στην περίοδο της Γεωργικής Επανάστασης, όταν οι γυναίκες έπαψαν να είναι ελεύθερες και ίσες προς τους άνδρες και περιορίστηκαν στις οικιακές ασχολίες, τη γέννα και τη φροντίδα των παιδιών. Για λόγους λοιπόν, κοινωνικούς-πρακτικούς – και όχι «φυσικούς – και για λόγους υπαγορευμένους από την κοινωνική αναγκαιότητα, η γυναίκα βρέθηκε μακριά από τις παραγωγικές διαδικασίες και άρα, τις πολιτικές εξελίξεις, αναλαμβάνοντας ρόλο βοηθητικό-συμπληρωματικό και υπομένοντας την κοινωνική καταπίεση που της επιβαλλόταν.

Στη συνέχεια, με τη Βιομηχανική Επανάσταση, η γυναίκα εμφανίζεται μαζικά στην παραγωγική διαδικασία και έτσι αίρεται η κύρια αιτία της ανισοτιμίας της, δηλαδή η αποχή της από τις κοινωνικές διαδικασίες και, κατ' αυτόν τον τρόπο, η κοινωνική της θέση αποκτά καθοριστικό περιεχόμενο, γεγονός το οποίο έχει ως επακόλουθο την απαίτηση για αναβάθμιση της υποβαθμισμένης της θέσης.

Ωστόσο, ακόμα και σήμερα, που η γυναίκα δρα και αγωνίζεται σ' όλους τους τομείς της πρόνοιας, της παραγωγής, της εκπαίδευσης, παρατηρείται άνιση μεταχείριση, έλλειψη νομοθετικής προστασίας και αντικειμενικής αξιολόγησης της προσφοράς της. Επομένως, η απουσία των γυναικών από τις ηγετικές θέσεις σε διάφορους τομείς, οφείλεται στο πλήθος των προκαταλήψεων και των παγιωμένων κοινωνικών δομών, που ενισχύονται «χάρη» στη διαιώνιση της ανδροκρατούμενης ιδεολογίας.

Το κίνημα για τη γυναικεία απελευθέρωση, άρα, είναι μια πολυσήμαντη προσπάθεια που επιχειρεί να επανορθώσει μια προαιώνια αδικία σε βάρος του ίδιου του ανθρώπου, διαπραπόμενη στο πρόσωπο των γυναικών, και να δώσει την ευκαιρία στη γυναίκα να αξιοποιήσει το δυναμικό της, σε όλους τους τομείς, πράγμα που αποτελεί δικαίωμα κάθε ανθρώπου.

β) Η σχολική επιτυχία είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης δύο σημαντικότερων παραγόντων: των βιολογικών καταβολών και του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η αδυναμία της πρότασης/κρίσης που ζητά τη δημιουργία σχολικών τμημάτων δύο ή τριών ταχυτήτων ανάλογα με τις επιδόσεις των μαθητών είναι φανερή και συνίσταται

σε κοινωνικούς και ψυχολογικούς λόγους. Έτσι, ο ρόλος της σχολικής εκπαίδευσης – και μάλιστα της δημόσιας – είναι πρώτα απ’ όλα κοινωνικός. Προέχει η ομαλή κοινωνικοποίηση του παιδιού και η απόκτηση κοινωνικών εμπειριών, που αποκτώνται μέσα από το συγχρωτισμό και την αλληλεπίδρασή του με τους συνομηλίκους του, οι οποίοι μπορούν να προέρχονται από διαφορετικό πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον.

Επιπλέον, η δημιουργία παραλλήλων τμημάτων αποτελεί μία κατάφωρη παραβίαση του «πολιτισμού της ανεκτικότητας και του ορθού λόγου» γιατί έτσι ενθαρρύνονται τα φαινόμενα του κοινωνικού αποκλεισμού και των ταξικών διακρίσεων μέσα στο χώρο, όπου διαμορφώνονται χαρακτήρες και πλάθονται φιλελεύθερες και δημοκρατικές συνειδήσεις. Η κατηγοριοποίηση, δηλαδή, των μαθητών ανάλογα με τις επιδόσεις τους, μάλλον μεταμορφώνει το σχολείο από χώρο ελευθερίας και διακίνησης ιδεών, σε μια κλειστή «λίγκα», που σκοπό έχει την επίτευξη των καλύτερων επιδόσεων (για ποιο λόγο άραγε;) και την όξυνση του ανταγωνισμού ανάμεσα στα παιδιά.

Επιπροσθέτως, η εφαρμογή επιπέδων διδασκαλίας, θα λειτουργήσει ανασταλτικά στη γνωσιολογική εξέλιξη των λιγότερο ικανών μαθητών, αφού έτσι θα ενταθεί ο απομονωτισμός που ήδη αισθάνονται λόγω της σχολικής αποτυχίας και η έλλειψη αυτοπεποίθησης, που εμφανίζουν στη σχολική τους διαδρομή.

Φθάνουμε δηλαδή στο συμπέρασμα ότι η πρόταση/κρίση για τη δημιουργία «ειδικών τάξεων» με ξεχωριστό επίπεδο διδασκαλίας ενδέχεται να προκαλέσει φαινόμενα αποκλεισμού, περιθωριοποίησης (τάξεις-γκέτο) και κοινωνικών-φυλετικών διακρίσεων, δεδομένου ότι στις σημερινές πολυφυλετικές/πολυπολιτισμικές κοινωνίες, οι μαθητές που αντιμετωπίζουν ποικίλα προβλήματα σχολικής προσαρμογής έχουν ξένη καταγωγή.

Γ΄ ΚΕΙΜΕΝΟ

1η Άσκηση:

Η θέση του πρώτου συνομιλητή είναι ότι οι Νεοέλληνες δεν έχουν κοινωνική αγωγή ... ότι όλοι οι Έλληνες, ανεξαρτήτως μόρφωσης, κοινωνικής προέλευσης, ηλικίας και φύλου είναι κακοί οδηγοί.

Διαβάστε προσεκτικά την απάντηση του δεύτερου συνομιλητή και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- α) Με ποια αντεπιχειρήματα αντικρούει ο δεύτερος συνομιλητής την παραπάνω γενίκευση;**
- β) Με ποια επιπλέον επιχειρήματα υποστηρίζει τους Έλληνες;**
- γ) Σε ποια συμπεράσματα καταλήγει από τη σύγκριση της συμπεριφοράς των Ελλήνων με τους άλλους λαούς;**
- δ) Ποιος από τους δύο συνομιλητές σας φαίνεται πιο πειστικός και γιατί;**
(σελίδα σχολικού βιβλίου 33)

Απάντηση:

α) Όπως γίνεται φανερό από την ανάγνωση της απάντησης του δεύτερου συνομιλητή, εκείνος δε συμφωνεί καθόλου με την αφοριστική-γενικευτική ρήση του πρώτου ομιλητή και προσπαθεί να την αντικρούσει με επιχειρήματα: 1) η αντικοινωνική συμπεριφορά των νεοελλήνων οδηγών αφορά στη μικρή κατηγορία εκείνων που κακώς απέκτησαν και κακώς μεταχειρίζονται σήμερα το αυτοκίνητό τους, 2) η ευθύνη βαραίνει κυρίως τους νέους που διαθέτουν δυσανάλογα μεγάλη για την ηλικία τους αποκοτιά και αναιδεια, 3) πιθανότατα, βαραίνει η ευθύνη και εκείνους τους οδηγούς που μιμούνται το κακό παράδειγμα (αντικοινωνική οδική συμπεριφορά) από απερισκεψία ή βιασύνη.

β) Επιπλέον, ο δεύτερος ομιλητής υποστηρίζει τους Έλληνες οδηγούς με τα πιο κάτω επιχειρήματα: 1) Η ταχύτητα είναι κακός σύμβουλος που παρασύρει ακούσια τους Έλληνες οδηγούς σε θλιβερές υπερβολές. 2) Η ευθύνη βαραίνει και τις αυτοκινητοβιομηχανίες που, χρόνο με το χρόνο, ρίχνουν στην αγορά πιο γρήγορα και, άρα, πιο επικίνδυνα αυτοκίνητα. 3) Η ευθύνη, τέλος, βαραίνει και τις κρατικές υπηρεσίες που θα όφειλαν να αφαιρούν την άδεια οδήγησης από τους κακούς και υπότροπους οδηγούς για παραδειγματισμό.

γ) Ο δεύτερος ομιλητής φθάνει μάλιστα σε κάποια συμπεράσματα που παράγονται έπειτα από τη σύγκριση της συμπεριφοράς των Ελλήνων οδηγών με τους οδηγούς άλλων χωρών. Τα συμπεράσματα αυτά επιγραμματικά είναι: 1) Οι Έλληνες οδηγοί – μέχρι τη στιγμή που ο τουρισμός έδειξε τους κινδύνους που ελλοχεύουν σ' αυτή την καλοπροαίρετη και ανθρωπιστική συμπεριφορά – επιδεικνύουν μια μοναδική προθυμία για την επιβίβαση στα οχήματά τους καταπονημένων πεζών ή θυμάτων τροχαίων ατυχημάτων, 2) Οι Ευρωπαίοι οδηγοί επιδεικνύουν ορθότερη οδική συμπεριφορά γιατί εκεί το αυτοκίνητο έχει αρχαιότερη χρονική παρουσία σε σχέση με τον ελλαδικό χώρο, γεγονός που κατευνάζει τα νεύρα, 3) Οφείλουμε να είμαστε περισσότερο επιφυλακτικοί στις συγκρίσεις μας, γιατί τους άλλους τους βλέπουμε «απ' έξω», ενώ τους ομοεθνείς μας τους γνωρίζουμε «από μέσα».

δ) Ο πειστικότερος από τους δύο ομιλητές είναι ο δεύτερος. Και τούτο, γιατί ο πρώτος χρησιμοποιώντας μια ατελή επαγωγή που στηρίχθηκε σε μία βεβιασμένη γενίκευση, κατέληξε στο αφοριστικό συμπέρασμα της κακής – στο σύνολο του έθνους – οδικής συμπεριφοράς των Ελλήνων. Αντιθέτως, ο δεύτερος ομιλητής, βήμα-βήμα, αντικρούει την άποψη του συνομιλητή του και προσπαθεί να περιγράψει το φαινόμενο ανακαλύπτοντας τις πιθανές αιτίες του.

2η Άσκηση:

Επιχειρήστε να συνεχίσετε τον παραπάνω διάλογο με ανάλογο τρόπο. Να επισημάνετε μια άλλη διάσταση της συμπεριφοράς του Έλληνα που θα μπορούσε να αποτελέσει θέμα αντιπαράθεσης, να εκθέσετε με τη μορφή διαλόγου τις αντιτιθέμενες απόψεις δύο υποθετικών συνομιλητών. (σελίδα σχολικού βιβλίου 34)

Απάντηση:

– Μπορεί στο θέμα της οδικής συμπεριφοράς, οι λόγοι που εκθέσατε πιο πάνω να δικαιολογούν τον απαράδεκτο και αντικοινωνικό τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεται ο Νεοέλληνας. Όμως, εγώ επιμένω ότι οι Νεοέλληνες δεν έχουν κοινωνική αγωγή και τούτο το συμπεραίνω από τη συμπεριφορά απέναντι στα ζώα και το φυσικό περιβάλλον. Χιλιάδες κάθε χρόνο, είναι τα «αδέσποτα ζώα» (σκύλοι, γάτες) που περιφέρονται εξασθλιωμένα, πεινασμένα – και πολλές φορές φρικτά παραμορφωμένα από τραυματισμούς – στους δρόμους και τους κοινόχρηστους χώρους των αστικών μας κέντρων.

Όλοι έχουμε δει ταξιδεύοντας στο εθνικό οδικό δίκτυο, «ζώα-χαλκομανίες», να σαπίζουν στη μέση ή στις άκρες του οδοστρώματος, χωρίς να αντιδρούμε γι' αυτό το απάνθρωπο και δυσφημιστικό θέαμα.

Ο Νεοέλληνας (και αυτό δυστυχώς τείνει ν' αγκαλιάσει την πλειοψηφία του πληθυσμού, ανεξαρτίτως μόρφωσης, κοινωνικής προέλευσης, ηλικίας και φύλου) θεωρεί το ζώο, σαν ένα είδος παιχνιδιού που πολύ εύκολα μπορεί να το ξεφορτωθεί όταν το βαρεθεί ή όταν κουραστεί από τη φροντίδα του. Επιπροσθέτως, παντελής είναι η έλλειψη οικολογικής συνείδησης στο σύγχρονο κάτοικο της Ελλάδας. Η κατάκαυση των δασικών εκτάσεων και η παράδοσή τους σε οικοδομικούς συνεταιρισμούς, η αυθαίρετη δόμηση που αλλοιώνει το φυσικό κάλλος διαφόρων περιοχών, οι ανεξέλεγκτες χωματερές που δημιουργούν πλείστα προβλήματα ή ακόμα η λαθροθηρία, η παράνομη υλοτόμηση, η υπερεκμετάλλευση των υδάτινων πόρων και ο συνειδητός βιασμός αυτού που ορίζεται ως «φυσικό περιβάλλον» καθημερινά, με κάθε μέσο, αποτελούν μερικές

από τις πάμπολλες πτυχές της κοντόφθαλμης και καταστροφικής συμπεριφοράς των Νεοελλήνων απέναντι στον εαυτό τους και τη χώρα τους.

– Φοβάμαι αγαππτέ μου, ότι αδικείτε τους συμπολίτες σας! Βέβαια, έχετε δίκαιο στις επισημάνσεις και τις παρατηρήσεις σας. Όμως γενικεύετε ένα φαινόμενο (αυτό της έλλειψης οικολογικής συνείδησης), το οποίο χαρακτηρίζει μια ορισμένη τάξη συμπολιτών μας. Πρόκειται για τους ανθρώπους που δε δέχθηκαν την ευεργετική επίδραση της περιβαλλοντολογικής αγωγής κατά τη διάρκεια της σχολικής τους εκπαίδευσης. Την ίδια συμπεριφορά εμφανίζουν επίσης, οι αλλοτριωμένοι συνάνθρωποί μας που ζουν στο άξενο και θλιβερά υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον, οι οποίοι δε βρίσκονται σε θέση να αποκαταστήσουν ομαλή σχέση με το φυσικό περιβάλλον ή να επανεκτιμήσουν την αξία και τη χρησιμότητά του.

Για το θέμα, επίσης, των «αδέσποτων ζώων» η ευθύνη βαραίνει και τους κρατούντες, που όφειλαν να επιβάλλουν βραυτάτες ποινές στους «ανεύθυνους» ιδιοκτήτες για παραδειγματισμό. Στο τέλος, η ευθύνη βρίσκεται σ' αυτό το «πρότυπο ανάπτυξης» που προάγεται απ' τον κρατικό μηχανισμό και «διδάσκει» την πλήρη υποταγή (με κάθε τίμημα, ακόμα και αυτού της καταστροφής) του φυσικού περιβάλλοντος στις ανάγκες του ανθρώπου. Πιθανότατα, όμως, η ευθύνη γι' αυτή την απαράδεκτη, όντως, συμπεριφορά – την οποία κι εσείς επισημάνατε – να εκφράζει και μία σημαντικότερη έλλειψη περιβαλλοντολογικής εκπαίδευσης από το σύνολο του σχολικού μας προγράμματος.

Οπωσδήποτε η προσωπική μου εμπειρία στο θέμα αυτό είναι διαφορετική από τη δική σας. Και εσείς, όπως κι εγώ, θα έχετε παρακολουθήσει από τις τηλεοπτικές μεταδόσεις, τη συμμετοχή απλών ανθρώπων στις κατασβέσεις πυρκαϊών, την αυταπάρνηση εθελοντικών περιβαλλοντολογικών ομάδων ή τη δραστηριοποίηση διαφόρων οικολογικών οργανώσεων για τη σωτηρία του ίδιου του ανθρώπου και του «φυσικού περιβάλλοντος». Ίσως πρέπει να είμαστε περισσότερο επιφυλακτικοί στις «κρίσεις» μας, γιατί οι βεβαιασμένες γενικεύσεις, οδηγούν σε παραμόρφωση της πραγματικότητας και σε μηδενισμό.

ΚΕΙΜΕΝΑ Δ΄ ΚΑΙ Ε΄

1η Άσκηση:

Με ποια επιχειρήματα ο Π. Κονδύλης, στηρίζει τη θέση «δεν υπάρχουν ανθρώπινα δικαιώματα»; (σελίδα σχολικού βιβλίου 37)

Απάντηση:

Ο αρθρογράφος επιθυμεί να καταδείξει την αναποτελεσματικότητα των σχετικών διακηρύξεων για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Δεν αντιτίθεται, δηλαδή, στην ύπαρξη των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Απλά, πιστεύει ότι τόσο η τήρησή τους, όσο και η θεσμοθέτησή τους είναι δύσκολη για τους εξής λόγους: α) Το «ανθρώπινο δικαίωμα» δεν είναι κάτι το θεωρητικό στα κεφάλια των διανοουμένων και τα χείλη των προπαγανδιστών, αλλά πρέπει να απαιτείται και να επιβάλλεται. Το «ανθρώπινο δικαίωμα» είναι το δικαίωμα το οποίο απολαμβάνουν όλοι οι άνθρωποι μόνο και μόνο επειδή είναι άνθρωποι.

β) Το «ανθρώπινο δικαίωμα» πρέπει να ισχύει και να απολαμβάνεται όπου υπάρχουν άνθρωποι ή όπου επιθυμούν να εγκατασταθούν εκείνοι. Υπό αυτή την οπτική, όσο ο Αλβανός ή ο Πακιστανός δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα με τον Έλληνα στην Ελλάδα, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι «ανθρώπινα δικαιώματα» θα υπάρξουν μόνο με την απεριόριστη ελευθερία κίνησης/εγκατάστασης και την αυτόματη εξίσωση όλων των ατόμων με όλα τα άτομα βάσει μιας «παγκόσμια σεβαστής νομοθεσίας».

γ) Ένα κράτος το οποίο κηρύσσει ότι παρέχει «ανθρώπινα δικαιώματα» στους πολίτες του δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι αυτά θα τα απολαύσουν έξω από τα σύνορά του, σε κάποια άλλη περιοχή της γης.

δ) Υπό τις παρούσες συνθήκες (επιλεκτική εφαρμογή της οικουμενικής διακήρυξης για τα δικαιώματα του ανθρώπου, ανισότητα μεταχείρισης ανάμεσα στους πολίτες διαφορετικών κρατών) μόνο ένα «παγκόσμιο κράτος» θα μπορούσε να εγγυηθεί την πλήρη απονομή «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» σ' όλους ανεξαιρέτως τους ανθρώπους, μόνο και μόνο λόγω της «ανθρώπινης ιδιότητάς τους».

2η Άσκηση:

Ποιους τρόπους πειθούς χρησιμοποιεί ο Π. Σούρλας στο απόσπασμα που διαβάσατε, για να πείσει τους αναγνώστες του; (σελίδα σχολικού βιβλίου 37)

Απάντηση:

Ο Π. Σούρλας στο πιο πάνω άρθρο του, προσπαθεί να πείσει ότι η κριτική που ασκείται «στα ανθρώπινα δικαιώματα» και στην εφαρμογή τους, εμφανίζεται ως «φιλοπαιγμοσύνη εν ου παικτοίς».

Αρχικά, με μια σαφέστατη επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη (αναγνώστη ή ακροατή) συνοψίζει όλους τους αγώνες του ανθρώπου ενάντια στη βία, την καταπίεση/καταστολή, το πόλεμο, τις φυλετικές, θρησκευτικές ή πολιτικές προκαταλήψεις, τα βασανιστήρια ή τη δουλεία.

Έπειτα, κατατάσσει τα επιχειρήματα που αμφισβητούν την ύπαρξη ή την εγκυρότητα των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» σε δύο κατηγορίες: α) τα επιχειρήματα επιστημονολογικής φύσεως που αρνούνται είτε τη νομική δεσμευτικότητα είτε την ηθική τους σημασία και β) τα επιχειρήματα που θεωρούν τα «ανθρώπινα δικαιώματα», αλλά και τις αρχές τους, αποτέλεσμα σύμβασης, ιστορικής τύχης ή ιδεολογικής εξαπάτησης.

Το βασικό επιχείρημα, όμως, του αρθρογράφου βρίσκεται στο τέλος του κειμένου. Έτσι, σχηματικά, έχουμε:

Προκείμενες: α) Τα δικαιώματα του ανθρώπου διαθέτουν καθολική αξία και δεσμευτικότητα. Θα πλήπτονταν μόνο αν κάποιος μας έπειθε ότι όλοι οι άνθρωποι δεν διαθέτουν αξία, ότι η ανθρώπινη ζωή δεν είναι πάντοτε και παντού αξία σεβασμού κ.τ.λ.

β) κανείς δεν μπορεί να μας πείσει γι' αυτό.

Συμπέρασμα: Όσο λοιπόν κανείς δεν μπορεί να μας πείσει μ' αυτόν τον τρόπο για την απαξία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όλα τα άλλα είναι είτε υπεκφυγές είτε συνειδητή παραδοξολογία.

3η Άσκηση:

Ο Π. Κονδύλης σε άλλο σημείο του κειμένου του διευκρινίζει ... Λαμβάνοντας υπόψη τη διευκρίνιση αυτή, μπορείτε να πείτε πώς το ένα κείμενο διαλέγεται με το άλλο (Κείμενα Σούρλα - Κονδύλη), πώς δηλαδή το ένα κείμενο απαντά στο άλλο; Είναι πράγματι οι απόψεις των συγγραφέων τόσο αντίθετες, όσο φαίνονται με την πρώτη ανάγνωση; (σελίδα σχολικού βιβλίου 37)

Απάντηση:

Πραγματικά, μεταξύ των δύο παραπάνω κειμένων υπάρχει μία σαφής σχέση, αφού το δεύτερο κείμενο (Ε) λειτουργεί ως απάντηση στο πρώτο (Δ). Πιο συγκεκριμένα, ο Π.

Κονδύλης δεν αμφισβητεί την αξία και τη λειτουργικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πολύ περισσότερο, παραδέχεται τον κανονιστικό - ηθικό τους πυρήνα. Ωστόσο, διατυπώνει κάποιες επιφυλάξεις για τη δυνατότητα εφαρμογής τους σε παγκόσμιο επίπεδο, απ' όλα τα κράτη για όλους τους ανθρώπους, «συνεπεία» της «ανθρώπινης τους ιδιότητας», αυτής καθεαυτής.

Ο προβληματισμός του έγκειται στην κατάσταση του σημερινού κόσμου, που δεν επιτρέπει ούτε την αισιοδοξία, ούτε την ελπίδα για το αύριο.

Ο Π. Σούρλας, στο δικό του άρθρο απαντάει σε όλους τους επικριτές των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» – ακαδημαϊκούς και μη – οι οποίοι είτε αρνούνται τη δεσμευτικότητα τους και την ηθική τους σημασία, είτε τα θεωρούν ως αποτέλεσμα σύμβασης, ιστορικής τύχης ή ιδεολογικής εξαπάτησης.

Στην ουσία οι απόψεις των δύο συγγραφέων δεν είναι ριζικά αντίθετες, αφού και οι δύο πιστεύουν στην αναγκαιότητα της θεσμοθετημένης ύπαρξης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δηλαδή, στα δύο άρθρα αναπτύσσεται και εκφράζεται με σαφήνεια, το αίτημα για τη «δεσμευτικότητα» και την «ηθική καταξίωση» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ΣΤ' ΚΕΙΜΕΝΟ

1η Άσκηση:

Προσέξτε στο κείμενο που ακολουθεί τη διάκριση που γίνεται από το συγγραφέα σε 1η, 2η και 3η γενιά δικαιωμάτων του ανθρώπου· εντοπίστε σε ποιους τομείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρεται η κάθε «γενιά δικαιωμάτων». (σελίδα σχολικού βιβλίου 39)

Απάντηση:

Όπως γίνεται αντιληπτό από την ανάγνωση του άρθρου, ο Δ. Γουσέτης κάνει διάκριση ανάμεσα σε τρεις γενιές «ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Έτσι έχουμε: α) η πρώτη γενιά δικαιωμάτων είναι τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, που έχουν ως στόχο την προστασία του ανθρώπου από το φόβο και ως αντικείμενο τον περιορισμό της εξουσίας των ισχυρών και του κράτους (Γαλλική Επανάσταση/Διαφωτισμός), β) η δεύτερη γενιά δικαιωμάτων είναι τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, που έχουν ως στόχο την προστασία του ανθρώπου από τη στέρση και ως αντικείμενο την επιβολή αντίστοιχων θετικών υποχρεώσεων των ισχυρών και του κράτους απέναντι στους πολίτες

(Ρωσική επανάσταση/αγώνες θυμάτων εκμετάλλευσης στις βιομηχανικές κοινωνίες), γ) η τρίτη γενιά δικαιωμάτων είναι τα δικαιώματα στο ανθρώπινο περιβάλλον, που ως στόχο έχουν την προστασία του ανθρώπινου περιβάλλοντος και ως αντικείμενο τον περιορισμό της ανεξέλεγκτης εξουσίας του κράτους και των ισχυρών απέναντί του (μόλυνση, παγκοσμιοποίηση, τεχνολογική επανάσταση, βιοϊατρική).

2η Άσκηση:

Εργαστείτε σε ομάδες για να οργανώσετε μια συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» με θέμα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κάθε ομάδα, αφού μελετήσει προσεκτικά την Οικουμενική Διακήρυξη, θα συγκεντρώσει πληροφορίες, θα επεξεργαστεί και θα παρουσιάσει στη συζήτηση μια πτυχή του θέματος. Σας δίνονται πρακάτω ορισμένα ενδεικτικά υποθέματα, με τα οποία μπορείτε να ασχοληθείτε.

– Παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες ... ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανώσεων για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, π.χ. της Διεθνούς Αμνηστίας, της οργάνωσης «Γιατροί χωρίς σύνορα», της Green Peace κ.ά.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 40)

Απάντηση:

Εδώ κρίνεται σκόπιμο ο μαθητής ή ο εκπαιδευτικός, που θα χρησιμοποιήσει το εγχειρίδιό μας να κάνει μία σύνθεση από τα πιο κάτω κείμενα, τα οποία σχετίζονται με τα υποθέματα που δίνονται προς εξέταση και να ετοιμάσει μία παρουσίαση ενώπιον των άλλων μελών της μαθητικής κοινότητας.

✓ Α΄ κείμενο:

Όταν στο τελευταίο τρίτο του 20ου αιώνα οι άνθρωποι μιλούν για «ανθρώπινα δικαιώματα», «δικαιώματα του ανθρώπου», εννοούν πράγματι τα δικαιώματα που ελκύουν την καταγωγή τους από τις τελευταίες δεκαετίες του 18ου αιώνα και από την Αμερικανική και Γαλλική επανάσταση. Η ιδέα τους στηρίζεται στην παραδοχή ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν αξίωση προστασίας ορισμένων θεμελιωδών αγαθών «συνεπεία» της ανθρωπίνης ιδιότητάς τους και μόνο. Η ιδέα των αναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων του ανθρώπινου όντος είναι πολύ παλαιότερη και στην πραγματικότητα ήταν γνωστή στους διανοητές της αρχαιότητας. Σαφέστεατες, όμως, διακηρύξεις των «δικαιωμάτων του ανθρώπου»

είχαμε με τη «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων της Βιρτζίνια» (1776), τον αμερικανικό «Χάρτη των Δικαιωμάτων» (1791) και τη γαλλική «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη» (1789). Η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) ψήφισε στις 10 Δεκεμβρίου 1948 την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, πράξη που αποτέλεσε τομή στην ιστορία της ανθρωπότητας.

(Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος - Larousse - Britannica, Τόμος 9)

✓ **Β' κείμενο:**

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

(Αποφάσεις που υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948)

Προίμιο

Επειδή η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτριωτών δικαιωμάτων τους, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο.

Επειδή η παραγνώριση και η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας, που εξεγείρουν την ανθρώπινη συνείδηση, και η προοπτική ενός κόσμου όπου οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι να μιλούν και να πιστεύουν, λυτρωμένοι από τον τρόπο και την αθλιότητα, έχει διακηρυχθεί ως η πιο υψηλή επιδίωξη του ανθρώπου.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα από ένα καθεστώς δικαίου ώστε ο άνθρωπος να μην αναγκάζεται να προσφεύγει, ως έσχατο καταφύγιο, στην εξέγερση κατά της τυραννίας και της καταπίεσης.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να ενθαρρύνεται η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα έθνη.

Επειδή με τον Καταστατικό Χάρτη οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών διακήρυξαν και πάλι την πίστη τους στα θεμελιακά δικαιώματα του ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και την αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας, στην ισότητα δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών, και διακήρυξαν πως είναι αποφασισμένοι να συντελέσουν στην κοινωνική πρόοδο και να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερης ελευθερίας.

Επειδή τα κράτη-μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν, σε συνεργασία με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, τον αποτελεσματικό σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιακών ελευθεριών σε όλον τον κόσμο.

Επειδή η ταυτότητα αντιλήψεων ως προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες αυτές έχει εξαιρετική σημασία για να εκπληρωθεί πέρα ως πέρα αυτή η υποχρέωση.

Η Γενική Συνέλευση

Διακηρύσσει ότι η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας, με τη διακήρυξη αυτή διαρκώς στη σκέψη, να καταβάλλει, με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών και να εξασφαλισθεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους, τόσο ανάμεσα στους λαούς των ίδιων κρατών-μελών όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους.

Άρθρο 1ο:

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης.

Άρθρο 2ο:

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιοσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση.

Δε θα μπορεί ακόμη να γίνεται καμιά διάκριση εξ αιτίας του πολιτικού, νομικού ή διεθνούς καθεστώτος της χώρας από την οποία προέρχεται κανείς, είτε πρόκειται για χώρα ή εδαφική περιοχή ανεξάρτητη, υπό κηδεμονία ή υπεξουσία, ή που βρίσκεται υπό οποιονδήποτε άλλον περιορισμό κυριαρχίας.

Άρθρο 3ο:

Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια.

Άρθρο 4ο:

Κανείς δεν επιτρέπεται να ζει υπό καθεστώς δουλείας, ολικής ή μερικής· η δουλεία και το δουλεμπόριο υπό οποιαδήποτε μορφή απαγορεύονται.

Άρθρο 5ο:

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια, ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική.

Άρθρο 6ο:

Καθένας, όπου κι αν βρίσκεται, έχει δικαίωμα στην αναγνώριση της νομικής του προσωπικότητας.

Άρθρο 7ο:

Όλοι είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία του νόμου χωρίς καμιά απολύτως διάκριση. Όλοι έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία από κάθε διάκριση που θα παραβίαζε την παρούσα Διακήρυξη και από κάθε πρόκληση για μια τέτοια δυσμενή διάκριση.

Άρθρο 8ο:

Καθένας έχει δικαίωμα να ασκεί αποτελεσματικά ένδικα μέσα στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια κατά των πράξεων που παραβιάζουν τα θεμελιακά δικαιώματα τα οποία του αναγνωρίζουν το Σύνταγμα και ο νόμος.

Άρθρο 9ο:

Κανείς δεν μπορεί να συλλαμβάνεται, να κρατείται ή να εξορίζεται αυθαίρετα.

Άρθρο 10ο:

Καθένας έχει δικαίωμα, με πλήρη ισότητα, να εκδικάζεται η υπόθεσή του δίκαια και δημόσια από δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο, που θα αποφασίσει είτε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, είτε, σε περίπτωση ποινικής διαδικασίας, για το βάσιμο της κατηγορίας που στρέφεται εναντίον του.

Άρθρο 11ο:

1. Κάθε κατηγορούμενος για ποινικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται αθώος έως ότου διαπιστωθεί η ενοχή του σύμφωνα με το νόμο σε ποινική δίκη κατά την οποία θα του έχουν εξασφαλισθεί όλες οι απαραίτητες για την υπεράσπισή του εγγυήσεις.

2. Κανείς δεν καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις που, κατά το χρόνο που τελέστηκαν, δε συνιστούσαν αξιόποιο αδίκημα κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που ίσχυε κατά το χρόνο που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.

Άρθρο 12ο:

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους.

Άρθρο 13ο:

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί ελεύθερα και να εκλέγει τον τόπο διαμονής του στο εσωτερικό ενός κράτους.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα, ακόμα και τη δική του και να επιστρέφει σ' αυτήν.

Άρθρο 14ο:

1. Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες.

2. Το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί κανείς να το επικαλεσθεί σε περίπτωση δίωξης για πραγματικό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ή για ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του Ο.Η.Ε.

Άρθρο 15ο:

1. Καθένας έχει το δικαίωμα σε μια ιθαγένεια.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιθαγένειά του, ούτε το δικαίωμα να αλλάξει ιθαγένεια.

Άρθρο 16ο:

1. Από τη στιγμή που θα φθάσουν σε ηλικία γάμου, ο άνδρας και η γυναίκα, χωρίς κανέναν περιορισμό εξαίτιας της φυλής, της εθνικότητας ή της θρησκείας, έχουν το δικαίωμα να παντρεύονται και να ιδρύουν οικογένεια. Και οι δύο έχουν ίσα δικαιώματα ως προς το γάμο, κατά τη διάρκεια του γάμου και κατά τη διάλυσή του.

2. Γάμος δεν μπορεί να συναφθεί παρά μόνο με ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλονύμφων.

3. Η οικογένεια είναι το φυσικό και βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα να την προστατεύει η κοινωνία και το κράτος.

Άρθρο 17ο:

1. Κάθε άτομο, μόνο του ή με άλλους μαζί, έχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιδιοκτησία του.

Άρθρο 18ο:

Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας· στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών.

Άρθρο 19ο:

Καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης, που σημαίνει το δικαίωμα να μην υφίσταται δυσμενείς συνέπειες για τις γνώμες του και το δικαίωμα να αναζητεί, να παίρνει και να διαδίδει πληροφορίες και ιδέες, με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης, και από όλο τον κόσμο.

Άρθρο 20ο:

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συνέρχεται και να συνεταιρίζεται ελεύθερα και για ειρηνικούς σκοπούς.

2. Κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να συμμετέχει σε ορισμένο σωματείο.

Άρθρο 21ο:

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στη διακυβέρνηση της χώρας του, είτε άμεσα, είτε έμμεσα, με αντιπροσώπους ελεύθερα εκλεγμένους.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να γίνεται δεκτός, υπό ίσους όρους, στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας του.

3. Η λαϊκή θέληση είναι το θεμέλιο της κρατικής εξουσίας· η θέληση αυτή οφείλει να εκφράζεται με τίμιες εκλογές, οι οποίες πρέπει να διεξάγονται περιοδικά, με καθολική, ίση και μυστική ψηφοφορία, ή με αντίστοιχη διαδικασία που να εξασφαλίζει την ελευθερία της εκλογής.

Άρθρο 22ο:

Κάθε άτομο, ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, έχει δικαίωμα στην κοινωνική προστασία· αυτή, με την εθνική πρωτοβουλία και τη διεθνή συνεργασία, ανάλογα πάντα με την οργάνωση και τις οικονομικές δυνατότητες κάθε κράτους, έχει χρέος να του εξασφαλίσει την ικανοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Άρθρο 23ο:

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμά του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς και να προστατεύεται από την ανεργία.

2. Όλοι, χωρίς καμιά διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία.

3. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε δίκαιη και ικανοποιητική αμοιβή, που να εξασφαλίζει σ' αυτόν και την οικογένειά του, συνθήκες ζωής άξιες στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η αμοιβή της εργασίας πρέπει να συμπληρώνεται, αν υπάρχει, με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας.

4. Καθένας έχει το δικαίωμα να ιδρύει μαζί με άλλους συνδικάτα και να συμμετέχει σε συνδικάτα για την προάσπιση των συμφερόντων του.

Άρθρο 24ο:

Καθένας έχει το δικαίωμα στην ανάπαυση, σε ελεύθερο χρόνο και ιδιαίτερα σε λογικό περιορισμό του χρόνου εργασίας και σε περιοδικές άδειες με πλήρεις αποδοχές.

Άρθρο 25ο:

1. Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη, όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξάρτητων της θέλησής του.

2. Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα σε ειδική μέριμνα και περίθαλψη. Όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία.

Άρθρο 26ο:

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική της βαθμίδα. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητές τους.

2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

3. Οι γονείς έχουν, κατά προτεραιότητα, το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους.

Άρθρο 27ο:

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πνευματική ζωή της κοινότητας, να χαίρεται τις καλές τέχνες και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και τα αγαθά της.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύονται τα ηθικά και υλικά συμφέροντά του που απορρέουν από κάθε είδους επιστημονική, λογοτεχνική ή καλλιτεχνική παραγωγή του.

Άρθρο 28ο:

Καθένας έχει το δικαίωμα να επικρατεί μια κοινωνική και διεθνής τάξη μέσα στην οποία τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη να μπορούν να πραγματώνονται σε όλη τους την έκταση.

Άρθρο 29ο:

1. Το άτομο έχει καθήκοντα απέναντι στην κοινότητα, μέσα στα πλαίσια της οποίας και μόνο είναι δυνατή, η ελεύθερη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

2. Στην άσκηση των δικαιωμάτων του και στην απόλαυση των ελευθεριών του κανείς δεν υπόκειται παρά μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από τους νόμους, με αποκλειστικό σκοπό να εξασφαλίζεται η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων και να ικανοποιούνται οι δίκαιες απαιτήσεις της ηθικής, της δημόσιας τάξης και του γενικού καλού σε μια δημοκρατική κοινωνία.

3. Τα δικαιώματα αυτά και οι ελευθερίες δεν θα μπορούν, σε καμία περίπτωση, να ασκούνται αντίθετα προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 30ο:

Καμία διάταξη της παρούσας Διακήρυξης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι παρέχει σε ένα κράτος, σε μια ομάδα ή σε ένα άτομο οποιοδήποτε δικαίωμα να επιδίεται σε ενέργειες ή να εκτελεί πράξεις που αποβλέπουν στην άρνηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που εξαγγέλλονται σ' αυτήν.

✓ Γ κείμενο:

Είναι πράγματι οι Έλληνες ρατσιστές; Είναι δύσκολο να απαντηθεί αυτό το ερώτημα, γιατί στην Ελλάδα δεν έχουν παρατηρηθεί βίαια φαινόμενα εναντίον των Τσιγγάνων από οργανωμένα κινήματα ή ομάδες του κοινωνικού συνόλου. Ακόμη, η νομοθεσία και το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο τους αντιμετωπίζει, τυπικά τουλάχιστον, ως ισότιμους Έλληνες πολίτες. Ωστόσο, στην καθημερινή πρακτική, οι ROMA (πληθυντικός του Rom, όπως ονομάζονται οι Τσιγγάνοι σε παγκόσμιο επίπεδο) βιώνουν το στιγματισμό, τη διακριτική μεταχείριση και την προκατειλημμένη συμπεριφορά της Πολιτείας και των GAJE (όρος παγκόσμια αποδεκτός από τους Τσιγγάνους για το χαρακτηρισμό των μη Τσιγγάνων).

Ο Τύπος και γενικά τα ΜΜΕ συχνά αναφέρουν γεγονότα διακριτικής μεταχείρισης ή προσπαθούν να επισημάνουν τις ελλείψεις της κοινωνικής πολιτικής απέναντι στους Τσιγγάνους, αλλά σχεδόν πάντοτε έπειτα από κάποιο τραγικό γεγονός, όπως το πρόσφατο περιστατικό στο Ζεφύρι (Τσιγγανόπαιδα φαγωμένα από ποντίκια). Συνήθως δε, είτε πρόκειται για είδηση και ρεπορτάζ, είτε επιχειρείται μια ανάλυση και ενδοσκόπηση στον τρόπο ζωής των Τσιγγάνων, η παρουσίαση χαρακτηρίζεται από υπερπροστασία στον «αδύναμο Τσιγγάνο» ή από φολκλορική διάθεση, στοιχεία που φανερώνουν τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα των εκπροσώπων των ΜΜΕ [...]

Σε μια πρόσφατη έρευνα (1993, Μ.Ι.Τ. Εκπαιδευτική - Αναπτυξιακή Α.Ε. και Νομαρχία Δυτ. Αττικής) ανίχνευσης αναγκών και προβλημάτων σε 6 δήμους της Δ. Αττικής όπου κατοικούν Τσιγγάνοι, προκύπτει ότι, μεταξύ των προβλημάτων: στέγαση, επάγγελμα, εκπαίδευση παιδιών, έλλειψη αποδοχής από τους μη Τσιγγάνους, ιεραρχείται σαν κύριο πρόβλημα η «έλλειψη αποδοχής» από τους μη Τσιγγάνους [...]

Ποιο θα είναι, όμως, το αύριο στις σχέσεις μας μαζί τους; Θα συνεχίσουμε με τις εικόνες της Τσιγγάνας που λέει τη μοίρα [...], του Τσιγγανόπαιδου που γυρνά ξυπόλητο στους δρόμους, των ΣΑΪΕ που τους εκμεταλλεύονται, της Πολιτείας που τους κυνηγά για παραβιάσεις [...]

Υποχρέωση μιας δημοκρατικής κοινωνίας είναι να δώσει ευκαιρίες – μέσα από ολοκληρωμένα προγράμματα κοινωνικής πολιτικής – για την κοινωνική ένταξη των Τσιγγάνων. Κοινωνική ένταξη που να προϋποθέτει και να εξασφαλίζει: το σεβασμό στην αυτοδιάθεση των Τσιγγάνων. Το σεβασμό στον τρόπο ζωής τους και στη διατήρηση της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Την ενεργό συμμετοχή τους σε ό,τι τους αφορά [...]

*Μαρία Βασιλειάδου, Επτά Ημέρες, Η Καθημερινή
Κυριακή 8/1/1995, σελ. 30-31*

✓ Δ΄ κείμενο:

[...] Οι Τσιγγάνοι δεν είναι εχθρικοί προς το σχολείο. Αλλά το σχολείο, έτσι όπως είναι οργανωμένο, είναι εχθρικό προς τους Τσιγγάνους. Οι μηχανισμοί που κρατούν Τσιγγανόπουλα μακριά από το σχολείο είναι τις περισσότερες φορές πολύ απλοί, όπως π.χ. ο εμβολιασμός: τα περισσότερα παιδιά των Τσιγγάνων που ζουν σε παράγκες από πλαστικό, στις παρυφές των πόλεων, δεν είναι εμβολιασμένα. Όταν πάνε να εγγραφούν στο σχολείο αποπέμπονται από κάποιους διευθυντές σχολείων «μέχρι να κάνουν εμβόλιο». Επειδή αυτό δεν είναι καθόλου απλή υπόθεση για ένα σκηνίτη-Τσιγγάνο, τα

παιδιά μένουν εκτός σχολείου. Έτσι, ένα μέτρο που είχε σκοπό την προστασία των παιδιών μετατρέπεται σε όπλο εναντίον τους [...]

Επιπλέον, είναι ανθεκτικοί οι μηχανισμοί αποκλεισμού διότι δεν υπάρχει βούληση για την αντιμετώπισή τους εκ μέρους της κοινωνίας και της πολιτείας. Ας δούμε μερικούς από αυτούς που απαιτούν αντιμετώπιση:

Τα Τσιγγανόπουλα έρχονται στο σχολείο με μια άλλη μητρική γλώσσα και γνωρίζουν ελλιπώς ή δε γνωρίζουν καθόλου τα Ελληνικά. Ποιος το παίρνει υπόψη του;

Τα Τσιγγανόπουλα έρχονται από ένα κόσμο φτώχειας και αναλφαβητισμού, όπου τα βιβλία δεν υπάρχουν ούτε ως έννοια. Ποιος το παίρνει υπόψη του;

Τα Τσιγγανόπουλα με την είσοδό τους στο σχολείο μπαίνουν σε ένα κόσμο γεμάτο προκαταλήψεις απέναντί τους και, όχι σπάνια, γεμάτο ρατσισμό. Ποιος το παίρνει υπόψη του;

Τα Τσιγγανόπουλα μετακινούνται με όλη την οικογένεια – που για την επιβίωσή της είναι υποχρεωμένη να μετακινείται – σε χρόνους που δεν ταυτίζονται με τους χρόνους διακοπών του σχολείου. Ποιος το παίρνει υπόψη του; [...]

*Γιώργου Τσιάκαλου, Επτά Ημέρες, Η Καθημερινή,
Κυριακή 8/1/1995, σελ. 26-28*

✓ **Ε' κείμενο:**

[...] Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση της Γενεύης (1951) και το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967) πρόσφυγας είναι «κάθε πρόσωπο που λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται έξω από τη χώρα υπηκοότητάς του, και δεν μπορεί ή, εξαιτίας αυτού του φόβου, δε θέλει να προσφύγει στην προστασία της χώρας αυτής [...]

[...] Τις περισσότερες φορές πρόσφυγας είναι μια γυναίκα. Μια γυναίκα μόνη και φοβισμένη. Οι αριθμοί μιλούν από μόνοι τους. Υπάρχουν αυτή τη στιγμή στον κόσμο 23 εκατ. πρόσφυγες και άλλα 26 εκατ. εκτοπισμένων ανθρώπων, εκ των οποίων πάνω από το 80% είναι γυναίκες και παιδιά.

Οι γυναίκες πρόσφυγες είναι εκτεθειμένες στη βία σε όλα τα στάδια της φυγής τους. Από τη στιγμή που θα εγκαταλείψουν μια εμπόλεμη ζώνη, αφήνοντας πίσω πατέρες, συζύγους και αδελφούς, κινδυνεύουν να βιαστούν ή να κακοποιηθούν. Με την άφιξή τους σε ένα στρατόπεδο προσφύγων όπου τα προβλήματά τους είναι άπειρα και οι επι-

λογές σχεδόν ανύπαρκτες (αναζήτηση τροφής για τα πεινασμένα παιδιά, αρρώστιες κ.ά.) πολλές φορές βιάζονται ή κακοποιούνται και εκεί.

Σε ορισμένες περιπτώσεις τα θύματα, εκτός από το τραύμα του βιασμού, αντιμετωπίζουν την κατακραυγή της οικογένειας ή της κοινότητας. Το διπλό αυτό δράμα έζησε η Σομαλή πρόσφυγας Χαλιμά:

«Μετά το βιασμό και όταν συνειδητοποίησα ότι ήμουν έγκυος, αρρώστησα. Η οικογένειά μου με απέρριψε και ο κόσμος με κακομεταχειριζόταν. Έλεγαν, ένας ληστής σε άφησε έγκυο, πιεσ κάποιο φάρμακο για να αποβάλεις αυτό το παιδί.

Χρειάζομαι βοήθεια. Δεν μπορώ να επιστρέψω στη Σομαλία, διότι όλοι όσοι με γνώριζαν, ξέρουν ότι έφυγα χωρίς μωρό. Δεν μπορώ να επιστρέψω μ' αυτό το μωρό, αλλά δεν μπορώ να μείνω και εδώ. Ναι, αισθάνομαι φόβο κάθε φορά που θυμάμαι τι μου συνέβη. Κλαίω όλη μέρα. Μένω μέσα στη σκηνή μου. Ακόμα και οι άλλες γυναίκες με κοιτοσμπολεύουν.» [...]

[...] Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα, από χώρα μεταναστών προς την Ευρώπη, τη Β. Αμερική και την Αυστραλία, έχει μεταμορφωθεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών [...] Όπως δείχνουν οι αριθμοί, στη σημερινή Ελλάδα (1995), περίπου 4 στους 100 κατοίκους είναι αλλοδαποί και κυρίως Άλβανοί [...] Οι άνθρωποι αυτοί δεν ανήκουν στην κατηγορία των προσφύγων ή των εκτοπισμένων. Αντιμετωπίζουν όμως μεγάλα προβλήματα [...] Πολλοί από αυτούς ζουν σε εξαθλιωτικές συνθήκες [...] συχνά κοιμούνται σε γιαιπιά ή στην ύπαιθρο.

Επτά Ημέρες, Η Καθημερινή, Κυριακή 18/6/1995

✓ **Σί' κείμενο:**

[...] Ο κόσμος αναμφίβολα άλλαξε ριζικά μετά τις 11 Σεπτεμβρίου 2001. Εντούτοις, πολλά πράγματα μένουν अपαράλλαχτα: η περιφρόνηση για την ανθρώπινη ζωή, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα οικονομικά, πολιτισμικά και κοινωνικά δικαιώματα, καθώς και η επιδείνωση παλιών εντάσεων που σιγόβραζαν, όπως στη Μέση Ανατολή, το Αφγανιστάν και την Κολομβία [...]

Η Επίσημη Έκθεση 2002 της Διεθνούς Αμνηστίας (που καλύπτει τα γεγονότα του 2001) καταγράφει εξωδικαστικές εκτελέσεις σε 47 χώρες, δικαστικές εκτελέσεις σε 27 χώρες, «εξαφανίσεις» σε 35 χώρες, κρούσματα βασανισμού και κακομεταχείρισης σε 111 χώρες και κρατούμενους συνειδησης τουλάχιστον σε 56 χώρες. η διεθνής οργάνωση πιστεύει, ωστόσο, ότι οι πραγματικοί αριθμοί είναι πολύ υψηλότεροι.

Τα φρικτά γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου ήταν ένα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας.

τας που συγκλόνισε και άλλαξε τον κόσμο. Ωστόσο, αρκετές κυβερνήσεις προσδέθηκαν στο άρμα τις «αντιπρομοκρατίας» και άδραξαν την ευκαιρία για να εντείνουν την καταπίεση, να υπονομεύσουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να καταπιέζουν κάθε διαφορετική πολιτική άποψη.

[...] Οι γυναίκες είναι δυστυχώς στην «πρώτη γραμμή» των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων [...] Καθημερινά σημειώνονται παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών σε όλο τον κόσμο. Το 1993 αναφέρθηκαν δολοφονίες, βασανιστήρια, κακομεταχειρίσεις και κάθε άλλου είδους παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών σε 45 χώρες του πλανήτη. Αστυνομικοί δίνουν μπουριά στο στομάχι μιας κρατούμενης εγκύου. Μια ηλικιωμένη γυναίκα βιάζεται μπροστά στην οικογένεια από οπλισμένους στρατιώτες. Μια νεαρή σύζυγος σκοτώνεται επειδή αρνείται να σταματήσει να ψάχνει για τον άνδρα της που έχει «εξαφανιστεί» [...]

[...] Η αθωότητα και η αδυναμία δεν προσφέρουν προστασία εναντίον των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράττονται από τις επίσημες αρχές. Σ' όλο τον κόσμο παιδιά υποβάλλονται σε βασανιστήρια, δολοφονούνται ή φυλακίζονται άδικα. Μερικά γίνονται σκόπιμα στόχοι παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επειδή θεωρούνται κοινωνικές ή πολιτικές απειλές. Άλλα παιδιά συλλαμβάνονται ή υποβάλλονται σε βασανιστήρια ώστε να αναγκαστούν οι γονείς τους να παραδοθούν ή να ομολογήσουν [...] Άλλα παιδιά εξαφανίζονται χωρίς να αφήσουν ίχνη. Περίπου 200 παιδιά εξαφανίστηκαν με αυτόν τον τρόπο στην Αργεντινή ανάμεσα στο 1976 και το 1983. Τα πιο μικρά είχαν δοθεί παράνομα για υιοθεσία σε ζευγάρια, που συνδέονταν με τις ένοπλες δυνάμεις. Σαράντα εννέα από αυτά έχουν ήδη αναγνωριστεί, αλλά ακόμα δεν ξέρουμε τίποτα για άλλα 150 [...] Στη Ρουμανία (1990), ο 15χρονος Viorel Horia οδηγήθηκε στο στρατόπεδο Magurele προφανώς με την κατηγορία ότι είχε επιτεθεί σε αστυνομικό κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων. Από τότε κανείς δεν ξαναείδε τον Viorel Horia [...] Η Γιολάντα Λαντίνο «εξαφανίστηκε» στις 23 Μαΐου 1993 κατά τη διάρκεια μιας στρατιωτικής επιδρομής στο σπίτι της στην Πολιτεία της Χούλια, στη Βενεζουέλα [...] Στην Τουρκία, η 16χρονη Bisenk Anik ήταν ανάμεσα σε περίπου 100 ανθρώπους, κυρίως φοιτητές, που συνελήφθησαν το Μάρτιο του 1992 κατά τη διάρκεια εκτεταμένων ταραχών την ημέρα της Κουρδικής πρωτοχρονιάς. Τρεις μέρες μετά τη σύλληψή της, η αστυνομία ειδοποίησε τη μητέρα της να πάει να πάρει από το δημόσιο νοσοκομείο το σώμα της κόρης της. Όταν η μητέρα της την είδε, διαπίστωσε ότι το αριστερό μέρος του κρανίου της έλλειπε [...]

(Πηγή: Διεθνής Αμνηστία, Ελληνικό Τμήμα, Δελτίο Τύπου 28/5/2002, «Γυναίκες σε κίνδυνο», «Τα παιδιά και η Καταστολή»)

✓ Ζ' κείμενο:

Αμνηστία Διεθνής: Παγκόσμια κίνηση για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που δεν εξαρτάται από καμία κυβέρνηση, πολιτική παράταξη, ιδεολογία ή θρησκευτικό δόγμα. Ιδρύθηκε το 1961 και έχει περισσότερα από 350.000 μέλη με 2.680 οργανωμένες ομάδες σε 53 χώρες (1982). Η Διεθνής Αμνηστία επιδιώκει να τηρούνται σε όλο τον κόσμο η Παγκόσμια Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και οι Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων. Αντιτίθεται στη χρήση βασανιστηρίων και στην ποινή του θανάτου σε κάθε περίπτωση και χωρίς καμία επιφύλαξη. Εργάζεται για την απόλυση κρατουμένων που έχουν φυλακιστεί για τις πολιτικές πεποιθήσεις, το χρώμα, τη γλώσσα, την εθνική τους καταγωγή ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους, με την προϋπόθεση πως δεν έχουν χρησιμοποιήσει βία ή συνηγορήσει υπέρ αυτής. Ενδιαφέρεται επίσης για την ανακούφιση και προστασία των ιδίων των κρατουμένων και των οικογενειών τους.

(Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος - Larousse - Britannica, τόμος 7, σελ. 452)

Green Perace: (Γκρηνπής, σε μετάφραση, Πράσινη Ειρήνη). Πρόκειται για την πιο γνωστή οικολογική οργάνωση. Ιδρύθηκε το 1971 από μια μικρή ομάδα οικολόγων - ακτιβιστών που ξεκίνησε στον Καναδά, εκστρατεία κατά των πυρηνικών δοκιμών. Σήμερα, ευαισθητοποιεί την παγκόσμια κοινή γνώμη και οργανώνει εκστρατείες κατά των γενετικά μεταλλαγμένων προϊόντων, της ρύπανσης των θαλασσών, των λιμνών και των ποταμών κ.τ.λ. Επεκτείνει τη δραστηριότητά της σε όλη τη γη και διαθέτει εκατομμύρια μέλη και πολλά γραφεία σε αρκετές χώρες, όπως και στη χώρα μας.

(Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Γ' Γυμνασίου, εκδ. ΟΕΔΒ)

3η Άσκηση:

Ένα από τα σημαντικότερα διεκδικούμενα δικαιώματα της τρίτης γενιάς δικαιωμάτων είναι το δικαίωμα για το περιβάλλον. Συζητήστε τις παρακάτω απόψεις: ... «Μιλώ σοβαρά, όταν προτείνω να απονεύσουμε δικαιώματα στα δάση, στους ωκεανούς, στα ποτάμια και στα άλλα «φυσικά αντικείμενα», στην πραγματικότητα στο φυσικό περιβάλλον ως σύνολο». (σελίδα σχολικού βιβλίου 40)

Απάντηση:

α) Σύμφωνα με τη Διακήρυξη του Ρίο (1992), όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα σε μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση.

Πρόκειται για μία «Διακήρυξη δικαιωμάτων» που αποτέλεσε τομή στην ιστορία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία γίνεται λόγος για την ανάγκη του ανθρώπου να ζει και να εργάζεται σ' ένα περιβάλλον συμβατό, υγιεινό και φιλικό απέναντι σ' αυτόν και τους οικείους του.

Παρά την ανθρωποκεντρική θεώρηση των άρθρων της «Διακήρυξης του Ρίο» μπορούμε να διαπιστώσουμε μία σαφέστατη τάση προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος από ενέργειες οι οποίες υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής. Ως τέτοιες λογίζονται: η συνεχιζόμενη μόλυνση των θαλασσών, των λιμνών και των ποταμών. Οι πιέσεις που δέχονται τα τροπικά δάση, η συνεχιζόμενη αδιαφορία των επιχειρήσεων για την εκπομπή ρύπων στην ατμόσφαιρα κ.ά.

Η υποτίμηση των κινδύνων, που αντιμετωπίζει το «φυσικό περιβάλλον» από την αλόγιστη ανθρώπινη εκμετάλλευση, απειλεί σοβαρά, τον ίδιο τον άνθρωπο, που δε θα επιθυμούσε να ζήσει σ' ένα «βρώμικο» και αφιλόξενο πλανήτη, όταν μάλιστα κάτι τέτοιο δεν αποτελεί επιλογή δική του, αλλά επιλογή συγκεκριμένου οικονομικού και πολιτικού μοντέλου ανάπτυξης. Δηλαδή, το «δικαίωμα» του ανθρώπου για ένα «υγιεινό και φιλόξενο φυσικό περιβάλλον» αποκτά υπ' αυτήν την έννοια μια φανερά εκπεφρασμένη πολιτική διάσταση: εκείνη της άρνησης του ακολουθούμενου προτύπου εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων και εκείνη της εναλλακτικής διαχείρισης του «φυσικού περιβάλλοντος».

β) Η δεύτερη προς συζήτηση πρόταση στηρίζεται σε μία «περιβαλλοντολογική θεώρηση» της φύσης, που εξετάζει από άποψη κανονιστική-ηθική, το αναφαίρετο δικαίωμα κάθε «φυσικού αντικειμένου» να έχει «φυσικά δικαιώματα» (αντίστοιχα προς τα ανθρώπινα), στη ζωή-ύπαρξη, την ασφάλεια και την προστασία. Δεν πρόκειται για «οικολογικές ακρότητες», αλλά για μία σαφέστατη πολιτική τοποθέτηση, που δεν αναγνωρίζει τον άνθρωπο ως μέτρο και «τιμητή» των πάντων.

Αντιθέτως, προτείνεται η θέσπιση μιας «χάρτας δικαιωμάτων», που θα πρέπει να τηρούνται απ' τον άνθρωπο και για τη δική του ασφάλεια και προστασία. Γιατί ποιος συνειδητοποιημένος άνθρωπος θα αρνιόταν την προστασία των απειλούμενων οικοσυστημάτων, όταν θα γνώριζε πως η καταστροφή τους δεν αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του, αλλά στην υποβάθμισή της και τον πλουτισμό συγκεκριμένων πολυεθνικών - εμπορικών τρασ;

ΕΝΟΤΗΤΑ 9Η

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ (ΤΟΥ ΔΕΚΤΗ)

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

α) Με την επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη, ο πομπός επιδιώκει να τον παρακινήσει προς ορισμένη κατεύθυνση, την οποία έχει προεπιλέξει. Συνηθισμένα μέσα για τη συναισθηματική φόρτιση του δέκτη είναι η περιγραφή και η αφήγηση.

Για παράδειγμα: «Το αίμα του ηρωϊκού Παλαιστινιακού λαού, τούτες τις μέρες, τούτες τις ώρες πλημμυρίζει τους δρόμους της Ραμάλα, ολόκληρης της Δυτικής Όχθης του Ιορδάνη, και των λεγόμενων «αυτόνομων» πόλεων και περιοχών. Ο χασάπης Σαρόν επικεφαλής ενός κράτους-δολοφόνου και τρομοκράτη των αραβικών λαών κορυφώνει την εγκληματική πολιτική του» [από πολιτική προκήρυξη της πολιτικής οργάνωσης ΚΚΕ (μ-λ), Απρίλιος 2002]

Βέβαια, μερικές φορές, γίνεται κατάχρηση αυτής της τακτικής (επίκληση στο συναίσθημα) για ιδιοτελείς σκοπούς προκειμένου να εξυπηρετηθούν πολιτικοί στόχοι, πολιτικές επιλογές που σκοπό έχουν τον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης.

β) Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο ρήτορας πρέπει να διεγείρει ορισμένα συναισθήματα (πάθη) στην ψυχή του ακροατή όπως: οργή, πραότητα, αγάπη, μίσος, φόβο, εμπιστοσύνη, οίκτο, αγανάκτηση, φθόνο, ντροπή, περιφρόνηση κ.ά. Οφείλει, όμως, να εξετάζει τρεις παραμέτρους σχετικά με το συναίσθημα: 1. τη διάθεση του ακροατηρίου. 2. τους ανθρώπους στους οποίους απευθύνει την επίκληση του συναισθήματος και 3. τα αίτια που προκαλούν το συναίσθημα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Να αναφέρετε κι εσείς συγκεκριμένα παραδείγματα από την καθημερινή ζωή, στα οποία ο πομπός προσπαθεί να προκαλέσει κάποια συναισθήματα στο δέκτη, ώστε να πετύχει το σκοπό του.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 41)

Απάντηση:

Στην καθημερινή μας ζωή πλήθος είναι τα παραδείγματα στα οποία ο πομπός προσπαθεί να προκαλέσει συναισθήματα στο δέκτη, ώστε να πετύχει τους σκοπούς του. Πιο συγκεκριμένα, στον τομέα της διαφήμισης, αλλά και στον πολιτικό λόγο, σφοδρή είναι η επιθυμία του πομπού να στρέψει το ενδιαφέρον του δέκτη προς ορισμένη κατεύθυνση επηρεάζοντάς τον, συναισθηματικά και χωρίς να χρησιμοποιεί ένα δομημένο και τεκμηριωμένο λόγο.

Σαφέστατη επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη έχουμε στους πανηγυρικούς λόγους που εκφωνούνται με την ευκαιρία εθνικών ή θρησκευτικών εορτών, αποκαλυπτηρίων μνημείων, κ.ά.

Τέλος, επίκληση στο συναίσθημα έχουμε και στις πολιτικές συγκεντρώσεις (λαϊκές συνελεύσεις, εκδηλώσεις συμπαράστασης, πορείες), όπου οι συμμετέχοντες δρουν με βάση τη συναισθηματική τους διάθεση και τις ιδεολογικές προσλαμβάνουσές τους.

2η Άσκηση:

Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από δικανικό λόγο. Ποια συναισθήματα των δεκτών προσπαθεί να προκαλέσει ο ομιλητής και για ποιους λόγους; (σελίδα σχολικού βιβλίου 42)

Απάντηση:

Τρεις είναι οι στόχοι του ομιλητή στο πιο πάνω απόσπασμα του δικανικού λόγου: α) Ο ομιλητής εκφράζει τη συμπάθεια και τη συμπόρευσή του απέναντι στην αγωνία και τον

ψυχικό κάματο, που νιώθουν οι ένορκοι, β) ο ομιλητής προσπαθεί να θέσει «ενώπιον των ευθυνών τους» τους ενόρκους ζητώντας «μία νίκη εναντίον των παθών και των αδυναμιών» και γ) προσπαθεί να τους προκαλέσει δέος λέγοντας: «η ιστορία σας κρίνει».

3η Άσκηση:

**Ισχυρά μέσα, κατάλληλα σε ορισμένες περιστάσεις για τη συγκινησιακή διέγερση του ακροατηρίου, είναι το χιούμορ ... Σε ποιες περιπτώσεις και για ποιους λόγους νομίζετε ότι μπορεί να συμβεί αυτό;
(σελίδα σχολικού βιβλίου 42)**

Απάντηση:

Στην πραγματικότητα, ο πομπός στην προσπάθεια που καταβάλλει για να διεγείρει συγκινησιακά το ακροατήριό του, μπορεί να χρησιμοποιήσει απρόσκοπτα κάθε μέσο (όπως το χιούμορ ή την ειρωνία), που κρίνει απαραίτητο για την επίτευξη του στόχου του.

Ωστόσο πρέπει να έχει πάντοτε κατά νου ορισμένες παραμέτρους σχετικά με τη συγκινησιακή φόρτιση του ακροατηρίου: α) το μέτρο στη χρησιμοποίηση των ειρωνικών ή των χιουμοριστικών σχολίων, β) τη διάθεση του ακροατηρίου και την κατάλληλη χρονική στιγμή, γ) τη δεκτικότητα και το πνευματικό επίπεδο των συνομιλητών του και δ) την καταλληλότητα/χρησιμότητα αυτών των μέσων (χιούμορ, ειρωνία) για τη συναισθηματική παρακίνηση των ακροατών.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Μπορείτε να βρείτε παραδείγματα από έντυπα, διαφημίσεις, τα οποία κάνουν σαφή επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη;

Απάντηση:

Εδώ παραθέτουμε ενδεικτικά τα πιο κάτω παραδείγματα:

1. Αρκετά!

Σε όλο τον κόσμο, σε όλα τα καθεστώτα, κυβερνήσεις τιμωρούν εκείνους που κάνουν το λάθος να έχουν διαφορετικές ιδέες. Τους κρατούν στη φυλακή, συχνά χωρίς δίκη ή μετά από δίκες - παρωδίες. Τους βασανίζουν. Τους εκτελούν. Τους «εξαφανίζουν».

Σε Βορρά και Νότο, ολόκληροι πληθυσμοί υφίστανται διώξεις μόνο και μόνο για την καταγωγή τους, τη γλώσσα τους ή το χρώμα του δέρματός τους.

Οι υπεύθυνοι θα ήθελαν να τα ξεχνούσαμε όλα αυτά. Όμως σε ολόκληρο τον κόσμο υπάρχουν πολίτες, όπως εσείς κι εμείς, που αρνούνται να αποδεχτούν το απαράδεκτο. Περνώντας από τα λόγια στα έργα, καταγγέλλουν τα ψέμματα των μεν και τη σύγχρονη σιωπή των δε. Δε ζητούν παρά την αλήθεια και τη δικαιοσύνη [...]

Πηγή: Διεθνής Αμνηστία (Τι είναι η Διεθνής Αμνηστία)

2. Στην αυγή του 2000 καίγεται μια Ευρωπαϊκή πρωτεύουσα χάριν των ανθρωπίνων δικαιωμάτων...

Φλόγινη βάφτηκε η νύχτα στο Βελιγράδι και μαύρη μέρα τη διαδέχτηκε. Θύμιζαν όλα Απρίλη του '41, τότε που οι Γερμανοί βομβάρδιζαν την πόλη. «Κι άλλες φορές ανακυκλώθηκε δραματικά η Ιστορία», λέει η παγερή φωνή της λογικής, χωρίς ωστόσο να δικαιολογεί ή να συγχωρεί το εξωφρενικό: τα γεράκια του πολέμου πετούν ξανά πάνω από μια Ευρωπαϊκή πρωτεύουσα, μετά έξι δεκαετίες...

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Κυριακή 4 Απριλίου 1999

3. Η μέρα που κλονίστηκε η Αμερική.

Αγωνία στη Γη για το αύριο.

Χιλιάδες νεκροί, χάος στις ΗΠΑ. Απίστευτο χτύπημα από αεροπειρατές στην καρ-

διά της υπερδύναμης.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, Τετάρτη 12/9/2001

2η Ερώτηση:

Στα πιο κάτω παραδείγματα μπορείτε να αξιολογήσετε αν γίνεται κατάχρηση στην «επίκληση του συναισθήματος» από τους ομιλητές;

- 1. «Τα εθνικά θέματα βρίσκονται σε κρίσιμη καμπή εξαιτίας λανθασμένων χειρισμών και παραλείψεων της κυβέρνησης. Αποδεικνύεται ακόμη μια φορά ότι δεν υπάρχει ούτε σχέδιο ούτε στόχευση».**
- 2. «Η κυβέρνηση παραλύει και φαίνεται καθαρά πλέον ότι δεν μπορεί να δώσει λύσεις [...] Έχει διολισθήσει σε μια μικροπολιτική νοοτροπία κατηγορώντας για τα πάντα τους άλλους χωρίς να αναγνωρίζει ότι φταίει η ίδια. Αλλά εμείς τίποτε δεν ξεχνάμε και τίποτε δεν παραγράφουμε!»**

Απάντηση:

Στα δύο πιο πάνω παραδείγματα υπάρχει μια σαφέστατη τάση υπερβολής στην επίκληση του συναισθήματος των ακροατών, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι πολιτικοί σκοποί του πομπού, που δεν είναι άλλοι από την κατάκτηση και τη διαχείριση της εξουσίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 10Η

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ «ΗΘΟΣ» (ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ)

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Στην προσπάθειά του να πείσει το δέκτη, ο πομπός οφείλει να κερδίσει την εύνοια και την εμπιστοσύνη του δέκτη, χάρη στο λόγο του. Πρέπει, επίσης, να προσπαθήσει να αλλάξει την «εικόνα» που τυχόν έχει σχηματίσει από πριν ο δέκτης για το «πρόσωπό του».

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Ποιες ιδιότητες θα πρέπει να έχει ένας ομιλητής για να φανεί αξιόπιστος σε σας προσωπικά; Να αναφερθείτε σε συγκεκριμένα παραδείγματα λόγου (προφορικού ή γραπτού), με τα οποία κέρδισε την εμπιστοσύνη σας ο ομιλητής/συγγραφέας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 43)

Απάντηση:

Γενικά, οι ιδιότητες οι οποίες πρέπει να πληρούνται από έναν ομιλητή για να φανεί αξιόπιστος, είναι πολύ συγκεκριμένες. Ο ομιλητής οφείλει να αναπτύσσει το λόγο του ομαλά, στηριζόμενος σε λογικά ορθούς συλλογισμούς και τεκμήρια, να είναι καλός γνώστης του αντικειμένου το οποίο καλείται ν' αναπτύξει, να έχει λεξιλογικό πλούτο και σεμνή παρουσία. Επιπροσθέτως, η παρουσία του θα πρέπει να εμπνέει σεβασμό και σοβαρότητα ώστε να μη δημιουργείται καμία αρνητική εντύπωση στους ακροατές για το ήθος του.

Ως συγκεκριμένα παραδείγματα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα πιο κάτω: Αλέξανδρος Αργυρίου, Η πραγματικότητα και η Πραγματικότητα της Πεζογραφίας (Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ' Λυκείου), ή Ε.Π. Παπανούτσος, Η Τέχνη του Επιχειρήματος (Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ' Λυκείου).

2η Άσκηση:

Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα πολιτικού λόγου και σχολιάστε το ήθος του ομιλητή. (σελίδα σχολικού βιβλίου 43)

Απάντηση:

Ο ομιλητής (Ελευθέριος Βενιζέλος) χαρακτηρίζεται από σωφροσύνη, σύνεση, σοβαρότητα, οξυδέρκεια και πνευματική συγκρότηση. Καλεί να συστρατευτούν στην ιδέα – που εκείνος εκπροσωπεί – όλες οι υγιείς και δραστήριες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις του Ελληνισμού, προκειμένου να βγει από το τέλμα στο οποίο έχει περιέλθει η χώρα.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ**Ερώτηση:**

Διαβάστε τα πιο κάτω αποσπάσματα και σχολιάστε το ήθος του ομιλητή:

1. [...] *Οι ΗΠΑ έχουν προβάλλει στο εξωτερικό την εικόνα των μαύρων «σταρ», τηλεπαρουσιαστών, μουσικών, μπασκετμπολιστών... των μαύρων προσωπικοτήτων εν γένει, για να πείσουν όλους εσάς ότι υπάρχει*

ισότητα και ανθρώπινα δικαιώματα για τους μαύρους στις ΗΠΑ. Η συντριπτική όμως πλειοψηφία αυτών των μαύρων εκπροσώπων του «αμερικανισμού» δεν έχουν, φυσικά, καμία ανάμειξη στην πολιτική ζωή των ΗΠΑ. Έχουν κρατήσει αρνητική στάση και στερούνται ηθικής απέναντι στη μαύρη κοινότητα. Πολλοί απ' αυτούς τους «επιφανείς» μαύρους, που εσείς γνωρίζετε ως δημοφιλείς, έχουν συμμετάσχει τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια σε προγράμματα στη Νότια Αφρική. Και αυτό, φυσικά, δεν ήταν καθόλου δημοφιλές στο κίνημα των μαύρων στις ΗΠΑ, καθώς αυτό έβαζε επιτακτικά το ζήτημα της πάλης ενάντια στο νοποαφρικανικό καθεστώς του Απαρτχάιντ. [...]

Ντορούμπα Μπιν Γουάχαντ (Dorub bin-Wahad), Η σκοτεινή πλευρά της Αμερικής, εκδ. Εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα 1999, σελ. 5.

2. [...] Ωστόσο, πέρα από τη διπλωματική και υλική συμπαράσταση, μένει ανοικτό το χρέος μας απέναντι στους Κυπρίους. Χρέος, όχι απλώς φιλανθρωπίας είτε φυλετικής αλληλεγγύης, χρέος επιτακτικό όσο και αμήχανο, χρέος τιμής και συνείδησης που μονάχα με αδιάκοπη και ελεγχόμενη συναισθηματική κατάθεση θα μπορέσουμε κάποτε να το εξοφλήσουμε. Και που πρέπει να εξοφληθεί στο ακέραιο για να καθαριστούμε ψυχικά από το πλέγμα της συλλογικής ευθύνης και ενοχής μας. [...]

Γ.Π. Σαββίδη, Με μια πινέζα στην καρδιά, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ Λυκείου, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1991, σελ. 210.

Απάντηση:

Τόσο ο συγγραφέας του πρώτου αποσπάσματος όσο και εκείνος του δεύτερου, χαρακτηρίζονται από σεμνότητα, σοβαρότητα και λογικά συγκροτημένο λόγο. Βέβαια, προκειμένου να πείσουν δε στηρίζονται τόσο στα επιχειρήματα (λιγότερο ο πρώτος και περισσότερο ο δεύτερος), όσο στην επίκληση του συναισθήματος (πιο σαφές στο δεύτερο απόσπασμα). Ωστόσο, με το προσωπικό τους ήθος προσπαθούν και επιτυγχάνουν να συνεγείρουν το ακροατήριο προς την πλευρά τους και την υπόθεση που υπηρετούν.

ΕΝΟΤΗΤΑ 11Η

ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο πομπός πολλές φορές κατά τη διάρκεια της προσπάθειάς του να πείσει, κάνει «επίθεση» στο ήθος του αντιπάλου, σπλητεύοντας και καυτηριάζοντας ορισμένα μειονεκτήματα. Η «επίθεση» αυτή, πολλές φορές μπορεί να εξελιχθεί σε προσωπική επίθεση και να εκτραχύνει το διάλογο.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Για ποιους λόγους καταφεύγει αυτός που επιχειρηματολογεί στην προσωπική επίθεση; Επιδοκιμάζετε την τακτική αυτή; Πιστεύετε ότι συσχετίζεται η τακτική αυτή με τη λασπολογία; Νομίζετε ότι είναι θεμιτό σε ορισμένες περιπτώσεις να ασκείται κριτική στο χαρακτήρα και στην ιδιωτική ζωή του αντιπάλου; (σελίδα σχολικού βιβλίου 44)

Απάντηση:

Είναι πολύ συνηθισμένο στην αντιπαράθεση ιδεών, απόψεων και θέσεων/προτάσεων, να παρατηρούμε προσωπικές επιθέσεις αντί για επιχειρήματα, ή ηθικολογία αντί για εμπειριστωμένες απόψεις.

Η τακτική αυτή μπορεί να οφείλεται στη ρητορική ανεπάρκεια του πομπού ή στην ένδεια επιχειρημάτων, που μπορεί να τον χαρακτηρίζει κατά τη διαπραγμάτευση ενός θέματος. Δεν είναι, επίσης, χωρίς σημασία και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του ομιλητή, που προσπαθεί να επιβληθεί με φωνές και «προσωπικές επιθέσεις». Τέλος, αυτός ο «τρόπος πειθούς» μπορεί να δηλώνει την εμπάθεια ή την κακοήθεια του ομιλητή.

Είναι λογικό, επίσης, η «προσωπική επίθεση» όταν είναι οξεία και χαμηλού επιπέδου, να συνδέεται με τις ύβρεις και τη λασπολογία. Πάντως, σε καμία περίπτωση δε δικαιολογείται η επίθεση στο ήθος του αντιπάλου, γιατί είναι αμφιβόλου αποτελεσματικότητας και εκτραχύνει τα ήθη των ομιλητών και των ακροατών. Ακόμα και σε περιπτώσεις που υπάρχουν αδιάσειστα στοιχεία για το «ποιόν» συγκεκριμένων ανθρώπων είναι ορθότερο να αποφεύγεται η «προσωπική επίθεση», γιατί σε περιόδους σκεπτικισμού και αμφιβολίας (όπως η σημερινή) δε λαμβάνεται υπόψη.

2η Άσκηση:

Στο παρακάτω απόσπασμα πολιτικού λόγου ο ομιλητής (Ελευθέριος Βενιζέλος) αναφέρεται στην πολιτική κατάσταση (ήθος των αντιπάλων), η οποία οδήγησε στην εξέγερση του 1909. (σελίδα σχολικού βιβλίου 44)

Απάντηση:

Ο ομιλητής στο πιο πάνω απόσπασμα «επιτίθεται στο ήθος» των πολιτικών αντιπάλων του. Βέβαια, το επίπεδο του πολιτικού του λόγου είναι υψηλό και εκείνος περιορίζεται μόνον στην αποδεδειγμένη ανεπάρκεια των απερχόμενων πολιτικών μερίδων που με γνώμονα το «ίδιον συμφέρον» έβλαψαν την «εθνική υπόθεση».

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Σε ποιες περιπτώσεις του δημόσιου ή του ιδιωτικού βίου παρατηρείται συχνότερα το φαινόμενο της «επίθεσης στο ήθος του αντιπάλου»; Μπορείτε να παραθέσετε συγκεκριμένα παραδείγματα;

Απάντηση:

Στο δημόσιο και τον ιδιωτικό βίο μας παρατηρούμε «επιθέσεις στο ήθος» του αντιπάλου από διάφορους αγορητές. Στη συνηθέστερη των περιπτώσεων, «επιθέσεις στο ήθος του αντιπάλου» έχουμε στις πολιτικές αντιπαραθέσεις. Ιδιαίτερα, κατά την περίοδο των εκλογικών αναμετρήσεων, πολιτικά στελέχη αντιπάλων παρατάξεων επιδίδονται σε συστηματικές «επιθέσεις» εναντίον των συνυποψηφίων τους, προκειμένου να πλήξουν την εικόνα τους και να κερδίσουν την εύνοια του εκλογικού σώματος.

Όπως γίνεται αντιληπτό, αυτή η πολιτική πρακτική, ευτελίζει τις αρχές, υποβαθμίζει το διάλογο και τις προγραμματικές δηλώσεις και μειώνει το κύρος των πολιτικών προσώπων.

Ως παραδείγματα ενδεικτικά μπορούμε να παραθέσουμε τα ακόλουθα που σταχυολογήσαμε από τον Ελληνικό Τύπο (Το Βήμα, Κυριακή 26/5/2002): [...] «Η ΝΔ δεν ψήφισε ούτε ένα νόμο για την αυτοδιοίκηση. Ήταν πάντα αντίθετη με την αποκέντρωση. Το κράτος της ΝΔ, το κράτος που ονειρεύεται, είναι ένα κράτος συγκεντρωτικό, ένα κράτος με τις τοπικές κοινωνίες στη γωνία» [...]

[...] «Το ΠΑΣΟΚ θα δώσει πολιτική μάχη στις τοπικές εκλογές. Μάχη για να εκλεγούν οι δυνάμεις της αυτοδιοίκησης και όχι οι τοπικοί αντιπρόσωποι της Δεξιάς!» [...]

[...] «Οι δήμοι και οι νομαρχίες δεν μπορεί να είναι γραφεία στρατολόγησης της ΝΔ, θεσμοί αδράνειας και αδιαφάνειας.» [...]

ΕΝΟΤΗΤΑ 12Η

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΘΕΝΤΙΑ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο πομπός πολλές φορές προκειμένου να πείσει προσφεύγει στην «αυθεντία». Δηλαδή, σε απόψεις που συμερίζονται διάφοροι διανοητές, οι οποίοι θεωρούνται «αυθεντίες» από την πλειοψηφία του κόσμου (λ.χ. Πλάτων, Αριστοτέλης, Αϊνστάϊν κ.ά.). Η προσφυγή αυτή είναι θεμιτή όταν γίνεται με μέτρο και έχει ως σκοπό την ενίσχυση των επιχειρημάτων του πομπού, χάρη συντομίας.

Η επίκληση στην αυθεντία, είναι αθέμιτη όταν γίνεται συνεχώς και προσπαθεί να καλύψει τη γνωστική ένδειξη και τη ρητορική αδυναμία του πομπού. Αποδυναμώνεται, επίσης, ως μέσο πειθούς, όταν η «αυθεντία» είναι κάποιο γνωστό πρόσωπο το οποίο δε γνωρίζει επαρκώς το εξεταζόμενο θέμα (λ.χ. κινηματογραφικοί αστέρες, άνθρωποι της «Σόου μπιζ» κ.ά.).

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Να σχολιάσετε το παρακάτω απόσπασμα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 45)

Απάντηση:

Ο Α. Φραγκουδάκης εξετάζει τη χρήση της «αυθεντίας» από τον επιστημονικό και τον ιδεολογικό λόγο. Όπως ο ίδιος αναφέρει, η «επίκληση στην αυθεντία» γίνεται προς επίρρωση των επιχειρημάτων που χρησιμοποιεί ο πομπός. Στην ουσία, με την «επίκληση στην αυθεντία» ενισχύει το κύρος του επιστημονικού του λόγου και καθιστά την αμφισβήτησή του από δύσκολη ως αμφίβολη.

Αντίθετα, ο ιδεολογικός λόγος στηρίζεται στην αυθεντία για να στηρίξει τη «δογματική» αλήθεια του. Όμως αυτή ακριβώς η τακτική, τόσο στον ιδεολογικό όσο και στον επιστημονικό λόγο, προκαλεί κάποια προβλήματα στο δέκτη: το κείμενο παύει να είναι αναλυτικό και αποδεικτικό και ο ακροατής ή ο αναγνώστης αδυνατεί (από φόβο κυρίως) να αμφισβητήσει το κύρος μιας τρομακτικά μεγάλης διανοητικής αυθεντίας.

2η Άσκηση:

Δείτε στο παρακάτω απόσπασμα δικανικού λόγου πώς ο ομιλητής (Γεώργιος Παπανδρέου) επικαλείται την αυθεντία, στην προσπάθειά του να πείσει ότι η ελευθερία της σκέψης πρέπει να είναι απεριόριστη.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 46)

Απάντηση:

Ο Γεώργιος Παπανδρέου, δεσπίζουσα μορφή του νεοελληνικού πολιτικού βίου, με δράση που καλύπτει 50 περίπου χρόνια του 20ου αιώνα, πρωθυπουργός της Ελλάδας στη δραματική περίοδο 1944-1945 με τις κυβερνήσεις «Εθνικής Ενώσεως και Απελευθερώσεως» και, μετέπειτα, κατά τη δεκαετία του 1960, της κυβερνήσεως του κόμματος της «Ενώσεως Κέντρου» (1963-1965), γεννήθηκε το 1888 στο Καλέτσι Αχαΐας και πέθανε το 1968 στην Αθήνα. Τον Ιούνιο του 1922 διέπρεψε ως συνήγορος του Αλέξανδρου Παπαναστασίου στη δίκη της Λαμίας, που έγινε εξαιτίας της έκδοσης του Δημο-

κρατικού Μανιφέστου (όπου, ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου καλούσε σε παραίτηση το βασιλιά Κωνσταντίνο, για να μην υπονομευθεί η συνθήκη των Σεβρών και η Μικρασιατική υπόθεση, εξαιτίας του ίδιου και των φιλοβασιλικών κυβερνήσεων).

Στο απόσπασμα της αγόρευσης του Γ. Παπανδρέου, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι, εκτός των επιχειρημάτων που αναπτύσσει ο αγορητής για να υποστηρίξει την αξία της ελευθερίας της σκέψης (εξατμίζει πάθη, ωριμάζει συνειδήσεις, κατασκευάζει πνεύματα, οδηγεί ειρηνικά προς το μέλλον), κάνει επίκληση στην αυθεντία.

Στην προκειμένη περίπτωση αναφέρεται στη ρήση του Λασσάλ (Φέρντιναντ Λασάλ: Γερμανός, κορυφαίος εκπρόσωπος του γερμανικού σοσιαλισμού, μαθητής του Μαρξ και ένας από τους ιδρυτές του γερμανικού εργατικού κινήματος. Γεννήθηκε το 1825 στο Μπρεσλάου και πέθανε στη Γενεύη το 1864), για να ενισχύσει την αξία των επιχειρημάτων του. Δηλαδή, ο ομιλητής κάνει ληλογισμένη χρήση της «αυθεντίας» καθιστώντας την αμφισβήτηση της πρότασής του ιδιαίτερα δύσκολη.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Βρείτε και αναφέρετε αποσπάσματα κειμένων, όπου γίνεται επίκληση στην αυθεντία.

Απάντηση:

Τα κείμενα στα οποία γίνεται επίκληση στην αυθεντία είναι πολύ συνηθισμένα. Μια απλή φυλλομέτρηση μιας εφημερίδας, ενός περιοδικού ή ενός βιβλίου, μπορεί να μας δώσει πλείστα παραδείγματα. Εμείς εδώ, περιοριζόμαστε στις ρήσεις του Γάλλου οικονομολόγου Σαρλ Μπετελέμ για «τις δυνάμεις της επανάστασης» και το σοσιαλισμό:

[...] Και τούτο, γιατί η προλεταριακή επανάσταση δεν ανυψώνει καμιά καινούργια εκμεταλλεύτρια τάξη, μα είναι προορισμένη να εξαλείψει κάθε μορφή εκμετάλλευσης και καταπίεσης. Όπως μας υπενθυμίζει ο Ένγκελς στον πρόλογό του της 26ης Ιούνη 1883, στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο, «η αναπτυσσόμενη προλεταριακή επανάσταση δεν απελευθερώνει μονάχα το προλεταριάτο απ' την εκμετάλλευση, αλλά επίσης και ολόκληρη την κοινωνία απ' την εκμετάλλευση, την καταπίεση και τους ταξικούς αγώνες» [...]

Σαρλ Μπετελέμ, μελέτες και άρθρα, εκδ. Στοχαστής, Αθήνα 1974, σελ. 109

ΕΝΟΤΗΤΑ 13Η

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Να δώσετε τη σημασία των παρακάτω λέξεων προσέχοντας τη σύνθεσή τους. Στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας πέντε από τις λέξεις αυτές, να σχηματίσετε προτάσεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 46)

Απάντηση:

- **ορθολογισμός** (ορθός=σωστός + λόγος): Το να σκέπτεται ή να κρίνει κανείς σύμφωνα με τους κανόνες της λογικής. [πρόταση: Ο ορθολογισμός ήταν η βάση του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού]
- **ευθυκρισία** (ευθύς + κρίση): ορθή και δίκαιη κρίση. [πρόταση: Η ευθυκρισία χαρακτήριζε πάντοτε τη συμπεριφορά του Χ]
- **απόρροια** (από + ρέω): το επακόλουθο συγκεκριμένου αιτίου. [πρόταση: Η επιτυχία στις εξετάσεις ήταν απόρροια μεθοδικής και συστηματικής μελέτης]
- **απότοκος** (από + τόκος<τίκτω): το λογικό επακόλουθο συγκεκριμένης κατάστασης ή γεγονότος. [πρόταση: Η οικονομική κρίση που πλήττει την Ψ χώρα θεωρείται απότοκο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης]

- **προσεταιρισμός** (προς + εταίρος=φίλος, σύντροφος): η σκόπιμη απόκτηση φίλων, συντρόφων ή οπαδών. [πρόταση: Ο προσεταιρισμός συντρόφων ήταν το πρώτο βήμα των συνωμοτών]

- **πειθαναγκασμός** (πειθω + ανάγκη): ο εκβιαστικός καταναγκασμός να ενεργήσει κάποιος κατά συγκεκριμένο τρόπο με τη χρήση σωματικής ή ψυχολογικής βίας. [πρόταση: Η προπαγάνδα και τα ψευτο-διλλήματα ως μέσα πειθαναγκασμού των πολιτών χρησιμοποιούνται από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα]

- **στρεψοδικία** (στρέφω + δίκη): η χρήση σοφιστικών ή κακόπιστων επιχειρημάτων σε δίκη με στόχο την παραπλάνηση του δικαστηρίου / η σκόπιμη διαστρόφη της αλήθειας και, συνεκδοχικά, κάθε κακόπιστο επιχείρημα που έχει ως στόχο τη διαστρόφη της αλήθειας [πρόταση: Η υπεράσπιση, κύριε πρόεδρε, προσπαθεί να σας πείσει για την αλήθεια των ισχυρισμών της καταφεύγοντας σε σοφίσματα και στρεψοδικίες]

- **δειγματοληψία** (δείγμα + λήψη<λαμβάνω): η λήψη δείγματος για δοκιμή / η επιλογή χαρακτηριστικών παραδειγμάτων για τη συναγωγή συμπεράσματος [πρόταση: η δειγματοληψία που διεξήχθη από την υγειονομική υπηρεσία αφορούσε τόσο στα νωπά όσο και στα κατεψυγμένα κρέατα της αγοράς]

- **εμπαιγμός** (εν + παίζω): η κοροϊδία, η γελοιοποίηση. [πρόταση: Τα μέτρα για την ασφαλιστική μεταρρύθμιση ήταν εμπαιγμός για το σύνολο των εργαζομένων]

- **συμπαιγνία** (συν + παίγνιον=παιχνίδι): το τέχνασμα, το συνωμοτικό σχέδιο για την εξαπάτηση ή την κοροϊδία κάποιου [πρόταση: Ο κατηγορούμενος κατέθεσε ότι έπεσε θύμα συμπαιγνίας διεφθαρμένων αστυνομικών οργάνων]

- **ραδιούργος** (ράδιος=εύκολος + έργο=πράξη): δολοπλόκος, αυτός που οργανώνει σκευωρίες εις βάρος άλλων. [πρόταση: Ο επικεφαλής της αξιωματικής αντιπολίτευσης είναι ραδιούργος πολιτικός]

- **ευλογοφανής** (εύλογος + φαίνομαι): αυτός που φαίνεται εύλογος (βάσιμος, δικαιολογημένος) [πρόταση: Με ευλογοφανεείς ισχυρισμούς κατόρθωσε να μας πείσει]

- **αυτόδηλος** (αυτός + δήλος=προφανής): ο ολοφάνερος, ο αυταπόδεικτος. [πρόταση: Η ευθύνη των πολιτικών προϊσταμένων του κατηγορούμενου είναι αυτόδηλη]

- **χειραγωγώ** (χειρ + άγω): οδηγώ κάποιον στην κατεύθυνση που θέλω (ποδηγετώ) [πρόταση: η ηγεσία της ΓΣΕΕ χειραγωγεί το εργατικό κίνημα]

- **δημαγωγώ** (δήμος=λαός + άγω): παραπλανώ με απατηλά και αθέμιτα μέσα το λαό. [πρόταση: Οι πολιτικοί της Χ παράταξης δημαγωγούν και θέλουν να εξαπατήσουν το λαό]

2η Άσκηση:

Να βρείτε λέξεις και φράσεις με τις οποίες διατυπώνουμε τη βεβαιότητα ή την αβεβαιότητά μας για κάποιο θέμα, π.χ. αναμφίβολα, με απόλυτη βεβαιότητα, ενδέχεται, υπάρχει αμυδρή πιθανότητα.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 46)

Απάντηση:

Τη **βεβαιότητα** εκφράζουν οι παρακάτω φράσεις:

Με απόλυτη βεβαιότητα, βέβαια, σίγουρα, ασφαλώς, αναμφίβολα, αναμφισβήτητα, πέρα από κάθε αμφιβολία, οπωσδήποτε, με κάθε βεβαιότητα, είναι γεγονός αποδεδειγμένο κ.ά.

Την **αβεβαιότητα** εκφράζουν οι παρακάτω φράσεις:

Ενδέχεται, υπάρχει αμυδρή πιθανότητα, πιθανώς, ενδεχομένως, ίσως, με κάθε επιφύλαξη, υποθέτω, πιστεύω, νομίζω, εικάζω, είναι πιθανό, δεν είναι απίθανο κ.ά.

3η Άσκηση:

Να συνδυάσετε τη λέξη επιχείρημα με κατάλληλα επίθετα, ουσιαστικά, ρήματα, π.χ. ακαταμάχητο επιχείρημα, έλλειψη επιχειρημάτων, προβάλλω επιχειρήματα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 46)

Απάντηση:

έγκυρο επιχείρημα, λογικά ορθό επιχείρημα, ασθενές επιχείρημα, ένδεια επιχειρημάτων, πλούτος επιχειρημάτων, αντικρούω τα επιχειρήματα, αντιπαραβάλλω επιχειρήματα, κρίνω τα επιχειρήματα κ.ά.

4η Άσκηση:

Να βρείτε τα συνώνυμα των λέξεων απόδειξη, αποτέλεσμα, απάτη και να σχηματίσετε φράσεις αφού συνδυάσετε τις λέξεις με τα κατάλληλα ουσιαστικά, επίθετα ρήματα, π.χ. Υπάρχουν αδιάσειστες αποδείξεις για τη συμμετοχή του σε αξιόποινες πράξεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 46)

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των παραπάνω λέξεων είναι: **απόδειξη** = πειστήριο, **αποτέλεσμα** = απόρροια, επακόλουθο, συνέπεια και **απάτη** = κατεργαριά, δολοπλοκία, εξαπάτηση,

απατεωνιά.

Οι προτάσεις που ζητούνται είναι:

α) Υπήρχαν ενδείξεις για την προσαγωγή του κατηγορουμένου σε δίκη όχι όμως και ατράνταχτες αποδείξεις που θα οδηγούσαν σε μια καταδικαστική απόφαση.

β) Τα ευεργετικά αποτελέσματα της αύξησης του Α.Ε.Π. και του ρυθμού ανάπτυξης της χώρας θα γίνουν φανερά την επόμενη πενταετία.

γ) Μεγάλη απάτη! Αγόρασε ένα αγροτεμάχιο με πλαστά συμβόλαια και το μεταπούλησε σε κάποιον άλλο.

5η Άσκηση:

Οι παρακάτω λέξεις και φράσεις χαρακτηρίζουν ένα επίσημο ύφος λόγου. Προσπαθείστε να τις αποδώσετε με ύφος πιο ανεπίσημο και οικείο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 46)

Απάντηση:

- μεταστροφή της κοινής γνώμης = αλλαγή της κοινής γνώμης
- προσπλυτισμός = κατήχηση
- φενάκη = απάτη
- εξύφανση δόλου = η οργάνωση, το σπύσιμο μιας απάτης, ενός κόλπου
- παρείσφρηση λάθους = η κρυφή, η κατά λάθος εμφάνιση ενός λάθους
- βολιδοσκοπήση = η ανίχνευση, η εξιχνίαση της γνώμης των άλλων
- παραχάραξη της αλήθειας = η πλαστογράφηση, η νόθευση της αλήθειας
- εγκεφαλικός άνθρωπος = ο άνθρωπος της λογικής (ψυχρός υπολογιστής)
- αναιρέσιμο επιχείρημα = τρωτό επιχείρημα
- χειροπιαστή απόδειξη = φανερή, ατράνταχτη απόδειξη
- κατά μείζονα λόγο = κατά κύριο λόγο
- κατά τις ενδείξεις = σύμφωνα με τις ενδείξεις, όπως φαίνεται απ' τις ενδείξεις
- εκλαμβάνω ως πιθανό = πιστεύω ως πιθανό, παίρνω ως πιθανό
- βαυκαλίζομαι = αυτοεξαπατώμαι, τρέφω ψευδαισθήσεις
- περιγράφω αδρομερώς = περιγράφω χοντρικά, περιγράφω σε χοντρές γραμμές
- απορρέει το συμπέρασμα = το συμπέρασμα βγαίνει, προκύπτει, παράγεται
- εικάζω ότι = πιστεύω ότι, υποθέτω ότι
- εκλαϊκεύω = κάνω κάτι πιο απλό για το λαό, απλουστεύω κάτι
- μηχανορραφώ = σπίνω πλεκτάνες, ραδιουργώ
- εμπλέκω σε πλεκτάνη = μπλέκω κάποιον σε πλεκτάνη
- υπονομεύω = ενεργώ εναντίον κάποιου κρυφά και υπογείως

- χρησιμοποιού σπρεψοδικίες = χρησιμοποιού σοφίσματα, τεχνικές εξαπάτησης

6η Άσκηση:

Να βρείτε αντώνυμα των παρακάτω λέξεων ή φράσεων (σελίδα σχολικού βιβλίου 47)

Απάντηση:

- συμβιβάζεται με τη λογική ≠ είναι ασυμβίβαστο με τη λογική (παραλογίζεται)
- παραδέχομαι ως έγκυρο ≠ απορρίπτω (δεν δέχομαι) ως άκυρο
- εκλαμβάνω ως πιθανό ≠ είναι βέβαιο, σίγουρο, «εκατό τοις εκατό»
- διατηρώ αμφιβολίες ≠ έχω την απόλυτη βεβαιότητα
- ίσως (μάλλον, πολύ πιθανό) ≠ οπωσδήποτε (σίγουρα, βέβαια)
- ατράνταχτο επιχείρημα ≠ ασθενές, αδύναμο επιχείρημα
- ορθός συλλογισμός ≠ λανθασμένος συλλογισμός (εσφαλμένος)
- επαρκής απόδειξη ≠ ανεπαρκής απόδειξη
- προβλεπόμενο συμπέρασμα ≠ απρόβλεπτο συμπέρασμα

7η Άσκηση:

Να δώσετε την κυριολεκτική σημασία των παρακάτω μεταφορικών λέξεων και φράσεων. (σελίδα σχολικού βιβλίου 47)

Απάντηση:

- ενεδρεύω: παραμονεύω κάποιον ή κάτι για να το βλάψω
- αποκοιμίζω: κάνω κάποιον να κοιμηθεί
- αφιονίζω: χορηγώ σε κάποιον αφιόνι (ναρκωτικό που παράγεται από την οπιούχο παπαρούνα) προκαλώντας τη νάρκωσή του
- πέφτω σε παγίδα/ενέδρα: παγιδεύομαι
- πέφτω θύμα απάτης/πλεκτάνης: εξαπατώμαι
- μαλλιάζει η γλώσσα μου: βαριέμαι να λέω τα ίδια πράγματα συνεχώς
- χρησιμοποιεί αλχημείες για να πείσει: χρησιμοποιεί τεχνάσματα για να πείσει (μόνο μεταφορική σημασία)
- με κάρφωσε πίσωπλάτα: με μαχαίρωσε (χτύπησε) πίσω στην πλάτη
- μου έριξε στάχτη στα μάτια: παραπλανώ κάποιον αποσπώντας την προσοχή του από εκεί που πρέπει (μόνο μεταφορική σημασία)

- η πράξη του έγινε δούρειος ίππος για τους άλλους: με την πράξη του ξεγέλασε τους άλλους (μεταφορική σημασία)
- το βασάνισα στο μυαλό μου: το σκέφτηκα πολύ, το παιδεύα
- είναι φαύλος κύκλος: κύκλος που δεν κλείνει ποτέ
- αποκρυστάλλωση γνώμης: κατασταλαγμένη γνώμη
- πλαστογράφηση της αλήθειας: νόθευση, παραχάραξη της αλήθειας
- χαλκευμένες ειδήσεις: κατασκευασμένες (ψεύτικες) ειδήσεις (μεταφορική σημασία)
- ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα: απόδειξέ το, Τόλμησέ το!
- φωνή βοώντων εν τη ερήμω: λόγοι που δεν ακούγονται από κανέναν

8η Άσκηση:

Να σχηματιστούν φράσεις με τις παρακάτω λέξεις και να επισημανθεί – αν υπάρχει – η εννοιολογική διαφορά των συνωνύμων λέξεων: πειστικότητα, προσεταιρισμός, πειθαναγκασμός, προσηλυτισμός, προπαγάνδα, διαφώτιση, προσέλκυση, παραπλάνηση. (σελίδα σχολικού βιβλίου 47)

Απάντηση:

Οι φράσεις που ζητούνται είναι οι ακόλουθες:

- α) Στη συνέντευξη που έδωσε χθες βράδυ, έκανε εντύπωση η **πειστικότητά** του.
- β) Πάγια τακτική του Ψ κόμματος είναι ο **προσεταιρισμός** των ψηφοφόρων των αντιπάλων πολιτικών παρατάξεων
- γ) Η βία και ο **πειθαναγκασμός** χρησιμοποιούνται ως μέσα από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα για να καμφθεί το δημοκρατικό φρόνημα των πολιτών.
- δ) Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας στον ελληνικό χώρο οι απεσταλμένοι του Πάπα έκαναν **προσηλυτισμό** στους υπόδουλους Έλληνες.
- ε) Τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν μηχανισμό μαζικής **προπαγάνδας**.
- στ) Τη **διαφώτιση** των υποδούλων χριστιανών είχαν αναλάβει οι διδάσκαλοι του γένους.
- ζ) Η **προσέλκυση** ξένων επενδύσεων προβάλλει ως πρωταρχικός στόχος της εθνικής οικονομίας.
- η) Η **παραπλάνηση** του αντιπάλου είναι ένα από τα συνηθέστερα στρατηγικά τεχνάσματα.

Η σημασία των πιο πάνω λέξεων είναι:

- **πειστικότητα**: η ικανότητα να είναι κάποιος πειστικός, να πείθει
- **προσεταιρισμός**: η σκοπίμη απόκτηση φίλων, συντρόφων ή οπαδών

- **πειθαναγκασμός:** ο εκβιαστικός καταναγκασμός να ενεργήσει κάποιος κατά συγκεκριμένο τρόπο με τη χρήση σωματικής ή ψυχολογικής βίας
- **προσηλυτισμός:** η άμεση ή έμμεση προσπάθεια κάμψης του θρησκευτικού συναισθήματος κάποιου και η μεταστροφή της πίστης του σε άλλο δόγμα
- **προπαγάνδα:** η με κάθε μέσο συστηματική προσπάθεια μονόπλευρου επηρεασμού της κοινής γνώμης προς ορισμένη κατεύθυνση
- **διαφώτιση:** η παροχή γνώσεων, ενημέρωση
- **προσέλκυση:** η έλξη προς ορισμένη κατεύθυνση, η σαγηνευτική έλξη
- **παραπλάνηση:** εξαπάτηση, κοροϊδία, απάτη

9η Άσκηση:

Να γράψετε ένα κείμενο 100-150 λέξεων με το οποίο να επιχειρηματολογήσετε πάνω σε συγκεκριμένο θέμα, π.χ. «Η κατάργηση της θανατικής ποινής». Να χρησιμοποιήσει για το σκοπό αυτό και ορισμένες από τις παρακάτω λέξεις/φράσεις: αποδεικτική πορεία ... σχηματίζω γνώμη/κρίση. (σελίδα σχολικού βιβλίου 47)

Απάντηση:

Η αναποτελεσματικότητα τόσο των διωκτικών αρχών όσο και των επιβαλλόμενων ποινών, που συνεχούν και προφυλάσσουν ένα κοινωνικό σύνολο, θέτει επιτακτικό – ιδιαίτερα σήμερα – το ζήτημα της θέσπισης της θανατικής ποινής. Πρόκειται για ένα αβασάνιστο συμπέρασμα που οι υποστηρικτές της θανατικής ποινής προβάλλουν δίχως πειστικά επιχειρήματα. Ο αντίλογος που ακούγεται συχνά από την πλευρά τους, είναι πως δεν έχουμε καμία υποχρέωση να φειστούμε της ζωής κάποιου που δε σέβεται άλλες ζωές. Όμως, υπάρχουν κοινωνίες που σέβονται την ανθρώπινη ζωή και άλλες που την περιφρονούν. Κοινωνίες που δέχονται την ανθρώπινη ζωή ως υπέρτατη αξία. Γίνεται κατανοητό από τους υπέρμαχους της θανατικής ποινής, ότι η προτροπή προς «την κρατική δολοφονία» ουσιαστικά ολόκληρη την κοινωνία με το χειρότερο εγκληματία και την προτρέπει να δράσει με τα δικά του κριτήρια περί σημαντικού και ασήμαντου; Η θεώρηση της ανθρώπινης ζωής ως υπέρτατης αξίας αφορά εξίσου το δολοφόνο και το νομοταγή πολίτη, γιατί διαφορετικά, ήδη θέτουμε σε διαπραγμάτευση την ουσία και την αξία της ανθρώπινης ζωής.

Τέλος, προβάλλεται σαν ακαταμάχητο επιχειρήμα από τους υποστηρικτές της θανατικής ποινής, ότι εκείνη δρα αποτρεπτικά και ότι καταπολεμά την εγκληματικότητα. Πρόκειται για μια απλή εικασία αφού κάτι τέτοιο δεν έχει αποδειχτεί σε καμία απολύ-

τως αξιόπιστη μελέτη. Αντιθέτως, ο ΟΗΕ διαπίστωσε επισήμως το 1988 την αποτυχία των χωρών (ΗΠΑ, Κίνα, Ρωσία) που καταφεύγουν στη θανατική ποινή, να ελέγξουν τα ποσοστά της εγκληματικότητας. Σε καμία χώρα (σύμφωνα με τον ΟΗΕ) δε διαπιστώθηκε σχέση ανάμεσα στη θανατική ποινή και στη μείωση της εγκληματικότητας.

10η Άσκηση:

Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων επιλέγοντας σε κάθε περίπτωση μια από τις ακόλουθες λέξεις (περισσεύουν δύο λέξεις): παραχάραξη ... παρασύρει, ψυχρή (σελίδα σχολικού βιβλίου 48)

Απάντηση:

- Η *παραχάραξη* της αλήθειας αποτελεί μόνιμη μέθοδο, για να παρουσιάζει τα πράγματα, έτσι ώστε τελικά κανείς να μην τον πιστεύει.
- Ο μάρτυρας *παρέταξε* μια αλυσίδα αλληλοσυγκρουόμενων *επιχειρημάτων* που οι συνήγοροι του αντιδίκου *εξουδετέρωσαν* πολύ εύκολα.
- Δε χρησιμοποιείς *χειροπιαστές* αποδείξεις. Έτσι, η συλλογιστική σου πορεία δεν οδηγεί σε ακλόνητο συμπέρασμα.
- Είναι *δικολάθος* και *στρεψόδικος*. Αντί να προβάλλει σοβαρά επιχειρήματα, μεταχειρίζεται συνεχώς *σοφιστείες*.
- Οι άστοχοι χειρισμοί τον οδήγησαν σε *χονδροειδή λάθη* και μερικές φορές σε *παραλογισμούς*.
- Μετά τον έλεγχο των στοιχείων και την εξακρίβωση του λάθους, οφείλεις να *αποκαταστήσεις* την αλήθεια.
- Αυτά που ισχυρίζεται δεν αποτελούν αυταπόδεικτη αλήθεια. Είναι απλές *εικασίες*.
- Είναι εγκεφαλικός τύπος και διακρίνεται για τον *ορθολογισμό* του.
- Αντιμετωπίζει τα προβλήματά του με *ψυχρή* λογική, χωρίς ιδιαίτερους συναισθηματισμούς.
- Η Παιδεία δεν πρέπει να στηρίζεται στον πειθαναγκασμό και τη *χειραγώγηση* γιατί το *αναπόφευκτο* αποτέλεσμα μιας τέτοιας διαπαιδαγώγησης είναι η δημιουργία ανελεύθερων και άβουλων ατόμων.
- Τα δικτατορικά καθεστώτα χρησιμοποιούν ως ισχυρό μέσο πίεσης την προπαγάνδα, για να *μεταστρέψουν* την κοινή γνώμη.
- Είναι άνθρωπος *ραδιούργος* που μηχανορραφεί ασύστολα και *παρασύρει* σε *πλεκτάνες* τα θύματά του.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Γράψτε δίπλα σε κάθε λέξη ένα συνώνυμο

1. επίρρωση:
2. έγκειται:
3. υπέρτατος:
4. ανέφικτο:
5. δικολάβος:
6. ποδηγετώ:
7. παραδοξολογία:
8. αναπαλλοτριώτος:
9. επαχθής:
10. παραδόπιστος:

Απάντηση:

1. ισχυροποίηση, 2. συνίσταται, 3. ύψιστος, 4. απραγματοποίητος, 5. στρεψόδικος, 6. χειραγωγώ, 7. τερατολογία, 8. αναφαίρετος, 9. δυσβάσταχτος, 10. φιλήγγυρος.

2η Ερώτηση:

Να δώσετε την ελληνική ερμηνεία των παρακάτω ξενικών λέξεων ή φράσεων:

1. veto:
2. εμπάργκο:
3. σπέκουλα:
4. stricti sensu:
5. Green Peace:
6. De facto:

7. De jure:

8. Terminus ante quem:

9. Terminus post quem:

10. a priori:

11. a posteriori:

12. lato sensu:

Απάντηση:

1. αρνησικυρία, 2. ο εμπορικός αποκλεισμός από μια χώρα σε μια άλλη ως πολιτικό μέσο πίεσης, 3. καιροσκοπισμός, 4. με τη στενή έννοια, 5. Πράσινη Ειρήνη (οικολογική οργάνωση), 6. εμπράκτως, 7. νομίμως, 8. χρονολογία μετά την οποία, 9. χρονολογία πριν της οποίας, 10. εκ των προτέρων, 11. εκ των υστέρων, 12. με την ευρεία έννοια.

ΕΝΟΤΗΤΑ 14Η

Η ΠΕΙΘΩ ΣΤΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

α) Γενικά, ως διαφήμιση ορίζεται η δημοσιοποίηση και η προβολή ιδιοτήτων προϊόντος ή προσώπου με σκοπό οικονομικά ή άλλα οφέλη ή ακόμα και η προβολή μηνυμάτων για κοινωφελείς σκοπούς (προστασία πολιτών, μειονοτικών ομάδων, προστασία φυσικού περιβάλλοντος κ.ά.).

Από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα, η διαφήμιση αυτονομήθηκε σε ξεχωριστό τομέα και τεχνική της εμπορικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας για τη διάδοση και την προώθηση πληροφοριών και ιδιοτήτων (για προϊόντα, κόμματα, ιδέες κ.ά.), που απευθύνονται σε ομάδα ανθρώπων (υποψήφιοι καταναλωτές), με σκοπό να επηρεάσουν την καταναλωτική συμπεριφορά τους.

Πιο αναλυτικά, η διαφήμιση, στο μεγαλύτερο μέρος της, αφορά στην προώθηση ενός αγαθού που προορίζεται για πώληση. Ωστόσο, όμοια μεθοδολογία χρησιμοποιείται και για την προώθηση κοινωνικών ή πολιτικών αιτημάτων (φιλανθρωπικές πρωτοβουλίες, κάθε είδους καμπάνια υποστήριξης και αλληλεγγύης απέναντι σε χειμαζόμενες μερίδες του πληθυσμού κ.ά.).

Σε πολλές χώρες η διαφήμιση αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή εσόδων για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, ραδιόφωνο, τηλεόραση) μέσω των οποίων διεξάγεται. Στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο, οι διαφημιστικές παρεμβολές, εμφανίζονται μεταξύ (ή κατά τη διάρκεια) των προγραμμάτων και το σημαντικό για τους

διαφημιστές είναι το μέγεθος και η σύνθεση του ακροατηρίου κάθε προγράμματος.

β) Σύμφωνα με τα παραπάνω, η διαφήμιση συνιστά μια μορφή επικοινωνίας, της οποίας τα βασικά στοιχεία είναι: **1. ο πομπός, 2. ο δέκτης, 3. το μήνυμα, 4. το επικοινωνιακό μέσο/κανάλι, 5. ο επικοινωνιακός κώδικας/γλώσσα, 6. ο σκοπός.**

Επίσης, η διαφήμιση χρησιμοποιεί για να πείσει το δέκτη και τις τρεις επικοινωνιακές πρακτές: το λόγο, την εικόνα και τον ήχο.

γ) Η έντυπη διαφήμιση (ο διαφημιστικός λόγος) έχει τις παρακάτω μορφές: **1. μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο (χωρίς προλόγους και περιττές εξηγήσεις), 2. αφηγηματικό μήνυμα (χρησιμοποιείται η αφήγηση μιας ιστορίας για την επίδειξη του προϊόντος), 3. μήνυμα μονολόγου-διαλόγου (μονόλογος-διάλογος με τη μορφή μαρτυρίας κάποιου ειδικού ή ενός καταναλωτή), 4. μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα, 5. μήνυμα που στηρίζεται σε τεχνάσματα/ευρήματα (ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας με λογοπαίγνια, μεταφορές, παρομοιώσεις, σπάβιες και εξεζητημένες λέξεις/φράσεις, χρήση του χιούμορ, της υπερβολής, της έκπληξης κ.ά.), 6. μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα.**

Επίσης, το κείμενο της έντυπης διαφήμισης πρέπει: **1. να ελκύει τον προσοχή του δέκτη, 2. να προκαλεί το ενδιαφέρον του, 3. να του δημιουργεί την επιθυμία να αγοράσει και 4. να τον κατευθύνει στην αγορά του συγκεκριμένου προϊόντος.**

δ) Η διαφημιστική πειθώ, τέλος, χρησιμοποιεί τα παρακάτω μέσα/τεχνικές: **1. συνειρμό ιδεών, 2. αναλυτική περιγραφή και επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος, 3. επίκληση στην αυθεντία (σ' έναν ειδικό, σ' έναν επιστήμονα, σε ένα δημοφιλές πρόσωπο κ.τ.λ.), 4. επίκληση στο συναίσθημα (φόβο, ενοχή, ευθύνη, ευχαρίστηση κ.τ.λ.), 5. επίκληση στη λογική (επιχειρήματα υπέρ του προϊόντος, σοφιστικά τεχνάσματα) και 6. λανθάνοντα αξιολογικό χαρακτηρισμό (λανθάνουσα αξιολόγηση που λειτουργεί δεσμευτικά για το δέκτη, π.χ. «οι έξυπνοι οδηγούν Ρενώ»).**

ε) Στο ελληνικό κράτος γίνεται προσπάθεια προστασίας του καταναλωτή από τη διαφήμιση που είτε χρησιμοποιεί αθέμιτα μέσα, είτε είναι παραπλανητική. Στην προστασία του Έλληνα καταναλωτή αναφέρονται:

Α) Το Ινστιτούτο Προστασίας Καταναλωτών (1972)

Β) Το νομοσχέδιο του Υπουργείου Εμπορίου (1983)

Γ) Ο Ελληνικός Κώδικας Διαφήμισης, (1986) με βάση τον οποίο αυτοδεσμεύονται διαφημιστές και διαφημιζόμενοι.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, η διαφήμιση συνιστά μια πράξη επικοινωνίας ... Ποιες προϋποθέσεις νομίζεις ότι απαιτούνται, για να είναι η επικοινωνία αυτή αποτελεσματική, για να πετύχει δηλαδή ο πομπός το σκοπό του; (σελίδα σχολικού βιβλίου 50)

Απάντηση:

Τα βασικά στοιχεία της επικοινωνίας/διαφήμισης είναι: 1. πομπός: ο κατασκευαστής της διαφήμισης/ο οργανωτής της διαφημιστικής εκστρατείας, 2. δέκτης: το κοινό/οι καταναλωτές, 3. μήνυμα: το κείμενο της διαφήμισης, 4. επικοινωνιακό μέσο/κανάλι: τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τύπος, τηλεόραση, ραδιόφωνο), 5. επικοινωνιακός κώδικας/γλώσσα: λόγος, εικόνα, ήχος, 6. σκοπός: η αύξηση πωλήσεων του διαφημιζόμενου προϊόντος.

Τώρα, για να πετύχει ο πομπός το σκοπό του, δηλαδή την αύξηση των πωλήσεων του διαφημιζόμενου προϊόντος, πρέπει να έχει υπόψη του τα εξής: την προσιπή τιμή του προϊόντος που διαφημίζει, την αγοραστική δυνατότητα των καταναλωτών, τα αντίστοιχα προϊόντα ανταγωνιστικών εταιρειών, το μέγεθος και την κοινωνική σύνθεση του καταναλωτικού κοινού, το σαφές και ευσύνοπτο διαφημιστικό μήνυμα, την πρωτοτυπία του επικοινωνιακού κώδικα και τις στρατηγικές γενικότερης προώθησης του προϊόντος, που θα ακολουθήσει.

2η Άσκηση:

Παρατήρησε προσεκτικά το κείμενο μιας έντυπης διαφήμιση. Μίλησε για το περιεχόμενο και για τη μορφή του. Δίνει επαρκείς πληροφορίες σχετικά με το προϊόν, ώστε να πείσει τον καταναλωτή; Μπορείς να το εντάξεις σε κάποια από τις παρακάτω κατηγορίες με κριτήριο τη μορφή του μηνύματος;

– Μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο ...

... – Μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 50)

Απάντηση:

Ξεφυλλίζοντας τον ημερήσιο τύπο, επιλέγουμε μια τυχαία έντυπη διαφήμιση:

103%

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ
αυτοκίνητο
στα 1400cc

Στην κατηγορία των 1400 cc η **Rover 45** ξεχωρίζει προσφέροντας περισσότερα από αυτά που περιμένετε. Ιπποδύναμη 103 HP, τελική ταχύτητα 187 km/h, επιβλητικό μέγεθος, πολυτέλεια και ασφάλεια που ανταποκρίνονται στον απαιτητικότερο οδηγό. ABS με EBD, ζάντες αλουμινίου 15", αερόσκακι, air-condition, radio-CD player σε ένα περιβάλλον με βρετανικό στιλ, μαζί με ένα ευελκτικό χρηματοδοτικό πρόγραμμα, ολοκληρώνουν το πιο ελκυστικό πακέτο απόκτησης μιας Rover 45.

Επιπλέον CD, ηχομόχλο 148 * Κορσολέτες ηλεκτρονικού 100cm, 13 βραχίολοι αερίων 25 (από το πακέτο 17 βραχίολοι αερίων)

Το κείμενο της πιο πάνω έντυπης διαφήμισης σχετίζεται άμεσα με την εικόνα του διαφημιζόμενου προϊόντος. Μ' ένα μήνυμα που παρέχει πληροφορίες για τις τεχνικές προδιαγραφές του προϊόντος, ο αγοραστής καλείται να επιλέξει το καλύτερο αυτοκίνητο στα 1400cc. Οι πληροφορίες που παρέχονται είναι επαρκείς, αφού περιγράφουν τα πλεονεκτήματα του συγκεκριμένου προϊόντος σε σχέση με τα όμοιά του, άλλων αυτοκινητοβιομηχανιών. Τέλος, μ' ένα έξυπνο λογοπαίγνιο (103 ίπποι \Rightarrow άρα 103% περισσότερο αυτοκίνητο), το κείμενο πείθει τον αγοραστή να επιλέξει το συγκεκριμένο αυτοκίνητο.

Με κριτήριο τη μορφή του μηνύματος, η συγκεκριμένη διαφήμιση θα μπορούσε να καταχωρηθεί σε δύο κατηγορίες: στο μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα και στο μήνυμα που στηρίζεται (εν μέρει) σε τέχνασμα. Δηλαδή στο λογοπαίγνιο (103 ίπποι = 103% περισσότερο αυτοκίνητο), που εντοπίσαμε πιο πάνω.

3η Άσκηση:

Ποιες είναι οι παρατηρήσεις σου σχετικά με τη γλώσσα, όπως παρουσιάζεται στα διάφορα μέρη του διαφημιστικού κειμένου (επικεφαλίδα, κυρίως κείμενο, σύνθημα/σλόγκαν); Μίλησε για το λεξιλόγιο, για τα μέρη του λόγου και τους γραμματικούς τύπους (ρηματικό χρόνο, πρόσωπο, αριθμό, έγκλιση) που επικρατούν για τη σύνταξη, το ρυθμό και την νηπτική της φράσης, για τα σχήματα λόγου που χρησιμοποιούνται. Προσπάθησε να εξηγήσεις τη χρήση αυτών των στοιχείων έχοντας υπόψη ότι πρόκειται για μια «γλώσσα πειθούς». (σελίδα σχολικού βιβλίου 51)

Απάντηση:

Όπως είδαμε και πιο πάνω, ως σκοπό της διαφήμισης ορίσαμε την αύξηση των πωλήσεων του διαφημιζόμενου προϊόντος. Γι' αυτό το σκοπό οι διαφημιστές και οι ενδιαφερόμενες εταιρείες παραγωγής, επιλέγουν εκείνο το συνδυασμό οπτικού και λεκτικού μηνύματος που θα είναι ή θα γίνει πιο εύκολα αφομοιώσιμο από τη μάζα των καταναλωτών.

Έτσι, σε αδρές γραμμές, μπορούμε να παρατηρήσουμε την παρουσία μικρών, ευσύνοπτων και απλών/λιτών προτάσεων που κατατείνουν στον υπερτονισμό μιας – τουλάχιστον – ξεχωριστής ιδιότητας του διαφημιζόμενου προϊόντος, την ηγεμονική θέση του κεντρικού συνθήματος (σλόγκαν) που στηρίζεται σε λογοπαίγνια, υπονοούμενα και σπάνια σε εξεζητημένες φράσεις ή λέξεις και, τέλος, την υπεροχή του οπτικού σήματος έναντι του λεκτικού. Για την ακρίβεια, το λεκτικό σήμα (υπεραπλουστευμένο για να είναι εύπεπτο και να μην επισκιάζει το οπτικό) έρχεται να ενισχύει το φανταχτερό (και γι' αυτό πιο ελκυστικό) οπτικό σήμα.

Από άποψη γραμματική-συντακτική λίγα μένουν να ειπωθούν ακόμα: υπερισχύει ο ενεστώτας, η οριστική και η προστακτική. Διαπιστώνεται επίσης και μία εμμονή στα επιθέτα (στο συγκριτικό ή τον υπερθετικό βαθμό), αφού είναι απαραίτητο να εξυπηρετηθεί μια σύγκριση ανάμεσα στο διαφημιζόμενο προϊόν και στα ανταγωνιστικά προϊόντα και κατ' επέκταση, η προσέλκυση (μέσω της πειθούς) καινούργιων αγοραστών.

4η Άσκηση:

Αξιολόγησε τώρα το κείμενο της διαφήμισης, το οποίο, όπως υποστηρίζουν οι ειδικοί, πρέπει να είναι σύμφωνο με τις εξής προδιαγραφές: να ελκύει την προσοχή του δέκτη ... να τον οδηγεί στην αγορά του προϊόντος. (σελίδα σχολικού βιβλίου 53)

Απάντηση:

Η πιο κάτω έντυπη διαφήμιση είναι σύμφωνη με τις πιο πάνω προδιαγραφές. Είναι πρωτοποριακή, αφού ελκύει την προσοχή του αναγνώστη και είναι, επίσης, ενδιαφέρουσα, αφού με το γλωσσικό τέχνασμα (ύπνος-ασφάλεια) και το οπτικό σήμα (γαλήνιος, ήσυχος ύπνος των πρωταγωνιστών) δημιουργεί την επιθυμία στον καταναλωτή να πληροφορηθεί για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και, γιατί όχι, να τις απολαύσει, αγοράζοντάς τις.

**Για να εξασφαλίσετε
τα όνειρά σας,
εξασφαλίστε πρώτα
τον ύπνο σας!**

Με σεβασμό προς τον άνθρωπο και απόλυτη εξειδίκευση στις ασφάλειες ζωής, η **Universal Life Ελλάς** εξασφαλίζει τα όνειρά σας τοσφάροντάς σας ευέλικτα προγράμματα ζωής, υγείας και συνταξιοδότησης που ανταποκρίνονται πλήρως στις σύγχρονες ανάγκες της επιτυχίας.

5η Άσκηση:

Η διαφημιστική πειθώ συχνά χρησιμοποιεί τα παρακάτω μέσα/τεχνικές: ... Να αναφέρετε ένα παράδειγμα διαφήμισης για την κάθε περίπτωση. Ποια νομίζετε ότι είναι η περισσότερο και ποια η λιγότερο διαδεδομένη από τις παραπάνω τεχνικές στο χώρο της διαφήμισης; Έχετε μήπως εντοπίσει εσείς κάποια άλλη τεχνική; (σελίδα σχολικού βιβλίου 53)

Απάντηση:

- Ζήστε το πάθος του ΜΟΥΝΤΙΑΛ με EPSON video projectors (επίκληση στο συναίσθημα)
- High speed: Ταξίδι στα Γρήγορα!

Από Πειραιά και Ραφήνα, HELLAS FLYING DOLPHINS (συνειρμός ιδεών)

- Μήπως μέχρι σήμερα η απόκτηση του C-Class ήταν για σας ένα ... μακρινό όνειρο; Τώρα, χάρη στο νέο, εξελιγμένο, δυναμικό κινητήρα Compressor 1800cc με 143 ή 163 hp ... **(αναλυτική περιγραφή και επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος).**

- Μόνο ένας μπορεί να τη χρησιμοποιήσει

ALPHA BANK

ΕΣΕΙΣ! ΑΣΦΑΛΩΣ!

Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΣΑΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ, ΟΠΟΥ ΚΙ ΑΝ ΒΡΕΘΕΙΤΕ

(λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός)

- Η ETBA bank πάλι προσφέρει κάτι παραπάνω! Ετήσια Ομόλογα με μεικτό επιτόκιο 3,8%. Τα ομόλογα ETBA bank που λήγουν 31-5-2002, θα ανανεώνονται αυτόματα με μεικτό επιτόκιο 3,8%. Οι τόκοι των ομολόγων αποδίδονται κάθε χρόνο. Δωρεάν φύλαξη **(επίκληση στη λογική).**

- MBA KINGSTON UNIVERSITY (στα Ελληνικά). 8 σημεία υπεροχής εξασφαλίζουν το υψηλότερο επίπεδο σπουδών. 650 και πλέον σπουδαστές φοιτούν κάθε χρόνο στην ICBS στα προγράμματα MBA του KINGSTON UNIVERSITY [...] Το KINGSTON B.S. αξιολογήθηκε ως excellent και κατετάγη 9ο business school στη Μ. Βρετανία **(επίκληση στην αυθεντία).**

Η περισσότερο διαδεδομένη τακτική είναι αυτή του λανθάνοντα αξιολογικού χαρακτηρισμού και της επίκλησης στο συναίσθημα, ενώ η λιγότερο διαδεδομένη είναι εκείνη που επικαλείται τη λογική.

Τέλος, από μια απλή φυλλομέτρηση ενός περιοδικού, διαπιστώνουμε ότι η διαφήμιση (διαφημιστική πειθώ) συχνά χρησιμοποιεί τις πιο πάνω τεχνικές σε συνδυασμό. Δηλαδή είναι δυνατό να υπάρχει σ' ένα διαφημιστικό κείμενο, η αναλυτική περιγραφή και η επίκληση στο συναίσθημα ή η επίκληση στην αυθεντία μαζί με το λανθάνοντα αξιολογικό χαρακτηρισμό κ.ο.κ.

6η Άσκηση:

Εργαστείτε ατομικά ή ομαδικά, για να ετοιμάσετε μια διαφήμιση που απευθύνεται σε νέους της ηλικίας σας. Σχεδιάστε πρώτα το διαφημιστικό σας πρόγραμμα (συγκέντρωση στοιχείων για το προϊόν, για την αγορά, για τον καταναλωτή, επιλογή διαφημιστικού μέσου κ.τ.λ.) και προχωρήστε μετά στην εφαρμογή/εκτέλεση προγράμματος. (σελίδα σχολικού βιβλίου 53)

Απάντηση:

Το διαφημιστικό πρόγραμμά μας θα αφορά στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των συμμαθητών μας στο θέμα των κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων (μακροχρόνια ανέργων, αστέγων, μεταναστών) και των θυμάτων της ακραίας φτώχειας.

Το πρόγραμμα μας θα απευθύνεται στο σύνολο των μαθητών της σχολικής μονάδας και θα επεκτείνεται στα μέλη των οικογενειών τους. Ως στοιχεία θα χρησιμοποιήσουμε τα στοιχεία που συνέλεξε η Eurostat για το ποσοστό της φτώχειας στην Ελλάδα. Σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία, το ποσοστό της φτώχειας προσεγγίζει το 21% του πληθυσμού. Η Ελλάδα μαζί με την Πορτογαλία έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά οικονομικής και κοινωνικής ανισότητας στην Ευρώπη των 15.

Ο ορισμός που χρησιμοποιείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο ακόλουθος: φτωχό ονομάζεται αυτό το νοικοκυριό του οποίου το εισόδημα είναι κάτω από το 60% του μέσου όρου του εισοδήματος των νοικοκυριών της χώρας. Επιπροσθέτως, στην Ελλάδα το πλουσιότερο 10% απολαμβάνει το 26,3% του συνολικού εισοδήματος έναντι του 24% που απολαμβάνει το αντίστοιχο πλουσιότερο 10% των 15 κρατών-μελών.

Ως μέσο για τη διανομή της διαφήμισης, θα προτιμήσουμε τον τύπο (σχολικό ή όχι) και την τοιχοκόλληση αφισών, όπου θα ανακοινώνονται τα στοιχεία της έρευνας της Eurostat και θα προτείνονται πιθανές λύσεις όπως, οι εισοδηματικές ενισχύσεις και το κοινωνικό κράτος.

Ενδεικτικά μία διαφημιστική αφίσα θα είχε την ακόλουθη μορφή:

τα συμπεράσματα της έρευνας της Eurostat, κάνουν επιτακτικότερη την ανάγκη ενίσχυσης του κοινωνικού κράτους.

2.000.000 φτωχοί στην Ελλάδα του 21ου αιώνα. Η χώρα μας εξακολουθεί να είναι πρωταθλήτρια Ευρώπης στην κοινωνική ανισότητα.

(Κάποια φωτογραφία, σχετική με το θέμα).

Το ποσοστό της φτώχειας στην Ελλάδα παραμένει αμείωτο, γεγονός που αποδεικνύει το έλλειμμα κοινωνικής πολιτικής και φέρνει τους Έλληνες αντιμέτωπους με φαινόμενα εξαθλίωσης (άστεγοι, φτωχοί, μετανάστες, άνεργοι) και κοινωνικής ανισότητας.

7η Άσκηση:

Ελέγξτε αν υπάρχει λεκτικός πληθωρισμός..... ή «Δοκίμασε μια μπουκιά και θα ονειρευτείς ότι τρως στο CHAMPS ELLYSEES».

(σελίδα σχολικού βιβλίου 53)

Απάντηση:

Σκοπός του διαφημιστικού μηνύματος είναι η παρουσίαση του προϊόντος και η αύξηση των πωλήσεών του. Από μια τυχαία ανάγνωση διαφόρων διαφημιστικών μηνυμάτων καταλήγουμε στις εξής παρατηρήσεις: ο λόγος της διαφήμισης είναι εντυπωσιοθηρικός, αποτελείται από λίπες-μικρές προτάσεις και πολλά επίθετα. Τα επίθετα μάλιστα, μπορεί να βρίσκονται στο συγκριτικό ή τον υπερθετικό βαθμό ή ακόμα, και με τη μορφή «λεκτικού τέρατος».

Το πιο συνηθισμένο όμως είναι σ' ένα διαφημιστικό μήνυμα να συμπλέκεται το οπτικό με το λεκτικό σήμα, έτσι που το πρώτο να επικαλύπτει το δεύτερο και να το περιορίζει σε ρόλο παραπληρωματικό. Ωστόσο, όπου συναντάμε αφηγηματικό κείμενο, σ' αυτό υπάρχει «λεκτικός πληθωρισμός», που συντηρείται όχι μόνο από τα «λεκτικά τέρατα», αλλά και από την παρουσία ξένων λέξεων (όπως συμβαίνει και στα δύο διαφημιστικά μηνύματα που παρατίθενται στην εκφώνηση της συγκεκριμένη άσκησης).

8η Άσκηση:

Διάλεξε μια έντυπη διαφήμιση που έχει εικόνα. Απόσπασε την εικόνα από το κείμενο από το κείμενο και ρώτησε τους συμμαθητές σου τι τους θυμίζει/υποβάλλει η εικόνα αυτή. Εξέτασε τη σχέση των απαντήσεων με το διαφημιζόμενο προϊόν. Ποια είναι τα συμπεράσματά σου για τη λειτουργία της διαφημιστικής εικόνας; (σελίδα σχολικού βιβλίου 53)

Απάντηση:

Η πιο πάνω άσκηση αφήνει μεγάλα περιθώρια αυτενέργειας στο μαθητή να επιλέξει μία έντυπη διαφήμιση και να προχωρήσει στην παρουσίασή της, ενώπιον των συμμαθητών του και φυσικά, στα αντίστοιχα συμπεράσματα για τη λειτουργία της διαφημιστικής εικόνας.

Εμείς εδώ προτείνουμε ένα μοντέλο έρευνας που μπορεί να διευκολύνει τους μαθητές στην εργασία τους. Ξεκινώντας από τη διαφήμιση που καταχωρήσαμε πιο πάνω (βλ. Εδώ, απάντηση στην άσκηση 4) μπορούμε να διατυπώσουμε κάποιες παρατηρήσεις:

Το συγκεκριμένο διαφημιστικό μήνυμα αφορά τα προγράμματα ασφάλισης μιας Ιδιωτικής ασφαλιστικής εταιρείας.

Το οπτικό σήμα συμπληρώνεται από το λεκτικό σήμα, το οποίο στηρίζεται στο τέχνασμα/εύρημα: «για να εξασφαλίσετε τα όνειρά σας, εξασφαλίστε πρώτα τον ύπνο σας!»

«ο μακάριος ύπνος» του ζευγαριού δηλώνει ότι εκείνοι, αφού επέλεξαν το συγκεκριμένο ασφαλιστικό πρόγραμμα, ανεπηρέαστοι από κάθε κακοτυχία μπορούν να απολαύσουν μία ήρεμη και ευτυχισμένη (χωρίς νέφη) οικογενειακή ζωή.

Η πρόσκληση της διαφήμισης είναι σαφής: ο άνδρας ή η γυναίκα που θα επιλέξει την «Universal Life» «θα μπορεί να κοιμάται ήσυχος», όπως το ζευγάρι της φωτογραφίας.

Το διαφημιστικό μήνυμα διαμορφώνει μοντέλα (πρότυπα) συμπεριφοράς και οικογενειακού προγραμματισμού και φυσικά, εκφράζει μία σιγουριά για την «ασφάλεια» που παρέχει το συγκεκριμένο προϊόν (ασφαλιστικά προγράμματα της Universal Life).

Το κεντρικό σύνθημα (σλόγκαν), που καλεί τους καταναλωτές να ζήσουν αυτά που ζει το ζευγάρι της φωτογραφίας του διαφημιστικού μηνύματος, είναι: «κοιμήσου ήσυχος με προγράμματα ασφάλισης Universal Life».

9η Άσκηση:

Το διαφημιστικό μήνυμα είναι πολυσήμαντο και τις περισσότερες φορές δε διακρίνεται καθαρά, αλλά υπολανθάνει ...

Συζήτησε με τους συμμαθητές σου για την πειστική δύναμη της διαφημιστικής εικόνας. Μελέτησε σχετικά το παρακάτω απόσπασμα.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 56)

Απάντηση:

Σχετικά με το πρώτο σκέλος της ερώτησης, όσα σημειώθηκαν στην απάντηση της όγδης άσκησης είναι επαρκή. Πραγματικά, στη διαφήμιση που μόλις εξετάσαμε το μήνυμα ήταν πολυσήμαντο, αλλά και συμβολικό, αφού το ζευγάρι της φωτογραφίας καλούσε τους καταναλωτές σ' έναν «καινούργιο κόσμο».

Το δεύτερο σκέλος της ερώτησης, που αφορά στο κείμενο του Γ. Ζώτου, χρειάζεται περισσότερη ανάπτυξη. Η διαφήμιση θεωρείται επιτυχημένη όταν αυξάνει τις πωλήσεις του εκάστοτε προϊόντος που υπηρετεί. Άρα, είναι τόσο αποτελεσματική όσο περισσότερες πλασματικές ανάγκες δημιουργεί. Εδώ, στηρίζεται η πειστική δύναμή της: στην εικόνα που θα διαμορφώσει ο καταναλωτής για το διαφημιζόμενο προϊόν, όπου η αγορά του θα σημάνει αυτόματα και την εισαγωγή του καταναλωτή σ' έναν «όμορφο και αγγελικά πλασμένο κόσμο»: τον κόσμο της Pepsi, του Marlboro ή της Universal Life.

10η Άσκηση:

Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα και πείτε για ποιους λόγους το (Α) και το (Β) αποτελούν δείγματα αθέμιτης διαφήμισης, ενώ το (Γ) δείγμα παραπλανητικής. Μπορείτε να σκεφθείτε και άλλα ανάλογα παραδείγματα; (σελίδα σχολικού βιβλίου 57)

Απάντηση:

Τα αποσπάσματα (Α) και (Β) περιγράφουν δύο ξεχωριστά δείγματα «αθέμιτης διαφήμισης». Το πρώτο αφορά τον επηρεασμό του υποσυνειδητού του καταναλωτή με την προβολή μηνυμάτων (με διάρκεια 1/3000 του δευτερολέπτου) κάτω από «το προσωπικό επίπεδο εγρήγορσης» (ουδός), όπου ο άνθρωπος δεν έχει τον απαιτούμενο χρόνο να διεγείρει τους αμυντικούς μηχανισμούς του.

Το ότι πρόκειται για αθέμιτο τρόπο διαφήμισης είναι αυτονόητο. Το (Β) κείμενο αφορά στην εμφάνιση μιας διαφήμισης κινηματογραφικής ταινίας, η οποία με το μήνυμα: «ΕΙΝΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑΣ! ... Κι όμως ο νόμος δεν μπορεί να τον αγγίξει ... κυκλοφορεί ελεύθερος ανάμεσά μας», προκάλεσε ανησυχία (ίσως και φόβο) στους αναγνώστες των εφημερίδων. Πρόκειται για μία ακόμα περίπτωση αθέμιτης διαφήμισης.

Αντίθετα, το (Γ) κείμενο που περιγράφει διαφήμιση γνωστής οδοντόκρεμας, αποτελεί κλασικό παράδειγμα παραπλανητικής διαφήμισης, αφού ο πρωταγωνιστής προσπαθεί με μεταμφίεση και χρησιμοποιώντας ιατρική ορολογία, να πείσει (με παραπειστικό λόγο) για την «ιατρική αξία» της συγκεκριμένης οδοντόκρεμας. Ανάλογα παραδείγματα είναι εκείνα που προβάλλουν τεχνητές ανάγκες (διαφημίσεις ειδών πολυτελείας, καλλυντικών, κέντρων αδυνατίσματος κ.α.).

11η Άσκηση:

Υποθέστε ότι ανήκει σε κάποιο σύλλογο προστασίας Καταναλωτών. Ποιες θα ήταν οι προτάσεις σας προς το Υπουργείο Εμπορίου σχετικά με το νομοσχέδιο για την αθέμιτη και την παραπλανητική διαφήμιση; Με ποιους άλλους τρόπους, εκτός από τη νομική προστασία της πολιτείας, μπορεί να προστατευτεί ο καταναλωτής από την αθέμιτη και παραπλανητική διαφήμιση; (σελίδα σχολικού βιβλίου 58)

Απάντηση:

Τα αιτήματα προς το Υπουργείο Εμπορίου θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα πιο κάτω:

- Προστασία των καταναλωτών από τις αθέμιτες και παραπλανητικές διαφημίσεις με τη θέσπιση ενός κώδικα δεοντολογίας που θα σέβονται τόσο οι εμπορευματοπαραγωγοί όσο και οι υφιστάμενοί τους, διαφημιστές.
- Σεβασμός στην προσωπικότητα των γυναικών και των ανηλίκων.
- Απαγόρευση διαφημίσεων που καπηλεύονται το γυναικείο σώμα και αποδεικνύουν την επιβίωση της ανδροκρατούμενης ιδεολογίας.

- Συστηματική ενημέρωση των καταναλωτών για τα δικαιώματά τους, αλλά και για τις προσπάθειες ελέγχου που καταβάλλει το Υπουργείο Εμπορίου.
- Εκπαιδευτικά σεμινάρια σε μικρούς και μεγαλύτερους σε ηλικία καταναλωτές, σχετικά με τους μηχανισμούς και τις επιδιώξεις των αθέμιτων και παραπλανητικών διαφημίσεων.
- Συγκρότηση μιας ανεξάρτητης επιτροπής που θα ερευνά σχολαστικά, αν τα προβαλλόμενα μοντέλα συμπεριφοράς που προκρίνονται από τις διαφημιστικές εκστρατείες, σέβονται τα δικαιώματα του ανθρώπου «εν γένει», ή τα δικαιώματα ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, ειδικά (μειονοτικές ομάδες, άνεργοι, μετανάστες, άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες κ.α.).

Φυσικά, εκτός από τα πιο πάνω νομικά μέτρα, ο ίδιος ο καταναλωτής θα μπορούσε να προστατευτεί από την παραπλανητική/αθέμιτη διαφήμιση, μέσω της πνευματικής καλλιέργειας και κυρίως, με την αλλαγή της στάσης ζωής. Δηλαδή, δεν υπάρχει, κατά τη γνώμη μας, καλύτερο μέσο προστασίας από ένα νηρηό ράπισμα στον υπερκαταναλωτισμό και τα πρότυπα που εκείνος προωθεί.

12η Άσκηση:

Με βάση τα παρακάτω αποσπάσματα να συζητήσετε το θέμα «Διαφήμιση και ιδεολογική εξάρτηση στις υποανάπτυκτες χώρες».

(σελίδα σχολικού βιβλίου 58)

Απάντηση:

Η επανάσταση στην πληροφόρηση, στην ουσία ήταν διπλή επανάσταση, αφού αφορά τόσο στη συγκέντρωση όσο και στη διανομή των πληροφοριών. Στο «μικρό πλανητικό χωριό μας», η διάδοση/διείσδυση των διαφημίσεων από τον πρώτο κόσμο έως τις φτωχές χώρες του Τρίτου κόσμου οφείλεται στην ανάπτυξη των μονοπωλιακών και ολιγοπωλιακών εταιρειών στις καπιταλιστικές οικονομίες της Δύσης. Με τη διαφήμιση επιδιώκεται, όχι τόσο η γνωστοποίηση στο κοινό των ιδιοτήτων του διαφημιζόμενου προϊόντος, όσο η διατήρηση, η αύξηση και η απόκτηση νέας πελατείας.

Προνομιακό πεδίο για την εύρεση νέων πελατών, γεγονός που θα αυξήσει τις πωλήσεις των προϊόντων των μονοπωλιακών/ολιγοπωλιακών δυτικών εταιρειών, αποτελούν οι χώρες του Τρίτου κόσμου. Πρόκειται για μια πραγματικότητα που δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στις κυβερνήσεις των συγκεκριμένων χωρών. Όπως γίνεται αντιληπτό, οι εταιρείες αυτές με τα προϊόντα και τις διαφημίσεις τους ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στη σκέψη των κατοίκων παρά τα σχολεία ή οι κυβερνητικές προσπάθειες. Αυ-

τό συμβαίνει για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι αυτονόητος. Τα ποσοστά αναλφαριθμητισμού στις χώρες του Τρίτου κόσμου εξακολουθούν να είναι υψηλά και έτσι, η πλειονότητα των κατοίκων μαθαίνει στο σχολείο πολύ λιγότερα απ' αυτά που «μαθαίνει» από τα Μ.Μ.Ε. και τις διαφημίσεις καθημερινά. Και ό,τι «μαθαίνει» αφορά αποκλειστικά στην κατανάλωση και την «ευτυχία της κατανάλωσης».

Ο δεύτερος λόγος είναι συναφής· αφού η πλειονότητα των κατοίκων του Τρίτου κόσμου επηρεάζεται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από τα διαφημιστικά μηνύματα, είναι λογικό να αναπτύσσει και ανάλογες συμπεριφορές. Όπως είναι γνωστό, η βασική ιδέα που χαρακτηρίζει τη διαφήμιση είναι η προβολή προτύπων κατανάλωσης και τελικά, προτύπων ζωής. Η διαφήμιση στα προϊόντα αποδίδει άλλες -εκτός των υλικών- ιδιότητες με βάση το αξίωμα: αν καταναλώσεις το δεινό προϊόν (λ.χ. Κόκα-Κόλα), θα αποκτήσεις αυτά που έχει (ή που κάνει) ο πρωταγωνιστής του διαφημιστικού σποτ. Αποδίδει δηλαδή, ιδιότητες που υποκαθιστούν τις ανθρώπινες αξίες.

Αν σκεφτούμε τώρα, τα τεράστια προβλήματα (σίσις, εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικών παροχών) που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι χώρες του Τρίτου Κόσμου, κατανοούμε το μέγεθος της ιδεολογικής εξάρτησης που ασκεί η διαφήμιση. Από τη στιγμή που η πλειονότητα των κατοίκων των χωρών αυτών είναι εμποτισμένη με «υπερκαταναλωτική συμπεριφορά» οι εθνικοί πόροι δεσμεύονται για εισαγωγές «ανώφελων προϊόντων» (τύπου: σκόνης γάλακτος, λευκαντικού πατωμάτων ή αναψυκτικών) επιβαρύνοντας τον προϋπολογισμό που επιθυμεί τομές στο χώρο της εκπαίδευσης, της υγείας και της εργασίας.

13η Άσκηση:

**Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα σχετικά με το ίδιο θέμα και ασκήστε κριτική στα επιχειρήματα υπέρ των συγκεκριμένων διαφημίσεων.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 58)**

Απάντηση:

Βέβαια, απέναντι στις πιο πάνω σκέψεις (βλ. απάντηση στη 12η Άσκηση), οι εμπορευματοπαραγωγοί και οι διαφημιστές τους, προβάλλουν ως αντεπιχειρήματα την «ελευθερία του λόγου και της διακίνησης των ιδεών» που θίγεται από τα περιοριστικά μέτρα του Ο.Η.Ε. Υποστηρίζουν, επίσης, το δικαίωμα της ελεύθερης επιλογής του ανθρώπου να αγοράζει εκείνα τα προϊόντα που προτιμά και να ξοδεύει τα χρήματά του, όπως επιθυμεί.

Το ότι πρόκειται για παραπειστικά επιχειρήματα αποδεικνύεται από μια εξέταση των σκοπών και της ιδεολογίας του διαφημιστικού μηνύματος. Είπαμε ήδη, ότι ως διαφήμιση «κατ' ευφημισμό» θεωρείται η γνωστοποίηση των ιδιοτήτων ενός προϊόντος στο κοι-

νό. Στην ουσία η διαφήμιση επιτελεί ένα σοβαρότερο ιδεολογικό/πολιτικό έργο: Προβάλλει πρότυπα κατανάλωσης και πρότυπα ζωής. Ο άνθρωπος προσφεύγει στον καταναλωτισμό προκειμένου να ξεφύγει από την αθλιότητα και τη φτώχεια στην οποία τον έχει καταδικάσει η οικονομική εξάρτηση της χώρας του. Άλλωστε, στα προϊόντα (τα οποία αποτελούν είδη πολυτελείας) αποδίδονται ιδιότητες που υποκαθιστούν ανθρώπινα συναισθήματα. Έτσι, βλέπουμε ότι η ομορφιά (και άρα η επιτυχημένη ερωτική ζωή) είναι θέμα σαμπουάν, αποσμηπικών, ηλεκτρικών συσκευών, αυτοκινήτων κ.α. Ή η επιτυχημένη επαγγελματική ζωή είναι θέμα μάρκας τσιγάρων ή αλκοολούχων ποτών κ.ο.κ.

Επομένως, στον κόσμο της διαφήμισης και του καταναλωτισμού δε βασιλεύει η «ελευθεροτυπία» και η «ελευθερία επιλογής», αλλά αντίθετα, ο ευτελισμός των ανθρωπίνων αξιών και συναισθημάτων και η υποβάθμιση της ανθρωπίνης σκέψης. Πρόκειται δηλαδή, για το αίσχιστο είδος ποδηγέτησης των αναγκών του ανθρώπου, αφού ο άνθρωπος εθισμένος στα διαφημιστικά μηνύματα και τα κελεύσματά τους (κατανάλωση) γίνεται δέσμιος πλασματικών αναγκών που καθορίζονται και επαναπροσδιορίζονται κάθε στιγμή από τα συμφέροντα των πολυεθνικών εταιρειών και των διαφημιστών τους.

14η Άσκηση:

Οι τεχνικές της διαφημιστικής πειθούς που είδαμε προηγουμένως ... Ποιο παράδειγμα θεωρείται πιο πειστικό; (σελίδα σχολικού βιβλίου 60)

Απάντηση:

Ο πομπός και στις δύο περιπτώσεις είναι δύο μη κυβερνητικές οργανώσεις: Οι Γιατροί χωρίς σύνορα και το Παγκόσμιο Ταμείο για τη φύση (WWF). Δέκτης είναι κάθε σκεπτόμενος άνθρωπος που θέλει να βοηθήσει ενεργά (εθελοντικά, οικονομική ενίσχυση) και τις δύο οργανώσεις. Η τεχνική της πειθούς που χρησιμοποιείται είναι ένας συνδυασμός (και στις δύο περιπτώσεις) της επίκλησης στο συναίσθημα, της επίκλησης στη λογική και της αναλυτικής περιγραφής. Η επίκληση στο συναίσθημα είναι πιο έντονη στο πρώτο παράδειγμα (Γιατροί χωρίς σύνορα) και η αναλυτική περιγραφή στο δεύτερο.

Σε κανένα από τα δύο παραδείγματα δεν επικρατεί η εικόνα ή ο λόγος. Μπορούμε να πούμε ότι η εικόνα (και στα δύο παραδείγματα) ενισχύει το λόγο που αναπτύσσει η κάθε διαφήμιση. Τέλος, όσον αφορά στην πειστικότητα των δύο διαφημιστικών μηνυμάτων δεν μπορούμε να διακρίνουμε την υπεροχή του ενός έναντι του άλλου. Αντιθέτως, το καθένα χάρη στο λόγο που αναπτύσσει διεγείρει συναισθηματικά το δέκτη και τον καλεί να ενεργήσει είτε υπέρ των συναθρώπων του, είτε υπέρ του φυσικού περιβάλλοντος.

15η Άσκηση:

Εργαστείτε ομαδικά, για να οργανώσετε και σεις μια εκστρατεία για την ενημέρωση της κοινής γνώμης σχετικά με ένα ζωτικό, κατά τη γνώμη σας, θέμα. Προετοιμάστε π.χ. μια διάλεξη, μια συζήτηση, ένα άρθρο, ένα ενημερωτικό φυλλάδιο, μια αφίσα κτλ. (σελίδα σχολικού βιβλίου 60)

Απάντηση:

Εμείς εδώ θα προτείνουμε ένα μοντέλο εργασίας επάνω στο οποίο θα στηριχθούν οι μαθητές προκειμένου να ετοιμάσουν ένα ενημερωτικό φυλλάδιο σχετικά με ένα ζωτικό θέμα.

Αρχικά, θα πρέπει να καθοριστούν τα βασικά στοιχεία της διαφημιστικής προσπάθειας και οι τεχνικές της. Έτσι, προτείνουμε, μια αφίσα, όπου θα είναι ευδιάκριτα. Το θέμα της διαφήμισης (λ.χ. ανθρώπινα δικαιώματα/S.O.S. Ρατσισμός), θα υπάρχει ισομέρεια ανάμεσα στο οπτικό και το λεκτικό σήμα και θα γίνεται επίκληση στο συναίσθημα και επίκληση στη λογική.

Ως πομπός θα εμφανιστεί η συγκεκριμένη μαθητική πρωτοβουλία (σχολική τάξη, ομάδα μαθητών) και ως δέκτες θα θεωρηθούν όλοι οι σκεπτόμενοι άνθρωποι, που θα επιθυμούσαν να συμμετάσχουν σε μία ενημερωτική ημερίδα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το ρατσισμό.

Ως επικοινωνιακό μέσο θα χρησιμοποιηθεί η αφίσα, η διανομή φυλλαδίων και ο τύπος (μαθητικός ή όχι). Ως επικοινωνιακός κώδικας/γλώσσα θα προτιμηθεί ο λόγος και η εικόνα (σχετικές φωτογραφίες). Ως πηγές υλικού θα μπορούσαν οι μαθητές να χρησιμοποιήσουν τα δελτία τύπου μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (λ.χ. Δίκτυο για τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα - Υ.Ρ.Ε, Διεθνής Αμνηστία, Η.Ρ.Ω. κ.α.).

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Μέσα από τις τηλεοπτικές και τις έντυπες διαφημίσεις παρελαύνει ένας ολόκληρος κόσμος εμπορευμάτων και αξιών. Ανάγλυφα παρουσιάζεται και η σχέση των δύο φύλων. Με βάση την εμπειρία σας να απαντήσετε ποιος είναι ο ρόλος της γυναίκας στη διαφήμιση.

Απάντηση:

Η διαφήμιση ως κοινωνικό φαινόμενο ευρείας εμβέλειας χαρακτηρίζει την εποχή μας, εποχή ανόδου των παραγωγικών δυνατοτήτων και της μαζικής παραγωγής αγαθών. Ο πρώτος στόχος που έρχεται να εκπληρώσει είναι ενημερωτικός για τα παραγόμενα βιομηχανικά προϊόντα. Για να υπηρετήσει, όμως, αποτελεσματικότερα την αύξηση της κατανάλωσης των προϊόντων, έχει αναχθεί σε επιστήμη και είναι τόσο αποτελεσματική, όσο περισσότερες πλασματικές ανάγκες δημιουργεί.

Σ' αυτήν ακριβώς τη λειτουργία της εστιάζεται η κριτική που δέχεται στο σύνολό της, από τις γυναικείες οργανώσεις και το γυναικείο κίνημα εξίσωσης και ισοτιμίας. Ο κόσμος της αφθονίας που προβάλλεται μέσω των διαφημιστικών μηνυμάτων ταυτίζεται με την προσπάθεια του ανθρώπου να οδηγηθεί στην ευτυχία. Όμως, η δύναμη της διαφήμισης έγκειται στο γεγονός πως μπορεί να καθορίζει τη δική μας στάση ζωής, σύμφωνα με την ιδεολογία και τα πρότυπα ζωής που προωθεί.

Η γυναίκα στη διαφήμιση είναι το μεγαλύτερο θύμα. Η διαφήμιση παρουσιάζει τη γυναίκα, όχι ως αυθύπαρκτη πολιτική και κοινωνική προσωπικότητα που δρα και σκέπτεται, αλλά ως το κύριο καταναλωτικό ον, επειδή είναι περισσότερο ευάλωτη στις απαιτήσεις της σύγχρονης τεχνοκρατικής και καταναλωτικής ιδεολογίας. Ανάγλυφη παρουσιάζεται και η σχέση της με το άλλο φύλο. Η γυναίκα-πρότυπο σύμφωνα με τη διαφήμιση είναι αυτή που καταναλώνει περισσότερο και άρα είναι περισσότερο ευτυχισμένη, πάντοτε φυσικά, στο πλάι ενός άνδρα. Με «ειλικρίνεια» παρουσιάζεται η ανισότιμη σχέση των δύο φύλων, όχι για να αφυπνιστούν συνειδήσεις, αλλά για να πειστεί ο καθένας πως αυτή είναι η μοίρα της γυναίκας: η καταξίωση και ο κόσμος της ταυτίζονται με τον άνδρα και η ευτυχία, με την ομορφιά που της προσφέρουν τα διαφημιζόμενα καταναλωτικά προϊόντα ομορφιάς.

2η Ερώτηση:

«Με δύο λόγια, το καπιταλιστικό σύστημα πρώτα υποβιβάζει και καταπιέζει τη μεγάλη μάζα των γυναικών. Μετά εκμεταλλεύεται τις δυσaréσκειες και τους φόβους των γυναικών για να τροφοδοτήσει την πυρά των απεριόριστων πωλήσεων και κερδών» (Έβελιν Ριντ, Η μηχανή μαζικής Προπαγάνδας, Κείμενα Νεοελληνική λογοτεχνίας Γ' Λυκείου, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1991). Να σχολιάσετε την πιο πάνω άποψη σε μία-δύο παραγράφους.

Απάντηση:

Η καπιταλιστική κοινωνικοοικονομική οργάνωση, αντίθετα απ' ό τι πιστεύεται γενικώς, ενέτεινε την ανισοτιμία της γυναίκας και δεν πέτυχε να εξαλείψει τις αιτίες που την κρατούσαν στην απομόνωση, μακριά από τα κοινωνικά προβλήματα και τη συμμετοχή στις κοινωνικές διαδικασίες. Οι λόγοι είναι πολλαπλοί και όχι μόνο αποκλειστικά πολιτικοί.

Η γυναίκα μετά τη βιομηχανική επανάσταση μπορεί να πέτυχε την άρση της κύριας αιτίας από την οποία πήγαινε η ανισοτιμία της (δηλαδή, η αποχή από τις κοινωνικές και παραγωγικές διαδικασίες), αλλά δεν πέτυχε την πλήρη εξίσωσή της με τον άνδρα ή την πλήρη ισοτιμία μαζί του.

Για λόγους λοιπόν, που υπαγορεύονται από τη νοοτροπία, την ανδροκατούμενη ιδεολογία και τα πλέγματα των προκαταλήψεων, η γυναίκα στο καπιταλιστικό σύστημα είναι ευάλωτη, αφού βιώνει αποτυχίες, αποκλεισμούς, συγκρούσεις και απογοητεύσεις. Σ' αυτή την ψυχολογική κατάσταση, είναι έτοιμη να υιοθετήσει τα πρότυπα συμπεριφοράς και τις αξίες ζωής που προβάλλονται από τις διαφημίσεις.

Οι γυναίκες χειραγωγούνται ψυχολογικά και αναγκάζονται να ακολουθήσουν ως μοντέλο ζωής τον τύπο της όμορφης γυναίκας που ψωνίζει περισσότερο και άρα είναι πιο ευτυχισμένη και επιτυχημένη. Άλλωστε, όπως ήδη σημειώθηκε, ο κυριότερος στόχος των διαφημιστικών εκστρατειών είναι η προβολή τύπων ζωής. Καταγράφουν εκλεκτικιστικά τις κοινωνικές και διαπροσωπικές σχέσεις, ώστε και η δράση τους να είναι αποτελεσματική και οι σχέσεις να αναπαράγονται στα ίδια πλαίσια.

ΕΝΟΤΗΤΑ 15Η

Η ΠΕΙΘΩ ΣΤΟ ΔΙΚΑΝΙΚΟ ΛΟΓΟ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Δικανικός είναι το είδος του λόγου που αναπτύσσεται στα δικαστήρια τόσο από την κατηγορούσα όσο και από την υπερασπίζουσα αρχή, προκειμένου να αποσαφηνιστούν τα εκδικαζόμενα θέματα και να αποκαλυφθεί η αλήθεια. Ο δικανικός λόγος μπορεί να είναι είτε προφορικός είτε γραπτός.

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι παράγοντες μιας δίκης, στο λόγο τους, εφαρμόζουν πειθώ, είτε με επίκληση συναισθήματος και λογικής, είτε με επίκληση στο ήθος του πομπού.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Να διακρίνετε τις ευρύτερες νοηματικές ενότητες του κειμένου. Στη συνέχεια να συζητήσετε: α) Πώς δικαιολογείται η παρέμβαση του ομιλητή/συνηγόρου... γ) Διακρίνετε στο κείμενο λογική χρήση της γλώσσας ή συγκινησιακή ή ένα συνδυασμό των δύο; Να στηρίξετε την απάντησή σας με συγκεκριμένα παραδείγματα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 66)

Απάντηση:

Το εξεταζόμενο απόσπασμα χωρίζεται σε έξι ευρύτερες νοηματικές ενότητες. Αυτές είναι: i) «Υπήρξαν εποχαί, κύριοι ένορκοι ... τοιουτοτρόπως η ζωή εναρμονίζεται και συμπληρούται» (ελευθερία σκέψης), ii) «Είναι λοιπόν σαφές ... και τον νόμον» (Κριτική στο νόμο, όπου σπηρίχθηκε η κατηγορία), iii) «Κύριοι ένορκοι, η κατηγορία πλανάται ... δια να ψευσθή και να παραπλανήσω;» (Κριτική του δημοκρατικού μανιφέστου), iv) «Και πως θα ήτο δυνατόν ... οι τίμιοι άνθρωποι!» (Το ήθος των κατηγορουμένων), v) «Κύριοι ένορκοι ... την δόξαν του Πιλάτου!» (ανασκευή της κατηγορίας) και vi) «Κύριοι ένορκοι, γνωρίζω ... Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΑΣ ΚΡΙΝΕΙ!» (Συναισθηματική πίεση στους ενόρκους).

α) Η παρέμβαση του ομιλητή/συνηγόρου για την «ελευθερία της σκέψεως» και κατά συνέπεια η ακόλουθη κριτική που ασκεί στο νόμο «περί εξυβρίσεως του Βασιλέα» είναι απολύτως δικαιολογημένη. Ο συνήγορος έχει επιλέξει ως υπερασπιστική γραμμή την αντιπαράθεση ανάμεσα στην «ελεύθερη σκέψη» που εκπροσωπούν οι κατηγορούμενοι και το σκοταδισμό (ή το κράτος της βίας) που εκπροσωπούν οι κατήγοροι, οι οποίοι μάλιστα κρύβονται πίσω από το «ανεύθυνον» του Βασιλέα.

Με βάση λοιπόν, αυτήν την υπερασπιστική γραμμή, παρουσιάζει αρχικώς την «ελεύθερη σκέψη» ως αγαθό που προάγει την ανθρώπινη ζωή, «εν γένει» και έπειτα ασκεί σφοδρή κριτική (λόγω παρελθόντος βεβαρημένου) στον επίμαχο νόμο.

β) Ο συνήγορος περιορίζεται στο θέμα του, στο τρίτο, τέταρτο και πέμπτο τμήμα της αγόρευσής του (βλ. πιο πάνω), όπου κατά σειρά εξετάζει το χαρακτήρα του «δημοκρατικού μανιφέστου», το ήθος των κατηγορουμένων και τα κίνητρα της πράξης τους. Μάλιστα, η ανασκευή της κατηγορίας γίνεται στο πέμπτο τμήμα της αγόρευσης του συνηγόρου, όπου τους αναγνωρίζεται ως «ιερό και αναπολλοτρίωτο καθήκον», το δικαίωμα στην κριτική. Τέλος, η βασική του θέση σχετικά με τη διακήρυξη των κατηγορουμένων είναι ότι πρόκειται για μια «τίμια πολιτική πράξη» με πρόθεση «την εθνική σωτηρία».

γ) Στο κείμενο που εξετάζουμε εντύπωση προκαλεί ο συνδυασμός λογικής και συγκινησιακής χρήσης της γλώσσας. Τη λογική χρήση της γλώσσας του συνηγόρου στην πρώτη τμηματική ενότητα (βλ. εδώ στην ίδια ερώτηση, πιο πάνω), διαδέχεται η συγκινησιακή χρήση, στις τρεις τελευταίες τμηματικές ενότητες, όπου γίνεται λόγος για το ήθος των κατηγορουμένων, ανασκευάζεται η κατηγορία και φορτίζονται συναισθηματικά οι ένορκοι γιατί: «η Ιστορία τους κρίνει».

2η Άσκηση:

Να παρατηρήσετε στο ίδιο κείμενο τους τρόπους της πειθούς που χρησιμοποιεί ο ομιλητής. Συγκεκριμένα: α) Να χαρακτηρίσετε ... γ) Να αξιολογήσετε τα επιχειρήματα που αναφέρονται στο ήθος των κατηγορουμένων, όσον αφορά το βαθμό βεβαιότητας, με την οποία προκύπτει το συμπέρασμα από τις προκείμενες, και την αποτελεσματικότητά τους. δ) Να σχολιάσετε τη φράση «Πιστεύω ότι η διακήρυξις είναι τίμια πολιτική πράξις. Επειδή, αν δεν το πίστευα, πώς θα ηδυνάμην να εμφανισθώ σήμερον ενώπιον υμών ως συνήγορος, δια να ψευσθώ και να παραπλανήσω;» (σελίδα σχολικού βιβλίου 66)

Απάντηση:

α) Ο συνήγορος των κατηγορουμένων στην πέμπτη ευρύτερη νοηματική ενότητα κάνει λόγο για τον Πόντιο Πιλάτο (εθυμίζουν τον Πιλάτον ... Αλλά οι Πιλάτοι εις την Ιστορίαν σιγματίζονται κ.ο.κ.). Στην πραγματικότητα επιχειρώντας να ανασκευάσει την κατηγορία προχωρεί σ' έναν τολμηρό συλλογισμό, ο οποίος είναι κυριολεκτικός. Οι ένορκοι επειδή γνωρίζουν την αθωότητα των θυμάτων, αλλά φοβούνται να έρθουν σε σύγκρουση με το κοινωνικοπολιτικό Status quo, θυμίζουν τον Πόντιο Πιλάτο και την αποποίηση των ευθυνών του.

Πρόκειται για έναν υπερβολικό, κυριολεκτικό, αναλογικό συλλογισμό που ταυτίζει τους ενόρκους με τον Πιλάτο και τους κατηγορουμένους με το Χριστό. Βέβαια, εδώ η κυριολεκτική αναλογία εξωθεύεται πέρα από το επιτρεπόμενο όριο.

β) Η αναφορά στην αυθεντία αφορά στη ρήση του Λασσάλ για την ελευθερία της σκέψης και τους επικριτές της οι οποίοι: «Δεν σπειρεύουν μόνον την πηγήν αυτής της τελειοποιήσεως, αλλά προσβάλλουν ακόμη και την δημόσιαν τάξιν εξωθούν το κράτος εις βιαίαν ανατροπήν και εις όλεθρον». Αντιθέτως, οι επικλήσεις στο συναίσθημα είναι περισσότερες: i) «Αλλά είναι δοκιμασία -σας το εξομολογούμαι ... ν' απολογούνται ενώπιον της δικαιοσύνης δια την αρετήν των οι τίμιοι άνθρωποι», ii) «και ένας λαός φιλότιμος .. να ζηλεύσει την δόξαν του Πιλάτου», iii) «Κύριοι ένορκοι γνωρίζω και συμμερίζομαι την αγωνία σας ... Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΑΣ ΚΡΙΝΕΙ!»

γ) Όσον αφορά στο βαθμό της βεβαιότητας, το συμπέρασμα των επιχειρημάτων που αναφέρονται στο ήθος των κατηγορουμένων, προκύπτει κατά λογική αναγκαιότητα και αβίαστα. Πιο συγκεκριμένα τα επιχειρήματα του συνηγόρου είναι δύο:

i) προκείμενες: Ο τέως Βουλευτής Σερρών Πάζης, υπηρέτησε πάντοτε την Πατρίδα,

κατεδικάσθη δις εις θάνατον, από τους Βουλγάρους και από τους Τούρκους.

Ο Πάζης κατέχεται μόνον από την αγωνίαν και τον πόνον δια τους κινδύνους της ελευθέρως Πατρίδος.

Συμπέρασμα: Άρα, δεν υπέγραψε την διακήρυξιν, για να διεγείρη το μίσος και περιφρόνησιν κατά του προσώπου του Βασιλέως.

ii) Προκειμένες: Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου, αποτελεί εγκαλλώπισμα του πολιτικού κόσμου της Ελλάδος. Επιστήμων όσον ουδείς.

Ενάρτεος όσον ουδείς. Με ευψυχίαν όσον ουδείς.

Συμπέρασμα: Άρα, πώς θα ήτο δυνατόν να είναι ένοχος ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου.

Πρόκειται για επιχειρήματα στα οποία γίνεται επίκληση στο ήθος των κατηγορουμένων και γι' αυτό ο βαθμός της πειστικότητάς τους δεν είναι σίγουρος.

δ) Η πιο πάνω φράση αποτελεί ένα αφοπλιστικό επιχείρημα που χρησιμοποιεί ο συνήγορος για να πείσει το ακροατήριο για το αβάσιμο της κατηγορίας. Οι πολιτικοί άνδρες που κατηγορούνται υπέγραψαν μία «διακήρυξη αρχών», η οποία θεωρήθηκε παράνομη γιατί ήταν υβριστική προς το πρόσωπο του Βασιλέα.

Ο συνήγορος ανασκευάζει αυτήν την άποψη λέγοντας ότι η διακήρυξη ήταν μία τίμια πολιτική πράξη. Αν δεν το πίστευε αναφέρει, δε θα παρουσιαζόταν ενώπιον του δικαστηρίου για να υποστηρίξει μία ψευδή υπόθεση. Ο Γ. Παπανδρέου, όπως γίνεται αντιληπτό, χρησιμοποιεί την προσωπική του πορεία και το προσωπικό του ήθος, προκειμένου να πείσει. Πρόκειται δηλαδή, για μια σαφέστατη επίκληση στο «ήθος του πομπού».

3η Άσκηση:

Ο ομιλητής στο σχετικό απόσπασμα του λόγου του («Αλλά θα ήτο δυνατόν, κύριοι ένορκοι να τεθεί το ερώτημα ... η Ζωή εναρμονίζεται και συμπληρούται»). Θέλει να αποδείξει ότι «η ελευθερία της γνώμης πρέπει να είναι απεριόριστη». Να εντοπίσετε τη συλλογιστική πορεία που οδηγεί με ασφάλεια στο συμπέρασμα αυτό.

- Στο ίδιο απόσπασμα ο ομιλητής χρησιμοποιεί δύο είδη ερωτήσεων να εντοπίσετε αυτά τα είδη και να αιτιολογήσετε τη χρήση του κάθε είδους.
- Στη συνέχεια να μετασχηματίσετε το απόσπασμα (η συλλογιστική πορεία θα παραμείνει η ίδια) υποθέτοντας ότι επιχειρηματολογείτε για το ίδιο θέμα σε ένα άρθρο. Προσέξτε επομένως ότι το κείμενό σας πρέπει να είναι ανάλογο προς το σκοπό σας, δηλαδή να χαρακτηρίζεται από αντικειμε-

νική στάση, νηφάλιο τόνο, σαφήνεια, ακρίβεια, χρήση της κυριολεκτικής γλώσσας, χρήση του γ' ενικού ή πληθυντικού προσώπου κτλ. Φροντίστε επίσης να αποφύγετε τη χρήση στοιχείων που απαντούν συνήθως στον προφορικό λόγο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 67)

Απάντηση:

Ο Γ. Παπανδρέου επιθυμεί να αποδείξει ότι η ελευθερία της σκέψης είναι απεριόριστη. Για να φθάσει σ' αυτό το συμπέρασμα χρησιμοποιεί δύο συλλογισμούς: i) Για να προστατευθεί καλύτερα το συμφέρον του συνόλου πρέπει να απαγορευθεί η ελευθερία της ψευδούς και επιβλαβούς γνώμης και να επιτραπεί μόνο η ελευθερία της αλήθειας.

Η γνώση της αλήθειας όμως δεν είναι προσιτή στον άνθρωπο.

Άρα, δεν μπορεί να επιτραπεί μόνο η ελευθερία της αλήθειας και ii) Η απεριόριστη ελευθερία της σκέψης είναι επιβλαβής στην πράξη και πρέπει να απαγορευθεί γιατί οδηγεί στην αναρχία και την αποσύνθεση.

– Όμως, η κατάλυσή της οδηγεί στη βία, τη συνωμοσία και τη στάση.

Στο πιο πάνω απόσπασμα, ο ομιλητής χρησιμοποιεί τα πιο κάτω είδη ερωτήσεων: i) ρητορικά ερωτήματα και ii) πραγματικά ερωτήματα. Το πρώτο είδος ερωτημάτων ενισχύει τον υπερασπιστικό λόγο και δίνει έμφαση σε ορισμένα σημεία του, αφού πρόκειται για ερωτήματα με αυτονότες απαντήσεις, που δε δίδει κανένας. Το δεύτερο είδος ερωτημάτων έχει ως σκοπό να αναδείξει την υπερασπιστική γραμμή του συνηγόρου, ανασκευάζοντας τις αιτιάσεις των κατηγορών.

– Η ελευθερία της σκέψης και κατ' επέκταση της έκφρασης, αποτελεί μία από τις κορυφαίες κατακτήσεις του ανθρώπινου πνεύματος και της Γαλλικής επανάστασης. Ο πολιτισμός της ανοχής και του «ορθού λόγου», προστατεύει έκτοτε τις ανθρώπινες κοινωνίες από διασπαστικά φαινόμενα και κεντρόφυγες τάσεις. Με εξασφαλισμένη την ελευθερία έκφρασης εκτονώνονται εκείνα τα φαινόμενα που επιδιώκουν βίαιη ανατροπή του κοινωνικού καθεστώτος.

Γιατί μία από τις βασικές αιτίες της στάσης, είναι ο σκοταδισμός και ο ασφυκτικός έλεγχος συνειδήσεων, που μπορεί να ασκήσει ένα καθεστώς στους πολίτες του. Είναι αποδεδειγμένο, ιστορικά, ότι τα καθεστώτα που στηρίζονται στη φήμωση των πολιτικών τους αντιπάλων και την εξόντωση των αντιφρονούντων, καταλύονται, αφού ήδη η κοινωνία έχει ακολουθήσει την επώδυνη ατραπό της συνωμοσίας, της βίας και της ένοπλης σύρραξης.

Αντιθέτως, το καθεστώς που έχει εξασφαλίσει την ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης, έχει εξατμίσει τα πάθη, έχει ωριμάσει τις συνειδήσεις και έχει προετοιμάσει τα πνεύματα για μία ειρηνική πορεία και πρόοδο των πολιτών του προς το μέλλον.

4η Άσκηση:

Να αναπτύξετε σε μία παράγραφο (80-100 λέξεις) τη φράση: «Διότι η πλειοψηφία έχει την ελευθερία της δράσεως, πρέπει και η μειοψηφία - και μάλιστα αυτή, κατ' εξοχήν να έχει την ελευθερία της σκέψεως» (σελίδα σχολικού βιβλίου 67)

Απάντηση:

Σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα, που κυβερνά η σχετική πλειοψηφία με αναλογικό τρόπο, είναι απαραίτητο η εκλεγμένη μειοψηφία να εκπροσωπείται και να διατυπώνει τις απόψεις της επάνω στο κυβερνητικό έργο. Με τον έλεγχο της εξουσίας περιορίζονται τα φαινόμενα «καθεστωτικής αντίληψης και νοοτροπίας», οι αυθαιρεσίες και ο κρατικός αυταρχισμός.

Επιπροσθέτως, η εκπροσώπηση της μειοψηφούσας πολιτικής μερίδας εμπλουτίζει την πολιτική διαδικασία, διευκολύνει το διάλογο και απομακρύνει τον κίνδυνο των πολιτικών ταραχών και συγκρούσεων που συνηθίζονται στις χώρες, όπου η αντίθετη άποψη βρίσκεται σε διωγμό.

5η Άσκηση:

Να υποστηρίξετε σε δύο παραγράφους (160-200 λέξεις) την άποψη: «Η ελευθερία της σκέψεως δεν πρέπει να είναι απεριόριστη». Υποθέστε ότι απαντάτε: α) ως κατήγορος στο συνήγορο, ή β) ως αρθρογράφος σε άρθρο που υποστηρίζει την αντίθετη άποψη. Φροντίστε να χρησιμοποιήσετε το κατάλληλο ύφος, ανάλογα με το σκοπό σας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 67)

Απάντηση:

α) Και όμως κύριοι ένορκοι, αντίθετα απ' ό τι υποστηρίζει η υπεράσπιση δεν υπάρχει τίποτε πιο καταστροφικό, τίποτε πιο ισοπεδωτικό και επικίνδυνο, από την απεριόριστη ελευθερία της σκέψης. Αυτή η αλόγιστη χρήση είναι υπεύθυνη για την καταρράκωση των ηθικών και πολιτικών αξιών. Και δυστυχώς, κύριοι ένορκοι, είναι υπεύθυνη για την υπονόμευση του δημοκρατικού μας πολιτεύματος.

Η δράση της που συχνά ταυτίζεται με την ασυδοσία και την ανηθικότητα, θίγει συνειδήσεις, σπιλώνει υπολήψεις και προκαλεί μία μηδενιστική αντίληψη για την πολιτική, ως έννοια, και για τους ανθρώπους που ασχολούνται με την πολιτική. Γίνεται αντιληπτό, επομένως, ότι η θύρα για την «εκτροπή» και την «αναρχία», έχει ανοίξει διάπλατα!

β) Το ότι η ελευθερία της γνώμης δεν πρέπει και δε συγχωρείται να είναι απεριόριστη, ερμηνεύεται με λόγους κοινωνικούς/πρακτικούς. Η έλλειψη καθορισμού αυστηρών ορίων, μέσα στα οποία θα κληθεί να κινηθεί, εκείνος ο φορέας (πολιτικός ή όχι) που θα ασκήσει κριτική, κάνει την απεριόριστη ελευθερία έκφρασης, προβληματική.

Γιατί αλήθεια δεν υπάρχει τίποτε πιο επικίνδυνο, από την ισοπεδωτική και απαξιωτική κριτική απέναντι σ' ευάλωτους θεσμούς. Η δημοκρατική ομαλότητα απειλείται επομένως, από εκείνους που δολίως και υποχθονίως διασπείρουν ψευδείς και επιβλαβείς ειδήσεις με σκοπό την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού, προκειμένου να εξασφαλίσουν ευνοϊκότερους όρους για τα συμφέροντά τους.

Στη σημερινή εποχή, οπότε τα Μ.Μ.Ε. έχουν αναχθεί σε αληθινούς ρυθμιστές της πολιτικής κατάστασης, προβάλλει ολοένα και επιτακτικότερο το αίτημα για αποτελεσματικότερο έλεγχο της πολιτικής κριτικής ή τουλάχιστον θέσπιση ορίων, μέσα στα οποία θα κινείται πάντοτε, η κριτική.

6η Άσκηση:

Χρησιμοποιήστε διάφορους τρόπους/μέσα πειθούς ανάλογους ... π.χ. γενικά στο δικαίωμα του παιδιού για μόρφωση. (σελίδα σχολικού βιβλίου 67)

Απάντηση:

Το να υποχρεώσεις έναν ανήλικο να εγκαταλείψει το σχολείο για να εργαστεί εξυπηρετώντας ίδια συμφέροντα, αποτελεί αίσχιστο είδος εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο και κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όταν μάλιστα, δε συντρέχουν λόγοι κοινωνικοί-πρακτικοί (βιοπορισμός, θάνατος ή απώλεια γονέων, προσφυγιά), αυτή η πράξη αποτελεί μία αυθαίρετη και αυταρχική ενέργεια που πρέπει να διώκεται ποινικά.

Σύμφωνα με το άρθρο 26 της οικουμενικής διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου (10/12/1948), καθένας έχει το δικαίωμα στην εκπαίδευση και ως εκ τούτου κάθε άλλη προσπάθεια αποδεικνύει την περιφρόνηση προς τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε.

Τέλος, για λόγους ψυχολογικούς-παιδαγωγικούς, η ισόρροπη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου, η απόκτηση κοινωνικών εμπειριών και η πνευματική ωρίμανση πραγματοποιείται «δια και χάρη» στη σχολική εκπαίδευση. Για όλους αυτούς τους λόγους οφείλουμε να υπερασπιστούμε το δικαίωμα κάθε παιδιού στην εκπαίδευση, στη μόρφωση και το δικαίωμα στην ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Σχολιάστε σε δύο παραγράφους (100-150 λέξεις) τη ρήση του Λασσάλ: «Δεν στειρεύουν μόνον την πηγήν αυτής της τελειοποιήσεως, αλλά προσβάλλουν ακόμη και την δημόσιαν τάξιν εξωθούν το Κράτος εις βιαίαν ανατροπήν και εις όλεθρον».

Απάντηση:

Η κατασπρατήγηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης και της σκέψης, δυναμιτίζει την κοινωνική ομαλότητα και απειλεί το δημοκρατικό πολίτευμα. Όχι τόσο επειδή αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και άσκηση ασφυκτικού ελέγχου στη ζωή των πολιτών, αλλά γιατί προκαλεί την εμφάνιση αντικοινωνικών φαινομένων και φυγόκεντρων τάσεων.

Η στυγνή διακυβέρνηση που απαγορεύει τις διαδηλώσεις, την πολιτική κριτική και τις αντιπαραθέσεις επάνω στο κυβερνητικό έργο, οδηγούν – με μαθηματική ακρίβεια – σε κοινωνικές ταραχές, διεκδικήσεις ένοπλες και βίαιες συγκρούσεις, προκειμένου να εξασφαλιστούν οι στοιχειώδεις ελευθερίες. Είναι επομένως, μεγάλη πλάνη, να πιστεύεται ότι ο περιορισμός της ελευθερίας της σκέψης, θωρακίζει τα πολιτικά καθεστώτα. Αντιθέτως, η αποδόμησή τους και η επικράτηση χάους και αναρχίας είναι θέμα χρόνου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 16Η

Η ΠΕΙΘΩ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΛΟΓΟ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Χρήση της πειθούς συναντούμε και στον πολιτικό λόγο. Δηλαδή σε κάθε προσπάθεια ενός πολιτικού φορέα (κυβερνητικού ή μη) να ενημερώσει, να κατευθύνει και τελικά, να πείσει το κοινό σχετικά με μία πολιτική βούληση, πράξη ή απόφαση.

Κανονικά, αφού έχουμε να κάνουμε με πολιτικές αποφάσεις, ο πομπός κάνει χρήση της επίκλησης στη λογική (επιχειρήματα και τεκμήρια). Όμως, συνηθέστερη είναι η επίκληση στο συναίσθημα και το ήθος, τα οποία επηρεάζουν περισσότερο και μετατρέφουν ευκολότερα την κοινή γνώμη. Όχι σπάνια τέλος, η κυβερνητική εξουσία που ελέγχει το σύνολο και τα μέσα της πληροφόρησης καταφεύγει σε παραπειστικά επιχειρήματα, σοφιστείες και φυσικά, την προπαγάνδα (βλ. ΘΕΩΡΙΑ-ΟΡΙΣΜΟΙ, ΕΝΟΤΗΤΑ 1η) για να πείσει το κοινό.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Χωρίστε το κείμενο σε νοηματικές ενότητες, δώστε τους ανάλογους πλαγιότιτλους και σχηματίστε το διάγραμμα του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 68)

Απάντηση:

Το κείμενο μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις νοηματικές ενότητες: 1) «Συμπολίται ... αλλ' επιβουλεύομενος και τα αλλότρια» (τα αίτια της επανάστασης στο Γουδί), 2) «Και το αποτέλεσμα ... αληθούς λαϊκής Επανάστασεως» (το αποτέλεσμα: η Επανάσταση στο Γουδί και το πολιτικό πρόβλημα), 3) «Αλλά η Επανάστασις αυτή ... πανηγυρικός» (η εκπροσώπηση του κινήματος από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, 4) «Το επ' εμοί συναισθάνομαι ... την πρόοδον και την ευημερίαν» (οι προγραμματικές δηλώσεις του Ελευθερίου Βενιζέλου).

2η Άσκηση:

Παρατηρήστε στο κείμενο τη χρήση της περιγραφής ως μέσου πειθούς. Σε ποιο θέμα επικεντρώνεται ο ομιλητής με την περιγραφή και τι επιδιώκει να αποδείξει; Προσέξτε ότι ο ομιλητής παραθέτει, χωρίς να συνδέει, το ένα μετά το άλλο, τα επιμέρους στοιχεία/θέματα της περιγραφής. Γιατί νομίζετε ότι επιλέγει αυτόν τον τρόπο παρουσίασης; (σελίδα σχολικού βιβλίου 68)

Απάντηση:

Ο ομιλητής με την περιγραφή επικεντρώνεται σε δύο θέματα. Το πρώτο θέμα είναι η κατάσταση (πολιτική, κοινωνική, οικονομική) που επικρατούσε στη χώρα πριν από την επανάσταση στο Γουδί. Με зоφeρά, πράγματι, χρώματα αποδίδεται η εικόνα μιας χώρας που μαστίζεται από χρόνια οικονομική και κοινωνική καθυστέρηση, η οποία οδηγεί αφενός τις πιο παραγωγικές ηλικίες του πληθυσμού στη μετανάστευση και αφετέρου τους υπόλοιπους ν' ανέχονται κάθε είδους προσβολές και παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους. Το δεύτερο θέμα αφορά στο προσωπικό ήθος του ομιλητή και το όραμά του για μια «νέα και καλύτερη Ελλάδα», η οποία θα μπορέσει να κερδίσει την πα-

λιά της αίγλη και να επανακτήσει τη θέση της στην κοινωνία των πολιτισμένων εθνών.

Ο ομιλητής επιλέγει την παράθεση των επιμέρους στοιχείων για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι ο πρακτικός (χάρη συντομίας). Ο δεύτερος είναι πολιτικός. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος θέλει να τονίσει τη θλιβερή κατάσταση του παρελθόντος και να εξάρει τις ιδέες και το πολιτικό πρόγραμμά του.

3η Άσκηση:

Παρατηρήστε τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται η 6η παράγραφος («Ότι ο βίος ... δικαίων του») και αιτιολογήστε την επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου για την ανάπτυξη της παραγράφου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 69)

Απάντηση:

Η 6η παράγραφος αναπτύσσεται ομοίως, με παράθεση των επιμέρους στοιχείων, που ως σκοπό έχει την ανάγλυφη παρουσίαση της θλιβερής κατάστασης που επικρατούσε την – προ της επανάστασης – εποχή και την υπενθύμιση των άσχημων αυτών καταστάσεων, έτσι ώστε να προβληθεί πιο κάτω, καλύτερα, το καινούργιο πολιτικό όραμα, που κομίζει στη χώρα ο νεαρός πολιτικός.

4η Άσκηση:

Ποιος είναι ο ρόλος των παραγράφων (6) («Και το αποτέλεσμα πάντων τούτων;») και (8) «Αλλ' η επανάσταση ... ιθύνων πολιτικός τους» στη διάρθρωση του κειμένου; (σελίδα σχολικού βιβλίου 69)

Απάντηση:

Ο ρόλος των δύο παραγράφων είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Η 6η παράγραφος αποτελεί την τελευταία παράγραφο, όπου περιγράφονται τα αίτια της «επανάστασης» και η 8η παράγραφος, είναι εκείνη που εισάγει από την επανάσταση στο Γουδί, στην πολιτική παρουσία του ομιλητή και τη σύνδεσή του με τις τύχες της «επανάστασης».

5η Άσκηση:

Χρησιμοποιήστε ορισμένες από τις παρακάτω λέξεις σε φράσεις, εντάσσοντάς τις στο κατάλληλο γλωσσικό πλαίσιο: υποθάλλω, καταβαράθρωση, όμορος, ανερμάτιστος, ανυποληψία, προπηλακισμός, ιθύνων, σπεύδω, ανόρθωση, συγκρότηση, κακοδιοίκηση. (σελίδα σχολικού βιβλίου 69)

Απάντηση:

i) Ο Γιώργος και ο Πέτρος κινδυνεύουν να κατηγορηθούν γιατί **υποθάλλουν** ένα ύποπτο άτομο.

ii) Η **καταβαράθρωση** της εθνικής οικονομίας της Αργεντινής οφείλεται στην ισοτιμία του «πέσο» με το αμερικανικό δολάριο.

iii) Η πρώην Γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας, **όμορο** κράτος με την Ελλάδα, αντιμετώπισε την άνοιξη του 2001, εθνοτικές συγκρούσεις.

iv) Ο πολιτικός του λόγος είναι **ανεργάσιμος**.

v) Η **ανυποληψία** του Χ, οφείλεται στην πολιτική πρακτική του.

vi) Οι συγκεντρωμένοι οπαδοί της Ψ ομάδας επιτέθηκαν στο διαιτητή με **προπηλακισμούς**.

vii) Η αστυνομία αναζητεί τον **ιθύνοντα** νου της σπείρας των απαγωγέων.

viii) Το καταναλωτικό κοινό **σπεύδει** να προμηθευτεί τα απαραίτητα για τις εορταστικές περιόδους, την τελευταία στιγμή.

ix) Η οικονομική **ανόρθωση** της χώρας ήταν το αποτέλεσμα της συνεπούς δημοσιονομικής κυβερνητικής πολιτικής.

x) Στην ανάγκη **συγκρότησης** πανεργατικού μετώπου κατάληξαν οι εκπρόσωποι των συνδικαλιστικών παρατάξεων.

xi) Η χώρα ταλανιζόταν πολλά χρόνια από τις αυθαιρεσίες και την **κακοδιοίκηση**.

6η Άσκηση:

Αποδώστε στην κοινή Νεοελληνική το περιεχόμενο της τελευταίας παραγράφου («Δεν παραγνωρίζω ... την πρόοδον και την ευημερίαν»), κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές στη σύνταξη, στη στίξη κ.τ.λ.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 69)

Απάντηση:

«Δεν παραγνωρίζω, συμπολίτες, τις δυσχέρειες εναντίον των οποίων έχει να παλέψει ο ανορθωτικός αγώνας για να στεφθεί με πλήρη επιτυχία. Αλλά πιστεύω ακράδαντα ότι, παρά τη φθορά των εθνικών δυνάμεων, την οποία απεργάστηκε η τόσο μακρά κακοδιοίκηση, οι υλικόι και ηθικοί πόροι του Έθνους είναι ακόμη τόσο μεγάλοι, ώστε τα χέρια των εμπνευσμένων εργατών της ανόρθωσης να αρκούν στην αναδημιουργία της Ελλάδας που θα ανταποκρίνεται στις αξιώσεις του σημερινού πολιτισμού, που θα είναι ικανή να αποσπάσει την εκτίμηση του πολιτισμένου κόσμου και να καταλάβει εντιμότητα θέση στην Οικογένεια των πολιτισμένων λαών, που θα μπορέσει, τέλος, όταν

γίνει ηθικά και υλικά ισχυρή, να συντελέσει στην εξασφάλιση της Ανατολικής Ειρήνης, με όρους που θα εξασφαλίσουν σε όλους τους λαούς, που κατοικούν την Ανατολή, την πρόοδο και την ευημερία».

7η Άσκηση:

Προσπαθήστε να εντοπίσετε στο κείμενο ρηματικές εκφράσεις που εκφράζουν απλώς υπόσχεση και άλλες που εκφράζουν ηθική δέσμευση. Για ποιο σκοπό κατά τη γνώμη σας, χρησιμοποιεί ο ομιλητής το καθένα από αυτά τα δύο είδη εκφράσεων; (σελίδα σχολικού βιβλίου 69)

Απάντηση:

Το εξεταζόμενο απόσπασμα περιέχει ένα πλήθος από εκφράσεις που εκφράζουν υπόσχεση και ηθική δέσμευση. Οι εκφράσεις που εκφράζουν υπόσχεση, είναι οι ρηματικοί τύποι του μέλλοντα: «Θα εργασθώ μετ' εκείνων», «μετά των ομοφρόνων τούτων θ' ασχοληθώ», «ήθελεν αποδείξει ότι συμπίπτουσι», «θέλει αποτελέσει».

Αντιθέτως, οι εκφράσεις που δηλώνουν ηθική δέσμευση είναι οι ρηματικοί τύποι: «Το επ' εμοί συναισθάνομαι», «απεφάσισα ανήρ οφείλει να έχει», «Ότι οφείλει να έχη πάντοτε το θάρρος», «Πρέπει να αποβλέπη», «αναγνωρίζουν την ανάγκην της διαπαιδαγωγήσεως», «αλλά πιστεύω ακραδάντως».

Ο σκοπός της χρησιμοποίησης και των δύο τύπων εκφράσεων είναι προφανής: με τις υποσχετικές ρήσεις, ο ομιλητής εκφράζει τον προγραμματικό του λόγο, ενώ με τις εκφράσεις ηθικής δέσμευσης, δηλώνει απερίφραστα την πίστη του σ' ένα πολιτικό όραμα, που είναι προορισμένο να αναγεννήσει το ελληνικό κράτος.

8η Άσκηση:

Παρατηρήστε τη συχνότητα με την οποία εμφανίζονται το α' ενικό και το α' πληθυντικό πρόσωπο, και συζητήστε τους λόγους που υπαγορεύουν τη χρήση του ενός ή του άλλου ρηματικού προσώπου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 69)

Απάντηση:

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε το α' ενικό εμφανίζεται με μεγαλύτερη συχνότητα από το α' πληθυντικό. Οι λόγοι αυτής της διαφοράς γίνονται εύκολα αντιληπτοί, αν αναλογιστούμε ότι πρόκειται για προγραμματικές δηλώσεις ενός πολιτικού, που επιζητεί να τονίσει το ήθος, τις αρχές και τις πολιτικές του πράξεις. Το α' πληθυντικό, που εμφανίζεται «άπαξ», έχει ως σκοπό την υπόμνηση «κοινών παθών» κατά τη διάρκεια της κοινής ιστορικής πορείας του έθνους.

Πιο συγκεκριμένα: «δεν έχω ανάγκη να υπομνήσω», «το επ' εμοί συναισθάνομαι», «απεφάσισα να αποδεχθώ ... να εγκαταλείψω», «δεν έρχομαι», «έρχομαι απλώς», «θα εργασθώ», «θ' ασχοληθώ», «δεν παραγωνρίζω», «αλλά πιστεύω» (α' ενικό πρόσωπο). και: «εφερόμεθα» (α' πληθυντικό πρόσωπο).

9η Ερώτηση:

Με βάση το λόγο του Ε. Βενιζέλου, παρουσιάστε σε δύο παραγράφους τα αίτια (την αποδιοργάνωση της χώρας σε διάφορους τομείς) και τα αποτελέσματα στα οποία οδήγησαν. Υποθέστε ότι δίνετε τις παραπάνω πληροφορίες ως Ιστορικός. Χρησιμοποιήστε, επομένως, το κατάλληλο ύφος για το σκοπό σας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 69)

Απάντηση:

Στην αυγή του 20ου αιώνα, η χώρα βρισκόταν σε κατάσταση αποσύνθεσης. Μαστιζόταν από χρόνια οικονομική καθυστέρηση και κοινωνική ανισότητα που ενισχυόταν από την κακοδιοίκηση, το απαρχαιωμένο σύστημα αστικής δικαιοσύνης, την ελλιπή εκπαίδευση και τη δυσκίνητη ποινική δικαιοσύνη. Επιπροσθέτως, το πολιτικό σύστημα της χώρας στηριζόμενο στη διαπλοκή και τις εκδουλεύσεις μεταξύ των εκλεγμένων και του εκλογικού σώματος, δυσκόλευε (αν δεν απέκλειε) κάθε προσπάθεια εξυγίανσης και χάραξης συνεπούς και ξεκάθαρης εθνικής πολιτικής.

Οι συνέπειες στον εσωτερικό τομέα ήταν καταστροφικές. Ένα μεγάλο τμήμα του ελληνικού πληθυσμού, στην παραγωγικότερη ηλικία, στράφηκε στη μετανάστευση. Ενώ οι μεσαίες και κατώτερες τάξεις, είδαν το εισόδημά τους να συρρικνώνεται δραματικά. Αλλά και στο εξωτερικό τα πράγματα ήταν δυσχερή. Η θέση της Ελλάδας υποβαθμίστηκε με αποτέλεσμα να βρίσκεται διεθνώς απομονωμένη. Ενώ τα γειτονικά βαλκανικά κράτη την αντιμετώπιζαν με καχυποψία λόγω των εδαφικών διεκδικήσεων που είχε εγείρει στο παρελθόν.

Απότοκη της αυξημένης δυσαρέσκειας και της επικίνδυνης κατάστασης για τα εθνικά συμφέροντα, ήταν η στάση στο Γουδί (Αύγουστος 1909).

10η Ερώτηση:

Γράψτε ένα κείμενο 250-300 λέξεων, στο οποίο να σχολιάσετε ποιο στόχο εξυπηρετεί η εκφώνηση του συγκεκριμένου πολιτικού λόγου και με ποια μέσα επιτυγχάνεται ο στόχος αυτός. (σελίδα σχολικού βιβλίου 69)

Απάντηση:

Ένα σχεδόν χρόνο, μετά την Επανάσταση στο Γουδί, η νέα ηγετική φυσιογνωμία στην Ελληνική Πολιτική σκηνή, ο Ελευθέριος Βενιζέλος εκφωνεί ένα λόγο που συνοψίζει τη μέχρι τώρα (Σεπτέμβριος 1910), πολιτική του στάση και εκθέτει τις μελλοντικές του προσπάθειες.

Η ιστορική αναδρομή, στην αρχή του λόγου, που αφορά στα αίτια της επανάστασης κρίνεται σκόπιμη, για να τονιστεί η προτεραιία θλιβερή κατάσταση της χώρας. Μία Ελλάδα ασφυκτιούσα στα σύνορα του 1881, ταπεινωμένη ύστερα από το «ατυχές 1897» και σήπουσα εξαιτίας της παράλυσης, που εμφάνιζε ο κρατικός οργανισμός, είχε την ατυχία να βλέπει την οικονομία της να καταρρέει, το πιο παραγωγικό τμήμα του πληθυσμού της να φθίνει λόγω της μετανάστευσης και τη θέση της να υποβαθμίζεται διεθνώς.

Η επανάσταση στο Γουδί ως πολιτική πράξη αντίδρασης απέναντι σ' αυτά τα φαινόμενα στάθηκε η ευκαιρία για να λάμψει το άστρο του κρητικού πολιτικού. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, έχοντας αντιληφθεί την ιστορικότητα των στιγμών εκφωνεί έναν πολιτικό λόγο, που αποτελεί και την πολιτική διακήρυξη θέσεων και αρχών του. Εκτός όμως, από το πολιτικό όραμα που χαρακτηρίζει το λόγο του δεν διστάζει να προχωρήσει σε προγραμματικές δηλώσεις και σε δεσμεύσεις για το μέλλον.

Τα μέσα που χρησιμοποιεί προκειμένου να πείσει, είναι η επίκληση στη λογική (επιχειρήματα), η επίθεση στο ήθος του αντιπάλου (η ιστορική αναδρομή στα αίτια της επανάστασης) και η επίκληση στο προσωπικό του ήθος (ηθικές δεσμεύσεις, προγραμματικές δηλώσεις, πολιτικό όραμα).

11η Ερώτηση:

Μια βασική θέση του ομιλητή είναι ότι: «Η Ενωμένη Ευρώπη θα αποτελέσει μέγα σταθμό στην παγκόσμια ιστορία της ειρήνης, της ελευθερίας και του πνεύματος». Να συνοψίσετε σε ένα κείμενο (περίπου 20 στίχων) τα επιχειρήματα με τα οποία υποστηρίζει αυτήν την άποψη στις παραγράφους 15-22. (σελίδα σχολικού βιβλίου 75)

Απάντηση:

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής (1907-1998) ήταν δεσπίζουσα πολιτική προσωπικότητα της μεταπολεμικής περιόδου. Διετέλεσε δύο φορές Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας (1980-1985 και 1990-1995) και Πρωθυπουργός της Ελλάδας επί 14 συνολικά έτη (1955-1963 και 1974-1980). Χάρη στις προσωπικές του προσπάθειες και το

πολιτικό του όραμα, η Ελλάδα ακολούθησε Ευρωπαϊκή πορεία και εντάχθηκε στις 28/5/1979 στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.).

Στο εξεταζόμενο απόσπασμα, ο Κ. Καραμανλής υποστηρίζει ότι η Ενωμένη Ευρώπη θα αποτελέσει μέγα σταθμό στην Παγκόσμια Ιστορία. Πρώτα απ' όλα, θα είναι ένας αποφασιστικός παράγοντας ειρήνης, αφού λόγω κύρους και δύναμης θα επηρεάζει τις διεθνείς εξελίξεις. Έπειτα, θα κατορθώσει λόγω δημοκρατικής παράδοσης, να διασώσει και να αναβιώσει τους δημοκρατικούς θεσμούς που παρουσιάζουν μια παγκόσμια υποχώρηση. Επιπλέον, θα γίνει προσπάθεια να προαχθεί να και ενισχυθεί ο ευρωπαϊκός πολιτισμός που διέρχεται μία χρόνια κρίση, αρκεί να μην προάγεται μόνο ο ευδαιμονισμός και η υλική ευμάρεια. Τέλος, μπορεί χάρη στη σταδιακή οικονομική ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου, να απελευθερωθούν τεράστιες δυναμικές εξελίξεις και προοπτικές, οι οποίες θα κατορθώσουν να ξεπεράσουν τα σημερινά ευρωπαϊκά προβλήματα.

12η Άσκηση:

Ο ομιλητής υποστηρίζει ότι η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα μπορεί να συμβάλει στην πραγματοποίηση της ιδέας της Ενωμένης Ευρώπης. Να επισημάνετε τα επιχειρήματα με τα οποία τεκμηριώνει την άποψή του (βλ. κυρίως τις παραγράφους 7, 13 και 20).

(σελίδα σχολικού βιβλίου 75)

Απάντηση:

Σύμφωνα με τον ομιλητή, η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα μπορεί να συμβάλει στην πραγματοποίηση της ιδέας της Ενωμένης Ευρώπης για τους εξής λόγους: η Ελλάδα και ο ελληνικός πολιτισμός θεωρούνται αναπόσπαστο κομμάτι του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Στην ευρωπαϊκή κουλτούρα, το ελληνικό πνεύμα εισέφερε την ιδέα της ελευθερίας, της αλήθειας και της ομορφιάς. Επιπλέον, σ' αυτή τη χρονική στιγμή, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας (ακρίτας των ευρωπαϊκών συνόρων και μεσογειακός εξώστis της Κοινής Αγοράς), αλλά και το πολιτιστικό της επίπεδο, προσφέρουν μοναδικές δυνατότητες συνεργασίας με το βαλκανικό και μεσογειακό περίγυρο. Τέλος, στη σημερινή εποχή, όπου ο ευρωπαϊκός πολιτισμός διατελεί σε κρίση και οι δημοκρατικοί θεσμοί διαβρώνονται από έναν κακώς νοούμενο υλικό ευδαιμονισμό, η χώρα του μέτρου (Ελλάδα) μπορεί να συμβάλει στην αναμόρφωση και την ανανέωση της ευρωπαϊκής ιδέας.

13η Άσκηση:

«Επιβεβαιώθηκε έτσι για άλλη μια φορά ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν είναι ούτε επιθυμεί να γίνει κλειστή λέσχη και μάλιστα λέσχη πλουσίων». Ποιο μήνυμα επιδιώκει, κατά τη γνώμη σας, να περάσει ο ομιλητής με διπλωματικό τρόπο στους εκπροσώπους των εννέα κρατών μελών της ΕΟΚ, που παρευρέθηκαν στην υπογραφή της συνθήκης; (σελίδα σχολικού βιβλίου 75)

Απάντηση:

Με εύστοχο, ομολογουμένως, και διπλωματικό τρόπο ο Κ. Καραμανλής επιτυγχάνει με την πρόταση/κρίση του, δύο στόχους. Πρώτα-πρώτα, αναγνωρίζει τη δημοκρατικότητα και το φιλελευθερισμό που χαρακτηρίζει τις εννέα ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες δε διστάζουν να προσυπογράψουν την ένταξη στην ευρωπαϊκή οικογένεια μιας φτωχής, αναπτυσσόμενης χώρας, που μόλις είχε βγει από μία εθνική περιπέτεια.

Έπειτα, προσπαθεί να προκαταβάλει ευνοϊκά, τους ισχυρούς ευρωπαίους εταίρους της Ελλάδας και για άλλες παρόμοιες μελλοντικές διευρύνσεις. Για τον Κ. Καραμανλή, η Ευρωπαϊκή ενοποίηση οφείλει να αγκαλιάσει όλα τα κράτη της ηπείρου, χωρίς διακρίσεις και υστεροβουλίες.

14η Άσκηση:

Συχνά προβάλλεται σε διάφορες σχετικές ομιλίες ο ελληνικός πολιτισμός ως λίκνο του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Ο συγκεκριμένος ομιλητής, ωστόσο, παρουσιάζει στην παράγραφο 7 τον ευρωπαϊκό πολιτισμό ως σύνθεση του ελληνικού, του ρωμαϊκού και του χριστιανικού πνεύματος. Γιατί νομίζετε ότι επιλέγει αυτόν τον τρόπο; (σελίδα σχολικού βιβλίου 75)

Απάντηση:

Ο Κ. Καραμανλής έχοντας ως σταθερό πολιτικό όραμά του την ευρωπαϊκή ενοποίηση δεν ταλανίζεται από «ελληνομανίες» και στείρους «εθνοκεντρισμούς». Αποδίδει την πραγματικότητα. Η ελληνική κληρονομιά του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού είχε βαρύνουσα σημασία, όπως ακριβώς, η ανάμνηση της ρωμαϊκής κρατικής διοίκησης και φυσικά, ο ηθικός και εκπολιτιστικός λόγος των χριστιανών ιεραποστόλων.

15η Άσκηση:

Ο ομιλητής στο τέλος του λόγου επικαλείται τις απόψεις τριών προσωπικοτήτων. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε ότι χρησιμοποιεί την επίκληση στην αυθεντία ως μέσο πειθούς. Να αξιολογήσετε την αποτελεσματικότητα αυτής της τεχνικής στη συγκεκριμένη περίπτωση.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 75)

Απάντηση:

Στην τελευταία παράγραφο του λόγου του, ο Κ. Καραμανλής επικαλείται την αυθεντία του Τσώρτσιλ (Γούνινστον Τσώρτσιλ, 1874-1965, συγγραφέας και πολιτικός που οδήγησε τη Μ. Βρετανία από τα πρόθυρα της ήττας στη νίκη, κατά τη διάρκεια του δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου), του Σέλλεϋ (Πέρσι Μπυς Σέλλεϋ, 1792-1822, Άγγλος ρομαντικός λυρικός ποιητής) και του Ισοκράτη (γνωστός Αθηναίος ρήτορας 436-338 π.Χ.).

Θέλει μ' αυτόν τον τρόπο να εκφράσει τη θέληση του ελληνικού κράτους να ενταχθεί στην ευρωπαϊκή οικογένεια, τονίζοντας τη διπλή ιδιότητα, που γνωστοί Ευρωπαίοι πνευματικοί άνθρωποι είχαν επισημάνει, ότι το ελληνικό πνεύμα, δηλαδή, συνδέεται άμεσα με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Η αποτελεσματικότητα αυτής της προσφυγής στην αυθεντία δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία, αφού ήδη στην εξέλιξη του λόγου του, έχει επιχειρηματολογήσει, σχετικά με την αναγκαιότητα της ελληνικής ένταξης. Αλλά, πρόκειται για ένα εύστοχο ρητορικό τέχνασμα που εμπλουτίζει το λόγο του και ενισχύει το κύρος των λεγομένων του.

16η Άσκηση:

Ο ομιλητής δίνει ιδιαίτερη σημασία στην ανάγκη να αναμορφωθεί το πολιτιστικό πρότυπο της Ευρώπης μέσω της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Αντιπαράθετοι, λοιπόν, στους παράγοντες που, κατά τη γνώμη του, προκάλεσαν την παραμόρφωση του πολιτιστικού προτύπου, τις ιδέες και τις αξίες που μπορούν να το εξανθρωπίσουν. Να εντοπίσετε τους παράγοντες της αντιπαράθεσης και να σχολιάσετε τις απόψεις του ομιλητή πάνω στο θέμα αυτό.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 75)

Απάντηση:

Οι παράγοντες που αντιπαράθετονται είναι η σύγχυση ιδεών, ο ευδαιμονισμός και ο στενγνός ορθολογισμός, από τη μία και η αναμόρφωση των θεσμών, η επανασύνδεση του ορθολογισμού με το συναισθηματισμό και το μέτρο με την ισορροπία, από την άλλη.

Ο ομιλητής έχει ήδη επισημάνει ότι το ευρωπαϊκό πολιτιστικό πρότυπο βρίσκεται σε κρίση εξαιτίας των κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών, αλλά και λόγω της τάσης του σύγχρονου ανθρώπου να θέτει υπό αμφισβήτηση παραδοσιακούς θεσμούς, αναζητώντας νέους τρόπους ζωής. Αυτή η τάση συνεπικουρούμενη από κάποια σύγχρονα προβλήματα απειλεί τις κατακτήσεις του ευρωπαϊκού πνεύματος. Η λύση που προτείνει ο ομιλητής είναι η προσφυγή στις ρίζες του ευρωπαϊκού πολιτισμού και η αναγέννηση των θεσμών με την ευεργετική επίδραση του ελληνικού πνεύματος, του μέτρου και της ισορροπίας.

17η Άσκηση:

Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο του λόγου και την περίσταση (τόπο, χρόνο, ακροατές) στην οποία εκφωνήθηκε, προσπαθήστε να διακρίνετε τους στόχους που επιδιώκει ο ομιλητής και σχολιάστε την καταλληλότητα/αποτελεσματικότητα του λόγου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

Ο εξεταζόμενος πολιτικός λόγος χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό αποτελεσματικότητας. Πρόκειται για ένα λόγο που συνοψίζει το πολιτικό όραμα του ομιλητή για την Ενωμένη Ευρώπη και τις προοπτικές της. Ως ευχαριστήριος λόγος με αφορμή την υπογραφή της συνθήκης ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, χαρακτηρίζεται από συναισθηματική φόρτιση, αλλά και από εύστοχη πολιτική κριτική, για το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει η Ευρώπη στο μέλλον.

Οι στόχοι του ομιλητή είναι προκαθορισμένοι. Εξαιρείται η απόφαση των εννέα κρατών-μελών και προβάλλεται η συμβολή του ελληνικού πνεύματος/πολιτισμού στο ευρύτερο ευρωπαϊκό οικοδόμημα, με ιδιαίτερη μνεία στην παρούσα συγκυρία και τη γεωγραφική θέση του νέου κράτους-μέλους. Επιπλέον, γίνεται λόγος για τη μοναδική ιστορική ευκαιρία που αντιμετωπίζει η γηραιά ήπειρος, για να ξεπεράσει τις αγκυλώσεις του παρελθόντος και να προχωρήσει ενιαία, ειρηνική και ευημερούσα προς το μέλλον.

18η Άσκηση:

Ο ομιλητής εκθέτει στις παραγράφους 15-22 το όραμά του για την Ευρώπη του μέλλοντος. Συζητήστε σε ποιο βαθμό επαληθεύτηκαν ή διαψεύτηκαν οι προσδοκίες του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

Με τη χρονική απόσταση των 23 χρόνων που μας χωρίζουν από την ιστορική στιγμή της υπογραφής της συνθήκης ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), μπορούμε να χαρακτηρίσουμε με ασφάλεια τις προσδοκίες και το όραμα του ομιλητή για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Οι ιδεαλιστικές, ως ένα βαθμό, απόψεις για το μέλλον, διαψεύστηκαν από την ίδια την ιστορική πραγματικότητα. Με την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» στην ανατολική Ευρώπη και την επακόλουθη λήξη του ψυχρού πολέμου, οι συσχετισμοί άλλαξαν προς το χειρότερο. Η αναβίωση των εθνικιστικών και θρησκευτικών συγκρούσεων στα Βαλκάνια, η έξοδος των πληθυσμών που βρίσκονταν σε κίνδυνο και οι περιφερειακές πολεμικές συρράξεις κατέδειξαν την απουσία των ευρωπαϊκών οργάνων από τα κέντρα λήψης αποφάσεων και την αδυναμία της Ενωμένης Ευρώπης να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις.

Επιπροσθέτως, η ανεργία και η μείωση του ρυθμού ανάπτυξης στις αρχές της δεκαετίας του ενενήντα και στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, δείχνουν ότι τα εσωτερικά προβλήματα της Ευρώπης δεν μπορούν να ξεπεραστούν ούτε με την ενοποίηση ούτε με τη διεύρυνση της Κοινότητας.

Αντίθετα, ο ομιλητής δε διαψεύστηκε σε ό,τι αφορά στην οικονομική και νομισματική ενοποίηση της Ευρώπης. Ήδη από την 1/1/2002, στην πλειοψηφία των χωρών της «ευρωζώνης» κυκλοφορεί το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα. Ωστόσο, η πραγματοποίηση του πολιτικού οράματος των εμπνευστών της ευρωπαϊκής ενοποίησης, για μία ενιαία ήπειρο με βαρύνουσα θέση στις διεθνείς εξελίξεις, ειρηνική, ευημερούσα, οικονομικά ισχυρή και πολιτισμικά/πνευματικά αναγεννημένη, αποτελεί πάντοτε το ζητούμενο για το μέλλον.

19η Άσκηση:

Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες συνώνυμες: «αταλάντευτη πίστη», «οικείος χώρος», «θα κατοχυρώσει την ανεξαρτησία της Ευρώπης», «εμπεδώνεται η Εθνική ανεξαρτησία», «θα προαχθεί ο ευρωπαϊκός πολιτισμός». (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

«απαράσάλευτη πίστη», «γνώριμος χώρος», «θα εξασφαλίσει την ανεξαρτησία της Ευρώπης», «εδραιώνεται (γίνεται σίγουρη) η εθνική ανεξαρτησία», «θα αναπτυχθεί (θα βοηθηθεί) ο ευρωπαϊκός πολιτισμός».

20η Άσκηση:

Να σχηματίσετε φράσεις με τα παρακάτω ονοματικά σύνολα: έγκαιρη παρέμβαση, διαρκής εγρήγορση, ανθρώπινο δυναμικό, συγγνός ορθολογιστής. (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

- i) η **έγκαιρη παρέμβαση** των δυνάμεων της αστυνομίας απέτρεψε τα επεισόδια μεταξύ των οπαδών των αντιπάλων ομάδων.
- ii) η παρούσα πολιτική συγκυρία απαιτεί **διαρκή εγρήγορση** από τα πολιτικά κόμματα.
- iii) η μετανάστευση σέρπσε από τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης το πιο παραγωγικό **ανθρώπινο δυναμικό**. Δηλαδή, τους νέους.
- iv) Ο διευθυντής της Χ επιχείρησης είναι **συγγνός ορθολογιστής**.

21η Άσκηση:

Να εξηγήσετε (αν χρειαστεί, ανατρέξτε και σ' ένα ερμηνευτικό λεξικό) τις παρακάτω φράσεις: «Η ενοποίηση κινείται με χαρακτήρα νομοτελειακό», «η λογική της ιστορίας κατέστησε την ένωση κατηγορική προσαγή». (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

- i) η διαδικασία της ευρωπαϊκής ένωσης υπάγεται σε συγκεκριμένους και अपαράβατους κανόνες.
- ii) η λογική της ιστορίας έκανε την ένωση υποχρεωτική (επιτακτική).

22η Άσκηση:

Να χρησιμοποιήσετε σε φράσεις τις παρακάτω λέξεις: οριοθετώ-ούμαι, συνεπάγεται, συσχετισμός, εξισορροπώ, ευδαιμονισμός, ευάλωτος, κατακερματισμένος. (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

- i) με το νομοσχέδιο που κατατέθηκε χθες, **οριοθετούνται** οι οικονομικές δραστηριότητες των ιδιοκτητών των Μ.Μ.Ε.
- ii) Ο προβληματισμός του δε **συνεπάγεται** και την άρνησή του.

iii) Ο **συσχετισμός** δυνάμεων που καταγράφηκε μετά από το εκλογικό αποτέλεσμα, προκρίνει κυβερνήσεις συνεργασίας.

iv) Με μια αντεπίθεση διάρκειας κατόρθωσε να **εξισορροπήσει** τον αγώνα στο δεύτερο ημίχρονο.

v) Ο κακώς νοούμενος **ευδαιμονισμός** απειλεί τις ηθικές αξίες του πολιτισμού μας.

vi) Η προστασία των **ευάλωτων** κοινωνικών ομάδων αποτελεί προτεραιότητα του κοινωνικού κράτους.

vii) Μετά το εκλογικό αποτέλεσμα, οι δυνάμεις της αντιπολίτευσης είναι **κατακερματισμένες**.

23η Άσκηση:

Να διακρίνετε τη σημασιολογική διαφορά των παρακάτω σύνθετων ρημάτων: παραμορφώνω, διαμορφώνω, αναμορφώνω, συμμορφώνω, επιμορφώνω. (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

παραμορφώνω: αλλοιώνω προς το χειρότερο την πραγματικότητα, την εμφάνιση ή τα χαρακτηριστικά / αποκτώ υπερβολική μόρφωση.

διαμορφώνω: δίνω σχήμα και μορφή σε κάτι / καθορίζω τη φύση συγκεκριμένου πράγματος ή προσώπου.

αναμορφώνω: τροποποιώ προς το καλύτερο.

συμμορφώνω: ταιριάζω κάτι με κάτι άλλο / κάνω κάποιον να πειθαρχήσει.

επιμορφώνω: παρέχω πρόσθετες γνώσεις σε κάποιον, επιστημονικής ή επαγγελματικής κατάρτισης.

24η Άσκηση:

Χρησιμοποιήστε σε φράσεις τη λέξη κοινότητα (ως κύριο ή κοινό ουσιαστικό) με διαφορετικές σημασίες. (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

i) Στις «εκ του σύννεγγυς» συνομιλίες οι αντιπροσωπείες των δύο χωρών, διαπίστωσαν **κοινότητα** απόψεων στο θέμα των πολιτισμικών και οικονομικών αλλαγών.

ii) Αγαπητοί συμπολίτες, η **κοινότητά** μας πάσχει από την κακοδιοίκηση των υπευθύνων κοινοτικών αρχών.

- iii) Η Ελληνική **κοινότητα** της Αλεξάνδρειας συρρικνώνεται χρόνο με το χρόνο.
- iv) Η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Οικονομική **Κοινότητα** το 1979.

25η Άσκηση:

Στο κείμενο του συγκεκριμένου πολιτικού λόγου ... να αναδιατυπώσετε όλη τη φράση. (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

«**σκαπανείς** της ευρωπαϊκής ιδέας»

«**δε** συνεπάγεται **αλλαγή κλίματος** για τη χώρα μου».

«**γίνεται με τη συνεργασία όλων κοινός καρπός η κοινωνική και οικονομική πρόοδος**».

«**Η Ευρώπη ήταν η πυριδαποθήκη του κόσμου**».

«**Η Ελλάς είναι ο ακρίτας των Ευρωπαϊκών συνόρων και ο μεσογειακός εξώστης της Κοινής Αγοράς**».

Απάντηση:

«**πρωτοπόροι** της Ευρωπαϊκής ιδέας».

«**δε** συνεπάγεται αλλαγή **πολιτικής κατάστασης** για τη χώρα μου»

«**γίνεται με τη συνεργασία όλων κοινό κέρδος η κοινωνική και οικονομική πρόοδος**»
η Ευρώπη ήταν η **εστία πολέμου** για ολόκληρο τον κόσμο.

Η Ελλάς είναι ο **φύλακας (ο ακρογωνιαίος λίθος)** των ευρωπαϊκών συνόρων και ο μεσογειακός εξώστης της Κοινής Αγοράς.

26η Άσκηση:

«Τα πολιτειακά και τα πολιτικά προβλήματα της εποχής μας». Να αναφερθείτε στη σημασιολογική διαφορά των υπογραμμισμένων λέξεων φέροντας κάποια παραδείγματα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 76)

Απάντηση:

i) **πολιτειακός**: αυτός που σχετίζεται με το πολίτευμα και γενικότερα με τον τρόπο άσκησης των εξουσιών από την πολιτεία.

Παραδείγματα: «η χώρα διέρχεται πολιτειακή κρίση», «το πολιτειακό λύθηκε οριστικά με το δημοψήφισμα του 1974» κ.α.

ii) **πολιτικός**: αυτός που σχετίζεται με τον πολίτη ή την πολιτική.

Παραδείγματα: «πολιτικά δικαιώματα», «πολιτικοί πρόσφυγες», «η χώρα μας χορή-

γησε πολιτικό άσυλο σε δύο Άραβες αντιφρονούντες», «Ο Χ και η Ψ παντρεύτηκαν με πολιτικό γάμο» κ.α.

27η Άσκηση:

Στο κείμενο χρησιμοποιούνται συχνά ονοματικά σύνολα, που αποτελούνται από αφηρημένα ουσιαστικά και από μια γενική προσδιοριστική ... Να μετατρέψετε τα παραπάνω ονοματικά σύνολα σε ρηματικές φράσεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 77)

Απάντηση:

- «επιταχύνονται οι διαδικασίες της ενοποίησης»
- «αξιοποιείται ένα τεράστιο δυναμικό φυσικών και ανθρώπινων πόρων»
- «επανασυνδέεται ο ορθολογισμός με το συναισθηματισμό»
- «η δημοκρατία προσαρμόζεται στις συνθήκες της εποχής μας»

28η Άσκηση:

Για την προώθηση της Ευρωπαϊκής ιδέας η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κατά καιρούς εκπονήσει διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα ... που μπορεί να συμβάλει στη γνωριμία και στη γόνιμη συνεργασία των μαθητών της Ενωμένης Ευρώπης. (σελίδα σχολικού βιβλίου 77)

Απάντηση:

Στην άσκηση αυτή οι μαθητές μπορούν να δουλέψουν σε ομάδες, καταγράφοντας τις εμπειρίες τους από το ευρωπαϊκό ταξίδι τους ή προτείνοντας ενδεχόμενες προτάσεις βελτίωσης των υφιστάμενων ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για άσκηση με ανοιχτό περιεχόμενο, που προϋποθέτει την ύπαρξη σχετικών εμπειριών (Lingua, Comenius) και εναλλακτικών προτάσεων. Για όλους αυτούς τους λόγους, εμείς εδώ δεν προτείνουμε κάποιο υπόδειγμα απάντησης.

29η Άσκηση:

Υποθέστε ότι ένας νεαρός ακροατής -της δικής σας - περίπου ηλικίας- που ήταν παρών στην τελετή και άκουσε τον λόγο, θέλησε στη συνέχεια να ενημερώσει ένα φίλο του, που ζει σε άλλη πόλη για τα σημεία και τις ιδέες του λόγου που του έκαναν μεγαλύτερη εντύπωση.

α) Τι θα του έγραφε άραγε σε μια επιστολή; (μέχρι 300 λέξεις).

β) Εναλλακτικά: Τι θα έγραφε ο ίδιος ακροατής στο φίλο του σχετικά με το τι πιστεύει ότι θα κερδίσουν οι νέοι της Ελλάδας μελλοντικά με την ένταξη της χώρας τους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα; (μέχρι 300 λέξεις). (σελίδα σχολικού βιβλίου 78)

Απάντηση:

α) Αθήνα, 28/5/1979

Αγαπητέ Νικόλα,

Σου γράφω για να σου μεταδώσω μία μοναδική αίσθηση. Την αίσθηση ότι είσαι ή γίνεσαι μέρος της ιστορίας του τόπου σου. Γιατί στην πραγματικότητα, ιστορικές είναι οι στιγμές τις οποίες έζησα σήμερα, ακούγοντας το λόγο του Έλληνα πρωθυπουργού, με αφορμή την υπογραφή της συνθήκης «περί προσχωρήσεως της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας».

Ο πρωθυπουργός της χώρας μας, αφού ευχαρίστησε την ευρωπαϊκή επιτροπή και τις ξένες αντιπροσωπείες για αυτή τους την ιστορική απόφαση, μίλησε για την προσφορά του ελληνικού πνεύματος στον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Στάθηκε ιδιαίτερα, στις προοπτικές και την ευκαιρία που έχει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, να ενισχύσει τις συνεργασίες με τον ευρύτερο βαλκανικό και μεσογειακό χώρο, χάρη στη συμμετοχή της Ελλάδας.

Αυτό όμως, που προκάλεσε ιδιαίτερη εντύπωση στους παριστάμενους, ήταν η εκτενής αναφορά του ομιλητή στο ευρωπαϊκό του όραμα. Ο Κ. Καραμανλής αναφέρθηκε στην ιστορική επιταγή της ευρωπαϊκής ενοποίησης και στη μοναδική ευκαιρία που προσφέρεται μέσω αυτής, για να εξασφαλιστεί η ειρήνη, να προαχθεί ο ευρωπαϊκός πολιτισμός και να αναμορφωθούν οι δημοκρατικοί και πολιτειακοί θεσμοί της Ευρώπης.

Αναγνώρισε την ύπαρξη προβλημάτων λόγω των τεραστίων κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών αλλαγών, αλλά υποστήριξε με θέρμη, ότι η ενοποίηση του κατακερματισμένου ευρωπαϊκού χώρου είναι μονόδρομος.

Επρόκειτο, όπως αντιλαμβάνεσαι, για έναν κατατοπιστικό και αισιόδοξο λόγο με σαφείς αναφορές στο μέλλον και τις προοπτικές της ευρωπαϊκής ιδέας.

Φιλικά, Γρηγόρης

β) Αθήνα, 28/5/1979

Αγαπητέ Νικόλα,

Σου γράφω με αφορμή τη σημερινή υπογραφή της συνθήκης «περί προσωρινής της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας». Αναμφίβολα, πρόκειται για μία τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας, της οποίας τις συνέπειες δεν είμαστε ακόμα σε θέση να αντιληφθούμε και να ορίσουμε.

Πέρα από κάθε διαφωνία -πράγμα λογικό, αφού το άγνωστο, πάντοτε προκαλεί δέος και ανασφάλεια- οι προοπτικές που ανοίγονται, ιδιαίτερα για εμάς τους νέους, είναι μεγάλες.

Πρώτα-πρώτα, τα φαινόμενα του παρελθόντος (έλλειμμα δημοκρατίας, καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κίνδυνος πολέμου) θα εξαφανιστούν. Το κράτος δικαίου θα εμπедωθεί. Οι δημοκρατικοί θεσμοί θα ενισχυθούν και οι πολιτικές ελευθερίες θα κατοχυρωθούν.

Επιπλέον, ως μαθητές (ή ως φοιτητές και σπουδαστές, αύριο) θα έχουμε την ευκαιρία να επισκεφθούμε τις χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης, να ανταλλάξουμε εκπαιδευτικές εμπειρίες, να εμπλουτίσουμε τα εκπαιδευτικά μας προγράμματα και να διευρύνουμε τους επαγγελματικούς μας ορίζοντες.

Η ελεύθερη διακίνηση ιδεών και ανθρώπων σε μία ενιαία ήπειρο εκατομμυρίων ανθρώπων θα διευκολύνει τη λύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε σήμερα και θα προκρίνει των πολυφυλετική και πολυπολιτισμική συνύπαρξη, δίνοντας ένα ηχηρό ράπισμα στα φαινόμενα φυλετικών και πολιτισμικών διακρίσεων, που μοιάζουν να αναβιώνουν.

Τέλος, η γόνιμη ανταλλαγή ιδεών και η οικονομική ενίσχυση που θα δεχθεί η χώρα μας, θα θέσει ένα οριστικό τέρμα στη χρόνια οικονομική καθυστέρηση του τόπου και θα ενθαρρύνει επιχειρηματικές ή άλλες δραστηριότητες, που θα αυξήσουν την απασχόληση και τις ευκαιρίες.

Φιλικά, Γρηγόρης

30η Άσκηση:

Να αξιολογήσετε το επιχείρημα «Αυτή η αναγνώριση της προσίδει την υποχρέωση, ακολουθώντας την αιώνια θέληση που κυβερνά αυτόν τον κόσμο, να παραχωρεί τη νίκη στον καλύτερο και στον πιο δυνατό και να δέχεται την υποταγή των κακών και αδύναμων», σύμφωνα με όσα έχετε διδαχθεί προηγουμένως. (σελίδα σχολικού βιβλίου 79)

Απάντηση:

Το πιο πάνω επιχειρήμα δεν αντέχει αυστηρή κριτική. Πρόκειται για συμπέρασμα που παράγεται με λογικοφανή τρόπο από τις προκειμένες, οι οποίες όμως δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, οι προκειμένες είναι:

- α) η αξία των διαφορών φυλών είναι λίγο ή πολύ μεγαλύτερη.
- β) ο αιώνιος νόμος παραχωρεί τη νίκη στον καλύτερο και στο πιο δυνατό.

Συμπέρασμα: Άρα, κάποιες ανώτερες φυλές πρέπει να κυριαρχήσουν σε κάποιες κατώτερες.

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε, το επιχειρήμα είναι έγκυρο (παράγεται από τις προκειμένες κατά λογική αναγκαιότητα), αλλά είναι και λογικά εσφαλμένο (αναληθές), γιατί δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα (αλήθεια, ποιος είναι αυτός ο «αιώνιος νόμος»;).

31η Άσκηση:

Προσπαθήστε να ανασκευάσετε ορισμένα από τα επιχειρήματα του κειμένου, σε ένα δικό σας κείμενο 200-300 λέξεων. Ποιες έννοιες-αξίες θα προσπαθήσετε να «προστατέψετε» και ποιες θα προβάλετε στην επιχειρηματολογία σας; (σελίδα σχολικού βιβλίου 79)

Απάντηση:

Ο ρατσισμός είναι δόγμα σύμφωνα με το οποίο υπάρχει σύνδεσμος μεταξύ φυλετικών και πολιτιστικών γνωρισμάτων και ότι ορισμένες φυλές είναι ανώτερες από τις άλλες. Το φαινόμενο ξεκινάει όταν στη συνείδηση ενός λαού (ή μιας κοινωνικής ομάδας) για την ανωτερότητα και την «καθαρότητα» του, αναμειχθεί το μίσος για άλλους λαούς-φυλές (ή άλλες ομάδες).

Γενικά, ο ρατσισμός είναι επιγέννημα του ανταγωνιστικού πνεύματος, το οποίο αναπτύχθηκε στις συγκρούσεις μεταξύ ομάδων για κυριαρχία και ενσωματώθηκε στην ιδεολογία, αλλά και τους θεσμούς της κρατικής εξουσίας.

Ωστόσο, επισταμένες έρευνες βιολόγων, ανθρωπολόγων, κοινωνιολόγων και εθνολόγων απέδειξαν το αβάσιμο «περί βιολογικής ανωτερότητας» κάποιας φυλής. Επιπλέον, οι ιστορικές και οι αρχαιολογικές έρευνες, αναγνωρίζουν τις γόνιμες ανταλλαγές μεταξύ των πολιτισμικών συστημάτων και παραδέχονται ότι κανένας πολιτισμός δε δημιουργείται με «παρθενογένεση».

Η ιδέα «περί φυλετικής ή εθνικής καθαρότητας» (ένα ακόμα στοιχείο της ρατσιστικής θεωρίας) δημιουργείται με την οργάνωση μιας «δήθεν» συμπαγούς και αδιαφορο-

ποίησης ομάδας που έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: την υβριστική αποβολή του διαφέροντος και τη μετατροπή του σε απειλητικό εχθρό, την εναντίωση στο ανομοιογενές και τη φρίκη απέναντι στην πολιτισμική διαφορετικότητα.

Και σ' αυτήν την περίπτωση όμως, η επιστήμη αναφέρει με ρητό-κατηγορηματικό τρόπο ότι δεν υπάρχουν φυλετικά «καθαρές» φυλές, αλλά μονάχα φυλές-μιγάδες.

Εξετάζοντας τέλος, τα αίτια του ρατσισμού καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για παράλογη, λογικά εσφαλμένη και αφελή θεώρηση των ανθρωπίνων πραγμάτων. Ως κυριότερη αιτία προβάλλονται τα «στερεότυπα». Οι στερεότυπες αντιλήψεις, ξεκινούν από την απλουστευτική/αφελή τάση του ανθρώπου να κατατάσσει πρόσωπα και γεγονότα σε «κατηγορίες». Τα στερεότυπα είναι αφελή και επικίνδυνα γιατί αποκτούν συχνά την ισχύ αξιωμάτων, τα οποία διευκολύνουν όποιον τα μεταχειρίζεται γιατί τον απαλλάσσουν απ' τη «βάσανο» της κατανόησης, της σύνθεσης και της ανάλυσης δεδομένων, της σκέψης «εν γένει» και φυσικά, της απόδειξης όσων λέει.

Ακριβώς, λοιπόν, επειδή «το στερεότυπο» είναι υπεραπλοϊκό, υπερβολικό και γενικευτικό σχηματοποιείται, συγκρατείται, αφομοιώνεται και χρησιμοποιείται ως το «επιχείρημα» του κάθε ρατσιστή ρήτορα. Εμφανίζεται δηλαδή, ως πεποίθηση η οποία δεν εδραιώνεται σε κάποια υπόθεση που μπορεί να αποδειχθεί ορθή ή λανθασμένη, αλλά σε κάτι το «μεταφυσικό» (σαν τον «αιώνιο νόμο» του κειμένου), το οποίο φυσικά δεν μπορεί να ληφθεί, σε καμία περίπτωση και από κανέναν, ως αντικειμενικό γεγονός.

32η Άσκηση:

Το παρακάτω κείμενο παρουσιάζει διαφορετικές αντιδράσεις του πλήθους απέναντι σε έναν πολιτικό/προπαγανδιστή. Ποιοι παράγοντες υποβοηθούν τη δημιουργία παθητικών δεκτών; Από την άλλη μεριά τι βοηθάει το δέκτη ν' αντισταθεί στην προπαγάνδα; Να απαντήσετε παίρνοντας υπόψη σας την περιγραφή και τα σχόλια του κειμένου· μπορείτε, φυσικά, να προσθέσετε τις προσωπικές σας απόψεις πάνω στο θέμα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 80)

Απάντηση:

Η προοδευτική υστερία που φαίνεται να καταλαμβάνει το πλήθος όταν έρχεται σε επαφή με τον πολιτικό/προπαγανδιστή, δεν ερμηνεύεται μόνο με λογικούς/πρακτικούς όρους, αλλά και με ψυχολογικούς. Ο άνθρωπος αναγκάζεται να υποκύψει όταν κατακλύζεται από επιχειρήματα, δόγματα, «πνευματικά συνθήματα» και κυρίως προπαγανδιστικά μηνύματα.

Χάρη στην προπαγάνδα, διάφοροι πολιτικοί φορείς, μπορούν να επηρεάζουν σε

πολύ μεγάλο βαθμό τη σκέψη και τη συμπεριφορά των μαζών, ιδιαίτερα σε μία εποχή, όπου τα τεχνικά μέσα (τηλεόραση, ραδιόφωνο, επικοινωνίες) παρέχονται απλόχερα.

Σύμφωνα μάλιστα με τη ναζιστική πολιτική θεωρία, οι μεγάλες μάζες δεν κατανοούν τις αφηρημένες έννοιες και συγκινούνται μόνο από το συναίσθημα, στο οποίο βρίσκονται οι πηγές των αντιδράσεών τους, τόσο των θετικών όσο και των αρνητικών. Κατά τους ναζιστές (και όλα τα συναφή ιδεολογικώς καθεστώτα), η δυνατότητα αφομοίωσης στις λαϊκές μάζες είναι περιορισμένη, λόγω της άμβλυσης της διανοητικής τους ικανότητας και της καλλιέργειας ομαδικών συναισθημάτων. Γι' αυτούς τους λόγους, κάθε αποτελεσματική προπαγάνδα περιορίζεται σε ελάχιστα σταθερά σημεία, τα οποία αξιοποιεί με έντονες στερεότυπες φράσεις. Ο λαός, υποστηρίζουν οι ναζιστές, δε θα θυμηθεί παρά τότε μόνο, όταν του επαναλάβουν χίλιες φορές ορισμένες απλές έννοιες.

Η αντίσταση στην προπαγάνδα και στην κάθε είδους «ρινοκερίτιδα» εξαρτάται από τους μηχανισμούς άμυνας που έχει αναπτύξει κάθε πολίτης ξεχωριστά. Η πνευματική καλλιέργεια, επομένως, η ανοχή απέναντι στη διαφορετικότητα, η αναλυτική και κριτική σκέψη και το προσωπικό ήθος είναι εκείνα τα αντισώματα που βοηθούν τον «ανθρώπινο οργανισμό» να αντέξει στις επιθέσεις των «φασισουσών» πολιτικών προτάσεων.

33η Άσκηση:

Διαβάστε τα αποσπάσματα από μια συνέντευξη που έγινε στις 13-8-1985, πρώτα με τον Ιρανό και στη συνέχεια με τον Ιρακινό Πρεσβευτή, σχετικά με τη διένεξη των δύο κρατών. Αν δε γνωρίζετε από άλλη πηγή τα γεγονότα, μπορείτε να αποφασίσετε με βεβαιότητα ποιο από τα δύο κράτη έχει το δίκαιο με το μέρος του; Ποιος ήταν ο εισβολέας; Ποιος βρισκόταν σε κατάσταση άμυνας;

Βρίσκετε ότι κάποιες λέξεις, μέσα από το λόγο των δύο Πρεσβευτών κινδυνεύουν να χάσουν το νόημά τους, «να σκοτωθούν» όπως θα έλεγε ο ποιητής; Συζητήστε το θέμα των διαφορετικών οπικών για το ίδιο ζήτημα, όπως αποτυπώνεται στη γλώσσα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 81)

Απάντηση:

- Προτού προχωρήσουμε στην απάντηση της ερώτησης, κρίνεται σκόπιμο να παρατεθούν ορισμένες πληροφορίες για τον πόλεμο Ιράν - Ιράκ (1980-1988).

Το Σεπτέμβριο του 1980, με αφορμή τις ιρακινόϊρανικές μεθοριακές διαφορές στον ποταμό Σατ αλ-Άραμπ (που σχηματίζεται από τη συμβολή του Τίγρη και του Ευφράτη), αλλά και προτιμώντας να μη διακινδυνεύσει ισλαμική επανάσταση στο εσωτερικό της

χώρας του, ο πρόεδρος του Ιράκ, Σαντάμ Χουσεΐν διέταξε τον ιρακινό στρατό να εισβάλει στην πετρελαιοπαραγωγό νοτιοδυτική ιρακινή επαρχία Χουζεστάν. Τα ιρακινά στρατεύματα εισβολής όμως, συνάντησαν απροσδόκητη και εκπληκτικά αποτελεσματική αντίσταση από το θεωρούμενο ως εξασθενημένο ιρακινό στρατό.

Με αυτή την εισβολή, ξεκίνησε ένας οκτάχρονος πόλεμος φθοράς που έληξε τον Ιούλιο του 1988, όταν το Ιράν ζήτησε εκκευρία, εξαντλημένο από την πολεμική προσπάθεια. Ο απολογισμός του πολέμου, σύμφωνα με εκτιμήσεις ήταν 400.000 νεκροί και 750.000 τραυματίες, ενώ επιβάρυνε και τα δύο κράτη με τεράστια χρέη. Σύμφωνα με εκτιμήσεις ο πόλεμος στοίχισε 644 δις. δολάρια στο Ιράν και 452 στο Ιράκ από ζημιές και απώλεια εσόδων από πετρέλαιο.

(Πηγη: α) Ιστορικός Άτλας 20ος αιώνας, εκδ. Η Καθημερινή, σελ. 166-167, β) Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Larousse-Britannica, εκδ. Πάπυρος, τόμος 30, σελ. 116).

- Χωρίς να γνωρίζουμε την ακρίβεια των γεγονότων, από τους λόγους των δύο πρεσβευτών δεν μπορούμε να διαπιστώσουμε ποιο από τα δύο κράτη έχει το δικαίωμα με το μέρος του ή ποιο κράτος βρισκόταν σε κατάσταση άμυνας. Αυτό συμβαίνει γιατί και οι δύο πρεσβευτές επιθυμούν να επηρεάσουν τον ακροατή υπέρ των θέσεών τους αποκρύπτοντας ή τονίζοντας κάποια συγκεκριμένα γεγονότα. Έτσι, ο Ιρανόσ πρέσβυς τονίζει τις αγριότητες του ιρακινού στρατού αποκρύπτοντας την αποσταθεροποιητική τακτική του Ιράν πριν από την εισβολή, ενώ ο Ιρακινόσ διπλωματικόσ, υπερτονίζει τις εχθροπραξίες του Ιράν και τη συγκέντρωση στρατευμάτων στη μεθόριο, χωρίς να κάνει καμία νύξη για τη σημερινή κατάσταση, τις βιαιοπραγίες των συμπατριωτών του και την αποτελμάτωση του πολέμου.

Φανερή, τέλος, είναι η διαφορετική χρήση των λέξεων από τους δύο διπλωματικούς απεσταλμένους. Οι λέξεις «ειρηνικά», «επίθεση», «νόμιμο δικαίωμα αυτοάμυνας», «υπεύθυνος» χρησιμοποιούνται ανάλογα με «τα μέτρα και τα σταθμά» των δύο ομιλητών. Η εισβολή χαρακτηρίζεται ως αυτοάμυνα, αλλά και ως λουτρό αίματος. Υπεύθυνος ονομάζεται τόσο εκείνος που εξαπολύει την εισβολή, αλλά και αυτόσ που την υφίσταται κ.ο.κ.

34η Άσκηση:

Υποθέστε ότι με την ιδιότητα του πολιτικού σ' ένα από τα εμπόλεμα κράτη προσπαθείτε να πείσετε τους συμπολίτες σας να δεχτούν την ειρήνη που προτείνουν οι αντίπαλοι. Τι είδους επιχειρήματα θα χρησιμοποιούσατε; (σελίδα σχολικού βιβλίου 83)

Απάντηση:

Ας υποδυθούμε τον Ιρακινό πολιτικό:

Συμπολίτες και συμπολίτισσες,

Εδώ και πέντε χρόνια η χώρα μας έχει αποδυθεί σε μία υπερπροσπάθεια προκειμένου να διασφαλίσει την εδαφική της ακεραιότητα και την εθνική της ανεξαρτησία. Όλοι γνωρίζουμε τις υπεράνθρωπες διπλωματικές προσπάθειες που κατέβαλε ο πρόεδρος μας, για να διασώσει την ειρήνη.

Το καθεστώς της γείτονος, όμως, ήταν αδιάλλακτο. Συνέχισε τις προκλήσεις του, επιθυμώντας την αποσταθεροποίηση της χώρας και επιθυμώντας να επιβάλλει ένα θεοκρατικό καθεστώς, με αποκορύφωμα το βομβαρδισμό των παραμεθόριων πόλεών μας, Χαρπίν, Μεντέλη και Ζορμπατία. Τότε, ο στρατός μας αντέδρασε, εισβάλλοντας στο Ιράν και προσπαθώντας να διασώσει την εθνική ανεξαρτησία μας.

Ο πόλεμος ήταν δύσκολος και οι απώλειες μεγάλες και από τις δύο πλευρές, αλλά αυτό που μας ενθάρρυνε ήταν η πίστη μας για το «δίκαιο πόλεμο» τον οποίο διεξήγαγε ο λαός μας. Σήμερα, έπειτα από πέντε χρόνια πολέμου, ο Πρόεδρος μας προτείνει εκκευρία και άμεση κατάπαυση του πυρός. Η ειρήνη, που ζητούμε θα στηρίζεται στην απελευθέρωση και την ανταλλαγή των αιχμαλώτων και στην έναρξη διαπραγματεύσεων. Αυτό που ζητούμε είναι να επιλύσουμε τις διαφορές μας ειρηνικά, ώστε να είμαστε σίγουροι ότι δε θα ξανασυγκρουστούμε στο μέλλον.

35η Άσκηση:

Να συγκεντρώσετε πολιτικούς λόγους από τις εφημερίδες ή να μαγνητοφωνήσετε κάποιο πολιτικό λόγο που μεταδόθηκε από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση. Να παρατηρήσετε αν στους λόγους αυτούς παρουσιάζονται ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του πολιτικού λόγου που αναφέρονται στο παρακάτω απόσπασμα και να τα σχολιάσετε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 83)

Απάντηση:

Εδώ, οι μαθητές μπορούν να δουλέψουν μόνοι τους ή σε ομάδες και να συλλέξουν αποσπάσματα από λόγους πολιτικών αρχηγών και να εξετάσουν αν αυτοί έχουν τα εξής χαρακτηριστικά: πλεονασμούς, κατάχρηση συνωνύμων, διατύπωση βεβαιωτική, έμτονη συναισθηματική φόρτιση και μεγαλοστομίες. Οι μαθητές μπορούν να συλλέξουν πολιτικούς λόγους κατά τη διάρκεια προεκλογικών περιόδων ή και κατά τη διάρκεια ατεγκλήσεων στο Κοινοβούλιο ή σε άλλα Fora. Ως πηγές θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις καθημερινές εφημερίδες, την τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Εμείς για λό-

γους ηθικούς και δεοντολογικούς, δεν παραθέτουμε κάποιο απόσπασμα (όπως κάναμε πιο πάνω), αλλά περιοριζόμαστε να δώσουμε κατευθυντήριες γραμμές για την οργάνωση του υλικού της παρούσας άσκησης.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Να γράψετε τα αντίονυμα των πιο κάτω λέξεων:

1. ανεργάσιτος	6. καταμερισμός
2. άλκιμος	7. επιτάχυνση
3. όμορος	8. κατακερματισμένος
4. οικείος	9. θεμελιώδης
5. αντικειμενικότητα	10. χειραφέτηση

Απάντηση:

1. Προσανατολισμένος, 2. αδύναμος, ανίσχυρος, 3. μακρινός, 4. ξένος, 5. υποκειμενικότητα, 6. συγκεντρωτισμός, 7. επιβράδυνση, 8. ενοποιημένος, 9. ανούσιος, ασήμαντος, 10. υποδούλωση.

2η Ερώτηση:

Να δώσετε την ελληνική ερμηνεία για τους πιο κάτω ξενικούς όρους:

1. O *tempores*, O *mores!*, 2. *ex cathedra*, 3. *ex nihilo nihil*, 4. *ινγκόνιτο*, 5. *in perpetuum*, 6. *in concreto*, 7. *in medias res*, 8. *Ιντερνέι*, 9. *ίντεξ*, 10. *ρεπορτάζ*.

Απάντηση:

1. ω καιροί, ω ήθη!, 2. από καθέδρας, 3. εκ του μηδενός μηδέν, 4. ανεπίσημα (ιδιωτικά), 5. για πάντα, 6. συγκεκριμένα, 7. στο μέσο της υπόθεσης (της πλοκής), 8. διαδικτυο, 9. αλφαβητικός κατάλογος ονομάτων, όρων ή πραγμάτων που βρίσκεται στο τέλος κάθε βιβλίου, 10. δημοσιογραφική έρευνα επάνω σ' ένα θέμα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 17Η

Η ΠΕΙΘΩ ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΛΟΓΟ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο επιστημονικός λόγος διαφέρει από τα προηγούμενα είδη που εξετάσαμε, στα μέσα της πειθούς που χρησιμοποιεί. Από τη φύση του, αποδεικτικός, ερμηνευτικός και περιγραφικός, συνήθως κάνει επίκληση στη λογική, απεκδύεται το μανδύα της συγκινησιακής φόρτισης και του συναισθηματισμού και προσπαθεί να παραμείνει όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικός και απρόσωπος.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Δοκιμάστε να κάνετε μια διαφορετική παραγραφοποίηση του κειμένου. Προσέξτε ιδιαίτερα τη συνοχή του κειμένου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 85)

Απάντηση:

Μια διαφορετική παραγραφοποίηση είναι η ακόλουθη:

α) «η συζήτηση γύρω από τη σκοπιμότητα ... που προβλέπει τη θανατική ποινή (7§3 Συντ. 1975), β) «Τα επιχειρήματα αυτά είναι πολύ σοβαρά ... περιπτώσεις πορείας προς το θάνατο», γ) «Η ανικανότητα της θανατικής ποινής να αποτρέψει ... παρά να σκοτώσουν τα θύματά τους», δ) «Το επιχείρημα της ανελαστικότητας ... εκδόσεως πληνήμενης αποφάσεως», ε) «Το επιχείρημα ότι δεν επιτρέπεται ... προηγείται της ετεροπροστασίας» και στ) «Όταν λοιπόν η κρατική ... όσοι αγωνιούν για τη διατήρησή τους».

2η Άσκηση:

Πώς χαρακτηρίζει ο συγγραφέας τα επιχειρήματα για την κατάργηση της θανατικής ποινής; Είναι πειστικοί οι χαρακτηρισμοί αυτοί; (σελίδα σχολικού βιβλίου 85)

Απάντηση:

Ο Ι. Μανωλεδάκης γράφει: «Τα επιχειρήματα αυτά είναι πολύ σοβαρά, αλλά όχι ακαταμάχτα». Για το συγγραφέα, που προσπαθεί να ανασκευάσει αυτά τα επιχειρήματα με όρους κοινωνικούς/πρακτικούς και νομικούς, τίποτε δεν είναι ακαταμάχτο και άρα, ο χαρακτηρισμός του είναι δικαιολογημένος.

3η Άσκηση:

«Το επιχείρημα ότι δεν επιτρέπεται η αφαίρεση ... την προηγούμενη αυτοπροστασία της». Να σχολιάσετε τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα στο παραπάνω απόσπασμα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 86)

Απάντηση:

Ο συγγραφέας προσπαθεί να ανασκευάσει ένα από τα πιο σοβαρά επιχειρήματα υπέρ της κατάργησης της θανατικής ποινής. Το ότι δηλαδή, «η κρατική εξουσία δεν επιτρέπεται να σκοτώνει». Από άποψη κοινωνική/πρακτική και νομική δεν ενδιαφέρει καθόλου «το ηθικό/μεταφυσικό της υπεροχής της ανθρώπινης ζωής». Έτσι, η επιχειρηματολογία του περιορίζεται στο αν η κοινωνία έχει το νομικό δικαίωμα να αυτοπροστατεύεται, εκτελώντας μέλη της που έχουν επιδείξει αντικοινωνική συμπεριφορά.

Έτσι προτάσσει τα πιο κάτω επιχειρήματα:

1ο επιχείρημα: η ζωή είναι έννομο αγαθό

Το έννομο αγαθό αναγνωρίζεται από μια έννομη τάξη.

Άρα, η έννομη τάξη προστατεύει τη ζωή.

2ο επιχείρημα: Έννομη τάξη έξω από την κρατική εξουσία δε νοείται.

Η αναγωγή του αγαθού «ανθρώπινη ζωή» σε έννομο, οφείλεται στην κρατική εξουσία.

Άρα, είναι παράλογο νομικά, να προτάσσεται το πρώτο απέναντι στη δεύτερη.

3ο επιχείρημα: Από θετική-κοινωνική άποψη στην προστασία προέχει αυτός ή αυτό που παρέχει προστασία.

η ζωή προστατεύεται από την κοινωνία.

Άρα, η αυτοπροστασία προέχει της ετεροπροστασίας.

4η Άσκηση:

Ξαναδιαβάστε τον επίλογο του κειμένου και σχολιάστε τον τόνο που επικρατεί. Ευθυγραμμίζεται ή διαφοροποιείται από τον τόνο του υπόλοιπου κειμένου; Δοκιμάστε να γράψετε έναν επίλογο υιοθετώντας τον ουδέτερο τόνο που χαρακτηρίζει το υπόλοιπο κείμενο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 86)

Απάντηση:

Ξαναδιαβάζοντας το κείμενο του Ι. Μανωλεδάκη, διαπιστώνουμε ότι ο επίλογός του έχει διαφορετικό ύφος και τόνο από το υπόλοιπο κείμενο. Το απρόσωπο, το αναλυτικό και αντικειμενικό ύφος των προηγούμενων παραγράφων δίνει τη θέση του σ' έναν συναισθηματικά φορτισμένο επίλογο. Διάχυτη είναι η ειρωνική, σχεδόν καχχαστική διάθεση του συγγραφέα απέναντι τους -κατά τη γνώμη του- «δήθεν» υπερασπιστές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ο ίδιος υποστηρίζει, ότι μια ριζικά αναμορφωμένη κοινωνία δε θα είχε την ανάγκη των ποινών για να υπάρχει. Γιατί κάθε ποινή προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και άρα, προς την κατάργηση των ποινών, πρέπει να στραφούν οι «υπέρμαχοι» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μία εναλλακτική γραφή του επιλόγου του κειμένου θα ήταν η ακόλουθη: «Τέλος, το επιχείρημα για την αντισυνταγματικότητα της θανατικής ποινής δεν είναι ισχυρό ούτε τυπικά, ούτε ουσιαστικά. Τυπικά, γιατί αντισυνταγματικοί κανόνες στο σύνταγμα δεν υπάρχουν και ουσιαστικά γιατί η θανατική ποινή προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια τόσο, όσο και οι υπόλοιπες ποινές (λ.χ. ισόβια κάθειρξη), που επιβάλλουν τη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, αυτού του οντολογικού στοιχείου της ανθρώπινης ύπαρξης.

Επομένως, όλοι όσοι αγωνίζονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να ζητήσουν την κατάργηση των ποινών, αλλά και τη ριζική αναμόρφωση του συνόλου των δομών της κοινωνίας.

5η Άσκηση:

Σημειώστε τις ειδικές λέξεις (ειδικό λεξιλόγιο) που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, π.χ. ανελαστικότητα της ποινής, διάπραξη εγκλημάτων, νομοθετική οριοθέτηση, έννομο αγαθό. Χρησιμοποιήστε πέντε από αυτές σε φράσεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 86)

Απάντηση:

Οι ειδικές λέξεις που μπορούμε να σταχυολογήσουμε είναι οι ακόλουθες: ανελαστικότητα της ποινής, διάπραξη εγκλημάτων, νομοθετική οριοθέτηση, έννομο αγαθό, δικαστική πλάνη, αντισυνταγματική, ανασταλτικό αποτέλεσμα, η αυτοπροστασία, η ετεροπροστασία, έκδοση πλανημένης απόφασης κ.α.

Οι φράσεις που συνθέσαμε είναι οι πιο κάτω:

- Κύριοι Ένορκοι, προσέξτε! Υπάρχει **κίνδυνος δικαστικής πλάνης!**
- Η **απόφαση** του δικαστηρίου είναι αντισυνταγματική.
- Η **αυτοπροστασία** δεν προκρίνεται στις οργανωμένες κοινωνίες, ως μέσο κατά της εγκληματικότητας.
- Η απόφαση της κυβέρνησης είχε **ανασταλτικό αποτέλεσμα** για τις προγραμματιζόμενες εργατικές κινητοποιήσεις.
- Στην υπόθεση Χ, υπάρχει το ενδεχόμενο έκδοσης **πλανημένης απόφασης**.

6η Άσκηση:

Να γράψετε ένα κείμενο που θα παρουσιάζει: α) το πρόβλημα που απασχολεί το συγγραφέα, β) τη θέση του, γ) τα επιχειρήματά του, δ) το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει. (σελίδα σχολικού βιβλίου 86)

Απάντηση:

Ο Ι. Μανωλεδάκης επιχειρεί «εν έτει» 1978 να ανασκευάσει από άποψη καθαρά νομική/θετική, τα επιχειρήματα των υπέρμαχων της κατάργησης της θανατικής ποινής. Ο ίδιος πιστεύει ότι τα επιχειρήματα αυτά είναι σοβαρά αλλά δεν είναι ακαταμάχητα. Πρώτα-πρώτα, υποστηρίζει ότι η επιβολή της θανατικής ποινής συνάδει με το κοινό αίσθημα, ενώ η αντίληψη ότι ο καταδικασμένος σε θάνατο, αποτελεί μοναδική περίπτωση ανθρώπου που ξεπερνάει τα όρια της ανθρώπινης ύπαρξης, δεν ισχύει απόλυτα, αφού και οι ανίατοι άρρωστοι ή οι άνθρωποι που εκτελούν «αποστολές θανάτου» βρίσκονται στην ίδια «εξωανθρώπινη» κατάσταση.

Όσον αφορά στην αναποτελεσματικότητα της θανατικής ποινής να περιορίσει δρα-

σικά την εγκληματικότητα, δηλώνει ότι κάτι τέτοιο δεν έχει αποδειχτεί στην πράξη. Γιατί υπάρχει η περίπτωση των «επαγγελματιών εγκληματιών» (λ.χ. απαγωγείς), που όταν βρεθούν σε αδιέξοδο προτιμούν να παραδοθούν, παρά να σκοτώσουν τα θύματά τους. Για το συγγραφέα του κειμένου, το ανεπανόρθωτο της ανθρώπινης ζωής είναι ένα εντυπωσιακό επιχείρημα, αλλά αρκετά αδύναμο, αφού καμία ποινή δεν μπορεί να επανορθωθεί εκτός από τη χρηματική. Επιπλέον, η κρατική εξουσία έχει το δικαίωμα (από άποψη θετική/νομική) να αυτοπροστατεύεται γιατί η αυτοπροστασία προέχει της ετεροπροστασίας, και η ζωή ως «έννομο αγαθό», αναγνωρίζεται μόνο από την «έννομη τάξη» (δηλαδή, την κρατική εξουσία), που την προστατεύει. Και από νομικής άποψης, αυτός που παρέχει προστασία είναι αυτός που προηγείται.

Ο Ι. Μανωλεδάκης καταλήγει, τέλος, στο συμπέρασμα, ότι η θανατική ποινή δεν είναι αντισυνταγματική γιατί αφενός δεν υπάρχουν στο σύνταγμα, αντισυνταγματικοί κανόνες και αφετέρου, γιατί η θανατική ποινή προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, όσο και οι υπόλοιπες ποινές (λ.χ. ισόβια κάθειρξη). Επομένως, γράφει ο Ι. Μανωλεδάκης, οι άνθρωποι που αγωνίζονται για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, πρέπει να στρέψουν την προσοχή τους σε κάθε ποινή που προσβάλλει την οντολογικότητα του ανθρώπου και σε μία ριζική αναδιάρθρωση της κοινωνικής δομής.

7η Άσκηση:

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί το προλογικό μέλος της επίσιας αναφοράς που συντάσσει η Διεθνής Αμνηστία στο πλαίσιο της εκστρατείας της για την κατάργηση της θανατικής ποινής. Να το συγκρίνετε με το αντίστοιχο επιστημονικό κείμενο που προηγήθηκε και να εντοπίσετε τις διαφορές του ως προς τους τρόπους πειθούς και το ύφος του, λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό για τον οποίο γράφτηκε το κάθε κείμενο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 86)

Απάντηση:

Στο κείμενο της Διεθνούς Αμνηστίας υπάρχουν σαφέστερες διαφορές ως προς τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιούνται και ως προς το ύφος, που επιλέγεται από τους συντάκτες του. Η ψυχρή νομική/θετική θεώρηση του Ι. Μανωλεδάκη δεν ακολουθείται, αλλά απλά, προκρίνεται ένας συνδυασμός μεταξύ λογικής και συναισθήματος, που διανθίζεται από τη χρήση συγκεκριμένων παραδειγμάτων και τεκμηρίων (έκθεση του Ο.Η.Ε. για την αναποτελεσματικότητα της θανατικής ποινής), με σαφή στόχο την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την καταστρατήγησή τους από την εφαρμογή της συγκεκριμένης ποινής.

8η Άσκηση:

Υποθέστε ότι σε μια ξένη χώρα επίκειται η εκτέλεση ενός νεαρού θανατοποινίτη. Το γεγονός έλαβε διεθνείς διαστάσεις.

α) Στην πόλη σας έχει δημιουργηθεί μια κίνηση διαμαρτυρίας για την επικείμενη εκτέλεση και σας αναθέτουν τη σύνταξη μιας σχετικής επιστολής. Συντάξτε την επιστολή (μέχρι 300 λέξεις) προς τον Πρόεδρο της χώρας (X) υποστηρίζοντας το αίτημα για την μη εκτέλεση του θανατοποινίτη.

Ή

β) Να υποθέσεις ότι αποφασίζεις να κοινοποιήσεις τις απόψεις σου για το θέμα της θανατικής ποινής με ένα άρθρο σου σε τοπική εφημερίδα. Στο κείμενό σου μπορείς αρχικά να αναφερθείς σε κάποιο από τα επιχειρήματα των κειμένων που διάβασες (του Ι. Μανωλεδάκη και της Διεθνούς Αμνηστίας), να συμφωνήσεις ή να προσπαθήσεις να τα ανασκευάσεις, και στη συνέχεια να αναπτύξεις τη δική σου άποψη (400-500 λέξεις περίπου). (σελίδα σχολικού βιβλίου 90)

Απάντηση:

α) Αθήνα 9/6/2002

Αξιότιμε Κύριε X

Με αφορμή την επικείμενη εκτέλεση του J.G., στα τέλη του μηνός, σας γράφουμε για να σας γνωστοποιήσουμε τη δυσaréσκεια και την αποδοκιμασία μας. Δεν κρύβουμε τον αποτροπιασμό μας για την εγκληματική πράξη που διέπραξε και καταδικάζουμε την «αντικοινωνική συμπεριφορά», που στερεί ανθρώπινες ζωές.

Ωστόσο απορρίπτουμε απερίφραστα, την επιβολή της θανατικής ποινής.

Κύριε Πρόεδρε, υπάρχουν κοινωνίες που σέβονται την ανθρώπινη ζωή και άλλες που την περιφρονούν. Χωρίς αμφιβολία, η δική σας ανήκει στις πρώτες. Η θεώρηση, όμως, της ανθρώπινης ζωής, ως υπέρτατη αξία και αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα, αφορά εξίσου στον «άγγελο» και στον εγκληματία.

Κατανοείται βέβαια, ότι η εμμονή της χώρας σας στην επιβολή θανατικών ποινών και εκτελέσεων θανατοποινιτών, προτρέπει την κοινωνία να εξισωθεί με το χειρότερο εγκληματία και να δράσει με τα δικά του κριτήρια περί σημαντικού και ασήμαντου.

Η θανατική ποινή, κύριε Πρόεδρε, αποτελεί πλήρη και οριστική άρνηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έτσι όπως ορίζονται από τα διεθνή πρότυπα, που έχουν υιοθετηθεί από τα Ηνωμένα Έθνη και τους περιφερειακούς οργανισμούς, ήδη από το

1948. Θα έχετε υπόψη σας, επίσης, ότι ο ΟΗΕ διαπίστωσε επισήμως, πριν από δεκατέσσερα χρόνια (1988), πως σε καμία χώρα δεν πιστοποιήθηκε σχέση ανάμεσα στη θανατική ποινή και τη μείωση της εγκληματικότητας.

Κύριε Πρόεδρε, με την ειλημμένη απόφασή σας, για την εκτέλεση της ποινής του νεαρού J.G., αρνείστε την αρχή της αποκατάστασης και της επανένταξης του κατηγορουμένου στην κοινωνική ζωή, λησμονώντας τη διακήρυξη του διαφωτισμού, «πως σκοπός της ποινής δεν είναι η εξόντωση του δράστη, αλλά ο σωφρονισμός του».

Με εκτίμηση,

Για την Κίνηση Πολιτών υπέρ της σωτηρίας του J.G.,

Γιώργος Παπαχρήστου.

β) Στη σημερινή εποχή, η αναποτελεσματικότητα, τόσο των διωκτικών αρχών, όσο και των επιβαλλομένων ποινών, που συνεχούν και προφυλάσσουν ένα κοινωνικό σύνολο, θέτει επιτακτικά, το ζήτημα της επιβολής της θανατικής ποινής. Άλλωστε, δεν είναι λίγες οι φωνές που πληθαίνουν και θέτουν θέμα επαναφοράς της ποινής του θανάτου στη χώρα μας.

Από τους υποστηρικτές της επιβολής της θανατικής ποινής προβάλλονται ως επιχειρήματα τα ακόλουθα: πολλές φορές ο θάνατος θεωρείται ως η πιο δίκαιη, τάχα, τιμωρία (ιδιαίτερα σε περιπτώσεις εμπορίας ναρκωτικών και ειδεχθών εγκλημάτων) γιατί μέσω αυτής αποφεύγεται ο κίνδυνος απόδρασης, αλλά και γιατί όσο πιο αυστηρή είναι η ποινή, τόσο πιο έντονα εκφοβίζει και σωφρονίζει.

Ακούγεται επίσης, ότι η ανθρώπινη κοινωνία, όταν προσβάλλεται το «κοινό αίσθημα» (λ.χ. το παράδειγμα της Γαλλίας με την απαγωγή και το φόνο του μικρού παιδιού), δεν έχει την υποχρέωση να φεισθεί τη ζωή κάποιου που δε σέβεται τις ζωές των συνανθρώπων του.

Το πιο σοβαρό επιχείρημα όμως είναι, ότι η θανατική ποινή προλαμβάνει το έγκλημα και αντιμετωπίζει καλύτερα την εγκληματικότητα.

Το ζήτημα, όμως, της επαναφοράς της θανατικής ποινής, πρέπει να τεθεί στη σωστή βάση του. Ότι, δηλαδή, η ζωή είναι η υπέρτατη αξία της κοινωνίας μας και απαλλοτριώτο/εγγενές δικαίωμα κάθε ανθρώπου ανεξαρτήτως καταγωγής, θρησκείας, χρώματος, γλώσσας, κοινωνικής ή νοπτικής καταστάσεως. Δεχόμαστε, επίσης, ως αξίωμα, ότι υπάρχουν ανθρώπινες κοινωνίες που θεωρούν την ανθρώπινη ζωή, υπέρτατη αξία και άλλες που την περιφρονούν.

Η χώρα μας αναμφίβολα έχει επιλέξει να ανήκει στις πρώτες που σέβονται την ανθρώπινη ζωή. Όμως, αυτός ακριβώς, ο σεβασμός αφορά τόσο στη ζωή του νομοταγούς

πολίτη όσο και στη ζωή του εγκληματία. Εκτελώντας έναν άνθρωπο, για μία -ομολογουμένως- αποτρόπαια και αντικοινωνική συμπεριφορά, η πολιτεία εξισώνεται με το δράστη και καλείται να λειτουργήσει με τα δικά του κριτήρια συμπεριφοράς. Δηλαδή, την αδιαφορία, την κυνικότητα και την ωμότητα απέναντι στην ανθρώπινη ζωή.

Επιβάλλοντας και εφαρμόζοντας την ποινή του θανάτου, αναιρούμε το δικαίωμα της αποκατάστασης και της κοινωνικής επανένταξης του δράστη, θεωρώντας τον ανίκανο να κατανοήσει τα σφάλματά του και άρα, να σωφρονιστεί.

Οι αιτίες τέλος, της εγκληματικότητας δεν εξαλείφονται με τη θανάτωση ορισμένων εγκληματιών. Μία έρευνα του Ο.Η.Ε., το 1988, διαπίστωσε ότι σε καμία χώρα που εφαρμόζεται αυτή η ποινή, δεν πιστοποιήθηκε σχέση ανάμεσα σ' αυτήν και τη μείωση της εγκληματικότητας. Αντίθετα, λαμβάνοντας υπόψη μας, ότι κανένα δικαστικό/νομοθετικό σύστημα δεν είναι αδέκαστο, και ότι η διαφθορά είναι δυνατό να προσβάλλει όλα τα κοινωνικά στρώματα, καταλαβαίνουμε ότι οι οργανωτές των Καρτέλ ναρκωτικών, της «σωματεμπορίας» κ.α., δεν πρόκειται ποτέ, όχι να τιμωρηθούν, αλλά να δικαστούν.

Θα μπορούσαμε, εδώ, να αναφέρουμε πολλά για τη «δικαστική πλάνη» ή τη «ρατσιστική χρήση» της ποινής από διάφορα καθεστώτα. Πρέπει, όμως, να σημειώσουμε και αυτό: Τα σοβαρά εγκλήματα (αυτά με τα οποία, «προσβάλλεται το κοινό αίσθημα») διαπράττονται είτε ύστερα από ψυχρό υπολογισμό (πολιτικά εγκλήματα, τρομοκρατία), οπότε η θανατική ποινή ως συνέπεια του εγκλήματος θεωρείται πιο απίθανη από τη διαφυγή, είτε κάτω από συνθήκες πάθους και ψυχικής υπερδιέγερσης, οπότε είναι πρακτικά αδύνατο να σταθμιστούν από το δράστη οι συνέπειες της πράξης του, όπως υποστηρίζουν αυτοί που «κόπονται» για τη μείωση της εγκληματικότητας. Σε άλλες περιπτώσεις οι δράστες είναι ψυχικά ή διανοητικά άρρωστοι και συνεπώς δεν αισθάνονται φόβο για τη θανατική ποινή.

Για όλους αυτούς τους λόγους, κάθε συζήτηση για την επαναφορά ή όχι της θανατικής ποινής πρέπει να ξεκινάει και να τελειώνει με το άρθρο 3 της οικουμενικής διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου (10/12/1948) και τη Διακήρυξη της Στοκχόλμης (11/12/1977) για τη θανατική ποινή.

9η Άσκηση:

Το κείμενο που διαβάσατε είναι επιστημονικό -γίνεται όμως προσπάθεια από το συγγραφέα να γραφεί με εκλαϊκευμένο τρόπο, ώστε να γίνεται κατανοητό και από αναγνώστες που δεν είναι ειδικοί στο θέμα. Να διατυπώσετε με δικά σας λόγια την ανθρωπική αρχή, λαμβάνοντας υπόψη τις παραγράφους 3, 4 και 10. (σελίδα σχολικού βιβλίου 95)

Απάντηση:

«Ανθρωπική αρχή», ονομάζεται η αρχή με την οποία ο άνθρωπος προσπαθεί να ερμηνεύσει το «σχέδιο» και το σκοπό του σύμπαντος. Σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία, που διατυπώθηκε για πρώτη φορά απ' τον Κοπέρνικο και επαναδιατυπώθηκε από άλλους διανοητές (B. Carter, J. Wheeler), το σύμπαν ακόμα και στα αρχικά του στάδια, μπορεί να ερμηνευτεί με βάση την παρουσία του ανθρώπου, ως παρατηρητή.

10η Άσκηση:

Ο συγγραφέας εκθέτει διάφορες επιστημονικές παρατηρήσεις ως δεδομένα που συνηγορούν υπέρ της ανθρωπικής αρχής. Να τις επισημάνετε και να παρατηρήσετε πως τεκμηριώνει τη θέση του με τα δεδομένα αυτά. (σελίδα σχολικού βιβλίου 95)

Απάντηση:

Οι επιστημονικές παρατηρήσεις είναι οι ακόλουθες:

«η ανθρώπινη κλίμακα συμπίπτει περίπου ... και της Πυρηνικής Κλίμακας», «Ένα πρωτόνιο, για παράδειγμα ... 2×10^{33} gr.», «ο γεωμετρικός μέσος όρος ... μάζα του ανθρώπινου σώματος», «οι γραμμικές, εξάλλη, διαστάσεις ... που συνδέει με κατάλληλο τρόπο το μικρό κόσμο με το μεγάκοσμο».

Χρησιμοποιώντας, λοιπόν, τα πιο πάνω επιστημονικά στοιχεία, ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι η ανθρώπινη δημιουργία έχει κάποια σημασία στο Σύμπαν· αυτή της παρατήρησης και της μελέτης του.

11η Άσκηση:

Ποια είναι τα αδύνατα σημεία της θεωρίας και ποια τα πλεονεκτήματά της; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στο ίδιο το κείμενο (βλ. κυρίως τις παραγρ. 16, 17). (σελίδα σχολικού βιβλίου 95)

Απάντηση:

Τα αδύνατα σημεία της πιο πάνω «ανθρωπικής θεωρίας» εστιάζονται κυρίως στις νοητικές ακροβασίες των επιστημονικών συλλογισμών της (η ύπαρξη του παρατηρητή είναι απαραίτητη για τη δημιουργία του σύμπαντος, όσο και το σύμπαν για τη δημιουργία του παρατηρητή) και τις μεταφυσικές-θεολογικές προεκτάσεις της, που ελάχιστα γίνονται δεκτές από την επιστημονική κοινότητα.

Το αναμφίβολο πλεονέκτημά της είναι όμως, το ότι: «ανασύρει και πάλι τον άνθρωπο από την ασημαντότητα και τον τοποθετεί σε θέση περίοπτη».

12η Άσκηση:

Για να καταλήξουν οι επιστήμονες σε συμπεράσματα, είναι υποχρεωμένοι να θέτουν διαρκώς ερωτήματα στα οποία καλούνται να δώσουν απαντήσεις. Ποια ερωτήματα εντοπίζετε στο συγκεκριμένο κείμενο και με ποιο τρόπο ο συγγραφέας επιχειρεί να απαντήσει στο «ριζικότερο» από αυτά; (σελίδα σχολικού βιβλίου 95)

Απάντηση:

Τα ερωτήματα που μπορούμε να εντοπίσουμε στο κείμενο είναι τα εξής: i) «η ύπαρξη σκοπιμότητας στο Σύμπαν», ii) «Αν η ένταση της βαρύτητας ήταν, για παράδειγμα, μερικές φορές μεγαλύτερη, η ενέργεια θα έπρεπε να παράγεται ... οι οργανισμοί να αναπτυχθούν», iii) «και αν η ένταση της βαρύτητας ήταν μία τάξη μεγέθους ... που εκπέμπουν λίγη ακτινοβολία», iv) «Αν η ένταση της ηλεκτρομαγνητικής δυνάμεως ... θα ήταν αδύνατος», v) «Υπάρχει, άραγε, κάποιος επιστημονικός -και όχι θεολογικός ή μεταφυσικός λόγος, που το σύμπαν έχει αυτή τη σκοπιμότητα;», vi) «Αν όμως ελάχιστες ... που υπήρξε ποτέ»;

Ο Γ. Γραμματικάκης επιχειρεί να απαντήσει στο «ριζικότερο» των ερωτημάτων, εκθέτοντας και ελέγχοντας τη θεωρία του J. Wheeler: δηλαδή ότι κάθε γεγονός του μικρόκοσμου, υπάρχει, μόνο αν παρατηρηθεί και ότι το σύμπαν είναι απαραίτητο για τη δημιουργία του παρατηρητή, όσο και ο παρατηρητής για τη δημιουργία του σύμπαντος.

13η Άσκηση:

Ποια είναι τελικά η άποψη του συγγραφέα για την ανθρωπική αρχή; τη δέχεται ανεπιφύλακτα; Την απορρίπτει; Την αποδέχεται παρά τις επιφυλάξεις του για τα μειονεκτήματα που παρουσιάζει; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με παραπομπές σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 95)

Απάντηση:

Ο Γ. Γραμματικάκης, σε γενικές γραμμές αποδέχεται τη σκοπιμότητα στην ύπαρξη του Σύμπαντος. Δείχνει ότι ελέγχει «την ανθρωπική αξία» και ιδιαίτερα τη θεωρία του J. Wheeler. Στην ουσία, όμως, καταλήγει στην εξής διατύπωση: «Κατά τη γνώμη του συγ-

γραφέα του παρόντος βιβλίου, η αποδοχή της ανθρωπικής αρχής συνεπάγεται ένα Σύμπαν διάσπαρτο από νοήμονα σύμπαντα».

Οι επιφυλάξεις του όσον αφορά στην ανεπιφύλακτη αποδοχή της «ανθρωπικής θεωρίας» εστιάζονται στην ύπαρξη ενός ή πολλών συμπάντων, που φιλοξενούν ζωή: «Αν δεχθεί κανείς την ανθρωπική αρχή, το Σύμπαν φαίνεται εξαιρετικά σπάταλο. Γιατί, απειροελάχιστη μόνο από την ύλη ή τις διαδικασίες του χρησιμοποιούνται για τον τελικό σκοπό [...]. Εκτός εάν το σχέδιο υπήρξε πολύ πιο φιλόδοξο: Και υπάρχουν, συνεπώς, δισεκατομμύρια πλανήτες που φιλοξενούν ζωή· και αυτή πάλι η ζωή εμφανίζεται σε μεγάλη ποικιλία μορφών, που κάποιες δεν θα έχουν τις δικές μας αδυναμίες ή περιορισμούς στη νόηση».

14η Άσκηση:

Προσέξτε με ποιους τρόπους επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των παραγράφων 1-8 (π.χ. με τις μεταβατικές λέξεις και φράσεις του κειμένου). (σελίδα σχολικού βιβλίου 96)

Απάντηση:

Η συνοχή μεταξύ των παραπάνω παραγράφων επιτυγχάνεται ως εξής:

- από την πρώτη στη δεύτερη παράγραφο με τις λέξεις, «η προσεκτική, όμως, μελέτη».
- Από τη δεύτερη στην τρίτη με τις λέξεις «αυτές και άλλες».
- Από την πέμπτη στην έκτη με τις λέξεις, «Αν η ένταση».
- Από την έκτη στην έβδομη με το σύνδεσμο, «Διότι».
- Από την έβδομη στην όγδοη με τις λέξεις, «Σύμφωνα με ...».

Η συνοχή της τέταρτης και της πέμπτης παραγράφου εξασφαλίζεται νοηματικά και εννοιολογικά.

15η Άσκηση:

Το κείμενο αυτό περιέχει ένα ειδικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν οι φυσικές επιστήμες. Να τα καταγράψετε και να σχηματίσετε με ορισμένες από αυτές τις λέξεις δικές σας προτάσεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 96)

Απάντηση:

Οι λέξεις που ανήκουν στο ειδικό λεξιλόγιο των φυσικών επιστημών είναι οι ακόλουθες: «εσωτερική αλληλουχία», «ανθρώπινη κλίμακα», «γεωμετρικός μέσος όρος»,

«αστρονομική πυρηνική κλίμακα», «γραμμικές διαστάσεις», «μάζα», «μικρόκοσμος», «μεγάκοσμος», «φυσικές σταθερές», «υπέρθερμη σφαίρα», «πυρηνοσύνθεση», «συντίθεται», «ηλεκτρομαγνητική δύναμη», «συμπαντικός κύκλος», «γαλαξιών», «αστρικών σωμάτων» κ.α.

Οι φράσεις που σχηματίζονται είναι οι ακόλουθες:

- Το Σύμπαν περιέχει ποικιλία γαλαξιών.
- Δισεκατομμύρια είναι τα αστρικά σώματα που βρίσκονται στο σύμπαν.
- Οι χημικές αντιδράσεις γίνονται σε ειδικά ερευνητικά εργαστήρια.
- Η ηλεκτρομαγνητική δύναμη που απελευθερώθηκε ήταν τεράστιας ισχύος.
- Το νερό συντίθεται από δύο μόρια υδρογόνου και ένα μόριο οξυγόνο (H₂O).
- Η Κβαντομηχανική είναι κλάδος της φυσικής.

16η Άσκηση:

Ενδόμυχες επιθυμίες, περίοπτη θέση, νοήμονα όντα, ριζικότερο ερώτημα, ακατανόητο γεγονός, ωραιοποιεί, εξουδετερώνουν, ασημαντότητα, αποδοχή: να βρείτε άλλες λέξεις και φράσεις ισοδύναμες.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 96)

Απάντηση:

Ενδόμυχες επιθυμίες = ευσεβείς πόθοι, μύχιες επιθυμίες.
 περίοπτη θέση = επιφανής, αξιοθαύμαστη θέση
 νοήμονα όντα = σκεπτόμενες υπάρξεις
 ριζικότερο ερώτημα = ουσιαστικότερο, σημαντικότερο ερώτημα
 ακατανόητο γεγονός = ασαφές, ακατάληπτο γεγονός
 ωραιοποιεί = εξωραϊζει, εξιδανικεύει
 εξουδετερώνουν = αδρανοποιούν, ακινητοποιούν
 ασημαντότητα = άνευ σημασίας
 αποδοχή = συγκατάβαση, συμφωνία, συγκατάθεση.

17η Άσκηση:

Νοητικές ακροβασίες, μακραίωνη εξέλιξη, εσωτερική αλληλουχία, αρχέγονη, ερήμην, μικρόκοσμος: να σχηματίσετε με τις λέξεις αυτές δικές σας προτάσεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 96)

Απάντηση:

Οι προτάσεις που ζητούνται είναι:

- Δεν έχει δομημένο λόγο και αρέσκεται στις **νοητικές ακροβασίες**.
- Ο άνθρωπος μέσα από τη **μακραίωνη εξέλιξη** του, πέτυχε να κυριαρχήσει στο φυσικό περιβάλλον, με καταστροφικές συνέπειες γι' αυτό και για τον ίδιο.
- Μεταξύ αιτίου και αποτελέσματος υπάρχει μία **εσωτερική αλληλουχία**.
- Η διαμόρφωση των κοινωνικών συστημάτων είναι **αρχέγονη** διαδικασία.
- Καταδικάστηκε «δix εις θάνατον» **ερήμην** του.
- Ο **μικρόκοσμος** της «γυάλινης οθόνης» είναι απατηλός και επικίνδυνος.

18η Άσκηση:

Να επισημάνετε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του επιστημονικού λόγου στο παρακάτω κείμενο, καθώς και τα βασικά σημεία της συλλογιστικής πορείας του συγγραφέα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 96)

Απάντηση:

Πρόκειται για επιστημονικό λόγο που ερευνά τη δυνατότητα παρατήρησης του σύμπαντος από τον άνθρωπο. Ο λόγος του κειμένου έχει όλα αυτά τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν ένα επιστημονικό κείμενο: αντικειμενικότητα, περιγραφικότητα, αναλυτική σκέψη, προσπάθειες ερμηνείας και επεξήγησης.

Τα βασικά σημεία της συλλογιστικής πορείας του συγγραφέα είναι τα ακόλουθα:

- Δεν έχει καμία σημασία αν το σύμπαν είναι άπειρο ή πεπερασμένο.
- Εμείς παρατηρούμε (αν διαθέτουμε τέλεια τεχνολογία) μόνο τον ορίζοντα των γαλαξιών που εκτείνονται γύρω μας σε ακτίνα $c \cdot t$, όπου c η ταχύτητα του φωτός και t η ηλικία του σύμπαντος.
- Το μέρος του σύμπαντος μέσα στον ορίζοντα του Γαλαξία, αποτελεί την αιτιατή περιοχή (casual region) του Γαλαξία μας, όπου μπορούμε να ξέρουμε τι συμβαίνει.
- Με το πέρασμα του χρόνου ο ορίζοντας μας μεγαλώνει, επεκτεινόμενος με την ταχύτητα του φωτός.
- Συγχρόνως, οι γαλαξίες απομακρύνονται από την «αιτιατή περιοχή μας» με ταχύτητα μικρότερη από το φως.
- Συνεπώς, κάθε φορά στην αιτιατή περιοχή μας, θα υπάρχει πάντα κάποιο καινούργιο τμήμα του σύμπαντος.

19η Άσκηση:

Ποιο είναι το πρόβλημα που απασχολεί σήμερα ορισμένους επιστήμονες; Γιατί ακόμα και οι ειδικοί δεν μπορούν να παρακολουθήσουν την εξέλιξη των επιστημονικών θεωριών; Ποια σημασία θα είχε για τον άνθρωπο η ανακάλυψη μιας ενιαίας θεωρίας που θα ερμήνευε τους νόμους του σύμπαντος; Απαντήστε αφού διαβάσετε το παρακάτω σχετικό κείμενο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 98)

Απάντηση:

Το πρόβλημα που απασχολεί σήμερα ορισμένους επιστήμονες είναι η ανακάλυψη και η διατύπωση «της τελικής θεωρίας του σύμπαντος». Η σημασία που θα είχε για τον άνθρωπο μία τέτοια ανακάλυψη θα ήταν τεράστια και σχεδόν, επαναστατική. Αυτό θα σήμαινε, ότι το σύνολο του ανθρώπινου πληθυσμού, που βρίσκεται, λόγω εκπληκτικής επιστημονικής προόδου, στο περιθώριο, θα καταλάβαινε τους νόμους που κυβερνούν το σύμπαν και καθορίζουν την ίδια μας την ύπαρξη.

Και αυτό θα ήταν πολύ σημαντικό, αν αναλογιστούμε, ότι σήμερα από τους ειδικούς επιστήμονες, μόνο ένα μικρό τμήμα μπορεί να διατηρήσει επαφή με τις προόδους της επιστημονικής γνώσης, αυτό που αφιερώνει το χρόνο του και εκπαιδεύεται σε μία μικρή περιοχή της επιστήμης (εξειδίκευση). Ο ρυθμός της προόδου είναι τέτοιος και τόσος, που όσα μαθαίνει κανείς, είτε στο σχολείο, είτε στα ανώτερα/ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, είναι πάντοτε πεπερασμένα.

20η Άσκηση:

Υπάρχει η άποψη ότι οι ηθικές, αξιολογικές κρίσεις, οι πολιτιστικές παραδόσεις ... Η αντίθετη άποψη υποστηρίζει ότι, επειδή ο κρατικός ... επηρεάζουν την επιστήμη, όπως και κάθε άλλο κοινωνικό θεσμό. Να συζητήσετε τις προηγούμενες απόψεις. Στη συνέχεια να διαβάσετε το παρακάτω θέμα, καθώς και τα συνοδευτικά του κείμενα, και να διατυπώσετε τις απόψεις σας σχετικά με την κοινωνική ευθύνη ή την ουδετερότητα της επιστήμης. (σελίδα σχολικού βιβλίου 96)

Απάντηση:

Η επιστήμη αναπτύσσεται πάντα σε σχέση και άμεση συνάρτηση με την πρακτική δραστηριότητα των ανθρώπων και εξελίσσεται παράλληλα με την κοινωνική εξέλιξη και πρόοδο. Αποφασιστικός παράγοντας για την ανάπτυξη και την εξέλιξή της, είτε γενικά,

είτε σε συγκεκριμένους κλάδους, είναι οι ανάγκες της κοινωνίας και οι απαιτήσεις της ζωής των ανθρώπων, της τεχνικής και της παραγωγής.

Σήμερα, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η επανάσταση στις επικοινωνίες και την υψηλή τεχνολογία είναι ισχυρή και παρουσιάζει αντινομίες. Επομένως, τίθεται το ερώτημα για την κοινωνική ευθύνη ή την ουδετερότητα της επιστήμης. Αν ο χρόνος γύριζε πίσω στις αρχές της Βιομηχανικής Επανάστασης, η απάντηση θα ήταν κατηγορηματική υπέρ της ευεργετικότητας της επιστήμης.

Ο σημαντικότερος λόγος που απαξιώνει την ιδέα της ουδετερότητας της επιστήμης σήμερα, είναι η διασύνδεσή της με τις πολεμικές προσπάθειες, τα διατροφικά σκάνδαλα (εκβιομηχάνιση της αγροτικής και της κτηνοτροφικής παραγωγής) και την εκμετάλλευση του Τρίτου κόσμου. Όπως γίνεται αντιληπτό, η κριτική αυτή αφορά τόσο στη στάση του επιστήμονα, ως ηθική και κοινωνική οντότητα, όσο και στην ύπαρξη (και άρα, τήρηση) ενός κώδικα ηθικής και δεοντολογίας.

Ο επιστήμονας, ως φορέας της επιστημονικής γνώσης και της εφαρμογής της για την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών, μπορεί να προβάλλει την άρνησή του στην καταστροφική χρήση των επιτευγμάτων της ανθρώπινης γνώσης. Είναι βέβαια δύσκολο, όχι όμως και ακατόρθωτο, γιατί ο επιστήμονας μπορεί να αυτονομηθεί, να αυτοενεργήσει, συντριβοντας τα εξουσιαστικά πλέγματα που τον κρατούν δέσμιο οικονομικών συμφερόντων.

21η Άσκηση:

Να συζητήσετε τις δύο προηγούμενες απόψεις. Είναι δυνατό ακόμη και σήμερα η επιστήμη να εμμένει στο σύνθημα «η αλήθεια για την αλήθεια» και να διακηρύσσει την πολιτική της ουδετερότητα ή μήπως είναι καιρός να κάνει την (αυτο)κριτική της και να αντιμετωπίσει την κοινωνική της ευθύνη; Διαβάστε και τα παρακάτω σχετικά κείμενα και αξιολογήστε τα επιχειρήματά τους. (σελίδα σχολικού βιβλίου 100)

Απάντηση:

Όπως προαναφέρθηκε, ειδικά στη σημερινή περίοδο, το αίτημα για την (αυτο)κριτική της επιστήμης, προβάλλει επιτακτικότερο από ποτέ. Οι δικαιολογίες που προβάλλονται από επιστήμονες, αλλά κυρίως από εκπροσώπους οργανισμών, ομίλων ή εταιρειών που καρπώνονται τα οφέλη της επιστημονικής έρευνας, στηρίζονται στην «ουδετερότητα» και την «ανεξαρτησία» της επιστημονικής έρευνας.

Πρόκειται για ένα παραπειστικό επιχειρήμα που αγνοεί το ότι η επιστήμη αναπτύσ-

σεται και εξελίσσεται σε σχέση και άμεση συνάρτηση με τις ανάγκες της κοινωνίας. Άρα το ερώτημα μπορεί να διατυπωθεί με την εξής μορφή: «Επιστήμη: για ποιο λόγο;» και να συμπληρωθεί με ένα ακόμα: «Τι είδους κοινωνία θέλουμε;».

Κανένας δεν αμφισβητεί την ευεργετική επίδραση της επιστημονικής έρευνας και της τεχνολογίας. Αυτό που αμφισβητείται έντονα είναι ο «κοινωνικός ρόλος» του επιστήμονα, ο τρόπος που η επιστήμη χρησιμοποιείται και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα της χρήσης της. Τα δύο τελευταία εξαρτώνται από κοινωνικούς στόχους και από το ποιος αποφασίζει για αυτούς τους στόχους. Όσο για το «ρόλο» του επιστήμονα, λίγα μένουν να προστεθούν ακόμα. Ο επιστήμονας λόγω της θέσης του (βρίσκεται πιο κοντά απ' όλους στη γνώση και την αλήθεια) μπορεί να συμβάλει στη «συνύπαρξη όλων των ανθρώπων με ειρήνη, στην παροχή των αναγκαίων για τη ζωή αγαθών και στη μόρφωση» και στη χρήση της επιστημονικής γνώσης για πανανθρώπινα και όχι ιδιωτικά/εθνικά οφέλη.

22η Άσκηση:

Να συζητήσετε τις παρακάτω απόψεις και έπειτα να εκθέσετε γραπτά τις δικές σας για το ίδιο θέμα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 102)

Απάντηση:

Η εκπαίδευση του ανθρώπου, η «εξημέρωσή» του και η καλλιέργεια του ανθρωπιστικού ιδεώδους είναι οι λύσεις που προτείνονται απέναντι στη συνεχιζόμενη χρήση της τεχνολογίας και της επιστημονικής γνώσης προς «ίδια ωφέλη» και εύκολο πλουτισμό.

Στη σημερινή εποχή, εποχή της υψηλής τεχνολογίας, της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, της ανόδου των παραγωγικών δυνατοτήτων και της μαζικής παραγωγής αγαθών, ένα μεγάλο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού εξακολουθεί να υποσιτίζεται και να πεθαίνει λόγω ανυπαρξίας υγειονομικών υποδομών και ιατρικής περίθαλψης.

Επομένως, πολλοί είναι αυτοί που αναρωτιούνται αν σήμερα, η τεχνολογική επανάσταση και γενικά, κάθε επιστημονικό επίτευγμα, βοήθησε τελικά στην κοινωνική εξέλιξη του ανθρώπου ή στη διατήρηση της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο. Οι λόγοι της ύπαρξης αμφιβολιών είναι ισχυροί, αφού συνήθως η επιστημονική γνώση (προϊόν επιστημονικής έρευνας που πραγματοποιείται από εργαστήρια ομίλων, οργανισμών και μεγάλων εταιρειών) χρησιμοποιείται για ιδιωτικά οφέλη και μάλιστα, των πλουτισμού της «κοινωνικής ελίτ» που κατέχει τόσο τα μέσα παραγωγής όσο και τις δυνατότητες καθορισμού «εκπαιδευτικών νορμών».

Η μέγιστη παραγωγικότητα και η αδιαφορία για τις κοινωνικές συνέπειες των επι-

στημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων, δεν πρέπει και δεν μπορεί να είναι ο μόνιμος και ο μοναδικός οδηγός της ανθρώπινης εξέλιξης. Το θέμα είναι κυρίως ηθικό και πολιτικό, γιατί σε τελευταία ανάλυση, η αιώνια πάλη του ανθρώπου να κάνει το «φυσικό περιβάλλον του» πιο συμβατό γι' αυτόν και τις δραστηριότητές του, δεν έλυσε χρόνια προβλήματα (ελευθερία, αξιοπρέπεια, κοινωνική δικαιοσύνη), ούτε αποκατέστησε αιώνιες αδικίες (οικονομική και πολιτική ανεξαρτησία του Τρίτου κόσμου, παγκόσμια ειρήνη, ευημερία).

Επιπλέον, δημιούργησε νέα, που απειλούν και αυτή την ίδια, τη βιωσιμότητα του πλανήτη. Δεν είναι άλλωστε άγνωστα, τα διατροφικά σκάνδαλα που συντάραξαν την Ευρώπη (εκβιομηχάνιση και μέγιστο κέρδος απ' την κτηνοτροφική και γεωργική παραγωγή), οι προσπάθειες «επέμβασης» στην διατροφική αλυσίδα (μεταλλαγμένες γενετικά τροφές), που προκρίνονται από τις κυβερνήσεις του δυτικού κόσμου άκριτα, ή η πεισματική άρνηση του πρώτου κόσμου να μειώσει τα ποσά των ρύπων των βιομηχανιών του.

Η επιστήμη και η τεχνολογία, τελικά, ως απόλυτες έννοιες, είναι ουδέτερες. Ο τρόπος χρήσης τους και τα αποτελέσματα αυτής της χρήσης, είναι αυτά που εγείρουν ερωτήματα και θέτουν υπό αμφισβήτηση τον «πολιτισμό του ανθρώπου, που έχει γίνει λύκος για το συνάνθρωπό του».

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Γράψτε τα αντίονυμα των πιο κάτω λέξεων:

1. σκοπίμως	6. προνομακός
2. επίκαιρος	7. πεπερασμένος
3. έννομος	8. αρχέγονος
4. προτάσσω	9. μεταβατικός
5. παραβλέπω	10. έκφυλος

Απάντηση:

1. άσκοπα, 2. άκαιρος, παράκαιρος, 3. παράνομος, 4. επιτάσσω, 5. προσέχω, 6. επιβαρυντικός, 7. άπειρος, 8. εξελιγμένος, 9. αμετάβατος, 10. ηθικός.

2η Ερώτηση:

Να συμπληρωθούν τα κενά των προτάσεων με τις λέξεις που σας δίνονται, αφού τις βάλετε στον κατάλληλο τύπο: εμπρησμός, εξανδραποδίζω, συνύπαρξη, υπανάπτυκτος, σωφρονισμός, κατευνάζω, δολιοφθορά, ανάφλεξη, αποσταθεροποιητικός, παραδειγματισμός (κάποιες λέξεις περισσεύουν).

1. Σύμφωνα με τον επικεφαλής της Πυροσβεστικής υπηρεσίας η πυρκαϊά οφειλόταν σε
2. Στην αρχαιότητα, οι κάτοικοι των πόλεων που καταλαμβάνονταν από τα Ρωμαϊκά στρατεύματα,
3. Το ζήτημα της πρόδου και της συνύπαρξης μεταξύ των λαών των χωρών, απασχόλησαν τη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
4. Σκοπός της ποινής δεν είναι η εξόντωση, αλλά ο του δράστη.
5. Στα ινδοπακιστανικά σύνορα η ατμόσφαιρα είναι τεταμένη και υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος, που θα δράσει για το σύνολο των χωρών της περιοχής.

Απάντηση:

1. εμπρησμό, 2. εξανδραποδίζονταν, 3. ειρηνικής, υπανάπτυκτων, 4. σωφρονισμός, 5. ανάφλεξης, αποσταθεροποιητικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

**ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ
ΤΟ ΑΡΘΡΟ
Η ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ**

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η

ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

- α) Το **δοκίμιο** είναι έργο του πεζού γραπτού λόγου, περιορισμένο σε έκταση και χαρακτηριζόμενο από μίαν άνετη, ρέουσα γραφή, πάνω σε ένα και μόνο θέμα, που απηχεί συνήθως την προσωπική πείρα και την αντίληψη του γράφοντος. Ο όρος προέρχεται από το γαλλικό ουσιαστικό «**essai**», που εισάγει πρώτος, ο Montaigne (Μονταίν 1533-1592) και που έκτοτε καθιερωμένος δηλώνει βιβλίο ή μακροσκελές άρθρο που πραγματεύεται ένα ζήτημα χωρίς να έχει την αξίωση να το εξαντλήσει. Η γαλλική λέξη **l'essai** προέρχεται από το ρήμα **essayer** (δοκιμάζω, προσπαθώ) και αυτό με τη σειρά του από το λατινικό **exagium** (=ζυγοσταθμίζω, ζύγισμα).
- β) Κατά την περίοδο του νεοελληνικού διαφωτισμού, ο όρος «**essai**», αποδόθηκε επιτυχώς, με τη λέξη: «**δοκίμιο**» από τον Ευγένιο Βούλγαρη, ενώ ο Καταρτζής χρησιμοποίησε αργότερα, ως απόδοση του ίδιου γαλλικού όρου, την ελληνική λέξη: «**σχέδιο**».
- γ) Σήμερα, το δοκίμιο ως μελέτη περιορισμένης έκτασης, αλλά περιεκτικής σε ιδέες και νοήματα, στην οποία γίνεται απόπειρα προσέγγισης θεμάτων φιλολογικών, φιλοσοφικών, επιστημονικών, κοινωνικών, πολιτικών ή αισθητικών, συγκαταλέγεται στα γραμματολογικά είδη ιδιαίτερης αξίας, αφού η δύναμη της φαντασίας, η προσεκτική διάταξη της ύλης και οι πρωτότυπες συλλήψεις των συγγραφέων του, το χαρακτηρίζουν.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Με βάση τα παρακάτω αποσπάσματα συζητήστε τις απόψεις διαφόρων συγγραφέων για το δοκίμιο. Προσπαθήστε: α) να εντοπίσετε τα κοινά σημεία των απόψεων αυτών, β) να συνοψίσετε τα χαρακτηριστικά του δοκιμίου, στα οποία αναφέρονται οι συγγραφείς. (σελίδα σχολικού βιβλίου 109)

Απάντηση:

- α) Οι πέντε συγγραφείς συμφωνούν ως προς την αβεβαιότητα του καθορισμού του δοκιμίου. Συμφωνούν επίσης, και στο γεγονός ότι το δοκίμιο είναι μία σύντομη, ευπρόσπιτη στο πλατύ κοινό μελέτη, η οποία είναι εντελώς διαφορετική από την πραγματεία, γιατί εμπεριέχει την πείρα και την προσωπική σφραγίδα του συγγραφέα, χωρίς να αναλώνεται σε συστηματική και διεξοδική πολυσελιδη διερεύνηση ενός θέματος.
- β) Από την ανάγνωση των απόψεων των πέντε συγγραφέων, ως δοκίμιο, μπορούμε να ορίσουμε, ένα σύντομο, ευσύνοπτο και ευπρόσπιτο στο πλατύ κοινό, κείμενο που βρίσκεται μεταξύ επιστήμης και λογοτεχνίας. Χαρακτηρίζεται από καλλιέργεια, γνώση και συναισθηματισμό, αφού η σύνταξη είναι πιο προσωπική από εκείνη της επιστημονικής πραγματείας ή της οποιασδήποτε πληροφοριακής ανακοίνωσης.

2η Άσκηση:

Ποια από τα χαρακτηριστικά του δοκιμίου έχετε επισημάνει, διαβάζοντας τα παραπάνω κείμενα; Οι δοκιμογράφοι (1) περιδιαβάζουν ελεύθερα στο χώρο των ιδεών; (2) έχουν σκοπό να πληροφορήσουν; (3) εκθέτουν απλώς τις ιδέες τους; (4) θέλουν να μας διασκεδάσουν, να μας πείσουν ή να μας συγκινήσουν; Δικαιολογήστε την άποψή σας, διαλέγοντας κάποια παραδείγματα μέσα από τα κείμενα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 113)

Απάντηση:

Προτού προχωρήσουμε στην απάντηση των ερωτημάτων, κρίνεται σκόπιμο να παραθέσουμε κάποια βιογραφικά στοιχεία για τους συγγραφείς των δύο εξεταζομένων αποσπασμάτων.

Ο Μισέλ Εκέμ ντε Μονταίν (Michel Eyquem de Montaigne 1533-1592) ήταν Γάλλος συγγραφέας. Υπήρξε σκεπτικιστής και παρατηρητής του εαυτού του και της ανθρωπότητας, ο οποίος προμάχησε για την ανεξιθρησκία, την εποχή που η Γαλλία ταλανιζόταν από θρησκευτικές έριδες. Θεωρείται ο θεμελιωτής του δοκιμίου (essai), ενός νέου είδους έντεχνου λόγου.

Ο Ντέιβιντ Χιουμ (David Hume 1711-1776) ήταν Σκώτος εμπειρικός φιλόσοφος, ιστορικός, οικονομολόγος και δοκιμιογράφος. Εννοούσε τη φιλοσοφία ως την επαγωγική εμπειρική επιστήμη της ανθρώπινης φύσης. Ο Χιουμ αποπειράθηκε, βασισμένος στη μέθοδο του Νεύτωνα και τη γνωσιολογία του Λοκ, να περιγράψει πως λειτουργεί ο ανθρώπινος νους κατά τη διαδικασία της απόκτησης γνώσεων και κατέληξε ότι δεν μπορεί να υπάρξει γνώση για ο,τιδήποτε εκτός της εμπειρίας.

1. Οι δύο δοκιμιογράφοι (Μονταίν και Χιουμ) δεν περιδιαβάζουν ελεύθερα στο χώρο των ιδεών. Μπορεί ο πρώτος (Μονταίν) να ακολουθεί ένα πιο προσωπικό ύφος («το πνεύμα μου είναι δύστροπο και μελαγχολικό», «εξάλλου, υποχρέωσα τον εαυτό μου» κ.ο.κ.) και ο δεύτερος, έναν πιο αντικειμενικό τρόπο έκφρασης («Ποια λοιπόν η ανάγκη να θεμελιώνουμε», «Οφείλουμε, μας λένε», «Τι κερδίζουμε» κ.α.), όμως και οι δύο εκθέτουν τις απόψεις τους για δύο πολύ συγκεκριμένα θέματα. Για την αυτοκριτική (εξομολόγηση) ο Μονταίν, για την «πολιτική υπακοή» ο Χιουμ.
2. Και οι δύο συγγραφείς γράφουν για να πληροφορήσουν. Ο Μονταίν υποστηρίζει ότι η αυτοκριτική (εξομολόγηση) είναι ένα βασικό στοιχείο της προσωπικότητας του ανθρώπου που συμβάλλει στην απελευθέρωση και την πνευματική καλλιέργεια, ενώ ο Χιουμ, υποστηρίζει ότι η υπακοή στους νόμους δε στηρίζεται τόσο, στις ενδεχόμενες συνέπειες της παράβασης του όρκου υπακοής προς τους άρχοντες, όσο στις ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειες για το κοινωνικό συμφέρον, από την καταστροφή της κοινωνίας.
3. Ο Μονταίν και ο Χιουμ δεν εκθέτουν απλά τις ιδέες τους, αλλά επιθυμούν να καταδείξουν τη σημασία, αφενός της «εξομολόγησης» και αφετέρου της «υπακοής στους νόμους», για το κοινωνικό σύνολο και τον άνθρωπο.
4. Ο Μονταίν προκειμένου να εκθέσει τις ιδέες του, χρησιμοποιεί έναν πιο προσωπικό και ανάλαφρο τόνο: «σαν τις μύγες που δεν μπορούν να σταθούν πάνω σ' ένα σώμα καλά γυαλισμένο και λειασμένο», «και σαν τις βδέλλες που ορέγονται και ρουφούν μόνο το κακό αίμα».

Ωστόσο, δεν προσπαθεί να διασκεδάσει τους αναγνώστες του, αλλά να τους πείσει για την αξία της «εξομολόγησης».

Στο ίδιο μήκος κύματος, αλλά με πιο αντικειμενικό τρόπο έκφρασης, ο Χιουμ, επι-

ζητεί να πείσει τους συμπολίτες του ότι η υπακοή στους νόμους είναι απαραίτητη για την καλύτερη προστασία των κοινωνικών συμφερόντων.

3η Άσκηση:

Τι από τα παρακάτω εννοεί ο Μονταίν με τη φράση: «Οι χειρότεροι από τους τρόπους και τις πράξεις μου δε μου φαίνονται τόσο άσκημοι, όσο μου φαίνεται άσκημο και δειλό να μην τολμώ να τους ομολογήσω»;

- 1. Ακόμη και οι χειρότερες πράξεις είναι προτιμότερες από τα άσκημα λόγια.**
- 2. Οι κακές πράξεις και οι κακοί τρόποι δεν είναι και τόσο κακοί όσο φαίνονται.**
- 3. Χειρότερο και από τους κακούς τρόπους και τις πράξεις είναι η δειλία να μην τολμάς να τους ομολογήσεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 113)**

Απάντηση:

Η σωστή απάντηση είναι η τρίτη πρόταση: «χειρότερο και από τους κακούς τρόπους και τις πράξεις είναι η δειλία να μην τολμάς να τους ομολογήσεις».

4η Άσκηση:

Ποιο είναι το νόημα της φράσης: «Η δυσκολία για τον καθένα μας είναι η εξομολόγηση, ενώ θα έπρεπε να 'ναι η πράξη; Αναπτύξτε τις σκέψεις σας μέσα σε μια παράγραφο 80-100 λέξεων. (σελίδα σχολικού βιβλίου 113)

Απάντηση:

Ο χαρακτήρας του ανθρώπου είναι ένα σύνολο εμφύτων και επίκτητων δυνατοτήτων, που με άμεσο ή έμμεσο τρόπο επενεργούν στη ρύθμιση της συμπεριφοράς του. Με την «εξομολόγηση», την ομολογία δηλαδή, της κακής και ανάρμοστης ή ανήθικης συμπεριφοράς, ο άνθρωπος αποκτά αυτοσυνείδηση και γνωρίζει, όσο είναι δυνατόν, τις θετικές και αρνητικές πλευρές του χαρακτήρα του. Εντοπίζει και περιορίζει τις παράλογες επιθυμίες και ορμές και προσπαθεί, είτε να τις διοχετεύσει σε θετικές ενέργειες, είτε να τις αμβλύνει και να τις κατασιγάσει.

Ωστόσο, το πιο συνηθισμένο είναι να πράττει άσκημα και έπειτα, να μην έχει το θάρρος της «εξομολόγησης» και της αυτοκριτικής. Η δυσκολία αυτή, στην αυτοκριτική, θα ήταν «ευχής έργον» αν υπήρχε και κατά τη διάρκεια «της πράξης». Φαίνεται, λοιπόν, ότι ο άνθρωπος οφείλει να ασκηθεί αρκετά ακόμα, στον αυτοέλεγχο και στο θάρρος της ανάληψης ευθυνών για τις παράνομες πράξεις, γιατί διαφορετικά θα μείνει έρμαιος των αδυναμιών, των παρορμήσεων και της συνήθειας.

5η Άσκηση:

Συζητήστε το περιεχόμενο της παρακάτω φράσης (Κείμενο 2).

«Ποια η ανάγκη να θεμελιώνουμε το καθήκον της υποταγής ή της υπακοής που οφείλεται στους άρχοντες πάνω στη συνέπεια προς τη δοσμένη υπόσχεση και να υποθέτουμε ότι στη δική μας συγκατάθεση οφείλεται η υπαγωγή μας στους νόμους του Κράτους, ενώ είναι φανερό ότι τόσο η υποταγή αυτή, όσο και η συνέπεια αυτή έχουν σαν βάση την εξυπηρέτηση των συμφερόντων και των αναγκών της κοινωνίας»;

Στη συνέχεια διατυπώστε το νόημά της με δικά σας λόγια και γράψτε ένα κείμενο δύο παραγράφων (150-200 λέξεων). Στη μία παράγραφο ασχοληθείτε με την υποταγή και υπακοή στον άρχοντα και τους νόμους, ενώ στην άλλη με την υποχρέωσή σας να εξυπηρετείτε τα συμφέροντα και τις ανάγκες της κοινωνίας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 113)

Απάντηση:

Το ζήτημα της «κοινωνικής ελευθερίας» του ατόμου και της κοινωνικής συνοχής, απασχολεί τον άνθρωπο από τότε που του δόθηκε η ευκαιρία για σύγκριση προς το «τι δεν είναι ελευθερία», δηλαδή την ανελευθερία και την υποταγή σε αλλότρια συμφέροντα.

Εάν δεχτούμε ότι η «υπακοή» στους άρχοντες, δηλώνει απώλεια της ελευθερίας του ανθρώπου, τότε το πέρασμα του ανθρώπου στον κοινωνικό βίο, σημαίνει μια για πάντα υποταγή του ανθρώπου και η πολιτιστική του εξέλιξη δεν είναι τίποτε άλλο, παρά μία πορεία μέσα στην άρνηση. Εάν δεχτούμε, όμως, ότι η «υπακοή» στις αρχές οδηγεί στην προάσπιση των συμφερόντων και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τότε η συνολική εξέλιξη του ανθρώπου δεν είναι παρά μία απελευθερωτική προσπάθεια, μία διαρκής κατάσταση. Πραγματικά, η υποταγή του ανθρώπου, στους «άρχοντες» και κατ' επέκταση σε ό,τι αυτοί εκφράζουν ή συμβολίζουν, εξασφαλίζει την κοινωνική συνοχή, την ευημερία και την πρόοδο του κοινωνικού συνόλου. Βέβαια, αυτό το είδος της υπακοής, δεν ταυτίζεται με τη «δουλική υποταγή» στα κελεύσματα μίας άδικης και συγγής αυταρχικής εξουσίας, αλλά κυρίως, με το σεβασμό απέναντι σε συμφωνημένη μορφή πολιτικής διακυβέρνησης και κοινωνικής συμβίωσης.

Άλλωστε, από τη στιγμή που δεχόμαστε, την κοινωνική οργάνωση ως μία απελευθερωτική προσπάθεια του ανθρώπου, τότε, η υποχρέωση του ανθρώπου ταυτίζεται με την προστασία αυτών ακριβώς των διακυβευμάτων, για τα οποία δημιουργείται η «κοινωνία». Δηλαδή, την προάσπιση του «κοινού συμφέροντος», την πρόοδο του κοινωνικού συνόλου, την καλύτερη κάλυψη των ανθρωπίνων αναγκών και την ανθρωπινή ε-

λευθερία. Η υποχρέωση του ανθρώπου να εξυπηρετεί τα συμφέροντα και τις ανάγκες της κοινωνίας, παραμερίζοντας τις εγωϊστικές του τάσεις, διασφαλίζει την ελευθερία και την ευημερία του. Γιατί, η δική μας ελευθερία (άρα, και πρόοδος) είναι προϋπόθεση για την ελευθερία των άλλων και αντίστροφα. Η ελευθερία μας, τέλος, πραγματώνεται και εμπλουτίζεται μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

6η Άσκηση:

Να βρείτε τα συνώνυμα και τα αντίονυμα (αντίθετα) των λέξεων: δύστροπος, ευχαρίστηση, αναπαύομαι, ορέγομαι, υποχρεώνω, ανομολόγητος, κουράγιο, ελευθεροστομία, προσποιητός, κουσούρι, μασκαρεύω, ανελέητος (κείμενο 1) και: καθήκον, υποταγή, συναλλαγή, θριαμβεύω (κείμενο 2). (σελίδα σχολικού βιβλίου 113)

Απάντηση:

- Τα **συνώνυμα** των πιο πάνω λέξεων είναι:
 δύστροπος = ιδιότροπος, στρυφνός, παράξενος, κακότροπος.
 ευχαρίστηση = χαρά, ευφροσύνη, ηδονή.
 αναπαύομαι = ξεκουράζομαι, χαλαρώνω, ξαποσταίνω, κοιμάμαι.
 ορέγομαι = επιθυμώ, λαχταρώ, λιγουρεύομαι, λιμπίζομαι (λαϊκ.).
 υποχρεώνω = αναγκάζω, ψυχαναγκάζω.
 ανομολόγητος = ανείπωτος, μυστικός, απόρρητος.
 κουράγιο = θάρρος, τσαγανό (λαϊκ.), παλικαριά, ευψυχία.
 ελευθεροστομία = παρρησία, ευθύτητα.
 προσποιητός = ψεύτικος, κίβδηλος, ανειλικρινής, πλαστός.
 κουσούρι = μειονέκτημα, ατέλεια, ελάττωμα.
 μασκαρεύω = καμουφλάρω, κρύβω, παραλάσσω.
 ανελέητος = σκληρός, άτεγκτος, άσπλαχνος, ανηλεής.
 καθήκον = χρέος, υποχρέωση.
 υποταγή = υποδούλωση, υπαγωγή, σκλαβιά, υποτέλεια.
 συναλλαγή = νταραβέρι (λαϊκ.), δοσοληψία.
 θριαμβεύω = κατανικώ, καταστρατηγώ, υπερνικώ.
- Τα **αντίονυμα** των ίδιων λέξεων είναι:
 δύστροπος ≠ καλότροπος, βολικός, ευγενής.
 ευχαρίστηση ≠ δυσθυμία, λύπη, δυσαρέσκεια
 αναπαύομαι ≠ κουράζομαι, εξαντλούμαι, κοπιάζω

ορέγομαι ≠ σιχαίνομαι, αντιπαθώ, απεχθάνομαι
 υποχρεώνω ≠ απαλλάσσω, γλιτώνω
 ανομολόγητος ≠ ομολογημένος, φανερός
 κουράγιο ≠ μικροψυχία, φόβος, ατολμία
 ελευθεροστομία ≠ λογοκρισία, φήμωση
 προσποιντός ≠ ανεπιτήδευτος, ειλικρινής
 κουσούρι ≠ πλεονέκτημα, προσόν
 μασκαρεύω ≠ φανερώνω, αποκαλύπτω
 ανελέητος ≠ ελεήμων, φιλόανθρωπος
 καθήκον ≠ δικαίωμα
 υποταγή ≠ ανυπακοή, αμφισβήτηση, ελευθερία
 συναλλαγή ≠ απραξία, δυσπραγία
 θριαμβεύω ≠ αποτυγχάνω, ηττώμαι, συντριβόμαι

7η Άσκηση:

Μελετήστε το κείμενο προσεκτικά και συζητήστε το στην τάξη. Προσπαθήστε να εντοπίσετε: - το θέμα, - την άποψη του συγγραφέα, - τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί, για να τεκμηριώσει την ερμηνεία του φαινομένου που τον απασχολεί - την πρόταση που διατυπώνει στο τέλος του κειμένου, για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα.

**Δώστε, τώρα, την περίληψη του κειμένου (20-25 σίχοι).
 (σελίδα σχολικού βιβλίου 117)**

Απάντηση:

- α) Το θέμα που απασχολεί το συγγραφέα είναι ο κοινωνικός κομφορμισμός. Η άποψή του είναι ότι ο άνθρωπος για λόγους που οφείλονται στην «κοινωνική φύση», του είναι υποκείμενος στις ιδέες και τις τάσεις του κοινωνικού σώματος. Τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί είναι τα επιχειρήματα (επίκληση, δηλαδή, στη λογική), η επίκληση στην αυθεντία (Nietzsche, Thomas Szasz, J.E. Asch) και η χρήση τεκμηρίων (το επιστημονικό πείραμα του Αμερικανού ψυχολόγου J. E. Asch). Στο τέλος του κειμένου, διατυπώνει την εξής πρόταση: ο σημερινός άνθρωπος μπορεί να ξεφύγει από τα δεσμά του «κοινωνικού κομφορισμού» και του «gregaire instinct» (αγελαίου ενστίκτου), εάν έχει δύο σπάνιες ικανότητες, την «ηθική ανδρεία» και την «πνευματική εντιμότητα».

β) Το αν ο άνθρωπος είναι ελεύθερος (φύσει και θέσει) να διαμορφώνει τις αντιλήψεις, τις κρίσεις και τις αποφάσεις του αμφισβητείται από την κοινωνική ψυχολογία και τις συναφείς κοινωνικές επιστήμες. Το «κοινωνικό σώμα», στο οποίο έχουμε ενταχθεί καθορίζει σε μεγάλη έκταση και βάθος, τον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουμε ή αντιμετωπίζουμε τα πράγματα.

Πρόκειται για μία «κοινωνική λειτουργία» που σύμφωνα με τους κοινωνιολόγους που έχουν μελετήσει το φαινόμενο, οφείλεται στην «κοινωνικότητα» του ανθρώπου. Οι περιπτώσεις «κοινωνικού κομφορισμού» (όπως ονομάζεται το φαινόμενο) είναι εκούσιες και ακούσιες. Εκούσιες, όταν ο άνθρωπος επιλέγει να κάνει πολλές παραχωρήσεις προκειμένου ν' απολαύσει τη συντροφιά και την επικοινωνία με τους γύρω του, και ακούσιες, όταν υπόκειται στις ιδέες και τις τάσεις της συμβιωτικής ομάδας. Όσο κι' αν επαιρόμαστε, ότι στην κορυφή της γνωσιολογικής κλίμακας βρίσκεται το ανθρώπινο ον, στην ουσία, το «ένστικτο της αγέλης» το σπρώχνει να αποζητά τη συντροφιά των ομοίων του.

Βέβαια, η ιστορική εξέλιξη του ανθρώπινου όντος, έχει αποδείξει ότι πολλά από τα πάθη και τα ένστικτα μπορούν να κατανικηθούν. Ακόμα και ο «κοινωνικός κομφορισμός» που έχει τη βάση του στο «instinct gregaire». Μόνο που για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο απαιτείται από τον άνθρωπο πνευματική εντιμότητα και ηθική ανδρεία.

8η Άσκηση:

Ο συγγραφέας αρχίζει την παράγραφο 1 και την παράγραφο 6 με ένα ερώτημα. Τη πετυχαίνει, κατά τη γνώμη σας, με την τεχνική των ερωτήσεων στην κάθε περίπτωση; (σελίδα σχολικού βιβλίου 117)

Απάντηση:

Πραγματικά, τόσο στην πρώτη όσο και στην έκτη παράγραφο, ο συγγραφέας ξεκινάει τη διαπραγμάτευση του θέματός του με ένα ερώτημα. Στην πρώτη περίπτωση (παράγραφος 1) θέλει με άμεσο τρόπο να θέλξει τον αναγνώστη «τραβώντας την προσοχή του». Στη δεύτερη περίπτωση (παράγραφος 6), το ερώτημα λειτουργεί ως σύνδεσμος ανάμεσα σ' αυτά που γράφτηκαν και σ' αυτά που θα ακολουθήσουν. Επιπλέον, «εισάγει» τον αναγνώστη στην προσωπική θέση του συγγραφέα.

9η Άσκηση:

**Σχολιάστε τη χρήση των παρενθέσεων στην πρώτη παράγραφο.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 117)**

Απάντηση:

Οι παρενθέσεις στην πρώτη παράγραφο λειτουργούν επεξηγηματικά-συμπληρωματικά. Στην πρώτη περίπτωση αναλύει τον όρο: «μικρή και μεγάλη κοινωνία» και στη δεύτερη περίπτωση περιγράφει τι ακριβώς περιέχει ο όρος «κοινωνικό σώμα».

10η Άσκηση:

**«Δεν είμαστε τόσο ελεύθεροι να σχηματίζουμε τις εντυπώσεις, τις πεποιθήσεις, το πρόγραμμα των επιδιώξεών μας, όσο νομίζουμε». Να σχολιάσετε την επιλογή του α΄ πληθυντικού προσώπου από το συγγραφέα.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 117)**

Απάντηση:

Πρόκειται για ένα ακόμα επικοινωνιακό τέχνασμα του συγγραφέα, ο οποίος δεν έχει τη θέση του απρόσωπου κριτή, αλλά αντίθετα του ανθρώπου, που υπόκειται, όπως και οι αναγνώστες του, στους ίδιους ετεροκαθορισμούς, στις ίδιες πιέσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος, και στον ίδιο «κοινωνικό κομφορισμό».

11η Άσκηση:

«Βλέπω με τα δικά μου μάτια ... δε μου τη υπέβαλαν άλλοι». Σε τι νομίζετε ότι αποσκοπεί ο συγγραφέας με τη χρήση του ευθέος λόγου στο σημείο αυτό; (σελίδα σχολικού βιβλίου 117)

Απάντηση:

Με τη χρήση του ευθέος λόγου ο συγγραφέας, τονίζει την άρνηση αποδοχής από την πλειοψηφία των ανθρώπων, του γεγονότος του «κοινωνικού κομφορισμού». Δίνει ένα θεατρικό τόνο στο κείμενο, ώστε να γίνει πιο βιωματικό στους αναγνώστες. Γιατί έτσι, αυτοί θα αναγνωρίσουν πιο εύκολα την «εγωϊστικά» αφελή άρνησή τους, απέναντι στο αυτονόητο. Το ότι δηλαδή, το κοινωνικό σύνολο επιδρά στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς μας, αποφασιστικά.

12η Άσκηση:

- α) Έστω ότι θέλουμε να χωρίσουμε την παράγραφο 5 σε δύο μέρη/μικρότερες παραγράφους. Σε ποιο σημείο θα προτείνετε να χωριστεί και γιατί; Χρειάζεται σε αυτήν την περίπτωση να γίνει κάποια αλλαγή στο κείμενο;
- β) Παρατηρήστε ότι στην παράγραφο 6 εναλλάσσονται εκτενέστερες και πιο σύντομες περίοδοι. Προσπαθήστε να εξηγήσετε με ποιον τρόπο η εναλλαγή αυτή βοηθάει το συγγραφέα να εκθέσει στους αναγνώστες την ερμηνεία του φαινομένου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 118)

Απάντηση:

- α) Το σημείο στο οποίο πρέπει να χωριστεί η παράγραφος 5, είναι μετά το τέλος της ρήσης του Thomas Szasz. Και αυτό γιατί μόνο έτσι, θα έχουμε μια ομαλή ροή και συνοχή στο κείμενο. Επιπλέον, ο συγγραφέας από την επίκληση στην αυθεντία (κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, Αριστοτέλης, Szasz), επιστρέφει στην επίκληση στη λογική. Πιο συγκεκριμένα, οι δύο υποπαράγραφοι είναι: i) «Οι ψυχολόγοι και οι κοινωνιολόγοι ... (Thomas Szasz)» και ii) «Η εξήγηση είναι χωρίς ... να παραδεχτεί τις προτιμήσεις του».
- Με αυτόν τον τρόπο χωρισμού αποφεύγεται και η οποιαδήποτε αλλαγή στο κείμενο.
- β) Η εναλλαγή σύντομων και πιο μακρών περιόδων στην έκτη παράγραφο εξυπηρετεί την οικονομία του κειμένου. Με αυτόν τον τρόπο ο συγγραφέας, απαντάει στις τυχόν νοερά διατυπωμένες ερωτήσεις των αναγνωστών, προλαμβάνει τις απορίες τους, δίνει τη δική του εκδοχή για τα πράγματα και προσπαθεί να πείσει. Από άποψη εντελώς πρακτική, ίσως αυτή η εναλλαγή να επιλέχθηκε από το συγγραφέα για να κάνει πιο ευπρόσπες, την επιχειρηματολογία του και την τελική του πρόταση/κρίση, «περί ηθικής ανδρείας και πνευματικής εντιμότητας».

13η Άσκηση:

«Όχι υποχείριος· υποκείμενος στις ιδέες και στις στάσεις του κοινωνικού σώματος είναι ο άνθρωπος». Να αναδιατυπώσετε τη φράση αντικαθιστώντας τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες συνώνυμες λέξεις/εκφράσεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 118)

Απάντηση:

«Όχι **ανδράποδο· επηρεαζόμενος** από τις ιδέες και τις στάσεις του κοινωνικού σώματος είναι ο άνθρωπος».

14η Άσκηση:

Ποιοι είναι συνήθως οι «κρίκοι» που συνδέουν το άτομο με μια ομάδα; Ποιοι από αυτούς νομίζετε ότι είναι οι ισχυρότεροι; (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)

Απάντηση:

Έχοντας υπόψη μας τους μηχανισμούς κοινωνικής συγκρότησης, θα αναφέραμε ως «κρίκους» σύνδεσης: τη γλώσσα, τα έθιμα και τις παραδόσεις, την κοινή καταγωγή, την κοινή θρησκευτική πίστη, την κοινή ιστορική μνήμη, την εκπαίδευση (σχολική, οικογενειακή, κοινωνική), και τη νοοτροπία.

Οι ισχυρότεροι κρίκοι που συνδέουν το άτομο με μια ομάδα και καθορίζουν τελικά, τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς του είναι: η γλώσσα, η κοινωνικοποίηση που περνάει μέσα από την εκπαίδευση, η νοοτροπία/έθιμα και η κοινή ιστορική μνήμη. Επιπλέον, η κοινή θρησκευτική πίστη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως η πλατφόρμα για την ανάπτυξη κοινής ηθικής στάσης και αντίληψης για τα πράγματα.

15η Άσκηση:

Ο Παπανούτσος βλέπει το δοκίμιο σαν μια «γέφυρα επικοινωνίας» σοβαρών συγγραφέων με «απλούστερους αναγνώστες». Γι' αυτό πιστεύει ότι πρέπει να είναι ευπρόσιτο στο πλατύ κοινό. Στο συγκεκριμένο δοκίμιο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί διάφορα μέσα, για να γίνει σαφής, να κάνει το κείμενο του ζωντανό, και έτσι να επικοινωνήσει με τον αναγνώστη. Προσπαθήστε να εντοπίσετε κάποια από τα μέσα αυτά. (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)

Απάντηση:

Η ανάγνωση του εξεταζόμενου δοκιμίου αρκεί για να μας πείσει ότι ο συγγραφέας του ενδιαφέρεται να το καταστήσει ευπρόσιτο και εύληπτο στους αναγνώστες του· να το εκλαϊκεύσει σε τελευταία ανάλυση.

Τα μέσα που τον βοηθούν να επιτύχει το στόχο του είναι αρκετά. Ορισμένα μάλιστα από αυτά, τα εντοπίσαμε απαντώντας στις προηγούμενες ερωτήσεις. Πρώτα-πρώτα, πρέπει να σημειώσουμε τις ερωτήσεις με τις οποίες εισάγει τον αναγνώστη στην πρώτη και την έκτη παράγραφο. Έπειτα, δεν πρέπει να αγνοήσουμε, στην πρώτη παράγραφο πάλι, τη χρήση του ευθέως λόγου ή τη χρησιμοποίηση φράσεων από τον ευθύ λόγο που παρατίθενται σε εισαγωγικά, στην τέταρτη παράγραφο.

Προσπάθεια για να κάνει πιο εύληπτο το δοκίμιο του, παρατηρούμε και στη χρήση μικρών προτάσεων στην έκτη παράγραφο. Πιο σαφής όμως είναι αυτή η προσπάθεια

του συγγραφέα, όταν χρησιμοποιεί παραδείγματα από τα πειράματα των ειδικών ψυχολόγων και κοινωνικών επιστημόνων, τα οποία αποδεικνύουν την καθοριστική βαρύτητα του «κοινωνικού σώματος» στον τρόπο αντίληψης των πραγμάτων (τρίτη και πέμπτη παράγραφος).

16η Άσκηση:

Υποστηρίζεται ότι το δοκίμιο έχει διδακτικό χαρακτήρα. Συζητήστε την άποψη αυτή με βάση το συγκεκριμένο δοκίμιο. Με ποιους τρόπους μπορούμε να πούμε ότι μας διδάσκει ο συγγραφέας; Έχει το δοκίμιό του τη μορφή της άμεσης διδασχής που συναντούμε σε καθαρά διδακτικά είδη λόγου, π.χ. σε ένα εκκλησιαστικό κήρυγμα; (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)

Απάντηση:

Σε καθαρά διδακτικά είδη λόγου, όπως τα εκκλησιαστικά κηρύγματα, αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί είναι ο παραινετικός τόνος, που εκφράζεται με χαρακτηριστικούς τρόπους έκφρασης: «Πρέπει, οφείλουμε, ας ..., να ..., προσέξτε κ.α.».

Αντίθετα, το συγκεκριμένο δοκίμιο χωρίς να προχωράει στο προστακτικό-παραινετικό λόγο των θρησκευτικών κηρυγμάτων, επιθυμεί να διδάξει τους αναγνώστες, εκθέτοντας τον προβληματισμό του συγγραφέα, όλες τις πτυχές του θέματος και την τελική πρόταση/κρίση, η οποία προκύπτει με σαφή συλλογιστική πορεία. Ο εκλαϊκευτικός, τέλος, τόνος του δοκιμίου που το καθιστά εύληπτο και προσπό, ενισχύει το διδακτικό του χαρακτήρα.

17η Άσκηση:

Το δοκίμιο του Παπανούτσου αποτελεί, από μία άποψη, μια πρόσκληση, «για να ανατάμουμε τον εαυτό μας» και να διερευνήσουμε τη σχέση μας με το φαινόμενο του «κοινωνικού κομφορισμού». Να απαντήσεις με ένα δικό σου κείμενο σε αυτήν την πρόσκληση με βάση την εμπειρία σου (σχολική ή εξωσχολική) δίνοντας συγκεκριμένα παραδείγματα. Το κείμενό σου μπορεί να έχει τη μορφή φιλικής επιστολής, σελίδας ημερολογίου κτλ. (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)

Απάντηση:

Εδώ προτείνουμε ένα υπόδειγμα απάντησης με τη μορφή επιστολής, από το οποίο οι μαθητές μπορούν να αντλήσουν κάποια στοιχεία. Βέβαια, το ορθότερο θα είναι ο κάθε μαθητής, να καταγράψει τις προσωπικές του εμπειρίες μ' ένα δικό του, ελεύθερο, βιωματικό κείμενο.

Αθήνα 12-5-2002

Αγαπητέ Νικόλα,

Αποφάσισα να σου γράψω εξαιτίας των πιέσεων που υφίσταμαι τελευταία. Στο προηγούμενο γράμμα μου, σου εκμυστηρεύτηκα την επιθυμία μου για σπουδές στο εξωτερικό επάνω στον κινηματογράφο. Σου είχα αποστείλει, επίσης και το σχετικό έντυπο υλικό για τις κινηματογραφικές ακαδημίες και τα σεμινάριά τους.

Ωστόσο, λόγω έλλειψης χρημάτων, αλλά και κατανόησης απ' την πλευρά των δικών μου, το όνειρο φαντάζει άπιαστο. Πιέζομαι να διαβάζω πληκτικά και ανιαρά μαθήματα, να πηγαίνω φροντιστήριο και σχολείο και να μην έχω χρόνο ούτε για να ονειρευτώ. Και όμως δεν ενδιαφέρομαι ούτε για τις Πανελλήνιες εξετάσεις, ούτε για τα ελληνικά Α.Ε.Ι. Αλλά πάλι, αισθάνομαι ότι οι γονείς μου έχουν επενδύσει σε εμένα και δε θέλω να τους απογοητεύσω με μια τυχόν αποτυχία μου ή με μια πεισματική άρνησή μου για αυτού του τύπου ανώτερες σπουδές.

Αισθάνομαι «εν ολίγοις» σιγά-σιγά να συμβιβάζομαι και να βυθίζομαι σ' ένα τέλμα. Γιατί τέλμα είναι η συνεχής ενασχόληση με πράγματα που δε μας συγκινούν και δε μας ταιριάζουν.

Φιλικά, Γρηγόρης.

18η Άσκηση:

Διερευνήστε τη σχέση των νέων με το φαινόμενο του «κοινωνικού κομφορισμού». Ποια είναι η στάση τους απέναντι στις ιδέες και στις τάσεις του κοινωνικού σώματος; Σε ποιο βαθμό και σε ποια έκταση υπόκεινται σε αυτές οι νέοι σε σύγκριση με τους ενήλικους; (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)

Απάντηση:

Η νεολαία δεν μπορεί να βοηθεί αφαιρετικά ως ομοιογενές, ενιαίο σύνολο, χωρίς διαφοροποιήσεις, αντιθέσεις και αντιφάσεις. Κάποια τέτοια αντίληψη πιθανόν, να αναφέρεται σε μία φανταστική, δηλαδή μη υπαρκτή νεολαία και όχι στη ζώσα και αντιφατική. Όμως, στην πραγματικότητα, η στάση των νέων απέναντι στις ιδέες και τις τάσεις του κοινωνικού σώματος δεν είναι ούτε ενιαίες ούτε ομοιογενείς.

Ωστόσο, σ' αυτό που συμφωνούμε όλοι μας, είναι ότι ο νέος είναι, ακόμη και βιολογικά, εκφραστής της ζωής που έρχεται, της ζωντανίας, της δραστηριότητας και ενεργητικότητας, της κάθε μορφής ανανέωσης και νεωτερισμού. Είναι λοιπόν, λογικό και επόμενο να αμφισβητεί καθιερωμένες αξίες και πρότυπα, να ασκεί κριτική και να επιθυμεί να αυτονομηθεί. Και να αυτενεργήσει. Από αυτή την άποψη, οι νέοι δεν υπόκει-

νται στις τάσεις του κοινωνικού σώματος, όπως οι ηλικιωμένοι, αλλά αντίθετα είναι ευαίσθητοι απέναντι στις νέες ιδέες και πρόθυμοι να τις αποδεχτούν. Επιπλέον, η νεολαία διακρίνεται περισσότερο για την αγνότητα, την αθωότητα, την αμεροληψία της, την τάση για δικαιοσύνη, την ελευθερία σκέψης και προβληματισμού, εφόσον είναι και παραμένει ανεπηρέαστη από δεσμεύσεις οικονομικές, κοινωνικές ή έντονα συμφέροντα.

Εν ολίγοις, οι νέοι τόσο «φύσει» όσο και «θέσει» δεν αντιδρούν όπως οι πιο ηλικιωμένοι στις τάσεις του κοινωνικού σώματος, αλλά σαν εκφραστές του παρόντος και του μέλλοντος, αποτελούν, όχι μόνο το ξεπέραςμα του παρελθόντος, αλλά και την κριτική του. Κρίνουν, κατακρίνουν και καταδικάζουν εύκολα, έναν κόσμο (μία κοινωνία), που δε δημιούργησαν οι ίδιοι και με τον οποίο δεν έχουν «δεθεί» ακόμα.

19η Άσκηση:

- Ποια από τις παρακάτω απόψεις νομίζετε ότι υποστηρίζει ο συγγραφέας;**
- α) Η δύναμη της μάζας είναι τόσο μεγάλη, ώστε ο άνθρωπος δεν μπορεί να απαλλαγεί από τα δεσμά του κοινωνικού κομπορισμού.**
 - β) Κάθε άνθρωπος μπορεί να προβάλει αντίσταση στη δύναμη της μάζας, αν τολμήσει να αντικρίσει με τις δικές του διανοητικές δυνάμεις τα πράγματα.**
 - γ) Ελάχιστοι επώνυμοι διαθέτουν τις ικανότητες (ανδρεία και εντιμότητα), για να αντισταθούν στη δύναμη της μάζας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)**

Απάντηση:

Η σωστή πρόταση είναι η πρόταση β.

20η Άσκηση:

Ποια είναι η δική σας άποψη σχετικά με τη δυνατότητα αντίστασης του ατόμου απέναντι στη δύναμη της μάζας; (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)

Απάντηση:

Η ανάγκη επιβίωσης επιτείνει το «κοινωνικό ένστικτο» (instinct gregaire), περιορίζει τη φυσική παρόρμηση και ευνοεί τη συμμόρφωση με το γενικότερο κλίμα που επιβάλλουν οι κανόνες συμπεριφοράς της ανθρώπινης κοινότητας. Και όλα αυτά συμβαίνουν, γιατί το άτομο δεν ικανοποιείται με την απλή παρουσία του «άλλου» και η ανθρώπινη κοινότητα δεν είναι το απλό άθροισμα των ατόμων που την απαρτίζουν, αλλά αποτελε-

σμα της δράσης και της αλληλεπίδρασής τους και το σύνολο των πολλαπλών και των πολύμορφων μεταξύ τους σχέσεων.

Η δύναμη της μάζας και ο βαθμός της κοινωνικής επίδρασης είναι σημαντικός γιατί οι «κοινωνικά αποδεκτοί» τρόποι σκέψης και δράσης, επιβάλλονται στο άτομο από όλους τους φορείς της κοινωνικοποίησής τους. Ωστόσο, αυτό το είδος δύναμης δεν είναι ούτε απόλυτο, ούτε ανίκητο γιατί σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να εξαφανίσει «το λογικό» με το οποίο είναι προικισμένος ο άνθρωπος, ούτε και τη δημιουργική δράση του.

21η Άσκηση:

Συζητήστε την άποψη του Νίτσε: «Η πλάνη δεν είναι τύφλωση, η πλάνη είναι ανδρεία». (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)

Απάντηση:

Ο άνθρωπος κατέχει στη γνωσιολογική κλίμακα την κορυφή, προικισμένος με ένα σπάνιο δώρο, τη νόηση. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της εξελικτικής του πορείας, πλείστα γεγονότα και συμπεριφορές αμφισβητούν «στην πράξη», την ύπαρξη της νόησης και τη δημιουργική δράση του ανθρώπινου πνεύματος.

Η συμβίωση, στα πλαίσια ενός κοινωνικού συνόλου, απειλεί μέσα από τις «νόρμες συμπεριφοράς» και την ισχυρή επιρροή που ασκούν οι τάσεις του «κοινωνικού σώματος», την ελεύθερη διαμόρφωση γνώμης και φυσικά, την κριτική σκέψη του ατόμου. Λόγω όμως του «δώρου» με το οποίο έχει προικιστεί ο άνθρωπος, η επικράτηση του κομφορισμού δεν είναι απόλυτη. Για να συμβεί αυτό, πρέπει να υπάρξει, από την πλευρά του ανθρώπου, μία σαφής παραίτηση, μία ηθελημένη ή μία εκούσια πνευματική δουλεία. Και αυτή η τακτική θα οδηγήσει με μαθηματική ακρίβεια στην πνευματική α-ναπηρία και τον πνευματικό θάνατο.

Η θέληση του ανθρώπου για αποδέσμευση απ' τη φθοροποιό επίδραση του κοινωνικού σώματος, μπορεί να υπερνικήσει όλα τα τεχνητά εμπόδια, που συναντάει. Η παραίτηση την ώρα της «μάχης», δεν είναι τύφλωση αλλά ανανδρία, όπως εύστοχα επισημαίνει και ο Nietzsche.

22η Άσκηση:

«Το οργανωμένο πλήθος, η κοινωνική ομάδα μας στηρίζει, μας προστατεύει, αλλά και θολώνει την όραση, μηχανοποιεί τη συμπεριφορά, δένει τη σκέψη, αποδυναμώνει τη φαντασία μας με τα πολυκαιρισμένα σχήματα των απρόσωπων εννοιών και αξιών της». Να αναπτύξετε την παραπάνω φράση σε

ένα κείμενο (250 περίπου λέξεις), δίνοντας τα κατάλληλα παραδείγματα για τις θετικές και τις αρνητικές επιδράσεις που μπορεί να έχει η κοινωνική ομάδα στην οποία εντάσσεται το άτομο. Υποθέστε ότι το κείμενό σας θα δημοσιευτεί στο περιοδικό του σχολείου σας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 119)

Απάντηση:

Σύμφωνα με τους κοινωνικούς ψυχολόγους, τους ανθρωπολόγους και τους κοινωνιολόγους, η ανάγκη επιβίωσης λειτουργεί καθοριστικά στη συγκρότηση κοινωνικών ομάδων. Η ανάγκη προόδου και ειρηνικής συμβίωσης μέσα στα κοινωνικά σύνολα, επιπείνει το «κοινωνικό ένστικτο», εκμηδενίζοντας ή αμβλύνοντας τις φυσικές παρορμήσεις του ανθρώπου. Άλλωστε, όπως υποστηρίζουν οι ειδικοί επιστήμονες, το ανθρώπινο δεν ικανοποιείται με την απλή παρουσία του άλλου, αλλά αποζητά επαφή και πληρότητα μέσω των ανθρωπίνων σχέσεων.

Η «κοινή ηθική» άρα, συνίσταται στη συμφωνία της δράσης του ατόμου με συγκεκριμένους κανόνες λειτουργίας της κοινωνικής ομάδας. Εμφανίζεται με τη μορφή της κοινής γνώμης, η οποία λειτουργεί ρυθμιστικά για την ατομική συμπεριφορά, εκμεταλλευόμενη την ανάγκη του ανθρώπου για συναισθηματική ασφάλεια και ψυχική πληρότητα. Η παγίδευση του ανθρώπου έγκειται στη δύναμη αυτής της τάσης του «κοινωνικού σώματος», που άλλοτε ταυτίζεται με την κοινή γνώμη και άλλοτε με τον κονφορμισμό. Επιπλέον, η δύναμή της βασίζεται στο φόβο του ανθρώπου για την ηθική καταδίκη και την κοινωνική αποξένωση, αλλά και στην αδυναμία του να ακολουθήσει αυτόνομη και επίπονη πνευματική πορεία.

Έτσι, ως φαινόμενο γενικότερο, μπορούμε να παρατηρήσουμε την επικράτηση παρωχημένων ιδεών και αξιών, που δε συνάδουν ούτε με τη δημιουργικότητα του ανθρώπινου πνεύματος, ούτε με τη γενικότερη κοινωνική απαίτηση (κυρίως από την πλευρά των νέων) για αλλαγές και νεωτερισμούς σε όλες τις δομές: από την εκπαίδευση έως τις διανθρώπινες σχέσεις.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Προσπαθήστε να ορίσετε σε μία-δύο παραγράφους τι είναι προσωπικότητα και πώς επιδρά σ' αυτήν, το περιβάλλον.

Απάντηση:

Ως προσωπικότητα, οι ειδικοί επιστήμονες έχουν ορίσει, το σύνολο των φυλετικών, οικογενειακών και ατομικών γνωρισμάτων και τον τρόπο με τον οποίο αυτά εκδηλώνονται στον κάθε άνθρωπο ξεχωριστά. Στη διαμόρφωση της προσωπικότητας επενεργούν διάφοροι παράγοντες όπως το περιβάλλον ή οι κληρονομικές καταβολές.

Πιο συγκεκριμένα, στην οικογένεια το νεαρό άτομο, προσπαθεί να διαμορφώσει την προσωπικότητά του, σύμφωνα με τις αξίες και τα δεδομένα της οικογένειας. Αλλά και στο σχολείο και στις διαπροσωπικές σχέσεις (φίλοι, εργασία) συντελείται η ψυχική ολοκλήρωση του νεαρού ατόμου, αφού εθίζεται στο πνεύμα συνεργασίας, στην ομαδικότητα, την αλληλεγγύη και την κοινωνική πειθαρχία. Μετατρέπεται, δηλαδή, από ένα ανεύθυνο ον, σ' ένα ον «φύσει και θέσει» πολιτικό, ώστε να προσφέρει με τη συμμετοχή του στα κοινά.

2η Ερώτηση:

Να δώσετε τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων: πειθαρχία, αλληλεγγύη, συντελώ, κομφορμισμός, υποκείμενος, βούληση, έμφαση, επιρροή, ορθώνω, ακαταγώνιστος.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα που ζητούνται είναι:

πειθαρχία = υπακοή, υποταγή, ευπειθεια.

αλληλεγγύη = αλληλοβοήθεια, αλτρουϊσμός, συμπάρταση.

συντελώ = λαμβάνω χώρα, γίνομαι.

κομφορμισμός = συμβατισμός, συμβατικότητα.

υποκείμενος, είναι εξαρτημένος, επηρεαζόμενος.

βούληση = θέληση, προαίρεση, επιθυμία.

έμφαση = προσοχή, βαρύτητα.

επιρροή = επίδραση, επηρεασμός.

ορθώνω = σηκώνω, υψώνω, στήνω.

ακαταγώνιστος = ασυναγώνιστος, ανίκητος.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η

Η ΠΕΙΘΩ ΣΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Οι συγγραφείς των δοκιμίων ως σκοπό τους, αναγνωρίζουν την «επικοινωνία» με το αναγνωστικό κοινό. Επιθυμούν κυρίως, να ενημερώσουν, να πληροφορήσουν, να εκθέσουν τις απόψεις τους, και γιατί όχι, να δημιουργήσουν έναν κύκλο συζητήσεων/θέσεων και αντιθέσεων. Υπό αυτή την έννοια, «διδάσκουν» τους αναγνώστες τους, γιατί προσπαθούν να καλλιεργήσουν τη γνώση και να εμβαθύνουν τη σκέψη, καταθέτοντας όχι σπάνια, τις δικές τους προτάσεις/κρίσεις για διάφορα θέματα.

Σε αυτή τους την προσπάθεια χρησιμοποιούν την πειθώ, αλλά όχι τόσο συστηματικά, όπως συμβαίνει σε άλλους τομείς της επικοινωνίας. Με τη χρήση της πειθούς στο δοκίμιο, συναντούμε και όλα τα μέσα που εκείνη χρησιμοποιεί όπως: την επίκληση στη λογική και το συναίσθημα, τα τεκμήρια κ.α.

Ωστόσο, η βασική λειτουργία του δοκιμίου είναι αυτή που μόλις επισημάνθηκε: η διδαχή δηλαδή, αλλά όχι με το χαρακτήρα του εκκλησιαστικού παραινετικού ή προσηγορικού λόγου, αλλά με το χαρακτήρα ενός κειμένου, όπου ο συγγραφέας εκθέτει, διασαφηνίζει ένα θέμα και καταλήγει σε κάποιες δικές του προτάσεις για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Τι υποστηρίζει ο συγγραφέας ότι θα συμβεί «στο πολύ κοντινό μέλλον»; Από ποια ή ποιες αιτίες; Ποια θα είναι τα αποτελέσματα; Σε ποιους δηλαδή, τομείς ο άνθρωπος προσδιορίζει τον άνθρωπο; Έχει ο άνθρωπος συνειδητοποιήσει τη νέα αυτή κατάσταση; (σελίδα σχολικού βιβλίου 124)

Απάντηση:

Ο Άγγελος Τερζάκης (λογοτέχνης και ακαδημαϊκός, Ναύπλιο 1907 - Αθήνα 1979) πιστεύει ότι στο μέλλον ο άνθρωπος θα απωλέσει ένα συστατικό οντολογικό στοιχείο του, την ελευθερία. Οι αιτίες είναι πολύ συγκεκριμένες: Τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα των εμπορευματοπαραγωγών και των πολυεθνικών εταιρειών, έχουν φθάσει στο σημείο να επηρεάζουν την μεταβιολογική εξέλιξη του ανθρώπου μέσα από τις «τεχνηέντως διαμορφωμένες» ανάγκες τους. Επιπλέον, το γεγονός αυτό επιτείνεται από την ενδοτικότητα της ανθρώπινης φύσης στην απόλαυση.

Μία ορισμένη κατηγορία ανθρώπων έχει αντιληφθεί τον κίνδυνο, αλλά διστάζει να προχωρήσει στο «συγκεκριμένο». Δηλαδή, στη διεκδίκηση της «πραγματικής έννοιας» της ελευθερίας.

2η Άσκηση:

Να διαβάσετε προσεκτικά τις παραγράφους 7,8,9,10 και να προσπαθήσετε να παρακολουθήσετε τη συλλογιστική του συγγραφέα όσον αφορά τη λύση του προβλήματος. Τι διαπιστώνετε; Είναι αρκετά σαφής σχετικά με τη δυνατότητα να βρεθεί λύση στο πρόβλημα; Έχετε να προτείνετε εσείς κάποια λύση; (σελίδα σχολικού βιβλίου 124)

Απάντηση:

Ο Άγγελος Τερζάκης αναφέρει αρχικά, ότι η λύση στο πρόβλημα περνάει μέσα από την επίγνωση του προβλήματος. Και η επίγνωση αποδεικνύει ότι η αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτεί υλικές στερήσεις. Υλικές στερήσεις, όμως, που είναι δύσκολο να

κάνει ο σημερινός άνθρωπος. Τόσο γιατί αυτοί που εκμεταλλεύονται το μηχανισμό υποκίνησης «πλασματικών αναγκών» δεν είναι διατεθειμένοι να αλλάξουν τακτική, όσο και γιατί η ενδοτικότητα στις απολαύσεις είναι «ίδιον» της ανθρώπινης φύσης.

Ο συγγραφέας δε διστάζει να επισημάνει ότι πολλοί άνθρωποι που έχουν διαπιστώσει τον κίνδυνο του εξανδραποδισμού, «καλούν σε συναγερμό τις ψυχές», όμως λησμονούν ότι η ελευθερία, ξεπουλήθηκε όταν ο άνθρωπος «ξέφυγε από τη φύση» και «παραδόθηκε στο συνάνθρωπο», πιστεύοντας ότι αυτός θα ήταν φιλόνητος.

Ως λύση απέναντι στον εξανδραποδισμό που μας απειλεί, εμείς θα μπορούσαμε να προτείνουμε την ενημέρωση, με ό,τι τίμημα κι αν συνεπάγεται αυτό. Γιατί αν οι λαϊκές μάζες κατορθώσουν να απαλλαγούν από τις δεσμεύσεις των Μ.Μ.Ε. και των ιδιοκτητών τους, θα έχουν κάνει ένα σημαντικό βήμα προς τη διεκδίκηση της απωλεσθείσας ελευθερίας. Η εικονική πραγματικότητα, τα πρότυπα ζωής και συμπεριφοράς, καθώς επίσης και οι «φαλκιδευμένες ειδήσεις», είναι τα «κλουβιά» στα οποία οι σύγχρονοι κρατούντες κρατούν φυλακισμένους τους «υπηκόους» τους.

3η Άσκηση:

Ο Τερζάκης χρησιμοποιεί μεταφορικό, εικονοπλαστικό λόγο στο κείμενό του. Να εντοπίσετε στο κείμενο κάποια παραδείγματα. Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση του μεταφορικού λόγου και των εικόνων; Ποια συναισθήματα προκαλεί στον αναγνώστη; (σελίδα σχολικού βιβλίου 124)

Απάντηση:

Πραγματικά, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί μεταφορικό και εικονοπλαστικό λόγο στο κείμενό του. Η τεχνική αυτή συμβάλλει στη δημιουργία της κατάλληλης ατμόσφαιρας για τον αναγνώστη. Ο Τερζάκης, προσπαθεί να καταδείξει τους κινδύνους που ενέχει η άκριτη υιοθέτηση των καταναλωτικών προτύπων ζωής, για την ελευθερία του ανθρώπου. Στην ουσία, με το μεταφορικό λόγο «κρούει τον κώδωνα του κινδύνου», διεγείρει συναισθηματικά τους δέκτες/αναγνώστες και καθιστά το κείμενο πιο προσπικό και εύληπτο γι' αυτούς. Πρόκειται για ένα τέχνασμα, που ενισχύει το «διδακτικό» τόνο του δοκιμίου.

Τα παραδείγματα είναι: «Ποια ακριβώς είναι η ελευθερία του υπηκόου της καταναλωτικής κοινωνίας που βομβαρδίζεται ...», «πόσο ρευστό, αν όχι, απατηλό γίνεται το περιεχόμενο της σύγχρονης ελευθερίας», «πως υπολείπεται ταπεινωτικά στον αγώνα δρόμου που είναι ο ρυθμός της σύγχρονης ζωής», «ώστε το αόρατο λουρί που κρατάει δεμένο αυτόν τον κατάδικο από το πόδι», «Τώρα είναι καιρός να καταλάβει πως αλλού έχουν κρύψει το κλειδί της αλυσίδας του», «η ευμάρεια είναι κάτι το απύθμενο, ένα πα-

ραιοθησιογόνο», «οι ανάγκες πολλαπλασιάστηκαν, αφηνίασαν», «δεν έχουμε υπονοιαστεί πως το ξεπουλήσαμε μεθυσμένοι», «αλλάξαμε αφέντη» κ.α.

4η Άσκηση:

Αν δεχτούμε ότι ο συγγραφέας συγκαταλέγει τον εαυτό του ανάμεσα σε αυτούς που, έχοντας επίγνωση τι αξίζει η ελευθερία και τι σημαίνει η απώλειά της, «ξεσηκώνονται και καλούν σε συναγερμό τις ψυχές», ποια μέσα χρησιμοποιεί στο κείμενό του, για να μας ειδοποιήσει «για το ανεπανόρθωτο»; (σελίδα σχολικού βιβλίου 125)

Απάντηση:

Ο Άγγελος Τερζάκης από τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσει το κείμενο, φαίνεται ότι ανήκει σ' εκείνους τους ανθρώπους, που έχοντας επίγνωση του κινδύνου που κρύβει ο καταναλωτισμός και οι επιδράσεις του, καλεί «σε συναγερμό τις ψυχές».

Για να επιτύχει αυτόν τον «συναγερμό», αυτή, δηλαδή, την αφύπνιση των ανθρώπων, επικαλείται τόσο τη λογική όσο και το συναίσθημα. Σαφή χρήση επιχειρημάτων, μπορούμε να διαπιστώσουμε στις τρεις πρώτες παραγράφους, όπου ο συγγραφέας εκθέτει τον προβληματισμό του, επάνω στο θέμα που τον απασχολεί. Το ότι δηλαδή, ο άνθρωπος χάνει σιγά-σιγά την ελευθερία του εξαιτίας των μηχανισμών μαζικής προπαγάνδας, οι οποίοι του δημιουργούν, μέρα με τη μέρα, πλασματικές ανάγκες.

Επικλήση στο συναίσθημα έχουμε στην παράγραφο 4 και 5, όπου ο συγγραφέας παρουσιάζει το παράδειγμα με τον «κατάδικο-καταναλωτή», αλλά και στην παράγραφο 10, όπου υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι «δεν έχουμε υπονοιαστεί πως το ξεπουλήσαμε (ελευθερία) μεθυσμένοι».

5η Άσκηση:

Τι εννοεί ο συγγραφέας με τις ακόλουθες φράσεις;

Φασματική πάει να γίνει η ελευθερία του ανθρώπου.

Ο καταναλωτής αυτοενεχυριάζεται.

Η ικανοποίηση των αναγκών γίνεται κεντρικός πόλος του ψυχικού βίου.

Συντελείται η αλλοτριώση ενός όντος που κολακεύεται ακόμη να πιστεύει στο αυτεξούσιο.

Μας απομένει η αξίωση της ελευθερίας σαν από κεκτημένη ταχύτητα, ένα κειμήλιο προγονικό. (σελίδα σχολικού βιβλίου 125)

Απάντηση:

- i) Κενή (χωρίς νόημα) πάει να γίνει η ελευθερία του ανθρώπου.
- ii) Ο καταναλωτής ξεπουλάει τον εαυτό του (υποθηκεύει τον εαυτό του).
- iii) Η ικανοποίηση των καταναλωτικών αναγκών γίνεται πρωταρχική ψυχική ανάγκη.
- iv) Συντελείται η αποξένωση ενός όντος που κολακεύεται ακόμη να πιστεύει στην ελευθερία της βούλησης, της σκέψης και της πράξης.
- v) Μας μένει λοιπόν από συνήθεια, η αξίωση της ελευθερίας, σαν ένα παλιό, ιστορικό κειμήλιο.

6η Άσκηση:

α) Να δοθούν συνώνυμα των παρακάτω λέξεων: **ενάργεια, αναπόδραστα, σύγκαιρα, έκλυση, μεταπλάθω.**

β) Να δοθούν τα συνώνυμα και τα αντώνυμα των λέξεων: **ενδοτικός, εγκρατής. (σελίδα σχολικού βιβλίου 125)**

Απάντηση:

- α) **ενάργεια:** σαφήνεια, ευκρίνεια, δύναμη.
αναπόδραστα: αναπόφευκτα, μοιραία.
σύγκαιρα: παράλληλα, ταυτόχρονα, έγκαιρα.
έκλυση: ανηθικότητα, εξαχρέωση.
μεταπλάθω: ξαναπλάθω, μετασχηματίζω.
- β) **ενδοτικός:** παραχωρητικός, υποχωρητικός / **Αντώνυμα:** ανένδοτος, άκαμπτος, ακλόνητος.
εγκρατής: συγκρατημένος, πειθαρχημένος, ολιγαρκής / **Αντώνυμα:** άσωτος, φιλήδονος, έκδοτος.

7η Άσκηση:

Δίνεται παρακάτω ένας κατάλογος από λέξεις μέσα σε ένα πλαίσιο που έχει τρεις στήλες. Σημειώστε στην πρώτη στήλη τις πολύ γνωστές σας λέξεις (Γ)· στη δεύτερη, τις λέξεις που μπορείτε να χρησιμοποιείται (Χ)· και στην τρίτη, όσες χρειάζεται ίσως να δείτε στο λεξικό (Λ): ... (σελίδα σχολικού βιβλίου 125)

Απάντηση:

Εμείς εδώ θα δώσουμε την ερμηνεία των λέξεων, αλλά προτείνουμε ο μαθητής να κάνει την άσκηση με τον πίνακα, μόνος του.

1. αναπόδραστος: αναπότρεπτος, αναπόφευκτος, μοιραίος.
2. ενάργεια: σαφήνεια, ευκρίνεια.
3. κώδικας: σύστημα συμβόλων επικοινωνίας· συναγωγή νόμων και νομικών διατάξεων.
4. φασματικός: ο σχετικός με το φάσμα, φαινομενικός.
5. αυτοενεχυριάζομαι: υποθηκεύω τον εαυτό μου.
6. Εξανδραποδισμός: υποδούλωση, η μετατροπή κάποιου σε σκλάβο, σε ανδράποδο.
7. Ενεργούμενος: καθοδηγούμενος.
8. Αλλοτρίωση: αποξένωση.
9. Αυτεξούσιος: ανεξάρτητος, ελεύθερος, αυτόνομος.
10. Ευμάρεια: ευπορία, ευημερία, αφθονία υλικών αγαθών.
11. Σύμφυτος: έμφυτος, συμφυής, εγγενής.
12. Ενδοτικός: παραχωρητικός, υποχωρητικός.
13. Κειμήλιο: ενθύμιο, αντικείμενο με μεγάλη ιστορική, καλλιτεχνική και ηθική αξία.
14. Υποβόσκω: φέγγω αμυδρά, αχνοφέγγω· υποκρύπτομαι, υπάρχω χωρίς να φαίνομαι.
15. Μεταφυσική: κλάδος της φιλοσοφίας που πραγματεύεται τις πρώτες αρχές των όντων.
16. Υπεραίρομαι: επαίρομαι, υπερηφανεύομαι.
17. Αβελτερία: ανοησία, αμυαλιά, μωρία.
18. Αγλαός: ακτινοβόλος, λαμπρός, αστραφτερός· υπέροχος, έξοχος.
19. Αγχίνοια: ευστροφία, γρήγορη αντίληψη, ετοιμότητα πνεύματος.
20. Αδόλεσχος: φλύαρος, κουραστικός στη συζήτηση· κενολόγος, βερμαπαλιστής.

8η Άσκηση:

Τώρα γράψτε από μια πρόταση με κάθε λέξη που σημειώσατε στη στήλη Χ. (σελίδα σχολικού βιβλίου 125)

Απάντηση:

1. Η καταστροφή του δάσους ήταν αναπόδραστη.
2. Με ενάργεια και δύναμη γράφτηκε ο πρόλογος αυτού του ποιήματος.
3. Η εθνική βιβλιοθήκη φυλάσσει βυζαντινούς κώδικες.

4. Η άποψη που διαμορφώνει ο τηλεθεατής για τα γεγονότα είναι φασματική.
5. Ο καταναλωτής αυτοενεχυριάζεται προκειμένου να καλύψει τις πλασματικές ανάγκες που του δημιουργεί η διαφήμιση.
6. Εξανδραποδισμός και σφαγή, περίμενε τους κατοίκους των πολιορκημένων πόλεων κατά τη διάρκεια της αρχαιότητας.
7. Τα επεισόδια που έγιναν χθες στο Ο.Α.Κ.Α., ήταν ενεργούμενα από ύποπτους κύκλους.
8. Η αλλοτρίωση είναι μία από τις βασικές αιτίες της κρίσης που διέρχονται οι ανθρώπινες σχέσεις.
9. Ο λαός της Χ χώρας πάλεψε για να είναι αυτεξούσιος.
10. Η ευμάρεια και ο συβαρπισμός, καταγράφονται ως αιτίες της αποχαύνωσης των νέων.
11. Το «αγελαίο ένστικτο» είναι σύμφυτο χαρακτηριστικό των λύκων.
12. Στις διακοινοτικές συνομιλίες που ολοκληρώθηκαν χθες, ο ηγέτης των Αλβανοφώνων εμφανίστηκε ενδοτικός.
13. Το πιστόλι αυτό είναι οικογενειακό κειμήλιο.
14. Υποφώσκει κίνδυνος πολεμικής σύγκρουσης ανάμεσα στα δύο γειτονικά κράτη.
15. Η «Μεταφυσική» είναι κλάδος της φιλοσοφίας.
16. Ο τύπος της γειτονικής χώρας υπεραίρεται για τη χθεσινή αθλητική επιτυχία της Εθνικής τους ομάδας ποδοσφαίρου.
17. Η αποτυχία του ήταν αποτέλεσμα της αβελτερίας του.
18. Ο στρατός κατήγαγε θρίαμβο αγλαό.
19. Η αγχίνοια και η διορατικότητα χαρακτήριζαν το Θεμιστοκλή.
20. Είναι κουραστικός στην παρέα γιατί είναι αδόμεσχος.

9η Άσκηση:

Στο συγκεκριμένο δοκίμιο ο Παπανούτσος υποστηρίζει την αξία της «υλικής προόδου», των κατακτήσεων, δηλαδή, της επιστήμης και της τεχνικής. Να ανιχνεύσετε τη λογική οργάνωση του κειμένου, καθώς επίσης και τη συνοχή μεταξύ των παραγράφων. Νομίζετε ότι ο συγγραφέας διευκολύνει τον αναγνώστη να παρακολουθήσει τη συλλογιστική του πορεία;
(σελίδα σχολικού βιβλίου 129)

Απάντηση:

Στο συγκεκριμένο δοκίμιο, όντως, ο συγγραφέας υποστηρίζει την αξία της «υλικής προόδου», ανασκευάζοντας με επιχειρήματα (επίκληση στη λογική), αλλά και τεκμήρια

(στατιστικά στοιχεία θνησιμότητας) τις τρεις κύριες προτάσεις/κρίσεις των επικριτών της επιστημονικής προόδου.

Η ανασκευή των τριών προτάσεων/κρίσεων, που προτάσσονται στην πρώτη παράγραφο γίνεται με τρόπο λογοκρατικό και συγκεκριμένο. Η πρώτη πρόταση: «Καμία επιρροή δεν έχουν αυτά τα πολυθρύλητα θαύματα απάνω στον ηθικό βίο του ανθρώπου», ανασκευάζεται με παραγωγικό συλλογισμό στην τρίτη παράγραφο. Ομοίως, στην τέταρτη παράγραφο ακολουθεί η ανασκευή της δεύτερης πρότασης: «Καμία ουσιαστική αξία δεν έχουν οι τεχνικές τελειοποιήσεις των μέσων της ζωής, για τις οποίες υπερηφανεύεται ο πολιτισμός μας. Ευτυχέστερος ήταν ο άνθρωπος που ζούσε χωρίς τις σημερινές ανέσεις». Τέλος, η τρίτη πρόταση: «Όχι μόνο δεν καλυτέρευε, αλλά χειρότερευε τον άνθρωπο η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνικής», ανασκευάζεται στην πέμπτη παράγραφο με έλεγχο λογικό αυτού του επιχειρήματος.

Η μετάβαση από παράγραφο σε παράγραφο με τα αριθμητικά: «Πρώτον, Δεύτερον, Τρίτο και Τελευταίο», διευκολύνουν τον αναγνώστη να παρατηρήσει (και να ακολουθήσει, φυσικά!) τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα.

10η Άσκηση:

Μελετήστε προσεκτικά την παράγραφο 3 και εντοπίστε τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται η θεματική περίοδος.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 129)

Απάντηση:

Οι τρόποι με τους οποίους αναπτύσσεται η συγκεκριμένη θεματική περίοδος είναι δύο: με παραγωγικό συλλογισμό και με σύγκριση/αντίθεση δύο καταστάσεων. Πιο συγκεκριμένα, ο παραγωγικός συλλογισμός είναι ο ακόλουθος:

η ευημερία επιδρά στο ήθος του ανθρώπου.

η πενία, η αρρώστια και η αμάθεια είναι ο χειρότερος σύμβουλος του ανθρώπου.

Άρα, τα ηθικά χαρίσματα (ελευθερία, αξιοπρέπεια, αυτοκυριαρχία) δε ριζώνουν εκεί, όπου βασιλεύει ο πόνος, η μizέρια και η δυστυχία.

Η αντίθεση/σύγκριση, ανάμεσα στις δύο καταστάσεις: ευημερία/δυστυχία, εξυπηρετείται από τους «ορισμούς» και τα «χαρακτηριστικά» της καθεμιάς, αλλά και από τις επιδράσεις που έχουν αυτά τα τελευταία, στην ηθική εξέλιξη των ανθρώπινων όντων.

11η Άσκηση:

Ποια αποδεικτικά μέσα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, για να ανασκευάσει τη δεύτερη υπόθεση στην παράγραφο 4; Ένα από τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην ίδια παράγραφο είναι η ειρωνεία. Εντοπίστε κάποιο σχετικό παράδειγμα.

Απάντηση:

Ο συγγραφέας προκειμένου να ανασκευάσει τη δεύτερη υπόθεση, χρησιμοποιεί επιχειρήματα, τεκμήρια, ειρωνεία (επίθεση στο ήθος του αντιπάλου) και επίκληση στο συναίσθημα. Πιο συγκεκριμένα επιχειρήματα είναι τα ακόλουθα: «Πρώτα-πρώτα, γιατί δογματίζει ... για να ζήσει ευτυχέστερος», «Και έπειτα, γιατί είναι τουλάχιστο γελοίο ... στο σκοτός» και «Θα αναγνωρίσετε πάντως ότι όταν ... δεν προλαβαίνει τουλάχιστον να ευτυχίσει».

Επίκληση στο συναίσθημα έχουμε στις πιο κάτω φράσεις: «Τότε που οι γιατροί ... τις μολυσμένες πηγές (χωρίς φυσικά, να μεταχειρίζονται αναισθητικά ή αναλγητικά φάρμακα)», «ή που πέθαιναν τα μωρά ... από εντερίτιδα», «καταδέχονταν να θεωρούν τη δουλεία αναπόφευκτη» κ.α.

Ειρωνικές εκφράσεις είναι οι ακόλουθες: «Αχ! τι ωραία που ζούσαν ... το αεροπλάνο», «δεν εγνώρισα ακόμη κανένα οπαδό ... για να ζήσει ευτυχέστερος», «ή τότε που σοφοί και υψηλής ευαισθησίας άνθρωποι καταδέχονταν να θεωρούν τη δουλεία αναπόφευκτη» κ.α.

12η Άσκηση:

Ο συγγραφέας υποστηρίζει στις παραγράφους 5 και 6 ότι η ανάπτυξη της τεχνικής και της επιστήμης είναι αναγκαία, αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την πρόοδο του ανθρώπου. Να αναπτύξετε με δικά σας λόγια τη θέση αυτή (80-100 λέξεις). (σελίδα σχολικού βιβλίου 129)

Απάντηση:

Αναμφίβολα, η τεχνική και η επιστημονική πρόοδος, έδωσε την ευκαιρία στα ανθρώπινα όντα να κατακτήσουν την ελευθερία τους, αφού κατόρθωσαν να άρουν τους καταναγκασμούς που είχαν ως αφετηρία την ίδια τη φύση. Αν και η ανάπτυξη της τεχνικής και επιστημονικής γνώσης συνέβαλε στην «ευημερία» των ανθρώπινων όντων, δε συνέβαλε εξίσου και στον «εξανθρωπισμό» τους.

Αντίθετα, η τεχνική και η επιστημονική γνώση χρησιμοποιήθηκε ως όργανο, αρχικά, κυριολεκτικής επιβολής και αργότερα, μεταφορικής, απέναντι σε λαούς που βρί-

σκονταν για ποικίλους λόγους σε χρόνια οικονομική καθυστέρηση και τεχνολογική στασιμότητα. Αποδεικνύεται εκ των πραγμάτων, ότι η βελτίωση συνθηκών ζωής, που επέφερε η τεχνολογική και επιστημονική πρόοδος αφορούσε αποκλειστικά, στους λαούς των ανεπτυγμένων χωρών. Επομένως, μπορεί η ανάπτυξη της τεχνικής να είναι αναγκαία συνθήκη για την πρόοδο του ανθρώπου, αλλά δεν είναι επαρκής, εφόσον χρησιμοποιείται για την παγίωση και τη διατήρηση εξουσιαστικών θεσμών και εκμεταλλευτικών δομών.

13η Άσκηση:

α) Σχηματίστε φράσεις που να περιέχουν τις παρακάτω λέξεις και εκφράσεις του κειμένου: **δογματικός, αντισταθμίζω, επάρκεια, αναμφισβήτητος, διερεύνηση, στεγανά τοιχώματα, άτεγκτη γενίκευση, εξώφθαλμα γεγονότα.**

Φροντίστε οι φράσεις να δείχνουν καθαρά τη σημασία των λέξεων/εκφράσεων.

β) «**Η εξαθλίωση διηθείται έως ... που το έχουν αποψιλώσει οδυνηρές υλικές στερήσεις.**» Συζητήστε τη λειτουργία της μεταφορικής γλώσσας στο απόσπασμα. Σχηματίστε φράσεις, χρησιμοποιώντας τις λέξεις **διηθείται** και **αποψιλώσει** με την κυριολεκτική τους σημασία.

γ) Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στην «**ευημερία**» και στην «**ευμάρεια**» σύμφωνα με τον Παπανούτσο; Διατυπώστε την με δικά σας λόγια, δίνοντας κάποια παραδείγματα. Να λάβετε υπόψη και τον «**ορισμό**» που δίνει στην έννοια **ευμάρεια** ο Τερζάκης στο δοκίμιό του «**Μηχανισμός του εξανδραποδισμού**» (παράγραφος 7). (σελίδα σχολικού βιβλίου 129)

Απάντηση:

- α) • Ο κύριος Χ είναι **δογματικός** στις συζητήσεις που συμμετέχει.
 • Ο Χ μαθητής **αντισταθμίζει** με την εξυπνάδα του, την έλλειψη προετοιμασίας.
 • Ο υποψήφιος για τη συγκεκριμένη θέση, πρέπει να έχει «**επάρκεια**» ξένης γλώσσας.
 • Η εθνική ομάδα της γείτονος χώρας είναι το **αναμφισβήτητο** φαβορί για το αυριανό ποδοσφαιρικό παιχνίδι.
 • Η **διερεύνηση** των αιτίων της χθεσινής τρομοκρατικής επίθεσης, απασχολεί τη Γενική Ασφάλεια.
 • Τα τοιχώματα αυτού του φρεατίου είναι **στεγανά**.

- Το ρατσιστικό δόγμα στηρίζεται στις **άτεγκτες γενικεύσεις**.
 - Τα γεγονότα, κύριοι ένορκοι, είναι **εξώφθαλμα!** Ο μάρτυς υπεράσπισης ψεύδεται!
- β) Στο εξεταζόμενο απόσπασμα: «Η εξαθλίωση διηθείται έως ... που το έχουν αποψιλώσει οδυνηρές υλικές στερήσεις», εντύπωση προκαλεί η χρήση της μεταφορικής γλώσσας. Η χρησιμοποίηση μεταφορικών εκφράσεων εμπλουτίζει την επιχειρηματολογία του συγγραφέα και καθιστά πιο οικεία και προσίτη την παρακολούθηση της συλλογιστικής πορείας του συγγραφέα, απ' την πλευρά των αναγνωστών. Εξάλλου δεν πρέπει να αγνοούμε τη στενή σχέση, που υπάρχει, ανάμεσα στο δοκίμιο και τη λογοτεχνία.

Οι φράσεις που ζητούνται είναι:

- Το τροπικό δάσος του Αμαζονίου έχει **αποψιλωθεί** από τις παράνομες δραστηριότητες του ανθρώπου.
 - Με τη μεταρρύθμιση του Εφιάλτη στην αρχαία Αθήνα, ο Άρειος Πάγος **αποψιλώθηκε** από τις εξουσίες του (μεταφορική σημασία).
 - Οι ρύποι των βιομηχανικών εγκαταστάσεων πρέπει να **διηθούνται** από ειδικά μηχανήματα.
- γ) **Ευημερία** είναι η επάρκεια των υλικών μέσων, τα οποία είναι απαραίτητα για να μπορέσει ο άνθρωπος να έχει μία ασφαλή, άνετη και υγιεινή ζωή.

Ευμάρεια είναι ο πλούτος, η καλοπέραση και η αφθονία των υλικών μέσων, που κάνουν τον άνθρωπο μαλθακό και υπερκαταναλωτικό.

Παράδειγμα:

- η **ευημερία** όλων των ανθρώπων του κόσμου είναι το ζητούμενο της δημοκρατικής διακυβέρνησης.
- η **ευμάρεια**, είναι υπεύθυνη για τη χαύνωση και την πνευματική στασιμότητα του σύγχρονου ανθρώπου.

14η Άσκηση:

Οι συγγραφείς παίρνουν, στα δοκίμια που διαβάσατε, μια διαφορετική στάση απέναντι στο θέμα της τεχνικής προόδου. Ο Παπανούτσος τονίζει τις θετικές της επιδράσεις, ενώ ο Τερζάκης τις αρνητικές. Διατυπώστε τις δικές σας απόψεις για το θέμα αξιοποιώντας, εφόσον εσείς το κρίνετε σκόπιμο, κάποια στοιχεία από τα κείμενα που μελετήσατε. Να υποθέσετε ότι οι απόψεις σας θα δημοσιευτούν στο σχολικό περιοδικό (300-400 λέξεις). (σελίδα σχολικού βιβλίου 129)

Απάντηση:

Το ζήτημα της ωφέλειας της επιστημονικής και τεχνικής προόδου είναι άμεσα συνυφασμένο με το ζήτημα της «κοινωνικής ελευθερίας» και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Είναι γνωστό, ότι ο άνθρωπος στο πρωταρχικό στάδιο της εξέλιξής του βίωνε έναν ελεύθερο βίο χωρίς κοινωνικούς ή πολιτικούς περιορισμούς, ο οποίος, όμως, αναιρούταν από τους νόμους της φύσης. Με το πέρασμα του ανθρώπου στο κοινωνικό στάδιο εξέλιξης, ο άνθρωπος απώλεσε αυτή τη μορφή «πρωτόγονης ελευθερίας» και κατάφερε να κατακτήσει την «κοινωνική», η οποία συνίστατο στην εξυπηρέτηση των θεμελιωδών υλικών και πνευματικών αναγκών του.

Ωστόσο, οι αμφιβολίες για τούτη τη νίκη της ανθρώπινης φύσης έχουν πληθύνει, ιδιαίτερα σήμερα, εποχή εντυπωσιακής ανόδου των παραγωγικών δυνατοτήτων και της επιστημονικής/τεχνολογικής έρευνας. Οι επικριτές της επιστημονικής προόδου, εστιάζουν τις αιτιάσεις τους, στη χρήση των επιστημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων και στη δυνατότητα πρόσβασης της πλειοψηφίας των ανθρώπων και των λαών σ' αυτά.

Οι αιτιάσεις δεν είναι χωρίς αξία. Η εκπληκτική επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος που συντελέστηκε στους νεώτερους χρόνους στην Ευρώπη, μπορεί να οδήγησε ένα τμήμα του ευρωπαϊκού πληθυσμού στην ευημερία, αλλά σίγουρα οδήγησε το μεγαλύτερο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού στην πολιτική και την πνευματική υποδούλωση. Κανένας δεν μπορεί να αγνοήσει τις «καραβιές Αφρικανών σκλάβων» που απήχθησαν από τους ευημερούντες και πολιτιστικά προηγμένους Ευρωπαίους, και οδηγήθηκαν σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας, για να πλουτίσουν οι αποικίες και οι χώρες των «απαγωγέων τους».

Κανένας επίσης, δεν μπορεί να αγνοήσει τη φθοροποιό επίδραση των αποικιοκρατικών δομών στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση των χωρών του Τρίτου κόσμου και τις συνέπειές της, που υφίστανται μέχρι σήμερα, οι λαοί τους.

Αποτέλεσμα της «εκπληκτικής επιστημονικής και τεχνολογικής εξέλιξης» ήταν η καταλήστευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών τους και η επιβολή ελεγχόμενων απολυταρχικών κυβερνήσεων στις χώρες που πέτυχαν να αποπινάζουν το ζυγό των «πολιτιστικά προηγμένων Ευρωπαίων». Όπως αποτέλεσμα της ίδια προόδου, είναι και η παγκοσμιοποιημένη οικονομία του 21ου αιώνα, που βλέπει τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού να πένονται και να παίρνουν το δρόμο της μετανάστευσης και της προσφυγιάς, σπρωγμένα από τους πολέμους, τη φτώχεια και το λιμό.

15η Άσκηση:

Επιλέξτε μία από τις παρακάτω φράσεις και αναπτύξτε την σε ένα κείμενο (20 περίπου στίχων). (σελίδα σχολικού βιβλίου 130)

Απάντηση:

- «Ο τεχνικός εξοπλισμός των σχολείων είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης».

Παρά τις φιλόδοξες προσπάθειες που καταγράφονται τα τελευταία χρόνια για την αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης στη χώρα μας, τα αποτελέσματα εξακολουθούν να είναι πενιχρά. Και θα παραμείνουν πενιχρά γιατί δε διακρίνεται μία συστηματική προσπάθεια, που θα προσπαθήσει να περιορίσει, τουλάχιστον, τα φαινόμενα που ευθύνονται για τη χρόνια καθυστέρησή της.

Ο τεχνικός εξοπλισμός, που έχουν προμηθευτεί οι περισσότερες σχολικές μονάδες της χώρας είναι μία αναγκαία προϋπόθεση για την πρόοδο, αλλά δεν είναι επαρκής. Και δεν είναι επαρκής, όσο η συγγραφή των σχολικών βιβλίων δε γίνεται με παιδαγωγικά κριτήρια ή όσο καθυστερεί η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου με καθαρά παιδαγωγικού χαρακτήρα κριτήρια.

- «Η άρτια επιστημονική κατάρτιση είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για να γίνει κάποιος καλός δάσκαλος».

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από την τάση για εξειδίκευση σ' ένα συγκεκριμένο τομέα επιστημονικής γνώσης, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες για επιστημονικό προσωπικό άρτια εκπαιδευμένο, που θα μπορεί να παρακολουθήσει τις γοργές εξελίξεις στο χώρο του επιστημονικού του πεδίου. Στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης, ο ανταγωνισμός και οι υψηλές επιδόσεις των μαθητών είναι τα διακυβεύματα μιας ολόκληρης σχολικής χρονιάς, που κρίνεται στο τέλος με τις γενικές εξετάσεις και την εισαγωγή στα Πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Η επιστημονική κατάρτιση του καθηγητή ή του δασκάλου είναι αναγκαία προϋπόθεση για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος. Δεν είναι όμως επαρκής, γιατί για την επιτυχία, είναι απαραίτητοι και άλλοι παράγοντες: η διδακτική ικανότητα του δασκάλου, η μεταδοτική του δύναμη, η παιδαγωγική του επάρκεια, η επικοινωνία, ή ακόμα και η αγάπη του προς τα παιδιά και το αντικείμενο διδασκαλίας.

- «Η κατασκευή ασφαλών δρόμων είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την αποφυγή των ατυχημάτων».

Η χώρα μας είναι «πρωταθλήτρια» στα τροχαία ατυχήματα. Ιδιαίτερα, έπετα από κάθε «μεγάλη έξοδο», με την ευκαιρία των καλοκαιρινών διακοπών ή των εορταστικών

τριημέρων, ο απολογισμός των νεκρών και των τραυματιών είναι θλιβερός. Οι αιτίαισες αφορούν, τις περισσότερες φορές, στις κακοτεχνίες του οδοστρώματος και την έλλειψη ασφαλών «εθνικών οδών».

Ωστόσο, η βελτίωση του υφιστάμενου οδικού εθνικού δικτύου είναι αναγκαία προϋπόθεση για την αποφυγή των τροχαίων ατυχημάτων αλλά δεν είναι επαρκής. Πολλοί υποστηρίζουν ότι βασική αιτία των ατυχημάτων είναι η οδήγηση υπό την επήρεια αλκοολούχων σκευασμάτων, η «επιθετική οδήγηση», το διαβλητό σύστημα χορήγησης διπλωμάτων οδήγησης, η ελληνική νοοτροπία κ.α.

- «Οι κατάλληλες νομικές ρυθμίσεις είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την πραγματική εξίσωση των δύο φύλων».

Το ζήτημα της εξίσωσης των δύο φύλων προβάλλει στις μέρες μας ιδιαίτερα επιτακτικό, εφόσον η γυναίκα πέτυχε να άρει το πλέγμα των απαγορεύσεων που την κρατούσαν στην απομόνωση, μακριά από τις κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες. Για την πλήρη εξίσωση, το «γυναικείο κίνημα», αλλά και υπέρμαχοι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πέτυχαν στο παρελθόν (απώτερο και πρόσφατο), τη θέσπιση κατάλληλων νομοθετικών ρυθμίσεων, οι οποίες αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Ωστόσο, σήμερα πληθαίνουν οι φωνές που ισχυρίζονται ότι η πραγματική εξίσωση περνάει μέσα από την αλλαγή νοοτροπίας, την κατάργηση (μέσω εκπαίδευσης) της ανδροκρατούμενης ιδεολογίας και την προστασία της γυναίκας από την αθέμιτη διαφήμιση (καπηλεία γυναικείου σώματος και γυναικείων ιδιαιτεροτήτων).

16η Άσκηση:

Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αναγκαία και ποια η επαρκής συνθήκη για την οικοδόμηση μιας στέρεης φιλίας; (σελίδα σχολικού βιβλίου 130)

Απάντηση:

Ως φιλία εννοούμε το συναισθηματικό δεσμό που αναπτύσσεται μεταξύ των ανθρώπων (δύο τουλάχιστον) και εκδηλώνεται ενεργά και έμπρακτα. Η συμπάθεια, η εύνοια ή ακόμα και η αγαθή προαίρεση θεωρούνται αναγκαίες συνθήκες για την οικοδόμηση μιας στέρεης φιλίας, αλλά όχι επαρκείς. Η φιλία χαρακτηρίζεται κυρίως από την ειλικρινή έκφραση των συναισθημάτων, των απόψεων/θέσεων και των προβληματισμών. Χαρακτηρίζεται, επίσης, από την ανιδιοτέλεια και την απουσία του ψέματος και της υποκρισίας.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Να γράψετε τα συνώνυμα των παρακάτω λέξεων: επάνοδος, απάρνηση, αυταπάρνηση, εντείνω, αναλγησία, εξώφθαλμος, πενία, δεκατίζομαι, διηθούμαι, εξαχρειώνω.

Απάντηση:

επάνοδος: επιστροφή, γυρισμός
απάρνηση: άρνηση, απόλυτη/σφοδρή άρνηση
αυταπάρνηση: αυτοθυσία, ηρωϊσμός
εντείνω: ενισχύω, επαυξάνω
αναλγησία: αναισθησία, αδιαφορία (μεταφ.)
εξώφθαλμος: φανερός, ολοφάνερος
πενία: φτώχεια, δυστυχία
δεκατίζομαι: εξολοθρεύομαι, πεθαίνω
διηθούμαι: φιλτράρομαι, διυλίζομαι, σουρώνομαι
εξαχρειώνω: διαφθείρω, εξαθλιώνω

ΕΝΟΤΗΤΑ 3Η

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται στο δοκίμιο διαφέρει από τη γλώσσα των υπόλοιπων λογοτεχνικών έργων. Χαρακτηρίζεται από έναν πιο αντικειμενικό και επιστημονικό λόγο και μian πιο εκτεταμένη χρήση «λογίων» λέξεων και εκφράσεων, αλλά και συνεκτικών μορίων ή εκφράσεων.

Από συντακτικής άποψης, οι προτάσεις παρατίθενται με υποτακτικό λόγο και είναι σύνθετες και πιο πολύπλοκες, αφού γίνεται ευρεία χρήση αφηρημένων εννοιών. Σε γενικές γραμμές, στη γλώσσα του δοκιμίου δεν υπάρχει ομοιομορφία και διατηρείται κάτι από την προσωπικότητα και το ύφος του συγγραφέα. Κάποια δοκίμια είναι περισσότερο «επιστημονικά» και κάποια άλλα θυμίζουν έντονα, τη «λογοτεχνική μαθητεία» του γράφοντος.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ του σχολικού βιβλίου

Άσκηση:

Να συγκρίνετε τα δοκίμια του Παπανούτσου που διαβάσατε με το δοκίμιο του Τερζάκη από την άποψη της χρήσης της γλώσσας, για να διαπιστώσετε αν επαληθεύεται η παραπάνω άποψη. (σελίδα σχολικού βιβλίου 131)

Απάντηση:

Από άποψη χρήσης της γλώσσας, ο αναγνώστης μπορεί να εντοπίσει σαφέστατες διαφορές ανάμεσα στα δύο κείμενα. Ο Τερζάκης, με «ασύγκριτες» λογοτεχνικές ικανότητες, χρησιμοποιεί μια μεστή, πλούσια σε εικόνες και μεταφορές, γλώσσα για να επικοινωνήσει με τον αναγνώστη και για να εκφράσει την ανησυχία του για τον κίνδυνο που απειλεί τον άνθρωπο. Αντίθετα, ο Παπανούτσος γράφει ένα δοκίμιο, οργανωμένο με πιο επιστημονικό τρόπο (επιχειρήματα, τεκμήρια), χρησιμοποιώντας έναν πιο απρόσωπο και «σοβαρό» λόγο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4Η

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

α) Από τη μελέτη των δοκιμίων, διαπιστώνουμε ότι παρά την πολυμορφία τους, ακολουθούν ένα βασικό τύπο σύνθεσης, ο οποίος αποτελείται από τρία ευδιάκριτα μέρη: **τον πρόλογο**, **το κύριο μέρος** και **τον επίλογο** (ή την έκθεση, την ανάπτυξη και το συμπέρασμα). Στον **πρόλογο**, εκθέτει ο δοκιμογράφος το θέμα που θα τον απασχολήσει, με τρόπο που να κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Στην ίδια ή και σε ξεχωριστή παράγραφο, παρατίθεται η κατευθυντήρια ή κύρια ιδέα, που αποτελεί και τη θέση του συγγραφέα πάνω στο θέμα, που θα αναπτύξει στο κύριο μέρος του δοκιμίου. Στο **κύριο μέρος** του δοκιμίου, ο συγγραφέας αναπτύσσει το θέμα του διεξοδικά, εκθέτοντας τις ιδέες του και τα επιχειρήματά του. Η τεκμηρίωση των ιδεών, η προβολή και η ανάπτυξή τους, γίνεται συνήθως με τους εξής τρόπους: 1. συγκεκριμένα παραδείγματα, 2. αιτιολόγηση, 3. σύγκριση/αντίθεση, 4. διαίρεση, 5. αναλογία και 6. συνδυασμός των πιο πάνω μεθόδων.

Στον **επίλογο** παρουσιάζονται συνοπτικά όλα όσα αναπτύχθηκαν στο κύριο μέρος. Τέλος, τα δοκίμια που οργανώνονται λογικά και προσεγγίζουν περισσότερο τον επιστημονικό λόγο, έχουν συνήθως αποδεικτικό χαρακτήρα. Τα δοκίμια που έχουν πιο ελεύθερη οργάνωση και «φλερτάρουν» με τη λογοτεχνική γλώσσα, δεν καταλήγουν σε μία συγκεκριμένη θέση. Απλά, οι συγγραφείς τους περιδιαβάζουν στον κόσμο των ιδεών και εμπλουτίζουν το πνεύμα του αναγνώστη, καλλιεργώντας το.

- β) Μερικές φορές, **το δοκίμιο παίρνει τη μορφή ημερολογίου**. Δεν είναι όμως μία συνηθισμένη απαρίθμηση των γεγονότων της ζωής του δοκιμογράφου. Είναι τις περισσότερες φορές «πνευματικό ημερολόγιο», όπου ο συγγραφέας καταγράφει την εξέλιξη του στοχασμού και των σκέψεών του. Άλλες φορές, κάποιοι δοκιμογράφοι βλέπουν το δοκίμιο ως μια ευκαιρία ομιλίας και συνομιλίας με τον εαυτό τους και τους αναγνώστες τους. Τέλος, **το δοκίμιο μπορεί να πάρει και τη μορφή επιστολής**. Σ' αυτήν την περίπτωση, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί πρώτο ρηματικό πρόσωπο και απολαμβάνει την ελευθερία του αυτοσχεδιασμού. Δε λείπει μάλιστα, και η εξομολογητική διάθεση του συγγραφέα, που βοηθάει στο να αναδυθεί μέσα από το κείμενο, η προσωπικότητα και το ήθος του.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Στο συγκεκριμένο δοκίμιο ο Σεφέρης αρχίζει το κείμενό του με την περιγραφή μιας διαφήμισης η οποία αναφέρεται στην αρχαία αρχιτεκτονική και, καθώς ξετυλίγονται οι σκέψεις του, αναδύεται βαθμιαία η αντίληψη του για την προσέγγιση των αρχαίων μνημείων, που αποτελεί το κεντρικό θέμα του δοκιμίου. Προσπαθήστε να παρακολουθήσετε την πορεία του στοχασμού του επισημαίνοντας: α) τις επιμέρους ιδέες/θέματα που τον απασχολούν και β) τη σχέση ανάμεσα στις ιδέες και στο κεντρικό θέμα.

Για την εργασία αυτή σας δίνονται βοηθητικά οι παρακάτω ενδεικτικές ερωτήσεις:

- i) Τι «δείχνει» το περιστατικό με τη διαφήμιση σύμφωνα με το Σεφέρη (§ 2);
- ii) Σε ποιο συμπέρασμα σχετικά με την εποχή μας καταλήγει ο Σεφέρης με αφήριση τη συγκεκριμένη διαφήμιση (§ 3);
- iii) Τι επιδιώκει να δείξει ο Σεφέρης με τα παραδείγματα του Μακρυγιάννη και του Τσελεμπή;
- iv) Πού κατά τη γνώμη του «Μπορεί να μας φέρει» μια μονομερής γνώση

της αρχαίας αρχιτεκτονικής (§ 8);

v) Πού οφείλεται σύμφωνα με το Σεφέρη, η φθορά που υπέστη ο Παρθενώνας (§ 9);

vi) Με ποιον τρόπο βλέπει τον αρχαίο κόσμο μια κατηγορία ατόμων (δηλαδή ορισμένοι ξενόγλωσσοι) και πώς ο ίδιος ο Σεφέρης (§ 11);

vii) Ποια είναι η άποψη ορισμένων μελετητών για τη σχέση των μνημείων με τον περιβάλλοντα χώρο;

viii) Τι πιστεύει ο Σεφέρης για το ίδιο θέμα; (σελίδα σχολικού βιβλίου 136)

Απάντηση:

Προτού απαντήσουμε στα δύο υποερωτήματα α και β, κρίνεται σκόπιμο να απαντήσουμε στα ενδεικτικά ερωτήματα (i - viii) και μετά να κάνουμε μία σύνθεση αυτών των απαντήσεων.

- i) Το περιστατικό με τη διαφήμιση δείχνει τη βαθιά διάσταση ανάμεσα στο σύγχρονο κόσμο και το αρχαίο παρελθόν. Ανάμεσα σ' αυτά που απολαμβάνει σήμερα ο άνθρωπος και σ' αυτά που συμβολίζουν το παρελθόν.
- ii) Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο Σεφέρης είναι πολύ συγκεκριμένο. Ο άνθρωπος στη σύγχρονη εποχή, συσσωρεύει πληροφορίες και λεπτομέρειες λίγο-πολύ ασύνδετες πάνω στο καθετί. Η αποσπασματική γνώση θριαμβεύει επάνω στην πιο ολοκληρωμένη, αλλά λιγότερο εξειδικευμένη γνώση.
- iii) Στο δοκίμιο του ο Σεφέρης αναφέρει τα παραδείγματα δύο «λαϊκών» ανθρώπων που μίλησαν για τα αρχαία μνημεία, με διαφορά δύο αιώνων. Και όμως αυτή η χρονική διαφορά αντισταθμίστηκε από το περιεχόμενο των λόγων τους. Οι άνθρωποι αυτοί επέδειξαν μεγαλύτερο σεβασμό για τα μνημεία της αρχαιότητας, απ' αυτόν, που φαινομενικά, δείχνουν σήμερα, οι σύγχρονοι και πιο ενημερωμένοι συμπολίτες μας.
- iv) Κατά το Σεφέρη, μία μονομερής γνώση της αρχαίας αρχιτεκτονικής μπορεί να επιφέρει την αλλοτρίωση του μνημείου. Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο, να βλέπουμε την ανασύσταση μίας υποθετικής, ίσως αρχικής, μορφής του μνημείου σε μακέτες ή σε αρχιτεκτονικά σχέδια.
- v) Η φθορά που υπέστη ο Παρθενώνας, οφείλεται στο πέρασμα των χρόνων, των αιώνων και των ιστορικών στιγμών του τόπου, με τον οποίο ήταν άμεσα συνυφασμένος ο αρχαίος ναός.
- vi) Κατά το Σεφέρη μια συγκεκριμένη κατηγορία ανθρώπων (ξενόγλωσσοι διανοούμενοι) βλέπουν τον αρχαίο κόσμο σαν κάτι το νεκρό, σαν κάτι το εντελώς παρωχημέ-

νο, με το οποίο ο σύγχρονος άνθρωπος δεν μπορεί να επικοινωνήσει. Αντίθετα, ο ίδιος ο Σεφέρης πιστεύει ότι σ' αυτόν τον τόπο (Ελλάδα), ο λαός είναι ζυμωμένος με τα μνημεία και τις παραδόσεις του, πράγμα που κάνει πολύ δύσκολες τέτοιου είδους απόλυτες απόψεις και «αφορισμούς».

- vii) Οι μελετητές των αρχαίων ελληνικών μνημείων, που είχαν μείνει εντυπωσιασμένοι από την εκπληκτική καλλιτεχνική αρτιότητά τους, τα θεώρησαν αποκομμένα από τον περιβάλλοντα χώρο. Πίστεψαν ότι χάρη στην τεχνική και καλλιτεχνική αρτιότητά τους, θα μπορούσαν να σταθούν σε οποιοδήποτε περιβάλλον.
- viii) Ο Σεφέρης πιστεύει ότι το μνημείο (ανεξαρτήτως καταγωγής) είναι σπαρτό στον τόπο του. Ζυμωμένο με τη μοίρα και την ιστορική πορεία ενός έθνους. Γι' αυτούς τους λόγους, κάθε προσπάθεια μετακίνησης, μετακόμισης ή μεταφοράς των κομματιών αυτών των μνημείων σε άλλες, μακρινές χώρες, μοιάζει να είναι «κενή περιεχομένου». Το μνημείο, σύμφωνα με το Σεφέρη, μακριά από τον τόπο του, αποχρωματίζεται, βιάζεται και «χάνει την ψυχή του».
- α) Οι επιμέρους ιδέες/θέματα που απασχολούν το Γιώργο Σεφέρη, σχετίζονται άμεσα μ' αυτό που ονομάζουμε «διαχείριση της αρχαίας κληρονομιάς». Μέσα στο δοκίμιο θίγονται τα ζητήματα: της σύγχρονης αρχαιολογίας, της «λαϊκής αξίας» του αρχαίου παρελθόντος, της μονομέρειας και της αποστείρωσης που χαρακτηρίζει τις «επιστήμες του αρχαίου παρελθόντος», της κοινής-συλλογικής ιστορικής μνήμης και της σχέσης του περιβάλλοντος με τα αρχαία μνημεία.
- β) Οι επιμέρους ιδέες έχουν άμεση σχέση με το θέμα, που απασχολεί το συγγραφέα, γιατί αποτελούν συγκεκριμένες πτυχές του, που χρειάζονται περαιτέρω ανάλυση.

2η Άσκηση:

Διαπιστώνουμε ότι ο Σεφέρης απέναντι στη λογική θεώρηση της αρχαίας αρχιτεκτονικής αντιπροτείνει, τελικά, μια άλλη διαφορετική προσέγγιση των αρχαίων μνημείων. Συζητήστε αυτή την προσέγγιση, με βάση την παράγραφο 16, προσέχοντας ιδιαίτερα τις λέξεις/φράσεις κλειδιά: πίστη, προσκυνητής, διάλογος με τα μνημεία, «μόνος καθρεφτίζοντας την ψυχή που διαθέτει, στην ψυχή των μαρμάρων μαζί με το χώμα τους».

(σελίδα σχολικού βιβλίου 136)

Απάντηση:

Ο Γιώργος Σεφέρης αντιπροτείνει μια συναισθηματική, σχεδόν «ποιητική», προσέγγιση των αρχαίων μνημείων. Πιστεύει ότι η αυστηρή επιστημονική θεώρησή τους, στε-

ρεί από τα μνημεία ένα βασικό στοιχείο της ιδιοσυστασίας τους· αυτό της σχέσης τους με τον περιβάλλοντα χώρο. Για το συγγραφέα του δοκιμίου, ένας αρχαίος ναός δεν μπορεί να «μεταφτευθεί» σ' ένα καινούργιο, άξενο και εντελώς διαφορετικό περιβάλλον. Ο ναός δημιουργήθηκε τη συγκεκριμένη εποχή, από τους συγκεκριμένους ανθρώπους για να καλύψει τις ιδιαίτερες ανάγκες του.

Στη ουσία είναι ένας «ιερός χώρος» που χτίστηκε για να στεγάσει τις «θείες δυνάμεις», που η αρχαία ελληνική σκέψη και πίστη γέννησαν σ' αυτόν τον τόπο.

3η Άσκηση:

Διερευνήστε ορισμένους από τους τρόπους με τους οποίους ασκείται η πειθώ στο κείμενο του Σεφέρη, απαντώντας στις παρακάτω ασκήσεις:

- α) Ο Σεφέρης χρησιμοποιεί ένα παραμύθι, για να υποστηρίξει την άποψή του ότι οι αρχαίοι ναοί είναι ριζωμένοι στα τοπία τους και ότι, επομένως, δεν επιτρέπεται η απόσπαση/μεταφορά κάποιου αρχιτεκτονικού μέλους σε άλλον τόπο (κάποιο μουσείο ξένης χώρας). Ποια εντύπωση σας προκάλεσε το παραμύθι αυτό; Σχολιάστε την αξία του ως μέσου πειθούς στη συγκεκριμένη περίπτωση. Γιατί «χρειάζονται καμιά φορά τα παραμύθια»;**
- β) Ο συγγραφέας παρεμβάλλει στην πορεία του στοχασμού του διάφορα παραδείγματα. Εντοπίστε ένα παράδειγμα και διερευνήστε τη λειτουργία του σε σχέση με την ιδέα, σκέψη, άποψη που εκφράζει ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο σημείο του κειμένου.**
- γ) Να προσδιορίσετε το ύφος που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο παρακάτω απόσπασμα, για να στηλιτεύσει την πράξη του Έλγκιν: «Οδήγησαν την πουριτανική φιλανθρωπία» του Έλγκιν -όπως την ονομάζουν οι απολογητές του- να κατακρεουργήσει τον έκθετο ναό, για να «προστατέψει» στον ίσκιο ενός ανήλιαγου μουσείου όσα σπαράγματα μπόρεσε να σπκώσει». (σελίδα σχολικού βιβλίου 136)**

Απάντηση:

- α) Ο Γιώργος Σεφέρης χρησιμοποιεί ένα μύθο για να πείσει ότι οι αρχαίοι ναοί είναι «σπαρτοί» στον τόπο τους. Ο μύθος των θεών που διώχτηκαν από τους ναούς τους και εκείνοι «ξαναχύθηκαν» στον περιβάλλοντα χώρο, απειλώντας μας με πανικούς φόβους ή θέλγητρα, ενισχύει τη συναισθηματική γλώσσα του κειμένου. Πρόκειται για μία σαφέστατη επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη, που τυγχάνει να είναι κάτοικος**

της συγκεκριμένης χώρας και νιώθει διαφορετικά, τόσο το τοπίο, όσο και τα αρχαία μνημεία. Οι μύθοι χρειάζονται ορισμένες στιγμές για να τονώσουν το συναίσθημα, να ανανεώσουν τη σκέψη και να βοηθήσουν στην επαναπροσέγγιση του παρελθόντος.

- β) Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό που παρεμβάλλεται στην δέκατη έκτη παράγραφο: «Όμως δεν μπορώ να χωρίσω το ναό του Δελφικού Απόλλωνα από τις Φαιδριάδες ή την κορυφογραμμή της Κίρφης».

Πρόκειται για μία χαρακτηριστική πρόταση που ενισχύει τον προηγούμενο συλλογισμό του συγγραφέα. Για το Γ. Σεφέρη, ο αρχαίος ναός δεν μπορεί να ειπωθεί ξέχωρα από το φυσικό του περιβάλλον, γιατί είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι ο ναός, είναι τόσο σημαντικός για τη μορφή του περιβάλλοντος, όσο και το φυσικό περιβάλλον για τη μορφή (αρχιτεκτονική, αισθητική, καλλιτεχνική) του κάθε ναού.

- γ) Ο Γιώργος Σεφέρης είναι ειρωνικός και πικραμένος. Ανασκευάζει το επιχείρημα των υπέρμαχων της πράξης του Έλγκιν, χρωματίζοντας αρνητικά τόσο τη φιλοσοφία όσο και τα κίνητρα αυτής της πράξης. Αχνοφαίνεται και η πικρία του, γιατί προσπαθεί να συγκινήσει συναισθηματικά τους σκεπτόμενους ανθρώπους για ένα ναό απροσπάτετο, που «κατακρεουργήθηκε» και που τα ακρωτηριασμένα μέλη του, καταδικάστηκαν να «ταφούν» σ' ένα ανήλιαγο υπόγειο.

4η Άσκηση:

Να σχολιάσετε τον τίτλο του δοκιμίου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 136)

Απάντηση:

Ο τίτλος του δοκιμίου είναι μία ρήση του Θαλή του Μιλήσιου: «Πάντα πλήρη θεών» και ταιριάζει απόλυτα με το περιεχόμενο του κειμένου. Η προσέγγιση των αρχαίων ναών, που προτείνει ο συγγραφέας γίνεται με δέος και ευλάβεια, σαν να πρόκειται για ιερούς τόπους που βρίσκονται σε χρήση. Για το Γιώργο Σεφέρη τα αρχαία μνημεία δεν είναι κενά περιεχομένου, αλλά «πλήρη θεών».

5η Άσκηση:

Ελέγξτε αν το συγκεκριμένο δοκίμιο του Σεφέρη παίρνει πράγματι τον προσωπικό τόνο του ημερολογίου ή και το ύφος της ομιλίας. Τεκμηριώστε την απάντησή σας, εντοπίζοντας κάποια ενδεικτικά στοιχεία στο κείμενο (π.χ. παρατηρήστε την επιλογή του συγγραφέα σε ρηματικό πρόσωπο, επίπεδο λόγου κτλ.). (σελίδα σχολικού βιβλίου 137)

Απάντηση:

Στο δοκίμιο που εξετάζουμε υπάρχει μία σαφής εξομολογητική διάθεση του συγγραφέα που προσιδιάζει στο ύφος του ημερολογίου. Τα σημεία στα οποία εστιάζουμε την προσοχή μας είναι: «Και αναρωτιέμαι μήπως δε με συγκινούν ...», «αλλά που είχαν αισθήσεις πιθανότατα πιο κοντά στην ισορροπία που θα λαχταρούσα να έβλεπα κάπου-κάπου στις ψυχές των τριγυρινών μου», «όμως συλλογίζομαι πως το θέμα», «θέλω να το τονίσω ...», «μπορεί να γίνομαι συμβουλάτορας».

Όμως, σε πολλά σημεία, ο τόνος του δοκιμίου πλησιάζει αυτόν της ομιλίας. Σαν δηλαδή, να γράφτηκε για να ακουστεί. Τα σημεία που ενισχύουν την πιο πάνω άποψη είναι τα ακόλουθα: «Τέλος, αυτά του καιρού τ' αλλάγματα μας προσφέρουν», «όσο και να μας το επιτρέπει η λογική θεώρηση τούτης της αρχιτεκτονικής, να φανταστούμε», «θα ήταν πιο απλό αν αποκρινόμασταν», «Εκτός αν προτιμούμε να περιμένουμε» κ.α.

6η Άσκηση:

Υποθέστε ότι ο Γ. Σεφέρης σας απευθύνει μια πρόσκληση: σας καλεί να συνομιλήσετε και να συνεργαστείτε μαζί του σχετικά με το δοκίμιό του «Πάντα πλήρη θεών». Εκφράστε ελεύθερα σε ένα δικό σας κείμενο τις απορίες, τις εντυπώσεις, τα συναισθήματα και τις σκέψεις που γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια της μελέτης του δοκιμίου. Το κείμενό σας μπορεί να επικεντρωθεί, εξάλλου, σε ένα ή σε ορισμένα μόνο σημεία του κειμένου που σας προβλημάτισαν ή είχαν ιδιαίτερη απήχηση στα βιώματά σας. Όσοι θέλετε, μπορείτε, επιπλέον, να αξιολογήσετε τη συνομιλία σας αυτή με το δοκίμιο του Σεφέρη, να διερευνήσετε δηλαδή τι αποκομίσατε από την ανάγνωσή του. Νομίζετε ότι ισχύει στη δική σας περίπτωση η παρακάτω ρήση ενός άλλου δοκιμιογράφου «ο πρώτος και ο τελικός στόχος του δοκιμίου είναι να βαθιάνει τη δυνατότητα του προβληματισμού μας»; (Γ. Δάλλας. Από τη συνέντευξη που έδωσε στο Δ. Πλάκα, περ. Διαβάζω τ. 117).

(σελίδα σχολικού βιβλίου 137)

Απάντηση:

- Ο ελληνικός χώρος (αναφερόμαστε σ' αυτόν, επειδή εδώ ζούμε) εμπλουτισμένος με μνημεία του παρελθόντος, ιδιαίτερου αισθητικού κάλλους και ιστορικής σημασίας για τη συλλογική μνήμη των κατοίκων του, πιέζεται ποικιλοτρόπως από οικονομικά και άλλα, ιδεολογικά κυρίως, συμφέροντα.

Η προσέγγιση των αρχαίων μνημείων και κατ' επέκταση, η προστασία και η διαχείρισή τους, αναδεικνύεται σε μείζον πρόβλημα ιδεολογικής και κοινωνικοπολιτικής φύσης. Στην εποχή μας όπου προάγεται παγκοσμιοποιημένα, ένας ενιαίος τρόπος σκέψης και αντίληψης των πραγμάτων, τα αρχαία μνημεία κινδυνεύουν να αλλοιωθούν και να απωλέσουν τα ιδιαίτερα συστατικά της ιδιοσυστασίας τους. Το αρχαίο μνημείο δε νοείται και δεν μπορεί να νοηθεί ξέχωρα και αποκομμένα από τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που το δημιούργησαν, αλλά και από το φυσικό περιβάλλον που το φιλοξένησε, προσφέροντάς του, άλλωστε και τα απαραίτητα υλικά δομής. Για να αντιληφθούμε το μέγεθος της πλάνης, ορισμένων μελετητών που θεωρούν ένα αρχαίο μνημείο από άποψη λογική/αρχιτεκτονική, δε μένει τίποτε άλλο, παρά να τοποθετήσουμε νοερά το ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο, σ' ένα αλπικό τοπίο στην Αυστρία. Προχωρώντας τη σκέψη μας, ακόμα περισσότερο, θα διαπιστώσουμε ότι η συλλογική ιστορική μνήμη ενισχύει ένα αρχαίο μνημείο με μια ιδιαίτερη δύναμη, η οποία εξαφανίζεται, όταν εκείνο μεταφερθεί μακριά από το οπτικό πεδίο του κοινωνικού συνόλου. Η ψυχική φόρτιση που νιώθει ο Έλληνας για το βράχο της Ακρόπολης είναι μεγάλη. Εκεί επάνω, μόλις την άνοιξη του '41, σημειώθηκε η πρώτη αντιστασιακή πράξη στην κατεχόμενη Ευρώπη. Αλήθεια, ο επισκέπτης του Βρετανικού Μουσείου όπου φυλάσσονται τα ακρωτηριασμένα μέλη του Παρθενώνα, νιώθει την ίδια ψυχική φόρτιση;

- Από το πιο πάνω κείμενο, διαπιστώνουμε ότι ο Γ. Δάλλας, έχει δίκαιο όταν αναγνωρίζει σαν πρώτο και τελευταίο στόχο ενός δοκιμίου την εμβάθυνση του προβληματισμού μας. Εμείς προτείνουμε, ο μαθητής έχοντας υπόψη όσα διάβασε, να προσπαθήσει να εξωτερικεύσει τις σκέψεις του, σχετικά με το θέμα της «διαχείρισης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς».

7η Άσκηση:

Η διαφήμιση γίνεται αφορμή να γεννηθούν στο μυαλό του Σεφέρη κάποιες σκέψεις που συνειρμικά οδηγούν σε άλλες. Έτσι, καθώς ξετυλίγεται ο στοχασμός του Σεφέρη, γράφεται το δοκίμιο. Με αφορμή κάποιο περιστατικό που σας προξένησε ιδιαίτερη εντύπωση, προσπαθήστε να καταθέσετε γραπτά σκέψεις και αντιδράσεις που συνδέονται άμεσα, έμμεσα ή συνειρμικά με το περιστατικό αυτό. Μπορείτε, επομένως, να οργανώσετε το κείμενό σας λογικά ή συνειρμικά, να χρησιμοποιήσετε κυριολεκτική ή μεταφορική γλώσσα, αρκεί να γίνει φανερός ο προβληματισμός σας.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 138)

Απάντηση: (Υπόδειγμα)

«Ένας διαδηλωτής νεκρός, τουλάχιστον 100 τραυματίες, άλλες τόσες συλλήψεις» είναι ο θλιβερός απολογισμός της συνόδου του G8, που έγινε στη Γένοβα τον Ιούλιο (20-22 Ιουλίου) του 2001.

Στη Γένοβα, την πρωτεύουσα της Λιγουρίας, που είχε μετατραπεί σε πόλη-φάντασμα από τα πρωτοφανή αστυνομικά μέτρα και την καταστολή, συγκρούστηκαν δύο κόσμοι. Ο κόσμος του άτυπου διευθυντηρίου των οκτώ πλουσιότερων χωρών και το πολυεθνικό πλήθος των «πολεμίων της παγκοσμιοποίησης».

Αναρωτιόμαστε τούτες τις τραγικές στιγμές, τι όπλισε το χέρι του αστυνομικού για να αφαιρέσει τη ζωή του 23χρονου διαδηλωτή. Ο τύπος ψυχρά αναφέρει: «ότι σε βάρος του αστυνομικού που σκότωσε το νεαρό διαδηλωτή, απαγγέλθηκε κατηγορία για ανθρωποκτονία από πρόθεση».

Όμως οι πραγματικοί υπαίτιοι είναι υπεράνω δικαστηρίων. Τούτες τις ώρες ζούμε σ' έναν τέλειο παραλογισμό. Ένα «αριστοκρατικό» και άνευ οποιασδήποτε δημοκρατικής νομιμοποίησης, σχήμα, με έναν «επιφανειακό μανδύα» αντιπροσωπευτικότητας, α-ναζητά τρόπους για να συνεχίσει την αντιδημοκρατική λειτουργία του.

Αλήθεια, δεν αντιλαμβάνονται οι «οκτώ δυνατοί» ότι είναι ανίσχυροι χωρίς τη συναίνεση των αδυνάτων που πένονται, υποφέρουν και σκοτώνονται από τις επιλογές τους;

Δεν κατανοούν ότι όπως πάνε τα πράγματα, οι «σύνοδοι των οκτώ» (αλλά και άλλων οργανισμών όπως η σύνοδος Κρυφής της Ε.Ε., η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Οργανισμός Διεθνούς Εμπορίου), θα καταγράφονται πλέον στη συνείδηση της πλειοψηφίας των πολιτών, σαν συναντήσεις ελαχίστων ηγετών, που «φοβούνται» και «απεχθάνονται το ανυπότακτο πλήθος»;

Το κίνημα της παγκοσμιοποίησης με τον 23χρονο Κάρλο Τζουλιάνι απόκτησε τον πρώτο του μάρτυρα και δικαιώνει όσους πιστεύουν και φωνάζουν ότι η Παγκοσμιοποίηση «πατάει επί πτωμάτων». Το αίμα που χύθηκε ενισχύει το μήνυμα ανυπακοής, που στέλνει στους ισχυρούς και τους πλουσίους του κόσμου, το πολύχρωμο «κίνημα κατά της Παγκοσμιοποίησης» και ασκεί επιδράσεις στη διεθνή πολιτική σκηνή.

Είμαστε σίγουροι, ότι στο μέλλον, ο κόσμος θα δοκιμασθεί από αυτή την ισχυρή αντίθεση, ανάμεσα στην εξουσία που προωθεί την ανεμπόδιστη διακίνηση κεφαλαίων και εμπορευμάτων και την απορρύθμιση της άμυνας των εργαζομένων και των φτωχών χωρών, και στο αδιαμόρφωτο, αλλά φανταστικό κίνημα, που διεκδικεί δικαιότερη κατανομή του πλούτου, περισσότερα χρήματα και προστασία για τους φτωχούς και το περιβάλλον.

8η Άσκηση:

Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα από δημοσιεύματα στον τύπο σχετικά με τα «Ελγίνεια μάρμαρα». Προσπαθήστε να αντιλήσετε από τα αποσπάσματα αυτά, καθώς επίσης και από το δοκίμιο του Σεφέρη, που μελετήσατε προηγουμένως, αποδεικτικά στοιχεία (επιχειρήματα, τεκμήρια), για να υποστηρίξετε την άποψη ότι τα γλυπτά του Παρθενώνα πρέπει να επιστραφούν στη χώρα μας. Με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώσατε, γράψτε ένα κείμενο (400-450 λέξεις) με τη μορφή γραπτής εισήγησης. Υποθέστε ότι η εισήγησή σας πρόκειται να παρουσιαστεί σε εκδήλωση σχετική με το θέμα την οποία οργανώνει το σχολείο σας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 138)

Απάντηση:

Το ζήτημα της επιστροφής των αρχιτεκτονικών γλυπτών που αποσπάστηκαν από τον Παρθενώνα στις αρχές του 19ου αιώνα έχει απασχολήσει κατά καιρούς, πολιτικούς, ερευνητές, ειδικούς επιστήμονες και φυσικά, την κοινή γνώμη των εμπλεκομένων χωρών.

Όταν στη δεκαετία του '80, η τότε υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη έθετε το ζήτημα «της επιστροφής των μαρμάρων» με πολύ ρομαντισμό και θέρμη, οι επικριτές της προσπάθειας αντιπρότειναν ως επιχειρήματα, την ατμοσφαιρική ρύπανση της Αθήνας, την εύκολη πρόσβαση των επισκεπτών στο Βρετανικό Μουσείο, τη νομιμότητα της μεταφοράς των αρχαίων γλυπτών από το Λόρδο Έλγιν και την έλλειψη μουσείου στην Ελλάδα.

Επρόκειτο για επιχειρήματα, που οι αρμόδιες ελληνικές επιτροπές δεν μπορούσαν να αντικρούσουν εκείνη την εποχή. Σήμερα, όμως, μετά την αποκάλυψη του «δραστικού καθαρισμού» που υπέστησαν τα ελληνικά γλυπτά το 1928, το επιχείρημα της καλύτερης φύλαξης και προστασίας από την ατμοσφαιρική ρύπανση της Αθήνας, καταρρέει.

Επιπλέον σύμφωνα με την ιστορική έρευνα, δεν αποδείχτηκε ποτέ η ύπαρξη του πρωτότυπου σουλτανικού φερμανιού, που επέτρεπε την απόσπαση αρχιτεκτονικών μελών από τους αρχαίους ναούς. Άλλωστε, και η μετάφραση του «φερμανιού» που εμφανίστηκε, έκανε λόγο «για μετατόπιση των χαραγμένων πλακών και βράχων». Αν υποθέσουμε, ακόμα, ότι η απόσπαση έγινε την εποχή που η Ελλάδα δεν είχε τον έλεγχο του εδάφους της, τότε αυτό το επιχείρημα «περί νόμιμης μεταφοράς» καταρρίπεται ως ψευδές.

Στη σημερινή εποχή, πολύ εύκολα ο κόσμος πετάει προς την Αθήνα, όπου οι προ-

σπάθειες, και τώρα τελευταία οι διαδικασίες, για τη δημιουργία καινούργιου μουσείου, βρίσκονται σε καλό δρόμο. Με την κατασκευή του «μουσείου της Ακροπόλεως» και υπό το βάρος των αποκαλύψεων του κυρίου William St. Clair, το ζήτημα της «επιστροφής» γίνεται επιτακτικότερο.

Και γίνεται επιτακτικότερο για δύο ακόμη λόγους: Πρώτον, τα αρχιτεκτονικά μέλη που αποσπάστηκαν τότε, είχαν κατασκευαστεί για να στολίσουν και να λαμπρύνουν τα εξωτερικά τμήματα ενός ναού. Σήμερα βρίσκονται στο εσωτερικό ενός κτιρίου.

Δεύτερον, η νεότερη έρευνα δέχεται την «ενότητα» του μνημείου τόσο με τον περιβάλλοντα χώρο, όσο και με υφαρπαγμένα μέλη του. Ένας ναός (ή ένα μνημείο) δηλαδή, δεν μπορεί να αναγνωσθεί έξω από το φυσικό και κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον που τον δημιούργησε. Και υπό αυτή την έννοια τα «φυλακισμένα» μέλη του Παρθενώνα, ποτέ δεν πρόκειται να μεταδώσουν κάτι από την τεχνική αρτιότητα και την καλλιτεχνική τους ποιότητα, μέσα σ' ένα άξενο και εχθρικό περιβάλλον.

9η Άσκηση:

Διαβάστε το παρακάτω ποίημα και παρατηρήστε πώς η ποιήτρια αποδίδει μέ δικό της τρόπο το θέμα των ελγινείων. (σελίδα σχολικού βιβλίου 144)

Απάντηση:

Η Κική Δημουλά (Ποιήτρια της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1931), με αληθινή ευαισθησία που φθάνει στα όρια του σπαραγμού, συνδιαλέγεται με τα γλυπτά του Παρθενώνα, που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο. Για την Ελληνίδα ποιήτρια, τα «φυλακισμένα» γλυπτά είναι ζωντανά. Σηκώνονται από τις θέσεις τους, το βράδυ, όταν οι επισκέπτες αδειάζουν τις αίθουσες του μουσείου και τότε, με «νοσταλγικούς στεναγμούς και δάκρυα», αναπολούν το ελληνικό φως που στερήθηκαν τόσα χρόνια.

Έντονη είναι η συναισθηματική φόρτιση της ποιήτριας, που επιθυμεί να μοιραστεί τους προβληματισμούς της και τα συναισθήματά της με τους αναγνώστες της.

10η Άσκηση:

Επιλέξτε μια από τις παρακάτω ομαδικές ασκήσεις: α) συζητήστε σε ομάδες τη σχέση σας με τα μνημεία (της αρχαίας ή της νεότερης εποχής) που έχουν αναγνωρισμένη αρχαιολογική αξία.

- α) Αναφερθείτε σε ενδεχόμενες επαφές σας (πληροφορίες, γνώσεις από το σχολείο ή από εξωσχολικά διαβάσματα, επισκέψεις σε μουσεία, παρακολούθηση κάποιας σχετικής τηλεοπτικής εκπομπής κτλ.). Περιγράψτε τις όποιες εντυπώσεις, σκέψεις, συναισθήματα γεννήθηκαν από την επαφή αυτή.
- β) Συζητήστε τη σχέση σας με κάποιο συγκεκριμένο μνημείο στην περιοχή σας, άγνωστο στο ευρύ κοινό, το οποίο όμως έχει σημασία για τη συλλογική μνήμη της κοινότητας στην οποία ζείτε π.χ. ο νερόμυλος του χωριού, ένα αρχοντικό του περασμένου αιώνα, το κτίριο όπου στεγάστηκε η πρώτη βιβλιοθήκη της περιοχής κτλ. Τι γνωρίζετε για το συγκεκριμένο μνημείο και τι θα θέλατε ακόμη να μάθετε; Συνδέεται το μνημείο αυτό με κάποια βιώματα δικά σας, της οικογένειάς σας ή της ευρύτερης κοινότητας; Τι μέτρα έχουν ληφθεί από την κοινότητα για τη συντήρηση του μνημείου;
(σελίδα σχολικού βιβλίου 145)

Απάντηση:

Εμείς σ' αυτήν εδώ την εργασία δε θα προτείνουμε όπως κάνουμε συνήθως ένα υπόδειγμα απάντησης, γιατί πρόκειται για θέμα ελεύθερης ανάπτυξης, όπου ο μαθητής μπορεί να αυτοσχεδιάσει. Πρώτα απ' όλα, οφείλει να επιλέξει τα μνημεία. Έπειτα να αντιλήσει πληροφορίες από εγκυκλοπαιδείες, ιστορικά λεξικά, εγχειρίδια ιστορίας της τέχνης, αν πρόκειται για μνημεία που έχουν αναγνωρισμένη αρχαιολογική αξία, ή να μαζέψει στοιχεία από το οικογενειακό περιβάλλον, τους φίλους ή τους ηλικιωμένους, αν πρόκειται για μνημείο που είναι άγνωστο στο ευρύ κοινό, αλλά σημαντικό για τη συλλογική μνήμη της κοινότητας στην οποία ανήκει.

Τα στοιχεία αυτά μπορεί να τα συνθέσει σ' ένα κείμενο και να τα παρουσιάσει ενώπιον των συμμαθητών του.

11η Ερώτηση:

Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα από άρθρα σχετικά με το θέμα «Μνημεία και Εκπαίδευση» και συζητήστε τους τρόπους που προτείνονται, για να οικοδομήσουν οι μαθητές μια ουσιαστική σχέση με τα μνημεία.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 145)

Απάντηση:

Και τα δύο κείμενα που επελέγησαν να συμπεριληφθούν στο σχολικό εγχειρίδιο κινούνται στον ίδιο χώρο. Δηλαδή στην άποψη που θέλει το αρχαίο μνημείο προσπό και οικείο για την πλειοψηφία των ανθρώπων, ήδη από τη σχολική ηλικία. Για το σκοπό αυτό, η νέα εκπαιδευτική φιλοσοφία προτείνει την εξοικείωση των μαθητών με τα μνημεία της περιοχής του, όπου μπορεί να λαμβάνει χώρα και η διδασκαλία κάποιων μαθημάτων όπως της (ιστορίας, της γεωγραφίας, του περιβάλλοντος ή ακόμα και των μαθηματικών).

Τα ερεθίσματα που μπορεί να λάβει ο μαθητής από την επίσκεψη σ' ένα μνημείο είναι πολλά. Αρκεί γι' αυτήν την επίσκεψη να υπάρχει η κατάλληλη οργάνωση του υλικού, που θα επιτρέψει την εμβάθυνση σε λεπτομέρειες: υλικά δομής, επαγγελματικές τάξεις που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή του, λαϊκές δοξασίες που αφορούν το μνημείο, ιστορικά στοιχεία για τη χρήση του κ.α.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί προγράμματα υιοθέτησης αρχαίων και νεωτέρων μνημείων από σχολεία, τα οποία είναι υποχρεωμένα να τα μελετήσουν, να τα αναδείξουν και στο τέλος του προγράμματος να καταθέσουν τις προτάσεις και τις απόψεις τους.

Αυτά τα προγράμματα εξοικείωσης είναι σημαντικά γιατί έτσι ο μαθητής μαθαίνει για τα μνημεία, αρχικά της περιοχής του και έπειτα, της πατρίδας του, αποφεύγοντας «στερεότυπες αντιλήψεις» και αγκυλώσεις του τύπου: «μόνο ο Παρθενώνας είναι μνημείο και όχι το εκκλησάκι του χωριού μου».

12η Άσκηση:

Ποιο είναι το «αμάρτημα» που εξομολογείται ο Ελύτης; Με ποια επιχειρήματα το δικαιολογεί; Να απαντήσετε με βάση την τρίτη παράγραφο.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 154)

Απάντηση:

Ο Οδυσσεάς Ελύτης εξομολογείται το αμάρτημά του: χωρίς να ανήκει στους ποιητές που διαθέτουν μια εκπληκτική κριτική ικανότητα, δεν ταυτίζεται με τους ποιητές της δεύτερης κατηγορίας, που μένουν περιορισμένοι στο χώρο της ποίησης. Αντίθετα, δοκιμάζει και στο χώρο του δοκιμίου, χωρίς να είναι σίγουρος για το αποτέλεσμα.

Τη συμπεριφορά του αυτή τη δικαιολογεί για δύο λόγους. Πρώτον, ως ποιητής δεν κινδυνεύει να παρεξηγηθεί για τα ποιητικά στοιχεία που θα έχει η γλώσσα του. Δεύτε-

ρον, είναι χρέος του ποιητή να επιχειρεί σ' αυτό το χώρο, για να εμπλουτίζεται η γλώσσα, η σύνταξη και το ύφος από την ποιητική ευαισθησία.

13η Άσκηση:

Ο Ελύτης αντιμετωπίζει με κριτικό μάτι τα πρώτα του κείμενα (δοκίμια). Αναγνωρίζει τα αρνητικά τους σημεία, αλλά επισημαίνει και τα θετικά. Να εντοπίσετε τα σημεία αυτά (αρνητικά και θετικά). (σελίδα σχολικού βιβλίου 154)

Απάντηση:

Τα σημεία που ο Ελύτης κρίνει ως αρνητικά, βρίσκονται στην παράγραφο 4 και είναι τα ακόλουθα: «Ενθουσιασμοί αδικαιολόγητοι, κάποτε μπορώ να πω και αντιπαθητικοί, φράσεις με απίθανο αλλά όχι, δυστυχώς, πάντοτε και αβίαστο μήκος, λυρικές εξάρσεις χωρίς αντίκρισμα, γλωσσικοί ακροβατισμοί και φραστικά πυροτεχνήματα, γενικά μια περίσσεια λόγου που, κοντά σ' άλλα, δε μ' άφησε ποτέ να μιλήσω με τρόπο ευθύγραμμο ...».

Τα θετικά σημεία βρίσκονται τόσο στην τέταρτη όσο και την πέμπτη παράγραφο και είναι τα ακόλουθα: «Καθώς τα ξαναδιαβάζω σήμερα, μαζί με τη γοητεία, που είναι φυσικό να φέρνει το ξαναζωντάνεμα μιας ηρωϊκής εποχής ...», «Το γράψιμο δεν μπορούσε να 'ναι παρά μια συνειδητή, αδιάλλακτη και αδιάκοπη άσκηση ανορθοδοξίας», «θυμάμαι, ήθελα να αισθάνομαι πριν απ' όλα ελεύθερος», «θέλω να πω ότι το βάρος της γοητείας έπεφτε στην παράβαση».

14η Άσκηση:

Ο Ελύτης διατυπώνει την άποψη ότι για έναν έφηβο το γράψιμο δεν μπορεί να είναι «παρά μια συνειδητή, αδιάλλακτη και αδιάκοπη άσκηση ανορθοδοξίας». Τι νομίζετε ότι εννοεί με αυτό; (σελίδα σχολικού βιβλίου 154)

Απάντηση:

Ο Οδυσσεάς Ελύτης διατυπώνει με εύστοχο τρόπο το αυτονόητο. Ο έφηβος και γενικότερα, ο νέος, είναι και βιολογικά, ο εκφραστής της πρωτοπορίας, της νεωτερικότητας και της αλλαγής. Στο πνευματικό πεδίο, ο έφηβος δεν κινείται στην «πεπατημένη», αλλά επιχειρεί σε καινούργιους τόπους, με μοναδική θέληση να είναι ελεύθερος από «νόρμες», επιταγές και κάθε είδους απαγορεύσεις, που επιβάλλει η πνευματική ή λογοτεχνική ορθοδοξία. Επιθυμεί και παλεύει να είναι εκουσίως, ανορθόδοξος και αιρετικός.

15η Άσκηση:

Ποιο είναι το κύριο θέμα που θίγει ο Ελύτης στο κείμενο του; Αφού εντοπίσετε το κύριο θέμα, δώστε έναν κατάλληλο τίτλο στο κείμενο, το οποίο είναι απόσπασμα από ένα εκτενές δοκίμιο που προτάσσει ο Ελύτης στο έργο του «Ανοιχτά χαρτιά». (σελίδα σχολικού βιβλίου 154)

Απάντηση:

Το κύριο θέμα που θίγει ο ποιητής στο εξεταζόμενο δοκίμιο είναι η χρήση και η λειτουργία της ελληνικής γλώσσας. Πιστεύει ότι το χρέος του πνευματικού ανθρώπου είναι η ανανέωση των καθιερωμένων τρόπων έκφρασης, είτε με τον εμπλουτισμό της γλώσσας, είτε με τη «κατάκτησή» της, απ' την πλευρά των ομιλητών της. Ως κατάλληλος τίτλος θα στεκόταν ο ακόλουθος: «Η γλωσσική ανανέωση» ή «η ελευθερία της γλώσσας».

16η Άσκηση:

Μπορείτε να εντοπίσετε κάποια από τα παραπάνω στοιχεία στο δοκίμιο του Ελύτη; (σελίδα σχολικού βιβλίου 154)

Απάντηση:

Στο εξεταζόμενο δοκίμιο, υπάρχουν στοιχεία που θυμίζουν μια επιστολή. Πρώτα-πρώτα, η επιλογή του πρώτου ρηματικού προσώπου και η εξομολογητική διάθεση, κάνουν την «προσπέλαση» του δοκιμίου πιο εύκολη. Πιο συγκεκριμένα: «Θα ήθελα ... να το εξομολογηθώ αμέσως», «όσο μπορώ ...», «Το δικό μου αμάρτημα - και πείσμα ...», «μπορεί το ι-δανικό μου να ήταν ανέκαθεν ...», «Από αντίδραση έφτασα στο άλλο άκρο» κ.α.

Η ενδεικτική, πιο πάνω, σταχυολόγηση, ενισχύει και την άποψη, ότι το δοκίμιο που εξετάζουμε, παίρνει το ύφος της συνομιλίας ή και της προσωπικής ιδεολογικής κατάθεσης, αφού εκφράζεται απερίφραστα η θέληση του ποιητή για απελευθέρωση της γλώσσας, από «εξουσιαστικές και παρωχημένες» αντιλήψεις.

17η Άσκηση:

Ο Ελύτης βλέπει το δοκίμιο σαν ένα «χώρο γεωδαιτημένο από τα όργανα ακριβείας που διαθέτει η σκέψη». Θεωρεί, ωστόσο, χρέος του να παραμείνει ποιητής, παρόλο που «μεταποίζεται» από το χώρο της ποίησης στο χώρο του δοκιμίου. Στο κείμενό του, λοιπόν, επικρατεί ο μεταφορικός και εικονοπλαστικός λόγος που προσιδιάζει στη λογοτεχνία. Να εντοπίσετε χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού του λόγου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 154)

Απάντηση:

Όλο το κείμενο χαρακτηρίζεται από το μεταφορικό και εικονοπλαστικό λόγο. Εμείς εδώ θα περιοριστούμε στα πιο ενδεικτικά: «που σημαίνει ότι βουτώ μέσα του», «πολλές φορές τα ρεύματα με παρασύρουν», «Έτσι σα να βγαίνα στα βουνά και να μπορούσα ... πίνω κούφτες το καθαρό νερό», «όλους εκείνους τους χυμούς που είναι ικανοί με τη ζωνή τους κυκλοφορία να θερμάνουν ακόμη και την πιο θεωρητική έκφραση, και να την απαλλάξουν από τη μυρωδιά του γραφείου, την κιτρινίλα της περγαμνής».

18η Άσκηση:

Ποια είναι η κυριολεκτική σημασία των παρακάτω μεταφορικών εκφράσεων:

- «**Το κόκκινο πανί μου - το πιο κόκκινο - ήταν και είναι ακόμη η ευκολία**».
- «**ήθελα, στο βάθος να τραγουδήσω αλλιώς απ' ό,τι τραγουδάνε οι άλλοι - κι ας ήτανε και φάλτσα**».
- «**να την απαλλάξουνε (τη γλώσσα) από τη μυρωδιά του γραφείου, την κιτρινίλα της περγαμνής**». (σελίδα σχολικού βιβλίου 154)

Απάντηση:

Η κυριολεκτική σημασία των πιο πάνω μεταφορικών εκφράσεων είναι:

- «Το στοιχείο που απεχθάνομαι και με εκνευρίζει περισσότερο, ήταν και είναι ακόμη η ευκολία».
- «ήθελα κατά βάθος να αυτονομηθώ και να εκφραστώ ελεύθερα - κι ας ήτανε και λάθος και υπερβολή για την ίδια τη γλώσσα».
- «να την απαλλάξουνε (τη γλώσσα) από τα «ακαδημαϊκά» πρότυπα και τις απαραίτητες αντιλήψεις για τη σωστή διατύπωση και έκφραση των ιδεών».

19η Άσκηση:

Στην παράγραφο 5 ο Ελύτης χρησιμοποιεί μια παρομοίωση.

- α) Να εντοπίσετε τα δύο σκέλη της παρομοίωσης. Τι παρομοιάζεται/συγκρίνεται με τι;**
- β) Να σχολιάσετε τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται στο β' σκέλος της παρομοίωσης, π.χ. «σα να βγαίνα στα βουνά», προσέχοντας κυρίως τη συνηποδλωτική σημασία των ρημάτων.**
- γ) Τι νομίζετε ότι πετυχαίνει ο Ελύτης με τη χρήση της συγκεκριμένης παρομοίωσης; (σελίδα σχολικού βιβλίου 154)**

Απάντηση:

- α) Το πρώτο σκέλος της παρομοίωσης είναι ο ίδιος ο ποιητής/έφηβος που όταν έπιανε την πένα ήθελε να αισθάνεται ελεύθερος. Το δεύτερο σκέλος της παρομοίωσης είναι το ακόλουθο: «Έτσι σα να 'βγαινα στα βουνά και να μπορούσα να τσαγκρονίζομαι στ' αγριοκλώναρα, να ζουπάω που και που κανένα μοσχομπίζελο, να δρασκελάω χαντάκια, να πίνω κούφτες το καθαρό νερό».
- Εδώ η ελεύθερη περιδιάβαση του ποιητή στον κόσμο των ιδεών συγκρίνεται με τη περιδιάβασή του στο δάσος και τη φύση.
- β) «Τα βουνά» συμβολίζουν την ελευθερία και την «οπική από ψηλά». Το «τσαγκρονίσμα στ' αγριοκλώναρα», συμβολίζει τους κινδύνους που κρύβει για το νεαρό ποιητή το άγνωστο πεδίο των νεωτερικών ιδεών. Το «ζούπισμα των μοσχομπίζελων», συμβολίζει τις μικρές στιγμές ανάπαυλας, κατά τη διάρκεια αυτής της περιπλάνησης. Το «δρασκελισμα των χαντακιών» συμβολίζει την υπερνίκηση των δυσκολιών και η «απόλαυση του καθαρού νερού» είναι ο θρίαμβος, η εύρεση του αυθεντικού και η νίκη του νεανικού και αγνού πνεύματος του ποιητή.
- γ) Με τη χρήση της συγκεκριμένης παρομοίωσης, ο ποιητής επιτυγχάνει δύο λειτουργίες: Πρώτον, καλεί τον αναγνώστη να επιδείξει την ίδια τόλμη, ώστε να απελευθερωθεί η γλώσσα από την «ακαδημαϊκή στειρότητά της» και δεύτερον, περιγράφει με εικονοπλαστικό και μεταφορικό τρόπο, όλη του την πνευματική διαδρομή στα χρόνια της εφηβείας, τότε που ήθελε να κάνει κάτι το πρωτοποριακό και το ελεύθερο.

20η Άσκηση:

Προσγράφο-ομαι, συμμορφώνω-ομαι: α) να δώσετε συνώνυμες λέξεις/εκφράσεις, β) να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα με α' συνθετικό διάφορες προθέσεις και να τα χρησιμοποιήσετε σε φράσεις.

- γεωδαισία, πανδαισία, αυθαιρεσία: να ετυμολογηθούν και να χρησιμοποιηθούν σε φράσεις.
- αντιστρατεύομαι, κλιδή, ανεξέλεγκτος, αιφνιδιαστικός, συγκατάβαση, δυσπιστώ: να βρείτε συνώνυμα.
- αδιάλλατος, ανορθόδοξος, εγκράτεια: να βρείτε αντώνυμα.
- έξαρση, κλυδωνισμός, παράβαση, παρασιώ-πηση, υπαινιγμός, αποτυπώνω: να σχηματίσετε φράσεις, φροντίζοντας να φαίνεται καθαρά η σημασία των λέξεων. (σελίδα σχολικού βιβλίου 154)

Απάντηση:

- α) προσγράφω-ομαι: προσθέτω, συμπληρώνω.
 συμμορφώνω-ομαι: προσαρμόζω, πειθαρχώ.
- β) παραγράφω, υπογράφω, απογράφω, καταγράφω, περιγράφω, διαγράφω, αναγράφω.

και: παραμορφώνω, διαμορφώνω, αναμορφώνω, μεταμορφώνω, επιμορφώνω κ.α.

Οι φράσεις που ζητούνται είναι:

- Τα αδικήματα έχουν παραγραφεί.
- Υπογράφηκε χθες η συνθήκη για τη μείωση των πυρηνικών.
- Πρέπει να καταγραφεί το μέγεθος των καταστροφών.
- Πρέπει να απογραφεί ο πληθυσμός αυτής της χώρας.
- Να περιγράψετε τη φωτογραφία που σας δίνεται!
- Ο Χ διαγράφηκε από την κομματική οργάνωση στην οποία ανήκε.
- Οι τιμές αναγράφονται σε ευρώ και δραχμές.
- Τα χαρακτηριστικά του παραμορφώθηκαν από το ατύχημα.
- Δεν έχω ακόμα διαμορφώσει τον κήπο μου.
- Η χώρα μεταμορφώνεται σιγά-σιγά!
- Παρακολουθώντας σεμινάρια επιμορφώθηκε.

– γεωδαισία (γέω<γη + δαισία<δαίομαι: χωρίζω, μοιράζω σε ίσα μέρη)

πανδαισία (παν+δαισία<δαίομαι: χωρίζω, μοιράζω σε ίσα μέρη)

αυθαιρεσία [αυθ - (<αυτός)+αιρεσία(<αιρούμαι: εκλέγω)]

Οι φράσεις που ζητούνται είναι:

- η γεωδαισία είναι κλάδος των εφαρμοσμένων μαθηματικών.
- Πανδαισία χρωμάτων και μουσικής με πλημμύρισε.
- Οι αυθαιρεσίες των κρατικών λειτουργιών απειλούν τη χώρα.

– αντιστρατεύομαι: αντιβαίνω, αντίκειμαι, εναντιώνομαι.

χλιδή: πολυτέλεια, πλούτος σκανδαλώδης.

ανεξέλεγκτος: επικίνδυνος, ασύδοτος, αχαλίνωτος.

αιφνιδιαστικός: ξαφνικός, απροσδόκτος, απρόοπτος.

συγκατάβαση: συμφωνία, κατανόηση.

δυσπιστώ: επιφυλάσσομαι, διστάζω.

- αδιάλλατος: διαλλακτικός, συμβιβαστικός.
ανορθόδοξος: «ορθόδοξος», συμβατικός, καθιερωμένος.
εγκράτεια: εξαχρείωση, φιληδονία.
- Οι φράσεις που ζητούνται είναι:
 - Έξαρση των επιδημιών, φέτος το χειμώνα.
 - Ο κλυδωνισμός του πολιτεύματος οφείλεται στη διαφθορά.
 - Κατηγορείται για «παράβαση καθήκοντος».
 - Η παρασιώπηση σημαντικών πληροφοριών, βλάπτει την αποκάλυψη της αλήθειας.
 - Μιλάει με υπαινιγμούς, έτσι που ο άλλος δεν μπορεί να τον καταλάβει.
 - Ο λόγος του Χ πολιτικού, αποτυπώθηκε στη μνήμη μας.

21η Άσκηση:

Προσέξτε τη χρήση της άνω τελείας στο κείμενο π.χ. §1 στ. 7, § 2 στ. 8, § 3 στ. 15, § 4 στ. 6, §5 στ. 1. Συζητήστε τη λειτουργία της άνω τελείας στις παραπάνω περιπτώσεις, λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρονται στη Γραμματική σχετικά με τη χρήση του συγκεκριμένου σημείου στίξης. (σελίδα σχολικού βιβλίου 155)

Απάντηση:

Άνω τελεία σημειώνουμε, όταν θέλουμε να δείξουμε μικρότερο σταμάτημα από αυτό της τελείας και μεγαλύτερο από αυτό του κόμματος. Η χρήση της στο πιο πάνω απόσπασμα είναι:

- στο τέλος μιας ημιπερίόδου και στην αρχή μιας άλλης (§ 1 στ. 7, § 5 στ. 1)
- στο χωρισμό δύο μερών μιας φράσης (§ 2 στ. 8).
- όταν προτάσσεται απαρίθμηση στοιχείων (§ 3 στ. 15).

22η Άσκηση:

Ο Ελύτης δηλώνει ότι παραμένει πιστός στη βασική αρχή που τον ωθούσε, όταν ήταν νέος, στην «παράβαση», που τον έβαζε να δυσπιστεί σε καθετί παραδεγμένο και να το αντιστρατεύεται συστηματικά.

Πώς αντιμετωπίζεις εσύ τα «παραδεγμένα» στο πλαίσιο της σχολικής ή της εξωσχολικής σου ζωής; Ποια από αυτά σε προβληματίζουν, σε ενοχλούν, σε κάνουν να δυσπιστείς; Σε ποια συμμορφώνεσαι και με ποιο τμήμα; Σε ποια από αυτά αντιδράς και με ποιο τρόπο; Να εκφράσεις ελεύθερα τις

**σκέψεις και τα συναισθήματά σου σε ένα κείμενο με εξομολογητικό τόνο.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 155)**

Απάντηση:

Και σ' αυτήν την άσκηση καλό είναι ο μαθητής να αυτενεργήσει. Εμείς εντελώς βοηθητικά δίνουμε μία υποδειγματική απάντηση:

- Εδώ και τρία χρόνια η ζωή μου κυλάει αδιάφορα μέσα στην πλήξη και το τέλμα. «Πρέπει να διαβάσεις για να σπουδάσεις!», «Πρέπει να μπεις στο Πανεπιστήμιο, όπως ο αδελφός σου!» «Σκέψου τι θα 'πει ο κόσμος αν δεν τα καταφέρεις!» «Αν δεν περάσεις εδώ, θα σε στείλουμε στην Αγγλία, γι' αυτό κοίταξε να επιτύχεις στις εξετάσεις του Lower!».

Είναι ένα τμήμα από το καθημερινό γονεϊκό κήρυγμα, που υφίσταμαι από την πρώτη Λυκείου. Αντί για «Καλημέρα» ή «τι κάνεις;», οι γονείς μου, μου απευθύνουν τα παραπάνω. Αδιαφορώ. Όμως, νιώθω τόση ευχαρίστηση, όταν ξεκλέβω λίγο χρόνο για να γράψω τις σκέψεις μου στο χαρτί, όπως τώρα, όταν «φτύνω» όλα τα πρέπει και «χάνομαι» μέσα στις σελίδες του Rilke, του Lorca, αλλά και του Μπόρχες!

Εγώ με τη λογοτεχνία θέλω να ασχοληθώ και με το θέατρο. Ούτε οι «άλγεβρες» με ενδιαφέρουν, ούτε οι Πανελλήνιες εξετάσεις που πλησιάζουν, ούτε τα Πανεπιστήμια τους. Όμως, να τώρα, μου χτυπούν πάλι την πόρτα, για να συνεχίσουν «το κήρυγμα» που περιέγραφα πιο πάνω.

23η Άσκηση:

Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σχετικά με την ελευθερία του γραπτού λόγου μέσα στο πλαίσιο του σχολείου. Πόσο ελεύθερα αισθάνεται ο μαθητής, όταν καλείται να γράψει ένα κείμενο στο γλωσσικό, κυρίως μάθημα; Ποιες δεσμεύσεις αντιμετωπίζει ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο του κειμένου; Με ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε ο μαθητής, από τη μια πλευρά να εκφράζεται ελεύθερα, και από την άλλη να καλλιεργεί συστηματικά, μέσα στο σχολείο την ικανότητά του στο γραπτό λόγο;

Υποθέστε ότι το κείμενό σας πρόκειται να δημοσιευτεί ως άρθρο, σε μαθητικό περιοδικό. (σελίδα σχολικού βιβλίου 155)

Απάντηση:

Παρά τις πρόσφατες αλλαγές που συντελέστηκαν στον τρόπο διδασκαλίας και εξέτασης στα γλωσσικά μαθήματα, ο μαθητής εξακολουθεί να υπόκειται σε νόρμες και περιορισμούς, όσον αφορά στην ελεύθερη σκέψη και έκφραση.

Το βιβλίο που διδάσκεται για παράδειγμα, στη Γ' Λυκείου, αφήνει μεγάλα περιθώρια αυτενέργειας και ελευθερίας στο μαθητή, αφού δε ζητείται πλέον, η κλασική ανάπτυξη ιδεών σ' ένα θέμα, αλλά η κινητικότητα, η χρήση διαφορετικών επικοινωνιακών μνηυμάτων (συζήτηση, επιστολή, ημερολόγιο) και φυσικά, η φαντασία.

Ωστόσο, ο μαθητής ως έφηβος και νέος, είναι και βιολογικά ο εκφραστής του παρόντος και του μέλλοντος και επιζητεί μεγαλύτερη ελευθερία στην έκφραση, κρίνοντας πολύ αυστηρά, τις υφιστάμενες «συνταγές» ανάπτυξης του γραπτού λόγου. Όμως, στα πλαίσια ενός σχολικού μαθήματος οφείλει να πειθαρχήσει στη γλώσσα του, για να την κατακτήσει. Η επαναστατική χρήση της γλώσσας είναι χαρακτηριστικό της νεανικής ανησυχίας. Αλλά δυστυχώς, σ' ένα εκπαιδευτικό σύστημα «σκοπιμοτήτων», όπως το παρόν, είναι ανάγκη να θυσιάζεται ο λυρισμός και η ευαισθησία υπέρ του αποτελέσματος, που δεν είναι άλλο, από την εκμάθηση ορισμένων τρόπων έκφρασης, προκειμένου να επιτευχθεί η εισαγωγή στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Όμως, ο μαθητής μπορεί παρ' όλη την πίεση, που υφίσταται από τη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος, να εκφράζεται ελεύθερα. Η δημιουργία μαθητικών εντύπων, όπου θα φιλοξενούνται οι απόψεις των μαθητών για τα πράγματα, είναι μία πρόταση προς αυτήν την κατεύθυνση. Όπως άλλωστε, και οι κύκλοι συζητήσεων, που μπορεί να αναπτύσσονται παράλληλα με τη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων.

24η Άσκηση:

Με βάση τις επισημάνσεις που έγιναν στην αρχή προσπαθήστε να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

Σε ποιον απευθύνεται ο συγγραφέας;

Ποιο είναι το σύμβολο που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και ποια είναι τα σημαντικότερα νοήματα που υποβάλλει μέσω αυτού του συμβόλου;

Σε ποιο σημείο του δοκιμίου ο συγγραφέας απευθύνεται στον αναγνώστη;

Ποια στάση εκφράζει ο συγγραφέας με το κείμενό του απέναντι στη ναζιστική λαίλαπα; (σελίδα σχολικού βιβλίου 159)

Απάντηση:

Ο Ε.Β. White μοιάζει ν' απευθύνεται στον ίδιο του τον εαυτό εκμυστηρευόμενος μύχιες σκέψεις και συναισθήματα. Το πρώτο πρόσωπο ενικού αριθμού που χρησιμοποιεί υποβάλλει στον αναγνώστη την εντύπωση ότι πρόκειται για σημειώσεις παρμένες από το ημερολόγιο του συγγραφέα. Η περιγραφική διάθεση του αφηγητή «αγκαλιάζει» συγκεκριμένες καθημερινές δραστηριότητές του.

Το σύμβολο που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας είναι η Άνοιξη, η αναγεννητική διάθεση που εκείνη προκαλεί και το αυγό. Το αυγό μάλιστα ως «φύσει και θέσει» ζωή, ταυτίζεται με τον προβληματισμό του συγγραφέα που επιζητεί να καταδικάσει την άρνηση και το θάνατο που συμβολίζει η ναζιστική λαίλαπα. Η πίστη στην ελπίδα της ζωής, είναι το κίνητρο που κρατάει σε εγρήγορση τον άνθρωπο αυτή την άνοιξη του 1941.

Ο Ε.Β. White απευθύνεται στους αναγνώστες του σε δύο σημεία: α) εκεί που περιγράφει το διάλογο με το φίλο του και β) εκεί που αναφέρει ότι: «Την άνοιξη αυτή του 1941 ένας άντρας φροντίζει τη φωτιά του μέσα σε μια έκσταση ...».

25η Άσκηση:

Πώς προοικονομεί ο συγγραφέας, με την πρώτη κιόλας παράγραφο, τη δομή και το στοχαστικό χαρακτήρα του δοκιμίου του; Πού νομίζετε ότι θα περιορίσει κυρίως το στοχασμό του; (Προσέξτε κυρίως τα εναρκτήρια τμήματα του δοκιμίου και εκμεταλλευτείτε τις νύξεις και τη συνειρμική δύναμη των λέξεων, εικόνων και ιδεών). (σελίδα σχολικού βιβλίου 159)

Απάντηση:

Το «μεθύσι της άνοιξης» ως όραμα και πίστη του σκεπτόμενου ανθρώπου στη ζωή, τη δημιουργία και την ειρηνική συνύπαρξη, αποτελεί το ζητούμενο του στοχασμού του Ε.Β. White. Στις αρχές του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, τη στιγμή που η φύση αναnevώνεται εμπνέοντας τους ανθρώπους για να κάνουν το ίδιο, ο ναζισμός σαρώνει τα Βαλκάνια. Η αντίδραση του διανοούμενου είναι άμεση: στοχάζεται επάνω στο μυστήριο της ζωής, ήδη, από την πρώτη παράγραφο του έργου και αφήνει να γίνει κατανοητό ότι αυτός θα είναι ο θεματικός άξονας του γραπτού του.

26η Άσκηση:

Βρείτε και συσχετίστε τις συνειρμικές συνδέσεις της λέξης «άνοιξη». Ποιες ιδέες σας υποβάλλουν; (σελίδα σχολικού βιβλίου 160)

Απάντηση:

Οι συνειρμικές συνδέσεις που ζητούνται είναι: «το μεθύσι της άνοιξης, αληθινή κρασοκατάλυση, δεν έχω δει ακόμα φίδι, δύο ψαρόνια ανακαινίζουν το κούφωμα στο ξύλο, να γεννήσουν τα αυγά, να κλωσήσουν τα πουλιά, μια ανοιξιάτικη αίσθηση, την άνοιξη αυτή του 1941, ναζιστική ιδέα του Fruhling (της Άνοιξης)» κ.α.

Οι ιδέες που μας υποβάλουν αυτού του είδους οι συνδέσεις σχετίζονται με την πιο κάτω φράση: «Την Κυριακή 6 Απριλίου, τη μέρα που η γερμανική Εαρινή επίθεση άρχισε στα Βαλκάνια, κάπνα άρχισε να σχηματίζεται στη μια πλευρά της σκάρας μου...».

Η άνοιξη του E.B. White, η φωτιά της άνοιξής του, είναι η μόνη που μπορεί να αντιπαραταχθεί «στη ναζιστική ιδέα του Fruhling (της Άνοιξης)».

27η Άσκηση:

Εξετάστε το τμήμα του δοκιμίου που αρχίζει με τις δυσκολίες του «να φροντίζεις έναν εκκολαπτικό φούρνο». Πώς συνδέεται με το θέμα του δοκιμίου; Σε ποιες σκέψεις οδηγεί το συγγραφέα η σύγκριση του φούρνου με την κότα; (σελίδα σχολικού βιβλίου 160)

Απάντηση:

Προσπαθώντας να ορίσουμε το σύμβολο του «εκκολαπτικού φούρνου» οδηγηθήκαμε σε μία τολμηρή σκέψη. Ο «εκκολαπτικός φούρνος» είναι η ζωοδότρα δύναμη της άνοιξης και της θετικής προσπάθειας. Είναι η ίδια η ελπίδα της ζωής και γι' αυτό δεν πρέπει να «κρυώσει». Υπό αυτή την έννοια, η σύνδεση του «εκκολαπτικού φούρνου» με το πνεύμα του υπολοίπου δοκιμίου είναι άμεση και κατανοητή.

Οι σκέψεις στις οποίες καταλήγει ο συγγραφέας σχετίζονται με τα πλεονεκτήματα της κότας και τα μειονεκτήματα του εκκολαπτικού φούρνου. Στη σύγκριση αυτή, η υπεροχή είναι υπέρ της κότας που είναι πιο οικεία, πιο ζεστή, με μεγαλύτερη επικοινωνιακή άνεση και μεγαλύτερη ικανότητα ανατροφής και προστασίας. Το πλεονέκτημα του φούρνου σταματάει «στο δεδομένο» και το σίγουρο της θέσης του.

28η Άσκηση:

Παρατηρήστε τις συγγραφικές ενασχολήσεις του συγγραφέα με τις άλλες του ενασχολήσεις και με τα συμβάντα γύρω του. Σε ποιες συγκρούσεις του οδηγούν; (σελίδα σχολικού βιβλίου 160)

Απάντηση:

Ο αφηγητής εκτός από τις συγγραφικές του δραστηριότητες ασχολείται και με τις δουλειές του αγροκτήματος. Ιδιαίτερα, η φροντίδα του εκκολαπτικού φούρνου είναι πολύ απαιτητική. Ο συνδυασμός των δύο εργασιών επιφέρει προβλήματα στην υγεία του αφηγητή: «για τρεις μέρες δεν κοιμήθηκα σχεδόν καθόλου, και άρχισα να νιώθω τα δυσάρε-

στα συμπτώματα και τη zalάδα της υπερκόπωσης του μυαλού» και επίσης: «Για μια στιγμή ένιωσα σαν να επρόκειτο να μου 'ρθει αυτό που ο κόσμος εδώ γύρω ονομάζει τρελή φάση», «Ξεμαντάλωσα την πόρτα, και ήταν ο γιος μου για να μου πει πως το δείπνο ήταν έτοιμο και πως τα νέα από τον πόλεμο ήταν πολύ άσχημα. Για ένα μόλις δευτερόλεπτο ένιωσα συντετριμμένος και συγχυσμένος και φοβισμένος. Μα αυτό δεν κράτησε».

29η Άσκηση:

Τι ρόλο παίζουν στο δοκίμιο οι λέξεις «ζεστασιά» και «φωτιά»; (σελίδα σχολικού βιβλίου 160)

Απάντηση:

Με τις δύο αυτές λέξεις, ο E.B. White, αμύνεται απέναντι στην ασχήμια, το φόβο και την άρνηση που σπέρνει στον κόσμο η ναζιστική ιδέα του Fruhling (της Άνοιξης). Είναι τα σύμβολα της ζωής απέναντι στο θάνατο.

30η Άσκηση:

Ο συγγραφέας δίνει συμβολικό περιεχόμενο στις λέξεις «αυγό» και «κάρβουνο». Σε ποια θέση καταλήγει; (σελίδα σχολικού βιβλίου 160)

Απάντηση:

Τόσο το «αυγό» όσο και το «κάρβουνο», συμβολίζουν τα ίδια πράγματα: το σπέρμα, τη σπίθα της ζωής, που πρέπει να συντηρηθεί και να φουντώσει για να σταματήσει ο όλεθρος του πολέμου. Η κατακλείδα του κειμένου του E.B. White είναι αποκαλυπτική: «Χώρες λεηλατούνται, κοιλάδες ποτίζονται με αίμα. Αν και φαίνεται παράκαιρο, εγώ ακόμα δημοσιεύω την πίστη μου στο αυγό, στο περιεχόμενο του αυγού, στο ζεστό κάρβουνο και την ανάγκη να ενασχολείστε με οποιαδήποτε φωτιά σας ευχαριστεί και σας στηρίζει».

31η Άσκηση:

Μπορείτε να ανιχνεύσετε το στοιχείο της πειθούς σ' αυτό το δοκίμιο; (σελίδα σχολικού βιβλίου 160)

Απάντηση:

Είναι δύσκολο σ' αυτό το συνειρμικό, σχεδόν ποιητικό, δοκίμιο να ανιχνευθεί το στοιχείο της πειθούς. Αυτά που ανιχνεύονται ευκολότερα είναι ο εξομολογητικός τόνος

του συγγραφέα και η συνομιλία του με τους αναγνώστες. Η όποια πειθώ του δοκιμίου, στηρίζεται στην επίκληση στο συναίσθημα και τον αποπροπισσμό απέναντι στον πόλεμο.

32η Άσκηση:

Ποιος είναι ο κυρίαρχος τόνος του δοκιμίου: Από ποιες λέξεις και φράσεις φαίνεται; (σελίδα σχολικού βιβλίου 160)

Απάντηση:

Ο τόνος είναι αισιόδοξος και αγωνιστικός. Η κατακλείδα του κειμένου (βλ. απάντηση στην ερώτηση 30) είναι πολύ αποκαλυπτική. Όπως και το παρακάτω χωρίο: «Γρήγορα κατάλαβα πως η ζεστασιά που απέμενε σ' αυτόν τον πεισματάρη φούρνο ήταν όλα όσα είχα να αντιτάξω απέναντι στη ναζιστική ιδέα του Frühling (της Άνοιξης)».

33η Άσκηση:

Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από ένα δοκίμιο του Σβάιτσερ. Ποιος είναι ο κυρίαρχος τόνος σ' αυτό το δοκίμιο; (σελίδα σχολικού βιβλίου 161)

Απάντηση:

Ο Αλβέρτος Σβάιτσερ (Αλσατός θεολόγος, φιλόσοφος και ιατρός, Αλσατία 1875 - Γκαμπόν Αφρική 1965, που ίδρυσε ιατρική αποστολή στην Ισημερινή Αφρική) γράφει ένα δοκίμιο με έντονο διδακτικό και αποδεικτικό τόνο. Προσπαθεί να αποδείξει ότι η ηθική περνάει μέσα από το σεβασμό κάθε εκδήλωσης θέλησης της ζωής.

34η Άσκηση:

Δώστε το διάγραμμα του δοκιμίου. Εντοπίστε τις συνδεικτικές λέξεις ή φράσεις ανάμεσα στις παραγράφους. (σελίδα σχολικού βιβλίου 162)

Απάντηση:

Το διάγραμμα του δοκιμίου είναι το ακόλουθο:

- α) Πρόλογος (παράγραφος 1): «Αναπλέαμε ... βασίζεται πάνω στη σκέψη».
- β) Το θέμα του δοκιμίου (παράγραφος 2): Ποιο είναι ... η ίδια του η συνείδηση».
- γ) Η ανάπτυξη της θέσης του συγγραφέα (παράγραφος 3-4): «Ο Ντεκάρτ ... και απραγματοποίητη θέση».
- δ) Η ανασκευή της άποψης του Σοπενάουερ και της Ινδικής σκέψης (παράγραφος 5): «Η Ινδική σκέψη ... στην ευσυνείδητη σκέψη του».

- ε) Η αφετηρία της σκέψης και η επιβεβαίωση της ζωής ως πνευματική πράξη (παράγραφοι 6 και 7): «Η αφετηρία της σκέψεως ... έξαρση της θελήσεως της ζωής».
- στ) Η ηθική ως σεβασμός κάθε εμβίου όντος (παράγραφοι 8-9): «ο άνθρωπος που σέπεται ... κάθε ζωή που κινδυνεύει».
- ζ) Επίλογος (παράγραφοι 10-11): «Μονάχα η παγκόσμια ηθική ... στη χαρά και κοινή προσπάθεια».

Οι συνδυετικές λέξεις ή φράσεις είναι οι ακόλουθες:

- α) «Ποιος είναι ο σεβασμός τής ζωής...» (από την πρώτη στη δεύτερη παράγραφο).
- β) «Ο Ντεκάρτ ...» (από τη δεύτερη στην τρίτη παράγραφο).
- γ) «Όπως η θέλησή μου ...» (από την τρίτη στην τέταρτη παράγραφο).
- δ) «Η ινδική σκέψη, όπως και ...» (από την τέταρτη στην πέμπτη παράγραφο).
- ε) «Η αφετηρία της σκέψεως ...» (από την έκτη στην έβδομη παράγραφο).
- στ) «Η επιβεβαίωση ...» (από την έκτη στην έβδομη παράγραφο).
- ζ) «Ο άνθρωπος ...» (από την έβδομη στην όγδοη παράγραφο).
- η) «Το μεγάλο κενό ...» (από την όγδοη στην ένατη παράγραφο).
- θ) «Μονάχα ...» (από την ένατη στη δέκατη παράγραφο).
- ι) «Η ηθική του σεβασμού ...» (από τη δέκατη στην ενδέκατη παράγραφο).

35η Άσκηση:

Το δοκίμιο έχει ένα αφηγηματικό τμήμα και ένα στοχαστικό. Ξεχωρίστε τα τμήματα και δείξτε πως γίνεται η μετάβαση από το ένα στο άλλο. Στη συνέχεια εντοπίστε ποιο είναι το κεντρικό πρόβλημα που απασχολεί το συγγραφέα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 162)

Απάντηση:

Το κεντρικό πρόβλημα που απασχολεί τον Αλβέρτο Σβαίτσερ σχετίζεται με την ύπαρξη ή όχι μιας ενιαίας και παγκόσμιας, συμπαντικής ηθικής.

Το αφηγηματικό μέρος του κειμένου είναι η πρώτη παράγραφος: «Αναπλέαμε σιγά-σιγά: .. Βασίζεται πάνω στη σκέψη». Το στοχαστικό μέρος του κειμένου είναι όλο το υπόλοιπο (παράγραφοι 2-11). Το αφηγηματικό μέρος συνδέεται με το στοχαστικό ομαλά. Η περιγραφή του πρώτου μέρους αποτελεί την αφετηρία του στοχασμού για το δεύτερο μέρος. Είναι, δηλαδή, η απαραίτητη «λογοτεχνική» εισαγωγή για το δεύτερο.

36η Άσκηση:

Ο συγγραφέας θεωρεί τη σκέψη καθοριστικό στοιχείο του πολιτισμού. Ο Ντεκάρτ ξεκινά τη σκέψη από την αρχή: «Σκέπτομαι, άρα υπάρχω». Σε τι

διαφοροποιείται η σκέψη του Σβάϊτσερ από εκείνη του Ντεκάρτ; Σχολιάστε τη μέσα σε μία παράγραφο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 162)

Απάντηση:

Η σκέψη του Ντεκάρτ είναι αφηρημένη και δίχως συγκεκριμένο αντικείμενο. Πρόκειται για μία τεχνητή και χωρίς περιεχόμενο σκέψη σύμφωνα με το Σβάϊτσερ. Γι' αυτόν η συνειδητοποίηση της ύπαρξης ξεκινά με τη σκέψη: «Είμαι ζωή που θέλω να ζήσει, πλαισιωμένη από τη ζωή που θέλει να ζήσει». Ο λόγος του Σβάϊτσερ πρωτοποριακός και ανθρωπιστικός δεν αναγνωρίζει τα αφηρημένα σύμβολα των στοχαστών του παρελθόντος. Στην αφηρημένη σκέψη του Καρτεσιού, προτάσσει τη δική του συγκεκριμένη πρόταση για μία ανώτερη ποιοτικά, και οικουμενικών διαστάσεων, ηθική.

37η Άσκηση:

Πώς δικαιολογεί ο συγγραφέας την άποψή του ότι ο σεβασμός και η επιβεβαίωση της ζωής είναι η «απόλυτη και βασική αρχή της ηθικής, αλλά συνάμα και το βασικό αξίωμα της σκέψης»; (σελίδα σχολικού βιβλίου 162)

Απάντηση:

Κάθε αφετηρία της σκέψης είναι το μυστήριο της ανθρώπινης ύπαρξης, που φαντάζει για το σκεπτόμενο άνθρωπο, ανεξερεύνητο. Όμως και η επιβεβαίωση της ζωής (η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι ζούμε) είναι πράξη πνευματική. Όμως ο άνθρωπος που σκέπτεται ότι ζει, θέλει να συνεχίσει να ζει, γιατί αυτό του χαρίζει ευτυχία. Και ο σκεπτόμενος άνθρωπος αναγνωρίζει το ίδιο δικαίωμα σε όλα τα έμβια όντα γιατί σέβεται «τη θέληση για ζωή», που δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο του. Ο σεβασμός στη θέληση της ζωής είναι πνευματική πράξη και ηθική στάση ζωής.

38η Άσκηση:

Με βάση τις σκέψεις του Σβάϊτσερ για τη ζωή γράψτε ένα δικό σας δοκίμιο με διάθεση μάλλον χιουμοριστική. Προσπαθήστε να είστε αυθεντικοί και πρωτότυποι. Πραγματευθείτε το θέμα απλά και φυσικά σαν να μιλούσατε σε κάποιον. Αφήστε ελεύθερη τη σκέψη σας να καλπάζει αχαλίνωτα στο χιούμορ, σε ό,τι ιδιότροπο και παράξενο. Όμως, και όταν ακόμα περιπλανιέστε άσκοπα από τη μία σκέψη στην άλλη, πάντα να βρίσκεστε μέσα στο θέμα. Η σύνθεση μπορεί να γίνει με κάποιο ασήμαντο επεισόδιο που να μπαίνει «παρεμπιπτόντως» στην κατάλληλη θέση. Ο τίτλος του θέ-

ματος σας μπορεί να είναι σαφής ή υπαινικτικός και μεταφορικός: Π.χ. «Η αξία της ζωής», «Το παιχνίδι της ζωής», «Ανεμοδείκτης», «Φτίνια», «Το κενό» κ.ο.κ. (σελίδα σχολικού βιβλίου 162)

Απάντηση:

«Το παιχνίδι της ζωής»

«Να προσέχεις το παιχνίδι της ζωής!» Φώναξε πίσω μου η μητέρα μου, καθώς έκλεινα την πόρτα του σπιτιού και με το ναυτικό σάκο στον ώμο, κατευθύνθηκα προς το λιμάνι.

Ήμουν δύο μήνες «ξέμπαρκος» και δεν υπήρχε στη τσέπη μία. «Το παιχνίδι της ζωής, πάρε-πάρε! Απόψε κληρώνει -ει -ει! Πάρε καπετάνιο -ο, το παιχνίδι της ζωής!»

Όταν του είπα ότι δεν υπήρχε φράγκο μου απάντησε, σαν απειλή ίσως, «να προσέχεις το παιχνίδι της ζωής!». Συνεχίζοντας την περιπλάνησή μου από γραφείο σε γραφείο, μήπως κι έβρισκα κανένα συμφέρον «μπάρκο», πρόσεξα απέναντι, μία εντυπωσιακή ξανθιά γυναίκα, που περίμενε στη στάση του λεωφορείου. Ασυναίσθητα, κινήθηκα προς το μέρος της. Ο αέρας της, το χρώμα των μαλλιών και το ροζ φουστάνι της, με είχαν μαγέψει. Δεν πρόλαβα να διασχίσω το δρόμο που μας χώριζε και σωριάστηκα στο πεζοδρόμιο.

Η υστερική φωνή από το μπαλκόνι του πρώτου ορόφου της πλαϊνής πολυκατοικίας με συνέφερε: «Ζω-ή η η ... και στο είπα! Μάζεψε τα παιχνίδια σου, μην τα πετάς στο δρόμο, θα σκοτωθεί κανένας άνθρωπος! Ζω-ή η η σου μιλάω-ω ω....!»

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Να σχολιάσετε σε μια παράγραφο τη ρήση του E.B. White:

**«Χώρες λεηλατούνται, κοιλάδες ποτίζονται με αίμα. Αν και φαίνεται παρά-
καιρο, εγώ ακόμα δημοσιεύω την πίστη μου στο αυγό, στα περιεχόμενα του
αυγού, στο ζεστό κάρβουνο και την ανάγκη να ενασχολείστε με οποιαδή-
ποτε φωτιά σας ευχαριστεί και σας στηρίζει».**

Απάντηση:

Η πίστη στον άνθρωπο και την ελπίδα, είναι το τελευταίο όπλο που μπορεί να αντι-
τάξει η ανθρωπότητα απέναντι στη φρίκη και τον παραλογισμό του πολέμου. Μπορεί να
μοιάζει ως ψυχολογική άμυνα και παραίτηση, αλλά δεν είναι έτσι. Ο πνευματικός άν-
θρωπος συνεχίζει να σκέπεται, να γράφει, να επικοινωνεί και να ενημερώνει για την
αξία της ελπίδας. Για την αξία της ζωής που γεννιέται, για την αξία να περιμένεις.

Η συστράτευση του ανθρώπου και η πόλη απέναντι στο φασισμό και την άρνηση,
είναι ιερή υποχρέωση. Ιερή υποχρέωση είναι επίσης, και η πίστη στο μέλλον και το κα-
λύτερο αύριο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5Η

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

- Ο όρος δοκίμιο είναι σχετικά πρόσφατος (16ος αιώνας). Δοκιμακά κείμενα μπορούμε να εντοπίσουμε και στους χρόνους της αρχαιότητας: Πλατωνικοί Διάλογοι, Χαρακτήρες του Θεοφράστου, Ηθικά του Πλουτάρχου, Επιστολές του Πλινίου και του Σενέκα, Διάλογοι του Κικέρωνα, Στοχασμοί του Μάρκου Αυρηλίου, Παροιμίες της Παλαιάς Διαθήκης, Εκκλησιαστικής.
- Ο Michael de Montaigne (1533 - 1592) θεωρείται «ο πατέρας του δοκιμίου». Στα δοκίμιά του (Essais) επιχειρεί να καταγράψει τις σκέψεις του για τη ζωή του ανθρώπου, τη φιλοσοφία, την ηθική. Όμως, ο συγγραφέας δεν καταλήγει σε συμπεράσματα, αλλά αντίθετα, διατυπώνει απόψεις και στοχασμούς, με περισσότερο ή λιγότερο υποκειμενικό χαρακτήρα.
- Ο Sir Francis Bacon (1561 - 1626) εισάγει το δοκίμιο στην Αγγλία. Τα δοκίμιά του (essays) διαφέρουν από εκείνα του προγενέστερου του, Μονταίν, για δύο λόγους. Τα δοκίμια του Bacon είναι σύντομα και πυκνά. Επιπροσθέτως, ξεκινώντας από την παρατήρηση της συμπεριφοράς των συνανθρώπων του, επιχειρεί να καταλήξει σε συμπεράσματα, ξεπερνώντας έτσι, το Γάλλο συνάδελφό του, που αναλίσκεται σε περιπλανήσεις και υποκειμενικές διαπιστώσεις.
- Στον ευρωπαϊκό χώρο, το δοκίμιο φθάνει στην πλήρη ακμή του - έχοντας διαμορφώσει τις βασικές μορφές του - μετά το δέκατο έβδομο αιώνα. Ο χαρακτηριστικότερος εκπρόσωπος εκείνη την εποχή ο Άγγλος John Lock (1632 - 1704), ο οποίος

στηρίζεται στον εμπειρισμό για να καταλήξει σε συμπεράσματα, σχετικά με τις πηγές, τη μορφή και την έκταση της ανθρώπινης γνώσης («Δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση»).

- Το δέκατο όγδοο αιώνα, το δοκίμιο βρίσκεται στην πλήρη ακμή του. Δοκιμογράφοι όπως ο David Hume (1711 - 1776) και ο Voltaire (1694 - 1778), καταπιάνονται με θέματα πολιτικής, φιλοσοφίας, φιλολογίας, ηθικής και πολιτισμού. Χαρακτηριστικά δείγματα γραφής από αυτήν την περίοδο είναι: «Δοκίμια ηθικά, πολιτικά και φιλολογικά» του Hume και «Δοκίμιο για τα έθιμα και το πνεύμα των εθνών» του Voltaire.
- Από το δέκατο ένατο αιώνα και έως τις μέρες μας, το δοκίμιο αφορά στη λογοτεχνική και καλλιτεχνική κριτική, καθώς και την ανάλυση επάνω σε τρέχοντα θέματα της πολιτικής, οικονομικής και ηθικής ζωής.
- Στον ελληνικό χώρο, το δοκίμιο εμφανίζεται ταυτόχρονα με τις πνευματικές κατακτήσεις του νεοελληνικού διαφωτισμού. Στα κείμενα του Αδαμάντιου Κοραή, του Δημητρίου Καταρτζή και άλλων, μπορούμε να διακρίνουμε τα πρώιμα χαρακτηριστικά του λογοτεχνικού είδους του δοκιμίου. Η διαμόρφωση, όμως, αυτού του είδους ταυτίζεται με τα μεγάλα εθνικά, πολιτικά, πολιτιστικά και κοινωνικά προβλήματα του τόπου. Έτσι, στα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα και στις αρχές του εικοστού, πνευματικοί άνθρωποι, λογοτέχνες, διανοούμενοι και επιστήμονες γράφουν δοκίμια, τα οποία αφορμώνται από τα γεγονότα της εποχής (γλωσσικό πρόβλημα, Μεγάλη Ιδέα - αλυτρωτισμός, δημοκρατικές ελευθερίες) και αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα αυτού του είδους.

Ωστόσο, μετά το 1930 θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για συγγραφή δοκιμίων με «καθαρή» μορφή και διατυπωμένους στόχους. Ως κυριότερους δοκιμογράφους ανά εποχή μπορούμε ενδεικτικά να αναφέρουμε τους ακόλουθους: 1) αρχές εικοστού αιώνα: Ίων Δραγούμης, Γιάννης Ψυχάρης, Αλέξανδρος Δελμούζος, Δημήτριος Γληνός, Περικλής Γιαννόπουλος, Γρηγόριος Ξενόπουλος, Κωνσταντίνος Βάρναλης και άλλοι. 2) 1930 και έπειτα: Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Γ. Σεφέρης, Οδ. Ελύτης, Αγγ. Τερζάκης, Γ. Θεοτοκάς, Μ. Πρεβελάκης, Τ. Αγρας και άλλοι.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Για ποιους λόγους στην κατηγορία των δοκιμογράφων μπορούν να συμπεριληφθούν και πεζογράφοι, ποιητές ή ειδικοί επιστήμονες;

Απάντηση:

Όπως προαναφέρθηκε και στις προηγούμενες ενότητες του κεφαλαίου, τα όρια και τα χαρακτηριστικά του δοκιμίου, ως είδους της λογοτεχνικής παραγωγής, δεν είναι ευδιάκριτα. Εξαιτίας αυτής της «δημιουργικής ρευστότητας», δοκίμιο μπορεί να γράψει κάθε πνευματικός άνθρωπος (διανοούμενος, καλλιτέχνης, ειδικός επιστήμονας, πολιτικός), που αναπτύσσει κριτικό προβληματισμό για τα τεκταινόμενα. Υπό αυτή την οπτική γωνία δεν είναι παράξενο το γεγονός, ότι συναντάει κανείς να επιχειρούν στο χώρο της δοκιμογραφίας και άνθρωποι, οι οποίοι ορμώμενοι από κάποιο χαρακτηριστικό γεγονός της κοινωνικο-πολιτικής ή πολιτιστικής ζωής, επιθυμούν να καταθέσουν την εκτίμησή, τις απόψεις και τα συμπεράσματά τους.

Χάρη σ' αυτήν την πολυσυλλεκτικότητα του δοκιμίου, μπορούμε να απολαύσουμε τον προβληματισμό και τη συλλογιστική των μεγαλύτερων λογοτεχνών, επιστημόνων και διανοτών, επάνω σε θέματα της καθημερινότητας ή σε σοβαρά κοσμοϊστορικά γεγονότα που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης και επισταμένης μελέτης.

2η Ερώτηση:

Μπορείτε να αιτιολογήσετε με βάση ότι έχετε διαβάσει για το χαρακτήρα και τη μορφή του δοκιμίου, γιατί ο Michael de Montaigne θεωρείται «Πατέρας» αυτού του είδους;

Απάντηση:

Ο Michael de Montaigne χαρακτηρίζεται από τη φιλολογική έρευνα ως «Πατέρας» του δοκιμίου, γιατί εκείνος για πρώτη φορά διατύπωσε ελεύθερα τους στοχασμούς του για μία πληθώρα θεμάτων που αφορούσαν στον κόσμο, στη ζωή του ανθρώπου, στη

φιλοσοφία και την ηθική. Έχοντας υπόψη μας, τις μεταλλάξεις των μορφών του δοκιμίου και τη ρευστότητα που χαρακτηρίζει το «δραστικό» του πεδίο, μπορούμε να πούμε ότι ο Montaigne είναι ο πρωτοπόρος των σύγχρονων δοκιμιογράφων. Η υποκειμενικότητά του, η ελευθερία στοχασμού και παρατήρησης, καθώς και η αβίαστη περιδιάβασή του από το ένα γνωστικό τομέα στον άλλο, που τον διακρίνουν, θυμίζει έντονα τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων δοκιμιογράφων, οι οποίοι, με μία σαφή εξομολογητική διάθεση, επιθυμούν να επικοινωνήσουν με τον αναγνώστη ή να αναπτύξουν μία πιο προσωπική σχέση μαζί του.

3η Ερώτηση:

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστές;

- α) Ο Sir Francis Bacon στηρίχθηκε στην εμπειριοκρατία και τον κριτικό ρεαλισμό προκειμένου να καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα.**
- β) Ο Michael de Montaigne χαρακτηρίζεται από την αντικειμενικότητα των εκτιμήσεών του, τη σαφήνεια και τη λογική οργάνωση των *essais* του.**
- γ) Ο John Lock εισήγαγε το δοκίμιο στην Αγγλία.**
- δ) Το δοκίμιο σήμερα, χαρακτηρίζεται από μια αυστηρή περιχαράκωση της θεματολογίας του.**
- ε) Δοκιμιογράφοι μπορεί να είναι όλοι όσοι αναπτύσσουν κριτικό προβληματισμό και πνευματική ανησυχία επάνω σε ποικίλα θέματα της κοινωνικής, πνευματικής και πολιτικής ζωής.**
- στ) Οι απαρχές του νεοελληνικού δοκιμίου πρέπει να αναζητηθούν στα πνευματικά επιτεύγματα του νεοελληνικού διαφωτισμού.**
- ζ) Το νεοελληνικό δοκίμιο διαμορφώθηκε ανεξάρτητα από τα σύγχρονα κοινωνικοπολιτικά/πνευματικά προβλήματα του ελληνισμού.**
- θ) Δοκίμια μπορούμε να εντοπίσουμε μόνο μετά το δέκατο έκτο αιώνα.**

Απάντηση:

α πρόταση: λάθος, β πρόταση: λάθος, γ πρόταση: λάθος, δ πρόταση: λάθος, ε πρόταση: σωστή, στ πρόταση: σωστή, ζ πρόταση: λάθος, θ πρόταση: λάθος.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6Η

ΑΡΘΡΟ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Ως **άρθρο** ορίζεται το δημοσίευμα σε εφημερίδα ή περιοδικό πάνω σ' ένα θέμα επίκαιρο, ειδικό ή γενικού ενδιαφέροντος. Στο άρθρο εκθέτονται οι απόψεις του συγγραφέα γύρω από πολιτικά, καλλιτεχνικά, πολιτιστικά, κοινωνικά ή άλλα θέματα.

Στη δημοσιογραφία κύριο άρθρο, ονομάζεται το άρθρο στο οποίο η εφημερίδα «εκφράζει τη γραμμή της» (την άποψή της) για το σημαντικότερο γεγονός. Είναι συνήθως ανυπόγραφο. Όταν είναι ενυπόγραφο, έχει γραφτεί απ' τον εκδότη, το διευθυντή, τον αρχισυντάκτη ή ειδικό συνεργάτη της εφημερίδας.

Στον τύπο, δημοσιεύονται και άλλα άρθρα γενικότερου ή ειδικότερου περιεχομένου (φιλολογικού, κοινωνικού, πολιτιστικού κ.α.) από άλλους δημοσιογράφους. Άρθρα, όμως, γράφουν και περιστασιακοί συνεργάτες της εφημερίδας και άλλοι άνθρωποι (πολιτικοί, πανεπιστημιακοί, επιστήμονες, ερευνητές, καλλιτέχνες) που επιθυμούν να κοινοποιήσουν τις απόψεις τους.

Στα επιστημονικά περιοδικά (που έχουν περιορισμένο αναγνωστικό κοινό) το άρθρο μπορεί να έχει το χαρακτήρα δημοσίευσης καινούργιου ερευνητικού υλικού ή το χαρακτήρα διαλόγου για την αποσαφήνιση διαφόρων επιστημονικών θεμάτων ειδικού ενδιαφέροντος.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Διατύπωσε με δικό σου λόγο τα ερωτήματα που θέτει ο συγγραφέας σχετικά με το ποδόσφαιρο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 168)

Απάντηση:

Τα ερωτήματα που θέτει ο Δ. Δημητράκος είναι τα ακόλουθα:

1. Γιατί στην Ελλάδα όταν αναφερόμαστε στο παγκόσμιο κύπελλο ποδοσφαίρου, χρησιμοποιούμε τον όρο, «Μουντιάλ»;
2. Γιατί υπάρχει παγκόσμιο ενδιαφέρον για ένα αθλητικό γεγονός;
3. Γιατί ειδικά το ποδόσφαιρο συγκινεί και συνεγείρει τόσα δισεκατομμύρια ανθρώπους και από τις πέντε ηπείρους;

2η Άσκηση:

Τι νομίζετε ότι εξυπηρετεί η διαίρεση του άρθρου σε ενότητες με πλαγιότιπλους; (σελίδα σχολικού βιβλίου 168)

Απάντηση:

Η διαίρεση του άρθρου σε ενότητες με πλαγιότιπλους, βοηθάει στην ανάγνωση και την παρουσία του άρθρου, στις σελίδες μιας εφημερίδας, αφού με μια γρήγορη ματιά ο αναγνώστης έχει μπροστά του τα κεντρικά σημεία του άρθρου.

Βοηθάει, όμως, αυτή η διαίρεση και τον ίδιο το συγγραφέα που μπορεί κομμάτι-κομμάτι να ερευνήσει το θέμα και να διατυπώσει με ευκρίνεια τις θέσεις του.

3η Άσκηση:

Γιατί σύμφωνα με το συγγραφέα μόνο το ποδόσφαιρο από όλα τα αθλήματα ενώνει τους πάντες και έχει γίνει σήμερα παγκόσμιο άθλημα; Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψη αυτή; Αναπτύξτε τις σκέψεις σας σε ένα κείμενο (150-200 λέξεις). (σελίδα σχολικού βιβλίου 168)

Απάντηση:

Ο Δ. Δημητράκος επισημαίνει δύο λόγους για τους οποίους το ποδόσφαιρο ενώνει τους πάντες και έχει γίνει σήμερα παγκόσμιο άθλημα. Ο πρώτος συνδέεται με τον παγκοσμιοποιημένο τρόπο ζωής και έκφρασης, στον οποίο ασκείται ο σύγχρονος κόσμος, ήδη από τα Ρωμαϊκά χρόνια και ο δεύτερος, συνδέεται με την ανάγκη του ανθρώπου για συλλογική ταύτιση και μάλιστα, επιθετική. Η επιθετική συλλογική ταύτιση αφορά, τους άνδρες για ιδιαίτερους κοινωνικούς και ψυχολογικούς λόγους.

Στην ουσία, όμως, το ποδόσφαιρο συγκινεί και συνεγείρει δισεκατομμύρια ανθρώπους και στις πέντε ηπείρους, ανεξαρτήτως πολιτιστικής, κοινωνικής παράδοσης, φυλής, θρησκείας ή χρώματος. Είναι λοιπόν, ένα κοινωνικό φαινόμενο και ως τέτοιο πρέπει να αντιμετωπίζεται. Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι οι άνθρωποι ειδικά, στη νεανική τους ηλικία έχουν την ανάγκη συλλογικής ταύτισης και την επιθυμία ένταξης σε κάποια ομάδα. Το ποδόσφαιρο με τον «πολεμικό του χαρακτήρα» (χρώματα φανέλας, εμβλήματα, νίκες, ήττες, θρίαμβοι, συντριβές) αντικατοπτρίζει όλα όσα αποζητάει ένας νέος από μία «ομάδα». Τα ψυχοσωματικά συμπτώματα που εμφανίζει ο «οπαδός μιας ποδοσφαιρικής ιδεολογίας» ερμηνεύονται με βάση αυτήν την ανάγκη ταύτισης. Οι επιτυχίες της ομάδας, στην ουσία είναι και δικές του επιτυχίες, από τις οποίες αντλεί περηφάνια και δύναμη για να αντιπαλέψει τις δυσκολίες. Αλλά και οι συντριβές της ομάδας, τον θλίβουν, γιατί είναι και δικές του συντριβές.

Ωστόσο, το ποδόσφαιρο δεν αφορά στην πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού, αλλά ένα μεγάλο κομμάτι της και ιδιαίτερα τον ανδρικό πληθυσμό, που όπως είπαμε δείχνει ισχυρότερη τάση συλλογικής ταύτισης.

4η Άσκηση:

Δέξετε την άποψη του συγγραφέα ότι το ποδόσφαιρο συνδέεται με την ανδρική επιθετικότητα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 168)

Απάντηση:

Η ανθρωπολογική θεώρηση της ιδιαίτερης ανάγκης του άνδρα για επιθετική συλλογική ταύτιση ερμηνεύει ως ένα μεγάλο βαθμό αυτή την εκλεκτική συγγένεια ανάμεσα στους άνδρες και τα ομαδικά αθλήματα. Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή, που οι ρόλοι των δύο φύλων έπαψαν να είναι τόσο διακριτοί όσο στο παρελθόν, τέτοιου είδους αναλύσεις είναι επισφαλείς.

Ίσως, η ουσία αυτής της ανάγκης για επιθετική συλλογική ταύτιση, θα πρέπει να αναζητηθεί στα χαρακτηριστικά του σύγχρονου μαζικού πολιτισμού, όπου ο πλουραλισμός, η πολυφωνία και η εξατομίκευση, αποτελούν την εξαίρεση και όχι τον κανόνα.

5η Άσκηση:

- α) Από που προέρχεται η λέξη **Mundial** και τι σημαίνει στην πρώτη σημασία της;
- β) Να σχηματίσετε φράσεις, χρησιμοποιώντας τα παρακάτω ονοματικά σύνολα: **πολιτιστικός περίγυρος, καθοριστικές επιπτώσεις, παγκόσμια σύμπτωση, κοινή συνισταμένη, ατομικές επιδόσεις, συλλογική ταύτιση, αποτελεσματική στρατηγική.**
- γ) Να βρείτε σύνθετες λέξεις με β' συνθετικό **-συλλέκτης** και **ποίηση**.
- δ) Να χρησιμοποιήσεις τις λέξεις **παγκοσμιοποίηση** σε φράσεις, αλλάζοντας στον παραδειγματικό άξονα τη γενική που μπορεί να συνοδεύει τη λέξη π.χ. **παγκοσμιοποίηση της αγοράς.**
- ε) Οι λέξεις **ψυχαγωγία** και **διασκέδαση** είναι σήμερα σχεδόν συνώνυμες, αλλά διέφεραν σημασιολογικά στην αρχαιότητα. Να τις ετυμολογήσεις με τη βοήθεια λεξικού και να ελέγξτε σε τι διέφεραν.
- στ) Να αντικαταστήσεις τις παρακάτω λέξεις/φράσεις του κειμένου με άλλες ισοδύναμες: **θεάματος, συνυφασμένου, αμειλικτο, παρέχουν διέξοδο, εγείρει, εκτρέφει.**

Απάντηση:

- α) Η λέξη **Mundial** είναι ισπανική και σημαίνει «παγκόσμιος». Προέρχεται από το λατινικό ουσιαστικό: **mundus**, που σημαίνει **κόσμος**.
- β) Οι φράσεις που ζητούνται είναι:
- Καθοριστικός στάθηκε για τον ελληνισμό ο **πολιτιστικός περίγυρος** της Μεσογείου.
 - Η υποτίμηση του εθνικού νομίσματος είχε **καθοριστικές επιπτώσεις** για τη χώρα.
 - Υπάρχει **παγκόσμια σύμπτωση** για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
 - **Κοινή συνισταμένη** και των δύο θεμάτων, είναι το εθνικό συμφέρον.
 - Οι **ατομικές επιδόσεις** του στο άλμα εις μήκος άγγιξαν τα όρια του Παγκοσμίου ρεκόρ.
 - Ανεξάρτητα απ' τη **συλλογική ταύτιση**, μ' αρέσει ο Χ ποδοσφαιριστής της αντίπαλης ομάδας.
 - Η νίκη ήταν συνέπεια της **αποτελεσματικής στρατηγικής** του προπονητή της ομάδας.
- γ) Οι σύνθετες λέξεις σε **-συλλέκτης** είναι: τροφουσλλέκτης, καρπουσλλέκτης, ρακοςυλλέκτης, νομισματοσυλλέκτης, βιβλιοσυλλέκτης κ.α.
- Οι σύνθετες λέξεις σε **-ποίηση** είναι: μαζοποίηση, ομογενοποίηση, κακοποίηση,

παραγραφοποίηση, κοινοποίηση, κατηγοριοποίηση, απλοποίηση, αστικοποίηση, οικοπεδοποίηση, παραγοντοποίηση κ.α.

δ) Οι φράσεις που ζητούνται είναι: παγκοσμιοποίηση της αγοράς, παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, παγκοσμιοποίηση του πολιτισμού, παγκοσμιοποίηση της συμπεριφοράς, παγκοσμιοποίηση των προβλημάτων, παγκοσμιοποίηση των αγώνων κ.α.

ε) **ψυχαγωγία:** ψυχή+αγωγός (άγω=οδηγώ). Η λέξη σήμαινε στην αρχή την καθοδήγηση της ψυχής σε κάποιο μέρος. Συνηθέστερα στον Άδη με τη συνοδεία του «ψυχοπομπού» Ερμή.

διασκέδαση: από το αρχαίο ρήμα διασκεδάννυμι που σημαίνει διασκορπίζω.

στ) Οι ισοδύναμες λέξεις που ζητούνται είναι:

θεάματος = εικόνας, εντύπωσης

συνυφασμένου = συνδεδεμένου στενά

αμείλικτο = ανελέητο, αδυσώπητο

παρέχουν διέξοδο = δίνουν τη δυνατότητα διαφυγής

εγείρει = ξεσηκώνει

εκτρέφει = καλλιεργεί, αναπτύσσει.

6η Άσκηση:

Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι στις μέρες μας η γυναίκα έχει υιοθετήσει αρκετά από τα χαρακτηριστικά που παραδοσιακά αποδίδονται στον άντρα. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό είναι και η επιθετικότητα που εκδηλώνεται σε διάφορους τομείς της ζωής. Συμφωνείτε με την άποψη αυτή; Να αναπτύξετε τις δικές σας απόψεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 169)

Απάντηση:

Στη σύγχρονη εποχή, που χαρακτηρίζεται από τη μαζική παραγωγή αγαθών, την επανάσταση στην πληροφόρηση και την τεχνολογία, η γυναίκα κατόρθωσε να συμμετέχει ισότιμα με τον άνδρα στην παραγωγική διαδικασία. Ωστόσο, αυτή η συγκλονιστική πορεία προς τη χειραφέτηση, την ισοτιμία και το σεβασμό, δε θεωρείται ολοκληρωμένη. Ειδικοί επιστήμονες που μελετούν τις επιπτώσεις του σύγχρονου τρόπου ζωής και εργασίας στον ψυχισμό της γυναίκας, κρούουν «τον κώδωνα του κινδύνου».

Η γυναίκα προκειμένου να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της «κατ' επίφασιν» ισοτιμίας, αναγκάστηκε να τροποποιήσει εκείνα τα στοιχεία της ιδιοσυστασίας της, που ήταν απαραίτητα για τον «εξανθρωπισμό» και τον εξευγενισμό του εργασιακού περιβάλλοντος, και που μόνο η γυναίκα ως φορέας τους, θα το επιτύγχανε. Αντιθέτως, αναγκά-

στηκε να υιοθετήσει τα αρνητικά στοιχεία της ανδρικής ψυχολογίας και της ανδροκρατούμενης ιδεολογίας, δημιουργώντας «υβριδικά πρότυπα» συμπεριφοράς που ζημιώνουν την ίδια και γενικότερα, τις διαφυλικές σχέσεις.

7η Άσκηση:

Συζητήστε πώς διαφοροποιούνται οι αντιδράσεις του θεατή: α) όταν παρακολουθεί έναν αθλητικό αγώνα από την τηλεόραση και β) όταν βρίσκεται μέσα στο γήπεδο ανάμεσα στο πλήθος των θεατών.

Απάντηση:

Όπως γίνεται αντιληπτό η «γηπεδική θέαση» διαφέρει εντελώς από την τηλεοπτική αναμετάδοση. Στη δεύτερη περίπτωση, αν και υπάρχει «συλλογική ταύτιση» και αγωνία, ο θεατής είναι «κομπάρσος», δε νιώθει ότι είναι «πρωταγωνιστής» στα «γηπεδικά» τεκταινόμενα. Αντίθετα, στο γήπεδο, ο θεατής δεν αισθάνεται «κομπάρσος». Αισθάνεται μέλος της ομάδας και προσπαθεί να την ενισχύσει με τον τρόπο του. Η αλληλόδραση είναι τέτοια μέσα στο γήπεδο, που πολύ συχνά οι θεατές εμφανίζουν «ψυχοσωματικά» συμπτώματα. Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις που θεατές έχουν χάσει τη ζωή τους είτε από λύπη είτε από υπερβολική χαρά.

Αυτή η «επιθετική συλλογική ταύτιση» είναι που οδηγεί και στις συγκρούσεις μέσα και έξω από τους αγωνιστικούς χώρους. Είπαμε και προηγουμένως, ότι το ποδόσφαιρο με τα πολεμικά χαρακτηριστικά του, είναι το κατεξοχήν ομαδικό άθλημα, που συμπεκνώνει τη χαρά για την αγωνιστική νίκη και τη θλίψη μέχρι συντριβής, για την αγωνιστική ήττα.

8η Άσκηση:

Αν ασχολείστε με κάποιο άλλο ομαδικό άθλημα εκτός από το ποδόσφαιρο π.χ. καλαθόσφαιρα, υδατοσφαίριση κ.τ.λ., συζητήστε τις εμπειρίες σας ως αθλούμενος και ως θεατής. (σελίδα σχολικού βιβλίου 169)

Απάντηση:

Η συλλογική ταύτιση που προαναφέραμε αποτελεί το συστατικό στοιχείο και των άλλων ομαδικών αθλημάτων. Ωστόσο, πουθενά δεν παρατηρείται η ένταση και το πάθος που χαρακτηρίζουν το ποδόσφαιρο. Οι ιδιαίτεροι ψυχολογικοί και κοινωνικοί λόγοι, που έχουν καταστήσει το ποδόσφαιρο, μαζικό προϊόν προς κατανάλωση και τα τε-

ράστια οικονομικά συμφέροντα που στηρίζονται «στις πλάτες» των αθλητών και των «καταναλωτών - οπαδών», δεν μας είναι άγνωστα.

Πολύ περισσότερο, δε μας είναι άγνωστη, η καύνωση που προκαλεί αυτό το άθλημα ως «παγκοσμιοποιημένο προϊόν με ετικέτα για άμεση κατανάλωση» (βλ. Παγκόσμιο Κύπελλο, Champions League, Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα κ.α.). Και όμως μας συνεπαίρνει! Ίσως ευθύνεται αυτή η ρομαντική - παιδιάστικη διάθεση που έχουμε όλοι μας, όταν πρωτοαρχίσαμε να κλωτσάμε μία μπάλα στη γειτονιά μας. Ίσως πάλι να ευθύνεται η ανάμνηση του παρελθόντος. Τότε που η ποδοσφαιρική νίκη της ομάδας, ήταν νίκη με «πολιτικό και κοινωνικό» μήνυμα -για να μιλήσουμε και για τις πολιτικές προεκτάσεις του φαινομένου.

Ίσως τελικά, να μην είναι τίποτε απ' όλα αυτά και ο θαυμασμός μας να στηρίζεται στη «διαπίστωση της δημοκρατικότητας» του ποδοσφαίρου. Σε κανένα άλλο άθλημα δε συνδυάζεται τόσο αρμονικά, η εξυπνάδα (η ευφυΐα) με τη σωματική ευεξία. Σε κανένα άλλο άθλημα, δεν αποθεώνεται σε τόσο μεγάλο βαθμό η σωματική ακαιαισθησία. Για να παίξεις ποδόσφαιρο και να νικήσεις δεν απαιτείται ο εξωπραγματικός χρόνος επίδοσης και το τέλεια γυμνασμένο σώμα. Απαιτείται οργάνωση, πειθαρχία και ομαδικότητα. Απαιτείται άσκηση του πνεύματος στην αυτοκριτική και υποταγή του ατομικισμού μας, υπέρ του κοινού συμφέροντος.

9η Άσκηση:

Συζητήστε σε ομάδες τα παρακάτω αποσπάσματα από κείμενα που δημοσιεύτηκαν στον τύπο με αφορμήση το Mundial 1998. Επιλέξτε ένα από αυτά και αναπτύξτε το σε 20 σειρές. (σελίδα σχολικού βιβλίου 169)

Απάντηση:

Βλ. απαντήσεις ασκήσεων 7 και 8.

10η Άσκηση:

- α) Συζητήστε τις εμπειρίες σας από διάφορες μορφές ομαδικής ψυχαγωγίας, π.χ. από μία συναυλία κλασικής ή σύγχρονης μουσικής, από ένα πανηγύρι, από ένα χορό, από έναν αθλητικό αγώνα κτλ. Ποια μορφή ομαδικής ψυχαγωγίας σας συνεπαίρνει και γιατί;**
- β) Αναπτύξτε σε ένα άρθρο για το σχολικό περιοδικό τις σκέψεις σας σχετικά με τη μορφή ψυχαγωγίας που σας συνεπαίρνει. Υποθέστε ότι το αρ-**

θρο σας αφορμάται από μια εκδήλωση ομαδικής ψυχαγωγίας που έγινε «το γεγονός των ημερών» για την περιοχή σας. Μπορείτε, αν θέλετε, να οργανώσετε το άρθρο σας με τρόπο παρόμοιο με το κείμενο που διαβάσατε, π.χ. να θέσετε στον πρόλογο του κειμένου κάποια ερωτηματικά στα οποία θα προσπαθήσετε στη συνέχεια να δώσετε απάντηση. Φροντίστε, εξάλλου, να διευκολύνετε τον αναγνώστη, χωρίζοντας το κείμενό σας σε ενότητες, με κατάλληλους πλαγιότιτλους. Προσέξτε, επίσης να επιλέξετε έναν τίτλο για το άρθρο σας που θα στοιχεί προς το περιεχόμενο και συγχρόνως θα προσελκύει τον αναγνώστη.

Απάντηση:

α) Η θεατρική μέθεξη, η αλληλόδραση ανάμεσα στον ηθοποιό και τους θεατές, το πάθος και στο τέλος, η κάθαρση, είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα που σε κάνουν να λατρεύεις το θέατρο μια για πάντα. Βλέποντας τους ηθοποιούς επάνω στη σκηνή, επικοινωνείς μαζί τους και αγωνιάς, παρακολουθώντας την πλοκή του έργου και τις περιπέτειές τους. Και όμως! Δεν είναι μόνο αυτό που μας συνεπαίρνει στο θέατρο! Είναι και ο λόγος του ποιητή (αρχαίου και σύγχρονου) που πλάθει χαρακτήρες, με πάθη ανθρώπινα, αλήθειες της ζωής και σκέψεις που περιέχουν κατασταλάγματα της πείρας των ανθρώπων. Είναι και η λύση στο τέλος του έργου, που μας ανακουφίζει και μας απαλλάσσει απ' όσα εντόνως βιώσαμε κατά τη διάρκεια της παράστασης. Σ' αυτό το σημείο έγκειται η μαγεία του θεάτρου. Το να εκμυστηρεύσαι, δηλαδή, τα ανθρώπινα πάθη και τις ανησυχίες, να τα αναπαριστάνεις και να ανακουφίζεις. Είναι και το θέατρο μια μορφή εξομολόγησης και αυτοκριτικής, δε νομίζετε;

β) **Πανόραμα κινηματογράφου.**

Είναι μαγευτικός αναμφίβολα ο κόσμος του κινηματογράφου. Με όλα αυτά τα φώτα, τις υποβλητικές εικόνες, τη γοργή εξέλιξη της ιστορίας, το χαρακτηριστικό ήχο του ξετυλίγματος της μπομπίνας και τη βουβή αγωνία στα πρόσωπα των θεατών. Είναι όμως ένα είδος ομαδικής ψυχαγωγίας;

Η εξατομικευμένη ψυχαγωγία.

Ο κινηματογράφος αναπτύχθηκε παράλληλα με τα υπόλοιπα φαινόμενα μαζικής ψυχαγωγίας και στην επιφανειακότερη σύλληψή του, δεν είναι τίποτε άλλο, από ένα υλικό προϊόν σε σελιλόιντ, που εξυπηρετεί συγκεκριμένες ανάγκες και πολύ πιο συγκεκριμένες στοχεύσεις πολυεθνικών εταιρειών, μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών εμπορευματοπαραγωγών εταιρειών και διαφημιστών, που αποτελούν το σύνολο της «βιομηχανίας του θεάματος».

Παρακολουθώντας, όμως, την προχθεσινή προβολή στο δημοτικό κινηματογράφο, δεν ήμουν σίγουρος για τα συμπεράσματά μου. Ίσως να ήταν η σουρεαλιστική μαγεία του «Ανδαλουσιανού σκύλου», ίσως ο κινηματογραφικός φακός του Μπουνιουέλ, που στη δεκαετία του '20 καταδύθηκε στα μύχια της ανθρώπινης ψυχής, ή ίσως να ήταν αυτή η διαφορά αντίληψης, ανάμεσα στον ανθρωποκεντρικό ευρωπαϊκό κινηματογράφο και τον «ανθρωποφαγικό» αμερικανικό κινηματογράφο. Και να! Ξαφνικά παραδεχόμουν, ότι ο κινηματογράφος είναι ίσως η μοναδική μορφή «εξατομικευμένης μαζικής ψυχαγωγίας». Μια παραδοξολογία που δεν είναι παραδοξολογία. Ας το αναλογιστούμε αυτό την επόμενη φορά που θα παρακολουθήσουμε ένα κινηματογραφικό έργο ποιότητας. Με την παρέα μας, αλλά στην ουσία μόνοι μας. Μόνοι μας απέναντι στην καλλιτεχνική σύλληψη του σκηνοθέτη. Μόνοι μας απέναντι στην ιστορία που πασχίζει να αφηγηθεί. Εμείς και εκείνος. Εμείς και το μυστήριο της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ερώτηση:

- α) Να δώσετε την ελληνική λέξη των παρακάτω: **Μουντιάλ, αφιθιονάδος, κούλιγκαν.**
- β) Ο **Jean d' Omesson** μιλάει για το νέο «όπιο του λαού». Τι σας θυμίζει αυτή η έκφραση;
- γ) Δώστε τα αντώνυμα των πιο κάτω λέξεων: **σύμπνοια, συλλογικός.**

Απάντηση:

- α) **Μουντιάλ = παγκόσμιος, αφιθιονάδος = οι οπαδοί, κούλιγκαν = ταραξίας, ταραχοποιός των γηπέδων.**
- β) Η έκφραση θυμίζει τη ρήση του Καρόλου Μαρξ: «η θρησκεία είναι το όπιο του λαού». Ο **Jean d' Omesson**, έχοντας υπόψη του τα «θρησκευτικά στοιχεία» του ποδοσφαίρου, δε διστάζει να αποτολμήσει την ίδια σύγκριση.
- γ) Τα αντώνυμα που ζητούνται είναι:
σύμπνοια = δικόνοια, διχογνωμία, συλλογικός = ατομικός.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7Η

ΑΡΘΡΟ ΚΑΙ ΔΟΚΙΜΙΟ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Συνοπτικά οι διαφορές μεταξύ του άρθρου και του δοκιμίου είναι: α) Το άρθρο έχει επικαιρικό χαρακτήρα, β) Το άρθρο κινείται στο χώρο της ερμηνευτικής δημοσιογραφίας (αναφορική λειτουργία της γλώσσας), γ) Το άρθρο είναι αρκετά σύντομο και δεν έχει το προσωπικό και οικείο τόνο του δοκιμίου.

Αντίθετα το δοκίμιο: α) χαρακτηρίζεται «υβρίδιο» και κινείται ανάμεσα στην επιστήμη/φιλοσοφία και τη λογοτεχνία, β) ακόμα κι' αν γραφτεί με αφορμή ένα σύγχρονο γεγονός, ανάγεται στο μόνιμο και το γενικό, γ) έχει τόνο περισσότερο προσωπικό και οικείο, δ) έχει μεγαλύτερη έκταση από το άρθρο.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Να συνοψίσετε:

– το πρόβλημα που θέτει ο αρθρογράφος.

- τη βασική του θέση/το πιστεύω του, σχετικά με το γενικότερο θέμα που ανακινείται με αφορμή την ενδεχόμενη παραχώρηση του Ηρωδείου στην εταιρεία Κλάιν.
- τη στάση που παίρνει απέναντι στην πρόταση της εταιρείας Κλάιν. (σελίδα σχολικού βιβλίου 174)

Απάντηση:

Ο συγγραφέας θέτει ως πρόβλημα τους διακριτούς ρόλους ανάμεσα στην πολιτισμική και την οικονομική σφαίρα. Τονίζει ιδιαίτερα την επιθετική προσπάθεια της οικονομίας της αγοράς για μία «αποικιοποίηση» των πολιτισμικών εκδηλώσεων. Ο συγγραφέας πιστεύει ότι η εκδήλωση Κλάιν, αποτελεί κλασικό παράδειγμα «αποικιοποίησης» και δε συναινεί στην παραχώρηση του Ηρωδείου. Αντιπροτείνει στην εταιρεία, το θεσμό της χορηγίας, όπου τουλάχιστον είναι διακριτός ο ρόλος της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

2η Άσκηση:

Παρατηρήστε τη λογική οργάνωση του κειμένου, κυρίως τις παραγράφους (1) (3) (4) και (5) και προσέξτε τη συνοχή μεταξύ τους. Συζητήστε αν η οργάνωση εξυπηρετεί το σκοπό του συγγραφέα να παρουσιάσει πειστικά την άποψή του για την πρόταση της εταιρείας Κλάιν. Προσέξτε ότι:

- Ο αρθρογράφος, πριν προχωρήσει στην ανάπτυξη της δικής του θέσης, παραθέτει τα επιχειρήματα της αντίθετης πλευράς με τα οποία συμφωνεί.
- Ο αρθρογράφος εξετάζει την πρόταση της εταιρείας Κλάιν μέσα στο πλαίσιο του ευρύτερου προβλήματος που αφορά τη σχέση που πρέπει να έχει ο πολιτισμός με την οικονομία. (σελίδα σχολικού βιβλίου 174)

Απάντηση:

Η λογική οργάνωση του κειμένου είναι ομαλή και διαρθρώνεται με βάση το ζεύγος οικονομία της αγοράς - πολιτισμική και καλλιτεχνική δημιουργία. Ο αρθρογράφος τάσσεται «αναφανδόν» υπέρ της διακριτής σχέσης των δύο χώρων. Για να αποδείξει την υποβολιμαία σκέψη της εταιρείας Κλάιν, χρησιμοποιεί επιχειρήματα που αποδεικνύουν ότι η χρήση του Ηρωδείου θα αποφέρει τεράστια κέρδη στην εταιρεία. Δέχεται με συγκατάβαση τα επιχειρήματα της άλλης πλευράς, αλλά ξεκαθαρίζει ότι η άρνησή του έγκειται σε αντικειμενικά διαμορφωμένες πραγματικότητες και όχι σε ψυχολογικά χαρακτηριστικά και σε προθέσεις ανθρώπων.

3η Άσκηση:

Στην παράγραφο (5) ο αρθρογράφος εκφράζει την άποψη ότι «η χρήση του Ηρώδειου από την εταιρεία Κλάιν είναι ένα κραυγαλέο παράδειγμα αποικιοποίησης του «πλιτισμικού» από το «εμπορικό» και χρησιμοποιεί ως μέσο πειθούς τη σύγκριση, για να υποστηρίξει την άποψή του. Να επισημάνετε τους πόλους της σύγκρισης και να διατυπώσετε με δικό σας λόγο το συλλογισμό του συγγραφέα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 174)

Απάντηση:

Οι βασικοί πόλοι της σύγκρισης είναι: ο «χαμηλής ποιότητας» χορογράφος ή συνθέτης και η «υψηλής καλλιτεχνικής αρτιότητας» παράσταση της εταιρείας Κλάιν.

Η διαφορά ανάμεσα στις δύο προσπάθειες είναι κάτι περισσότερο από προφανής. Ο «κακός» χορογράφος που θα παρουσιάσει την «κακής ποιότητας» παράσταση στο Ηρώδειο, το κάνει για την προσωπική του «Αίγλη», αναγνωρίζοντας τον ιδιαίτερο ρόλο που κατέχει το Ηρώδειο στο πολιτισμικό στερέωμα. Η παράσταση «υψηλής καλλιτεχνικής αρτιότητας» της εταιρείας Κλάιν, αποσκοπεί στο «πολιτιστικό κεφάλαιο» του Ηρώδειου. Δηλαδή, το Ηρώδειο μετατρέπεται βίαια, και άθελά του σε ακούσιο σπόνσορα και διαφημιστή των εσωρούχων, τζινς ή αρωμάτων Κλάιν. Στα μάτια των καταναλωτών ο συμβολισμός θα είναι χαρακτηριστικός: «αγοράστε προϊόντα Κλάιν. Είναι καλλιτεχνικά δημιουργήματα! Παρουσιάστηκαν και στο Ηρώδειο».

4η Άσκηση:

Να σχολιάσετε τον τίτλο του κειμένου. Πιστεύετε ότι είναι ο κατάλληλος; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. Μπορείτε να προτείνεται έναν άλλο εναλλακτικό τίτλο; (σελίδα σχολικού βιβλίου 175)

Απάντηση:

Ο υπότιτλος του άρθρου είναι: «Τι θέλει η αλεπού στο παζάρι;». Πρόκειται για έναν εύστοχο, περιπαικτικό και ελαφρά ειρωνικό υπότιτλο που συμπληρώνει έξυπνα τον τίτλο του άρθρου: «Η διαμάχη για την παραχώρηση του Ηρώδειου στον σχεδιαστή Κάλβιν Κλάιν και οι προεκτάσεις της». Ο τίτλος του άρθρου είναι κυριολεκτικός και αποδίδει με σαφήνεια το γεγονός που στάθηκε αφορμή για τη συγγραφή του άρθρου.

Ως εναλλακτικό τίτλο θα προτείναμε: «Η οικονομία της αγοράς απειλεί την πολιτιστική δημιουργία».

5η Άσκηση:

Να γράψετε ένα δικό σας κείμενο (10-15 σειρές) στο οποίο να ανασκευάζετε τα παρακάτω επιχειρήματα υπέρ της παραχώρησης του Ηρώδειου στον Κλάιν. Μπορείτε να αντλήσετε υλικό από το κείμενο του Ν. Μουζέλη, αποφεύγοντας, βέβαια την αντιγραφή. Τα επιχειρήματα υπέρ της παραχώρησης του Ηρώδειου:

- α) Το Ηρώδειο πρέπει να παραχωρηθεί στον Κλάιν, γιατί δεν πρόκειται να παρουσιάσει μια απλή επίδειξη μόδας, αλλά μία σύνθετη μουσικοχορευτική εκδήλωση ποιότητας.**
- β) Άλλωστε στο Ηρώδειο έχουν φιλοξενηθεί κατά καιρούς διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις αμφιβόλου ποιότητας.**
- γ) Τέλος, είναι γνωστό ότι τα έσοδα από την παράσταση θα δοθούν για την ανέγερση του Μουσείου της Ακρόπολης. (σελίδα σχολικού βιβλίου 175)**

Απάντηση:

Οι υποστηρικτές της πρότασης Κλάιν αναφέρουν: «Το Ηρώδειο πρέπει να παραχωρηθεί γιατί δεν πρόκειται να παρουσιαστεί μία απλή επίδειξη μόδας αλλά μια σύνθετη μουσικοχορευτική εκδήλωση ποιότητας. Άλλωστε, εκεί στο παρελθόν φιλοξενήθηκαν καλλιτεχνικές εκδηλώσεις αμφιβόλου ποιότητας». Ξεχνούν όμως, ότι το ζητούμενο στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι η «καλλιτεχνική ποιότητα», αλλά ο σκοπός της παράστασης. Και ο σκοπός της παράστασης δεν είναι ιερός, όσο κι αν προβάλλεται υποβολιμαία, πως τα έσοδα θα δοθούν για την ανέγερση του Μουσείου της Ακρόπολης.

Ο σκοπός της πρότασης Κλάιν είναι καθαρά εμπορικός, γιατί η εταιρεία παρέχει μια «αμφιβόλου ποιότητας παράσταση» και αγοράζει «ηθική καταξίωση» που θα τη χρησιμοποιήσει για διαφημιστικό όφελος. Το Ηρώδειο είναι πολιτισμικό σύμβολο, που δεν πρέπει για λόγους αντικειμενικούς να συμπλέκεται με τους όρους της οικονομίας της αγοράς γιατί κάτι τέτοιο αποτελεί «βάνανυση αποικιοποίηση» του βιοκόσμου μας.

6η Άσκηση:

- α) Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω λέξεις/φράσεις του κειμένου με άλλες συνώνυμες, λαμβάνοντας υπόψη το ύφος του συγγραφέα:
προτίθεται, κινητοποιήσει, τάσσομαι με αυτούς, υποσκάπτονται, εφικτό, συσσώρευση, προώθηση, αλλόκοτο.**
- β) Να σχηματίσετε φράσεις με τα παρακάτω ονοματικά σύνολα: καθορι-**

στική σημασία, κραυγαλέο παράδειγμα, αισθητική ποιότητα, οικονομική διάσταση, πολιτισμικός χώρος, πολυδιάστατος τρόπος, ισοπεδωτικό συμπέρασμα.

γ) Να επισημάνετε τη σημασιολογική διαφορά ανάμεσα στις ομόηχες λέξεις: συγκρητικός - συγκρητικός. (σελίδα σχολικού βιβλίου 175)

Απάντηση:

α) προτίθεται = σκοπεύει, σχεδιάζει.

κινητοποιήσει = δραστηριοποιήσει, ενεργοποιήσει

τάσσομαι με αυτούς = συντάσσομαι με αυτούς, τοποθετούμαι με αυτούς

υποσκάπτονται = υπονομεύονται

εφικτό = δυνατό, πραγματοποιήσιμο

συσσώρευση = συγκέντρωση

προώθηση = προβολή

αλλόκοτο = αφύσικο, περίεργο.

β) Οι φράσεις που ζητούνται είναι:

- **Καθοριστική σημασία** για την οικονομία είχε η άνοδος του πληθωρισμού.

- Η ύπαρξη και η επιβολή της θανατικής ποινής είναι **κραυγαλέο παράδειγμα** παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Η κινηματογραφική ταινία που προβλήθηκε χθες, ήταν αμφιβόλου **αισθητικής ποιότητας**.

- Η **οικονομική διάσταση** που λαμβάνει το θέμα της ανεργίας στην Ευρώπη είναι τεράστια.

- Τα μνημεία της κλασικής αρχαιότητας θεωρούνται κατεξοχήν **πολιτισμικοί χώροι**.

- Για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας απαιτούνται **πολυδιάστατοι τρόποι** αντιμετώπισης.

- Οδηγήθηκε σε δογματισμούς και **ισοπεδωτικά συμπεράσματα**.

γ) • η λέξη **συγκρητικός** σημαίνει αυτόν που σχετίζεται με το **συγκρητισμό** (ανάμειξη στοιχείων διαφορετικής προέλευσης ώστε να προκύψει κάτι καινούργιο).

- η λέξη **συγκρητικός** σημαίνει αυτόν που σχετίζεται με τη **σύγκριση**.

7η Άσκηση:

Ο αρθρογράφος χρησιμοποιεί συχνά δύο συνώνυμες λέξεις μαζί στην ίδια φράση και τις χωρίζει με κάθετη γραμμή, π.χ. αισθητική/καλλιτεχνική. Επιλέξτε μέσα από το κείμενο δύο τέτοια ζεύγη και προσπαθήστε να εξηγή-

σετε γιατί ο αρθρογράφος χρησιμοποιεί τα συγκεκριμένα ζεύγη. (σελίδα σχολικού βιβλίου 175)

Απάντηση:

Τα ζεύγη που τυχαία αναφέρουμε εδώ είναι: απομόνωση/στεγανοποίηση και μονολογικό/μονοδιάστατο. Ο αρθρογράφος αρέσκεται σ' αυτού του είδους την παρουσίαση για λόγους οικονομίας και πυκνότητας νοημάτων. Με τα ζεύγη των συνωνύμων λέξεων αποδίδει με συντομία και καθαρότητα τις πτυχές του φαινομένου που εξετάζει. Στην προκειμένη περίπτωση αντί να χρησιμοποιήσει δύο προτάσεις που θα έκαναν λόγο για την «απομόνωση» και τη «στεγανοποίηση» του πολιτισμικού και του οικονομικού χώρου ή δύο προτάσεις που θα έκαναν λόγο για το «μονολογικό» και «μονοδιάστατο» τρόπο εκσυγχρονισμού μιας κοινωνίας, επιλέγει τη χρήση των συνωνύμων ανά ζεύγη που ετώνονται μεταξύ τους με την κάθετο (/).

8η Άσκηση:

Πώς αντιλαμβάνεστε την άποψη του συγγραφέα ότι τα τρία θλιβερά χαρακτηριστικά του νεοελληνικού συντηρητισμού είναι η ξενοφοβία, η αρχαιολατρία και ο επαρχιωτισμός; (σελίδα σχολικού βιβλίου 175)

Απάντηση:

Το πρόβλημα του νεοελληνικού συντηρητισμού δεν είναι πρόσφατο. Είναι άμεσα συνυφασμένο με την εξέλιξη των οικονομικών και κοινωνικοπολιτικών δομών της χώρας στη διάρκεια του δεκάτου ενάτου και του εικοστού αιώνα.

Από τις εθνικιστικές εξάρσεις και τη Μεγάλη Ιδέα, έως το «Ευαγγελικά», το «γλωσσικό» και τη «διαμάχη για τις ταυτότητες», μπορούν να διαπιστωθούν τα εξής: ένα τμήμα της νεοελληνικής κοινωνίας εμφορούμενο από έναν «κακώς νοούμενο» υπερπατριωτισμό, «υψώνει τα λάβαρα» του κλασικού πολιτισμού και του ένδοξου παρελθόντος, βαυκαλιζόμενο με την ιδέα, ότι αποτελεί το κέντρο του κόσμου.

Σ' αυτή την ιδιαίτερη ψυχοκοινωνική κατάσταση οδηγήθηκε για δύο λόγους. Ο πρώτος συνδέεται άρρηκτα με την ποιότητα της παρεχόμενης γνώσης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας. Με τον τρόπο δηλαδή, που μαθαίνει να αντιλαμβάνεται ο νέος το παρελθόν της χώρας του, τις σχέσεις του με τους άλλους λαούς και τις γενικότερες παγκόσμιες εξελίξεις, που επηρεάζουν σ' ένα βαθμό την κοινωνική και πολιτισμική ζωή του τόπου του. Ο δεύτερος είναι πιο σύνθετος, γιατί εδώ υπεισέρχονται πολλοί -και πολλές φορές αντικρουόμενοι- παράγοντες όπως ο δημόσιος λόγος, ο λόγος των

Μ.Μ.Ε., οι παραδόσεις και η συλλογική ιστορική μνήμη, η θρησκεία, καθώς και ιδιαίτερες ψυχολογικές παράμετροι, όπως η ανασφάλεια, η αγωνία για το αύριο και το αίσημα κατωτερότητας (επαρχιωτισμός - κοινωνική μειονεξία).

9η Άσκηση:

Τι προτείνει ο συγγραφέας στην περίπτωση που κάποιες εμπορικές επιχειρήσεις θέλουν να προωθήσουν την τέχνη και σε ποιο σκεπτικό βασίζεται η πρότασή του. Συμφωνείτε με την πρόταση αυτή; (σελίδα σχολικού βιβλίου 175)

Απάντηση:

Ο συγγραφέας προτείνει το θεσμό της χορηγίας, όπου το εμπορικό/οικονομικό σκέλος δεν επισκιάζει το καλλιτεχνικό/πολιτισμικό κατά τρόπο εμφανή τουλάχιστον. Η αντίθετη επίδωξη, υποστηρίζει ο αρθρογράφος, τοποθετεί τα πάντα (μνημεία, πολιτισμό, τέχνη) στην υπηρεσία της προώθησης των προϊόντων. Ο θεσμός της χορηγίας δεν προκαλεί τέτοια προβλήματα και επιπλέον βγάζει την τέχνη από την απομόνωση και τον αποκλεισμό.

10η Άσκηση:

Σε έναν παραδοσιακό ή ιστορικό χώρο της περιοχής σας με καλλιτεχνική αξία (θέατρο, παλιό αρχοντικό, ανοικτό αρχαιολογικό χώρο) προγραμματίζεται μια καλλιτεχνική εκδήλωση από μία εμπορική εταιρεία. Υποθέστε ότι συμμετέχετε στο Δημοτικό Συμβούλιο· ετοιμάστε την πρότασή σας, η οποία μπορεί να είναι θετική ή αρνητική για την παραχώρηση του χώρου στην εταιρεία, αρκεί να είναι τεκμηριωμένη με τα κατάλληλα επιχειρήματα. Στην επιχειρηματολογία σας μπορείτε να λάβετε υπόψη την ιστορία του τόπου, τα οικονομικά οφέλη, την προβολή της περιοχής κτλ.

Απάντηση:

Κύριε Δήμαρχε, Κύριε Αντιδήμαρχε,
Κυρίες και Κύριοι δημοτικοί σύμβουλοι.

Στη συζήτηση που άνοιξε για την παραχώρηση του αρχαίου σταδίου της πόλης μας στην εταιρεία Χ για την παρουσίαση της καινούργιας της σειράς αθλητικών ειδών, συντάσσομαι με την άποψη της μειοψηφίας. Και συντάσσομαι μ' εκείνους που απάντησαν αρνητικά, όχι γιατί συμμερίζομαι την επιχειρηματολογία τους. Ουδέποτε ήμουν -ούτε

τώρα θα γίνω- προγονόπληκτος και «ελληνομανής». Ούτε αντιλαμβάνομαι τις κραυγές και τις κινδυνολογίες περί «ανθελληνικής προπαγάνδας» της συγκεκριμένης εταιρείας στο παρελθόν ή «περί προσπάθειας αφελληνισμού» της πόλης μας και άλλων δολερών σκοπών.

Την ίδια στάση θα κρατούσα και αν το στάδιο ζητούνταν από διάσημο Έλληνα σχεδιαστή ή από τον ιδιοκτήτη των «νεωτερισμών» της γειτονιάς μου. Το πρόβλημα δεν είναι θέμα εταιρειών ή θέμα «ελληνικότητας και «ανθελληνικότητας» είναι θέμα ευρύτερα πολιτικό. Και όπως όλα τα πολιτικά θέματα απαιτεί πολιτική απάντηση. Το αρχαίο στάδιο της πόλης είναι μνημείο της ανθρωπότητας και όπως όλα τα μνημεία της ανθρωπότητας περιέχει εξ ορισμού έναν ιδιαίτερο συμβολισμό. Πιστεύω, λοιπόν, ότι ο «ιδιαίτερος» αυτός «συμβολισμός» πλήττεται ανεπανόρθωτα από την πρόθεση της εταιρείας. Η χρησιμοποίηση του σταδίου, ως φόντου των αθλητικών παπουτσιών ή ως φόντου των αθλητικών ρούχων, δημιουργεί στο επίπεδο του σημαιόμενου, την αντίληψη, ότι τα «συγκεκριμένα παπούτσια και ρούχα» πρέπει να αγοραστούν γιατί είναι «έργα κλασικά» και «έργα ποιότητας», όπως το στάδιο που βρίσκεται πίσω τους.

Πιο απλά, το στάδιο της πόλης -και ως προς την ιστορική του χρήση- ήταν προσανατολισμένο στους αθλητικούς αγώνες. Η αναβίωση αθλητικών αγώνων στο ίδιο μέρος, όσο κακής ποιότητας κι αν είναι, όσο κι αν χαρακτηρίζονται «κίτς» δε βλάπτουν την ιδέα του μνημείου, γιατί στοχεύουν στο να αποκτήσουν αίγλη από αυτό. Αντίθετα όμως, η επίδειξη αθλητικών ρούχων στοχεύει στη μετατροπή του σταδίου σε εκούσιο διαφημιστή της εταιρείας με σκοπό την προώθηση των συγκεκριμένων προϊόντων και άρα, τη μέγιστη απόκτηση κέρδους.

Και εγώ, κύριοι συνάδελφοι, δε συναινώ στο βιασμό της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς από τα οικονομικά συμφέροντα. Δεν το θέλω, ούτε το επιθυμώ! Αγωνίζομαι και θα αγωνίζομαι πάντα για την ορθή προβολή του πολιτισμού και της πόλης μας.

11η Άσκηση:

Σκεφτείτε ένα γεγονός που δίχασε την κοινή γνώμη, π.χ. τις καταλήψεις των σχολείων, την επιβολή της ευθανασίας από έναν Αμερικανό γιατρό, και γράψτε ένα άρθρο για το μαθητικό περιοδικό. Στο άρθρο σας να παρουσιάσετε όχι μόνο τα επιχειρήματα, με τα οποία υποστηρίζετε τη δική σας θέση, αλλά και τα επιχειρήματα της αντίθετης πλευράς, προσπαθώντας να τα ανασκευάσετε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 175)

Απάντηση:

Καλό είναι ο κάθε μαθητής να προσπαθήσει να διατυπώσει τις προσωπικές του απόψεις επάνω στο θέμα που θα επιλέξει. Εμείς εδώ διατυπώνουμε τις προσωπικές μας απόψεις, που ορθό θα ήταν να μην αντιγραφούν, γιατί κάτι τέτοιο δεν είναι ούτε δεοντολογικό ούτε ηθικό.

Ευθανασία: Πράξη ελευθερίας ή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Με αφορμή τα σχετικά δημοσιεύματα για τη νομιμοποίηση ή όχι της ευθανασίας, αλλά και τη συζήτηση που ξεκίνησε, θα προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε ορισμένες πτυχές του ζητήματος ελέγχοντας τα επιχειρήματα τόσο της μιας πλευράς, όσο και της άλλης.

Λένε οι επικριτές της ευθανασίας, ότι αυτή η πράξη αποτελεί ύβρη απέναντι στην ανθρώπινη ζωή και το δημιουργό της. Η ανθρώπινη ζωή είναι έννομο αγαθό και αναγνωρίζεται από την Οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Ο.Η.Ε., 10/12/1948) ως η υπέρτατη αξία της ανθρώπινης κοινωνίας.

Επιπλέον, κανείς δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τις πιθανότητες ανάνηψης των ασθενών που πάσχουν από «ανίατες» ασθένειες. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα, λένε, που αποδεικνύουν κάτι τέτοιο. Το επιστημονικό όφελος, επίσης, από τη μελέτη και την έρευνα των ανιάτων ασθενειών είναι τεράστιο, για τη σωτηρία των μελλοντικών ασθενών. Η ευθανασία στερεί αυτή τη δυνατότητα έρευνας.

Ελέγχοντας αυτά τα βασικά επιχειρήματα παρατηρούμε ότι είναι σοβαρά, αλλά όχι ακαταμάχητα. Η ανθρώπινη ζωή αποτελεί πράγματι υπέρτατη αξία των ανθρωπίνων κοινωνιών. Τι γίνεται όμως με τις περιπτώσεις που αυτή χάνει την αξία της, αφού ο φορέας της, ο άνθρωπος ζει καταδικασμένος σε αργό, βασανιστικό, αφάνταστα επώδυνο και αναξιοπρεπή θάνατο; Τι γίνεται στις περιπτώσεις που ο ίδιος ο ασθενής, ο οποίος διατηρεί το λογικό του, αποφασίζει ότι δε θέλει να υποστεί το μαρτύριο του αργού θανάτου; Είναι αλήθεια, ότι ο ασθενής που έχει επίγνωση της ασθένειάς του και του επερχόμενου θανάτου του, τοποθετείται αυτόματα έξω από τα όρια της ανθρώπινης ύπαρξης, πράγμα που επιτείνει την αγωνία και την ψυχική του τυραννία.

Έπειτα, κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα σε μία αξιοπρεπή ζωή. Η επιστημονική έρευνα που αφορά στις ανίατες περιπτώσεις ασθενών, καθιστά τους ίδιους «πειραματόζωα», στερώντας τους το αναφαίρετο δικαίωμα στην ελευθερία πράξης και βούλησης.

Οι επικριτές της ευθανασίας υποστηρίζουν ότι αυτή αποτελεί το αίσχιστο σημείο «υβρεως» απέναντι στη ζωή. Είναι αλήθεια, ότι η αξία της ανθρώπινης ζωής είναι υπερά-

νω συζήτησης. Συμβαίνει όμως, πολλές φορές οι ίδιοι άνθρωποι να επικροτούν την επιβολή της θανατικής ποινής σε εγκληματίες. Η «ύβρις» απέναντι στη ζωή αφορά εξίσου στον άγιο και στον εγκληματία, όμως.

Αναφέρονται επίσης στη περίπτωση ανάνηψης ανθρώπων που θεωρούνται «κλινικά νεκροί». Τι γίνεται όμως στις περιπτώσεις «μεταμόσχευσης οργάνων» κλινικά νεκρών;

12η Άσκηση:

Ο συγγραφέας συγκρίνει τις δύο έννοιες «λαϊκότητα» και «λαϊκισμός» επισημαίνοντας τις διαφορές τους. Με ποια μέθοδο γίνεται η διασάφησή τους; (σελίδα σχολικού βιβλίου 177)

Απάντηση:

Η διασάφηση των δύο εννοιών γίνεται με τον ορισμό αρχικά, και έπειτα με τη σύγκριση των δύο εννοιών. Πρώτα, ορίζονται οι πτυχές (επιμέρους) των δύο εννοιών και μετά συγκρίνονται για να διασαφηνιστούν οι διαφορές τους.

13η Άσκηση:

Πού οφείλεται, κατά το συγγραφέα, «ο λαϊκισμός» και ποια είναι τα αποτελέσματά του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 177)

Απάντηση:

Ο λαϊκισμός, οφείλεται στην υποχώρηση της συμμετοχής και της παρουσίας του λαού στο κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι και καλλιεργείται από αυτούς που εκμεταλλεύονται αυτή την έλλειψη για να προβάλλουν τον αυταρχικό και δεσποτικό χαρακτήρα της εξουσίας τους. Τα αποτελέσματα του λαϊκισμού είναι: 1. κατ' επίφαση λαϊκή κυριαρχία-δημιουργία «λαϊκών» υποκαταστάτων, 2. υποκουλτούρα και εμπορευματοποίηση της συλλογικής ψυχής, 3. χάλκευση πολιτικών, κοινωνικών, αθλητικών ινδαλμάτων, 4. ισοπέδωση και απέχθεια στην ποιοτική διαφοροποίηση-προβολή μονάχα «λαϊκιστικών» προτύπων για την ασφάλεια του καθεστώτος, 5) παρακάραξη και νοθεία του λαϊκού πνεύματος και της λαϊκής ψυχής.

14η Απάντηση:

Ποια είναι η βασική μέθοδος που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για την ανάπτυξη του κειμένου του; (σελίδα σχολικού βιβλίου 177)

Απάντηση:

Η βασική μέθοδος που ακολουθείται είναι η μέθοδος της σύγκρισης των δύο εννοιών: λαϊκότητα και λαϊκισμός. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. απάντηση στην άσκηση 12) αρχικά, ο συγγραφέας ορίζει τις δύο έννοιες και κατόπιν, «υφαίνει τον καμβά» του κειμένου του, συγκρίνοντας τα επιμέρους χαρακτηριστικά τους.

15η Άσκηση:

Γιατί επιμένει ο συγγραφέας να διασαφηνίσει το νόημα των δύο αυτών όρων; (σελίδα σχολικού βιβλίου 177)

Απάντηση:

Ο συγγραφέας επιμένει στη διασαφήνιση του νοήματος των δύο όρων γιατί πιστεύει ότι αυτό (δηλαδή, η αποσαφήνιση) «θα συμβάλλει τουλάχιστον στην πολιτική και κοινωνική μας αυτογνωσία». Ο αρθρογράφος, ήδη, στον πρόλογό του είχε διαπιστώσει ότι η σύγχυση εννοιών και όρων είναι πρόβλημα του σύγχρονου πολιτικού λόγου και άρα, της πολιτικής και κοινωνικής δραστηριότητας, γενικότερα.

16η Άσκηση:

Προσπαθήστε να βρείτε κι εσείς μερικά παραδείγματα λαϊκισμού στο χώρο της πολιτικής, της εκπαίδευσης, του αθλητισμού, της τέχνης κτλ. (σύγχρονα ή παλιά) και γράψτε ένα κείμενο, στο οποίο να δικαιολογείτε τη θέση σας υπέρ ή κατά του λαϊκισμού. (σελίδα σχολικού βιβλίου 177)

Απάντηση:

Έχοντας ορίσει το «λαϊκισμό» ως πολιτική στάση και πρακτική που απευθύνεται στο θυμοειδές των πολιτών και που με την υπόθαλψη επιθυμιών ή την προβολή πατερναλιστικών προτύπων, στοχεύει στην προσπόριση πολιτικών κερδών, πρέπει να σταθούμε στο σύγχρονο αθλητισμό και κυρίως στις μεγάλες «αθλητικές-εθνικές» επιτυχίες και τις μεγάλες «αθλητικές διοργανώσεις», τύπου: ολυμπιακών αγώνων, παγκοσμίων κυπέλλων και άλλων συναφών «σόου».

Με την προβολή χαλκευμένων ινδαλμάτων από το χώρο του αθλητισμού (το ίδιο μπορεί να συμβεί, όπως αντιλαμβανόμαστε και στο χώρο της πολιτικής, της τέχνης, της εκπαίδευσης), οι φορείς του λαϊκισμού επιδιώκουν την πολιτιστική υποβάθμιση του λαού και τη διατήρηση/παραμονή του, στο περιθώριο των πολιτικών εξελίξεων, γεγονός

το οποίο προσιδιάζει στα χαρακτηριστικά ολοκληρωτικών καθεστώτων. Ειδικά, στο χώρο του σύγχρονου αθλητισμού, οι επιτυχίες χρησιμεύουν για τη διαφήμιση και τον εκθειασμό συγκεκριμένων πολιτικών/κοινωνικών συστημάτων, αφού με αυτές τονίζεται «το ενδιαφέρον» του καθεστώτος για την αρμονική ανάπτυξη της ψυχής και του σώματος των αθλητών, του λαού, των νέων.

17η Άσκηση:

Πατερναλισμός: Αναζητήστε τη σημασία και την ετυμολογία της λέξης σ' ένα ερμηνευτικό λεξικό. (σελίδα σχολικού βιβλίου 177)

Απάντηση:

Ως **πατερναλισμός** ορίζεται το σύστημα, η ιδεολογική άποψη, η αντίληψη και η πολιτική πρακτική του ελέγχου με κηδεμονευτικό/πατρικό χαρακτήρα της διοίκησης και της παραγωγής του λαού, των ατόμων, των εργαζομένων μιας εταιρείας ή μιας ολόκληρης χώρας. Κύρια χαρακτηριστικά του πατερναλισμού είναι «το στοργικό» ενδιαφέρον της εργοδοσίας για κάθε εργαζόμενο, που όμως αρνείται πεισματικά την παροχή δικαιωμάτων.

Η λέξη είναι μεταφορά στα ελληνικά του ξενικού όρου (γαλλ.) **paternalisme**, ο οποίο παράγεται από το λατινικό επίθετο **paternus** «πατρικός» και αυτό με τη σειρά του, από το λατινικό ουσιαστικό **pater** «πατέρας».

18η Άσκηση:

Ο συγγραφέας αναφέρει στην πρώτη παράγραφο ότι οργανώνει το κείμενο σε τρία μέρη. Να εντοπίσετε τα μέρη αυτά και να δώσετε τους κατάλληλους πλαγιοτίτλους. (σελίδα σχολικού βιβλίου 181)

Απάντηση:

Το πρώτο μέρος (παράγραφοι 2-4) μπορεί να λάβει ως πλαγιοτίτλο τον ακόλουθο: **αλήθεια και ψέματα για την κλωνοποίηση**. Το δεύτερο μέρος (παράγραφοι 5-9) μπορεί να έχει ως πλαγιοτίτλο τον ακόλουθο: **αρνητικές επιπτώσεις για τον άνθρωπο**. Το τρίτο μέρος (παράγραφοι 10-12) μπορεί να λάβει ως πλαγιοτίτλο: **Οι θεραπευτικές ικανότητες της κλωνοποίησης**.

19η Άσκηση:

Να διαβάσετε προσεκτικά την πρώτη και δεύτερη παράγραφο και να προτείνετε μια διαφορετική παραγραφοποίηση χωρίζοντας το κείμενο σε μικρότερες παραγράφους. Στην περίπτωση αυτή φροντίστε να κάνετε, επίσης, τις επεμβάσεις που νομίζετε ότι χρειάζονται, π.χ. προσθήκη διαρθρωτικών/λέξεων, για να εξασφαλιστεί η συνοχή μεταξύ των παραγράφων. (σελίδα σχολικού βιβλίου 181)

Απάντηση:

Η διαφορετική παραγραφοποίηση που ζητείται θα μπορούσε να ήταν η ακόλουθη:

- i) «Το κρίσιμο και επίμαχο ... ευεργετικές για τον άνθρωπο» (1η παράγραφος).
- ii) «Ο γενικόλογος διακηρύξεις ... ο τρόπος που ζει ο σύγχρονος άνθρωπος» (2η παράγραφος).
- iii) «Όμως, (διαρθρωτική λέξη που προσθέτουμε) η Dolly δε γεννήθηκε ... όπως όλα τα πρόβατα του θεού» (3η παράγραφος).
- iv) «Το επιχείρημα «προσβάλλει την ... με κριτήριο τη γενετική ταυτότητα» (4η παράγραφος).

20η Άσκηση:

Να επισημάνετε στο κείμενο φράσεις που βρίσκονται σε εισαγωγικά και να δικαιολογήσετε τη χρήση των εισαγωγικών. (σελίδα σχολικού βιβλίου 181)

Απάντηση:

α) Σε μία πρώτη κατηγορία πρέπει να εντάξουμε εκείνες τις φράσεις που έχουν μία ειρωνική χροιά: «είναι έξω από τη φύση», «ο άνθρωπος δικαιούται να γεννιέται με ανθρώπινο τρόπο και όχι στα εργαστήρια», «προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια», «σύγχρονος άνθρωπος των σπηλαίων των πόλεων».

β) Σε μία δεύτερη κατηγορία πρέπει να εντάξουμε τις λέξεις που έχουν αντληθεί από θρησκευτικά κείμενα (βιβλία Παλαιάς Διαθήκης): «κατ' εικόνα», «καλόν», «κατ' εικόνα Θεού», «πνοής ζωής».

21η Άσκηση:

Σε ορισμένα σημεία του κειμένου ο συγγραφέας υιοθετεί ένα έντονα κριτικό ύφος. Να εντοπίσετε τα σημεία αυτά και να προσέξετε τις λέξεις/φρά-

σεις που προσδίδουν έμφαση την κριτική του. Νομίζετε ότι δικαιολογείται η υιοθέτηση ενός τέτοιου ύφους; (σελίδα σχολικού βιβλίου 181)

Απάντηση:

Το έντονο ύφος του αρθρογράφου δικαιολογείται για δύο λόγους. Πρώτον, το κείμενο αποτελεί διασκευή ενός λόγου που εκφωνήθηκε ενώπιον ακροατηρίου και άρα διατηρεί τον τύπο του προφορικού λόγου. Δεύτερον, ο αρθρογράφος επιθυμεί να διδάξει το αναγνωστικό κοινό και γι' αυτό χρησιμοποιεί κάθε μέσο πειθούς. Ανάμεσα σ' αυτά είναι και η επίθεση στο ήθος των αντιπάλων, με τη βοήθεια του επικριτικού ύφους.

Οι χαρακτηριστικές φράσεις/εκφράσεις που προσδίδουν έντονα κριτικό ύφος, είναι: «είναι τουλάχιστον επιπόλαιες και προσδίδουν άγνοια και αδικαιολόγητο πανικό», «Ανήκουν στη μυθιστοριοποίηση της επιστήμης», «είναι μάλλον εξοργιστική ότι τόσο πολλοί ...», «Οι ασειότητες ...», «δε θέλουν μεγάλη συζήτηση».

22η Άσκηση:

Δοκιμάστε να αναδιατυπώσετε προφορικά ή γραπτά την ανασκευή της άποψης ότι η κλωνοποίηση προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (§ 2 και 3). Προσέξτε ότι ο συγγραφέας χρησιμοποιεί διάφορα μέσα πειθούς, όπως επιχειρήματα, παραδείγματα και επιστημονικά τεκμήρια. (σελίδα σχολικού βιβλίου 181)

Απάντηση:

Η κλωνοποίηση δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια γιατί «δε δημιουργεί όμοιους ανθρώπους». Εκτός από το διαφορετικό DNA των μιτοχονδρίων μεταξύ δότη και κλώνου, καθοριστικό ρόλο παίζει και η επίδραση του περιβάλλοντος. Όπως ακριβώς συμβαίνει, δηλαδή, και στην περίπτωση των μονωογενών διδύμων, όπου λόγω του περιβάλλοντος, οι διαφορές τους στο χαρακτήρα είναι περισσότερες από τις ομοιότητες. Άλλωστε, το περιβάλλον είναι διαφορετικό στον κάθε άνθρωπο κατά μία γενιά, αν υπάρξει κλωνοποίηση ανθρώπου, και μοναδικό στον κάθε άνθρωπο, από τη στιγμή που γεννιέται φυσιολογικά.

23η Άσκηση:

Ποιοι είναι οι κίνδυνοι που μπορούν να προκύψουν από την κλωνοποίηση; Αναπτύξτε τις σκέψεις σας με βάση όσα αναφέρονται στο κείμενο και όσα

επιπλέον έχεις ενδεχομένως υπόψη σχετικά με το θέμα.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 181)

Απάντηση:

Αναμφίβολα οι πρακτικές εφαρμογές της κλωνοποίησης (κλωνισμού) υπόσχονται πολλά για τη θεραπεία ανιάτων ασθενειών και την τελειοποίηση των χειρουργικών επεμβάσεων. Ωστόσο, από φιλοσοφική άποψη είναι ανησυχητικές. Το ενδεχόμενο παραγωγής ανθρωπίνων κλώνων από ένα μόνο βελτιωμένο άτομο, μπορεί να εξασφαλίσει την επ’ αόριστο αναπαραγωγή ειδικών γενετικών χαρακτηριστικών.

Όπως γίνεται αντιληπτό, ο κίνδυνος να χρησιμοποιηθεί αυτή η επιστημονική ανακάλυψη για τελείως διαφορετικούς σκοπούς, γεννάει πολλά ερωτηματικά. Όπως για το ποιος θα έχει τη δύναμη να αποφασίζει για τη διατήρηση ορισμένων γενετικών χαρακτηριστικών και ποιος για την απόρριψη κάποιων άλλων.

Επιπροσθέτως, πρέπει να εξασφαλιστεί ότι ο κλωνισμός θα αφορά αυστηρά, μόνο κυτταρικές σειρές, που σκοπό θα έχουν να απαλύνουν τον πόνο απ’ τους ανιάτα αρρώστους. Όπως πρέπει να διασφαλιστεί και το εξής: ότι η κλωνοποίηση ανθρώπων θα προχωρήσει, μόνο όταν θα υπάρξουν λόγοι **αμιγώς** ιατρικοί και τα εχέγγυα ότι τα βρέφη δε θα έχουν μικρές ή μεγάλες συγγενείς ανωμαλίες, δε θα υποφέρουν ή θα είναι επιρρεπή σε νοσήματα και θα πεθάνουν γρήγορα.

24η Άσκηση:

Να συνοψίσεις την άποψη του συγγραφέα για το θέμα της κλωνοποίησης σε ένα κείμενο (10 στίχους). (σελίδα σχολικού βιβλίου 181)

Απάντηση:

Η κλωνοποίηση δεν είναι ο αυριανός εφιάλτης για την ανθρωπότητα γιατί ούτε «έξω από τη φύση» είναι, ούτε «προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια»· τουλάχιστον όχι περισσότερο απ’ ότι την προσβάλλουν ο θάνατος από πείνα, η οικονομική και σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών σήμερα.

Η κλωνοποίηση κυτταρικών σειρών μπορεί να έχει ευεργετικά αποτελέσματα στη θεραπεία ανιάτων αρρώστων και να επιτρέψει την εξέλιξη των θεραπευτικών ιατρικών μεθόδων. Αναμφίβολα, όμως, θα έχει και αρνητικές επιπτώσεις, αν χωρίς αμιγώς ιατρικούς λόγους προχωρήσουμε στον «κλωνισμό» νεογνών, που θα έχουν μικρές ή μεγάλες συγγενείς ανωμαλίες, αυξημένη θνησιμότητα και θα είναι επιρρεπή σε άλλες ασθένειες. Οπότε, οι επιτροπές βιοηθικής πρέπει να στρέψουν την προσοχή τους προς αυτά τα «μελλοντικά» και «παρακινδυνευμένα» άλματα προς τα εμπρός.

25η Άσκηση:

Ο συγγραφέας υποστηρίζει «η άγνοια προκαλεί φόβο και δημιουργεί προκαταλήψεις. Είναι συνεπώς ανάγκη να εξοικειώνεται η κοινωνία με τα επιτεύγματα της επιστήμης για να μη τα φοβάται». (Το τμήμα αυτό δεν περιλαμβάνεται στο απόσπασμα). Ποιες πληροφορίες αντιλήσατε εσείς από το κείμενο; Σας βοήθησαν οι πληροφορίες αυτές να απαλλαγείτε από κάποιους φόβους ή από κάποια προκατάληψη; (σελίδα σχολικού βιβλίου 181)

Απάντηση:

Σαφέστατα, ο επιστημονικά τεκμηριωμένος λόγος ενός ειδικού βοηθάει στην ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού. Οι ειδικές γνώσεις φωτίζουν εκείνα τα σημεία που δεν είναι αποσαφηνισμένα και για αυτό προκαλούν ανασφάλεια. Γιατί όπως είναι γνωστό, το «άφατο», το μακρινό και το άγνωστο προκαλούν φόβο στον άνθρωπο. Ωστόσο, το θέμα που αναλύεται έχει φιλοσοφικές και ηθικές προεκτάσεις, οι οποίες δεν καλύπτονται από την επιχειρηματολογία του αρθρογράφου.

Οι πληροφορίες που αντιλούμε από το άρθρο είναι:

- α) Η κλωνοποίηση δεν είναι εφιάλτης γιατί δε δημιουργεί όμοιους ανθρώπους.
- β) Το D.N.A. των μιτοχονδρίων του δότη δεν είναι όμοιο μ' αυτό του κλώνου.
- γ) Το περιβάλλον διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο τόσο ενδομητρικά, όσο και αργότερα, μετά τη γέννηση του ανθρώπου.
- δ) Ειδικά, για τον «ανθρώπινο κλώνο», το περιβάλλον θα είναι διαφορετικό κατά μία ολόκληρη γενιά, από εκείνο του δότη.
- ε) Η κλωνοποίηση κυτταρικών σειρών θα βοηθήσει στη θεραπεία δύσκολα αντιμετωπίσιμων ασθενειών και τον περιορισμό του ανθρώπινου πόνου.
- στ) Η κλωνοποίηση ανθρώπινων εμβρύων πρέπει να γίνει όταν δοθούν τα εκέγγυα για την ασφαλή μεταγεννητική τους πορεία και όταν συντρέξουν αμιγώς ιατρικοί λόγοι.

26η Άσκηση:

Να αναπτύξετε σε ένα κείμενο (2 σελίδων περίπου) τη φράση του συγγραφέα: «Η άγνοια προκαλεί φόβο και δημιουργεί προκαταλήψεις». Στο κείμενο σας προσπαθήστε να διερευνήσετε την ισχύ της παραπάνω άποψης σε διάφορους τομείς της προσωπικής και κοινωνικής ζωής, ακολουθώντας τον τρόπο ανάπτυξης ενός δοκιμίου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 182)

Απάντηση:

Η ανθρώπινη εξέλιξη χαρακτηρίστηκε από μία διαρκή απελευθερωτική πορεία απ' τα καταναγκαστικά δεσμά της πνευματικής δουλείας, της άγνοιας, των προκαταλήψεων και των δεισιδαιμονιών. Απέναντι σ' αυτό το πλέγμα που τον κρατούσε σφιχτά φυλακισμένο, ο άνθρωπος αντέταξε το μοναδικό του όπλο. Αυτό το «δώρο», που τον κάνει να ξεχωρίζει απ' όλα τα έμβια όντα του πλανήτη, τη νόηση.

Η νόηση σ' αυτά τα πρώτα δύσκολα βήματα, ήταν το εργαλείο της ανακάλυψης του φυσικού κόσμου, των αιτιακών σχέσεων, που τη διέπουν και των τρόπων, που θα του επέτρεπαν να την «καθυποτάξει», εξασφαλίζοντας τη ζωή και την ευημερία του.

Ωστόσο υπαναχωρήσεις, λανθασμένες εκτιμήσεις και οπισθοδρόμηση της σκέψης και της έρευνας υπήρξαν πάντοτε. Η τεχνολογική επανάσταση δε βάδιζε ταυτόχρονα με την κοινωνική. Ο Γαλιλαίος μπορεί να διατύπωσε την άποψη ότι «η γη κινείται», όμως ο φόβος για το άγνωστο και η άγνοια, προσπάθησαν να τον φимώσουν.

Οι λόγοι αυτής της χρονικής καθυστέρησης ανάμεσα στην πνευματική κατάκτηση και την κοινωνική αποδοχή είναι συνυφασμένοι με τον ανθρώπινο ψυχισμό και την ικανότητα που διαθέτει η ανθρώπινη κοινωνία, ως οργανισμός να επιβάλλει τα μοντέλα συμπεριφοράς στην πνευματική και τεχνολογική πρωτοπορία και να αφομοιώνει «χωρίς κραδασμούς» τα αποτελέσματα αυτής της πρωτοπορίας σε κοινωνικό επίπεδο. Πρόκειται για μία δύσκολη και επώδυνη διαδικασία, που εμποδίζεται επιπροσθέτως, απ' το μόνιμο εχθρό της ανθρώπινης προόδου την έλλειψη πνευματικής καλλιέργειας και την άγνοια.

Ως θλιβερά περιστατικά οπισθοδρομικής συμπεριφοράς λόγω άγνοιας, μπορούμε να αναφέρουμε στο πεδίο των ανθρώπινων σχέσεων το ρατσισμό. Αυτό το δόγμα, δηλαδή, που στηρίζεται στη «φυλετική» προκατάληψη και προωθείται εξαιτίας της απουσίας «στιβαρής» εκπαιδευτικής δραστηριότητας και πνευματικού λόγου.

Στο πεδίο της έρευνας και της επιστήμης, το φαινόμενο γίνεται οξύτερο. Για λόγους που συνδέονται και με την έλλειψη εκλαϊκευτικής προσπάθειας, οι εξελίξεις ερμηνεύονται «κατά το δοκούν» από τον επιπόλαιο, εντυπωσιοθηρικό και προβληματικό λόγο των Μ.Μ.Ε. Εξηγούμαστε: το πιο συνηθισμένο φαινόμενο είναι, μια σημαντική επιστημονική ανακάλυψη να μετατρέπεται, ερήμην της επιστημονικής κοινότητας, σε πεδίο διαφισημών αναρμοδίων προσώπων («διασημοτήτων» της τηλεόρασης), που κινδυνολογούν, παραπληροφορούν και δημιουργούν φοβίες στους ανευνημέρωτους τηλεθεατές.

Το πρόβλημα είναι οξύ γιατί εδώ εκτός του «παραμορφωτικού» ρόλου της τηλεόρασης, υπεισέρχεται και ο ρόλος των πνευματικών ανθρώπων, που οφείλουν να χτυπήσουν την άγνοια και κυρίως τις «τερατογενέσεις» που εκείνη δημιουργεί.

27η Ερώτηση:

- α) **ντετερμινισμός, ουμανισμός: αναζητήστε την προέλευση και τη σημασία των λέξεων με τη βοήθεια λεξικού.**
- β) **θνησιγενής, κυοφορώ-ούμαι, εμφυσώ, καταρρίπτω, τραυματίζω: να συζητήσετε τη μεταφορική χρήση των λέξεων, να τις συνδυάσετε με τις κατάλληλες λέξεις π.χ. θνησιγενής υπόθεση, εμφυσώ πάθος, καταρρίπτω μια θεωρία κτλ. και να σχηματίσετε φράσεις.**
- γ) **χρησιμοποιήστε σε φράσεις τα παρακάτω ονομαστικά σύνολα: επίμαχο θέμα, γενικόλογη διακήρυξη, ανασχετικός μηχανισμός, αναστρέψιμη πορεία, αποδεκτή εφαρμογή. (σελίδα σχολικού βιβλίου 182)**

Απάντηση:

- α) Η λέξη **ντετερμινισμός** είναι μεταφορά στα ελληνικά του ξενικού όρου (βλ. αγγλ.) **determinism**, ο οποίος παράγεται από το γαλλικό ρήμα **determiner** «προσδιορίζω, καθορίζω» και αυτό, από το λατινικό **determino**. Η λατινική λέξη παράγεται από το **de+terminus** «όριο, όρος».
- Ο **ντετερμινισμός** είναι η φιλοσοφική θεωρία σύμφωνα με την οποία όλα τα φαινόμενα, τα γεγονότα συμβαίνουν σύμφωνα με τους φυσικούς και αντικειμενικούς νόμους.
- Η λέξη **ουμανισμός** είναι μεταφορά στα ελληνικά του ξενικού όρου (πρβλ. νεολατ.) **humanismus** που παράγεται από το **humanus** «ανθρώπινος» και αυτό με τη σειρά του από το λατινικό ουσιαστικό **homo** «άνθρωπος».
- Ο **ουμανισμός** (ανθρωπισμός) ήταν το κίνημα που ξεκίνησε στη Δ. Ευρώπη κατά την Αναγέννηση και χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια εξύψωσης του ανθρωπίνου πνεύματος και την αναβίωση του ελληννορωμαϊκού κλασικού παρελθόντος. **Ουμανισμός** είναι και η φιλοσοφική θεωρία που τοποθετεί τον άνθρωπο υπεράνω όλων των άλλων στοιχείων, πραγμάτων, αξιών.
- β) Η μεταφορική χρήση της γλώσσας είναι πιο παραστατική, άμεση και υποδληπτική και γι' αυτό χρησιμοποιείται τόσο στον πεζό όσο και τον ποιητικό λόγο.
- Οι φράσεις που ζητούνται είναι:
- θνησιγενής αιτία, θνησιγενής απόπειρα
 - κυοφορούν κινδύνους, κυοφορείται μια ιδέα
 - εμφυσώ πνοή, εμφυσώ θάρρος, εμφυσώ πίστη
 - καταρρίπτω εχθρικό αεροπλάνο, καταρρίπτω θεωρίες, καταρρίπτω ρεκόρ

- τραυματίζω έναν άνθρωπο, τραυματίζω την ψυχή του, τραυματίζω ένα μνημείο.
- γ) • Η διαφωνία είχε ως **επίμαχο θέμα**, την παραχώρηση δασικών εκτάσεων για οικοδομήση.
- Δεν εισήλθε στην ουσία, αλλά περιορίστηκε σε **γενικόλογες διακηρύξεις**.
- Η πρωτοβουλία των κατοίκων για τη σωτηρία του Χ δάσους λειτούργησε ως **ανασχετικός μηχανισμός**, στα σχέδια της Ψ εταιρείας.
- Ο γιατρός χαρακτήρισε την **πορεία** του ασθενούς μη **αναστρέψιμη**.
- Η **αποδεκτή εφαρμογή** των κανόνων δικαίων προφυλάσσει τις ανθρώπινες κοινωνίες από την καταστροφή.

28η Άσκηση:

α) Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες ισοδύναμες λέξεις/εκφράσεις:

... δεν έχει κανένα λόγο να προσφύγει στην κλωνοποίηση.

... υπονομεύει το μέλλον τους.

... η ανθρώπινη αξιοπρέπεια ευτελίζεται καθημερινά σε παγκόσμια κλίμακα.

... δεν πρέπει να ανασταλεί η επιστημονική πρόοδος.

... οι βιοηθικές επιτροπές πρέπει να επικεντρωθούν σε εξελίξεις.

β) Να συνδυάσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες κατάλληλες, για να σχηματίσετε δικές σας φράσεις π.χ. προσφεύγω σε διεθνή οργανισμό, σε δικηγόρο κτλ. αναστέλλω την απεργία, τη λειτουργία, την έκδοση εντύπου κτλ., υπονομεύω το κύρος, τη θέση κάποιου, την οικονομία κτλ. επικεντρώνω το ενδιαφέρον, την προσοχή μου κτλ. (σελίδα σχολικού βιβλίου 182)

Απάντηση:

α) Οι ισοδύναμες λέξεις/εκφράσεις που ζητούνται είναι:

προσφύγει = καταφύγει

υπονομεύει = υποσκάπτει, επιβουλεύεται

ευτελίζεται = εξευτελίζεται, υποθιβάζεται

ανασταλεί = ματαιωθεί, εμποδιστεί, σταματήσει

επικεντρωθούν = εσπιαστούν, συγκεντρωθούν

β) Οι φράσεις που ζητούνται είναι:

- Ο Χ **προσέφυγε** στο Συμβούλιο της Επικρατείας για να δικαιωθεί.

- Με τις ενέργειές του **υπονόμεισε** τη βιωσιμότητα της εταιρείας.
- Με τη θανατική ποινή **ευτελίζεται** η αξία της ανθρώπινης ζωής.
- Η **απεργία** πρέπει να **ανασταλεί** γιατί πλήττεται το εθνικό συμφέρον.
- Οι προσπάθειές σας πρέπει να **επικεντρωθούν** στην ανακάλυψη των βασικών αιτίων του φαινομένου.

29η Άσκηση:

Σκεφτείτε και συζητήστε τις επιπτώσεις που ενδέχεται να έχει στη ζωή του ανθρώπου η ανάλυση του γονιδιώματος. Για παράδειγμα σκεφτείτε με ποιους τρόπους οι πληροφορίες σχετικά με τα γενετικά μας στοιχεία μπορούν να επηρεάσουν τη ζωή του ατόμου στον τομέα της εργασίας και της ασφάλισης του εργαζομένου ή ποια προβλήματα μπορεί να προκύψουν από τις πληροφορίες αυτές στις σχέσεις ενός ζευγαριού.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 182)

Απάντηση:

Το ηθικό/φιλοσοφικό πρόβλημα που γεννάται από την ανακάλυψη/ανάλυση του γονιδιώματος αφορά στη χρήση αυτού του είδους των πληροφοριών. Η θεραπευτική πτυχή του επιτεύγματος βρίσκεται υπεράνω συζήτησης αφού εκκινεί από ανθρωπιστικές αφετηρίες με σκοπό την «οικονομία» και το «καλύτερο ιαματικό αποτέλεσμα» για τον άνθρωπο.

Ωστόσο, η καταλογογράφηση του γονιδιώματος, αν δεν ληφθούν τάχιστα, νομοθετικά μέτρα, θα καταστεί ένα είδος «ηλεκτρονικού φακελώματος» που θα οδηγήσει σ' ένα είδος κοινωνικού αποκλεισμού, αφού οι «γενετικά επιβαρυνμένοι» άνθρωποι θα στερούνται στοιχειώδη δικαιώματα όπως: ασφαλιστικά προγράμματα, συντάξεις, δωρεάν υγειονομική περίθαλψη και άλλα συναφή.

Τις ίδιες επιπτώσεις θα είχε και στη ζωή ενός ζευγαριού, αφού θα επηρέαζε σε μεγάλο βαθμό τις, μεταξύ τους, σχέσεις και τις μελλοντικές προοπτικές. Ως συγκεκριμένο παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τον «ευγονισμό», που υπό ακραίες συνθήκες μπορεί να οδηγήσει σε ακραίες συμπεριφορές, που θυμίζουν ολοκληρωτικά καθεστώτα θεμελιωμένα στη σωματική και πνευματική υπεροχή συγκεκριμένου λαού.

Οι εντυπωσιακές πραγματικά, επιτεύξεις της βιοτεχνολογίας μας επιτρέπουν να ατενίζουμε το μέλλον με ανάμεικτα συναισθήματα. Αισιοδοξία, από τη μία, για την πρόοδο που συντελείται υπέρ του ανθρώπου και φόβο, απ' την άλλη, για την υποβολιμαία σκέψη ορισμένων φορέων και οργανισμών.

30η Άσκηση:

Τι προσπαθεί να επισημάνει ο συγγραφέας στο άρθρο του και ποιο είναι το βασικό ερώτημα που θέτει προς διερεύνηση; (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Ο συγγραφέας προσπαθεί να επισημάνει την αξία της χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών στη σχολική διαδικασία και την ανάγκη ύπαρξης κάποιων «κανόνων» εφαρμογής, έτσι ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα (ομαλή ανάπτυξη των ψυχοπνευματικών δυνατοτήτων του παιδιού). Το βασικό ερώτημα που θέτει προς διευκρίνιση είναι το αν έχουν ληφθεί υπόψη όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του παιδιού, ώστε να γίνει η επαφή με τον υπολογιστή, ευχάριστη, ελκυστική και αποδοτική.

31η Άσκηση:

Νομίζετε ότι ο συγγραφέας είναι υπέρ ή κατά της χρήσης της πληροφορικής στην εκπαίδευση; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας με παραπομπές στο κείμενο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Ο συγγραφέας τάσσεται υπέρ της χρήσης των υπολογιστών στην εκπαίδευση, αλλά με κάποιες επιφυλάξεις, που μπορούν να συνοψιστούν με τον όρο: «ατομικές διαφορές» των μαθητών.

Τα σχετικά χωρία που δικαιολογούν την άποψή μας είναι:

- α) «Ωστόσο, η πρώτη εισαγωγή .. δεξιοτήτων του παιδιού», «πάντως για το παιδί της σχολικής ηλικίας ... και όσες αλλαγές επιθυμεί (Lewin, Boruta and Vasconellos, 1983)» [παράγραφος 4].
- β) «τέτοια ευρήματα είναι ασφαλώς ενθαρρυντικά ... σαφή και οριστικά» [παράγραφος 5].
- γ) «Η χρήση του Η/Υ στον τομέα αυτόν είναι και επιθυμητή και ωφέλιμη» [παράγραφος 6].
- δ) «Ένα πρόγραμμα διδακτικό με Η/Υ ... που έχει τις περισσότερες πιθανότητες να πετύχει τους στόχους του» [παράγραφος 19].

32η Άσκηση:

Συζητήστε, με βάση την εμπειρία σας, την άποψη του συγγραφέα ότι το φύλο είναι ένας παράγων ατομικών διαφορών που πρέπει να ληφθεί υπόψη για τη χρήση του υπολογιστή στην εκπαίδευση. (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Η επιστημονική παρατήρηση που εκθέτει ο συγγραφέας στο άρθρο του συνηγορεί στο ότι το φύλο είναι ένας παράγοντας ατομικών διαφορών. Και τούτο γίνεται σαφές και στην προθυμία με την οποία αγόρια και κορίτσια προσεγγίζουν τον Η/Υ, κατά τη διάρκεια της σχολικής τους διαδρομής.

Η έρευνα έχει καταλήξει στο συμπέρασμα, ότι η ποιοτική αλλαγή στη σχέση των κοριτσιών με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή συμβαίνει σταδιακά, μετά το πέρας της σχολικής ηλικίας.

Οι λόγοι του φαινομένου είναι ψυχολογικοί (απέχθεια για τα ηλεκτρονικά παιχνίδια βίας), αν και υποστηρίχθηκε επίσης, ότι η άρνηση των κοριτσιών συνδέεται με τις γενικότερες επιδόσεις τους στα μαθηματικά και την κατανόηση του χώρου. Όποιοι, όμως κι αν είναι οι λόγοι, οι φορείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας πρέπει να ενισχύουν την ενασχόληση των κοριτσιών με τους Η/Υ, γιατί όταν το κάνουν είναι το ίδιο αποτελεσματικά με τα αγόρια.

33η Άσκηση:

Πώς κρίνετε την άποψη του συγγραφέα ότι η εξωστρέφεια ή η εσωστρέφεια επηρεάζει τη σχέση του χρήστη με τον υπολογιστή; (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Ο συγγραφέας ως ψυχολόγος/ερευνητής είναι γνώστης της σχετικής βιβλιογραφίας και των πιο πρόσφατων ερευνών σχετικά με την επίδραση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του παιδιού στη σχέση του, με τον υπολογιστή. Πάντως από λογική άποψη, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας επηρεάζουν γενικά, την ενασχόλησή μας με διάφορους τομείς.

Ειδικά, για τα εξωστρεφή παιδιά, η συνεχής και επιτυχής χρήση του Η/Υ, τα βοηθάει, γιατί τους δίνει την αίσθηση, με τις «εντολές» που του δίνουν, ότι ελέγχουν την κατάσταση και τα πράγματα.

34η Άσκηση:

Στο συγκεκριμένο κείμενο παρατηρούμε κάποια από τα χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου, όπως την προσεκτική τεκμηρίωση άποψης με έγκυρα επιστημονικά δεδομένα, την κριτική στάση απέναντι στη σχετική βιβλιογραφία, την επιδίωξη της αντικειμενικότητας. Ο συγγραφέας, πράγματι, προσπαθεί συστηματικά να τεκμηριώσει την κάθε άποψη του, παραπέμποντας σε σχετικές έρευνες. Από την άλλη πλευρά, όμως, αντιμετωπίζει κριτικά τις έρευνες αυτές και εκφράζει τις επιφυλάξεις του, όταν κρίνει ότι ένα θέμα δεν έχει εξεταστεί πλήρως και απαιτείται περαιτέρω έρευνα, για να συναχθούν ασφαλέστερα συμπεράσματα. Να εντοπίσετε στο κείμενο ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Τα χαρακτηριστικά παραδείγματα που ζητούνται είναι:

- α) «Είναι σίγουρα ένα θέμα που απαιτεί περαιτέρω έρευνα ... και όσες αλλαγές επιθυμεί (Lewin, Boruta and Vasconellos, 1983)».
- β) «Έρευνες έχουν δείξει ... (Degelman et al, 1986)».
- γ) «Τέτοια ευρήματα είναι ασφαλώς ενθαρρυντικά ... απολύτως σαφή και οριστικά».
- δ) «Αυτό είναι μια μεταγνωστική ιδιότητα ... (Παρασκευόπουλος, 1985)».
- ε) «Εκεί όπου οι διαφορές είναι εντονότερες (Παρασκευόπουλος, 1992)».
- στ) «Στην πραγματικότητα, μόνο ένας (1) ... (Dulit, 1975)».
- ζ) «Όσον αφορά τη χρήση ... (Campbell and Schwartz, 1986)».
- η) «Πάντως θα πρέπει να ενθαρρυνθεί ... (Lockheed, 1985)» και άλλα σχετικά χωρία.

35η Άσκηση:

Η σαφήνεια και η ακρίβεια στη διατύπωση είναι ζητούμενα στον επιστημονικό λόγο. Ο συγγραφέας σε αρκετά σημεία του κειμένου διασαφηνίζει έναν όρο που χρησιμοποιεί ή επεξηγεί μια σκέψη του. Χρησιμοποιεί, επίσης, πολύ προσεκτικά λέξεις ή εκφράσεις με τις οποίες δηλώνει με ακρίβεια «την στάση» του απέναντι στο θέμα που θίγει (π.χ. «ασφαλώς», «να αντιμετωπιστούν περισσότερο ως διερευνητικά» κτλ.). Να επισημάνετε κάποια παραδείγματα για τις παραπάνω περιπτώσεις. Προσέξτε ιδιαίτερα με ποιες λέξεις/φράσεις διατυπώνει τις επιφυλάξεις του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

- α) οι λέξεις που δηλώνουν επιφυλάξεις είναι: «Δεν είμαι σίγουρος αν ... (παράγραφος 1)», «γιατί ίσως εμποδίζει (παράγραφος 4)», «αλλά θεωρώ πως πρέπει να αντιμετωπισθούν περισσότερο ως διερευνητικά... (παράγραφος 5)», «υπάρχει και η υπόθεση ... (παράγραφος 11)» και άλλα συναφή παραδείγματα.
- β) Οι λέξεις που διασαφηνίζουν ή επεξηγούν είναι: «ο κεντρικός όρος ... (παράγραφος 7)», «Π.χ. όταν διαπιστώσει ... (παράγραφος 7)», «Είναι αλήθεια ... (παράγραφος 9)», «Ένα παράδειγμα ... (παράγραφος 10)», «Όσον αφορά ... (παράγραφος 11)», «Ειδικά στα ... (παράγραφος 11)», «Τα ερωτήματα εδώ είναι δύο ... (παράγραφος 12)», «Ένα άλλο θέμα που θέλω να θίξω ... (παράγραφος 16)» και άλλα συναφή παραδείγματα.

36η Άσκηση:

Η αυστηρή λογική οργάνωση χαρακτηρίζει γενικά ένα επιστημονικό κείμενο. Να παρατηρήσετε και να σχολιάσετε την οργάνωση του συγκεκριμένου άρθρου. Είναι ευδιάκριτα τα βασικά μέρη του κειμένου (πρόλογος, κύριο μέρος, επίλογος); Μπορείτε σχετικά εύκολα να χωρίσετε το κείμενο σε νοηματικές ενότητες. (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Ο χωρισμός μπορεί να γίνει ως εξής:

- α) Πρόλογος (παράγραφος 1).
- β) Σκοπός της επιστημονικής εισήγησης (παράγραφος 2).
- γ) Οι τρεις τρόποι χρήσης του Η/Υ στο σχολείο (παράγραφοι 3-7).
- δ) Προβλήματα στη χρήση Η/Υ - Ατομικές διαφορές (παράγραφοι 8-14).
- ε) Μέτρα για την «ελκυστικότητα» και την αποτελεσματικότητα των Η/Υ στο σχολείο (παράγραφοι 15-18).
- στ) Επίλογος (παράγραφος 19).

37η Άσκηση:

Προσπαθήστε, τώρα, να αποδώσετε με ένα διάγραμμα τη συλλογιστική πορεία που ακολουθεί ο συγγραφέας στο κείμενό του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Το διάγραμμα του κειμένου είναι το ακόλουθο:

- α) Πρόλογος (παράγραφος 1).
- β) Επισήμανση του θέματος: Εάν έχουν ληφθεί υπόψη όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του παιδιού, ώστε να γίνει ελκυστικότερη, πιο ευχάριστη και αποδοτικότερη η παρουσία των Η/Υ στο σχολείο (παράγραφος 2).
- γ) Κυρίως θέμα (παράγραφοι 3-18).
 - 1) Οι τρεις τρόποι χρήσης του Η/Υ στο σχολείο: επεξεργασία κειμένου, προγραμματισμός, διδασκαλία μαθημάτων (παράγραφοι 3-7).
 - 2) Το πρόβλημα στην τρίτη λειτουργία του Η/Υ, οφείλεται στις ατομικές διαφορές των παιδιών (παράγραφος 8).
 - 3) Η διαφορά στη νοητική ηλικία (παράγραφοι 9-10).
 - 4) Η διαφορά στο φύλο (παράγραφος 11).
 - 5) Η επίδραση του Η/Υ στον ψυχοκοινωνικό τομέα του παιδιού (παράγραφος 12).
 - 6) Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας-γνωστικό σπλ (παράγραφοι 13-14).
 - 7) Τα κίνητρα για την ενεργοποίηση του Η/Υ για μαθησιακούς σκοπούς (παράγραφος 15).
 - 8) Το μορφωτικό-οικονομικό-πολιτισμικό υπόβαθρο της οικογένειας (παράγραφος 16).
 - 9) Ο ρόλος του δασκάλου: επόπτης της μαθησιακής διαδικασίας και δημιουργίας προγράμματος για τους Η/Υ, λόγω διδακτικής εμπειρίας (παράγραφοι 17-18).
- δ) Επίλογος (παράγραφος 19).

38η Άσκηση:

Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 20-25 σειρές ή σε 200-250 λέξεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Το ζήτημα της χρήσης των Η/Υ στην εκπαίδευση πρέπει να εξεταστεί και από την ψυχολογική πλευρά. Αν δηλαδή, έχουν ληφθεί υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των παιδιών, ώστε να καταστεί η χρήση τους ελκυστικότερη και αποδοτικότερη. Από τις τρεις κύριες χρήσεις του υπολογιστή (επεξεργασία κειμένου, προγραμματισμός, διδασκαλία μαθημάτων), στην τρίτη έχουν γίνει πολύ λίγα πράγματα, ενώ θα μπορούσαν να γίνουν περισσότερα. Οι λόγοι αυτής της καθυστέρησης μπορούν να συνοψιστούν με τον όρο ατομικές διαφορές. Τα παιδιά αν και εμφανίζουν πολλά όμοια χαρακτηρι-

κά, διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους. Οι διαφορές μπορούν να εντοπιστούν στη νοητική ηλικία, που ποικίλει από άτομο σε άτομο, στο φύλο (τα κορίτσια για κοινωνικούς και ψυχολογικούς λόγους, δε δείχνουν, παρά την ικανότητά τους, την ίδια προθυμία για χρήση του Η/Υ, με τα συνομήλικά τους αγόρια), στο πολιτισμικό-μορφωτικό-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας των παιδιών και στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας (εξωστρέφεια, γνωστικό στιλ κ.α.). Η λύση στο πρόβλημα βρίσκεται στα κίνητρα που θα δοθούν στο παιδί για να χρησιμοποιήσει τον Η/Υ για μαθησιακούς σκοπούς. Τα κίνητρα θα αφορούν τόσο την άποψη που έχει το ίδιο το παιδί για τους υπολογιστές όσο και τα χαρακτηριστικά, που θα έχουν τα προγράμματα των Η/Υ (σαφήνεια, ελκυστικότητα, σεβασμός στον ψυχισμό και τη δημιουργικότητα του μαθητή). Πολύτιμος αρωγός σ' αυτή τη διαδικασία θα σταθεί ο δάσκαλος, ως επόπτης της μαθησιακής διαδικασίας και ως «βοηθός» στη δημιουργία των προγραμμάτων, λόγω της πολύτιμης εκπαιδευτικής του εμπειρίας.

39η Άσκηση:

Σε ένα επιστημονικό κείμενο συναντούμε συχνά ένα ειδικό λεξιλόγιο, δηλαδή τους ειδικούς όρους που χρησιμοποιούνται σε μία συγκεκριμένη επιστήμη. Να συγκεντρώσετε τους ειδικούς όρους που χρησιμοποιούνται στο άρθρο αυτό. Ποιοι από τους όρους αυτούς νομίζετε ότι μπορούν να αξιοποιηθούν και στην καθημερινή χρήση; (σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Οι ειδικοί όροι που συγκεντρώσαμε είναι: «Εξελικτική ψυχολογία», «συναισθηματικός, γνωστικός, ψυχοκοινωνικός τομέας», «ηλεκτρονική τεχνολογία», «δεξιότητα», «λεπτές κινητικές δεξιότητες», «αφαιρετική λογική», «εξελικτική πορεία», «μεταγνωστική ιδιότητα», «ώριμο αναπτυξιακό επίτευγμα», «γνωστική συμπεριφορά», «εμπρόθετες σκόπιμες αντιληπτικές διαδικασίες», «εστίαση της προσοχής», «χωρητικότητα της μνήμης», «νοητική ηλικία», «τυπική αφαιρετική σκέψη», «εσωστρέφεια-εξωστρέφεια», «ενδοπροσωπικός-εξωπροσωπικός», «διάχυτοι τύποι», «παρορμητικοί τύποι», «διασκεπτικοί τύποι», «νοητική παράσταση», «ψυχισμός», «μαθησιακή διαδικασία».

Οι όροι που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι: «μεταγνωστική ιδιότητα, ενδοπροσωπικός-εξωπροσωπικός, διάχυτος-παρορμητικός-περισκεπτικός τύπος, εμπρόθετες σκόπιμες αντιληπτικές διαδικασίες, γνωστική συμπεριφορά, εξωστρέφεια-εσωστρέφεια». Οι υπόλοιποι όροι μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε προσεγγμένο γραπτό ή προφορικό λόγο ειδικής θεματολογίας.

40η Άσκηση:

Εργαστείτε σε ομάδες για να καταρτίσετε ένα λεξιλόγιο σχετικό με τους υπολογιστές. Συγκεντρώστε λέξεις/φράσεις και ειδικούς όρους και συζητήστε τη σημασία τους, πχ.. επεξεργασία κειμένου, προγραμματισμός του υπολογιστή, λογισμικό, εικονική πραγματικότητα, κυβερνοχώρος.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 188)

Απάντηση:

Η εργασία αυτή καλό είναι να γίνει από τους μαθητές. Εμείς εδώ απλά καταγράφουμε ορισμένες λέξεις: μονάδες εισόδου, μονάδες εξόδου, σκληρός, μητρική πλάκα, μνήμη τυχαίας προσπελάσεως, παράθυρα, κάδος ανακύκλωσης, πληκτρολόγιο, τάουερ (πύργος), μόντεμ, σόφτγουερ, χάρντγουερ, σκάννερ, εκτυπωτής, κάρτα γραφικών, κάρτα ήχου, αναβάθμιση και άλλα, τα οποία μπορείτε να βρείτε και να συζητήσετε στην τάξη σας.

41η Άσκηση:

Οι νέοι στην εποχή μας έχουν τη δυνατότητα να εξοικειωθούν από μικρή ηλικία με τη χρήση των υπολογιστών, σε αντίθεση με τους ενήλικους που δεν είχαν ανάλογες ευκαιρίες. Παρατηρείται, λοιπόν, συχνά το φαινόμενο να κατέχουν ορισμένοι νέοι περισσότερες γνώσεις και δεξιότητες στον τομέα αυτόν από κάποιους ενήλικους. Συζητήστε σχετικά με τις επιδράσεις, αρνητικές και θετικές, που μπορεί να έχει το φαινόμενο αυτό στις σχέσεις των νέων με τους μεγαλύτερους, γονείς, δασκάλους και άλλους. Ποια προβλήματα δημιουργούνται στις μεταξύ τους σχέσεις; Είναι δυνατόν κατά τη γνώμη σας, με αυτά τα δεδομένα να αναπτυχθεί μια βαθύτερη και πιο γόνιμη σχέση ανάμεσα στην παλαιότερη και στη νεότερη γενιά; Αν ναι, ποιες προϋποθέσεις νομίζετε ότι απαιτούνται. (σελίδα σχολικού βιβλίου 189)

Απάντηση:

Οι νέοι, όπως επισήμαναμε και νωρίτερα, στη σύγχρονη εποχή που χαρακτηρίζεται από την εκπληκτική άνοδο των παραγωγικών διαδικασιών και την επανάσταση στις νέες τεχνολογίες, εκ των πραγμάτων, έχουν περισσότερες δυνατότητες να εξειδικευτούν σ' αυτές. Ας μη λησμονούμε ότι αφενός το βιοτικό επίπεδο έχει βελτιωθεί, αφετέρου το μορφωτικό-πολιτισμικό επίπεδο μιας μέσης σύγχρονης οικογένειας είναι εντελώς δια-

φορετικό, απ' ότι ίσχυε προ εικοσαετίας. Και απ' αυτή την άποψη λοιπόν, ο νέος μπορεί να έλθει σε επαφή από πολύ νωρίς με τις νέες τεχνολογίες και να τις «κατακτήσει».

Η κατάσταση είναι διαφορετική για τους ενήλικους, που από άποψη τεχνολογικής εξέλιξης ανήκουν σε διαφορετική γενιά. Αν και «το χάσμα» δεν είναι τόσο βαθύ, προβλήματα στις σχέσεις των δύο συνόλων υπάρχουν. Ειδικά, αν σ' αυτό το χάσμα υπεισέλθουν και οι αιτίες του «χάσματος γενεών», τότε τα προβλήματα φαντάζουν αγεφύρωτα. Παρ' όλα αυτά, πολλοί ενήλικοι καταβάλλουν προσπάθειες για να καλύψουν αυτό το «κενό τεχνογνωσίας», προσεγγίζοντας έτσι τις νεότερες γενιές. Σε γενικότερες γραμμές, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι νέες τεχνολογίες λειτουργούν περισσότερο «ενοποιητικά» παρά «διασπαστικά», αφού αποτελούν μία ιδανική ευκαιρία για ομαδική δουλειά, συνεργατικότητα και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των «χρηστών», νεότερων ή πιο μεγάλων σε ηλικία.

42η Άσκηση:

Συζητήστε με βάση την εμπειρία σας, ποια είναι τα πλεονεκτήματα και ενδεχομένως και τα μειονεκτήματα από τη χρήση του Η/Υ για την επεξεργασία κειμένου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 189)

Απάντηση:

Η χρήση των Η/Υ στην επεξεργασία κειμένων είναι πέρα από κάθε αμφιβολία θετική. Τα πλεονεκτήματα της επεξεργασίας κειμένου από έναν Η/Υ εντοπίζονται κυρίως στην ευελιξία του. Ο Η/Υ είναι ένας ευέλικτος κειμενογράφος που επιτρέπει στο «χρήστη» να κάνει προσθαφαιρέσεις στο κείμενό του, διορθώσεις, ορθογραφικό και συντακτικό έλεγχο. Επιπλέον με τη χρήση του Η/Υ, επιτυγχάνεται η αρτιότερη αισθητικά παρουσία του κειμένου, αφού όχι μόνο υπάρχει ευταξία στο κείμενο, αλλά επίσης αυτό μπορεί να εμπλουτιστεί με πίνακες, εικόνες και σχεδιάγράμματα.

Τα μειονεκτήματα της επεξεργασίας κειμένου από τους Η/Υ, αφορούν κυρίως στο συναισθηματικό τομέα (διαφορά αίσθησης ανάμεσα στο χειρόγραφο και το δακτυλογραφημένο κείμενο) και στα τεχνικά προβλήματα, που μπορούν να «εξαφανίσουν» το ηλεκτρονικό αρχείο (ιοί, διακοπή ηλεκτρικού ρεύματος κ.α.).

43η Άσκηση:

Ο συγγραφέας αναφέρεται στην κατασκευή προγραμμάτων για Η/Υ από μαθητές. Ποια είναι κατά τη γνώμη του, τα πλεονεκτήματα αυτής της εκπαιδευ-

τικής δραστηριότητας; Αν έχετε ασχοληθεί με την κατασκευή τέτοιων προγραμμάτων, καταθέστε τις εμπειρίες σας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 189)

Απάντηση:

Τα πλεονεκτήματα αυτά της διαδικασίας είναι η ανάπτυξη της μεταγνωστικής ιδιότητας του παιδιού, μιας ώριμης, δηλαδή, αναπτυξιακής επίτευξης. Ωστόσο, επειδή το παιδί είναι υποχρεωμένο να ανακαλύπτει τα λάθη του για να κάνει το πρόγραμμα να λειτουργήσει, έχει ανά πάσα στιγμή επίγνωση των νοητικών του λειτουργιών στη λύση του προβλήματος.

44η Άσκηση:

Συζητήστε σχετικά με τη χρήση του Η/Υ στη διδασκαλία των σχολικών μαθημάτων. Ποιες δυνατότητες μπορεί να προσφέρει η χρήση του Η/Υ; Ποια προβλήματα μπορούν ενδεχομένως να προκύψουν; (σελίδα σχολικού βιβλίου 189)

Απάντηση:

Τα προβλήματα, που ενδεχομένως προκύπτουν από τη χρήση του Η/Υ, αφορούν συγκεκριμένα τεχνικά χαρακτηριστικά του προγραμματισμού τους. Στις μικρότερες τάξεις, υπάρχει ο κίνδυνος, αν το πρόγραμμα διδασκαλίας δεν είναι κατάλληλα διαμορφωμένο, να δημιουργηθούν τάξεις «πολλών ταχυτήτων». Είναι δηλαδή, απαραίτητο, πρώτα να καθοριστεί με αυστηρούς ψυχολογικούς και παιδαγωγικούς όρους, το περιεχόμενο, η μορφή, η ευκινησία των προγραμμάτων αυτού του είδους και έπειτα, να προχωρήσουμε σε μία ριζικότερη και μαζικότερη υιοθέτηση της χρήσης των Η/Υ για μαθησιακούς σκοπούς.

Αναμφίβολα, οι Η/Υ μπορούν να αλλάξουν την εικόνα της μέχρι σήμερα, παιδευτικής διαδικασίας. Η γοητεία τους στηρίζεται στην ικανότητα να ανασυνθετούν και να εμφανίζουν, πολυαισθητηριακά, πληροφορίες που ο μαθητής θα έπρεπε να 'βρει σε πολλά διαφορετικά βιβλία. Οι «προσομοιώσεις ιστορικών περιόδων», επίσης, εμπλουτίζουν την ιστορική διδασκαλία και παράλληλα ασκούν το μαθητή σ' έναν μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών ασκήσεων, σχεδόν «βιωματικά». Οι εκπληκτικές δυνατότητες των Η/Υ, παρά τις «περί αντιθέτου αναφορές», ενισχύουν τη συντροφικότητα και την ομαδικότητα των παιδιών. Τα παιδιά καλούνται να δουλέψουν στην αίθουσα ανά δύο και στο σπίτι τους με φίλους ή συμμαθητές. Τηρουμένων των αναλογιών ο Η/Υ, επιτελεί το ρόλο, που κάποτε επιτελούσε το παιχνίδι στους δρόμους και τις γειτονιές.

45η Άσκηση:

Απευθυνθείτε, ως δεκαπενταμελές συμβούλιο σε εταιρεία που εμπορεύεται ηλεκτρονικούς υπολογιστές και προσπαθήστε να την πείσετε να διαθέσει, σε εξαιρετικά χαμηλή τιμή, ένα σημαντικό αριθμό υπολογιστών σε μαθητές του σχολείου σας που επιθυμούν, αλλά δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν δικό τους υπολογιστή. Φροντίστε στην επιστολή σας να τονίσετε τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει ο υπολογιστής σε ένα νέο άνθρωπο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 192)

Απάντηση:

Αθήνα 25/5/2002

Αξιότιμη κύριε Πρόεδρε, της εταιρείας Χ

Γνωρίζοντας την ευαισθησία που επιδεικνύεται για τη βελτίωση των συνθηκών εκπαίδευσης στα σχολεία της χώρας μας και έχοντας υπόψη την αγάπη που δείχνετε για τους μαθητές, που ασχολούνται με τις «νέες τεχνολογίες», σας γράφω εκ μέρους των συμμαθητών μου, για να σας επισημάνω τις τραγικές ελλείψεις του σχολείου μας σε τεχνολογικό εξοπλισμό.

Στο μάθημα των Η/Υ, στοιβαζόμαστε σε μία αίθουσα που κωράει «μετά βίας» έξι μαθητές και μοιραζόμαστε το μοναδικό ηλεκτρονικό υπολογιστή που υπάρχει στο σχολείο. Παρά τις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε, προσπαθούμε για το καλύτερο. Παρακολουθούμε το σχετικό έντυπο υλικό (περιοδικά, βιβλία) που κυκλοφορεί για τους Η/Υ και ενδιαφερόμαστε να μηχανοργανώσουμε τη σχολική βιβλιοθήκη. Μάλιστα, σκεφτόμαστε να δημιουργήσουμε μία ιστοσελίδα, που θα περιέχει τις πολιτιστικές και άλλες εκδηλώσεις του σχολείου μας για καλύτερη επικοινωνία με τους συμμαθητές μας στα άλλα μέρη της Ελλάδας.

Για όλους αυτούς τους λόγους και συγκεκριμένα, γιατί νομίζω ότι η εξοικείωση με τους Η/Υ είναι απαραίτητη για τους νέους ανθρώπους, σας παρακαλώ να μας στείλετε το σχετικό έντυπο υλικό που υπάρχει, για τους Η/Υ της εταιρείας σας και φυσικά, μία καλή προσφορά, για να μπορέσουμε να καλύψουμε τις ανάγκες μας σε τεχνολογικό εξοπλισμό. Αναμένοντας την απάντησή σας και ελπίζοντας σε εκ νέου επικοινωνία,

Με τιμή, Χ

Πρόεδρος του 15μελούς συμβουλίου
του Χ Λυκείου Αθηνών.

46η Άσκηση:

Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα από τον τύπο και συζητήστε τα διάφορα προβλήματα που δημιουργούνται από τη χρήση του Internet σε ποικίλους τομείς της κοινωνικής ζωής. (σελίδα σχολικού βιβλίου 193)

Απάντηση:

βλ. Απάντηση Άσκησης 47.

47η Άσκηση:

Να γράψεις ένα άρθρο σχετικά με την επίδραση του Διαδικτύου σε έναν ειδικά ή σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής. (σελίδα σχολικού βιβλίου 196)

Απάντηση:

«Η χρήση του διαδικτύου· μία άποψη».

Από το 1995, όταν το διαδίκτυο (Internet) κατέκτησε το δυτικό κόσμο και προσέθηκε στα παραδοσιακά μέσα επικοινωνία, έγινε φανερό ότι αυτός ο τρόπος συλλογής, μεταφοράς και έκδοσης πληροφοριών θα άλλαζε ριζικά, τα όσα γνωρίζαμε για τις δυνατότητες των Η/Υ.

Ωστόσο, η ανάπτυξη του Internet, ούτε αυτόματη ήταν, ούτε χωρίς αντιδράσεις. Οι κατηγορίες που διαμορφώθηκαν εναντίον του, συνίστανται σε δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος σχετίζεται με το νομοθετικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο πρέπει να κινούνται οι πληροφορίες και οι χρήστες του διαδικτύου. Ο δεύτερος λόγος είναι πιο σύνθετος και συνδέεται με την κοινωνική ανισότητα και το ήδη διαμορφωμένο «χάσμα» μεταξύ φτωχών και πλουσιότερων χωρών. Στη σημερινή εποχή, δηλαδή, όπου η συγκέντρωση και η παροχή πληροφοριών είναι ραγδαίες, το μεγαλύτερο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού, κινδυνεύει να βρεθεί «εκτός εξελίξεων» για λόγους «πρόσβασης» στον «πυρήνα» των πληροφοριών. Πρόκειται για μία δυσάρεστη εξέλιξη, που σκιάζει την όποια οικονομική και τεχνολογική εξέλιξη. Γιατί αναμφίβολα, το διαδίκτυο με τις ποικίλες εφαρμογές του μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη γρήγορη και άνετη πρόσβαση μουσείων, βιβλιοθηκών και γενικότερα, πληροφοριών, αλλά και τον εκσυγχρονισμό (μέσω απάλειψης της γραφειοκρατίας) του δυσκίνητου κρατικού μηχανισμού.

Τέλος, η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου, για τις πληροφορίες του διαδικτύου, άρχισε να αντιμετωπίζεται από την πλειοψηφία των ανεπτυγμένων χωρών, προς τη σωστή

κατεύθυνση. Ιδιαίτερα, μετά τη συνειδητοποίηση ότι κάποιες ειδήσεις αφορούσαν στη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών, ή στη διάδοση ακροδεξιών (ρατσιστικών, φασιστικών) ιδεών.

Οκτώ χρόνια, έπειτα, από την εκπληκτική εξάπλωση του διαδικτύου, ακόμα αναζητείται το κατάλληλο πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ενταχθεί αυτός ο εκπληκτικός δυνατότητων, τρόπος επικοινωνίας και ενημέρωσης, χωρίς κινδύνους και οικονομικούς ή κοινωνικούς αποκλεισμούς.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

α) Στα κείμενα: «Η κλωνοποίηση. Τα υπέρ και τα κατά για τον άνθρωπο» και η «γονιδιακή ταυτότητα σε μικροσίπ», συγκεντρώστε τους ειδικούς επιστημονικούς όρους.

β) με τη βοήθεια ενός λεξικού, ερμηνεύστε τους όρους: κλωνοποίηση, γονιδιακός.

Απάντηση:

- α) Οι ειδικοί επιστημονικοί όροι είναι οι ακόλουθοι: «κλωνοποίηση», «τεχνητή γονιμοποίηση», «γενετικός τετερμινισμός», «μονωογενείς δίδυμοι», «DNA μιτοχονδρίων», «ενδομήτρια ζωή», «θνησιγενών νεογνών», «συγγενείς ανωμαλίες», «κυτταρικές σειρές», «νευρώνες», «νόσος Alzheimer ή Parkinson», «πολυδύναμα αιμοποιητικά κύτταρα», «χημειοθεραπευτικές μεγαθεραπείες», «μυελός των οστών», «γονιδίωμα», «γονίδιο», «μικροσίπ».
- β) ● Κλωνοποίηση (κλωνισμός): είναι η τεχνική που χρησιμοποιείται στην καλλιέργεια ιστών (αλλά και ζώων), χάρη στην οποία όλα τα κύτταρα που λαμβάνονται, προέρχονται από ένα μόνο κύτταρο.
- γονιδιακός: είναι αυτός που αναφέρεται στο γονίδιο, δηλαδή, τη βασική φυσική μονάδα κληρονομικότητας, που περιέχεται σ' ένα χρωμόσωμα, αποτελείται από ένα μόριο D.N.A και μεταδίδεται κληρονομικά στον απόγονο καθορίζοντας τα εγγενή χαρακτηριστικά.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8Η

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Η **επιφυλλίδα**, επίσης, είναι ένα κείμενο που αναφέρεται σε θέματα φιλολογικά, επιστημονικά, καλλιτεχνικά και γράφεται από πρόσωπο σχετικό με το θέμα. Παλαιότερα η επιφυλλίδα χωριζόταν από την υπόλοιπη ύλη της εφημερίδας, με μία οριζόντια γραμμή και βρισκόταν στο κάτω άκρο της σελίδας. Σήμερα η θέση της επιφυλλίδας ποικίλλει. Ωστόσο, η επιφυλλίδα μοιάζει με μικρό άρθρο, έχει δοκιμιακό χαρακτήρα και γράφεται με αφορμή ένα επίκαιρο γεγονός, αλλά αποκτά βαθύτερο και διαχρονικότερο χαρακτήρα. **Επιφυλλίδα**, ονομαζόταν επίσης, το **λαϊκό ανάγνωσμα** (μυθιστόρημα) που δημοσιευόταν σε συνέχειες στις εφημερίδες.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Οι διαστάσεις του θέματος του μητρικού θηλασμού κατονομάζονται και επεξηγούνται τηλεγραφικά μέσα σε παρένθεση. Μετατρέψτε τον ελλειπικό

**λόγο των παρενθέσεων σε αναλυτικότερο, αναπτύσσοντας σε λίγες φράσεις την κάθε μία από τις διαστάσεις του μητρικού θηλασμού.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 205)**

Απάντηση:

Οι φράσεις που ζητούνται είναι:

- Είναι πολύτιμες οι θρεπτικές ουσίες του μητρικού γάλακτος. Επιπλέον με το μητρικό θηλασμό, ακολουθείται ο καλύτερος ρυθμός διατροφής για το παιδί.
- Σύμφωνα με τους ειδικούς επιστήμονες, σημαντικές είναι οι ανοσοποιητικές ιδιότητες του μητρικού γάλακτος.
- Η ψυχολογική ανάγκη για να νιώσει κάθε μητέρα το βίωμα του θηλασμού είναι καθοριστική.
- Το θέμα του θηλασμού και της μητρότητας συνδέεται με την επαγγελματική ζωή της μητέρας και γενικότερα τον τρόπο ζωής της.
- Το κοινωνικό περιβάλλον και η συνεπαγόμενη στάση του, απέναντι στο μητρικό θηλασμό επηρεάζει τη στάση της μητέρας.
- Τα οικονομικά συμφέροντα των βιομηχανιών γάλακτος επηρεάζουν σ' ένα βαθμό τη στάση απέναντι στο μητρικό θηλασμό, αφού υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ του μητρικού γάλακτος και των υποκατάστατων του.
- Ο ανταγωνισμός μεταξύ της δεοντολογικής ενημέρωσης επάνω στο μητρικό θηλασμό και της διαφήμισης των υποκατάστατων του, επηρεάζει τη στάση των μητέρων στο θέμα του θηλασμού.

2η Άσκηση:

Με ποια επιχειρήματα αναπτύσσει η επιφυλλιδογράφος την άποψη ότι «το πρόβλημα του μητρικού θηλασμού δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ανεξάρτητα από το κοινωνικό-οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον»; Να τα συνοψίσετε με δικά σας λόγια σε 10-15 σειρές. (σελίδα σχολικού βιβλίου 205)

Απάντηση:

Η Μ. Ηλιού υποστηρίζει ότι το πρόβλημα του μητρικού θηλασμού δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ανεξάρτητα από το κοινωνικό-οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Το εργασιακό περιβάλλον (άδειες μητρότητας, αναγνώριση δικαιωμάτων στις εργαζόμενες μητέρες), το οικονομικό επίπεδο της οικογένειας και το μορφωτικό επίπεδο της ίδιας της μητέρας, επηρεάζουν τη στάση της απέναντι στο θηλασμό. Σαφέστατη επίδραση, ασκεί επίσης, και η ψυχολογική ανάγκη της μητέρας να βιώσει τη σχέση θηλα-

σμού με το βρέφος. Όπως γίνεται αντιληπτό, ένα εκθρικά διακεείμενο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον, επηρεάζει αρνητικά αυτή την τάση για το μητρικό θηλασμό. Κάτι τέτοιο, όμως, μπορεί να οφείλεται και στον οξύτατο ανταγωνισμό, μεταξύ εταιρειών βιομηχανοποιημένου γάλακτος και επιστημονικής ενημέρωσης.

3η Άσκηση:

Ποιες διευκολύνσεις γνωρίζετε ότι δίνονται στην εργαζόμενη μητέρα και ποιες κατά τη γνώμη σας μπορούν να δοθούν επιπλέον, για να έχει τη δυνατότητα να θηλάσει το παιδί της; (σελίδα σχολικού βιβλίου 205)

Απάντηση:

Είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την αντίστοιχη κοινοτική, ενθάρρυνε τη μητρότητα και έδωσε τα εκέγγνα εκείνα, που απαιτούνταν, ώστε οι εργαζόμενες μητέρες να μη νιώθουν εργασιακή ανασφάλεια. Το ελαστικό ωράριο κατά τη διάρκεια της κύησης και της ανατροφής των παιδιών είναι ένα θετικό στοιχείο. Ωστόσο, η ανατροφή των παιδιών πρέπει να συνδεθεί ολοκληρωμένα με την απαίτηση για γονεϊκή ισοτιμία και να μη θεωρείται μία αποκλειστικά γυναικεία υπόθεση. Αυτή η προοπτική, όπως και η μετ' αποδοχών μητρική άδεια καθ' όλη τη διάρκεια της κύησης και της μεταγεννητικής περιόδου, ίσως διευκολύνει ακόμα περισσότερο τις εργαζόμενες μητέρες.

4η Άσκηση:

Εργαστείτε σε ομάδες και συντάξτε ένα φυλλάδιο που αφορά μια εκστρατεία για την προώθηση του θηλασμού. (σελίδα σχολικού βιβλίου 205)

Απάντηση:

Στην εργασία αυτή μπορείτε να αυτενεργήσετε. Χρησιμοποιείστε έντυπο υλικό που θα βρείτε στα σχετικά περιοδικά. Χρησιμοποιήστε τις διαστάσεις του θέματος, όπως δίνονται στη σελίδα 203 του σχολικού βιβλίου και υπογραμμίστε την αξία του «θηλασμού» έναντι των βιομηχανικών σκευασμάτων.

5η Άσκηση:

Συζητήστε σχετικά με τη στάση που υιοθετεί το κοινωνικό σας περιβάλλον απέναντι στη μητέρα που θηλάζει ή δε θηλάζει. Διαφέρει η στάση των νέ-

ων από τη στάση των ενηλίκων, η στάση των γυναικών από τη στάση των ανδρών; (σελίδα σχολικού βιβλίου 205)

Απάντηση:

Αν και δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε το κοινωνικό περιβάλλον και το μορφωτικό-οικονομικό επίπεδο δέκα εκατομμυρίων Ελλήνων, είμαστε σε θέση να παρατηρήσουμε τα πιο κάτω:

α) Η συνειδητή ή όχι επιλογή της μητρότητας καθορίζει τη στάση της μητέρας απέναντι στο θηλασμό, την ανατροφή και τη συμπεριφορά απέναντι στο παιδί.

β) Το εργασιακό περιβάλλον και η κοινωνική θέση της γυναίκας, την ενισχύουν ή την αποτρέπουν από το μητρικό θηλασμό.

γ) Το ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο, που ενθαρρύνει τη μητρότητα, επηρεάζει τη στάση της απέναντι στο θηλασμό.

δ) Οι ψυχολογικοί λόγοι (ολοκλήρωση ψυχική, βίωμα) διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο επάνω σ' αυτό το θέμα.

6η Άσκηση:

Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ο θηλασμός αποτελεί επιβεβλημένο καθήκον για όλες τις μητέρες. Να αναπτύξεις τη δική σου άποψη σε ένα κείμενο (δύο σελίδες περίπου), αξιολογώντας, εφόσον το κρίνεις σκόπιμο, στοιχεία από την επιφυλλίδα που διάβασες. Να υποθέσεις ότι το κείμενό σου θα δημοσιευτεί σε περιοδικό που απευθύνεται σε γυναίκες.

Απάντηση:

Το ζήτημα του μητρικού θηλασμού, πέρα από τις ψυχολογικές και τις ιατρικές του προεκτάσεις είναι ζήτημα κοινωνικό και πολιτικό, όπως και τα περισσότερα θέματα που αφορούν το συνδυασμό εργασίας και ανατροφής, εργασίας και ισότητας και ανθρωπίνων σχέσεων.

Εξηγούμαστε: δεν εννοούμε, ότι το περιβάλλον είναι ο καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή της σύγχρονης γυναίκας στο θηλασμό ή όχι, αλλά ότι ο οικονομικός, πολιτισμικός και κοινωνικός καθορισμός της γυναίκας, την επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Για να κατανοήσουμε το ρόλο, που το ευρύτερο περιβάλλον διαδραματίζει σ' αυτή την απόφαση, μπορούμε να δούμε δύο παραδείγματα. Στον Τρίτο κόσμο, οι γυναίκες με τη δεδομένη, μέσα στο περιβάλλον και τις παραγωγικές διαδικασίες, θέση, εξαπα-

τούνται από την αθέμιτη διαφήμιση των πολυεθνικών εταιρειών σκευασμάτων γάλακτος σε σκόνη. Η αθέμιτη προσέγγιση του θέματος, καθώς και η έλλειψη υγιεινής, έχει ως αποτέλεσμα την αυξημένη παιδική θνησιμότητα από δυσεντερία, που θα αποτρεπόταν ίσως με το μητρικό θηλασμό.

Στην προηγμένη Σουηδία, πρόσφατη έρευνα (1981), έδειξε ότι το 95,2% των μπερρών πανεπιστημιακού επιπέδου θηλάζουν. Τι σημαίνουν αυτά τα στατιστικά όμως; Πολύ απλά, στον «καθυστερημένο» (εξαιτίας των παραλείψεων του Πρώτου κόσμου) Τρίτο κόσμο, οι μητέρες πέφτουν θύματα του «εκμοντερνισμού» που παράγει η δυτική βιομηχανία, υιοθέτησαν χωρίς τις απαραίτητες γνώσεις το σκεύασμα με το γάλα σκόνη, που όμως παρασκευαζόμενο με το ακάθαρτο νερό, είχε τραγικές συνέπειες. Επιπροσθέτως, η μητέρα του Τρίτου κόσμου, αναγκαζόμενη να δουλεύει σε άθλιες συνθήκες χωρίς διευκολύνσεις και «άδειες μητρότητας» προέκρινε το γάλα-σκόνη, γιατί θα τη βοηθούσε να αυξήσει την παραγωγικότητά της, κερδίζοντας χρόνο.

Αντίθετα, η μητέρα της Σουηδίας έχοντας το πλεονέκτημα του «κοινωνικού κράτους» και της μόρφωσης, προτιμά το θηλασμό, γεγονός που χαρίζει υγεία και σωστή διατροφή στο βρέφος.

Είναι, λοιπόν, το θέμα του θηλασμού, τουλάχιστον από αυτή την άποψη πολιτικό και κοινωνικό. Και είναι επίσης, ο θηλασμός όχι επιβεβλημένο καθήκον, αλλά επιβαλλόμενη στάση ζωής, από οικονομικές και κοινωνικές σταθερές.

7η Άσκηση:

- α) Συζητήστε σχετικά με το θέμα της ισότιμης γονεϊκής ευθύνης. Διερευνήστε, με βάση την εμπειρία σας, αν έχει περάσει στην ελληνική οικογένεια η αντίληψη της ισότιμης γονεϊκής ευθύνης που αναφέρεται στο κείμενο. Αναρωτηθείτε π.χ. μοιράζονται οι δύο γονείς όλες τις φροντίδες και την ευθύνη απέναντι στα παιδιά τους ή μήπως άλλες δραστηριότητες-φροντίδες θεωρούνται αποκλειστικά αρμοδιότητα της μητέρας και άλλες του πατέρα;**
- β) Στο πλαίσιο μιας έρευνας που στοχεύει στη διερεύνηση της στάσης των νέων απέναντι στο θεσμό της οικογένειας σας θέτουν το ερώτημα: Πώς φαντάζεστε την κατανομή των ευθυνών σε μία μελλοντική δική σας οικογένεια; Να αναπτύξετε τις σκέψεις σας σε ένα κείμενο (δύο σελίδες περίπου). (σελίδα σχολικού βιβλίου 205)**

Απάντηση:

- α) Η άρση των παραδοσιακών αντιλήψεων και δομών, που κρατούσαν τη γυναίκα μακριά από τις παραγωγικές διαδικασίες, επιτεύχθηκε σταδιακά. Σταδιακή ήταν και η συνειδητοποίηση απ' την πλευρά των ανδρών, ότι η ανατροφή των παιδιών έπαψε να αποτελεί γυναικεία ασχολία και ότι οι σύγχρονοι ρυθμοί ζωής απαιτούν καταμερισμό εργασίας και ισότιμη γονεϊκή ευθύνη, τουλάχιστον στον τομέα της ανατροφής των παιδιών. Η έξοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας και η συνεπαγόμενη απουσία της μεγάλο διάστημα της ημέρας, απ' την οικογενειακή εστία, απαιτεί την παρουσία του άλλου γονιού, έτσι ώστε στη συνείδηση του παιδιού να μην καταγραφεί η εργασιακή ενασχόληση της μητέρας του, ως εγκατάλειψη του ίδιου. Στη χώρα μας σε γενικές γραμμές, η κατάσταση αρχίζει να αλλάζει αργά και σταδιακά. Ωστόσο, πρέπει να αλλάξουν δραστικά, η ανδροκρατούμενη άποψη «περί ανδρικών και γυναικείων εργασιών» και η νοοτροπία του «άνδρα-αφέντη», που αδιαφορεί για τις ανάγκες της γυναίκας του και των παιδιών του.
- β) Οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που συντελέστηκαν σε διεθνές επίπεδο, τα τελευταία χρόνια, δεν αφήνει ανεπηρέαστο τον τομέα της ισότιμης γονεϊκής ευθύνης για την ανατροφή των παιδιών και τον τομέα του καταμερισμού εργασιών μέσα στην οικογένεια. Οι σύγχρονοι ρυθμοί ζωής, επιβάλλουν «ευκίνητες» οικογένειες, που δίχως τις αγκυλώσεις του παρελθόντος, θα μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές απαιτήσεις. Η έξοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας και οι νίκες του γυναικείου κινήματος, στο θέμα της ισότιμης και ισόνομης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, προκάλεσε δραστικές αλλαγές στην ανδροκρατούμενη ιδεολογία και νοοτροπία για γυναικείες και ανδρικές ασχολίες. Η «τεχνητή» αυτή διάκριση ήταν αποτέλεσμα της παραδοσιακής ανισοτιμίας της γυναίκας, που πήγαζε απ' το γεγονός, ότι δεν μπορούσε να συνεισφέρει, τουλάχιστον τα ίδια με τον άνδρα, στις παραγωγικές διαδικασίες. Οι ευκαιρίες που δόθηκαν με τη βιομηχανική και την τεχνολογική επανάσταση, πέτυχαν την άρση αυτής της ανισοτιμίας και την επαναθέσπιση ενός πλαισίου συμβίωσης και εργασιών στην οικογένεια. Έτσι, η συμμετοχή του άνδρα όχι μόνο στην ανατροφή των παιδιών, αλλά και στα υπόλοιπα οικογενειακά βάρη (οικιακές ασχολίες, κάλυψη βιολογικών αναγκών) θεωρείται επιβεβλημένη για τη διατήρηση τουλάχιστον μίας ισορροπίας.
- Πρόκειται βέβαια, για αργές διαδικασίες συνειδητοποίησης και αφομοίωσης, που στην Ελλάδα εμποδίζονται ακόμα, λόγω της χρόνιας οικονομικής και κοινωνικής καθυστέρησης και των επιβιώσεων της, που παρατηρούνταν μέχρι και το τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα.

8η Άσκηση:

Αισθανθήκατε ποτέ να σας επιβάλλουν ως καθήκον κάτι που θα μπορούσε να είναι χαρά ή δημιουργία; Υποθέστε ότι εκφράζετε τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας σε ένα γράμμα που απευθύνεται σε φίλο που τον εμπιστεύεστε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 205)

Απάντηση:

25/5/2002

Φίλε Νικόλα

Σου γράφω γιατί νιώθω την ανάγκη να σου εκμυστηρευτώ τις σκέψεις, τους φόβους και την «τρομακτική» πίεση που νιώθω το τελευταίο καιρό. Γνωρίζεις βέβαια, την υπερβολική αγάπη που τρέφω για τον πολιτισμό, τη λογοτεχνία και την κουλτούρα των άλλων λαών. Γνωρίζεις, επίσης, την αγάπη μου για τις ξένες γλώσσες, που τις θεωρώ ως «εργαλείο» προσέγγισης του πολιτισμού, των ανθρώπων, της μουσικής και των παραδόσεων μιας χώρας.

Ωστόσο, διαφωνώ με τον τρόπο διεξαγωγής των εξετάσεων γλωσσομάθειας και τα αντικείμενα εξέτασης. Πιέζομαι υπερβολικά να διαβάζω «μηχανιστικά» λέξεις και κείμενα για να επιτύχω σ' αυτού του είδους τις εξετάσεις. Θα προτιμούσα έναν ελεύθερο διάλογο, επάνω σε ποικίλα θέματα που θα μου έδινε το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης και επικοινωνίας. Πρέπει όμως, να κάνω κουράγιο και να περάσω αυτή τη δοκιμασία. Άλλωστε, είναι ένας τρόπος και αυτός για γνωστικό έλεγχο και αποτίμηση των γλωσσικών μου ικανοτήτων.

Με εκτίμηση, ο φίλος σου,
Γρηγόρης.

9η Άσκηση:

- α) Σχηματίστε φράσεις με τα παρακάτω νοηματικά σύνολα: ακίνδυνη χρήση, αποκλειστική ευθύνη, ενεργός κοινωνική ζωή, συνειδητή επιλογή, ιδεολογική προβολή.**
- β) Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες συνώνυμες λέξεις/εκφράσεις:**
ο οικονομικός αποκλεισμός και η συνακόλουθη αύξηση των τιμών έπληξε κυρίως τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις.

Οι πράξεις του είναι *ανακόλουθες* προς τις εξαγγελίες του.

Σημειώθηκαν αντιδράσεις χωρίς σοβαρά *επακόλουθα*.

- γ) Να βρείτε σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το *δυσ-*, π.χ. *δυσπλασία, δυσπραγία, δυσλειτουργία, δυσχέρεια, δυσμένεια*, και να σχηματίσετε φράσεις.
- δ) Συνδυάστε τη λέξη *καθήκον* με ρήματα ή ουσιαστικά που δίνονται παρακάτω, για να σχηματίσετε φράσεις: *εκτελώ, εκπληρώνω, ασκώ, αμελώ, αναλαμβάνω, επωμίζομαι, σύγκρουση, παράβαση, υπέρβαση, προσήλωση, επίγνωση, συναίσθηση*.
- ε) Αντικαταστήστε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες συνώνυμες λέξεις/εκφράσεις:
- ... είναι απαραίτητο να υπογραμμιστεί.
- ... Κάθε εκστρατεία εμπεριέχει τον κίνδυνο της μερίκευσης του θέματος. Ο τρόπος με τον οποίο αυτές οι διαστάσεις αρθρώνονται και το ειδικό τους βάρος κάθε φορά παράλλάζουν από τη μια περίπτωση στην άλλη.
- ... είναι ένδειξη κοινωνικής δυσπλασίας.
- ... Οι κατάλληλοι κοινωνικοί και νομικοί μηχανισμοί που θα προστατεύσουν και θα πλασιώσουν την παιδική ηλικία.

Απάντηση:

- α) Οι φράσεις που ζητούνται είναι:
- Δεν έχει διαπιστωθεί η **ακίνδυνη χρήση** της ινδικής κάνναβης.
 - Τα έκτροπα ήταν **αποκλειστική ευθύνη** των παραγόντων των δύο αντιπάλων ομάδων.
 - Κάθε πολίτης συμμετέχει στην **ενεργό κοινωνική** ζωή της χώρας του.
 - Η πολιτική σπράτευσή του ήταν **συνειδητή επιλογή**.
 - Η **ιδεολογική προβολή** του καθεστώτος γινόταν με κάθε έντυπο και ηλεκτρονικό μέσο επικοινωνίας.
- β) Οι συνώνυμες λέξεις κατά σειρά είναι: *συνεπαγόμενη, αντίθετες, συνέπειες, επιπτώσεις*.
- γ) Οι σύνθετες λέξεις που ζητούνται είναι: *δυσανεξία, δυστοκία, δυσλεξία, δυσφήμιση, δυσεντερία* κ.α. Οι φράσεις που ζητούνται είναι:
- Ο οργανισμός του ασθενούς παρουσίασε **δυσανεξία** στο φάρμακο Χ.
 - Η **δυστοκία** στην επίθεση της εθνικής ομάδας, οφείλεται στην ελλιπή προετοιμασία της.

- Η **δυσλεξία** είναι μαθησιακή δυσκολία.
 - Η **δυσφήμιση** διώκεται ποινικά.
 - Τα παιδιά των χωρών του Τρίτου κόσμου πεθαίνουν από **δυσεντερία**.
- δ) Οι φράσεις που σχηματίζονται είναι: εκτελώ το καθήκον μου, εκπληρώνω τα καθήκοντα, επωμίζομαι καθήκοντα, σύγκρουση καθηκόντων, παράβαση καθήκοντος, υπέρβαση καθήκοντος, προσήλωση στο καθήκον μου, επίγνωση των καθηκόντων μου, συναίσθηση του καθήκοντος.
- ε) Οι συνώνυμες λέξεις που ζητούνται είναι οι ακόλουθες (κατά σειρά των προτάσεων).
- να τονιστεί
 - εκστρατεία κινδυνεύει να επικεντρωθεί σε επιμέρους πτυχές του θέματος
 - εκφράζονται / -διαφοροποιούνται
 - κοινωνικής δυσλειτουργίας
 - υποστηρίζουν, ενισχύσουν

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

- α) Να βρείτε τους ειδικούς επιστημονικούς όρους του κειμένου,
β) Δώστε τα συνώνυμα στις λέξεις: μονότροπος, περιθώριο.**

Απάντηση:

- α) Οι ειδικοί επιστημονικοί όροι είναι: «μονότροπος επηρεασμός», «μπτρικός θηλασμός», «ανοσοποιητικές ιδιότητες», «δεοντολογία της πληροφόρησης», «αρθρώνονται οι διαστάσεις», «κοινωνική δυσπλασία», «συλλογικός κοινωνικός προβληματισμός», «κοινωνικοί και νομικοί μηχανισμοί», «γονεϊκή ισότιμη ευθύνη», «συνειδητή μητρότητα».
- β) Τα συνώνυμα που ζητούνται είναι:
μονότροπος = ομοιόμορφος, μονότονος.
περιθώριο = άκρη, απομόνωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΔΙΚΑΙΟΣ

ΚΑΙ

ΑΔΙΚΟΣ ΓΟΓΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

ΘΕΩΡΙΑ

Το κεφάλαιο με το οποίο θα ασχοληθούμε δε διαιρείται ειδολογικά, όπως τα δύο προηγούμενα και γι' αυτό θα ακολουθήσουμε ένα χωρισμό ενοτήτων με βάση τη θεματολογία των κειμένων, που θα τίθενται κάθε φορά προς ανάλυση.

Όπως αναφέρουν οι συγγραφείς του βιβλίου, ο θεματικός άξονας του Κεφαλαίου κινείται πάνω στο δίπτυχο: «δίκαιος και άδικος λόγος» (πρβ. Νεφέλαι Αριστοφάνη) και περιλαμβάνει πολλά σχετικά αντιθετικά ζεύγη. Σκοπός του κεφαλαίου είναι η συζήτηση, ο προβληματισμός και τελικά, η αιτιολόγηση για το ποιος είναι πιο δυνατός, ο «δίκαιος ή ο άδικος λόγος».

Τα αντιθετικά ζεύγη, που στοιχίζονται πίσω από το «δίκαιο και άδικο λόγο», είναι: η γλώσσα της παιδείας και η γλώσσα της εξουσίας, ο άνθρωπος και η σχέση του με τους άλλους ανθρώπους, η εθνική αγωγή και ο ολοκληρωτισμός, ο Μεσσιανισμός και η αξία της παιδείας, «ως θεραπευτική δύναμη ψυχής».

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Όταν αναφερόμαστε στη γλώσσα της εξουσίας, εννοούμε εκείνη την «εξουσία», που ως στυγνή και καταπιεστική μορφή διακυβέρνησης διαστρέφει τα πράγματα και υπηρετεί τον «άδικο λόγο» για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της. Ιδιαίτερα σήμερα, που τα Μ.Μ.Ε. παρέχουν εκπληκτικές δυνατότητες επιρροής της κοινής γνώμης προς όφελος των ιδιοκτητών τους και του καθεστώτος, το ζήτημα αποκτά κεφαλαιώδη σημασία.

Όμως, υπάρχει και ο αντίλογος: η γλώσσα της παιδείας. Είναι η γλώσσα, που υπηρετεί το «δίκαιο λόγο», το χρέος, δηλαδή, κάθε πνευματικού ανθρώπου και το τελεολογικό προορισμό κάθε ανθρώπου. Ο άνθρωπος με τη γλώσσα της παιδείας κατακτά την πραγματική ελευθερία και έτσι, ανθίσταται στις πιέσεις που ασκεί η ισχυρή (σε υλικά μέσα και «ηθική» καταξίωση) γλώσσα της εξουσίας.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Οι πιο πάνω θέσεις περιέχονται και στο κείμενο που ακολουθεί. Μελετήστε το, αναζητήστε αυτές τις διαμετρικά αντίθετες γλώσσες και πείτε αιτιολογημένα με ποια από τις δύο θα συντασσόσασταν. Αν πάλι τις απορρίψετε και τις δύο, τότε προτείνετε εσείς μιαν άλλη πειστικότερη γλώσσα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 219)

Απάντηση:

Οι δύο γλώσσες που «συγκρούονται» στο κείμενο που εξετάζουμε, είναι η γλώσσα της εξουσίας και η γλώσσα της παιδείας. Η γλώσσα της εξουσίας έχει όλα αυτά τα υλικά μέσα που την καθιστούν ανίκητη. Έχει τεχνική υπεροπλία, έχει προπαγανδιστικά μέσα, έχει «ηθική καταξίωση», αφού απορρέει από «κυβερνητικές πηγές» και έχει μέσα επιβολής. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της: λανθάνων διατακτικός χαρακτήρας, ονοματικός λόγος, λεκτικός συμβολισμός με ροπή στον ημικαταληπτό λόγο, αποστεωμένος χαρακτήρας με ροπή στη μεγαληγορία, μάλλον την καθιστούν ανενεργή και φθοροποιό.

Από την άλλη πλευρά, βρίσκεται η γλώσσα της παιδείας, που ενεργοποιεί τα αντισώματα του οργανισμού του ανθρώπου απέναντι στον «άδικο λόγο», την καπηλεία, την ανελευθερία και την πνευματική δουλεία, στηριζόμενη στην εξύψωση των πνευματικών και ψυχικών χαρισμάτων, που εγγενώς διαθέτει κάθε ανθρώπινο ον. Πέρα από κάθε αμφιβολία, ο άνθρωπος έχει το ηθικό χρέος (το οποίο απορρέει από τη συνειδητοποίηση του κοινωνικού του ρόλου) να συμπαραταχθεί με τη γλώσσα της παιδείας, αν φυσικά επιθυμεί να «δει να κατακρημνίζονται εκείνα τα καθεστάτα, που «δολοφονούν» συστηματικά την ανθρώπινη σκέψη, όπως και την ανθρώπινη ύπαρξη.

2η Άσκηση:

Προσοχή! Θα ετοιμασιέτε καλύτερα για τη συζήτηση, αν αναζητήσετε τα γνωρίσματα της γλώσσας της εξουσίας, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο

ο Μπρεχτ ανέλυε, δηλαδή αποδιάρθρωνε/αποδιοργάνωνε, το ναζιστικό λόγο, ώστε να αναδύεται η θαμμένη/παραλλαγμένη από το λόγο της εξουσίας, αλήθεια. (σελίδα σχολικού βιβλίου 220)

Απάντηση:

Ο Μπέρτολι Μπρεχτ (1898-1956) κατορθώνει να αποδιάρθρωσει και να αποδιοργανώσει το ναζιστικό λόγο, περισσότερο διαισθητικά/εμπειρικά, διαθέτοντας εκπληκτική οξύνοια και αφαιρετικότητα ως ποιητής. Γενικότερα, όμως, για να αποδιάρθρωθεί ο εξουσιαστικός λόγος, απαιτείται μεθοδική σκέψη και άσκηση επίμονη του νου. Ως κύρια γνωρίσματα του λόγου της εξουσίας καταγράφονται: η υπεροχή του ονομαστικού λόγου, ο λανθάνων διατακτικός χαρακτήρας των ανακοινώσεων, ο λεκτικός συμβολισμός κ.α.

3η Άσκηση:

Μπορείτε τώρα που γνωρίζετε και τα δύο κείμενα (αρχικό κείμενο και κείμενο της συνέντευξης), να διατυπώσετε τον προβληματισμό σας και τις απόψεις σας πάνω στα ακόλουθα θέματα:

- α) Συμφωνείτε ή όχι (και γιατί) με την άποψη ότι «την πιο μεγάλη δύναμη τη διαθέτει η πιο ελεύθερη ψυχή, η ψυχή με την πιο βαθιά παιδεία» και ότι αυτή αρθρώνει και τον πιο δυνατό λόγο;**
- β) Συμφωνείτε ή όχι (και σε κάθε περίπτωση γιατί) ότι ο ελληνικός λόγος, όπως αρθρώθηκε στην Αρχαία Ελλάδα, οδηγεί τον άνθρωπο προς την ελευθερία;**
- γ) Συμφωνείτε ή όχι (και σε κάθε περίπτωση γιατί) ότι η παιδεία έχει τη δύναμη να εξανθρωπίζει τον άνθρωπο;**

Ύστερα από τη συζήτηση αναπτύξτε ένα από τα τρία αυτά θέματα γραπτά χρησιμοποιώντας 400 λέξεις περίπου. Σε κάθε περίπτωση συμβουλευτείτε τα κείμενα που ακολουθούν είτε αναφέρονται στο θέμα που πραγματεύεστε είτε όχι. (σελίδα σχολικού βιβλίου 225)

Απάντηση:

Εμείς εδώ δε θα περιοριστούμε στην επιγραμματική απάντηση των τριών υποερωτημάτων. Αντίθετα θα προχωρήσουμε απευθείας στην ανάπτυξη και των τριών πιο πάνω θεμάτων.

- α) Ορίζοντας ως παιδεία τη βασική κοινωνική λειτουργία, στην οποία βασίζεται η γενική ανάπτυξη και καλλιέργεια των πνευματικών και ψυχικών ιδιοτήτων του ανθρώπου, αλ-**

λά και τη γενικότερη εκπαίδευση και μόρφωση, την οποία κατέχει ένας άνθρωπος, θεωρούμε ως δεδομένη τη μεγάλη ισχύ που διαθέτει η ψυχή και ο λόγος του.

Η παιδεία ως προϋπόθεση της ελευθερίας σκέψης και λόγου, αναγνωρίστηκε ήδη από τους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους, την κλασική περίοδο για τα ελληνικά γράμματα και τον πολιτισμό. Ωστόσο, πρέπει να διευκρινιστούν οι λόγοι για τους οποίους ο «πεπαιδευμένος» άνθρωπος, θεωρείται ελεύθερος και δυνατός.

Πρώτα-πρώτα, γιατί χάρη στην ευεργετική επίδραση της παιδείας έχει ασκηθεί στην αυτοπειθαρχία και τον αυτοέλεγχο. Είναι μεγάλη η επίδραση της εκπαιδευτικής διαδικασίας για την απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων, που ανυψώνουν τον άνθρωπο στην κλίμακα των έμβιων όντων. Έπειτα, «εξανθρωπίζεται», αποβάλλει όλα τα αντικοινωνικά και ατομικιστικά ένστικτα και ευαισθητοποιείται. Αυτή η ευαισθητοποίηση είναι που κάνει τον άνθρωπο να παλεύει και να αγωνίζεται για μια ιδέα. Αυτή η πράξη αποτελεί το θεμέλιο της ανθρώπινης συνειδησης. Αυτή η πράξη τον κάνει ένα ξεχωριστό ον μέσα στο σύμπαν.

Γιατί ο άνθρωπος με τη βοήθεια της παιδείας, βρίσκεται στο φωτεινό χώρο της αλήθειας. Και όταν έλθει σε επαφή με την αλήθεια και τη δικαιοσύνη των πραγμάτων, αρνείται την εθελουφλία, τον ωχαδελφισμό και στρατεύεται προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Η πίστη του πεπαιδευμένου ανθρώπου ότι βρίσκεται πλησιέστερα στην αλήθεια, είναι που τον κάνει πραγματικά ελεύθερο. Και ο ελεύθερος άνθρωπος με το λόγο του, ασκεί μεγαλύτερη επιρροή και γοητεία από το νόθο και καταπιεστικό λόγο της εξουσίας.

- β) Η προσφορά της αρχαίας ελληνικής σκέψης και γενικότερα, του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στον κόσμο, είναι ευρύτερα αναγνωρισμένη. Και αυτό, γιατί ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός με τη πρωτοποριακή πολιτική και φιλοσοφική σκέψη, έθεσε ως κέντρο του πολιτισμού την ανθρώπινη οντότητα και τις ιδιαιτερότητές της. Αυτό ακριβώς, το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ιδιοσυστασίας του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, επανεκτιμήθηκε την περίοδο της Αναγέννησης και απετέλεσε έκτοτε, το θεμέλιο του ευρωπαϊκού πολιτισμού που οικουμενοποίησε στα νεότερα χρόνια, για πρώτη φορά, όλη την υφήλιο.

Προσπερνώντας τις εγγενείς αδυναμίες του ελληνικού πολιτικού συστήματος (δουλεία, υποβαθμισμένη θέση της γυναίκας, τιμοκρατικά κριτήρια συμμετοχής στο κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι), οφείλουμε να σταθούμε σ' αυτά τα στοιχεία που για πρώτη φορά διατυπώθηκαν στον κόσμο και αποτελούν ακόμα και σήμερα, κατηγορηματικές επιπαγές της δημοκρατίας και της ελευθερίας.

Η αναγωγή του ανθρώπου σε πόλο της πολιτικής διακυβέρνησης, της κοινωνικής

και οικονομικής οργάνωσης και η πίστη στις έμφυτες δυνατότητές του (νόηση, βούληση) είναι μία αρχαία ελληνική κατάκτηση, που αναπόφευκτα οδηγεί στην πραγμάτωση της ελευθερίας. Ο άνθρωπος πια δε νοείται ως άθυρμα της βούλησης των θεών, εξωανθρώπινων παραγόντων και των φυσικών δυνάμεων, αλλά ως νοήμον, που είναι «φύσει» πολιτικό και κοινωνικό και ικανό να διαμορφώσει μόνο του, τους όρους της κοινωνικής και πολιτικής ζωής του.

Αυτός ο ελληνικός λόγος, που αναγνωρίζει στον άνθρωπο το δικαίωμα να αυτοπροσδιορίζεται, να εκλέγει και να εκλέγεται (έστω και μ' αυτά τα μελανά σημεία που επισημάνθηκαν στη δεύτερη παράγραφο) οδηγεί τον άνθρωπο προς την πραγμάτωση της ελευθερίας. Αυτό το ιδιαίτερο ανθρωπιστικό στοιχείο, ήταν που αναγνώρισε η ευρωπαϊκή αναγέννηση και ο ευρωπαϊκός διαφωτισμός στον ελληνικό λόγο και τον κατέστησε θεμέλιο του σύγχρονου παγκόσμιου πολιτισμού.

- γ) Έχοντας ήδη ορίσει την παιδεία ως εκείνη την κοινωνική διαδικασία, που επιδρά καθοριστικά, στη διαμόρφωση των πνευματικών και ψυχικών δυνατοτήτων του ανθρώπου, υποστηρίζουμε ότι η παιδεία έχει τη δύναμη να εξανθρωπίζει τον άνθρωπο. Το γεγονός ότι ο άνθρωπος φέρθηκε ως τώρα με απύθμενο μίσος και αγριότητα στους ομοίους του, δεν πρέπει να δημιουργεί συναισθήματα ηττοπάθειας και απαισιοδοξίας. Πρέπει πάντοτε να έχουμε υπόψη ότι όντας, στην κορυφή της νοητικής κλίμακας ο άνθρωπος, θα εξανθρωπιστεί και θα κατορθώσει να αλλάξει τις δεδομένες δυσχερείς συνθήκες. Και ο εξανθρωπισμός του περνάει πάντοτε, μέσα από την παιδεία.

Με την εκπαίδευση ο άνθρωπος μπορεί να αποβάλλει ορισμένα αρνητικά στοιχεία που δεν έχει διευκρινιστεί αν είναι έμφυτα ή επίκτητα. Η λειτουργία, αυτή, της παιδείας, συνίσταται στο γεγονός ότι η φύση του ανθρώπου, ιδιαίτερα κατά τη νεανική ηλικία, επιδέχεται ουσιαστικές μετατροπές. Αυτά τα έμφυτα χαρακτηριστικά, που επισημάναμε πιο πριν, η εκπαίδευση τα αναπτύσσει προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Όμως, για την επιτυχία (δηλαδή, τον εξανθρωπισμό), απαραίτητη είναι και η προσωπική συμβολή.

Πάντως, όπως μπορεί να διαπιστωθεί, η κοινωνική αλληλεπίδραση και δυναμική που αναπτύσσεται στις σχολικές αίθουσες (αλλά και γενικά, σε κάθε εκπαιδευτική διαδικασία), εξημερώνει τα ήθη, ευαισθητοποιεί την ψυχή και εξανθρωπίζει τα ήθη. Ο άνθρωπος μέσω της παιδείας, απελευθερώνεται από την άγνοια, τη μοιρολατρία, τις προλήψεις και κάθε είδους «-ισμούς» και αγκυλώσεις, που εξαχρειώνουν τα ήθη και εξισώνουν τον άνθρωπο με τα κατώτερα θηλαστικά.

4η Άσκηση:

- α) Μετά την ανάγνωση του διαλόγου Προμηθεά-Ερμή αναγνώστε ... και διατυπώστε τη δική σας θέση για την αισχυλική ελευθερία και το δυνατότερο λόγο.
- β) Συζητήστε και κάτι ακόμη: Νομίζετε ότι η αισχυλική/Προμηθεϊκή ελευθερία θα μπορούσε να έχει κάποια σημασία για το σημερινό άνθρωπο; Συμφωνείτε π.χ. με την άποψη ότι «είναι ανάγκη η Ευρώπη ... ο άνθρωπος του Αισχύλου είναι το κέντρο του σύμπαντος: ο άνθρωπος ελεύθερος απέναντι στον άνθρωπο, στην ομάδα, στο συμφέρον, στο θεό του, σε όλους εκείνους που εκμαυλίζουν τη ζωή του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 225)

Απάντηση:

- α) Οι θέσεις του Λίβινγκστον είναι ενδιαφέρουσες και παράγονται από τη συγκριτική μελέτη των δύο ιστοριών, του Ιώβ και του Προμηθέα. Σε γενικές γραμμές ως συμπεράσματα της μελέτης του Λίβινγκστον θα μπορούσαμε να σημειώσουμε τα ακόλουθα: η εβραϊκή σκέψη και η ελληνική για τον κόσμο, είναι εντελώς διαφορετικές. Η μία θεωρεί το θείο ως παραπληρωματικό στοιχείο, η άλλη προτάσσει το θεό ως πρωταρχικό στοιχείο της κοινωνικής και πολιτειακής οργάνωσης. Η εβραϊκή σκέψη δε διανοείται να κρίνει το θείο, η ελληνική αντίθετα το υποβάλλει στη διαδικασία του «αγόνα λόγων» και δε διστάζει να καταδικάσει την αδικία και την αυθαιρεσία του. Ο αρχαίος Έλληνας δεν καθορίζεται, πιέζεται ή εξοντώνεται από το θεό, όπως ο σύγχρονός του, κάτοικος του Ισραήλ, απλά τον σέβεται και τον λατρεύει. Τέλος, στην αρχαία Ελλάδα, ανακαλύφθηκαν οι θεοί. Στο Ισραήλ, το θείο ανακάλυψε τον «εκλεκτό λαό» του.

Ως προς τα ήθη των πρωταγωνιστών, ο Δίας και ο Ιεχωβάς ταυτίζονται πλήρως. Είναι σκληροί, εκδικητικοί, ζηλότυποι και πολλές φορές άδικοι. Εκεί που υπάρχει ουσιαστική διαφορά είναι στο ήθος των δύο «αναξιοπαθούντων». Ο Ιώβ, υποφέρει χωρίς να έχει κάνει τίποτε και αποδέχεται με συντριβή ότι είναι αδαής. Ότι δεν μπορεί να συλλάβει «τας οδούς του Κυρίου». Αντίθετα, ο Προμηθέας πάσχει από φιλευσπλαχνία και δε διστάζει να καυτηριάσει τη συμπεριφορά του εκδικητικού θείου. Φθάνει μάλιστα, μέχρι το σημείο να καταραστεί το θεό, στηριζόμενος στο ψυχικό του σθένος και την πεποίθηση ότι η πράξη του ήταν δίκαιη και αρμόζουσα.

Ο Προμηθέας είναι το σύμβολο της αισχυλικής ελευθερίας. Είναι μία ελευθερία που πραγματώνεται στο πολιτικό πεδίο αλλά και στο πεδίο των ιδεών και των αντιλήψεων. Ο Προμηθέας γίνεται το σύμβολο του πάσχοντος ανθρώπου απέναντι σ'

ένα άξενο, επικίνδυνο περιβάλλον, που είναι εμποτισμένο απ' την άγνοια, τις προλήψεις, τη δεισιδαιμονία και το σκοταδισμό. Είναι όμως, και το σύμβολο του ανθρώπου που υψώνει το ανάστημά του απέναντι στην καταπιεστική, άδικη και παράλογη εξουσία. Κι ας είναι ένας μόνο! Δε φοβάται, γιατί το θάρρος του είναι ψυχικό. Το θάρρος του απορρέει από την πεποίθηση ότι έπραξε στο έπακρον, το καθήκον του. Και αυτή την πεποίθηση δεν μπορεί καμία εξουσία να ξεριζώσει.

- β) Στη σημερινή εποχή, όπου το κέρδος έχει καταστεί αυτοσκοπός και οι κοινωνίες του παγκόσμιου πλανητικού χωριού, έχουν αλωθεί από την υπερβολική άνοδο των παραγωγικών δυνατοτήτων και του καταναλωτισμού, η «αισχυλικώς ορισμένη», ελευθερία μπορεί να προβληθεί ως εναλλακτική λύση.

Το συνεχιζόμενο και ολοένα διευρυνόμενο χάσμα, τόσο ανάμεσα στις πλούσιες και τις φτωχές χώρες, όσο και ανάμεσα στους «παρίες» και τους προνομιούχους των ευρωπαϊκών εξελιγμένων κοινωνιών, θέτει προς αμφισβήτηση το ακολουθούμενο μοντέλο ανάπτυξης.

Η αποχαύνωση και η συνεπαγόμενη αλλοτρίωση, που επιτυγχάνεται με την προβολή και την υιοθέτηση υπερκαταναλωτικών προτύπων ζωής, είναι ένα δεύτερο ζήτημα, που κάνει πιο επίκαιρη από ποτέ την προμηθειική στάση ζωής. Ωστόσο, για να πραγματωθεί αυτή η στάση ζωής απαιτείται μία επαναστατική αλλαγή στις συμπεριφορές και στις -επί χρόνια- στερεότυπες αντιλήψεις για τον κόσμο και τον άνθρωπο. Το προμηθειικό πρότυπο ζωής, έρχεται να προτείνει σε μία αδύναμη, αντιπαθητική, κατακερματισμένη και αλλοτριωμένη Ευρώπη, μία εναλλακτική λύση: η πολιτική, η επιστήμη, η γνώση για τον άνθρωπο και το περιβάλλον του, δίχως διακρίσεις και αποκλεισμούς παντοειδούς τύπου.

5η Άσκηση:

Στο απόσπασμα που ακολουθεί έχουμε έναν έντονο διάλογο Αντιγόνης-Κρέοντα. Ο καθείς και τα όπλα του. Συζητήστε, ωστόσο, ποιος είναι ο πειστικότερος λόγος, ο λόγος του Κρέοντα, στον οποίο από φόβο πειθαρχούν όλοι οι Θηβαίοι, ή ο λόγος της Αντιγόνης, κι ας μη βρίσκει φανερούς υποστηρικτές. Ποιος είναι ο Άδικος και ποιος ο Δίκαιος Λόγος. (σελίδα σχολικού βιβλίου 231)

Απάντηση:

Σ' αυτό το κλασικό και πολυσυζητημένο απόσπασμα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας συγκρούεται η παράδοση και τα έθιμα, που εκπροσωπεί η Αντιγόνη, με την κρατική οργάνωση που εκπροσωπεί ο Κρέοντας. Από τα επιχειρήματα των συνομιλητών σε αυτόν τον αγώνα λόγων, διαφαίνεται η υπεροχή των άγραφων κανόνων έναντι των θεσμοθετημένων από τα κρατικά όργανα, γιατί αυτοί οι τελευταίοι, είναι παράλογοι και δε συνάδουν με την παραδεδεγμένη -από την τρέχουσα ηθική- δίκαιη και αρμόζουσα συμπεριφορά. Υπό αυτή την έννοια, ο λόγος του Κρέοντα είναι άδικος, ενώ αυτός της Αντιγόνης, ο δίκαιος γιατί απορρέει από δύναμη πολύ πιο ισχυρή, από την κρατική εξουσία: τη δύναμη της συνήθειας και του ήθους/εθίμου.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ**1η Ερώτηση:**

Να σχολιάσετε σε μία-δύο παραγράφους τη σχέση και την αλληλεπίδραση των άγραφων κανόνων και των νόμων.

Απάντηση:

Σε κάθε ανθρώπινη κοινωνία υπάρχουν οι γραπτοί κανόνες δικαίου που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Παράλληλα, υπάρχουν και άλλοι κανόνες -άγραφοι- οι οποίοι σιωπηρά ρυθμίζουν την καθημερινή συμπεριφορά των ανθρώπων.

Οι άγραφοι κανόνες είναι ιστορικά δημιουργήματα μίας εποχής για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των κοινωνιών και η αξία (όπως και η ισχύς τους) συνίσταται στο γεγονός ότι προέρχονται απ' τη θέληση όλων και αποβλέπουν στην ικανοποίηση όλων. Οι κανόνες αυτοί αποδεικνύουν το επίπεδο ενός λαού, την ιδιοσυγκρασία του, την κοινωνική πρόοδο ή την κοινωνική οπισθοδρόμηση.

Αντίθετα, οι νόμοι δημιουργούνται από συγκεκριμένα νομοθετικά όργανα, μεταβάλλονται και τροποποιούνται εύκολα και η αξία τους είναι περιορισμένη χρονικά, σχετική και όχι απόλυτη, αφού πολλές φορές συνδέονται με ανελαστικά και μη νομιμοποιημένα καθεστώτα.

2η Ερώτηση:

Δώστε τα συνώνυμα των λέξεων: γόμωση, θέωση, αποστεωμένος, θραύω, υπερβατικός, μεγαληγορία.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα που ζητούνται είναι:

γόμωση = γέμισμα (με εκρηκτικά)

θέωση = θεοποίηση (ένωση του θείου με τον άνθρωπο)

αποστεωμένος = αδυνατισμένος, λιπόσαρκος· και μεταφορικά: άκαμπος, συντηρητικός

θραύω = σπάζω, συντριβώ, καταστρέφω

υπερβατικός = νοητικός, διαισθητικός

μεγαληγορία = μεγαλορρημοσύνη, μεγαλαυχία, η χρησιμοποίηση στο λόγο πομπωδών εκφράσεων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3Η

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ

Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός με τις κατακτήσεις και τα επιτεύγματα του, είναι ο πρώτος «ανθρωποκεντρικός» πολιτισμός. Η οντότητα του ανθρώπου βρίσκεται στο κέντρο της τέχνης, της πολιτικής σκέψης, της πολιτειακής οργάνωσης, της ρητορικής και της φιλοσοφίας.

Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός για πρώτη φορά, στον τότε κόσμο άνοιξε το δρόμο για τη δημοκρατία και την ελευθερία, τόσο την πολιτική, όσο και τη νομική. Οι αρχαίοι Έλληνες ήταν οι πρώτοι που δημιούργησαν μία ανθρωποκεντρική θρησκεία, δίνοντας στους θεούς τους ανθρώπινα χαρακτηριστικά, αλλά και συμπληρωματικό/παραπληρωματικό ρόλο.

Στην πραγμάτωση της ελευθερίας, έφθανε ο άνθρωπος, έπειτα από κοπιώδη εσωτερική πορεία και αναζήτηση. Κατακτούσε το πολυτιμότερο αγαθό μόνο τότε, αφού είχε ασκηθεί στην αυτογνωσία και την αυτοκριτική.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Ποιο είναι στο βάθος-βάθος, το θέμα που απασχολεί τον ποιητή; Είναι μόνον Ελληνικό; Είναι και παγκόσμιο; Αν είναι και παγκόσμιο, τότε γιατί ο ποιητής το αντικρίζει τόσο ελληνικά. (σελίδα σχολικού βιβλίου 236)

Απάντηση:

Το θέμα που απασχολεί το συγγραφέα είναι η αγάπη για την ανθρωπιά. Δηλαδή, ο ανθρωπισμός. Πρόκειται για ένα ζήτημα που δεν είναι μόνο ελληνικό, αλλά αντιθέτως, ένα ζήτημα, που θεωρείται, από τα ίδια τα πράγματα, παγκόσμια επιταγή. Κι όμως φαινομενικά, ο ποιητής αντιμετωπίζει το ζήτημα της ανθρωπιάς, στενά εθνικά. Η φαινομενική αυτή στενότητα αναιρείται, όταν σκεφτούμε ότι πρώτος ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός (και άρα, η ελληνική παράδοση), έθεσε τον άνθρωπο στο κέντρο του πολιτικοκοινωνικού γίγνεσθαι. Αναιρείται επίσης, αυτός ο δήθεν «τοπικισμός», όταν σκεφτούμε, ότι ένας Έλληνας ποιητής, βραβεύεται για την ελληνική ποίησή του από τη Σουηδική Ακαδημία το 1963. Είναι δηλαδή, επιβεβλημένο να ειπωθεί αυτή η «εμμονή» και σε σχέση με το σκοπό και τον προορισμό αυτού του λόγου.

2η Άσκηση:

Ποια είναι η θέση του απέναντι στο θέμα και γιατί το διαπλέκει με την επιστήμη και τη λογοτεχνία; (σελίδα σχολικού βιβλίου 236)

Απάντηση:

Όπως είπαμε και προηγουμένως, το θέμα που απασχολεί το συγγραφέα είναι ο ανθρωπισμός. Ο ίδιος πιστεύει ότι στη σύγχρονη εποχή, περισσότερο από ποτέ, είναι αναγκαίο ο επιστήμονας να σκύψει και να αφουγκραστεί τον αρχαίο ελληνικό λόγο που μιλάει για την αγάπη προς τον άνθρωπο και τη δικαιοσύνη.

Ιδιαίτερα τώρα, στην εποχή της τεχνολογικής επανάστασης, όπου η βιομηχανική παραγωγή και η τεχνολογική εξέλιξη αμφισβητεί την πρωτοκαθεδρία του ανθρώπου, πρέπει η ανθρωπότητα να επαναβαπτιστεί στα νάματα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας και να ανακαλύψει εκ νέου, τις αξίες που αυτή εκπροσωπεί.

3η Άσκηση:

Πώς δικαιολογείται ο συσχετισμός του θέματος με την ελληνική παράδοση, την ελληνική γλώσσα, με την αντίληψη που έχει ο Ελληνισμός για τη δικαιοσύνη και τον άνθρωπο, με τον Οιδίποδα και τη Σφίγγα; Σημειώστε ότι ο Οιδίποδας είναι το κατεξοχήν ελεύθερο άτομο. «Παιδί του πέμπτου αιώνα, παιδί του λόγου, λύνει το ένα μετά το άλλο τα προβλήματα του ανθρώπου» με τον ορθό λόγο και όχι με την οιωνοσκοπία (= «γνώμη κυρήσας ουκ απ' οιωνών μαθών»). (σελίδα σχολικού βιβλίου 236)

Απάντηση:

Ο συσχετισμός του Σεφέρη δικαιολογείται με δύο τρόπους. Έναν κοινωνικό/πρακτικό και έναν ιδεολογικό. Ο κοινωνικός/πρακτικός, έχει να κάνει με το γεγονός για το οποίο εκφωνείται ο λόγος (βράβευση του Σεφέρη από τη Σουηδική Ακαδημία). Κατά συνέπεια η σύνδεση της ποίησης με την αρχαία ελληνική παράδοση είναι επιβεβλημένη από τα ίδια τα πράγματα, αφού τα ανθρωπιστικά ιδεώδη της κλασικής Ελλάδας μεταλαμπαδεύτηκαν στη γλώσσα της παγκόσμιας ποίησης.

Ο ιδεολογικός, τώρα, είναι αυτονότος. Υποστηρίχθηκε και στην εισαγωγή, αλλά και στις προηγούμενες ερωτήσεις, ότι η ελληνική παράδοση ως θεματοφύλακας του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού διασώζει εκείνα τα στοιχεία, που τοποθετούν τον άνθρωπο στο κέντρο του κοινωνικοπολιτικού και πολιτισμικού γίνεσθαι. Από μία ευχαριστήρια ομιλία, η οποία κινείται στο δίπολο: ανθρωπισμός-ματεριαλισμός, δεν θα μπορούσε να λείπει η επίκληση στον κατεξοχήν πολιτισμό, δηλαδή τον κλασικό.

4η Άσκηση:

Συζητήστε την κατακλείδα του κειμένου: «Σ' αυτό τον κόσμο, που ολοένα στενεύει, ο καθένας μας χρειάζεται όλους τους άλλους. Πρέπει να αναζητήσουμε τον άνθρωπο όπου και να βρίσκεται.

Όταν, στο δρόμο της Θήβας, ο Οιδίπους συνάντησε τη Σφίγγα, κι αυτή του έθεσε το αίνιγμά της, η απόκρισή του ήταν: ο άνθρωπος. Τούτη η απλή λέξη χάλασε το τέρας. Έχουμε πολλά τέρατα να καταστρέψουμε. Ας συλλογιστούμε την απόκριση του Οιδίποδα».(σελίδα σχολικού βιβλίου 236)

Απάντηση:

Η κατακλείδα του ευχαριστηρίου λόγου του Γιώργου Σεφέρη, είναι απόλυτα ενταγμένη στο πνεύμα και τους στόχους του υπόλοιπου κειμένου. Για το Σεφέρη, ο ανθρωπισμός (η ανακάλυψη του ανθρώπου) είναι το πρώτο βήμα, που καλείται να κάνει η αν-

θρωπότητα αν επιθυμεί να ξορκίσει όλα αυτά τα «τέρατα», που αλλοιώνουν τη φύση και το χαρακτήρα της ανθρώπινης σκέψης και συμπεριφοράς. Η αναζήτηση του «ανθρώπου» πρέπει να γίνει μεθοδικά και συστηματικά. Έτσι όπως δίδαξε ο αρχαίος ελληνικός ορθός λόγος, τον 5ο π.Χ. αιώνα.

Δεν πρόκειται για εύκολη υπόθεση, όμως η κατεύθυνση αυτή, είναι η μοναδική λύση από το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει ο σύγχρονος κόσμος.

5η Άσκηση:

Τι σημαίνει, λοιπόν, για το Σεφέρη και τι για σας η λέξη «άνθρωπος» που και μόνο με την αναφορά της «χάλασε» το τέρας; Από που παίρνει αυτή τη δύναμη ο άνθρωπος και πότε την παίρνει; Γράψτε, ύστερα, από τη συζήτηση, ένα κείμενο κατά την επιθυμία σας και τις σκέψεις σας χωρίς περιορισμούς. (σελίδα σχολικού βιβλίου 236)

Απάντηση:

Τα ανθρωπιστικά διδάγματα της αρχαίας ελληνικής σκέψης που έθεταν τον άνθρωπο ως κέντρο κάθε δραστηριότητας, προκαλούν και στις μέρες μας την ανάπτυξη ενός «γενικότερου ανθρωπισμού» που στοχεύει στην προστασία της βιολογικής και της πνευματικής υπόστασης του ανθρώπου.

Η ειδικότερη αυτή ανάπτυξη του ανθρωπισμού συνδέεται με τη γενικότερη κοινωνικοπολιτική και πολιτισμική κατάσταση του σύγχρονου κόσμου. Αναμφίβολα, η κατάρρευση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και η παγκοσμιοποίηση της νεοφιλελεύθερης οικονομίας εισήγαγε «Καινά Τέρατα» στον «τερατολογικό κατάλογο» που είχε να αντιπαλέψει ο άνθρωπος. Έτσι, δίπλα στις προλήψεις, την άγνοια, τις δεισιδαιμονίες, την αλλοτρίωση από το βιομηχανικό-αστικό περιβάλλον, τις παραδοσιακές (εγγενείς, σχεδόν) φυλετικές και κοινωνικές διακρίσεις και τον αμοραλισμό, προστίθενται τώρα αναβιωμένα πάθη όπως: ο εθνικισμός, ο φασισμός και ο ναζισμός.

Όμως, ο ανθρωπισμός έχει να παλέψει απέναντι και στην ανεργία, την ακραία φτώχεια, την κοινωνία των δύο τρίτων και του αποκλεισμού, της πείνας, των περιφερειακών πολεμικών συγκρούσεων και της αβάσταχτης πενίας των προσφύγων του Τρίτου κόσμου.

Απέναντι σ' όλα αυτά τα προβλήματα, η ανθρωπότητα καλείται να απαντήσει ως νέος Οιδίποδας. Ως παιδί του πολιτισμού της ανοχής και του ορθού λόγου. Και η απάντηση δεν μπορεί να είναι άλλη, απ' τον ανθρωπισμό, την αλληλεγγύη και τη συμπάραση προς τους απόκληρους και τους αναξιοπαθούντες. Η ανθρώπινη εξέλιξη συνεχίστηκε με την τόλμη και το θάρρος. Τόλμη λοιπόν χρειάζεται και αρετή για να εξαφανιστούν από τον πλανήτη τα «τέρατα» που μας κατατρύχουν.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Δώστε τα αντώνυμα των λέξεων: αναβρύζω, μετέωρος, αδιάψευστος.

Απάντηση:

Τα αντώνυμα που ζητούνται είναι:

αναβρύζω = στερεύω, λιγοστεύω

μετέωρος = αποφασισμένος, κατηγορηματικός, ανεπιφύλακτος.

αδιάψευστος = διαψευμένος.

2η Ερώτηση:

Σχολιάστε τη ρήση του Σεφέρη: «Τούτη την ώρα αισθάνομαι πως είμαι ο ίδιος μια αντίφαση [...] θέλησε να τιμήσει τη γλώσσα μου, και να -εκφράζω τώρα τις ευχαριστίες μου σε ξένη γλώσσα. Σας παρακαλώ να μου δώσετε τη συγγνώμη που ζητώ πρώτα-πρώτα από τον εαυτό μου».

Απάντηση:

Πρόκειται για μία ευφυή εισαγωγή ευχαριστηρίου λόγου που προκαταβάλλει ευνοϊκά το ακροατήριο υπέρ του ομιλητή. Ωστόσο, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε και τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το ήθος του ομιλητή, την άποψή του για τα πράγματα και το θεσμό της Σουηδικής Ακαδημίας. Η ευστοχία, όμως, της πιο πάνω φράσης οφείλεται στο σχήμα λόγου που χρησιμοποιεί: «σας παρακαλώ να μου δώσετε τη συγγνώμη που ζητώ πρώτα απ' τον εαυτό μου, επειδή δε χρησιμοποιώ ως μέσο επικοινωνίας τη γλώσσα για την οποία βραβεύτηκα».

Ο χαρακτήρας της ελληνικής γλώσσας, εμφανίζεται στον πρόλογο του έργου του, αλλά θα εμφανιστεί τρεις φορές ακόμα στην πορεία του λόγου. Είναι ευδιάκριτη νομίζουμε, η θέληση του ποιητή να τονίσει αυτή τη γλωσσική ιδιαιτερότητα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4Η

Ο ΑΛΛΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Με τον ανθρωπισμό της προηγούμενης ενότητας φθάσαμε στην προσέγγιση της ετερότητας. Ως μέσο προσέγγισης προτείνεται η παιδεία και ο αλληλοσεβασμός. Ιδιαίτερα ο σεβασμός της ελευθερίας του άλλου (λαού ή ανθρώπου) και η αναγνώριση του δικαιώματος της εκπαίδευσης και της ζωής σ' όλους ανεξαιρέτως τους ανθρώπους.

α) **ανθρωπισμός** ονομάστηκε το κίνημα που αναπύχθηκε στο τέλος του μεσαίωνα και προετοίμασε την Αναγέννηση. Είχε ως σκοπό την ολοκληρωμένη και αρμονική ανάπτυξη των πνευματικών, σωματικών και ηθικών δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ως μέσο για την επίτευξη αυτού του στόχου, προέκρινε την παιδεία και ιδιαίτερα, τα κλασσικά γράμματα.

Σήμερα, με τον όρο «**ανθρωπισμός**» εννοούμε: την αντίληψη πως κέντρο κάθε δραστηριότητας πρέπει να είναι ο άνθρωπος και πως πρέπει να αντιμετωπίζεται ως σταθερή και αταλάντευτη αξία.

β) **Εθνισμός** ονομάζεται το κίνημα που αναζητά κοινά στοιχεία (γλώσσα, θρησκεία, ήθη/έθιμα, τρόπος σκέψης, κοινό ιστορικό παρελθόν) τα οποία τυχόν συνδέουν μεταξύ τους τα άτομα και τα κατατάσσουν σε ευρείες κοινές κοινωνικές ομάδες, τα έθνη. Ως ιδεολογία δεν απειλεί τα γειτονικά έθνη, ούτε διαπνέεται από ρατσιστικές αντιλήψεις.

γ) **Εθνικισμός** ονομάζεται το φαινόμενο, όπου παρατηρείται υπερτονισμός των εθνικών στοιχείων με τρόπο σκόπιμο και ύποπο ώστε να εξυηρητηθούν αλλότρια (και

πολλές φορές αντεθνικά) συμφέροντα – χαρακτηρίζεται από την όξυνση των εθνικών παθών, τη μεγιστοποίηση (μέχρι το σημείο του ρατσισμού) των διαφορών ανάμεσα στις διάφορες εθνότητες και την αποσταθεροποίηση, που ενδέχεται να οδηγήσει σε πολεμικές συγκρούσεις.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Συζητήστε τον ενδοκρατικό και τον καθολικό ανθρωπισμό, όπως προκύπτουν από την εισήγηση που μελετάτε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 242)

Απάντηση:

Ενδοκρατικός ανθρωπισμός ήταν ο ανθρωπισμός που ρύθμιζε ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο τις σχέσεις των ατόμων, που ανήκαν στην ίδια εθνική ομάδα. Και αυτού του είδους ο ανθρωπισμός, αναφέρεται στα ίδια ζητήματα: την αγάπη, την ειλικρίνεια, την τιμότητα και τη δικαιοσύνη. Ωστόσο, αυτά που ο ενδοκρατικός ανθρωπισμός αποδέχεται για τους πολίτες του, τα αρνείται στους πολίτες των άλλων κρατών. Αυτοί συλλήβδην, θεωρούνται εχθροί προς την κοινή εθνότητα, τιποτένιοι, απολίτιστοι, αδιάφοροι, εχθρικοί.

Ο **ενδοκρατικός ανθρωπισμός** κλονίστηκε εκ των έσω, με την ευκαιρία του πολέμου, γιατί όπως αποδείχτηκε ήταν μία επίφαση ανθρωπισμού, αφού οι εντάσεις και ο ανταγωνισμός των κοινωνικών τάξεων μέσα στο ίδιο το έθνος, ήταν πολύ έντονες.

Ως αντίδραση στον ενδοκρατικό ανθρωπισμό, αναπτύχθηκε ο **καθολικός** (οικουμενικός) **ανθρωπισμός**, ο οποίος κλόνισε τον εθνισμό, αλλά και την εθνική ομάδα. Ο **καθολικός ανθρωπισμός** αναγνωρίζει σ' όλους ανεξαιρέτως τους ανθρώπους τα ίδια δικαιώματα. Σύμφωνα πάντοτε με το Δελμούζο, αυτή η τάση γίνεται ολοένα και πιο έντονη απαιτώντας την ορθότερη ενδοκρατική και καθολική ολοκλήρωση.

2η Άσκηση:

Χρησιμοποιήστε μέσα σε φράσεις/προτάσεις/περίόδους λόγου ή και μέσα σε ευρύτερα κείμενα τις λέξεις: εθνικός, εθνικισμός, εθνικιστής/εθνικί-

στρια, εθνικιστικός, εθnikοποίηση, εθnikοαπελευθερωτικός, εθnikοσοσιαλισμός, εθnολογία, εθnογραφία, διεθνήs, διεθnιστής, διεθnισμός. Συμβουλευτείτε, όπου χρειάζεται, λεξικό. (σελίδα σχολικού βιβλίου 243)

Απάντηση:

Οι προτάσεις που ζητούνται είναι οι ακόλουθες:

- Ο **εθnikός** κίνδυνός ήταν άμεσος, αλλά οι ψυχραιμοί χειρισμοί της **εθnikής** κυβέρνησης τον αποσόβησαν.
- Ο **εθnikισμός** είναι μία φθοροποιός και βλαβερή ιδεολογία, που καταστρέφει αυτό που θεωρητικά προστατεύει.
- Οι **εθnikιστές** βουλευτές απείχαν από την ψηφοφορία, κατηγορώντας την κυβέρνηση για ενδοτισμό.
- Ο **εθnikιστικός** πυρετός που κατέλαβε τα κρατικά μορφώματα, που προέκυψαν, έπειτα από την κατάρρευση των καθεστώτων «του υπαρκτού σοσιαλισμού», είναι απότοκος της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης, καθώς και των χρονίων ανταγωνισμών.
- Ο Σαλβατόρ Αλιέντε, προβαίνοντας στην **εθnikοποίηση** των ορυχείων χαλκού της Χιλής, έστρεψε την αμερικανική εξωτερική πολιτική εναντίον του.
- Ο **εθnikοαπελευθερωτικός** αγώνας των Ελλήνων πέτυχε την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.
- Ο **εθnikοσοσιαλισμός** ήταν η ιδεολογία πάνω στην οποία στηρίχθηκε ο Χίτλερ για να καταλάβει την εξουσία στην προπολεμική Γερμανία.
- Η **εθnολογία** είναι ο επιστημονικός κλάδος που μελετά συγκριτικά τη δομή, την εξέλιξη και τις εκδηλώσεις πολιτισμού διαφόρων εθnikών ομάδων.
- Η **εθnογραφία** μελετά την εκδήλωση πολιτιστικών φαινομένων σε διαφόρους λαούς και είναι κλάδος της εθnολογίας.
- Η **διεθνήs** έκθεση Θεσσαλονίκης γίνεται κάθε Σεπτέμβριο στη συμπρωτεύουσα.
- Μισέλ Πάμπλο ήταν γνωστός **διεθnιστής**.
- Με το **διεθnισμό** συσφίγγονται οι διακρατικές σχέσεις.

3η Άσκηση:

Συνόδευσε όσο μπορείς περισσότερα ουσιαστικά με το επίθετο εθnikός.

Παραδείγματα: εθnikές παραδόσεις, εθnikό πένθος, εθnikός δρυμός, εθnikός ύμνος, εθnikή άμυνα, εθnikή οικονομία ... Συνέχισε.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 243)

Απάντηση:

εθνική ομάδα, εθνική προσπάθεια, εθνικός στόχος, εθνικός κίνδυνος, εθνική οδός, εθνικός αερομεταφορέας, Εθνική Τράπεζα, εθνική ασφάλεια, εθνική επιτυχία, εθνική τραγωδία, εθνική γιορτή, εθνικό σπορ, εθνικά προβλήματα κ.α

4η Άσκηση:

Ο τρόπος με τον οποίο διαπαιδαγωγούνται και σήμερα ακόμη οι μαθητές στα σχολεία του κόσμου δεν είναι, κατά τον Δελμούζο, ο ενδεδειγμένος για την προσέγγιση των λαών, και για την πνευματική και την ειρηνική τους συμβίωση. Είναι αρνητικός. Μπορείτε να πείτε γιατί; Αναπτύξτε, εν συνεχεία, σε γραπτό λόγο, με ποιον τρόπο προτείνει ο Δελμούζος να σβήσει αυτός ο αρνητισμός, με ποιον τρόπο, δηλαδή, προτείνει να αλλάξει το αρνητικό κλίμα που επικρατεί στα σχολεία των κρατών· ποια μέτρα οφείλουν να πάρουν οι λαοί, ώστε να δημιουργηθούν στα σχολεία τους οι κατάλληλες προϋποθέσεις για έναν καθολικό ανθρωπισμό. (σελίδα σχολικού βιβλίου 243)

Απάντηση:

Ο επιλεγμένος τρόπος διαπαιδαγώγησης των μαθητών από τα εθνικά κράτη στις μέρες του μεσοπολέμου, δεν ήταν και ο πιο ενδεδειγμένος, έτσι ώστε να απαλειφθούν τα εθνικιστικά πάθη, τα φυλετικά μίσση και να προαχθεί η ειρήνη και η αγάπη μεταξύ των λαών. Για λόγους βιοκοινωνικούς/πρακτικούς, η εθνική εκπαίδευση είχε επιλέξει το «σκολιό μονοπάτι», της κατασκευής στερεοτύπων για τον αλλόδοξο, τον αλλοεθνή, την ετερότητα, «εν γένει». Το επικίνδυνο αυτό μονοπάτι των στερεοτύπων οδηγεί στην περικαρράκωση της κυριαρχούσας εθνότητας και στην υβριστική, σχεδόν, απόρριψη του διαφέροντος. Αυτή ακριβώς η συμπεριφορά, είναι η μήτρα του ρατσισμού, των προκαταλήψεων και φυσικά, του εθνικισμού.

Η στροφή της ενδοκρατικής εθνικής αγωγής προς τα πανανθρώπινα ιδεώδη, της αγάπης, της ειρηνικής συνύπαρξης, της ανοχής, του «ανθρωπισμού» και του σεβασμού προς την ελευθερία του άλλου (ατόμου ή λαού) είναι η λύση που προκρίνεται από το μεγάλο Έλληνα οραματιστή. Ο Δελμούζος δεν ακολουθεί κατεδαφιστική/μηδενιστική κριτική, δεν αρνείται την αναγκαιότητα της εθνικής αγωγής. Απλά, έχοντας υπόψη του, τις εγγενείς αδυναμίες αυτού του εκπαιδευτικού συστήματος, προτείνει τη ριζική αναδιάρθρωσή του, στη βάση του «καθολικού ανθρωπισμού». Και στη βάση του αρχαίου ελληνικού ανθρωπισμού, επομένως. Όμως ο Δελμούζος δε διστάζει να προχωρήσει έ-

να βήμα πιο πέρα. Τα δικαιώματα, λέει ο μεγάλος παιδαγωγός, που αναγνωρίζουμε για τους οικείους μας, πρέπει και οφείλουμε να τα αναγνωρίσουμε και στους άλλους, τους μέχρι πρότινος εχθρούς μας. Μόνο έτσι θα προαχθεί η ειρήνη, μόνο έτσι θα καταφέρουμε να «αγγίξουμε» τον άλλο άνθρωπο.

5η Άσκηση:

Συζητήστε το θέμα εθνισμός και καθολικός ανθρωπισμός. Ποιο νόημα έχουν οι λόγοι του Δελμούζου: «Δεν μπορεί να σταθεί, ούτε να vonθεί καν μύρφωση, και πολύ λιγότερο παιδεία, που να μην έχει εθνικό χρώμα, που να μην είναι εθνική». (σελίδα σχολικού βιβλίου 243)

Απάντηση:

Έχοντας ορίσει ως «εθνισμό» εκείνο το αγνό και πατριωτικό κίνημα που σκοπό έχει την εύρεση εκείνων των κοινών στοιχείων που συνεχουν μία εθνότητα, ένα έθνος, για να τα αναδειξει και να τα χρησιμοποιήσει κατά τη διαδικασία συγκρότησης ενός έθνους, διαπιστώνουμε ότι αυτός, (ο εθνισμός, δηλαδή) δεν έρχεται σε σύγκρουση με τον «καθολικό ανθρωπισμό».

Η κρίση που δημιουργήθηκε ανάμεσα στα δύο κινήματα μετά τη λήξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, οφειλόταν «εν πολλοίς», στην πίεση της Οκτωβριανής Επανάστασης (1917), που αμφισβήτησε τις αστικές δομές του εθνικού κράτους, αλλά και στην εσφαλμένη διαμόρφωση της εθνικής αγωγής και εκπαίδευσης. Πιο απλά, πιστεύτηκε τότε, ότι ο εθνισμός ήταν η αιτία για την «αποστεωμένη» και επικίνδυνη εθνική αγωγή που διαμόρφωσε πωρωμένες συνειδήσεις με ευεραίσθητα εθνικιστικά αντανakλαστικά.

Στην ουσία του όμως, ο «καθολικός ανθρωπισμός» περνάει μέσα από τον εθνισμό, αφού για να προστατευθούν αποτελεσματικά τα «ανθρώπινα δικαιώματα», πρέπει η εθνική αγωγή να είναι προσανατολισμένη προς το σεβασμό της ελευθερίας του άλλου. Και εδώ, εντοπίζεται ο αγνός ρόλος και χαρακτήρας του εθνισμού.

6η Άσκηση:

Ο Δελμούζος κλείνει την εισήγησή του με τα λόγια: «Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να ζήσει και να αναπτύξει ελεύθερα τον εαυτό του και όλοι οι άνθρωποι έχουν το ίδιο δικαίωμα στη ζωή». Πώς βρίσκετε αυτήν τη θέση για την εποχή της; Πέρασαν από τότε εβδομήντα χρόνια· ισχύει σήμερα; Θα είχατε να προτείνετε μιαν άλλη θέση περισσότερο προχωρημένη; Έκαμε βήματα ο άνθρωπος στο χρόνο που πέρασε; Δείτε το θέμα με φόντο τα σημε-

ρινά Βαλκάνια. Προσπαθήστε να καταλάβετε. Συζητήστε. Αιτιολογήστε τις θέσεις σας. Αναλύστε την κατάσταση.

Και κάτι ακόμη. Νομίζετε ότι μπορεί να βοηθήσει τη συζήτησή σας η άποψη του Δελμούζου ότι ο σημαντικότερος παράγοντας, που μπορεί να συντελέσει στη μόρφωση των ατόμων και των λαών με απώτερο σκοπό άτομα και λαοί να πορευτούν προς τον καθολικό ανθρωπισμό, είναι η παιδεία; «Δικό της έργο, θα πει, είναι η ψυχική καλλιέργεια του ανθρώπου, κάτι δηλαδή που δε γίνεται απότομα από τη μια μέρα στην άλλη, αλλά είναι αδιάκοπη προσπάθεια που δε βρίσκει ποτέ τα όριά της. Για την παιδεία βήμα το βήμα θα υψώνεται η ανθρωπότητα, όσο πιο πολύ θα δουλεύεται η ψυχή του ανθρώπου και όσο βαθύτερα θα ποτίζεται με την αγάπη και την καλοσύνη». (σελίδα σχολικού βιβλίου 243)

Απάντηση:

Το ζήτημα του σεβασμού των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και ακολούθως της ειρηνικής συνύπαρξης και του ανθρωπισμού, ως βάσεων των διακρατικών σχέσεων, δεν είναι καινούργιο. Τίθεται για πρώτη φορά μετά τον πρώτο μεγάλο πόλεμο, που αιματοκύλισε την Ευρώπη και άφησε ανεπούλωτα τραύματα στις ψυχές των ανθρώπων. Υπό την πίεση μάλιστα κοινωνικών/εθνικών κινημάτων, που τροφοδοτήθηκαν από τον επαναστατικό ενθουσιασμό που μεταλαμπάδευσε η πρώτη νικηφόρα προλεταριακή επανάσταση (1917, Ρωσία), οι διανοούμενοι, οι πολιτικοί, οι πνευματικοί άνθρωποι αναζήτησαν και πρότειναν τρόπους, προκειμένου να καλυφθεί το έλλειμμα δημοκρατίας, ελευθερίας και αλληλοσεβασμού που ταλάνιζε την ανθρωπότητα.

Ο Δελμούζος, τέκνο αυτό του πολιτικοκοινωνικού γίγνεσθαι, προτείνει την «ανθρωπιστική παιδεία» μέσα στους κόλπους του εθνικού κράτος ως τη λύση για τα χρόνια προβλήματα ανασφάλειας και εθνικισμών που χαρακτήριζαν τις σχέσεις των βαλκανικών κρατών. Βέβαια, η σκέψη του επεκτείνεται και αγκαλιάζει όλη την ανθρωπότητα. Η «ανθρωπιστική παιδεία», με την πίστη της στα πανανθρώπινα ιδανικά και την ευεργετική επίδραση, που μπορεί να ασκήσει στον, υπό διαμόρφωση, ψυχικό και πνευματικό κόσμο των νέων, προβάλλει ως η μοναδική λύση και για τα προβλήματα του σήμερα.

Η Γιουγκοσλαβική κρίση, η αναβίωση των εθνικισμών, ο σχηματισμός τεχνητών κρατών/προτεκτοράτων στα Βαλκάνια του 21ου αιώνα, δεν απέχουν πολύ από το χθες, καθιστώντας το λόγο του Δελμούζου πιο επίκαιρο από ποτέ. Ήλθε ο καιρός πιστεύουμε, που εδώ στα Βαλκάνια, οι λαοί οφείλουν να εγκαταλείψουν τις «αγκυλώσεις» του χθες και να ανακαλύψουν, σεβόμενοι, ο ένας την ύπαρξη του άλλου, τα κοινά στοιχεία που τους ενώνουν: τον τόπο, την ιστορική μοίρα, τις παραδόσεις, τις γλώσσες, τα έθιμα και τις μουσικές.

Και φυσικά, αυτή η κατανόηση, αυτός ο αλληλοσεβασμός, πρέπει να περάσει μέσα από τη θαυματουργή δύναμη της παιδείας. Γιατί μόνο ο καλλιεργημένος άνθρωπος, εκείνος που έχει ασπαστεί τις αλήθειες της ανθρωπιστικής παιδείας, είναι έτοιμος να αναγνωρίσει στον άλλον άνθρωπο, τον εαυτό του.

7η Άσκηση:

Παρουσιάστε συνοπτικά σε συνεχή λόγο: ποιο είναι το πρόβλημα που θέτει ο εισηγητής με την εισήγησή του, πια λύση προτείνει, πώς μεθοδεύει αυτήν την λύση και ποια επιχειρήματα επικαλείται. Ποια είναι η δική σας θέση απέναντι στο πρόβλημα και απέναντι στη θέση του εισηγητή: συμφωνείτε μαζί του; Διαφοροποιείτε; Διαφωνείτε; Σε κάθε περίπτωση αιτιολογήστε τη θέση σας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 244)

Απάντηση:

Μετά τη λήξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου το θέμα της Ειρηνικής συνύπαρξης των λαών τέθηκε από διανοούμενους, πολιτικούς και απλούς ανθρώπους. Ως αιτία για την ανασφάλεια του παρελθόντος, που οδήγησε στη φρίκη του πολέμου, θεωρήθηκε η μονόπλευρη και περιχαρακωμένη εθνική αγωγή, η οποία «κατασκεύαζε» εχθρούς, προκειμένου να καλύψει τις βιολογικές ανάγκες ύπαρξης του έθνους. Αυτή η αντίληψη όμως, οδήγησε στην έξαρση των εθνικών παθών και το μίσος.

Σαν αντιστάθμισμα της θλιβερής αυτής κατάστασης, προτάθηκε ο καθολικός ανθρωπισμός (σεβασμός των δικαιωμάτων του άλλου, λαού ή ανθρώπου), που πραγματώνεται μέσω της ανθρωπιστικής παιδείας στα πλαίσια του εθνικού κράτους. Δεν εγκαταλείπεται η εθνική αγωγή, απλά αναδιοργανώνεται στη βάση του ανθρωπισμού, της ειρήνης και του αλληλοσεβασμού.

Η λύση, που προτείνεται από το Δελμούζο, είναι σήμερα, πιο επίκαιρη από ποτέ. Στην εποχή της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και του μαζικού πολιτισμού, όπου υπερκρατικά μορφώματα δείχνουν ότι καταργούν στην πράξη τις δομές των εθνικών κρατών, η παιδεία θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο, στη διαμόρφωση χαρακτήρων εμπνεομένων από τα ανθρωπιστικά ιδεώδη και τον αλληλοσεβασμό. Ιδιαίτερα, στην περιοχή μας, που ο χρόνος δείχνει να έχει σταματήσει στις αρχές του 20ου αιώνα, η κατασίγαση των εντόνων εθνικών παθών και η προσέγγιση του ετερόδοξου και αλλοεθνούς βαλκανίου γείτονα μας, περνάει από τη δημοκρατική, ελεύθερη και ανθρωπιστική παιδεία, η οποία θα μεταλαμπαδεύσει στις ψυχές των νέων την αγάπη προς το συνάνθρωπο (ανεξαρτίτως έθνους) και την πίστη προς την ειρήνη.

8η Άσκηση:

Παρουσιάστε συνοπτικά και σε συνεχή λόγο τις θέσεις, τη συλλογιστική και τις προτάσεις του Δελμούζου, που θα βοηθήσουν την προσέγγιση των σχολείων και των λαών της γης. (σελίδα σχολικού βιβλίου 244)

Απάντηση:

Ο Δελμούζος υποστηρίζει ότι η παιδεία δεν πρέπει να κρατήσει την «εθνική μόρφωση» με το περιεχόμενο που είχε πριν το πόλεμο, αλλά ούτε και να καταργηθεί, όπως επιθυμούν οι επικριτές της. Ο άνθρωπος γεννιέται σε μία εθνοτική ομάδα και δεν μπορεί να ξεριζώσει την υπηκοότητά του. Ακόμα κι αν δεν πήγαινε σχολείο, την εθνική αγωγή θα τη λάμβανε από το συγχρωτισμό και την επαφή με τους ομοεθνείς του.

Κατά το Δελμούζο η εθνική αγωγή οφείλει να αλλάξει χαρακτήρα. Έχει την υποχρέωση να «πλάτνει» και να «βαθύνει» το περιεχόμενό της. Πρέπει να εμπλουτιστεί με το ιδεώδη του καθολικού ανθρωπισμού. Η σωστή εθνική μόρφωση δεν αγωνίζεται μόνο για την εσωτερική ανάπτυξη του έθνους. Αντίθετα, «βάζει ένα πετράδι στον κοινό σκοπό όλων». Σ' αυτή την αλλαγή της εθνικής αγωγής, σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσει η παιδεία. Με την ψυχική καλλιέργεια που επιτυγχάνει η «ανθρωπιστική παιδεία», «βήμα το βήμα θα υψώνεται η ανθρωπότητα». Γι' αυτό το σκοπό, όμως, πρέπει να αλλάξει το περιεχόμενο των ιστορικοφιλολογικών μαθημάτων. Στη μέση παιδεία εκτός από τη μελέτη του εθνικού πολιτισμού, πρέπει οι μαθητές να αποκτούν γνώσεις για τους νεότερους πολιτισμούς άλλων λαών (μεταφράσεις λογοτεχνημάτων λ.κ.). Τα εκπαιδευτικά συνέδρια, τέλος, και οι επισκέψεις φοιτητών και εκπαιδευτικών στα γειτονικά κράτη, θα συμβάλλουν προς αυτήν την κατεύθυνση.

9η Άσκηση:

Αναζητήστε και παρουσιάστε την αποδεικτική διαδικασία του κειμένου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 244)

Απάντηση:

Η αποδεικτική διαδικασία του κειμένου/εισήγηση, κατά παράγραφο είναι:

Πρώτη παράγραφος: Η μεταρρύθμιση στη σχολική διδασκαλία είναι απαραίτητη. Όπως είναι απαραίτητη και στο σύνολο της σχολικής εκπαίδευσης, γιατί αντιμάχεται την «καθολική ανάγκη των λαών για συνεννόηση και συνεργασία»

Δεύτερη παράγραφος: Ο ανθρωπισμός που καλλιεργούνταν έως τώρα από την «εθνική αγωγή» ήταν αντιφατικός. Αρνιόταν στους άλλους (την ετερότητα), αυτά που ζη-

τούσε να γίνουν απ' τους μαθητές. Ο ενδοκρατικός ανθρωπισμός στηριζόταν σ' ένα φαύλο σύστημα κατασκευής «εχθρών» του έθνους.

Τρίτη παράγραφος: Το αποτέλεσμα αυτής της αντίφασης φάνηκε με την τραγωδία του πολέμου. Ωστόσο, ο ενδοκρατικός ανθρωπισμός κλονίστηκε και από δύο γεγονότα: α) από τον ανταγωνισμό των κοινωνικών τάξεων στους κόλπους των εθνικών κρατών και β) από τον καθολικό ανθρωπισμό, που προκρίνεται τώρα, ως λύση.

Τέταρτη παράγραφος: Η εθνική αγωγή δεν μπορεί να καταργηθεί, όπως ζητούν οι επικριτές της, γιατί στηρίζεται στον εθνισμό. Και ο εθνισμός δεν είναι αυθαίρετο δημιούργημα, αλλά η πραγματικότητα. Κάθε άτομο «απίτη στιγμή που γεννιέται και μεγαλώνει σε ορισμένη εθνική ομάδα, μορφώνεται εθνικά και χωρίς το σχολείο».

Πέμπτη παράγραφος: Η εθνική αγωγή πρέπει να εμποτιστεί με το πνεύμα του ανθρωπισμού. Αυτή είναι η μόνη λύση απέναντι στα εθνικιστικά πάθη. «Οι άλλες ομάδες, δεν πρέπει να είναι αδιάφορες ή εχθρικές, παρά συνεργάτες που αγωνίζονται για τον ίδιο σκοπό».

Έκτη παράγραφος. Η αποστολή της παιδείας είναι δύσκολη, αλλά μόνο αυτή μπορεί να εξυπηρετήσει το σκοπό του ανθρωπισμού, γιατί εισχωρεί στην ανθρώπινη ψυχή και την καλλιεργεί. Με την επίμονη και αδιάκοπη προσπάθεια της παιδείας, θα ποτιστεί η ψυχή του ανθρώπου με αγάπη και καλοσύνη.

Έβδομη - Όγδοη παράγραφος: Η αλλαγή των χειριδίων των ιστορικοφιλολογικών μαθημάτων, οι εκπαιδευτικές ανταλλαγές και η γνωριμία του πολιτισμού των άλλων λαών, θα συμβάλλει προς την κατεύθυνση του ανθρωπισμού και της ειρηνικής συνύπαρξης.

10η Άσκηση:

Υπογραμμίστε και αναλύστε τις ειδικές λέξεις με τις οποίες πλέκεται ο εννοιολογικός ιστός του κειμένου: εθνισμός, ανθρωπισμός, εθνική αγωγή ... Συνεχίστε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 244)

Απάντηση:

Οι ειδικές λέξεις που ζητούνται είναι:

- α) «εθνική μόρφωση». Το πνεύμα που επικρατούσε στα Βαλκανικά κράτη (αλλά και στα υπόλοιπα κράτη) μέχρι τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, όχι μόνο στο σχολείο, αλλά και σε ολόκληρη την κοινωνία, θρεμμένο από ιστορικές, πολιτιστικές και άλλες συνθήκες.
- β) «ενδοκρατικός ανθρωπισμός»: Ο ανθρωπισμός που περιοριζόταν μέσα στα κρατικά όρια.

- γ) «εθνική αγωγή»: Ο εθνικός χαρακτήρας της παιδείας κάθε κράτους.
- δ) «καθολικός ανθρωπισμός»: η συστηματική καλλιέργεια των αγαθών του πολιτισμού. Η αναγνώριση των δικαιωμάτων, που απολαμβάνουμε εμείς, και στους άλλους (λαούς ή ανθρώπους).
- ε) «διεθνική μορφή»: η μορφή που πρέπει να λάβει η εθνική αγωγή σε όλα τα κράτη.

11η Άσκηση:

**Αναζητήστε το δομικό διάγραμμα της εισήγησης.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 244)**

Απάντηση:

Το δομικό διάγραμμα της εισήγησης μπορεί να δοθεί συνοπτικά ως εξής:

- α) Πρόλογος - Εισαγωγή: παράγραφος 1. Ο συγγραφέας αναφέρεται στο πρόβλημα που θα τον απασχολήσει: η ανάγκη μεταρρύθμισης της σχολικής εκπαίδευσης και της εθνικής αγωγής.
- β) Ιστορική αναδρομή - Χαρακτηριστικά της σημερινής σχολικής εκπαίδευσης και εθνικής αγωγής - αιτίες κλονισμού της παρούσας εθνικής αγωγής: παράγραφοι 2 και 3. Ο διάχυτος εθνικιστικός χαρακτήρας της εθνικής αγωγής οδήγησε στην τραγωδία του Πολέμου.
- γ) Η ανάγκη ύπαρξης εθνικής μόρφωσης και εθνικής παιδείας: παράγραφος 4. Κάθε άνθρωπος φέρει ανεξίτηλη τη σφραγίδα του έθνους του.
- δ) Η ανάγκη μεταρρύθμισης της εθνικής αγωγής: παράγραφος 5. Ο ανθρωπισμός πρέπει να είναι ο γνώμονας κάθε μεταρρύθμισης στην εθνική αγωγή. Μόνο με τον ανθρωπισμό μπορεί να προαχθεί η ειρήνη και η αγάπη ανάμεσα στους λαούς.
- ε) Ο ρόλος της παιδείας - αναγκαίες αλλαγές: παράγραφοι 6 και 7. Με την ευεργετική επίδραση της παιδείας, αργά αλλά σταθερά, η ψυχή των νέων θα ποπιστεί με την αγάπη και την καλοσύνη για τον «άλλο άνθρωπο». Οι αλλαγές (πρακτικές) στο περιεχόμενο των ιστορικοφιλολογικών μαθημάτων, θα συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση.
- στ) Επίλογος: παράγραφος 8. Το αίτημα αλλαγής του χαρακτήρα της εθνικής αγωγής είναι παγκόσμιο και στηρίζεται στη συνείδηση: «πως ο κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να ζήσει και ν' αναπτύξει ελεύθερα τον εαυτό του και πως όλοι οι άνθρωποι έχουν το ίδιο δικαίωμα στη ζωή».

12η Άσκηση:

Αναζητήστε και αξιολογήστε πέντε διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις που διαρθρώνουν πέντε συνεχόμενες παραγράφους.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 244)

Απάντηση:

Οι διαρθρωτικές λέξεις που σταχυολογήσαμε είναι οι ακόλουθες: «όπως είπα» (αρχή 2ης παραγράφου), «Τέτοιος κλονισμός» (αρχή 4ης παραγράφου), «έτσι περιεχόμενο ...» (αρχή 5ης παραγράφου), «Έτσι» (αρχή 6ης παραγράφου), «Σύμφωνα» (αρχή 7ης παραγράφου).

Στην τρίτη παράγραφο, με τη φράση «όπως είπα», κάνει αναφορά ο συγγραφέας, στις αμέσως προηγούμενες σκέψεις του. Στην τέταρτη παράγραφο, με την επανάληψη της λέξης «κλονισμός», αναφέρεται στον πυρήνα της αμέσως προηγούμενης παραγράφου. Στην πέμπτη και έκτη παράγραφο, με τη λέξη: έτσι (επίρρημα τροπικό), δηλώνεται ο τρόπος με τον οποίο θα επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Τέλος, στην έβδομη παράγραφο, η λέξη: σύμφωνα (επίρρημα τροπικό), δηλώνει με τι τρόπο θα γίνουν τα παρακάτω.

13η Άσκηση:

Συζητήστε διεξοδικά αν η εισήγηση αυτή του Δελμούζου θα μπορούσε να έχει θέση, αν δηλαδή θα είχε ενδιαφέρον, σε μία σημερινή Βαλκανική Διάσκεψη. Εξετάστε δηλαδή αν τα σημερινά πολιτικά, πολιτιστικά, εκπαιδευτικά κτλ. δεδομένα την καθιστούν αναγκαία και επίκαιρη. (σελίδα σχολικού βιβλίου 244)

Απάντηση:

Είναι συγκλονιστικό, όσο και θλιβερό να διαπιστώνεις ότι εβδομήντα χρόνια, μετά την εκφώνηση αυτής της εισήγησης, ελάχιστα, έχουν αλλάξει. Και ας πέρασε η λαίλαπα του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου και ο εφιάλτης του «Ψυχρού Πολέμου». Παλαιά κακοθαμμένα πάθη, φυλετικό μίσος, ανασφάλεια, επεκτατικές βλέψεις, μεγαλοϊδεατισμός, πόλεμοι και προσφυγιά, χαρακτηρίζουν τα Βαλκάνια του σήμερα.

Με τις υποδομές τους κατεστραμμένες από τις εμφύλιες συγκρούσεις και την κακή διακυβέρνηση, οι περισσότερες Βαλκανικές χώρες προσπαθούν να σταθούν στα πόδια τους. Και το τίμημα αυτής της προσπάθειας; Η ακραία φτώχεια, η μείωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, η ανεργία και η μετανάστευση. Σε αυτό το θόλο και επικίνδυνο το-

πίο, η έκκληση του Δελμούζου, για καλλιέργεια ανθρωπιστικής παιδείας προβάλλει επιτακτικότερη από ποτέ. Μπορεί να πέρασαν δέκα χρόνια από τις φρικωδίες στη Βοσνία και την Κροατία, όμως οι μνήμες είναι νωπές ακόμα.

Η προσέγγιση του «άλλου ανθρώπου» δεν πρέπει να καταστεί σκόπελος απροσπέλαστος. Η νίκη του ανθρώπου είναι η πνευματική νίκη. Είναι η νίκη της νόησης και της ψυχής επάνω στα εξαχρειωμένα ήθη και τα πρωτόγονα ένστικτα. Ας το σκεφτούμε όλοι μας! Η ανθρωπιστική παιδεία είναι το στοίχημα του κάθε ανθρώπου για την πρόοδο και την ευημερία. Η αλληλοεξόντωση και ο «καννιβαλισμός», μάλλον έβλαψαν την ανθρωπότητα παρά την ωφέλησαν. (Για περισσότερα βλ. εδώ, απάντηση στην άσκηση 4 και 6).

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Τι είναι ο διεθνισμός; Πώς συνδέεται με τον εθνισμό;

Απάντηση:

Διεθνισμός είναι η θεωρία, σύμφωνα με την οποία, οι σχέσεις μεταξύ των λαών πρέπει να συσφίγγονται, παραμερίζοντας τα επιμέρους και ανούσια «εθνικά» συμφέροντα. Η πραγμάτωση του διεθνισμού απαιτεί πνευματική ωριμότητα των πολιτών, ανθρωπιστικά ιδεώδη, αλληλοσεβασμό και πίστη στο ότι ο «άλλος», ο διαφορετικός δεν αποτελεί απειλή.

Επιμέρους εκφάνσεις του διεθνισμού ήταν οι Σοσιαλιστικές διεθνείς, η Τρίτη Διεθνής και η Τέταρτη Διεθνής του παρελθόντος. Στην ουσία, ο διεθνισμός δε συγκρούεται με τον εθνισμό γιατί, ο πρώτος δεν απειλεί ούτε την εθνική ακεραιότητα, ούτε την εθνική συνείδηση. Ο **διεθνιστής**, εξακολουθεί και είναι πατριώτης, αλλά απλά αρνείται να ασπαστεί τους κάθε λογής «-ισμούς», που επιβάλλουν ενίοτε, οι κρατούντες ή οι κοινωνικές ελίτ των κρατών, για να εξυπηρετούν τα οικονομικά τους συμφέροντα.

2η Ερώτηση:

Να δώσετε τα αντώνυμα των πιο κάτω λέξεων: εθνικισμός, αυθύπαρκτος, ενδοκρατικός.

Απάντηση:

Τα αντώνυμα που ζητούνται είναι:

εθνικισμός = πατριωτισμός, εθνισμός.

αυθύπαρκτος = εξαρτημένος, ετερόνομος.

ενδοκρατικός = παγκόσμιος, οικουμενικός, διεθνής.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5Η

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Ολοκληρωτισμός είναι η μορφή διακυβέρνησης που θεωρητικά δεν επιτρέπει καμία ατομική ελευθερία και που επιδιώκει να υποτάξει όλες τις πλευρές της ζωής του ατόμου στην εξουσία της κυβέρνησης. Υπό αυτή την έννοια, το ζήτημα της «εθνικής αγωγής» μετατρέπεται σε μηχανισμό μαζικής προπαγάνδας του καθεστώτος.

Τα αναγνωστικά του δημοτικού (γιατί η προπαγάνδα ξεκινάει με τα πρώτα γράμματα) είναι εμποτισμένα από το πνεύμα του ολοκληρωτισμού. Όλα τα στοιχεία τους (γλώσσα, περιεχόμενο, ύφος, έκφραση) κατατείνουν προς το σκοπό του ολοκληρωτικού κράτους, που δεν είναι άλλος από τη διατήρηση της στυγνής και καταπιεστικής εξουσίας του δικτάτορα και την προσωπολατρία.

Ιδιαίτερα, έντονη είναι η προσπάθεια των ολοκληρωτικών κρατών να αντικαταστήσουν παλαιούς κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς με άλλους, δικούς τους. Οι πολίτες (ειδικά, οι νέοι) παροτρύνονται να λαμβάνουν μέρος σε νέες οργανώσεις (τύπου: Χιπλερική Νεολαία, Ε.Ο.Ν. κ.α.), σε γιορτές προς τιμή του καθεστώτος και του «ηγέτη». Αργότερα, επιβάλλεται αυτή η συμμετοχή.

Το ενδιαφέρον για την «πλήση εγκεφάλου» των νέων (παιδιών και εφήβων) των ολοκληρωτικών καθεστώτων είναι γνωστό και καταδικαστέο. Καταδικαστέο γιατί αποτελεί την αίσχιστη μορφή καταπίεσης των δικαιωμάτων του παιδιού στην εκπαίδευση, τη ζωή και τη γνώση.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Συγκρίνετε τα κείμενα I («4η Αυγούστου») και II («Τα Τύρανα γιορτάζουν») ως προς το περιεχόμενο και τη γλώσσα τους και αναζητήστε τους στόχους τους, τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Ειδικότερα στα κείμενα αυτά συζητήστε:

- τι νομίζετε ότι επιδιώκουν οι δικτατορίες με τις εορταστικές εκδηλώσεις τις οποίες, όπως έχει παρατηρηθεί, οργανώνουν συχνά· ιδιαίτερα δείτε:
- την επίδραση που μπορούν αυτές να ασκήσουν στις παιδικές ψυχές·
- πόσο φανταχτερό και πόσο αγνό προβάλλει το εορταστικό σκηνικό τους, και δοκιμάστε να σύρετε την αυλαία, για να δείτε τι κρύβεται πίσω από αυτό και κάτω από τα αθώα λόγια γονέων και παιδιών·
- με πόση ευκολία η δικτατορία παραμερίζει την παιδεία και εισβάλλει στο σχολείο, για να χρησιμοποιήσει χωρίς δισταγμό τον νέο άνθρωπο. Σταθείτε ιδιαίτερα στα σημεία:
- «Ήρθε ένας αρχηγός, ο Μεταξάς, και είπε: Έξω ... πραγματικά Ελληνόπουλα» του κειμένου I, και
- «ΚΟΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ... Εγώ σε αγαπώ πολύ» του κειμένου IV. Δείτε ακόμη:
- την προβολή του δικτάτορα και τον αφανισμό όλων των άλλων·
- την ιδιαίτερη σχέση που επιδιώκουν οι δικτατορίες να δημιουργήσουν ανάμεσα στο δικτάτορα και τους νέους·
- τον αυθαίρετο τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται το παρελθόν της Χώρας, για να υπηρετήσει τη νέα κατάσταση. (σελίδα σχολικού βιβλίου 245)

Απάντηση:

Στυγνές και ανελαστικές, είναι οι συνθήκες ζωής, στα δικτατορικά καθεστώτα, δημιουργούν στους πολίτες, εκείνα τα συναισθήματα και εκείνη την ψυχολογική κατάσταση, που εκμεταλλεύονται οι «γιορτές», οι «παρελάσεις» και οι -κάθε είδους- νόθες εορταστικές εκδηλώσεις. Κοινή αφετηρία, αλλά και κοινός αποδέκτης αυτών των «γιορ-

τών» είναι το καθεστώς. Το καθεστώς επιθυμεί, οι πολίτες του, να δείχνουν «ευτυχείς» και το απαιτεί, οργανώνοντας «εορταστικές εκδηλώσεις», που στηρίζονται στον εντυπωσιασμό, την κενολογία, το «κίτς» και τα υποκατάστατα.

Είναι λογικό (και αυτό το διαπιστώνουμε και στα δύο κείμενα), η μεγαλύτερη επίδραση, να ασκείται στα μικρά παιδιά. Αδιαμόρφωτος, καθώς είναι, ο ψυχικός τους κόσμος, είναι τα πρώτα θύματα του νοπηικού και ψυχικού εξανδραποδισμού που υφίσταται ο πολίτης των δικτατοριών. Τα ολοκληρωτικά καθεστώτα ενδιαφέρονται κυρίως για τη λαϊκή υποστήριξη, με σχεδιασμό που στηρίζεται στο «βάθος χρόνου». Γι' αυτό το σκοπό επενδύουν στις νεότερες ηλικίες. Στη σύγχρονη εποχή, με την εκπληκτική πρόοδο της τεχνικής και της τεχνολογίας, το ολοκληρωτικό καθεστώς διαθέτει μοναδική υπερποπλία. Τύπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση όλα βρίσκονται στην υπηρεσία του καθεστώτος και της προπαγάνδας του. Τα ιστορικά παραδείγματα νεολαιών που χρησιμοποιήθηκαν ως «πραϊωριανοί» των δικτατοριών είναι πολλά (χιτλερική νεολαία, φασιστική νεολαία κ.α.).

Στην ουσία, δεν υπάρχει κανένας σεβασμός για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού. Αντίθετα, οι αξίες της παιδαγωγικής επιστήμης, της παιδικής ψυχολογίας, ποδοπατούνται για να δημιουργηθεί μία νέα γενιά ανθρώπων, που θα υπηρετεί πιστά το δικτάτορα και το καθεστώς. Με τη βίαιη στρατολόγηση παιδιών στις νεολαίες, τα καθεστώτα, ελπίζουν ότι θα μειωθεί ο πλουραλισμός στην έκφραση, ο ατομικισμός, η πολυμορφία στην έκφραση και θα αντικατασταθεί από μία μαζική ομοιομορφία, που είναι απαραίτητη για τη συντήρηση της εξουσίας.

Με τη «παλλαϊκή» συμμετοχή, που στην αρχή ευνοείται και μετά «επιβάλλεται», στις συγκεκριμένες γιορτές, οργανώσεις, παρελάσεις και εκδηλώσεις, επιτυγχάνεται ο υπερτονισμός του λαϊκού ερείσματος του δικτάτορα. Επιτυγχάνεται, επίσης, ο υπερτονισμός του προσώπου του, που οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην προσωπολατρία. Δεκάδες αφίσες, διαφημιστικά έντυπα, καταχωρήσεις, φωτογραφίες, πλακάτ και αεροπανώ, χρησιμοποιούνται για να προβάλλουν το πρόσωπο του δικτάτορα στη χώρα, στους επισκέπτες και τους ίδιους τους πολίτες.

Ο λόγος του δικτάτορα προκρίνει έναν ειδικό στόχο (εκβιομηχάνιση, επέκταση εδαφών κ.α.) για να παραπλανήσει και να αποπροσανατολίσει. Στην εκπλήρωση αυτού του ειδικού στόχου συμπλέκεται ο εθνικισμός, ρατσισμός και οι προκαταλήψεις που δηλητηριάζουν τη ζωή των πολιτών. Δραματικά, η αναπόφευκτη συνέπεια, θα είναι ο Πόλεμος.

2η Άσκηση:

Παράλληλίστε τα κείμενα III («Η πεδιάδα των Σερρών») και IV («Ο κάμπος της Δρόπολης») και σχολιάστε τα:

- **ποιοι είναι οι πομποί τους, οι αποδέκτες τους, οι επιδιωκόμενοι σκοποί τους και πώς τους πραγματοποιούν.**
- **αναλύστε τα δομικά τους διαγράμματα. Παρατηρήστε π.χ. τους δύο βασικούς σπονδύλους του κειμένου III οι οποίοι αρθρώνονται στον άξονα του χρόνου (τότε ... τώρα ... κατακλείδα) και ζητήστε τα ανάλογα δομικά στοιχεία στο κείμενο IV (τότε ... τώρα ... κατακλείδα).**
- **παρατηρήστε πάλι τα περιεχόμενα, τις γλωσσικές ποικιλίες και τα δομικά διαγράμματα των δύο κειμένων και εξηγήστε που μπορούν να οφείλονται οι εντυπωσιακές ομοιότητές τους. (σελίδα σχολικού βιβλίου 247)**

Απάντηση:

Τα κείμενα III και IV, προέρχονται απ' το μηχανισμό προπαγάνδας δύο αντιθέτων ιδεολογικά, αλλά όμοιων πρακτικά, δικτατοριών. Οι συντάκτες των κειμένων, με έμμεσο τρόπο εκθειάζουν τα έργα της δικτατορικής διακυβέρνησης και παρουσιάζουν το λαό να επικροτεί το όραμα, την παρουσία και τους ειδικούς στόχους του καθεστώτος, που δεν είναι άλλοι από την «εξυπηρέτηση του λαού».

Η έμμεση προπαγάνδα δε φείδεται της ψυχής των μαθητών, αλλά ούτε και το σκοπό του σχολείου, που φυσικά δεν είναι ο «εκθειασμός του κυβερνητικού έργου». Η εκπληκτική ομοιότητα των δύο κειμένων οφείλεται στον κοινό παρονομαστή τους, που είναι ο αποπροσανατολισμός της κοινής γνώμης και ο έλεγχος της σκέψης των μικρών παιδιών.

Οι δύο βασικοί σπόνδυλοι των κειμένων είναι: για το κείμενο III, «Τι ήτο άλλοτε» και «ο κάμπος ήλλαξεν όψιν ... δια να ανοιξη μία νέα περίοδος ευτυχίας, χαράς και προόδου».

Για το κείμενο IV, «Πριν και τούτος» και «Τώρα ο κάμπος ποτίζεται ... Όλα τα καλά τους τα έφερε το Κόμμα μας».

3η Άσκηση:

Ο Ύμνος της Εθνικής Νεολαίας, σ. 250, είναι ο Ύμνος της Εθνικής Οργάνωσης Νέων, της γνωστής με τα αρχικά Ε.Ο.Ν., στην οποία η δικτατορία της 4ης Αυγούστου είχε οργανώσει τους νέους της Χώρας. Μελετήστε τον προσεκτικά και αναζητήστε τα στοιχεία του περιεχομένου και της γλώσσας

που τον συνθέτουν. Αν τον συνθέτουν. Γιατί κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι η ασυναρτησία και η κενότητα, τις οποίες προσπαθεί ο «συνθέτης» του να καλύψει με λέξεις ηχηρές: πατρίδα τρανή κι ιστορική, εθνική αυγή, ο μεγάλος Κυβερνήτης κτλ. Συνεχίστε την αναζήτηση των ηχηρών γλωσσικών στοιχείων. Από άποψη περιεχομένου, πάλι, αντικρύζουμε, με την πρώτη ματιά, ένα κείμενο που κραυγάζει, που μεταβάλλει σε φωνές, πολύτιμες και σεβαστές αξίες: πατρίδα, Ελλάδα κτλ. Συνεχίστε.... (σελίδα σχολικού βιβλίου 249)

Απάντηση:

Τα ηχηρά γλωσσικά στοιχεία είναι: πατρίδα τρανή κι ιστορική, εθνική αυγή, ο μεγάλος κυβερνήτης, ολόθερμη ψυχή, ελληνική καρδιά, μεγάλος βασιλιάς, η δόξα η παλιά, περήφανα-γενναία παιδιά.

Οι αξίες που φθείρονται είναι: Ελπίδα, νεολαία, η δόξα η παλιά. [Βλ. περισσότερα στην απάντηση της άσκησης 5].

4η Άσκηση:

Σχολιάστε το «ποίημα» VI. Προσέξτε την κατακλείδα του πόσο ασεβεί προς την Παιδεία και προς το παιδί, το οποίο προβάλλεται υποδειγματικά ντυμένο και χτενισμένο να χαιρετάει ευτυχισμένο, τη ζωή, τη φύση, το κόμμα και τον δικτάτορα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 250)

Απάντηση:

Στο εξεταζόμενο ποίημα αλγεινή εντύπωση προκαλεί ο συσχετισμός ενός φυσικού γεγονότος (ανατολή καινούργιας ανοιξιάτικης ημέρας) με το καθεστώς και τον εκφραστή του καθεστώτος. Ο μαθητής αναγκάζεται να δεχτεί ως δεδομένο, ότι όπως το κορπισάκι στην εικόνα, οφείλει τη χαρά του και την αναγέννηση της φύσης στο «κόμμα» και τον «Ενβέρ».

Είναι τόσο «χονδροειδής» η προπαγάνδα, η οποία προσπαθώντας να «απαλύνει» λίγο το «άγος της», αναφέρει το δικτάτορα με το μικρό του όνομα ως ένδειξη της οικειότητας που έχει αναπτυχθεί ανάμεσα στους νέους και σ' αυτόν. Δε χρειάζεται να προσθέσουμε ότι τέτοιου είδους προπαγανδιστικές προσπάθειες ασεβούν τόσο απέναντι στο παιδί (ως ψυχοσωματική οντότητα), όσο και απέναντι στην παιδεία (ως διαδικασία, που έχει σκοπό την ολόπλευρη και αρμονική ανάπτυξη των πνευματικών και ψυχικών χαρισμάτων του ατόμου).

5η Άσκηση:

Συγκρίνετε με τον τρόπο και τη μέθοδο που εσείς θα προτιμούσατε τα δύο κείμενα (V και VI). (σελίδα σχολικού βιβλίου 251)

Απάντηση:

Ξεκινώντας τη σύγκρισή μας από τον Ύμνο της Ε.Ο.Ν., πρέπει να σταθούμε στα εξής σημεία: η νεολαία που έχει οργανωθεί κάτω από τις προσταγές των ανθρώπων της μεταξικής δικτατορίας προβάλλεται ως η μοναδική ελπίδα για την Ελλάδα. Ελπίδα, όμως τίνος πράγματος; Η Ελπίδα για ποιο σκοπό; Οι αμέσως επόμενοι σίχοι, μας εξηγούν αυτό το είδος της «Ελπίδας». Με επικεφαλής το δικτάτορα, οι νέοι θα αναβιώσουν το εθνικό μεγαλείο του παρελθόντος. Θα αναβιώσουν τη δόξα που χάθηκε, εξαπίας μάλλον της «άθλιας διακυβέρνησης» της χώρας πριν απ' το δικτάτορα.

Ο δικτάτορας και σε συμπληρωματικό ρόλο ο Βασιλιάς, είναι οι εγγυητές αυτής της «μεγάλης εθνικής προσπάθειας» που θα καταβάλλουν οι Εονίτες και οι Εονίπισσες. Να φέρουν δηλαδή, την Ελλάδα ψηλά. Που ακριβώς; Δεν ορίζεται από τον ύμνο, αλλά μάλλον υπονοείται. Πρόκειται για μία Ελλάδα μισαλλόδοξη, επεκτατική και τυφλωμένη από εθνικιστικά πάθη. Μία Ελλάδα που δε σέβεται τους άλλους, υβρίζοντας μάλλον, παρά τιμώντας τη «δόξα τη παλιά μας».

Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και το δεύτερο «ποίημα». Εδώ, ο δικτάτορας φαίνεται να είναι υπεύθυνος για τα πάντα. Εκτός από τη διακυβέρνηση και τον έλεγχο του κρατικού μηχανισμού και της παραγωγής, μοιάζει να είναι υπεύθυνος και για το ξημέρωμα, την ανατολή του ηλίου, τα λουλούδια και την αναγέννηση της φύσης.

Στη ουσία πρόκειται για φαιδρά κείμενα που δεν αντέχουν στην κριτική. Δυστυχώς, όμως, επιδρούν στις ψυχές των νέων, δημιουργώντας ψευδαισθητικές αντιλήψεις για τον κόσμο και το κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1η Ερώτηση:

Συνοψίστε σε μία-δύο παραγράφους τα χαρακτηριστικά ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος.

Απάντηση:

Ο ολοκληρωτισμός ως σύστημα διακυβέρνησης χαρακτηρίζεται από ισχυρή συγκεντρωτική εξουσία που ελέγχει και κατευθύνει όλες τις πλευρές της ατομικής ζωής.

Για να επιτύχει κάτι τέτοιο χρησιμοποιεί την προπαγάνδα, την καταστολή και τον πειθαναγκασμό. Το ολοκληρωτικό κράτος θέτει κάποιους ειδικούς στόχους προς επίτευξη, για να αποπροσανατολίσει το λαό. Οι παραδοσιακοί κοινωνικοί-πολιτικοί θεσμοί αντικαθίστανται από άλλους με σκοπό να εξασθενήσει η κοινωνική συνοχή και να γίνει ο λαός πιο πειθήνιος, έτσι ώστε να απορροφηθεί από το «κίνημα του δικτάτορα». Αυτόν το σκοπό εξυπηρετεί και η οργάνωση των πολιτών σε νεολαίες ή άλλες οργανώσεις.

Βασικός στόχος της προπαγάνδας και της καταστολής (γιατί υπάρχει κι αυτή και μάλιστα, σκληρή και έντονη) είναι να μειωθεί ο πλουραλισμός και η πολυφωνία των απόψεων και να επικρατήσει η ομοιομορφία ή η συναίνεση στις ιδέες και τα πρότυπα του καθεστώτος.

2η Ερώτηση:

Μπορείτε να βρείτε από τα σχολικά σας εγχειρίδια ή τις μελέτες σας, κείμενα της παγκόσμιας λογοτεχνίας που στηλιτεύουν τον ολοκληρωτισμό;

Απάντηση:

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα πιο κάτω:

α) Bertolt Brecht, Τρόμος και αθλιότητα του τρίτου Ράιχ

«Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Έφυγε στα αλήθεια.

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Γιατί να μη φύγει;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Μα χαλάει ο κόσμος απ' τη βροχή!

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Γιατί νευριάζεις τόσο πολύ επειδή το παιδί βγήκε έξω;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Για τι πράγμα μιλούσαμε;

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Τι σχέση έχει αυτό;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Δε συγκρατιέσαι καθόλου τον τελευταίο καιρό.

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Αυτό δεν είν' αλήθεια, αλλά ακόμα κι αν ήτανε, τι σχέση έχει με τ' ότι έφυγε ο μικρός;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Μα ξέρεις ότι βάζουν αυτί.

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Ε, και;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Ε, και; Κι αν το συζητήσει; Ξέρεις τι τους μαθαίνουν τώρα στη Χιπλερική Νεολαία. Τους λένε στα ίσια να τα μαρτυράνε όλα. Είναι περίεργο που έφυγε τόσο αθόρυβα.

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Ανοησίες.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Δεν είδες πότε έφυγε;

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Τριγύριζε αρκετή ώρα στο παράθυρο.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Ήθελα να 'ξερα τι πρόλαβε ν' ακούσει.

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Μα ξέρει τι συμβαίνει στους ανθρώπους που τους καταγγέλλουν.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ: Και το παιδί που μας έλεγαν οι Σμούλκες; Φαίνεται πως ο πατέρας του είναι ακόμα στο στρατόπεδο. Αν ξέραμε πόσο έμεινε στο δωμάτιο.

Ο ΑΝΤΡΑΣ: Όλ' αυτά είναι κουταμάρες».

(Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ' Λυκείου, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1991, σελ. 285-6).

β) Heinrich Böll, Το λυπημένο μου πρόσωπο

[...] Μα ο πολιτισμόςος τινάζοντάς με απότομα με τράβηξε τόσο κοντά, που ήταν αδύνατο να ξεφύγω. «Μα γιατί;» ρώτησα πάλι. «Ο νόμος διατάζει να είσαι ευτυχισμένος!». «Είμαι ευτυχισμένος», φώναξα «Το λυπημένο σου πρόσωπο;» κούνησε το κεφάλι. «Μα ο νόμος αυτός είναι κανούριος» είπα. «Έγινε πριν τριανταέξι ώρες, και το ξέρεις καλά, πως κάθε νόμος ισχύει σαν περάσουν εικοσιπέντε ώρες από τη δημοσίευσή του». «Μα δεν έχω ιδέα». «Καμιά δικαιολογία! Από προχτές το 'λέγαν όλα τα μεγάφωνα κι όλες οι εφημερίδες, και σε κείνους», εδώ με κοίταξε περιφρονητικά, «και σε κείνους που δεν φτάνει η ευλογία ούτε της εφημερίδας ούτε του ραδιοφώνου, το 'κάναν γνωστό οι προκηρύξεις που σκορπίστηκαν στους δρόμους όλου του Κράτους. Λοιπόν, συνάδερφε, θ' αποδειχτεί που ήσουν τις τελευταίες τριανταέξι ώρες.» [...]

(Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ' Λυκείου, εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1991, σελ. 293).

ΕΝΟΤΗΤΑ 6Η

ΜΕΣΣΙΑΝΙΣΜΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Βλ. Απάντηση στην άσκηση 2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Παρουσίασε βάσει σχεδίου σε γραπτό κείμενο 150 περίπου λέξεων το περιεχόμενο της επιφυλλίδας έτσι ώστε να πάρει το μήνυμά της κάποιος ο οποίος δεν την έχει διαβάσει. Αν δεν έχεις δικό σου σχέδιο, μπορείς να ακολουθήσεις το παρακάτω:

Τι είναι ο μεσσιανισμός: Ποια η θέση των λαών της Ανατολής απέναντί του και ποια η θέση των Ελλήνων. Τι πιστεύει για τον μεσσιανισμό ο συγγραφέας του κειμένου και με ποια επιχειρήματα υποστηρίζει αυτή του τη πίστη. (σελίδα σχολικού βιβλίου 254)

Απάντηση:

Ο μεσσιανισμός, αυτή η ευλαβική αναμονή του υπερανθρώπου που θα φέρει τον ατομικό λυτρωμό, ήταν πάντοτε ξένη στην αρχαία Ελληνική σκέψη. Ξεκινώντας από την Ανατολή και τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των λαών της, μοιάζει να έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη μίας μερίδας της νεολαίας μας. Ωστόσο, αυτό το ιδεολογικό/θρησκευτικό ρεύμα, είναι εντελώς ξένο με τις παραδόσεις του Ελληνισμού. Ο αρχαίος Έλληνας πραγματώνει μόνος του την ελευθερία, μέρα τη μέρα και κατόρθωνε να αναζητήσει το Ωραίο, το Αγαθό, το Αληθινό. Αυτός ο άνθρωπος ήταν ο πραγματικά ελεύθερος. Και αυτός ήταν σε τελευταία ανάλυση, αυτός που πίστευε στη «θεία αποκάλυψη», γιατί ήταν σε θέση να διαπιστώσει την ωραιότητα των λόγων του Χριστού και την αγαθότητα του κηρύγματός του. Άλλωστε, όπως αποδεικνύεται από τη θεατρική παραγωγή, ουσία στη δραματουργία υπάρχει μόνο με τη σύγκρουση ελευθέρων ατόμων. Ατόμων που έχουν ανακαλύψει την ουσία της ζωής και παλεύουν γι' αυτήν, δίχως συμβιβασμούς και δίχως υποχωρήσεις.

2η Άσκηση:

Συγκέντρωσε για το Μεσσία και το μεσσιανισμό όσο μπορείς περισσότερες πληροφορίες από τα σχολικά σου εγχειρίδια και από τις διάφορες μελέτες σου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 254)

Απάντηση:

α) **Μεσσίας:** ελληνική απόδοση της εβραϊκής Masiah (=Χριστός, κεχρισμένος) και της αραμαϊκής mesiha. Ως όρος χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει το βασιλιά και αρχιερέα του Ισραήλ. Στην Παλαιά Διαθήκη με τον όρο αυτό δηλώνεται ο «αναμενόμενος Μεσσίας». Ο Ιησούς Χριστός ταύτισε το πρόσωπό του με τις παλαιοδιαθηκικές προφητείες και ξεκίνησε την κηρυγματική του δράση. Το μεσσιανικό κήρυγμα του Χριστού το αποδέχτηκε ο χριστιανισμός. Αντίθετα, ο Ιουδαϊσμός αναμένει ακόμα τον προαναγγελθέντα από τους προφήτες του Ισραήλ, Μεσσία.

β) **Μεσσιανισμός:** είναι το ιδεολογικό και θρησκευτικό ρεύμα το οποίο στηρίζεται στην αναμονή ενός υπερανθρώπου, που θα θέσει τέρμα στα ατομικά προβλήματα, τις κακουχίες και τη δυστυχία. Ο υπεράνθρωπος (Μεσσίας) θα θέσει τα θεμέλια μίας εντελώς διαφορετικής τάξης πραγμάτων, όπου θα βασιλεύει η ευτυχία, η χαρά και η αφθονία.

Ως θρησκευτικό ρεύμα χαρακτηρίζει τις θρησκείες εσχατολογικού χαρακτήρα (Χριστιανισμός, Ιουδαϊσμός), αλλά νεότερες έρευνες ειδικών επιστημόνων (ανθρωπολό-

γων, θρησκευολόγων, κοινωνικών ανθρωπολόγων), αποδεικνύουν ότι αφορά και άλλα θρησκευτικά συστήματα.

Στη μη θρησκευτική του διάσταση, ο μεσσιανισμός επηρεάζει τις κοινωνικές και πολιτικές αντιλήψεις των ανθρώπων. Είναι γνωστή στις μέρες μας, η επίδραση του «μεσσιανιστικού πολιτικού μηνύματος» σε περιπτώσεις πολιτικής αβεβαιότητας και γενικότερης οικονομικής και κοινωνικής ανησυχίας (λαϊκισμός, λαοπρόβλητοι ηγέτες, ολοκληρωτισμός).

3η Άσκηση:

Δεν έχουμε καμία αμφιβολία ότι ο μεσσιανισμός έχει να κάνει με τη θεοκρατία και τα φεουδαρχία της Ανατολής, η οποία, ωστόσο, δεν επηρέασε το αρχαίο ελληνικό πνεύμα το οποίο παρέμεινε αλώβητο από τέτοιες επιδράσεις. Μπορείς να ερμηνεύσεις αυτό το φαινόμενο; Ποια είναι η δύναμη (ελληνική κατάκτηση), την οποία ο Ελληνισμός αντιπάζει στο μεσσιανισμό, στο θεοκρατισμό και στο σατραπισμό της Ανατολής. Τα κείμενα (I και II) που ακολουθούν θα σε βοηθήσουν. (σελίδα σχολικού βιβλίου 254)

Απάντηση:

Ο Φώτος Πολίτης (θεατρικός κριτικός, σκηνοθέτης και συγγραφέας, Αθήνα 1890-1934) γράφει στο κείμενό του: «Γνώθι σαυτόν ... Ίδου η διαφορά ενός λαού που ζει για να φιλοσοφεί, για να γνωρίζει». Και πιο πάνω υποστήριζε: «Η αναμονή του ατομικού λυτρωμού από μια υπεράνθρωπη ή υπερκόσμια δύναμη είναι δείγμα υποκειμενικής ανανδρίας».

Ο ορθός λόγος λοιπόν, η φιλοσοφία και η καθημερινή άσκηση στην ελευθερία, είναι τα όπλα που ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός αντιπάζει στο μεσσιανισμό, το θεοκρατισμό και το σατραπισμό της Ανατολής. Οι ιδιαίτερες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικράτησαν στον Ελλαδικό χώρο, έδωσαν τη δυνατότητα στους κατοίκους, να αναπτύξουν εκείνα τα στοιχεία της ιδιοσυγκρασίας του, που θα τους έκαναν να ξεχωρίσουν. Οι αρχαίοι Έλληνες δεν αμφισβητούσαν την κρατική οργάνωση. Απλά, μετέτρεπαν την υπακοή στις δομές της εξουσίας σε αυτοπειθαρχία και αυτογνωσία. Είχαν συνειδητοποιήσει, ότι ο κορμός του κράτους τους, ήταν αυτοί οι ίδιοι. Η ελεύθερη και αυτόνομη σκέψη τους, δηλαδή, που δε διστάζει να φιλοσοφήσει και να κρίνει, αλλά που είναι και έτοιμη να υποταχθεί στους νόμους και να συστρατευτεί για την επιτυχή έκβαση, της κοινής προσπάθειας.

4η Άσκηση:

Διαπιστώνεις σήμερα την ύπαρξη του μεσσιανισμού ή τάσεων μεσσιανικών σε λαούς της Ανατολής; (σελίδα σχολικού βιβλίου 258)

Απάντηση:

Στο κοινωνικό-πρακτικό επίπεδο, το ιδεολογικό ρεύμα του μεσσιανισμού δεν είναι «αποκλειστικό προνόμιο» των λαών μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής. Θα λέγαμε μάλιστα, ότι «μεσσιανιστικές τάσεις» έχουν επιδείξει στο παρελθόν, με μεγαλύτερη συχνότητα, οι Ευρωπαϊκοί «εξελιγμένοι» λαοί. Πιο συγκεκριμένα, για την εκδήλωση μεσσιανιστικού ιδεολογικού ρεύματος, πρέπει να συντρέξουν αυτοί οι ειδικοί ψυχοκοινωνικοί λόγοι (πολιτική αστάθεια, ηθική κατάρπωση, κοινωνική σήψη, ψυχικός κάματος, ανεσιότητα), που καθιστούν τον ατομικό λυτρωμό, έργο μίας υπεράνθρωπης και υπερκόσμιας δύναμης.

5η Άσκηση:

Τι συμβαίνει, λοιπόν, με την Ανατολή και την ανατολίτικη νοοτροπία σήμερα και τι συνέβαινε κατά την αρχαιότητα; Συζητήστε το. Στη συζήτησή σας θα σας είναι χρήσιμος τόσο ο Ηρόδοτος και η Βυζαντινή Ιστορία όσο τα Θρησκευτικά σας και ο καθημερινός τύπος. Δείτε από τα λεξικά σας, αν το κρίνετε σκόπιμο, τις λέξεις Μεσσίας, μεσσίας, Ανατολή, ανατολίτης, ανατολίτικος, ανατολικός.

Απάντηση:

Όπως απ' την Ανατολή και την ανατολίτικη νοοτροπία του παρελθόντος, που καταγράφει και ο Ηρόδοτος στην Ιστορία του, ξεκίνησε αυτή η ευλαβική πίστη του ατομικού λυτρωμού απ' την υπερκόσμια και υποκείμενή μας, υπεράνθρωπη δύναμη. Ήταν τόσο σφοδρή η διαφορά αντίληψης και εξουσίας, ανάμεσα στους Έλληνες και τους Ασιάτες, που ο μεσσιανισμός, κατάληξε να θεωρείται προνόμιο, θλιβερό είναι η αλήθεια, της Ανατολής. Ωστόσο, η Παγκόσμια Ιστορία έχει να επιδείξει πολλά παραδείγματα Ευρωπαϊκών λαών που εναπόθεσαν τις ελπίδες τους στο χαρισματικό Μεσσία. Η ναζιστική ιδεολογία, η προσωπολατρεία του Στάλιν, ο φασισμός του Μουσολίνι είναι κάποια από τα παραδείγματα ηγετών που κατέκτησαν την εξουσία, γιατί κάποιοι είδαν στα πρόσωπά τους, τον ατομικό λυτρωμό.

Η πολιτική κατάσταση σήμερα στην Ανατολή δεν είναι ομαλή. Αυταρχικά καθεστώ-

τα επιβιώνουν σε πολλά κράτη τόσο της Μέσης Ανατολής όσο και της Κεντρικής Ασίας. Όμως, αυταρχικά καθεστώτα είναι εγκαθιδρυμένα και στη Λατινική Αμερική, την Αφρική και την Άπω Ανατολή. Αυτό βέβαια, δε σημαίνει ότι οι λαοί των χωρών αυτών, αντέδρασαν παθητικά, αδιαφορώντας για τις τύχες τους και της ζωές τους. Οι αποτυχημένες λαϊκές εξεγέρσεις δείχνουν ότι λαοί «πνευματικά ευνουχισμένοι» δεν υπάρχουν ούτε στη Δύση ούτε στην Ανατολή. Αυτό μπορεί να αρέσκονται να το πιστεύουν, εκείνοι που βλέπουν ως «μεσσιανιστικά», τα καθεστώτα που εγκαθιδρύθηκαν με τις ευλογίες των αλλοτρίων πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, εις βάρος των υπανάπτυκτων και αναπτυσσόμενων χωρών.

Αν τολμήσουμε να αναπτύξουμε το μεσσιανισμό με θρησκευτικούς όρους, πρέπει να υπολογίσουμε και τούτο. Οι περισσότεροι ανεπτυγμένοι λαοί του κόσμου πιστεύουν στο χριστιανισμό. Ο χριστιανισμός, όμως, ως εσχατολογική θρησκεία, αναμένει ευλαβικά τη «Δευτέρα Παρουσία του Κυρίου» (μεσσιανισμός), η οποία θα κρίνει ζώντες και νεκρούς. Δεν πρόκειται για μια μεσσιανιστικού τύπου έλευση, που θα επιβάλλει μία νέα τάξη δικαιοσύνης και ευτυχίας;

6η Άσκηση:

Στον έλληνισμό της αρχαιότητας ο μεσσιανισμός δεν είχε θέση· Τα είπαμε. Ισχύει, όμως, αυτό για το σημερινό Έθνος; Μπορείτε να το συζητήσετε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 258)

Απάντηση:

Ο «μεσσιανισμός» ως φαινόμενο ψυχολογικό και κοινωνικό, λογικά πρέπει να απασχολεί όλες τις σύγχρονες κοινωνίες και όχι αποκλειστικά, την ελληνική. Η πίστη στον ερχομό ενός χαρισματικού ανθρώπου, που θα θέσει ένα τέλος, στα κακώς κείμενα μίας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, πρέπει να συνδεθεί με εκείνα τα χαρακτηριστικά, που κάνουν την αναμονή του, να μοιάζει με πολιτική πρόταση διακυβέρνησης.

Έτσι, λοιπόν, σε περιόδους πολιτικής αστάθειας, οξυτάτης κρίσης των πολιτειακών θεσμών, εθνικών προβλημάτων και οικονομικής δυσχέρειας, που συνεπικουρούνται από την ανεργία, την εγκληματικότητα, το αίσθημα ανασφάλειας και τη φτώχεια, ο «μεσσίας» προβάλλει ως η ορθότερη λύση. Ο «μεσσίας» θα θέσει τέρμα στην ήδη διαμορφωμένη κατάσταση, που θεωρείται απάνθρωπη και θα δημιουργήσει τη δική του, που θα χαρακτηρίζεται από τη χαρά και την ευτυχία. Εδώ, σ' αυτό το σημείο βρίσκεται η βάση κάθε εκτροπής και αυτή την παράμετρο, οφείλει να την προσέξει κάθε δημοκρατικό κράτος, άρα και η Ελλάδα.

Επιπλέον, η χρόνια πνευματική και κοινωνικοοικονομική καθυστέρηση της Ελλάδας, οδήγησε μία ορισμένη κατηγορία ανθρώπων στο μεσσιανισμό. Στη πίστη δηλαδή, ότι η «σωτηρία» της χώρας μπορεί να γίνει «έξωθεν». Πρόκειται για ακόμα μία παράμετρο που πρέπει να προσέξει η ελληνική κοινωνία.

7η Άσκηση:

Στο βάθος βάθος των δύο κειμένων, του Ιω. Κακριδή και του Δ. Δανιηλίδου, φαίνεται να υπάρχει συμφωνία, φαίνεται -θα το διαπιστώσατε κι εσείς- να δέχονται και οι δύο ότι καθυστέρησε (και καθυστερεί;) η παιδεία του ελληνικού λαού και ότι η νεοελληνική πραγματικότητα δε διαμορφώθηκε ακόμη έτσι όπως υπόσχεται η δυναμική του ελληνικού πνεύματος: δεν «πραγματώθηκε ακόμη το ιδανικό του ελεύθερου πολίτη», σημειώνει ο Κακριδής «Η νεοελληνική παράδοση, όσο και αν δυναμώνει αδιάκοπα, δεν μπορεί, έτσι που την περισφίγγουν οι τύποι της Βυζαντινής Παράδοσης, να κινείται και να αναπτύσσεται ελεύθερα, χάνει συχνά τον οικείο φυσικό της ρυθμό και παραμορφώνεται», παρατηρεί ο Δανιηλίδης.

Ποια είναι η δική σας άποψη; Συζητήστε το θέμα. Παρουσιάζει το ενδιαφέρον που έχει κάθε θέμα το οποίο αναφέρεται στην αυτογνωσία ενός λαού. Αναζητήστε προπάντων μαζί με τον Κακριδή και το Δανιηλίδη τις αιτίες αυτής της κατάστασης. Ποιες είναι αυτές κατά τον πρώτο και ποιες κατά το δεύτερο συγγραφέα; Ποιες είναι για σας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 260)

Απάντηση:

Το πρόβλημα της «πνευματικής καθυστέρησης» του έθνους δεν είναι καινούργιο. Και γι' αυτό πολύ σωστά, οι δύο ερευνητές εντοπίζουν τις αρχές του, στα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του ελληνικού κράτους. Ως αιτίες για τον Ιωάννη Κακριδή επισημαίνονται: η ξενομανία, ο μιμητισμός και η έλλειψη πνευματικών ανθρώπων, που θα πραγματώναν το ζητούμενο της ελευθερίας και της ολοκληρωμένης εθνικής αγωγής. Ο Δημοσθένης Δανιηλίδης σημειώνει ως αιτία βασική, τις φόρμες της ανατολικής θεοκρατικής βυζαντινής παράδοσης, που δεν αφήνει το πνεύμα της νεοελληνικής παράδοσης να μεγαλουργήσει.

Εμείς εδώ, σ' αυτό το τεράστιο ζήτημα, που έχει απασχολήσει διανοούμενους και πνευματικούς ανθρώπους του τόπου, θα τολμούσαμε να υποδείξουμε ως υπεύθυνη και τη χρόνια οικονομική και πολιτική εξάρτηση από τον «ξένο παράγοντα». Οι πενιχρές επενδύσεις του νεοσύστατου κράτους στην παιδεία, συνέβαλαν με τη σειρά τους, στην

προβληματική «εθνική παιδεία» του τόπου, που δεν προωθεί την «ελευθερία», με την έννοια της κλασικής Ελλάδας.

8η Άσκηση:

Από κάποιους κύκλους προβληματιζόμενων Ελλήνων υποστηρίζεται ότι οι οποίες υπονομεύονται ως κατώτερες και ανεπαρκείς.

Συζητήστε αυτές τις απόψεις και διατυπώστε τις δικές σας θέσεις.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 261)

Απάντηση:

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η παιδεία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην πολιτική, την κοινωνική και οικονομική εξέλιξη ενός λαού. Δεν είναι χωρίς σημασία άλλωστε, ότι των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, προηγείται η παιδεία, ο διαφωτισμός, η συνειδητοποίηση. Η παιδεία είναι αυτή η διαδικασία που μετατρέπει τον άνθρωπο από άβουλο ον και άθυρμα της οιασδήποτε εξουσίας, σε κύριο του εαυτού του.

Στην Ελλάδα όμως, παρ' όλη την παράδοση της κλασικής αρχαιότητας, η παιδεία καθυστέρησε, με αποτέλεσμα ο Έλληνας να ρέπει προς μεσσιανιστικά δόγματα και να κινδυνεύει να χαρακτηριστεί ως μεσαιωνικών αντιλήψεων, άνθρωπος. Η καθυστέρηση της ελληνικής παιδείας οφείλεται σε δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος είναι ψυχοκοινωνικός. Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος λόγω της πολιτικής του αστάθειας στράφηκε για βοήθεια στον «ξένο παράγοντα». Οι πολίτες του, μιμούμενοι την πολιτική ηγεσία στράφηκαν προς την άκριτη υιοθέτηση των ξενικών μοντέλων. Ο μιμητισμός και η ξενομαγία βασανίζουν έκτοτε την Ελλάδα. Ο δεύτερος λόγος συνδέεται με την παράδοση και τις επιδιώξεις των ανελαστικών και θεοκρατικών φορμών της βυζαντινής παράδοσης.

Ο τρίτος λόγος, εμπλέκει τους πνευματικούς ανθρώπους του τόπου και την πολιτική ηγεσία. Κατηγορούνται ότι ακόμα και σήμερα, δεν προσπαθούν να εμφυσήσουν μέσω της παιδείας, στους πολίτες, αυτοπεποίθηση και ισχυρό αυτοσυναίσθημα.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Δώστε τα συνώνυμα των λέξεων: υπερκόσμιος, σεπτός, πλήριος, καυνωμένος, θεματοφύλακας.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα που ζητούνται είναι: υπερκόσμιος = ουράνιος, θείος, υπερφυσικός
σεπτός = σεβαστός, αξιοσεβαστός.

πλήριος = γεμάτος, ολοκληρωμένος, πλήρης, τέλειος.

καυνωμένος = αποκαυνωμένος, κοιμισμένος, νωθρός.

θεματοφύλακας = προστάτης, φύλακας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7Η

ΠΑΙΔΕΙΑ ΔΥΝΑΜΙΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΨΥΧΗΣ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Η παιδεία είναι η διαδικασία που καλλιεργεί την ψυχή. Και καλλιεργεί την ψυχή γιατί στηρίζεται στην πνευματική σχέση δασκάλου και μαθητή. Αυτή η κοινή διαδρομή των δύο ανθρώπων είναι που αναγάγει την παιδεία σε θεραπευτική δύναμη ψυχής.

Μέχρι να επιδράσει ευεργετικά η παιδεία στις ψυχές των δύο πόλων της διδακτικής διαδικασίας, ο δρόμος είναι μακρύς και επίπονος. Η παιδεία απειλείται από τα πάθη της σύγχρονης εποχής (απλησία, κορεσμός, ανηθικότητα) που προσπαθούν να αποπροσανατολίσουν το νέο. Όμως, η παιδεία νικάει, έπειτα από συστηματική και επίμονη προσπάθεια που αποβλέπει στο ζύπνημα των συνειδήσεων και την κατάκτηση της «αληθινής ελευθερίας» για τον άνθρωπο.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Διαβάστε το κείμενο και σημειώστε τα χωρία στα οποία εντοπίζεται η αλληλόδραση αυτών των κινήσεων. (σελίδα σχολικού βιβλίου 262)

Απάντηση:

Τα χωρία όπου εντοπίζεται η αλληλόδραση αυτών των κινήσεων είναι:

- Ανάμεσα στο μαθητή και στο διδάσκαλο είναι βέβαιο πως σιγά σιγά μέσα στα χρόνια της κοινής προσπάθειας υφαίνεται μια σχέση [...]
- Δεν ξέρουμε ότι σε μια παιδεία, φτάνει ν' αξίζει το όνομα αυτό πραγματικά, και οι δύο πλευρές ταυτόχρονα και παίρνουν και δίνουν [...]
- Ότι δεν είναι μόνο ο μαθητής, είναι και ο δάσκαλος που παιδεύεται [...]
- Σ' αυτή την αμοιβαία υποχρέωση, που δένει μαθητή και δάσκαλο, θα ήθελα να δώσουμε το όνομα χάρης [...]
- Όπως ο μαθητής το δάσκαλό του, το ίδιο βλέπει και ο δάσκαλος το μαθητή του [...]
- Έτσι όπως είδαμε πριν το μαθητή αυστηρό μπροστά στο δάσκαλο, βλέπουμε το δάσκαλο αυστηρό μπροστά στο μαθητή [...]
- Έτσι ο νέος έλκεται προς το δάσκαλο, γιατί νιώθει την ανάγκη να μεσώσει και να ολοκληρωθεί, ο δάσκαλος πάλι έλκεται προς το νέο από την ανάγκη να αποξεχάσει [...]
- Η ατμόσφαιρα αυτής της αμοιβαίας πίστης και αγάπης [...]
- Όμως έξω από την επιστήμη υπάρχει κι ένας άλλος, πολύ πιο μεγάλος αντικειμενικός δεσμός που δένει το μαθητή με το δάσκαλο: η αγάπη της πατρίδας [...]
- Μέσα σ' αυτή την αμοιβαία σχέση αγάπης και αυστηρότητας περνούν τα χρόνια της κοινής προσπάθειας [...] κ.α.

2η Άσκηση:

Τώρα που αναγνώσατε το κείμενο, ίσως αντιληφθήκατε καλύτερα τις συνκινησιακές/συγκινησιακές φάσεις από τις οποίες περνάει η παιδευτική ε-

πικοινωνία δασκάλου και μαθητή. Μπορείτε να συζητήσετε κάποιες κατά την προτίμησή σας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 266)

Απάντηση:

Η παιδευτική επικοινωνία είναι μια πολύπλοκη και απαιτητική διαδικασία που θέτει σε κίνηση τόσο την ψυχή και τις ικανότητες του μαθητή, όσο και εκείνες του παιδευτή.

Ο νέος επιθυμεί να ολοκληρωθεί και να μορφώσει το νου και την ψυχή του, γι' αυτό αναζητά έναν οδηγό στη διαδρομή του, που τον πιστεύει και τον σέβεται. Με όλη του θέρμη και το νεανικό ενθουσιασμό, ο νέος δίνεται στο δάσκαλο και προσπαθεί να φθάσει στο επίπεδό του. Όμως, ο νέος είναι και ο πιο αυστηρός κριτής. Με την απόλυτη πίστη του στην ηθική, στο ωραίο και το αγαθό, κρίνει αυστηρότατα, το δάσκαλο εκείνο, που δε στέκεται στο ύψος των περιστάσεων.

Είναι η γνωστή, «απιστία» που συνοδεύει τους νέους. Η γνωστή «επαναστατικότητα» που χαρακτηρίζει τις κρίσεις και τις απόψεις του. Όμως, σ' αυτό εδώ το σημείο, κρίνεται ο σωστός παιδευτής, που δεν επιβάλλει, αλλά θα προβάλλει στο νέο τις διαχρονικές αξίες του καλού και της αλήθειας.

Η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στους δύο πόλους της παιδευτικής διαδικασίας στηρίζεται και στην πίστη. Στην πίστη που δείχνει ο παιδευτής για το μαθητή του. Και είναι αυτή η πίστη, που ανυψώνει το αυτοσυναισθήμα και την αυτοπεποίθηση του μαθητή για να κατακτήσει εκείνος, το πεδίο της γνώσης και της επιστήμης. Γιατί η αγάπη για την επιστήμη είναι ένας ακόμα λόγος που συνδέει τον παιδευτή και το μαθητή του.

Όμως, το τελευταίο στοιχείο που επιδρά στην παιδευτική σχέση είναι η φιλοπατρία. Το έργο του επιστήμονα, του παιδευτή, του κάθε δασκάλου δεν είναι η επιστημονική μονομανία. Αντίθετα, όταν εκείνος εμφυσήσει την αγάπη του για το τόπο και την επιστήμη σε νέους, που θα τον διαδεχτούν, θα έχει εκπληρώσει το όραμά του. Ο παιδευτής μόνο τότε αισθάνεται ευτυχισμένος, όταν ξεπροβδίζοντας μετά από χρόνια αλληλόδρασης το νέο, εκείνος συνεχίζει το έργο του και το ξεπερνάει.

3η Άσκηση:

Συζητήστε, ωστόσο, το θέμα της απιστίας των νέων. Συμφωνείτε με τη θέση του συγγραφέα: «Όποιος δεν απίστησε νέος, δεν μπορεί να πιστέψει βαθιά, όταν θα γίνει ώριμος άνθρωπος· όποιος βρήκε έτοιμο το σπίτι της πίστης του, πολύ εύκολα μπορεί να βρεθεί μια μέρα έξω, χωρίς να το καταλάβει»;

- **Ποια είναι η στάση του δασκάλου-οδηγού απέναντι σ' αυτό το πρόβλημα του νέου. Και πιο πέρα.**

- **Τι σημαίνει ο λόγος του Πλάτωνα «Το μέγιστον μάθημα ρητόν ουδαμώς εσιν ως άλλα μαθήματα». Και τι σημαίνει ο λόγος του συγγραφέα: «Μονάχα ύστερα από σύντομη κοινή προσπάθεια, ξαφνικά μια μέρα, σαν από μια φλόγα που πετιέται, ένα φως θ' ανάψει στην ψυχή του νέου, που θα πάρει έπειτα να θρέφεται μοναχό του». (σελίδα σχολικού βιβλίου 266)**

Απάντηση:

- α) Ο νέος -και βιολογικά- είναι ο εκφραστής της ζωής που έρχεται. Είναι δυναμικός, πρωτοπόρος, απόλυτος στις κρίσεις του και αυστηρός απέναντι στο άσχημο, το ποταπό και το κακό. Είναι ο εκφραστής του παρόντος και του μέλλοντος και γι' αυτό το λόγο, η κριτική και το ξεπέραςμα του παρελθόντος. Είναι λογικό και επόμενο, η αυστηρή κριτική των νέων να επεκτείνεται σε όλους τους τομείς, όπου η ψυχή τους ασφυκτιά και βλέπουν ότι επικρατεί κακότητα, αδικία και συντηρητισμός. Αυτή η συμπεριφορά -πολύ κοινή σ' όλους τους νέους, όλων των εποχών- είναι που ωριμάζει την ψυχή τους. Γιατί ο σωστός δάσκαλος δεν θα προσπαθήσει να ποδηγετήσει αυτήν την «επαναστατική τάση», αλλά θα προσπαθήσει να προβάλλει την αγάπη για το καλό, το ωραίο, το υψηλό. Θα σπείρει το σπόρο του ανθρωπισμού και τις ελευθερίας. Και η επαναστατική ψυχή των νέων θα τον απορροφήσει γιατί διψάει για την αλήθεια, το καλό και το υψηλό. Ο παιδευτής είναι εκείνος, που θα καλλιεργήσει την αγνή και φλεγόμενη από ενθουσιασμό, ψυχή του νέου. Και ο νεανικός ενθουσιασμός είναι εκείνος που θα καθοδηγήσει το νέο στις δικές του πίστεις, αμφισβητώντας καθιερωμένες αρχές και «ηθικά καταξιωμένες» απόψεις. Η κοσμοθεωρία που θ' ακολουθήσει θα είναι δικό του καταστάλαγμα ζωής.
- β) Ο Πλάτωνας αναφέρεται στην αξία της παιδευτικής διαδικασίας λέγοντας ότι: «Το μέγιστο προφορικό μάθημα καθόλου δεν είναι όπως τα άλλα μαθήματα». Μία ρήση που ενισχύει το λόγο του Ιωάννη Κακριδή ότι: «με σύντομη κοινή προσπάθεια θ' ανάψει στην ψυχή το νέου, η γνώση της αλήθειας και του καλού θα πάρει έπειτα να θρέφεται μόνη της».
- Είναι τόσο η αξία της παρουσίας του παιδευτή στην παιδευτική διαδικασία, που δεν νοείται μεταλαμπάδευση της γνώσης χωρίς την προφορική διδασκαλία. Μέσω αυτής της αλληλόδρασης, η σπίθα της γνώσης που βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση στην ψυχή του νέου, θα φουντώσει κάποτε και θα αρχίσει να θρέφεται μόνη της.

4η Άσκηση:

Ποιος κατά το συγγραφέα είναι ο ρόλος της επιστήμης και της επιστημονικής γνώσης σ' αυτήν την παιδευτική σχέση. Τι σημαίνουν, πώς δηλαδή ερμηνεύονται, οι λόγοι του Κακριδή «Η επιστήμη μάς ενδιαφέρει όχι αν και κατά πόσο οξύνει το νου του νέου -γι' αυτό δεν υπάρχει καμία αμφισβήτηση. Εδώ μας ενδιαφέρει αν καλλιεργεί την ψυχή του, αν τον κάνει πιο άνθρωπο». Διατυπώστε τη θέση σας και αιτιολογήστε την. Δείτε και την «Ομιλία του Σεφέρη στη Στοκχόλμη», καθώς και την εισήγηση του Δελμούζου «Παιδεία και εθνική μόρφωση». (σελίδα σχολικού βιβλίου 266)

Απάντηση:

Η επιστήμη, ως διαδικασία αναζήτησης, εύρεσης και διατύπωσης της αλήθειας, του ωραίου, του υψηλού και του αγαθού εμπεριέχει την καλλιέργεια της ανθρώπινης ψυχής και τον «εξανθρωπισμό» των πρωτόγονων ενστίκτων. Ωστόσο, η κατάσταση στις μέρες μας διαγράφεται μάλλον διαφορετική. Το ερώτημα που τίθεται συχνά στις μέρες μας αφορά στη χρήση της επιστήμης και τα αποτελέσματά της. Ζητήματα, δηλαδή, που καθορίζονται από κοινωνικούς και πολιτικούς σκοπούς. Η «λελογισμένη» ή η «αίθικη» χρήση της, βαρύνει τον πολιτικό προϊστάμενο του επιστημονικού και ερευνητικού προσωπικού.

Η θλιβερή διαπίστωση, ότι στις μέρες μας η επιστήμη έχει καταστεί μέσο χειραγώγησης, δυστυχίας και ακραίας φτώχειας των λαϊκών μαζών (ιδιαίτερα, στις χώρες του Τρίτου κόσμου) κάνει επιτακτικότερη τη συζήτηση για τον «εξανθρωπισμό» της επιστήμης. Η ανθρωπιστική παιδεία είναι η πρώτη λύση. Ο ανθρωπισμός, ως ιδεολογικό ρεύμα της παγκόσμιας πολιτικής, η δεύτερη και καθοριστικότερη.

5η Άσκηση:

Πιστεύει και ο Κακριδής, όπως και ο Δελμούζος (σ. 237), ότι «δεν μπορεί να δουλέψει κανείς για την ανθρωπότητα παρά μόνο με το να δουλέψει για την πατρίδα του». Αναζητήστε στο λόγο του Κακριδή και στην εισήγηση του Δελμούζου τα σχετικά χωρία και σχολιάστε τα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 267)

Απάντηση:

Τα σχετικά χωρία από το λόγο του Κακριδή είναι: «Η επιστήμη έχει αλήθεια διεθνικό χαρακτήρα. Και όμως! Δεν μπορεί να δουλέψει κανείς για την ανθρωπότητα παρά

μόνο με το να δουλέψει για την πατρίδα του. Όχι μόνο γιατί στις θεωρητικές ιδιαίτερα επιστήμες η ιδιοσυστασία ενός λαού βάζει δυνατή τη σφραγίδα της πάνω στην πνευματική δημιουργία· και στις εφαρμοσμένες ο επιστήμονας είναι δεμένος με τον τόπο του α ξεχώριστα.

Γιατί το έργο ενός επιστήμονα δεν είναι μόνο να γράψει πέντε δέκα βιβλία, άξια να συντελέσουν στην πρόοδο της παγκόσμιας επιστήμης. Έργο του το ίδιο σημαντικό είναι να μορφώσει και άλλους γύρω του, που να τον βοηθήσουν και να τον διαδεχτούν αργότερα, και αυτό μπορεί να γίνει σωστά μόνο στον τόπο του. Έργο του ακόμα είναι να προαγάγει υλικά και πνευματικά την πατρίδα του».

Τα σχετικά χωρία απ' την εισήγηση του Δελμούζου είναι:

«Γιατί η ανθρωπότητα είναι όλοι οι λαοί μαζί, και η ζωή της υψώνεται όταν ανεμπόδιση και αυθύπαρκτη η κάθε εθνική ομάδα αγωνίζεται για την εσωτερική της ανάπτυξη, και πιο πέρα για το ιδανικό της εγώ. Και δεν υπάρχει ομάδα που από τη δική της άποψη, με το δικό της τύπο, να μη βάζει ένα πολύτιμο πετράδι στον κοινό σκοπό όλων. Η καθεμιά τους κρύβει μέσα της άπειρα στοιχεία, που κανείς δεν ξέρει τι μπορεί να δώσουν».

Τόσο ο Δελμούζος όσο και ο Κακριδής με διαφορά δεκαεννέα χρόνων, ο ένας απ' τον άλλο, επισημαίνουν το αυτονόητο. Την ανάγκη, δηλαδή, ολοκληρωμένης και ομαλής εθνικής παιδείας, θεμελιωμένης στα ανθρωπιστικά ιδεώδη, έτσι ώστε να προαχθεί απρόσκοπτα, η συναδέλφωση των λαών.

Για τους δύο μεγάλους παιδαγωγούς, ο διεθνισμός περνάει μέσα από τον «ανθρωπιστικό εθνισμό». Η φιλοπατρία και τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, θα είναι οι φάροι μίας ανθρωπιστικά οργανωμένης διεθνούς κοινότητας. Ο φανατισμός, η άγνοια και οι προκαταλήψεις είναι αναγκαίο και απαραίτητο να εκλείψουν πρώτα, σε εθνικό επίπεδο και έπειτα, σε διεθνές.

6η Άσκηση:

Ιχνογραφήστε το πορτραίτο του δασκάλου και το πορτραίτο του μαθητή, όπως αυτά αναδύονται από το λόγο του Κακριδή. Προσέξτε τον τόνο του λόγου: είναι συγκινησιακός, αυστηρός, ενδιαμέσος; Είναι ανάλογος με την περίπτωση; (σελίδα σχολικού βιβλίου 267)

Απάντηση:

Ο νέος είναι ο εκφραστής του παρόντος και του μέλλοντος. Χαρακτηρίζεται από θέρμη και νεανικό ενθουσιασμό. Είναι ηθικά απόλυτος, αγνός και ακέραιος. Κατευθύ-

νεται από τον πόθο του να ολοκληρωθεί και να μεσώσει, αφού ανυψωθεί στο επίπεδο του δασκάλου του. Ενισχύεται, από την πίστη που ο δάσκαλος έχει σ' αυτόν και καλυβδώνει τη θέλησή του απέναντι στη φαυλότητα και τις πικρίες της μετέπειτα ζωής του.

Ο νέος όμως, με τη φανατική του πίστη στην ηθική και την πνευματική δύναμη του νεοφώτιστου, δίνεται ολόψυχα στο δάσκαλο, θεωρώντας τον φάρο και οδηγό στο δύσκολο δρόμο της ενηλικίωσης, της ανακάλυψης της αλήθειας και της γνώσης. Επιπλέον, ο νέος είναι πολύ αυστηρός κριτής. Αμφισβητεί παραδεγεγμένες αξίες, παρωχημένες αντιλήψεις και απόψεις και διαμορφώνει με την ορθή καθοδήγηση του δασκάλου, τη δική του κοσμοθεωρία.

Ο παιδευτής έχει την πικρή πείρα της ζωής και του κόσμου. Η παιδευτική διαδικασία επιδρά εξίσου στον ίδιο. Στα μάτια του νέου, επαναπροσεγγίζει τη νεότητά του και τον αθώο και αγνό τρόπο, με τον οποίο μπορεί κάποιος να συλλάβει τον κόσμο. Έχει επίγνωση της επαναστατικής διάθεσης του νέου, την οποία δεν ποδηγετεί, αλλά απλά κατευθύνει προβάλλοντάς του τις αρχές του ανθρωπισμού και την αγάπη για το ωραίο, το αγαθό και το υψηλό.

Χαρίζει αυτοπεποίθηση στο νέο, πιστεύοντας στις ικανότητές του. Ακόμα κι αν η κακότητα και τα ορμέμφυτα περισσεύουν σε κάποιες ψυχές, ο δάσκαλος πιστεύει στη «φύση» καλοσύνη και αξία του μαθητή. Όμως, ο δάσκαλος είναι και ο αυστηρός κριτής του μαθητή του. Ο δάσκαλος δεν είναι ματαιόδοξος. Η μεγαλύτερη χαρά του είναι όταν ο νέος καταφέρει «θεραπεύοντας την επιστήμη και τη γνώση» να γίνει καλύτερος του. Σωστός και ολοκληρωμένος. Άνθρωπος σ' αλήθεια.

Όπως μπορεί να διαπιστωθεί ο τόνος του Ιωάννη Κακριδή είναι ανάλογος με την περίπτωση. Ωστόσο υπάρχει μία ελαφρά υπεροχή του συγκινησιακού τόνου.

7η Άσκηση:

Αναζητήστε τις λέξεις που προσδίδουν συγκινησιακό ή επιστημονικό τόνο στο κείμενο. (σελίδα σχολικού βιβλίου 267)

Απάντηση:

Ενδεικτικά αναφέρουμε τις ακόλουθες λέξεις:

- Συγκινησιακός τόνος: γεμάτος φλόγα και δύναμη, αμοιβαία σχέση αγάπης και τρυφερότητας, το μάτι του θεού, τα καλά σπέρματα, μία σπίθα από το θεό, βαρύς-νικηφόρος αγώνας κ.α

- Επιστημονικός τόνος: παράγοντες αντικειμενικοί, διεθνικός χαρακτήρας, θεωρητικές επιστήμες, εφαρμοσμένες, έργο θετικό, πνευματική δημιουργία, έργα καλλιτεχνικά, φιλοσοφικά, θεολογικά κ.α

8η Άσκηση:

Δώστε το δομικό διάγραμμα του κειμένου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 267)

Απάντηση:

Το δομικό διάγραμμα του κειμένου είναι το ακόλουθο:

- α) Πρόλογος (παράγραφος 1 και 2): «Ανάμεσα στο μαθητή .. μια προσωπικότητα».
- β) Υποκειμενικοί παράγοντες που επιδρούν στην παιδευτική διαδικασία (παράγραφοι 3-15): «ο νέος γυρεύει να βρει στο δάσκαλο ... δε θα φταίει βέβαια γι' αυτό ο δάσκαλος».
- γ) Αντικειμενικοί παράγοντες που επιδρούν στην παιδευτική διαδικασία (παράγραφοι 16-24): «Τη σχέση όμως ανάμεσα ... νεότερο χέρι φουντώνει όλο και πιο πολύ».
- δ) Η πραγμάτωση της παιδευτικής διαδικασίας (παράγραφοι 25-27): «Και αργότερα όμως ... κοιτάζοντάς τον στα μάτια, όπως τώρα».
- ε) Επίλογος (παράγραφος 28): «Με την ελπίδα ότι κάποτε ... κάτω από το μάτι του θεού».

9η Άσκηση:

Σημειώστε λέξεις και φράσεις του κειμένου που χρησιμοποιούνται από το συγγραφέα μεταφορικά (συνδηλωτικά). (σελίδα σχολικού βιβλίου 267)

Απάντηση:

Ενδεικτικά αναφέρουμε τις πιο κάτω λέξεις και φράσεις:

- υφαίνεται μια σχέση
- να πλουτίσει το μυαλό
- γεμάτος φλόγα και όνειρο
- να τη δαμάσει (την πραγματικότητα)
- κατάκτηση της ζωής
- το σπίτι της πίστης
- ξύπνια νεανική ψυχή
- πίστη αξερίζωτη

- η νεότητα που πρωτοδοκιμάζει τα φτερά της
- καλά σπέρματα
- η φλόγα της λαμπάδας
- ο άνθρωπος έχει μέσα του το σπέρμα της καλοσύνης κ.α

10η Άσκηση:

Αναζητήστε στο κείμενο μια παράγραφο που χαρακτηρίζεται από λιπότητα, και μιαν άλλη που χαρακτηρίζεται από την πειστικότητά της. (σελίδα σχολικού βιβλίου 267)

Απάντηση:

Ενδεικτικά πάλι αναφέρουμε δύο τυχαίες παραγράφους:

α) παράγραφος 18 (λιπότητα)

«Και ακόμη πιο στενά: η επιστήμη μας ενδιαφέρει όχι αν και κατά πόσο αυξάνει το νου του νέου - γι' αυτό δεν υπάρχει καμία αμφισβήτηση. Εδώ μας ενδιαφέρει αν καλλιεργεί την ψυχή του, αν τον κάνει πιο άνθρωπο -το τονίζω και πάλι, άσχετα αν η επιστήμη αυτή είναι θεωρητική ή εφαρμοσμένη, η φιλολογία ή η χημεία ή η ιατρική».

β) παράγραφος 14 (πειστικότητα)

«Η ατμόσφαιρα αυτής της αμοιβαίας πίστης και αγάπης δίνει στον νέο τον πιο βαρύ οπλισμό για ν' αντιμετωπίσει ... θα έχει τη δύναμη το όχι των άλλων να το κάνει να, στην κακία που τυχόν θα δοκιμάζει ν' απαντάει με την αρετή του».

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Δώστε τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων: **ατέρμονος**, **προπέμπω**, **πραγματώνω**, **αυτεξούσιος** και χρησιμοποιήστε τις σε φράσεις.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα που ζητούνται είναι:

ατέρμονος = ατελείωτος, απέραντος.

προπέμπω = κατευοδώνω, ξεπροβοδίζω.

πραγματώνω = πραγματοποιώ, ολοκληρώνω

αυτεξούσιος = ανεξάρτητος, ελεύθερος, αυτόνομος.

Οι φράσεις που ζητούνται είναι:

- Στην Κίνα σταμάτησε την **ατέρμονη** περιπλάνησή του και εκεί αποφάσισε να ζήσει.
- Η μητέρα **προπέμπει** το παιδί της με την ευχή να επιστρέψει γρήγορα.
- Με την νομιματική ενοποίηση **πραγματώνεται** το όραμα της Ενωμένης Ευρώπης.
- Ο λαός επαναστάτησε εκφράζοντας τη λαχτάρα του να ζήσει **αυτεξούσιος**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΔΙΑΒΑΖΩ

ΚΑΙ

ΓΡΑΦΩ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η

ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Το διάβασμα και το γράψιμο συμβάλλουν σημαντικά στην πνευματική συγκρότηση του ανθρώπου. Με το διάβασμα ο άνθρωπος μπορεί να πληροφορηθεί από το πιο απλό μήνυμα έως τις σκέψεις, τις ιδέες και τις ποικίλες πληροφορίες, που η ανθρώπινη γνώση εδώ και αιώνες έχει συγκεντρώσει στα βιβλία.

Το γράψιμο επιτελεί άλλη λειτουργία. Με αυτό ο άνθρωπος επικοινωνεί. Εκθέτει τους προβληματισμούς, τις ιδέες, τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τα όνειρα, αλλά και τη μεθοδικά αποκτημένη επιστημονική γνώμη.

Πιο απλά, με το διάβασμα «δεχόμαστε μηνύματα», ενώ με το γράψιμο, «στέλνουμε μηνύματα».

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Διαβάστε το παρακάτω κείμενο και προσπαθήστε να αποδώσετε τα κύρια μηνύματά του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 273)

Απάντηση:

Επιγραμματικά, τα κύρια μηνύματα του κειμένου είναι τα εξής: i) Το φυσικό περιβάλλον καταστρέφεται τα τελευταία χρόνια με ρυθμό επικίνδυνο, ii) Οι προσπάθειες που γίνονται από εταιρείες ή άτομα για τη σωτηρία του φυσικού περιβάλλοντος, των μνημείων ή του πολιτισμού μας δεν επαρκούν γιατί ξεκινούν από και κατευθύνονται προς αναζητήσεις αισθητικής μορφής, iii) η αιτία της καταστροφής βρίσκεται στη βάση της κοινωνικής μας δομής, που είναι η τάση για αλόγιστο και ανεξέλεγκτο ιδιωτικό πλουτισμό, iv) είναι αδύνατο να επιδιώκεται η «μεγιστοποίηση» του κέρδους και να παρακωλύεται από παράγοντες που την αντιστρατεύονται, v) η απεριόριστη επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος έρχεται σε σύγκρουση με το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου, vi) Το κράτος δεν μπορεί να ελέγξει τις ιδιωτικές τάσεις πλουτισμού, αφού θεσμικά τις κατοχυρώνει και τις ενισχύει, vii) η καταστροφή του περιβάλλοντος δεν αντιμετωπίζεται με περιπτώσιακά και αποσπασματικά μέτρα, γιατί δεν είναι ούτε πρόβλημα αγωγής, ούτε πρόβλημα αισθητικό, αλλά πρόβλημα πολιτικό.

- **Σημείωση:** Ο Μανώλης Ανδρόνικος (Προύσα 1919 - Θεσσαλονίκη 1992), ήταν καθηγητής κλασικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Το όνομα του ταυτίστηκε με τις ανασκαφές και τα ευρήματα στη Βεργίνα.

2η Άσκηση:

Κρίνοντας το είδος και την ποιότητα των γνώσεων που παίρνετε από το σχολείο προσπαθήστε να στείλετε ένα μήνυμα για το περιεχόμενο των σπουδών σας. Να επιλέξετε εσείς το είδος του κειμένου που θα γράψετε (επιστολή, άρθρο, εισήγηση κ.τ.λ.). Στο γραπτό σας να φαίνεται: (1) ότι γνωρίζετε το πρόβλημα· (2) ότι έχετε τη δική σας θέση απέναντι σ' αυτό· και (3)

ότι οι προσωπικές σκέψεις εκφράστηκαν με σαφήνεια και ακρίβεια. Ακόμη ότι υπολογίσατε τις παραμέτρους της επικοινωνίας (θέμα, περίσταση, αναγνώστες κτλ.). (σελίδα σχολικού βιβλίου 275)

Απάντηση:

Το ζήτημα της παρεχόμενης, γνώσης από τον εθνικό εκπαιδευτικό οργανισμό προβάλλει σήμερα πιο επιτακτικό από ποτέ. Τις προηγούμενες δεκαετίες, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ήταν προσανατολισμένο στην εξυπηρέτηση συγκεκριμένων πολιτικών και κοινωνικών στόχων.

Ως προθάλαμος των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, αλλά και ως φυτώριο των στελεχών, που θα πλήρωναν τις θέσεις του κρατικού μηχανισμού, είχε περιοριστεί σε ρόλο παραπληρωματικό/συμπληρωματικό, γεγονός που έβλαπτε τόσο το περιεχόμενο, όσο και την ποιότητα της παρεχόμενης γνώσης.

Το ελληνικό σχολείο, ήταν πρωτίστως εκείνο, το οποίο είχε επωμιστεί το δύσκολο ρόλο της δημιουργίας στελεχών, με σαφή στροφή προς τα λεγόμενα πνευματικά επαγγέλματα και τη συνεπαγόμενη κατάληψη μιας θέσης στο δημόσιο, αλλά και την εξίσου σαφή αποστροφή προς τα τεχνικά και χειρωνακτικά επαγγέλματα που είχε ανάγκη η χώρα.

Όμως, το ζήτημα της ελληνικής εκπαίδευσης έως τις μέρες μας, ήταν πρώτα και κύρια ζήτημα, οικονομικό. Δηλαδή ζήτημα παραγωγής. Στην Ελλάδα του 19ου και του 20ου αιώνα, με την ανύπαρκτη ανάπτυξη του δευτερογενούς, την υποβάθμιση και τη σταδιακή αποψίλωση του πρωτογενούς και τη διόγκωση του τριτογενούς τομέα, δεν ήταν δυνατό να οικοδομηθεί ένα ουσιαστικό σύστημα παιδείας, με σαφείς στόχους, όπου η αγορά εργασίας θα καθόριζε τη μορφή της παρεχόμενης γνώσης, αλλά θα εξασφάλιζε και θέσεις για τους τροφίμους του ελληνικού σχολείου.

Σήμερα, όπου οι δομές του εθνικού κράτους σιγά-σιγά ξεπερνιούνται, δίνοντας τη θέση τους σε μορφώματα υπερεθνικών διαστάσεων και όπου οι νέες τεχνολογίες δραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εύρεση εργασίας, ίσως μία ειλικρινής αναθεώρηση του χαρακτήρα και των στόχων της ελληνικής εκπαίδευσης, να έδινε κάποια λύση.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Γράψτε τα αντώνυμα των παρακάτω λέξεων: **μεγιστοποίηση, μακροπρόθεσμα, εφήμερος, αλόγιστος, αντιστρατεύομαι, κατοχυρώνω, διαφώτιση.**

Απάντηση:

μεγιστοποίηση \neq ελαχιστοποίηση / μακροπρόθεσμα \neq βραχυπρόθεσμα / εφήμερος \neq παντοπνός, αιώνιος / αλόγιστος \neq λελογισμένος, λογικός / αντιστρατεύομαι \neq υποστηρίζω, ενισχύω / κατοχυρώνω \neq απειλώ, χάνω / διαφώτιση \neq σκοταδισμός, «μεσαίωνας».

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η

ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΩ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Με τον όρο κατανόηση εννοούμε κάτι πολύ πιο ουσιαστικό από την απλή πρόσκτηση γνώσεων, που γίνεται με το διάβασμα. Ο άνθρωπος με την κατανόηση προχωράει στο βάθος και την ουσία των πραγμάτων και φθάνει μέχρι το σημείο να επαναποθετεί ή να επαναδιατυπώνει το βαθύτερο νόημα του μηνύματος. Πιο απλά, μαθαίνει να ανακαλύπτει το νόημα ενός κειμένου.

Πολλές φορές, είναι απαραίτητο ο άνθρωπος να προχωρά στην ιστορική και την ψυχολογική προσέγγιση των γραφομένων, προκειμένου να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη άποψη για τα πράγματα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Με βάση την παραπάνω διαδικασία προσπαθήστε να κατανοήσετε το κείμενο του Μανόλη Ανδρόνικου που διαβάσατε ήδη. Ποιο είναι το πρόβλημα

που τον απασχολεί; (Διατυπώστε το με δικά σας λόγια). Ποιες διαπιστώσεις κάνει ο συγγραφέας; Ποια είναι η βασική θέση του απέναντι στο πρόβλημα; Με ποιες σκέψεις αναπτύσσει τη θέση του; Σε ποια συμπεράσματα καταλήγει; Ποιες είναι οι αλληλοεξαρτήσεις μεταξύ των σκέψεων και η σχέση τους με τα συμπεράσματα; Ποια είναι τα δικά σας συμπεράσματα από το διάβασμα του κειμένου; (σελίδα σχολικού βιβλίου 277)

Απάντηση:

Το πρόβλημα που απασχολεί το Μανώλη Ανδρόνικο είναι η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος και οι προσπάθειες «αισθητικής προελεύσεως», που γίνονται από διάφορους φορείς για να το σώσουν. Ο ίδιος πιστεύει ότι το πρόβλημα είναι πολυποικίλο και η αιτία του, συνδέεται με την ίδια τη δομή της ελληνικής κοινωνίας, που έχει θεσμοθετήσει τον άκρατο και αλόγιστο πλουτισμό εις βάρος των φυσικών πόρων.

Με συνδυασμένη σκέψη και περίσσεια παρατηρητικότητα, φθάνει στα πρώτα συμπεράσματα, που αποδεικνύουν ότι η προστασία του περιβάλλοντος δεν μπορεί να επιτευχθεί από εκείνους που ανήγαγαν τη «μεγιστοποίηση» του κέρδους σε πρωταρχικό εθνικό στόχο ανάπτυξης ή από ένα κράτος το οποίο δεν έχει εκπονήσει ένα συνολικό εθνικό πρόγραμμα που να συνθέτει όλα τα δεδομένα (οικονομικά, πολιτιστικά), με κριτήριο το συμφέρον του συνόλου.

Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουμε ταυτίζονται πλήρως με τα συμπεράσματα του συγγραφέα. Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος πρέπει να αντιμετωπιστεί με πολιτικούς όρους, γιατί το πρόβλημα είναι στη βάση και την ουσία του «πολιτικό», όπως όλα τα μεγάλα προβλήματα του τόπου μας.

2η Άσκηση:

Σας δίνονται οι παρακάτω πληροφορίες. Ποια συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε από αυτές;

1. Οι στόχοι που έθεσαν οι βιολόγοι είναι η σύνθεση ζωής και η χειραγώγηση της εξέλιξης των ειδών.
2. Ήδη με τις επεμβάσεις τους στο DNA και άλλα πειράματα οι στόχοι αυτοί μπαίνουν στο δρόμο της πραγματοποίησης.
3. Φαίνεται ότι υπάρχουν μεγάλες προοπτικές για ακόμη πιο σημαντικές ανακαλύψεις. (σελίδα σχολικού βιβλίου 277)

Απάντηση:

Στη σύγχρονη εποχή, εποχή εκπληκτικής ανόδου των τεχνολογικών και επιστημονικών γνώσεων, οι βιολόγοι έθεσαν ως πρωταρχικό στόχο της έρευνάς τους, την αποκρυπτογράφηση του «μυστηρίου της ζωής» και τη σύνθεση νέων μορφών ζωής, ώστε να ελέγξουν την εξέλιξη των ειδών.

Τα βιολογικά πειράματα με τις γενετικά μεταλλαγμένες τροφές, την κλωνοποίηση θηλαστικών, αποδεικνύουν ότι οι προοπτικές για το μέλλον είναι πολύ μεγάλες και θετικές.

3η Άσκηση:

Παραθέτουμε ένα σονέτο του Σαίξπηρ. Προσπαθήστε μέσα από τα συμφραζόμενα να βρείτε ποιες από τις ερμηνείες που δίνονται για τους στίχους 1-2 και 3-4 αποδίδουν καλύτερα το νόημά τους [...].

[...] **A. Στους δύο πρώτους στίχους ο Σαίξπηρ λέει ότι:**

1. Όλα τα ζωντανά πράγματα είναι παραδείγματα της τελειότητας της φύσης.
2. Κάθε ζωντανό πράγμα διατηρεί την τελειότητα μόνο για πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.
3. Ο άνθρωπος, μέρος όλων των ζωντανών πλασμάτων, βασικά δεν είναι τέλειος.
4. Όλα τα ζωντανά εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά της εξέλιξης.

B. Στους στίχους 3 και 4 ο ποιητής λέει:

1. Η ζωή που υπόκειται στους νόμους της φύσης, είναι εφήμερη και παροδική σαν ένα θεατρικό έργο.
2. Όλος ο κόσμος είναι μια σκηνή που φωτίζεται από τ' άστρα.
3. Ο άνθρωπος, ένα πρόσωπο σε ένα σημαντικό δραματικό έργο, εξουσιάζεται από τα «άστρα», δηλαδή από το πεπρωμένο.
4. Η σκηνή του σύμπαντος ελέγχεται από τους νόμους της φύσης. (σελίδα σχολικού βιβλίου 277)

Απάντηση:

Οι στίχοι: 1 και 2, αποδίδονται με την πρόταση αριθμός 2. Οι στίχοι 3 και 4, αποδίδονται με τις προτάσεις 1 και 3.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3Η

ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΩ ΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Όταν αναλύουμε ένα κείμενο διερευνούμε το περιεχόμενο και τη μορφή ενός κειμένου. Εξετάζουμε, δηλαδή, τα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν ένα κείμενο και προσπαθούμε να ανακαλύψουμε τον τρόπο, με τον οποίο αυτά τα στοιχεία (αλήθειες, προτάσεις, συμπεράσματα) συνδέονται μεταξύ τους.

Συνοπτικά, με την ανάλυση: 1. αποσυνθέτουμε το κείμενο στα συστατικά του μέρη και τα αναγνωρίζουμε ή τα ταξινομούμε, 2. διασαφηνίζουμε τις σχέσεις μεταξύ των στοιχείων και καθορίζουμε τους συσχετισμούς και τις αλληλοεπιδράσεις τους, 3. αναγνωρίζουμε τις αρχές της οργάνωσης ενός κειμένου, τη διάταξη και τη δομή του.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

**Ποια είναι τα στοιχεία που συνιστούν την παραπάνω παράγραφο; Καταγράψτε τα παραλείποντας τα σχόλια του συγγραφέα.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 279)**

Απάντηση:

Τα στοιχεία είναι τα ακόλουθα:

υπάρχουν τριών ειδών συγγραφείς:

- α) αυτοί που γράφουν χωρίς να σκέπτονται.
- β) αυτοί που σκέπτονται και γράφουν.
- γ) αυτοί που έχουν ήδη σκεφτεί αυτά που γράφουν.

Στην κατηγορία α υπάρχουν δύο υποκατηγορίες: i) αυτοί που γράφουν «από μνήμης» και ii) αυτοί που γράφουν με δάνεια από ξένα βιβλία.

Στην κατηγορία γ υπάρχουν δύο υποκατηγορίες: i) αυτοί που στοχάζονται τα ίδια πράγματα και ii) αυτοί που γράφουν παρακινούμενοι από τα «βιβλία», από τις ξένες σκέψεις.

2η Άσκηση:

Ποιους από τους συγγραφείς εγκρίνει ο Γερμανός φιλόσοφος:

- α. εκείνους που γράφουν «από μνήμης»;**
 - β. εκείνους που σκέφτονται για να γράψουν;**
 - γ. εκείνους που έχουν ήδη σκεφτεί;**
 - δ. εκείνους που στοχάζονται τα ίδια τα πράγματα;**
 - ε. εκείνους που έχουν στο νου τους μόνο βιβλία;**
- (σελίδα σχολικού βιβλίου 279)**

Απάντηση:

Η σωστή απάντηση είναι η δ.

3η Άσκηση:

Ποιο θεωρεί ως το βασικότερο προσόν των συγγραφέων που εγκρίνει;

α. Τη μίμηση;

β. Τη σκέψη;

γ. Την πρωτοτυπία;

(σελίδα σχολικού βιβλίου 279)

Απάντηση:

Η σωστή απάντηση είναι η γ.

4η Άσκηση:

Πώς συσχετίζει ο συγγραφέας τα στοιχεία του κειμένου μεταξύ τους; (σελίδα σχολικού βιβλίου 279)

Απάντηση:

Με τις χαρακτηριστικές λέξεις: πρώτα, έπειτα, τέλος, ανάμεσα στους λίγους, οι άλλοι.

5η Άσκηση:

Πώς οργανώνεται το κείμενο; Αρχίζει:

α. από τα γενικά στα μερικά; (παραγωγικά).

β. από τα μερικά στα γενικά; (επαγωγικά)

γ. από τα μερικά στα μερικά; (αναλογικά) (σελίδα σχολικού βιβλίου 279)

Απάντηση:

Η σωστή απάντηση είναι η α.

6η Άσκηση:

Ποια είναι η βάση που δίνει ενότητα στο σύνολο του κειμένου; Εξηγήστε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 279)

Απάντηση:

Η βάση που δίνει ενότητα στο σύνολο του κειμένου είναι η κεντρική ιδέα, ότι υπάρχουν δηλαδή τριών ειδών συγγραφείς. Με βάση αυτή τη διαπίστωση, ο συγγραφέας κάνει τις απαραίτητες διακρίσεις μεταξύ των συγγραφέων αυτών των κατηγοριών.

7η Άσκηση:

Ποια άποψη του συγγραφέα εκφράζει καλύτερα το νόημα του κειμένου στο σύνολό του; Εξηγήστε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 279)

Απάντηση:

Η άποψη του συγγραφέα που εκφράζει καλύτερα το νόημα του κειμένου είναι η ακόλουθη: «ελάχιστοι είναι εκείνοι που στοχάζονται τα ίδια τα πράγματα». Πρόκειται για κρίση/αναγνώριση, μιας συγκεκριμένης κατηγορίας συγγραφέων, που το έργο τους είναι πρωτότυπο και γι' αυτό άξιο προσοχής και θαυμασμού. Άλλωστε, ο Σοπενχάουερ προσπαθεί να καταδείξει μ' αυτόν τον τρόπο, την έλλειψη «πραγματικών-πρωτότυπων» συγγραφικών έργων.

8η Άσκηση:

Υποστηρίξτε την αντίθετη άποψη: «Κατά την ανάπτυξη ενός θέματος χρειάζεται να στηρίζεται κανείς σε στοιχεία και γνώσεις που αντλεί από έγκυρα βιβλία». (σελίδα σχολικού βιβλίου 279)

Απάντηση:

Στη συγγραφή πονημάτων, δοκιμίων, διατριβών, άρθρων και κάθε λογής «απαιτητικών» επικοινωνιακών κειμένων, ο συγγραφέας είναι απαραίτητο να είναι γνώστης της σχετικής βιβλιογραφίας. Ο βασικός λόγος, που κάνει απαραίτητη αυτού του είδους την ενημέρωση, είναι η τεκμηρίωση της ορθότητας του κειμένου ή η ανάγκη ενίσχυσης των επιχειρημάτων του. Είναι αδιανόητο για παράδειγμα, να υποστηριχθεί μία διδακτορική διατριβή, δίχως ο υποψήφιος να έχει διεξέλθει από πριν τις ανακοινώσεις και τα συμπεράσματα των ερευνών των προκατόχων του.

Ομοίως, είναι υποχρεωτικό, από εκείνον τον επιστήμονα, που θα επιχειρήσει να κάνει μία πρωτότυπη ανακοίνωση ή θα προχωρήσει στην ανασκευή μίας άλλης επιστημονικής θέσης, να έχει πρώτα μελετήσει το θέμα, τις επιμέρους πτυχές του και φυσικά, τα πορίσματα των συναδέλφων του.

Όπως γίνεται αντιληπτό, ο κατάλογος των παραδειγμάτων, που αποδεικνύει τη χρεία της γνώσης των, ήδη, δημοσιευμένων συμπερασμάτων, απόψεων, πληροφοριών ή γνώσεων, είναι μακρύς. Πρέπει όμως, να διευκρινίσουμε κάτι ακόμα: είναι ξεχωριστό πράγμα η βιβλιογραφική ενημέρωση για ένα θέμα, από τη «λογοκλοπή» και τη δουλική μίμηση.

Μπορούμε, λοιπόν, να υποστηρίξουμε ότι σε περιπτώσεις ερευνητικών εργασιών είναι απαραίτητη η σχετική ενημέρωση, η οποία όμως πρέπει να οδηγεί στη σύνθεση πρωτότυπου έργου, που να μπορεί να σταθεί δίχως τα «δεκανίκια» της ξένης και δεδομένης σκέψης.

9η Άσκηση:

Υποστηρίξτε το συγκερασμό των δύο απόψεων: «Να χρησιμοποιεί κανείς τις ξένες δεδομένες σκέψεις και τα στοιχεία, αλλά να μη θυσιάζει σ' αυτά την πνευματική του ελευθερία». (σελίδα σχολικού βιβλίου 279)

Απάντηση:

Η χρησιμοποίηση των ξένων δεδομένων σκέψεων, δεν αποτελεί κάτι ξένο στην ιστορία της συγγραφής. Μάλιστα, σε περιπτώσεις σημαντικών επιστημονικών πονημάτων, η κατάθεση των ξένων στοιχείων γίνεται συστηματικά και μεθοδικά. Και όμως, ο συγγραφέας διατηρεί την πνευματική του ελευθερία. Τούτο συμβαίνει γιατί το ζητούμενο στη συγγραφή, δεν είναι η αντιγραφή των ξένων σκέψεων, αλλά η σύνθεση των στοιχείων, που έχουμε στη διάθεσή μας.

Και μπορεί, στη λογοτεχνική συγγραφή, να βραβεύεται η αυτόνομη και πρωτοποριακή σκέψη, ωστόσο στα άλλα είδη επικοινωνιακών κειμένων, αυτό που έχει σημασία είναι η συνθετική ικανότητα του συγγραφέα. Λέγοντας συνθετική ικανότητα, εννοούμε αυτή την ιδιαίτερη λειτουργία της νόησης που μας επιτρέπει να αναλύσουμε το, ήδη συγκεντρωμένο, υλικό και να χρησιμοποιήσουμε εκείνα τα στοιχεία που μας χρειάζονται, προκειμένου να ενισχύσουμε την αξιοπιστία των λεγομένων μας.

Το κείμενο που θα δημιουργηθεί, θα περιέχει τα ξένα δεδομένα στοιχεία, αλλά θα φέρει και την προσωπική μας σφραγίδα· την προσωπική μας άποψη για το θέμα. Με λίγα λόγια, θα αναδεικνύεται και δε θα θυσιάζεται η πνευματική μας ελευθερία.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Γράψτε τα συνώνυμα και τα αντίονυμα των πιο κάτω λέξεων: συγκερασμός, εγκρίνω, στοχάζομαι, ταξινομώ, συνοπτικός.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα είναι: συγκερασμός = ανάμειξη, μείγμα
εγκρίνω = επιδοκιμάζω, επικροτώ
στοχάζομαι = συλλογίζομαι, σκέφτομαι
ταξινομώ = τακτοποιώ, κατατάσσω
συνοπτικός = σύντομος, περιληπτικός.

Τα αντίονυμα είναι: συγκερασμός ≠ καθαρότητα, ευκρίνεια
εγκρίνω ≠ αποδοκιμάζω, διαφωνώ
στοχάζομαι ≠ αφαιρούμαι, χατεύω
ταξινομώ ≠ ανακατώνω, μπερδεύω
συνοπτικός ≠ διεξοδικός, μακροσκελής.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4Η

ΓΡΑΦΩ - ΑΝΑΛΥΩ ΤΟ ΘΕΜΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΝΑ ΑΝΑΠΤΥΞΩ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Για να ξεκινήσουμε τη συγγραφή μιας παραγράφου, ενός άρθρου, ενός δοκιμίου κ.ο.κ., αυτό που προέχει είναι: α) η κατανόηση του θέματος και β) η συγκέντρωση του υλικού. Για να συγκεντρώσουμε το υλικό πρέπει να αναλύσουμε το θέμα.

Οι μέθοδοι ανάλυσης είναι έξι: **ο ορισμός, η διαίρεση, η διευκρίνιση, η σύγκριση/αντίθεση, η αιτιολογική ανάλυση** και τέλος, **η ανάλυση διαδικασίας**.

Πιο συγκεκριμένα:

- 1) Ο **ορισμός** μας δίνει εκείνα τα στοιχεία που συνιστούν την έννοια ή το θέμα, που θέλουμε να αναπτύξουμε (λ.χ. η λεξιπενία). Ο ορισμός της «λεξιπενίας» μπορεί να δώσει περισσότερες έννοιες που θα πρέπει εμείς να μελετήσουμε.
- 2) Η **διαίρεση** μας δίνει εκείνα τα στοιχεία που αποτελούν (συνθέτουν) την έννοια. Δηλαδή με τη διαίρεση βρίσκουμε «τα μέρη» της έννοιας. Και αυτή η διαίρεση μπορεί να γίνει με βάση πολιτικά, κοινωνικά, ηθικά, οντολογικά, πολιτισμικά ή άλλα κριτήρια, ανάλογα πάντα με το θέμα που αναλύουμε.
- 3) Με τη **διευκρίνιση**, μπορούμε να διερευνήσουμε του θέμα από μία ειδικότερη άποψη. Για παράδειγμα, το θέμα της λεξιπενίας, μπορούμε να το εξετάσουμε σε σχέση με το λόγο των Μ.Μ.Ε.

- 4) Με τη **σύγκριση/αντίθεση**, διερευνούμε το θέμα σε σχέση με το παρελθόν ή με το μέλλον. Ή ακόμα και σε σχέση με τις γειτονικές χώρες. Ανάλογα, βέβαια με το θέμα που εξετάζουμε κάθε φορά.
- 5) Με την **αιτιολογική ανάλυση**, αναζητούμε τα διάφορα αίτια του φαινομένου που εξετάζουμε (πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά, ιστορικά, ψυχολογικά κ.τ.λ.).
- 6) Με την **ανάλυση διαδικασίας**, συνήθως πραγματοποιούμε μία ιστορική αναδρομή. Προσπαθούμε δηλαδή να εξετάσουμε το «θέμα», από τη στιγμή που αυτό «γεννιέται» έως τις μέρες μας.

Βέβαια κάθε φορά εμείς είμαστε εκείνοι που επιλέγουμε τον τρόπο και τις μεθόδους ανάλυσης του θέματος.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5Η

ΟΡΓΑΝΩΝΩ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΩ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΠΟΥ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΑ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Το επόμενο βήμα μετά την ανάλυση και τη συγκέντρωση του υλικού είναι η οργάνωσή του. Οργανώνουμε δηλαδή σ' ένα καλοδουλεμένο σύνολο με ευδιάκριτα μέρη (πρόλογος-κύριο μέρος-επίλογος) όλες τις πληροφορίες που συγκεντρώσαμε.

Όμως για να είναι το αποτέλεσμα ικανοποιητικό, πρέπει πρώτα να οργανώσουμε τις κύριες ιδέες και τις δευτερεύουσες ιδέες. Τις κύριες πληροφορίες και τις δευτερεύουσες πληροφορίες. Και αυτό πρέπει να γίνει με κάποια λογική αλληλουχία, όπου θα διακρίνονται οι σχέσεις ανάμεσα στο «πρωτεύον» και το «δευτερεύον».

Για να πετύχουμε σ' αυτή τη δουλειά είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός διαγράμματος (βλ. σχολικό βιβλίο σελ. 284), το οποίο δε θα περιλαμβάνει τόσο την τριμερή διαίρεση (Πρόλογος-Κύριο θέμα-Επίλογος), όσο την ταξινόμηση. Δηλαδή: η 1η κύρια ιδέα και οι δευτερεύουσες ιδέες της, η 2η κύρια ιδέα και οι δευτερεύουσες ιδέες της κ.ο.κ.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6Η

ΑΝΑΠΤΥΣΣΩ ΤΟ ΘΕΜΑ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟ ΤΡΟΠΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Οι πιο συνηθισμένοι τρόποι ανάπτυξης μιας παραγράφου είναι:

1. **με παραδείγματα**, 2. **με σύγκριση/αντίθεση**, 3. **με αιτιολόγηση**, 4. **με ορισμό**, 5. **με διαίρεση**, 6. **με αίτια και αποτελέσματα**, 7. **με αναλογία**.

Πιο συγκεκριμένα: 1. **Με παραδείγματα** αναπτύσσεται η παράγραφος όταν το περιεχόμενο του θέματος απαιτεί διευκρινίσεις.

2. **Με σύγκριση/αντίθεση** αναπτύσσεται η παράγραφος, όταν απαιτείται επισήμανση διαφορών και ομοιοτήτων ανάμεσα σε πρόσωπα, πράγματα ή ιδέες.
3. **Με αιτιολόγηση** αναπτύσσεται μία παράγραφος όταν το «Θέμα» διατυπώνει ερώτηση (γιατί;).
4. **Με ορισμό** αναπτύσσεται μία παράγραφος όταν τίθεται το ερώτημα: «Τι είναι; Τι εννοεί με αυτό; κ.ο.κ.».
5. **Με διαίρεση** αναπτύσσεται η παράγραφος, στην οποία υπάρχει μία σαφής διατύπωση που δείχνει τα «μέρη» από τα οποία αποτελείται μια έννοια ή ένα πράγμα.
6. **Με αίτια και αποτελέσματα** αναπτύσσεται εκείνη η παράγραφος, στην οποία διατυπώνεται σαφώς η ύπαρξη μίας (ή πολλών) αιτίας που οδηγεί σε κάποιο αποτέλεσμα. Τέλος, στην πράξη, κάθε συγγραφέας χρησιμοποιεί συνδυασμό μεθόδων (ορισμός, αντίθεση/σύγκριση κ.α.).

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Ανάπτυξη με παραδείγματα: «Με την αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών ...
οργάνωση της κοινωνίας ...» (συνεχίστε). (σελίδα σχολικού βιβλίου 285)

Απάντηση:

Με τη μετάβαση όμως, στη φεουδαρχική οργάνωση της κοινωνίας, αμφισβητήθηκε αυτή η αναγκαιότητα (δουλεία) για λόγους κοινωνικούς/πρακτικούς και για λόγους ηθικούς. Για παράδειγμα η συντήρηση «τερασίων στρατιών» δούλων για την καλλιέργεια των γαιών του άρχοντα, ήταν σχεδόν αδύνατη. Σ' αυτή την αδυναμία συντήρησης δούλων, τώρα προστέθηκε και η υψηλή τους τιμή, που έκανε απαγορευτική την αγορά τους. Επιπλέον, από ηθικής άποψης, ο θεσμός δέχτηκε έντονη κριτική. Για παράδειγμα, η εξάπλωση του χριστιανισμού στη Δύση, προέτρεπε τους δουλοκτήτες να επιδεικνύουν «αυτοσυγκράτηση» και μεγαλοψυχία απέναντι στους δούλους. Έτσι, ο θεσμός παρήκμασε δίνοντας τη θέση του, σ' αυτόν της δουλοπαροικίας. Αγρότες, δηλαδή, μόλιμα εγκατεστημένοι στη γη του άρχοντα, οι οποίοι όφειλαν «εργασία και υποχρεώσεις» σε αυτόν, αλλά εκείνος δεν μπορούσε να τους διώξει απ' τη γη του.

2η Άσκηση:

Ανάπτυξη με σύγκριση/αντίθεση: «Το δοκίμιο ενώ έχει ... αλλά και διαφορές με τα μη λογοτεχνικά είδη ... (συνεχίστε). (σελίδα σχολικού βιβλίου 285)

Απάντηση:

Το δοκίμιο ενώ έχει κοινά στοιχεία τόσο με τα λογοτεχνικά είδη όσο και με τα υπόλοιπα επικοινωνιακά κείμενα, στην ουσία είναι ανεξάρτητο και δεν ταυτίζεται με κανένα. Με τα λογοτεχνικά κείμενα, μοιάζει ως προς τη συγκινησιακή χρήση της γλώσσας και την ευαισθησία του συγγραφέα, αλλά διαφέρει ως προς τον ψυχρότερο και αντικειμενικότερο τρόπο διαπραγμάτευσης ενός θέματος.

Ομοίως, το δοκίμιο συγκρινόμενο με τα υπόλοιπα (μη λογοτεχνικά) κείμενα ταυτίζεται στα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί για να θέλξει τον αναγνώστη. Όμως διαφέρει σε σχέση με αυτά τα κείμενα ως προς το ότι δεν εξαντλεί τα θέματα με τα οποία καταπιάνεται.

3η Άσκηση:

Ανάπτυξη με αιτιολόγηση: «Θα ήταν επικίνδυνο σφάλμα ... Τέλος (συνεχίστε). (σελίδα σχολικού βιβλίου 285)

Απάντηση:

Δεν πρέπει να εφησυχάζουμε, χρησιμοποιώντας ως επιχείρημα το πυρηνικό αδιέξοδο ή την ισορροπία του τρόμου. Πρώτον, γιατί οι πολιτικές επιδιώξεις κρατών και υπερεθνικών σχηματισμών δεν ταυτίζονται και εξωθούνται στα άκρα.

Δεύτερον, γιατί οι περιφερειακές κρίσεις και η «διάχυση» των πυρηνικών στις «αναπτυσσόμενες» χώρες, δρουν αποσταθεροποιητικά. Τέλος, γιατί ο οξύτατος ανταγωνισμός σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, έχει δείξει στο παρελθόν, πόσο εύθραυστη είναι η «παγκόσμια ειρήνη».

4η Άσκηση:

Ανάπτυξη με ορισμό: «Πολιτισμός είναι το σύνολο ... στους επιμέρους τομείς προόδου». (σελίδα σχολικού βιβλίου 285)

Απάντηση:

Πολιτισμός είναι το σύνολο των επιτευγμάτων του ανθρώπου. Όλα τα αγαθά που έχουν σχέση με την τεχνική, την επιστήμη, τη γνώση, την κοινωνική και πολιτική οργάνωση ή την οικονομική δραστηριότητα είναι προϊόντα του πολιτισμού. Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν τα «ιδεώδη» που διαμορφώθηκαν στο πέρασμα του χρόνου, ο «εξανθρωπισμός» μας, καθώς και τα επιτεύγματα που πραγματοποιήθηκαν στους επιμέρους τομείς προόδου.

5η Άσκηση:

Ανάπτυξη με διαίρεση: «Τον πολιτισμό ... μπορούμε να περιλάβουμε ... (συνεχίστε)». (σελίδα σχολικού βιβλίου 285)

Απάντηση:

Στην έννοια του πνευματικού πολιτισμού μπορούμε να περιλάβουμε το σύνολο της λογοτεχνικής παραγωγής, της επιστημονικής προόδου και της καλλιτεχνικής παραγωγής. Η λογοτεχνική παραγωγή περιλαμβάνει όλα τα έργα (πεζά, ποίηση, δοκίμια, θέατρο) που γράφτηκαν από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας. Το σύνολο της επιστημονικής έρευνας περιλαμβάνει όλα τα επιτεύγματα της ανθρώπινης σκέψης και έρευνας, απ' την ανακάλυψη της φωτιάς έως το διαδίκτυο και την κλωνοποίηση. Ομοίως, στην έννοια της καλλιτεχνικής παραγωγής πρέπει να περιληφθεί το σύνολο των «προϊόντων» των εφτά τεχνών, από τις ζωγραφιές στα προϊστορικά σπήλαια μέχρι τα σύγχρονα κινηματογραφικά έργα.

6η Άσκηση:

Ανάπτυξη με αίτια και αποτελέσματα: «Η κατάργηση ... οι ίδιοι οι δούλοι (συνεχίστε)» (σελίδα σχολικού βιβλίου 285)

Απάντηση:

Η κατάργηση της σύγχρονης δουλείας οφείλεται στις ίδιες αιτίες που προκάλεσαν και την κατάργηση της αρχαίας δουλείας. Η πρώτη αιτία ήταν η οικονομική κατάρρευση του αρχαίου πολιτισμού εξαιτίας της τεχνολογικής στασιμότητας. Η ύπαρξη δούλων δρούσε ανασταλτικά στη βελτίωση της τεχνικής και την εξέλιξη της επιστημονικής σκέψης, που θα έβγαζε από το «οικονομικό τέλμα» την αρχαία κοινωνία. Η δεύτερη ήταν πως οι ίδιοι οι δούλοι είχαν αρχίσει να συνειδητοποιούν τη θέση τους και με διαρκείς εξεγέρσεις απειλούσαν την ύπαρξη των δυναστών τους.

7η Άσκηση:

Δες ποιοι τρόποι χρησιμοποιούνται στο παρακάτω απόσπασμα. (σελίδα σχολικού βιβλίου 287)

Απάντηση:

Στο εξεταζόμενο απόσπασμα χρησιμοποιείται συνδυασμός μεθόδων. Ενδεικτικά αναφέρουμε: i) Σύγκριση/αντίθεση: «Από τη μια μεριά το ξάπλωμα των γνώσεων ... Από την άλλη όμως μεριά, ο μορφωμένος άνθρωπος ... στην κατανάλωση», ii) Με παραδείγματα: «ο καλός τεχνίτης, ο καλός επαγγελματίας, ο καλός διευθυντής, ο καλός εφευρέτης».

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Δώστε τα συνώνυμα και τα αντώνυμα των λέξεων: αμοραλισμός, κατεστημένο, αποβαίνω (μόνο συνώνυμα σ' αυτή τη λέξη).

Απάντηση:

Τα συνώνυμα είναι: αμοραλισμός = ανηθικότητα, ελλειψη ηθικής
κατεστημένο = καθεστώς, καθεστηκία τάξη, εξουσία
αποβαίνω = γίνομαι, καταλήγω

Τα αντώνυμα είναι: αμοραλισμός ≠ ηθικότητα, κώδικας ηθικής
κατεστημένο ≠ επανάσταση, αλλαγή, αντεξουσία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7Η

ΕΛΕΓΧΩ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΜΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ

Μετά το τέλος της συγγραφής οφείλουμε να κάνουμε ένα έλεγχο στο κείμενό μας:

1. Ως προς το περιεχόμενο ελέγχω: α) την ενότητα περιεχομένου - κύριας ιδέας του θέματος, β) την πληρότητα και γ) την τεκμηρίωση των θέσεων μου (επιχειρήματα-τεκμήρια).
2. Ως προς τη διάρθρωση των σκέψεων/την αρχιτεκτονική του κειμένου ελέγχω:
α) τη λογική αλληλουχία των νοημάτων (σαφής διάκριση προλόγου, κυρίως θέματος, επιλόγου), τόσο στα περιγραφικά, όσο και στα αποδεικτικά κείμενα.
Στα αποδεικτικά κείμενα, προσέχω: α) τη συνεκτικότητα του κειμένου (νοηματική συνάφεια προτάσεων, περιόδων κ.τ.λ.). β) Τη συνοχή του κειμένου (χρήση διαρθρωτικών λέξεων για τη σύνδεση των προτάσεων, των περιόδων και των άλλων τμημάτων του κειμένου).
3. Ως προς τη χρήση της γλώσσας ελέγχω:
α) Την ακρίβεια.
β) Τη σαφήνεια.
γ) Το λεκτικό και τον εκφραστικό πλούτο.
δ) Την τήρηση των μορφοσυντακτικών κανόνων.

- ε) Την σωστή χρήση των σημείων στίξης.
- στ) Την καταλληλότητα του ύφους (λεξιλόγιο, σύνταξη, γλωσσική ποικιλία) ανάλογα με το είδος του κειμένου.
4. Ως προς την αποτελεσματικότητα του κειμένου ελέγχω:
- α) Το περιεχόμενο.
- β) Την διάρθρωση.
- γ) Το ύφος
για να πετύχω το σκοπό που επιθυμώ (πληροφόρηση, πειθώ, προβληματισμός του αναγνώστη).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Ερευνητική λέγεται μια εργασία που εξετάζει/διερευνεί και παρουσιάζει συστηματικά/μεθοδικά ένα επιστημονικό, φιλοσοφικό, καλλιτεχνικό ή πολιτικό θέμα.

Ο συγγραφέας της ερευνητικής εργασίας καλείται πρώτα απ' όλα να επιλέξει το θέμα του. Από τη στιγμή που θα επιλέξει το θέμα του, οφείλει να «παλέψει» με το υλικό του. Η εργασία που θα γράψει δε θα έχει προκατασκευασμένα συμπεράσματα. Αντίθετα, ο συγγραφέας πρέπει να κατηγοριοποιήσει, να συγκρίνει, να ταξινομήσει, να παραλληλίσει, και να διαιρέσει τα στοιχεία, που έχει στη διάθεσή του.

Έχει την υποχρέωση, τέλος, με επιχειρήματα ορθά και τεκμήρια, να ανασκευάσει παρωχημένες απόψεις και -γιατί όχι- να θεμελιώσει νέες, οι οποίες θα είναι πρωτότυπες. Για όλα αυτά, όμως, πρέπει να προσπαθήσει μεθοδικά και συστηματικά, μέχρι να φθάσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η

ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Για την επιλογή του θέματος της εργασίας μας, μπορούν να μας βοηθήσουν.

1. ο προσωπικός προβληματισμός και τα σχολικά βιβλία,
2. ο καθηγητής μας ή ομάδα καθηγητών διαφόρων ειδικοτήτων, όταν στο θέμα της εργασίας συνδυάζονται οι γνώσεις επιστημονικών πεδίων,
3. τα πρακτικά συνεδρίων, οι επιστημονικές ανακοινώσεις, οι κριτικές, οι βιβλιοκρισίες ή τα άρθρα στον ημερήσιο και κυριακάτικο τύπο.

Γενικά, πρέπει να έχουμε υπόψη μας και τα ακόλουθα στοιχεία που μπορούν να μας βοηθήσουν:

1. Τα επιστημονικά κείμενα διακρίνονται: σε διδακτικά (πανεπιστημιακά εγχειρίδια, συγγράμματα, εκλαϊκευμένα άρθρα) και σε ερευνητικά (μελέτες, πραγματείες, πτυχιακές ή διδακτορικές διατριβές κ.τ.λ.),
2. είναι καλύτερο να ασχολούμαστε με κάποιο θέμα με το οποίο δεν έχει ασχοληθεί άλλος,
3. η ερευνητική εργασία έχει τις ακόλουθες μορφές: i) πραγματεία, ii) μονογραφία, i-ii) άρθρο, iv) διδακτορική διατριβή.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Προσδιορίστε πέντε κύκλους (επιστημονικών, φιλοσοφικών, καλλιτεχνικών κ.τ.λ.) θεμάτων που να εστιάζονται σε πέντε διαφορετικά από άποψη περιεχομένου θεματικά κέντρα. Διατυπώστε στη συνέχεια σε κάθε κύκλο δύο έως τρία ειδικότερα θέματα, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενα ερευνητικών εργασιών. (σελίδα σχολικού βιβλίου 295)

Απάντηση:

Οι κύκλοι που ζητούνται, καθώς και τα τρία ειδικότερα θέματά τους, είναι:

- α) Ευρωπαϊκός κινηματογράφος
 - i) «Νουβέλ Βάγκ»
 - ii) Ιταλικός νεορεαλισμός
 - iii) Γερμανικός υπαρξισμός
- β) Νεοελληνική ποίηση
 - i) πρώτη μεταπολεμική γενιά
 - ii) δεύτερη μεταπολεμική γενιά
 - iii) η γενιά του '70
- γ) Αρχαία Ελληνική Τέχνη (5ος αιώνας).
 - i) αρχιτεκτονική
 - ii) πλαστική
 - iii) κεραμική
- δ) Ιστορία θεάτρου
 - i) αρχαία ελληνική δραματουργία
 - ii) κρητικό θέατρο
 - iii) νέο ελληνικό θέατρο
- ε) Νεοελληνική ζωγραφική
 - i) Σχολή του Μονάχου
 - ii) Νεοκλασικισμός
 - iii) Ρομαντισμός

2η Άσκηση:

Προσδιορίστε αντίστοιχα ένα κύκλο θεμάτων από το μάθημα της φιλοσοφίας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 296)

Απάντηση:

Ο κύκλος από το μάθημα της φιλοσοφίας, που ζητείται, είναι ο ακόλουθος:

Φιλοσοφία

α. Στωϊκοί

β. Επικούρειοι

γ. Σκεπτικοί

δ. Νεοπυθαγόρειοι και Νεοπλατωνικοί

3η Άσκηση:

Διαβάστε στο τέλος του κεφαλαίου, τις ερευνητικές εργασίες «Το πράσινο της Θεσσαλονίκης» και «Ο πνευματικός άνθρωπος: απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του» και συζητήστε τον τρόπο με τον οποίο οι συγγραφείς επέλεξαν τα θέματά τους. (σελίδα σχολικού βιβλίου 297)

Απάντηση:

Στη πρώτη ερευνητική εργασία, οι μαθητές της Πολίχνης επέλεξαν το θέμα τους για δύο λόγους: α) «γιατί είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που απασχολεί κάθε πόλη σε όλες τις εποχές» και β) «γιατί άρεσε ο τρόπος με τον οποίο θα γινόταν η έρευνα». Τα παιδιά επέλεξαν αυτό το θέμα μέσα από μια σειρά θεμάτων που τους πρότεινε η υπεύθυνη καθηγήτρια τους.

Στη δεύτερη ερευνητική εργασία, ο Θ. Μαυρόπουλος, οδηγήθηκε σ' αυτήν την επιλογή του θέματος, γιατί πιστεύει ότι στην εποχή μας, έχουν μείνει αδιευκρίνιστα αρκετά θέματα. Ο «ορισμός του πνευματικού ανθρώπου» είναι ένα από αυτά τα θέματα που χρήζουν περαιτέρω διευκρινίσεων και επεξηγήσεων, όπως δείχνει και η σύγχυση που επικρατεί στη διεθνή βιβλιογραφία.

4η Άσκηση:

Συζητήστε σχετικά με τον τίτλο μιας εργασίας τα εξής: α) αν μπορεί να πάρει από την αρχή ή κατά την πρόοδο των εργασιών ή και στο τέλος των ερ-

γασιών την οριστική του μορφή· β) σε ποια σχέση βρίσκεται με το περιεχόμενο της εργασίας· γ) σε ποια σχέση βρίσκεται με τον αναγνώστη της εργασίας· δ) ποιες πρέπει να είναι οι αρετές του, ώστε να ανταποκρίνεται στο ρόλο του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 297)

Απάντηση:

- α) Ο τίτλος μιας εργασίας πλάθεται και διαμορφώνεται κατά την πορεία της έρευνάς μας. Είναι δυνατό ένας αρχικός τίτλος, να αλλάζει συνεχώς, μέχρι να λάβει την οριστική του μορφή. Μία τέτοια διαδικασία είναι λογική και επόμενη, αφού ο στόχος της ερευνητικής εργασίας δεν είναι η υιοθέτηση «προκατασκευασμένων συμπερασμάτων», αλλά η εξαγωγή αληθών και νέων συμπερασμάτων.
- β) Ο τίτλος, στις περισσότερες των περιπτώσεων, βρίσκεται σε διάλογο με το περιεχόμενο. Μπορεί δηλαδή, να αποτελεί διατύπωση του θέματος που μας απασχολεί ή διατύπωση του κεντρικού συμπεράσματος στο οποίο καταλήξαμε κ.τ.λ.
- γ) Ο τίτλος της εργασίας πρέπει να είναι λιπός, περιεκτικός και ευπρόσιτος. Πρέπει να «ελκύει» την προσοχή του αναγνώστη και να τον εισάγει στον προβληματισμό του συγγραφέα. Δεν αποκλείεται πολλές φορές, να εκφράζει συναισθήματα του ερευνητή (κυρίως σε περιπτώσεις εκλαϊκευτικών άρθρων, δοκιμίων κ.τ.λ.).
- δ) Οι αρετές του τίτλου μιας ερευνητικής εργασίας, αναφέρθηκαν στο υποερώτημα γ. Εδώ, αρκεί να προσθέσουμε ότι ο τίτλος, πρέπει να συνοψίζει οπωσδήποτε, το βασικό προβληματισμό του συγγραφέα ή το χώρο (το θέμα) στον οποίο θα κινηθεί. Δεν πρέπει δηλαδή, να είναι σε καμία περίπτωση αποσπασματικός ή παραπλανητικός.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3Η

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο ερευνητής οφείλει έπειτα, να αναζητήσει το υλικό της εργασίας του. Σ' αυτή την εργασία μπορεί να βοηθηθεί:

- α) από τον εισηγητή (π.χ. κάποιον επιβλέποντα καθηγητή) που θα τον παραπέμψει στη σχετική βιβλιογραφία και θα του κάνει μία ενημέρωση σε «αδρές» γραμμές για το θέμα,
- β) από μία έγκυρη εγκυκλοπαίδεια (π.χ. Πάπυρος-Larousse-Britannica), όπου στο σχετικό λήμμα, θα αναγράφονται πρόσθετα στοιχεία και η σχετική βιβλιογραφία,
- γ) από κάποιο «μεγαλύτερο έργο αναφοράς» (π.χ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, εκδοτικής Αθηνών κ.α.), το οποίο θα περιέχει τη σχετική βιβλιογραφία και κάποιες πληροφορίες για το θέμα μας,
- δ) από μια ενημερωμένη βιβλιοθήκη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4Η

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΘΕΩΡΙΑ

Η βιβλιοθήκη είναι ο χώρος στον οποίο πρέπει να εργαστούμε πολλές ώρες, αν επιθυμούμε το καλύτερο αποτέλεσμα για την έρευνά μας. Εκεί, μπορούμε να βρούμε τα βιβλία που μας χρειάζονται. Υπάρχει όμως και ένας κίνδυνος. Επειδή, η βιβλιογραφία μπορεί να είναι πολύ μεγάλη, πρέπει εμείς με προσοχή και μεθοδικότητα, να επιλέξουμε εκείνα τα βιβλία που θα μας βοηθήσουν περισσότερο.

Τα βιβλία είναι καταχωρημένα με δύο τρόπους: α) τον παραδοσιακό, σε βιβλιοκάρτες και β) το σύγχρονο, σε «ηλεκτρονικά δελτία» με τη βοήθεια των Η/Υ (ηλεκτρονικών υπολογιστών).

Στις παραδοσιακές βιβλιοκάρτες, τα βιβλία είναι καταχωρημένα:

1. Κατά συγγραφέα (αλφαβητική σειρά).
2. Κατά τίτλο βιβλίου (αλφαβητική σειρά).
3. Κατά λήμμα (αλφαβητική σειρά).

Στα σύγχρονα «ηλεκτρονικά δελτία» τα βιβλία, μπορεί να τα αναζητήσει ο ερευνητής πιο εύκολα. Αρκεί να δώσει: το συγγραφέα, τον τίτλο, το θέμα, τον αριθμό ταξινόμησης ή τον δεκαψήφιο αριθμό ISBN, που βρίσκεται στο οπισθόφυλλο κάθε βιβλίου.

Εδώ πρέπει, επίσης, να σημειώσουμε ότι οι παραδοσιακές βιβλιοκάρτες αντικαθίστανται από τα «ηλεκτρονικά δελτία», γιατί αυτά είναι πιο εύχρηστα, πιο «ευκίνητα» και μπορούν να μετασχηματισθούν πολύ εύκολα με τις κατάλληλες προσθαφαιρέσεις στοιχείων.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Συγκρίνετε τα παρακάτω δελτία από τους ηλεκτρονικούς βιβλιογραφικούς καταλόγους μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης και παρατηρήστε τις διαφορές που παρουσιάζουν ως προς τα αναγραφόμενα στοιχεία.

(σελίδα σχολικού βιβλίου 298)

Απάντηση:

Το δεύτερο ηλεκτρονικό δελτίο είναι πιο ενημερωμένο και πιο πλούσιο. Περιέχει - εκτός από το όνομα του συγγραφέα, τον τίτλο του έργου και την ημερομηνία έκδοσης, που έχει το πρώτο- τον ταξινομικό αριθμό της βιβλιοθήκης, τον δεκαψηφίο αριθμό ISBN, την περιγραφή του βιβλίου (261 σ.: εικ.: 22 εκ.) και την πληροφορία, ότι η βιβλιογραφία του συγκεκριμένου έργου βρίσκεται στις σελίδες 235-237.

2η Άσκηση:

Συγκρίνετε τα παραπάνω δελτία μεταξύ τους, διαπιστώστε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους και πείτε για το καθένα ποιες ανάγκες εξυπηρετεί. Στην εργασία σας σε μια βιβλιοθήκη, όπου με τις οδηγίες του βιβλιοθηκάρη/βιβλιοθηκονόμου θα μπορούσατε να αποκτήσετε πολύτιμες γνώσεις σχετικά με την οργάνωση μιας βιβλιοθήκης: καταλογράφηση των βιβλίων της, χρήση των δελτίων της, χρήση του Η/Υ κτλ. (σελίδα σχολικού βιβλίου 300)

Απάντηση:

Τα παραπάνω δελτία αφορούν στον ίδιο τίτλο βιβλίου, αλλά η μορφή τους ποικίλλει ανάλογα με αυτό, που προτάσσεται στην καταχώρηση. Έτσι έχουμε καταχώρηση ως προς τον τίτλο του έργου, το θεματικό του περιεχόμενο και το όνομα του συγγραφέα. Αυτή η ποικιλία καταχώρησης, μάλλον, εξυπηρετεί τις ανάγκες της αντίστοιχης βιβλιοθήκης, που προκρίνει άλλοτε την καταχώρηση με το όνομα του συγγραφέα και άλλοτε την καταχώρηση με τον τίτλο του έργου.

Βέβαια, υπάρχουν και κοινά στοιχεία όπως: η χρονολογία έκδοσης, ο εκδοτικός οίκος και ο ταξινομικός αριθμός που βρίσκεται στην αριστερή επάνω γωνία και των τριών δελτίων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5Η

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΘΕΩΡΙΑ

1. **Βιβλίο εισαγωγής:** «Βιβλίο εισαγωγής» ονομάζεται το βιβλίο εκείνο, όπου καταγράφονται κατ' αύξοντα αριθμό, όλα τα καινούργια βιβλία που αποκτώνται απ' τη βιβλιοθήκη. Αντί του βιβλίου εισαγωγής μπορεί να υπάρχει και «κατάλογος εισαγωγής» στον Η/Υ. Ο αριθμός που δίδεται σε κάθε βιβλίο, τόμο ή περιοδικό, είναι μοναδικός και ονομάζεται: «αριθμός εισαγωγής».
2. Ο «**αριθμός εισαγωγής**» γράφεται: i) στο βιβλίο (στο πίσω μέρος της σελίδας του τίτλου), ii) στο δελτίο τοπογραφικού καταλόγου (στην κάτω αριστερή γωνία του δελτίου). Αυτό το «τοπογραφικό δελτίο», δείχνει σε ποιο σημείο στα ράφια της βιβλιοθήκης, είναι τοποθετημένο το βιβλίο, iii) στο δελτίο βιβλιοδανεισμού. Αυτό το δελτίο αντιπροσωπεύει το βιβλίο στη διαδικασία του δανεισμού και περιέχει όλα τα «στοιχεία» ταυτότητας: τίτλο, όνομα συγγραφέα, αριθμό εισαγωγής κτλ.
3. **Θεματική ταξινόμηση.** Κάθε βιβλιοθήκη τοποθετεί τα βιβλία της μ' ένα συγκεκριμένο τρόπο στα ράφια της. Συνήθως, η ταξινόμηση συγκεντρώνει βιβλία του ίδιου θέματος, για να μπορεί ο αναγνώστης να τα εντοπίζει εύκολα.
Τα συστήματα ταξινόμησης που ακολουθούνται από όλες τις βιβλιοθήκες του κόσμου είναι τα εξής: i) Το δεκαδικό σύστημα ταξινόμησης DEWEY, ii) Το ταξινομικό σύστημα ΑΒΕΚΤ 400, iii) Το σύστημα ταξινόμησης της βιβλιοθήκης του Κογκρέσου.

Πιο συγκεκριμένα, το σύστημα DEWEY ταξινομεί τα βιβλία σε 10 κατηγορίες (γι' αυτό ονομάζεται και δεκαδικό) ανάλογα με το θέμα (π.χ. φιλοσοφία, καλές τέχνες, γλώσσα κ.τ.λ.).

Τα μυθιστορήματα/νουβέλες/διηγήματα/παραμύθια, τα ταξινομούμε τοποθετώντας στη ράχη τους μια ετικετούλα με τα διακριτικά: Μ, Ν, Δ ή Π και από κάτω τα τρία πρώτα γράμματα του επιθέτου του συγγραφέα. Με τον ίδιο τρόπο καταχωρούμε και τις βιογραφίες (π.χ. Β(ιογραφία) ΚΑΡ(αμανλή)].

Τα βιβλία τέλος, τοποθετούνται στα ράφια ανάλογα με τον ταξινομικό τους αριθμό, που αποτελεί και την ταυτότητα του βιβλίου. Τέλος, στους διαδρόμους της βιβλιοθήκης τοποθετούμε ενδεικτικές πινακίδες που περιέχουν τους ταξινομικούς αριθμούς των βιβλίων που υπάρχουν εκεί.

4. **Καταλογράφηση-δελτιοκατάλογος:** ο δελτιοκατάλογος (παραδοσιακή καταλογογράφηση) και ο ηλεκτρονικός κατάλογος, περιέχουν εκείνα τα στοιχεία του βιβλίου που μας βοηθούν να το εντοπίσουμε στα ράφια της βιβλιοθήκης: όνομα συγγραφέα, τίτλος έργου, ημερομηνία έκδοσης και φυσικά, ταξινομικό αριθμό.

Οι δελτιοκατάλογος (ή καρτέλες), όπου υπάρχουν ακόμα, βρίσκονται στα χαρακτηριστικά συρταράκια. Αυτά τα συρταράκια, στο εξωτερικό τους έχουν επικέτες που δείχνουν τι περιέχει κάθε συρταράκι. Στο εσωτερικό τους, περιέχουν κάρτες (δελτία) τοποθετημένες αλφαβητικά (Α-Ω), όπου αναγράφονται: ο ταξινομικός αριθμός του βιβλίου, το όνομα του συγγραφέα, ο τίτλος του βιβλίου, η ημερομηνία έκδοσης, το θέμα του.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6Η

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ

Αφού συγκεντρώσουμε το υλικό μας, τώρα πρέπει με προσοχή, ορθολογισμό και μεθοδικότητα να επιλέξουμε αυτές ακριβώς, τις πληροφορίες που χρειαζόμαστε για την ερευνητική εργασία μας.

Συνήθως, οι ερευνητές που παλεύουν με «τεράστιο» όγκο βιβλιογραφίας, χρησιμοποιούν τις λεγόμενες: «σημειώσεις» ή «καρτέλες». Αυτά είναι απλά φύλλα χαρτιού, κομμένα στο μέγεθος ενός φακέλου αλληλογραφίας για να είναι εύχρηστα, όπου καταγράφονται κάποιες πληροφορίες με συγκεκριμένο τρόπο.

Πιο συγκεκριμένα: γράφουμε στο κέντρο αυτής της «καρτέλας» (δελτίο), την πληροφορία που παίρνουμε από ένα βιβλίο, αυτολεξεί ή σε παράφραση, ή ακόμα αναφέρουμε περιληπτικά, το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου. Έπειτα, συνήθως στην κορυφή της «καρτέλας» ή στην επάνω αριστερή γωνία της, γράφουμε τα στοιχεία του βιβλίου: όνομα συγγραφέα, τίτλο έργου, ημερομηνία και τόπο έκδοσης, θέμα και οπωσδήποτε τη σελίδα ή τις σελίδες, απ' όπου πήραμε την πληροφορία.

Όπως γίνεται αντιληπτό, αυτή η δουλειά βοηθάει και στην καταγραφή της Βιβλιογραφίας, που παρατίθεται στο τέλος, της εργασίας μας.

Μερικές φορές σ' αυτές τις «καρτέλες» (δελτία), αν κάποια πληροφορία που καταγράφουμε μας φαίνεται περίεργη, καλό είναι να σημειώνουμε δίπλα της, σε παρένθεση, τη λατινική λέξη: Sic (έτσι). Με αυτόν τον τρόπο, δηλώνουμε ότι γνωρίζουμε την «περιέργεια» αυτή.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

Άσκηση:

Σχηματίστε κι εσείς 4-5 δελτία, στα οποία να αποδελτιώσετε, το περιεχόμενο ενός βιβλίου, μια χρήσιμη πληροφορία, ένα θέμα ή ό,τι άλλο νομίζετε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 305)

Απάντηση:

Καλό είναι κάθε μαθητής/ια να προσπαθήσει να κάνει αυτή την εργασία μόνος του, ακολουθώντας τα παραδείγματα της σελίδας 304 του σχολικού βιβλίου

Εμείς εδώ, θα προτείνουμε κάποια δικά μας δελτία, που σωστό είναι να μην αντιγραφούν από το/τη μαθητή/ια.

α) **Αντιγραφή περιόδου που είναι χρήσιμη για την εργασία μας**

Στρατηγού Μακρυγιάννη

Ιστορία

Απομνημονεύματα, εκδ. Μέρμηγκα 1994, Αθήνα

σελ. 231

«Ο Μπραΐμης μπήκε στην Πελοπόννησο και την έκαμε γη Μαδιάμ όχι από την παληκαριά των Αράπηδων, αλλά από αυτό όπου λέγω».

β) **Καταγραφή της περίληψης του βιβλίου.**

Στάθης Δαμιανάκου

Κοινωνιολογία/Λαϊκός πολιτισμός

Παράδοση Ανταρσίας και Λαϊκός, πολιτισμός, εκδ. Πλέθρον,

Αθήνα 1995

«Στο βιβλίο αυτό ο Στάθης Δαμιανάκος, συγκεντρώνει κάποιες μελέτες που είχαν δημοσιευτεί στα γαλλικά κατά το διάστημα 1971-1985, οι οποίες περιγράφουν τις πολιτισμικές και κοινωνικές διαστάσεις της «παράδοσης ανυποταγής και ανταρσίας», των λαϊκών στρωμάτων τόσο στον αγροτικό όσο και στον αστικό χώρο».

ΕΝΟΤΗΤΑ 7Η

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ

Αφού καταγράψουμε το υλικό μας είτε στις πιο πάνω «παραδοσιακές καρτέλες», είτε στον προσωπικό μας Η/Υ (PC), μας μένει να το εκτιμήσουμε και να συγκεντρώσουμε το αποδεικτικό μας υλικό.

Γενικά για το αποδεικτικό υλικό πρέπει να προσέχουμε τα εξής: α) Το αποδεικτικό υλικό πρέπει να περιλαμβάνει τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, β) Να στηριζόμαστε στις άμεσες πηγές και όταν χρησιμοποιούμε μεταφρασμένες πηγές, να προτιμούμε τις έγκυρες και τις καλύτερες μεταφράσεις, γ) Το αποδεικτικό υλικό να είναι αντικειμενικό.

Επίσης, γενικότερα, πρέπει να γνωρίζουμε και τα ακόλουθα:

1. Τα παραδείγματα έχουν διευκρινιστική αξία και βοηθούν τον αναγνώστη στην κατανόηση κάποιου θεωρητικού σχήματος.
2. Οι μαρτυρίες των «αυθεντιών» πρέπει να είναι συγκεκριμένες και όχι γενικές και αόριστες. Επίσης πρέπει να προέρχονται από ολοκληρωμένο κείμενο για να μην αλλοιώνουμε το χαρακτήρα τους.
3. Προσοχή χρειάζεται επίσης, στη χρήση των στατιστικών στοιχείων, γιατί δεν είμαστε πάντοτε σε θέση να γνωρίζουμε την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους.
4. Το υλικό των εγκυκλοπαιδειών είναι πάντοτε παρωχημένο, αφού από τη συγκέντρωση του υλικού έως και την έκδοσή του, περνούν τουλάχιστον, πέντε χρόνια.
5. Τις πρόσφατες πληροφορίες και δεδομένα, μπορούμε να τις συλλέξουμε από «κατ'ιδίαν» επαφές με οργανισμούς, πρόσωπα ή από την «Τράπεζα πληροφοριών» (Internet) και πρόσφατα επιστημονικά περιοδικά.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Μελετήστε την εργασία «Ο πνευματικός άνθρωπος» και καταγράψτε τις παλαιότερες και τις σύγχρονες πληροφορίες που περιέχει. (σελίδα σχολικού βιβλίου 306)

Απάντηση:

Ο Θ. Μαυρόπουλος καταπιάνεται με την απόπειρα ορισμού του πνευματικού ανθρώπου. Δηλαδή, ασχολείται μ' ένα πρόβλημα θεωρητικό (φιλοσοφικό, ηθικό), το οποίο δεν απαιτεί τη χρήση πληροφοριών από την «ηλεκτρονική Τράπεζα» και το διαδίκτυο. Ωστόσο, ως σύγχρονες πληροφορίες μπορούμε να καταγράψουμε, την αδυναμία που υπάρχει σήμερα στη διευκρίνιση, αλλά και τον ακριβή καθορισμό πολλών θεμάτων, ένα από τα οποία είναι: ο πνευματικός άνθρωπος και οι ηθικές υποχρεώσεις του.

Νεότερο στοιχείο αποτελεί και η διαπίστωσή του, ότι σε κάθε περίπτωση, ο πνευματικός άνθρωπος εντοπίζεται σε μια περιορισμένη στατιστικά μειονότητα σε κάθε χώρα, καθώς επίσης, και οι στατιστικοί πίνακες 1-4 από το βιβλίο του Bodin, *Les intellectuelles*, στις σελίδες 13, 66-67 και 89-90 της ελληνικής μετάφρασης.

Ως παλαιότερα στοιχεία πρέπει να θεωρηθούν οι αναφορές στους ορισμούς του πνευματικού ανθρώπου που δίνονται από τα κλασικά λεξικά: *Oxford English Dictionary*, *Vocabulaire philosophique du Lalande*, το Λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας (εκδ. 1935).

Αντιθέτως, οι ορισμοί των πιο προσφάτων χρονικά, λεξικών αποδεικνύουν την πλήρη σύγχυση της συγκεκριμένης έννοιας και του συγκεκριμένου κοινωνικού προσδιορισμού.

2η Άσκηση:

Αναφέρετε πέντε άμεσες/αρχικές και πέντε έμμεσες/δευτερογενείς πηγές και συζητήστε τους κινδύνους που διατρέχει ο χρήστης των έμμεσων πηγών. Συμβουλευτείτε κατά πρώτο λόγο τα σχολικά σας βιβλία. (σελίδα σχολικού βιβλίου 307)

Απάντηση:

Οι άμεσες πηγές είναι οι ακόλουθες:

- 1) Βάκχαι, Ευριπίδου, LIPSIAE: IN AEDIBUS B.G. TEUBNERI
- 2) Άλκισις, Ευριπίδου, LIPSIAE: IN AEDIBUS B.G. TEUBNERI
- 3) Θουκυδίδου, Ιστοριών ΑΙ.3, OXFORD CLASSICAL TEXTS
- 4) Τίτος Πατρίκιος, Ποιήματα, Ι 1948-1954, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.
- 5) Γιώργος Σεφέρης, Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα.

Οι έμμεσες πηγές είναι:

- 1) Για τα πρώτα δύο παραδείγματα του Ευριπίδη, ως έμμεση πηγή μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το έργο: Albin Lesky, Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1990.
- 2) Για το τρίτο παράδειγμα, ως έμμεση πηγή δίνουμε το βιβλίο: Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, J.B. Bury and R. Meigs, εκδόσεις Καρδαμίτσα, τόμος Α', Β', Αθήνα 1998.
- 3) Για το τέταρτο παράδειγμα, ως έμμεση πηγή δίνουμε τη μελέτη: Σόνιας Ιλίνσκαγια, Η μοίρα μιας γενιάς, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1986.
- 4) Για το πέμπτο παράδειγμα, ως έμμεση πηγή δίνουμε το έργο: Νάσου Βαγενά, Ο ποιητής και ο χορευτής, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1991.

Ο κίνδυνος της χρησιμοποίησης των έμμεσων πηγών είναι ορατός. Στην έμμεση πηγή, υπάρχει πάντοτε το σχόλιο, η κριτική και ο υποκειμενισμός του συγγραφέα. Δηλαδή, από το Νάσο Βαγενά ή τη Σόνια Ιλίνσκαγια θα έχουμε μία συμβολή στη μελέτη της ποίησης του Σεφέρη και του Πατρίκιου αντίστοιχα, αλλά θα έχουμε και την οπτική του συγγραφέα.

3η Άσκηση:

Προσπαθήστε να επισημάνετε στο βιβλίο της Ιστορίας της Γ' Λυκείου αποδεικτικό υλικό από πηγές το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί υποκειμενικό. (σελίδα σχολικού βιβλίου 307)

Απάντηση:

Από μία φυλλομέτρηση του βιβλίου της Ιστορίας σταχυολογήσαμε τα πιο κάτω παραδείγματα αποδεικτικού υλικού που θα μπορούσαν να φανούν υποκειμενικά:

- α) Στη σελίδα 9 του κεφαλαίου Κ', η περιγραφή του Γεωργίου Δροσίνη για τη ζωή των αγροτών στα τσιφλίκια, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Εστία το 1882.

- β) στη σελίδα 12 του ίδιου κεφαλαίου, οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Ε. Αμπού για την Αθήνα του 1850.
- γ) στη σελίδα 209 του ίδιου κεφαλαίου, η υποκειμενική άποψη του Βίκτωρα Δουσαμάνη για το κίνημα του 1909.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Δώστε τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων (οι λέξεις προέρχονται από την εργασία, στο τέλος του κεφαλαίου, «πνευματικός άνθρωπος»): συναιρώ, ελαύνω, προσιδιάζουσα, εκλαΐκευση.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των λέξεων είναι:

συναιρώ = συγχωνεύω

ελαύνω = ωθούμαι, υποκινούμαι

προσιδιάζουσα = αρμόζουσα, χαρακτηρίζουσα

εκλαΐκευση = απλούστευση, απλοποίηση.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8Η

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΩΡΙΑ

Αφού εκτιμήσουμε το υλικό μας φθάνουμε στην πιο δύσκολη φάση της εργασίας: τη διάρθρωση και τη συγγραφή. Καλό είναι, να οργανώσουμε ένα διάγραμμα με βάση το οποίο, θα δουλέψουμε τις πληροφορίες, τα στατιστικά στοιχεία, τις επιστημονικές απόψεις, τις απόψεις των πηγών και γενικά, όλο το αποδεικτικό υλικό, το οποίο συλλέξαμε.

Αφού εκτελέσουμε και αυτήν την εργασία, προχωρούμε στη συγγραφή της εργασίας που απαιτεί πνευματική διαύγεια, κόπο, «βασανισμό» των σκέψεών μας, αποφυγή της βιασύνης και της προχειρότητας, αλληλουχία μεταξύ των ιδεών μας και ενότητα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Μελετήστε και σχολιάστε το κείμενο που ακολουθεί: (σελίδα σχολικού βιβλίου 307)

Απάντηση:

Ο Αχ. Ανθεμίδης συνοψίζει τα βασικά χαρακτηριστικά της διάρθρωσης. «Διάρθρωση» γι' αυτόν σημαίνει, η αρχιτεκτονική παρουσίαση της εργασίας. Δηλαδή, η θεμελιώδης, σταδιακή επεξεργασία του υλικού και η τελική κατάληξη σε συμπεράσματα.

Βέβαια, παραδέχεται ο Αχ. Ανθεμίδης, ο συγγραφέας είναι κάθε στιγμή έτοιμος, να αλλάξει τόσο τη διάρθρωση της εργασίας του, όσο και τον τίτλο της. Γιατί κάτι τέτοιο, εξαρτάται από την πορεία, που θα λάβει η συγγραφική προσπάθεια.

Ουσιαστικά, λέει ο Αχ. Ανθεμίδης, το υλικό που συγκεντρώσαμε και βρίσκεται σκόρπιο σε σημειώσεις, δελτία, τεμάχια χαρτιού κ.τ.λ., ταξινομείται και μπαίνει σε μια σειρά. Αυτό πετυχαίνει η «διάρθρωση» της εργασίας.

2η Άσκηση:

Αναζητήστε στο κείμενο που ακολουθεί τις αρετές ενός καλού συγγραφέα-ερευνητή. (σελίδα σχολικού βιβλίου 308)

Απάντηση:

Στο εξεταζόμενο κείμενο, ο Αχ. Ανθεμίδης μας δίνει έναν «κατάλογο» από τις αρετές που πρέπει να έχει ένας καλός συγγραφέας-ερευνητής. Αυτές είναι: α) επίμονη και συνεχής προσπάθεια για να υποτάξει το υλικό του και για να το εξετάσει από κάθε πλευρά, β) σωστή διατύπωση σκέψεων, έπειτα από έλεγχο και «βάσανο» του νου, γ) προσήλωση στο καθήκον να βρίσκει και να παρουσιάζει την αλήθεια.

Επιμέρους αρετές του κειμένου του, πρέπει να είναι οι ακόλουθες: αλληλουχία του κειμένου, ομοιομέρεια, έντιμη και λεπτή στάση απέναντι στους άλλους, σαφήνεια εννοιών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9Η

ΤΙΤΛΟΣ - ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Για να ολοκληρωθεί η ερευνητική εργασία πρέπει να δοθεί ο τίτλος. Ο τίτλος, όπως είπαμε και προηγουμένως δουλεύεται μαζί με το αποδεικτικό υλικό. Από την στιγμή, όμως, που η εργασία έχει ολοκληρωθεί, ο τίτλος πρέπει να είναι καίριος, λυγρός και ελκυστικός για να θέλξει τον κορεσμένο αναγνώστη.

Στις μεγάλες -σε έκταση- εργασίες συνηθίζεται να παρατίθεται στο τέλος μία περίληψη (Summary, Resume), όπου αναγράφεται ο σκοπός, το περιεχόμενο, τα αποτελέσματα/συμπεράσματα της εργασίας, για να μπορεί γρήγορα, ο αναγνώστης να ελέγξει κατά πόσο τον αφορά μία τέτοια εργασία.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Με βάση το κείμενο που ακολουθεί προσδιορίστε και συζητήστε τα γνωρίσματα ενός λειτουργικού τίτλου είτε αυτός αναφέρεται σε μία επιστημονική εργασία είτε αφορά οποιοδήποτε άλλο είδος γραπτού κειμένου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 309)

Απάντηση:

Η λειτουργικότητα του τίτλου μίας επιστημονικής εργασίας ή ενός οποιοδήποτε άλλου γραπτού κειμένου, ταυτίζεται με τα συναισθήματα, τα οποία θα κληθεί να προκαλέσει στον αναγνώστη. Στη σύγχρονη εποχή, που χαρακτηρίζεται από μία έκρηξη της εκδοτικής προσπάθειας συμβατικών ή ηλεκτρονικών εντύπων και από μία επανάσταση στην πληροφόρηση, ο αναγνώστης είναι κορεσμένος. Άρα, ο τίτλος θα πρέπει να έχει όλα εκείνα τα στοιχεία, που θα θέλξουν τον αναγνώστη για να διαβάσει ολόκληρο το κείμενο. Δηλαδή, πρωτοτυπία, χιούμορ, ευκρίνεια, λιπότητα και συνοπτικότητα.

Μία καινούργια παράμετρος που επηρεάζει τη μορφή του τίτλου μιας ερευνητικής εργασίας είναι η ανάγκη μηχανογραφικής ταξινόμησης. Οπότε ο συγγραφέας καλείται να τοποθετήσει στον τίτλο του, εκείνα τα στοιχεία (λέξεις - κλειδιά), που θα δείχνουν καθαρά το περιεχόμενο του κειμένου (άρθρο, εργασία κ.ο.κ.).

2η Άσκηση:

Από ένα επιστημονικό περιοδικό συζητήστε και σχολιάστε τους τίτλους των εργασιών, κυρίως κατά πόσον είναι ελκυστικοί ή τυπικοί. (σελίδα σχολικού βιβλίου 310)

Απάντηση:

Από το περιοδικό «Δελτίο (τεύχος Γ΄, Δ)» αντήσαμε τους παρακάτω τίτλους:

- α) Γιάννη Σακκά, η Αραβική Πολιτική της Ελλάδας.
- β) Στάθη Φακιόλα, Η Μεγάλη Αλβανία και το Μεγάλο Κόσσοβο.
- γ) Σ. Παπασουλιώτη, Προβληματισμοί και αντιφάσεις στο πολυπολιτισμικά Βαλκάνια.

Σχολιάζοντας τους τίτλους αυτών των άρθρων πρέπει να σημειώσουμε και τα εξής: Τα επιστημονικά περιοδικά στην Ελλάδα, έχουν συγκεκριμένο αναγνωστικό κοινό και απευθύνονται σε ανθρώπους, που ο προβληματισμός τους, ταυτίζεται (ως προς το ενδιαφέρον) με τον προβληματισμό του γράφοντος.

Συγκεκριμένα, για τους τίτλους των τριών άρθρων, μπορούμε να πούμε ότι είναι τυπικοί και πραγματεύονται θέματα πολιτικής και κοινωνικής συμπεριφοράς στον ευρύτερο μεσογειακό και βαλκανικό χώρο.

3η Άσκηση:

α) Συζητήστε τις αρετές μιας περίληψης.

β) Συντάξτε μια περίληψη της εργασίας «Ο πνευματικός άνθρωπος: απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του» (Βλ. και τη σχετική ενότητα για την περίληψη στο βιβλίο «Έκφραση-Έκθεση για το Λύκειο» τ. Β'). Τον αριθμό των λέξεων θα τον προσδιορίσετε εσείς, έχοντας υπόψη ότι μια περίληψη δεν πρέπει να έχει τίποτε περιττό, όπως δεν πρέπει να παραλείπει τίποτε αναγκαίο, για να είναι αποτελεσματική και να ανταποκρίνεται στον επικοινωνιακό της ρόλο.

Απάντηση:

α) Μία περίληψη πρέπει να είναι ευσύνοπτη, ευπρόσιτη, λιτή και περιεκτική. Πρέπει με ευκρίνεια, σαφήνεια και προσοχή να συνοψίζει τις γενικές γραμμές της ερευνητικής εργασίας. Δεν πρέπει να παραλείπει τίποτε από τη βασική συλλογιστική πορεία του συγγραφέα και δεν πρέπει να σχολιάζει το κείμενο, που καλείται να συνοψίσει. Μία ορθή περίληψη θα δώσει το δικαίωμα στον αναγνώστη να ανατρέξει εκεί, για να ελέγξει κατά πόσο τον ενδιαφέρει να διαβάσει την εργασία. Άρα, η περίληψη θα πρέπει να δίνει με συντομία, το σκοπό, τα συμπεράσματα και το περιεχόμενο της εργασίας.

β) Περίληψη.

Στη σύγχρονη εποχή παραμένουν αδιευκρίνιστα πολλά ζητήματα. Η μη διευκρίνιση του τι είναι «πνευματικός άνθρωπος», οφείλεται στη φύση της ανθρώπινης ύποστασης, στη λειτουργία, δηλαδή, του ανθρώπου ως λογικού όντος, καθώς και «στο λανθασμένο συσχετισμό» της έννοιας του πνευματικού ανθρώπου με τη διάθεση που δείχνει για πνευματικά θέματα και διανοητικές δραστηριότητες.

Διανοητικές δραστηριότητες αναγνωρίζονται στις ακόλουθες κατηγορίες ανθρώπων: επιστήμονες, πτυχιούχους ανώτατων και ανώτερων σχολών, καλλιτέχνες, λο-

γοτέχνες, κριτικούς, συντελεστές θεάτρου κ.ά., δημοσιογράφους κληρικούς, πολιτικούς, φιλοσοφούντες.

Αν και η κατηγοριοποίηση είναι περιοριστική, υπάρχει κάποιο «είδος συνωμοσίας» και κάποιο είδος κοινωνικής αναφοράς για να αποδίδεται η ιδιότητα του πνευματικού ανθρώπου, σ' αυτές τις κατηγορίες που αποτελούν σαφέστατα-στατιστικά-μειονότητα. Ο πνευματικός, όμως, άνθρωπος επωμίζεται κάποιες υποχρεώσεις: πρέπει να συναισθάνεται το ρόλο του, πρέπει να υπηρετεί το συγκεκριμένο πλαίσιο της κοινωνικής και πολιτιστικής του θέσης, πρέπει να αναζητά την αλήθεια, να φωτίζει τον κοινωνικό περίγυρο και να αναλαμβάνει ενεργητικούς ρόλους.

Για να μην καταστεί μειονότητα ο χώρος των πνευματικών ανθρώπων πρέπει να διευρυνθεί η παιδεία. Επιπλέον, για να αποτραπεί η παράλογη χρήση των επιτεύξεων της ανθρώπινης λογικής και να προωθηθεί η ατομική και συλλογική ζωή, είναι απαραίτητη η στράτευση των πνευματικών ανθρώπων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 10Η

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΑΙ (ΥΠΟ)ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

- α) **Παραπομπές:** είναι οι σημειώσεις που αποδίδουν τις σκέψεις τρίτων. Αυτές τοποθετούνται με τρεις τρόπους, αλλά όχι μεικτά.
- i) στο τέλος της σελίδας (υποσελίδες), ii) στο τέλος κάθε κεφαλαίου, iii) στο τέλος της εργασίας.
- β) **(Υπο)σημειώσεις:** είναι οι σημειώσεις που αποδίδουν τη σκέψη και τις απόψεις του συγγραφέα. Και αυτές τοποθετούνται, όπως οι παραπομπές.
- γ) Η καταγραφή παραπομπών και (υπο)σημειώσεων γίνεται με καθορισμένο τρόπο, ώστε ο αναγνώστης να έχει πρόσβαση στην πηγή με τη μεγαλύτερη ευκολία.
- Όταν η παραπομπή γίνεται σε εργασία που δημοσιεύεται σε περιοδικό τα στοιχεία δίνονται ως εξής:
 - το όνομα, το πατρώνυμο, το επώνυμο του συγγραφέα (κόμμα)
 - ο τίτλος της εργασίας (κόμμα)
 - τα στοιχεία της έκδοσης (όνομα περιοδικού, αριθμός τόμου, χρονολογία) (κόμμα).
 - οι σελίδες
 - Όταν η πηγή είναι βιβλίο η παραπομπή έχει την εξής μορφή:

- το όνομα, το πατρώνυμο, το επώνυμο του συγγραφέα (κόμμα)
 - ο τίτλος της εργασίας (κόμμα)
 - τα στοιχεία της έκδοσης (όνομα περιοδικού, αριθμός τόμου, χρονολογία) (κόμμα).
 - οι σελίδες
3. Τελευταία, πολλοί συγγραφείς ενσωματώνουν την παραπομπή στο λόγο τους ως εξής: Μέσα σε παρένθεση γράφουν το όνομα του συγγραφέα, τη χρονολογία έκδοσης και τον αριθμό της σελίδας.
- δ) **Βιβλιογραφία:** ονομάζεται ο βιβλιογραφικός κατάλογος που καταχωρίζει κάθε συγγραφέας στο τέλος της εργασίας του. Τα στοιχεία στη βιβλιογραφία παρατίθενται ως εξής:
- Επώνυμο συγγραφέα (κόμμα).
 - Αρχικά μικρών ονομάτων (κόμμα)
 - Τίτλος έργου (τελεία)
 - Έτος έκδοσης (τελεία)
 - Αριθμός έκδοσης, εφόσον δεν είναι η πρώτη έκδοση (τελεία)
 - Εκδοτικός οίκος (κόμμα)
 - Τόπος έκδοσης (κόμμα)
 - Οι σελίδες
- Η καταχώριση της βιβλιογραφίας αφορά αυστηρά τα βιβλία, που έχουμε χρησιμοποιήσει στην εργασία. Μερικές φορές για συντομία στις παραπομπές χρησιμοποιούμε τα πιο κάτω σύμβολα: στο ίδιο (όταν παραπέμπουμε σε βιβλίο, που ήδη μνημονεύσαμε πριν), όπως παραπάνω (ό.π.), κ.κ. (χωρίς χρονολογία: για βιβλίο που δεν έχει έτος έκδοσης).
- ε) Στην εργασία μας μπορούμε να επισυνάψουμε πίνακες, χάρτες, γραφικές παραστάσεις, προκειμένου να κάνουμε πιο κατανοητές τις σκέψεις και τις απόψεις μας.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Σχολιάστε τις παραπομπές και τη βιβλιογραφία της εργασίας «Ο πνευματικός άνθρωπος». Αναζητήστε ακόμη εργασίες με κάθε είδους παραπομπές

και σχολιάστε κατά πόσο εφαρμόζονται σ' αυτές όσα έχετε μάθει σχετικά με τον τρόπο καταχώρισης μιας παραπομπής. (σελίδα σχολικού βιβλίου 312)

Απάντηση:

Οι παραπομπές της ερευνητικής εργασίας: «ο πνευματικός άνθρωπος [...]» είναι εφτά. Από αυτές οι τέσσερις είναι ενσωματωμένες στο κείμενο του συγγραφέα, αλλά παραθέτουν μόνο την ημερομηνία έκδοσης των λεξικών. Αντιθέτως οι τρεις υποσέλιδες παραπομπές, εμφανίζονται με τη μορφή που διδαχθήκαμε: επώνυμο συγγραφέα, τίτλος, εκδοτικός οίκος, χρονολογία και τόπος έκδοσης, σελίδες.

Σε άλλες ερευνητικές εργασίες, γενικά ακολουθείται το γνωστό μοτίβο παράθεσης στοιχείων της πηγής. Συνήθως είναι υποσέλιδες για να διευκολύνουν τον αναγνώστη και επίσης, πολύ συνηθισμένα είναι τα σύμβολα που παραπέμπουν σε ήδη μνημονευμένη πηγή: «στο ίδιο, όπως παραπάνω (ό.π.),

Επιπλέον, οι παραπομπές φέρουν αριθμούς-εκθέτες, που παραπέμπουν στο κάτω μέρος της σελίδας.

2η Άσκηση:

Μελετήστε και συγκρίνετε τον πίνακα II (Κατανομή 300 μαθητών κατά βαθμίδα κοινωνικής τάξης) με τις αντίστοιχες γραφικές παραστάσεις (ακιδωτό διάγραμμα και κυκλικό τομέα) ως προς τα μέσα που χρησιμοποιούν και ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Μπορείτε λ.χ. να πείτε ποιο από τα τρία στοιχεία (ο πίνακας, το ακιδωτό διάγραμμα, ο κυκλικός τομέας) είναι περισσότερο εκφραστικό/εγκυσιτικό./ευκολονόητο/σύντομο/αποτελεσματικό; (σελίδα σχολικού βιβλίου 313)

Απάντηση:

Ο περισσότερο εκφραστικός, εγκυσιτικός αλλά και ευκολονόητος -και γι' αυτό πιο αποτελεσματικός- τρόπος είναι το κυκλικό διάγραμμα. Αποδίδει με ευκολία και χάρη την κοινωνική διαστρωμάτωση των μαθητών. Προς αυτή την κατεύθυνση βοηθάει και ο έντονος χρωματισμός στο κάθε τμήμα του κυκλικού διαγράμματος.

Γενικότερα, πιστεύουμε ότι οι δύο γραφικές παραστάσεις οπτικοποιούν τον πίνακα, που παραθέτει βέβαια τα στοιχεία, αλλά δυσκολεύει το μη ειδικό αναγνώστη. Αντίθετα, οι δύο γραφικές παραστάσεις διευκολύνουν τον αναγνώστη, ενισχύουν την επεξηγηματική διάθεση του συγγραφέα και συμβάλλουν την εκλαίκευση των στατιστικών στοιχείων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 11Η

ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ - ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ

ΘΕΩΡΙΑ

Η καταχώριση των πηγών στο τέλος της εργασίας μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους. Συνήθως προκρίνεται η αλφαβητική σειρά. Όταν υπάρχει ξενόγλωσση βιβλιογραφία, συνήθως καταχωρίζουμε τις πηγές σε δύο ομάδες: μία ελληνική και μία ξενόγλωσση. Και σ' αυτή την περίπτωση ακολουθείται η αλφαβητική σειρά.

Κατά την καταχώριση της βιβλιογραφίας προσέχουμε κάποια ιδιαίτερα στοιχεία, όπως: την πληρότητα των στοιχείων έκδοσης και συγγραφής ενός βιβλίου, τη συχνή παρουσία ενός συγγραφέα, τη συγγραφή ενός συλλογικού έργου κ.α. (για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. σχολικό βιβλίο σελ. 314-315).

Τέλος, για να φθάσουμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα πρέπει να παλέψουμε με το υλικό μας και να «συλλάβουμε βαθιά» το πρόβλημα που μας απασχολεί ή το θέμα που πραγματευόμαστε. Είναι μία παράμετρος που πάντοτε πρέπει να έχουμε κατά νου, όταν καταπιανόμαστε με τις ερευνητικές εργασίες.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ του σχολικού βιβλίου

Άσκηση:

Το κείμενο που ακολουθεί είναι παρμένο από το βιβλίο του Γιάννη Αποστολάκη «Το κλέφτικο Τραγούδι (εκδ. Εστίας, Αθήνα 1950, σελ. 8-10). Μελετήστε το προσεκτικά και συζητήστε αν απορρίπτει ή συμπληρώνει όλα όσα είπαμε για τον τρόπο που γράφεται μια εργασία. Συζητήστε, δηλαδή με ποιο πνεύμα είναι γραμμένο το κείμενο και ποιος είναι ο στόχος του συγγραφέα. Συζητήστε ακόμη το ειρωνικό ύφος του συγγραφέα και αιτιολογήστε το. Μπορείτε, τέλος, να πείτε τι σημαίνουν τα λόγια του: «Πολλά φταίνε που χάθηκε το πλάσμα του θεού, ο άνθρωπος που 'χε αίμα στις φλέβες, και τη θέση του την πήρε ο άνθρωπος του χαρτιού»; (σελίδα σχολικού βιβλίου 315)

Απάντηση:

Με πικρία περισσότερο, παρά με ειρωνική ή περιπαικτική διάθεση ο Γιάννης Αποστολάκης κατεδαφίζει όλα αυτά τα ιδιαίτερα βήματα που απαιτούνται για να συγγραφεί μια ερευνητική εργασία (βιβλιογραφία, παραπομπές, σημειώσεις). Με ευφάνταστη εικονοποιία κατακρίνει και σπλητεύει την πανεπιστημιακή αγκύλωση και οπισθοδρόμηση: «Έμπαινε τέλος ο νέος πλούσιος και σπάταλος από φύση κι έβγαινε κακομοίρης από τη σοφία του που κρεμότανε στον ώμο του μέσα στο τσουβάλι με τα δελτία». Δε διστάζει να ισχυριστεί, ότι η πρωτοτυπία στη σκέψη και στη συγγραφή πρέπει να στηρίζεται στον «ελεύθερο λογισμό και το όνειρο».

Και όμως, όπως παραδέχεται, η «βιβλιογραφία» κάνει θαύματα, αφού γεμίζει την «κενότητα» του μηχανιστικά σκεπτόμενου ανθρώπου. Υπό αυτή την έννοια πρέπει να ειπωθεί και η φράση: «Πολλά φταίνε που χάθηκε το πλάσμα του θεού, ο άνθρωπος που 'χε το αίμα στις φλέβες και τη θέση του την πήρε ο άνθρωπος του χαρτιού». Ο Γιάννης Αποστολάκης, πιστεύει «εν ολίγοις», ότι με μεθοδικό τρόπο, η «ακαδημαϊκή στειρότητα» των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας (με τη συμβατικότητα, τη συνήθεια και την έλλειψη φαντασίας που τα χαρακτηρίζει) «φυλάκισε» αρχικά, και στη συνέχεια, πέτυχε να εξοντώσει την έμφυτη δημιουργικότητα του νέου, επιβάλλοντάς του μοντέλα σκέψης, έρευνας και συγγραφής που στο τέλος, αποδεικνύονται εις βάρος τόσο της γνώσης και της αλήθειας, όσο και της ψυχής του ανθρώπου, αφού εκείνη, χάνει τον προορισμό της και αλλοτριώνεται.

ΕΝΟΤΗΤΑ 12Η

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΩΡΙΑ

Με βάση όσο είπαμε στις προηγούμενες ενότητες, θα προσπαθήσουμε να δώσουμε ένα παράδειγμα ερευνητικής εργασίας, του τύπου του δεύτερου κειμένου που περιλαμβάνεται στο σχολικό εγχειρίδιο με τίτλο: «Ο πνευματικός άνθρωπος: Απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του».

- α) Έστω ότι μας δίνεται προς ανάλυση το θέμα από το μάθημα της ιστορίας: «Η Αναγέννηση: μία νέα εποχή». Εμείς αφού συγκεντρώσουμε και εκτιμήσουμε το υλικό μας, θα προχωρήσουμε στην εκπόνηση ενός διαγράμματος, που θα μας βοηθήσει στη συγγραφή της ερευνητικής εργασίας. Πιο αναλυτικά, το διάγραμμά μας μπορεί να έχει την ακόλουθη μορφή:
- i) Πρόλογος (οι λόγοι που μας οδηγούν στη συγκεκριμένη έρευνα).
 - ii) Καθορισμός του όρου: Αναγέννηση.
 - iii) Ιστοριογραφικά προβλήματα της «Αναγέννησης».
 - iv) Παράγοντες της «Αναγέννησης».
 - vi) Συμπεράσματα.
 - vii) Επίλογος.
- β) Έχοντας ορίσει το διάγραμμα της εργασίας μας, θα προχωρήσουμε στη συγγραφή της ερευνητικής εργασίας (Σημείωση: Πρόκειται για υποκειμενική μορφή που μπο-

ρεί να λάβει το συγκεκριμένο θέμα. Ορθό είναι, οι μαθητές αφού μελετήσουν την προσπάθειά μας, να αυτενεργήσουν γράφοντας ένα δικό τους κείμενο, στηριζόμενοι στη βιβλιογραφία που παραθέτουμε στο τέλος του κειμένου μας).

«Αναγέννηση: Απόπειρα ορισμού και παράθεσης των ιστοριογραφικών προβλημάτων της εποχής».

Η «Αναγέννηση», ως νέα εποχή στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού και του ανθρωπίνου πνεύματος, απασχόλησε ιστοριογραφικά τόσο την παλαιότερη, όσο και τη νεότερη έρευνα. Μάλιστα, εκατόν πενήντα χρόνια, έπειτα από τα θεμελιώδη έργα του Michelet και του Burckhardt, το αίτημα για τον καθορισμό των χαρακτηριστικών και των χρονικών ορίων του φαινομένου, που εκλαμβάνεται ως η αφετηρία που πέτυχε να «ανανεώσει» την πνευματική και κοινωνική ζωή της Ευρώπης, παραμένει πάντοτε επίκαιρο.

Ο όρος: «Αναγέννηση» από ετυμολογικής απόψεως¹ πρέπει να είναι μεταφρασμένο δάνειο της ιταλικής λέξης, Rinascimento (ξαναγέννημα) ή της ευρύτατα διαδεδομένης γαλλικής, Renaissance (αναγέννηση). Σύμφωνα με την επιστημονική έρευνα τον όρο: Renaissance εισήγαγε πρώτος, ο Γάλλος ιστορικός Jules Michelet², όταν το 1855 χρησιμοποίησε ως τίτλο του εβδόμου τόμου του έργου του: «Histoire de France» (Ιστορία της Γαλλίας), τη λέξη: La Renaissance (η Αναγέννηση). Ο Michelet θεωρούσε αυτήν την περίοδο εντελώς αντίθετη από τον προγενέστερο Μεσαίωνα, όπου ο άνθρωπος ήταν ένα ον υποταγμένο στη θεοκρατική σκέψη, την πολιτική απραξία και το πνευματικό λήθαργο. Εντούτοις, ο όρος αυτός καθιερώθηκε από τον Ελβετό μελετητή και ιστορικό του πολιτισμού, Jacob Burckhardt. Το 1860, εκδίδεται στη Βασιλεία της Ελβετίας το θεμελιώδες (ακόμα και σήμερα) έργο του: «Die Kultur der Renaissance in Italien» (Ο Πολιτισμός της Αναγέννησης στην Ιταλία).

Στο έργο αυτό, υποστηρίζεται ότι η «Αναγέννηση» (της μάθησης και των τεχνών) είναι μια ξεχωριστή εποχή που διαχωρίζει το Μεσαίωνα από τους νεότερους χρόνους (14ος - 16ος αιώνας) και καθαρά ιταλική δημιουργία. Ο Ελβετός στάθηκε ιδιαίτερα στη σχέση ανάμεσα στις πνευματικές ιδιαιτερότητες του φαινομένου και τις κοινωνικές και πολιτικές εμπειρίες των κατοίκων της Ιταλικής χερσονήσου, προκειμένου να στηρίξει την άποψή του «περί ιταλικής πρωτοτυπίας».

1. Μπαμπινιώτη, Γεωργίου, Λεξικό Νέας Ελληνικής Γλώσσας, εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998.

2. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος - Larousse - Britannica, εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα 1997, Τόμος 8, σελ. 160 κ.ε.

Ωστόσο, σε ιταλικά, αλλά και άλλα ευρωπαϊκά κείμενα, του 16ου αιώνα απαντά ο όρος: «Rinascita» ή «Rinascimento». Πιο συγκεκριμένα, ο Giorgio Vasari³ στο έργο του: «vite dei piu eccellenti pittori, scultori e architetti (1550)» χρησιμοποιεί τον παραπάνω όρο, όταν αναφέρεται στην τέχνη που αναπτύχθηκε στην Ιταλία μετά το 1250. Όμως και νωρίτερα από το Vasari, συγγραφείς και ιστορικοί των γραμμάτων και της τέχνης έχουν την αίσθηση ότι ζουν σε μια νέα εποχή, σε μια συγκλονιστική ιστορική εξελικτική πορεία.

Ο Guido da Pisa⁴ σχολιάζοντας τη «Θεία Κωμωδία» του Δάντη, αναφέρει ότι εκείνος «ανέστησε» τη νεκρή ποίηση. Αλλά και ο Gioavanni Voccaccio⁵ γράφει για τον προαναγεννησιακό ζωγράφο Giotto (1266=1337), ότι «χάρη σ' αυτόν, η τέχνη επαυλήθη στο φως». Ο όρος «Renaissance», τέλος, με μεταφορική σημασία εμφανίζεται σε κείμενο του Γάλλου περιηγητή και φυσιοδίφη Pierre Belon. Αυτός παρομοιάζει τα ανθρώπινα πνεύμα που αναγεννώνται, με τα φυτά και τα λουλούδια που ξυπνούν από το χειμερινό λήθαργο χάρη στην ευεργετική επίδραση της άνοιξης.

Εκτός από τα προβλήματα καθορισμού της «Αναγέννησης», ως όρου, δεν πρέπει να μας διαφεύγουν και εκείνα τα ιστοριογραφικά προβλήματα που συνδέονται με τις απόπειρες προσέγγισης του φαινομένου και τις προσπάθειες ορισμού χρονικών ορίων. Είδαμε, ήδη, ότι ο Michelet υποστηρίζει «το πρωτότυπο» και το «αυτοδημιούργητο» του αναγεννησιακού πνεύματος, που παραμένει κάπι το εντελώς διαφορετικό από τον σκοτεινό και εχθρικό Μεσαίωνα. Επιπλέον, ο Burckhardt, υιοθετώντας πολλές από τις απόψεις του Michelet, εμμένει στις απόψεις του «περί ιταλικότητας» του φαινομένου και εστιάζει την προσοχή του σε εκείνες τις ιδιαίτερες συνθήκες που ίσχυαν τότε στην ιταλική χερσόνησο και υποβοηθήσαν στην εμφάνιση της «Αναγέννησης».

Οι πιο πάνω «κλασικές» απόψεις του Burckhardt, κυριάρχησαν στην ιστορική έρευνα έως τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, οπότε και ασκήθηκε από άλλους ιστορικούς οξεία κριτική. Ο Wallace Ferguson⁶ εντοπίζει δύο ιστοριογραφικές τάσεις: εκείνη που ακολουθεί τις απόψεις του Burckhardt και εκείνη που τείνει να συνδέσει το Μεσαίωνα με την Αναγέννηση. Ο ίδιος ο Ferguson συντάσσεται με τη δεύτερη τάση και περιγράφει το κίνημα της Αναγέννησης, ως μία μεταβατική περίοδο από το Μεσαίωνα στους νεότερους χρόνους, όπου τα ιδιαίτερα πνευματικά, πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού χώρου άρχισαν να αλλάζουν σταδιακά, αλλά σταθερά.

3. Καραγεώργος, Βασίλειος, Αναγέννηση και Μεταρρύθμιση [Περίληψεις Πανεπιστημιακών Παραδόσεων], Αθήνα 1990, σελ. 1 κ.ε.

4. Καραγεώργος, Βασίλειος, ό.π., σελ. 2.

5. Καραγεώργος, Βασίλειος, ό.π., σελ. 2.

6. Ferguson, Wallace, The Renaissance in Historical thought Five centuries of interpretation, Boston 1948.

Άλλος ιστορικός, όπως ο Ch. H. Haskins⁷, μελετώντας τη μεσαιωνική ιστορία και ιδιαίτερα τη μεσαιωνική τέχνη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο Μεσαίωνας γνώρισε «μικρές Αναγεννήσεις», των οποίων τα επιτεύγματα και οι κατακτήσεις άνοιξαν το δρόμο για την «κλασική Αναγέννηση» του 15ου αιώνα.

Ο πιο συστηματικός από αυτούς τους ερευνητές ήταν ο Erwin Panofsky⁸. Εκείνος διατύπωσε την άποψη ότι η «Αναγέννηση» του 15ου αιώνα ούτε ξεκομμένη, ούτε τελείως αντίθετη προς το μεσαιωνικό παρελθόν ήταν. Με μεθοδική σκέψη και ενδελεχή έρευνα μελέτησε και ανέλυσε επαρκώς, τρεις «πρώιμες Αναγεννήσεις» που συνδέονται με τη λαμπρή Αναγέννηση του 15ου αιώνα. Οι τρεις «μεσαιωνικές Αναγεννήσεις» (Καρολίνεια, Οθώνεια, Αναγέννηση 12ου αιώνα) σύμφωνα πάντα με τον Panofsky διακρίνονται από την «Κλασική Αναγέννηση», επειδή είχαν παροδικό και τοπικά περιορισμένο χαρακτήρα.

Συνοψίζοντας τις πιο πάνω απόψεις μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει καμία συμφωνία μεταξύ των ερευνητών και των ειδικών επιστημόνων (ιστορικών, ιστορικών της τέχνης) σχετικά με τα χρονικά όρια (αφετηρία, τέλος) του πνευματικού και πολιτιστικού κινήματος της Αναγέννησης. Άλλοι προτείνουν ως αφετηρία το δεύτερο μισό του 13ου αιώνα και ως λήξη το 16ο αιώνα, και άλλοι ανεβάζουν την ημερομηνία έναρξης έως τις αρχές του 14ου αιώνα.

Ωστόσο, για να αναπτυχθεί και να ακμάσει ολόκληρη αυτή η κίνηση ήταν απαραίτητη η ύπαρξη αυτών των ιδιαίτερων συνθηκών που προϋποθέτουν μια αλλαγή στάσης ζωής και σκέψης για τον άνθρωπο και τον κόσμο. Πιο αναλυτικά, στις ευρωπαϊκές κοινωνίες παρατηρείται εκείνη την εποχή (όψιμος Μεσαίωνας) μία «αλλαγή πλεύσης» στις οικονομικές δραστηριότητες. Οι ανελαστικές/περιοριστικές συνθήκες που είχε επιβάλλει η μεσαιωνική αντίληψη για τις τραπεζικές και της υπόλοιπες συναφείς επιχειρήσεις, φαίνεται ότι περιορίζονται. Επιπλέον, λόγω της σταθεροποίησης του πολιτικού τοπίου, αποκαθίστανται σιγά-σιγά, οι σχέσεις και η επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων περιοχών.

Όπως ήταν φυσικό, οι αλλαγές στο οικονομικό πεδίο, επηρέασαν τις εξελίξεις σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο. Έτσι, σε όλες τις περιοχές της Ευρώπης (εκτός από αυτές που χαρακτηρίζονταν από χρόνια οικονομική καθυστέρηση ή καταπιεστική εξουσία) ο αστικός πληθυσμός αυξάνεται διεκδικώντας ταυτόχρονα και μερίδιο στη νομή της εξουσίας. Αντίθετα, ο αγροτικός πληθυσμός και οι δομές της φεουδαρχίας και της δουλοπαροικίας συρρικνώνονται σταδιακά. Η διάκριση, τώρα, των κοινωνικών τάξεων δε γίνεται με βάση την καταγωγή και το μέγεθος της εγγείου ιδιοκτησίας, αλλά με βάση

7. Haskins, Eh., H., *The Renaissance of the Twelfth Century*, Cambridge 1927.

8. Panofsky, Erwin, *Renaissance and Renaissances in Western Art*, New York 1972.

τον πλούτο και τις εμπορικές, πιστωτικές και λοιπές δραστηριότητες. Τώρα, πλάι στις παραδοσιακά ανώτερες κοινωνικές τάξεις, προστίθενται έμποροι, χειρωνάκτες που πλούτισαν, αλλά και τυχοδιώκτες αμφιβόλου καταγωγής που κατάφεραν να κερδίσουν πλούτο και κύρος χάρη στο αναζωογονημένο εμπορικό και πιστωτικό σύστημα.

Παράλληλα με τις νέες οικονομικές συνθήκες συντελούνται αλλαγές και στο πνευματικό/πολιτιστικό πεδίο. Όλη την περίοδο του όψιμου Μεσαίωνα οι πολιτιστικές ανταλλαγές ανάμεσα στην Καθολική Δύση και την Ορθόδοξη Ανατολή είναι συνεχείς και έντονες. Κατά τη διάρκεια του «διαθρησκευτικού» διαλόγου, αλλά και μετά την πώση της Κωνσταντινούπολης, οι Έλληνες λόγιοι που κατέφυγαν στη Δύση, συνέβαλαν αποφασιστικά στον εμπλουτισμό και την αναζωογόνηση της δυτικής φιλοσοφικής και επιστημονικής σκέψης. Οι μεταφράσεις των αρχαίων ελληνικών έργων, τα χειρόγραφα και οι διαλέξεις των Ελλήνων στην Ιταλική χερσόνησο, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην εξάπλωση του κινήματος του Ουμανισμού, που αποτελεί ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της Αναγέννησης.

Άμεση συνυφασμένη με τον Ουμανισμό είναι και η ανάπτυξη των εθνικών γλωσσών. Η «λατινική κοινή» του όψιμου Μεσαίωνα παραχωρεί τη θέση της στις τοπικές/υπερτοπικές διαλέκτους, γεγονός που επιταχύνει τους ρυθμούς συγκρότησης εθνικών κρατών, αυξάνει το συναίσθημα της «εθνικής συνείδησης» και ενισχύει την ανάπτυξη των «εθνικών λογοτεχνιών». Τα αριστουργήματα του Θερβάντες, του Σαίξπηρ ή του Τάσσο, δε θα είχαν γραφτεί ποτέ στη «λατινική».

Οι συνθήκες για την ανάπτυξη του «αναγεννησιακού πνεύματος» συνδέονται όμως, και με την ανάπτυξη της τεχνολογίας εκείνη την εποχή. Ο άνθρωπος με την ανακάλυψη του χαρτιού, της πυρίτιδας, της τυπογραφίας και άλλων πραγμάτων, πέτυχε να συλλάβει το περιβάλλον, πρώτα το φυσικό και έπειτα το κοινωνικοπολιτικό. Οι νέες τεχνολογίες βοήθησαν στην ανάπτυξη της μελέτης και της επιστημονικής έρευνας, που ως τελικό σκοπό είχαν την πρόοδο του ανθρώπου.

Είδαμε πιο πάνω, ότι ο Ουμανισμός αποτέλεσε ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της Αναγέννησης. Πραγματικά, ως Ουμανισμό, οι ερευνητές ορίζουν τη στροφή προς την αρχαιότητα και την αναγέννηση των κλασικών σπουδών, που συνεπικουρείται από τον ασπασμό εκείνων των ιδεωδών, τα οποία προβάλλονται μέσα από τα κλασικά κείμενα των αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων. Όλη αυτή η κίνηση επιστροφής στα «νάματα» του κλασικού πολιτισμού και η επιθυμία δημιουργίας ενός νέου τύπου ανθρώπου, ο οποίος θα είχε σε πλήρη και αρμονική ανάπτυξη, τόσο τις πνευματικές όσο και τις σωματικές του δυνάμεις, είναι η μεγάλη προσφορά του «αναγεννησιακού κινήματος» στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Άλλωστε, με τον Ουμανισμό συνδέεται και η ανάπτυξη του ατόμου και της ελεύθερης επιστημονικής έρευνας. Οι άνθρωποι τώρα, εμποτισμένοι απ' τα ιδανικά της Αναγέννησης, σπάζουν τα δεσμά της μεσαιωνικής θεοκρατικής σκέψης. Η πίστη στις ανθρώπινες δυνάμεις (πνευματικές και σωματικές), η ανάπτυξη της επιστημονικής και της φιλοσοφικής σκέψης (ίδρυση πανεπιστημίων, πρόοδος της επιστήμης και της τέχνης) οδηγούν σε πολλαπλές ανατροπές. Αυτό που παρατηρείται τώρα, είναι η τάση για κριτική και αναθεώρηση των κατεστημένων αξιών του Μεσαίωνα - που ήθελαν τον άνθρωπο ένα άβουλο ον, έρμαιο του δογματισμού, των προκαταλήψεων και της πλήρους απραξίας - και η δημιουργία ενός καινούργιο κώδικα αξιών, όπου ο ορθολογισμός και η παρατήρηση του περιβάλλοντος (φυσικού, κοινωνικού, πολιτικού) θα αποτελούν το μέτρο προόδου της επιστημονικής έρευνας και γνώσης.

Η «αναγεννησιακή σκέψη» αποδίδει μεγαλύτερη σημασία στο παρόν, παρά στο μέλλον και τις εσχατολογικές αναφορές της χριστιανικής θρησκείας. Η επίγεια ζωή, οι χαρές, ο ευδαιμονισμός και οι ανέσεις δείχνουν το μέγεθος της αλλαγής που συντελείται στο ιδεολογικό πεδίο των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Όλες αυτές οι νέες αντιλήψεις έχουν ως σκοπό να τοποθετήσουν τον άνθρωπο στη σωστή σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο του. Να τον καταστήσουν, δηλαδή, συνειδητό και αναπόσπαστο μέλος του φυσικού κόσμου και δραστήριο μέλος του κοινωνικού γίγνεσθαι. Με την Αναγέννηση ο άνθρωπος καθίσταται για πρώτη φορά στην ιστορία των νεότερων χρόνων κέντρο κάθε εξέλιξης και προόδου.

Ανακεφαλαιώνοντας τη διαπραγματεύσή μας μπορούμε να καταλήξουμε στις εξής διαπιστώσεις:

- α) Η Αναγέννηση πρέπει να ειπωθεί ως η τελευταία φάση του μεσαιωνικού κόσμου και ως η αφετηρία μιας νέας εποχής.
- β) Η Αναγέννηση παρά τις διαφωνίες των ειδικών επιστημόνων και των ερευνητών φαίνεται ότι συντελείται κατά τη διάρκεια τριών αιώνων (1300 - 1600), αλλά αυτό που ονομάζουμε: «κλασική Αναγέννηση» (Renaissance) κορυφώνεται από τις αρχές του 15ου έως τις αρχές του 16ου αιώνα.
- γ) Η Αναγέννηση ήταν ένα πνευματικό κίνημα και όχι μία επαναστατική αλλαγή. Δεν μπορούμε δηλαδή να διαπιστώσουμε κάποια ριζοσπαστική αλλαγή στο πολιτικο-κοινωνικό πεδίο, αλλά ούτε κάποια συγκλονιστική ανακάλυψη στις τεχνικές ή ακόμα και στο οικονομικό πεδίο. Αντίθετα, το πνευματικό/πολιτιστικό κίνημα της Αναγέννησης ζήτησε και πέτυχε τη διατύπωση νέων **βασικών κανόνων** και τη **διαμόρφωση ενός νέου τύπου ανθρώπου**.

Αυτή στο τέλος-τέλος, ήταν και η βασική προσφορά της Αναγέννησης στο δυτικό πνεύμα και τον παγκόσμιο πολιτισμό. Έπειτα, από μία μακρά και πολύπλοκη περίοδο, ο άνθρωπος τίθεται στο επίκεντρο της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής. Όλα ξεκινούν από τον άνθρωπο και αποβλέπουν σε ωφέλειά του. Αυτό συμβαίνει για πρώτη φορά και αυτή είναι η μεγάλη νίκη της Αναγέννησης και του ανθρωπίνου πνεύματος.

Επιλογή Βιβλιογραφίας

A. Ελληνικά

- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος - Larousse - Britannica, εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα 1997, Τόμος 8, σελ. 160 κ.ε.
- Ζακυθνού, Διονυσίου, Αναγέννησις και Αναγεννήσεις, Αθήνα 1978.
- Καραεώργου, Βασιλείου, Αναγέννηση και Μεταρρύθμιση [Περιλήψεις Πανεπιστημιακών παραδόσεων], Αθήνα 1990.
- Χασιώτη, Ι. Κ., Αναγέννηση και Μεταρρύθμιση, Τόμος Α' (1490-1520), Θεσσαλονίκη 1973.

B. Μεταφρασμένα στα Ελληνικά:

- Γιάκομπ, Μπούρκχαρτ, Ο Πολιτισμός της Αναγέννησης στην Ιταλία, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1997.

Γ. Αγγλικά

- Ferguson, Wallace, The Renaissance in historical thought. Five centuries of interpretation, Boston 1948.
- Haskins, Ch. H, The Renaissance of the Twelfth century, Cambridge, 1927.
- Panofsky, Erwin, Renaissance and Renaissances in Western Art, New York 1972.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Τα Τείχνη

Πάει μισός και πάνω αιώνας από τότε που ο μεγάλος αυστριακός φιλόσοφος Καρλ Πόππερ περιέγραφε και υμνούσε την «ανοιχτή κοινωνία». Την κοινωνία που «απελευθερώνει τις κριτικές ικανότητες του ανθρώπου», την κοινωνία που αποβλέπει «στην ανθρωπιά και τη λογικότητα, στην ισότητα και την ελευθερία». Όπως είναι γνωστό, το περιλάλητο βιβλίο του¹ γράφτηκε απ' το 1938 (όπου οι χιτλερικοί μπήκαν στην Αυστρία) ως το 1943, με στόχο να πολεμήσει την «κλειστή κοινωνία», που είναι υποταγμένη στις «μαγικές δυνάμεις, στο δογματισμό, στον ολοκληρωτισμό». Στον πρόλογο της δεύτερης έκδοσης (1945), ο Πόππερ σημειώνει: «Παρά τη σημερινή παγκόσμια κατάσταση (Ψυχρός Πόλεμος) αισθάνομαι το ίδιο αισιόδοξος όπως πάντα». Θα αισθανόταν το ίδιο και σήμερα;

Βέβαια, παγκόσμιοι και ψυχροί πόλεμοι δεν υπάρχουν τώρα, οι ολοκληρωτισμοί κάθε χρώματος έχουν χρεοκοπήσει, η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος είναι όλο και πιο θαυμαστή. Πόσο «ανοιχτή», όμως είναι η κοινωνία μας; Σε ποια κατάσταση υγείας βρίσκονται οι αρμοί της, τα ειδοποιά στοιχεία της που απαριθμούσε ο Πόππερ (ανθρωπιά, λογικότητα, ισότητα, ελευθερία);

Την πιο απλή και περιεκτική απάντηση τη δίνει μια λέξη: Τα Τείχνη.

Και δε μιλάω μόνο για τα τοιμεντένια τείχνη που χτίστηκαν και χίζονται ανάμεσα σε εμπολέμους - όπως από τους Τούρκους στην Κύπρο εδώ και 28 χρόνια, από το Ισραήλ στην Παλαιστίνη σήμερα. Αλλά για τα **αόρατα τείχνη** που υψώνουν οι δημοκρατικές κοινωνίες στην Αμερική και την Ευρώπη - Τα τείχνη που επιχειρούν να «κλείσουν έξω»

1. Η ανοιχτή κοινωνία και οι εχθροί της (α' εκδ. 1945). Μεταφρ. Ειρ. Παπαδάκη, 2 τόμοι, Δωδώνη, 1980.

τους, τους ξένους, τους μετανάστες, τους τριποκοσμικούς, τους παρίες, τους «κακούς», τους «άλλους». Τα τείχη της μισαλλοδοξίας, της ξενοφοβίας, του ρατσισμού, του αποκλεισμού, του «πας μη μεθ' ημών καθ' ημών». Τα τείχη της απανθρωπιάς, του παραλογισμού, της ανισότητας, της ανελευθερίας, για να επιστρέψουμε στους όρους του αυστριακού φιλοσόφου. Η «ανοιχτή κοινωνία» μετατρέπεται μάνι-μάνι σε περικαρακωμένο **στρατόπεδο** όπου οι («Πολιορκημένοι») **εντός** κατατρώχονται από τρόπο για τους εκτός, και οι («Πολιορκητές») **εκτός** από τρόπο για την επιβίωσή τους

Διαβάστε, παρακαλώ, το παρακάτω κείμενο που περικλείνει μερικές «βασικές αρχές» των «τειχών»:

«1) Αποκλείστε όλες τις ξένες επιδράσεις που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την ακαμψία των φυλετικών ταμπού. 2) Αποκλείστε, ιδιαίτερα, όλες τις ιδεολογίες ισοσύτητας, δημοκρατίας και ατομικισμού (ανθρωπισμού). 3) Κρατείστε τη διαφοροποίηση ανάμεσα στη δική σας φυλή και όλες τις άλλες· μην αναμειγνύεστε με κατώτερους. 4) Εξουσιάστε και υποδουλώστε τους γείτονές σας».

Νομίζετε πως πρόκειται για κάποιο σύγχρονο ακροδεξιό μανιφέστο; Όχι. Ο Πόπερ - που δεν έπαυε να τονίζει πως «ο δυτικός πολιτισμός μας ανάγει τη γέννησή του στους Έλληνες», πως «η ιδέα της προσωπικής και πολιτικής ελευθερίας βρήκε την πρώτη φιλολογική έκφρασή στην Ελλάδα» - έβρισκε, στην ίδια εκείνη Ελλάδα, τον **αντίποδα** της «ανοιχτής κοινωνίας»: την κοσμοθεώρηση και τις αρχές της «κλειστής» πολιτείας της Σπάρτης, αντιπαραθέτοντάς την στην ανοιχτή κοινωνία των Αθηναίων. Και επισήμαινε τις ομοιότητες των σπαρτιατικών αρχών με «τις τάσεις του νεότερου ολοκληρωτισμού»² (Οι Έλληνες εφευρέτες των πάντων!).

Το δραματικό είναι πως το παλιό σπαρτιατικό δόγμα και το χτεσινό ολοκληρωτικό αναβιώνουν στην εποχή μας εξαιτίας (μάλλον, εξ αφορμής) της φοβίας για την τρομοκρατία που άναψε στις 11.9.2001 και που συνδραυλίζεται αδιάκοπα απ' όσους σπεκουλάρουν στην τρομοκρατία του παγκόσμιου κοινού, με το ιερό λάβαρο της αντιτρομοκρατικής εκστρατείας ...

ΤΕΙΧΗ, όμως, δε σπώνονται μόνο στα σύνορα και στα τελωνεία των δημοκρατικών κρατών, αλλά **και στο εσωτερικό τους, ανάμεσα στους πολίτες και τις εξουσίες**. Με το δικαιολογητικό, πάντα, της τρομοκρατικής απειλής και, φυσικά, της εθνικής αυτοσυντήρησης, οι ιθύνοντες βγάζουν απανωτά φερμάνια, που κάνουν ακόμα πιο **προσπελάστα στους πολίτες** τα κέντρα των κρίσιμων αποφάσεων και ασύγκριτα πιο **προσπελάσιμους τους πολίτες** στα «εντεταγμένα» όργανα της εξουσίας. Όσο πιο α-

2. Ό.π., Α' Τόμ., σελ. 294.

διαπέραστα γίνονται τα τείχη των κυβερνώντων, τόσο πιο διάφανοι και ευάλωτοι γίνονται οι τοίχοι των σπιτιών και της ατομικής ζωής, δράσης και σκέψης των κυβερνωμένων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα κουτσουρεύονται, η κίνηση των ατόμων και η διακίνηση των ιδεών κατασκοπεύονται, η έκφραση και η κρίση, ακόμα και οι πολιτικές γελοιογραφίες, χαρακτηρίζονται πολύ εύκολα ύποπτες και προδοτικές

Μ' αυτά και μ' αυτά, ο πολίτης θυμίζει τον αντι-ήρωα μιας θαυμάσιας μιμικής σκηνής του μεγαλύτερου μίμου της εποχής μας, Marcel Marceau: Πάνω στη γυμνή σκηνή, ολομόναχος ο ανθρωπάκος, ο «Μπιπ», ασάλευτος, εναγώνιος. Έπειτα, κάνει μερικά δειλά βήματα προς τα δεξιά, αλλά σε λίγο σταματάει. Έχει πέσει πάνω σ' έναν αόρατο τοίχο, τον ψυχουλεύει, προσπαθεί να βρει μια διέξοδο. Του κάκου. Ύστερα, βηματίζει προς τ' αριστερά: το ίδιο. Το ίδιο και προς τα μπρος, το ίδιο και προς τα πίσω. Παντού, τοίχοι αόρατοι και αδιαπέραστοι - με την έξοχη μιμική του ο Μαρσώ «ζωγραφίζει» τις διαστάσεις του πνιγηρού κελιού του ... Σε λίγο, ξαναρχίζει, αλλά τώρα τα βήματά του είναι λιγότερα: ο κάθε τοίχος έχει **ζυγώσει** μερικά εκατοστά, το κελί έχει στενέψει ... Ο έγκλειστος προσπαθεί πάλι και πάλι. Αλλά ο χώρος όλο και μικραίνει, όλο και μεγαλώνει η αγωνία του φυλακισμένου. Ωσπου οι τοίχοι τον συνθλίβουν και τον σκοτώνουν ...

Δε θα ήθελα να θεωρηθεί αυτή η τραγική σκηνή σαν προφητεία αλλά ως **προειδοποίηση**. Το πρόβλημα και η ευθύνη του καθενός μας είναι να δούμε τα τείχη τι σημαίνουν και πως θα τα κατεδαφίσουμε ...

Μάριος Πλωρίτης
ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 30 Ιουνίου 2002.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση Α:

Γράψτε την Περίληψη του κειμένου (μέχρι 150 λέξεις).

Απάντηση:

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον του World Trade Center και του αμερικανικού Πενταγώνου σε Νέα Υόρκη και Ουάσινγκτον, αντίστοιχα, στις 11 Σεπτεμβρίου 2001, στάθηκαν η αφορμή για αρκετές δημοκρατικές κοινωνίες στην Ευρώπη και την Αμερι-

κή, που υιοθέτησαν πρότυπα ολοκληρωτικής διακυβέρνησης και άδραξαν την ευκαιρία για να εντείνουν την καταπίεση, να υπονομεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να εμποδίσουν την είσοδο μεταναστών στις χώρες τους.

Ωστόσο το ζήτημα του αυταρχισμού και του Κοινωνικού αποκλεισμού είναι ευρύτερο και εκτός από τις «ευπαθείς κατηγορίες» του παγκόσμιου πληθυσμού (πρόσφυγες, μετανάστες, φτωχούς), αφορά και σ' αυτούς τους ίδιους τους πολίτες των «ευνοούμενων» κοινωνιών του ανεπτυγμένου κόσμου. Οι πολίτες σήμερα, αφενός δεν μπορούν να συμμετέχουν στα κέντρα λήψης αποφάσεων και να καθορίζουν τις πολιτικές εξελίξεις και αφετέρου με το πρόσχημα της «ασφάλειας» βλέπουν άφωνοι (όπως ο Μπιπ του Marceau) να καταπατώνται θεμελιώδη δημοκρατικά δικαιώματα και να υπόκεινται σε ασφυκτικούς και ευτελιστικούς -για την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη- ελέγχους. Η αντίσταση σ' αυτού του είδους τις «πολιτικές» μεθοδεύσεις είναι χρέος και καθήκον του καθενός μας.

Άσκηση Β 1:

α. Να δώσετε τη σημασία των παρακάτω λέξεων και φράσεων: Περιλάλητο, δογματισμός, ολοκληρωτισμός, πας μη μεθ' ημών καθ' ημών, μάνι-μάνι, φερμάνια, παρίες, σπεκουλάρουν.

Απάντηση:

- περιλάλητο = αυτό που είναι γνωστό και συζητείται από όλους.
- δογματισμός = η διατύπωση ή η αποδοχή κάποιων απόψεων χωρίς απολόγηση ή αποδείξεις.
- ολοκληρωτισμός = πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης που στηρίζεται στον ασφυκτικό έλεγχο της ζωής των κυβερνωμένων και στην απαγόρευση κάθε πολιτικής δράσης αντίθετης προς το καθεστώς.
- πας μη μεθ' ημών καθ' ημών = ο καθένας που δεν είναι «μαζί» μας, είναι «εναντίον» μας.
- μάνι - μάνι = πολύ γρήγορα, βιασικά.
- φερμάνια = Αρχικά, η λέξη σήμαινε το διάταγμα του Σουλτάνου στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Σήμερα, λέγοντας φερμάνι εννοούμε με μια δόση ειρωνείας, κάθε απόφαση που έχει μορφή διατάγματος ή κανονιστικής εντολής.
- παρίες = οι άνθρωποι που ζουν στο περιθώριο δίχως πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα.
- σπεκουλάρουν = κάνουν σπέκουλα. Προσπαθούν να αποκομίσουν πολιτικά οφέ-

λη με αθέμιτα ή ριψοκίνδυνα μέσα.

β. Να δώσετε τα συνώνυμα και τα αντίονυμα των πιο κάτω λέξεων του κειμένου: τα ειδοποιά, μισαλλοδοξία, αντίποδας, απροσπέλαστος, εντεταλμένα.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των λέξεων είναι τα ακόλουθα:

- ειδοποιά = χαρακτηριστικά, βασικά, ιδιαίτερα.
- μισαλλοδοξία = έλλειψη ανεκτικότητας, αδιαλλαξία.
- αντίποδας = ο εκ διαμέτρου αντίθετος.
- απροσπέλαστα = απρόσιτα, απλησίαστα.
- εντεταλμένα = αρμόδια.

Τα αντίονυμα των λέξεων είναι τα πιο κάτω:

- ειδοποιά ≠ συνηθισμένα, επουσιώδη.
- μισαλλοδοξία ≠ διαλλακτικότητα, ανεκτικότητα.
- αντίποδας ≠ στην ίδια πλευρά.
- εντεταλμένα ≠ αναρμόδια.

Άσκηση Β 2:

Ο συγγραφέας αναφέρει: Η «ανοιχτή κοινωνία» μετατρέπεται μάνι-μάνι σε περιχαρακωμένο στρατόπεδο, όπου οι («Πολιορκημένοι») εντός κατατρύχονται από τρόμο για τους εκτός, και οι («Πολιορκητές») εκτός από τρόμο για την επιβίωσή τους ... Ποιοι πιστεύετε ότι είναι κύριοι λόγοι αυτής της δραματικής μετατροπής; Σας πείθει η επιχειρηματολογία του συγγραφέα;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας πιστεύει ότι με αφορμή τις τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, εντάθηκαν τα μέτρα που ευνοούν μία ήδη διαμορφωμένη κατάσταση. Δηλαδή, την περιχαράκωση των κοινωνιών του ανεπτυγμένου δυτικού κόσμου έναντι των εκατομμυρίων εξαθλιωμένων οικονομικών μεταναστών, προσφύγων ή καταδιωγμένων ανθρώπων, που επιθυμούν ένα καλύτερο αύριο και μια ζωή με μεγαλύτερη ασφάλεια γι' αυτούς και τα παιδιά τους.

Οι λόγοι αυτής της σκλήρυνσης της στάσης των δυτικών δημοκρατικών κοινωνιών απέναντι σε κάθε είδους κατατρεγμένο δεν είναι καινούργιοι. Αντίθετα, συνδέονται με ψυχολογικούς και κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες, που φαίνεται ότι κερδίζουν από την πολιτική εκμετάλλευση του θέματος. Πιο συγκεκριμένα, η επιδείνωση της υποδο-

χής των μεταναστών αποτελεί πάγια τάση, ακόμα και όταν δε συντρέχουν ικανοί λόγοι (αύξηση του κύματος μεταναστών, διόγκωση του αριθμού των προσφύγων λόγω πολεμικών συγκρούσεων ή φυσικών καταστροφών). Είναι πολύ συνηθισμένο οι αντιδράσεις των πολιτών κάποιας ευημερούσας χώρας, στις πληροφορίες «περί υποδοχής τεραστίου αριθμού μεταναστών και προσφύγων» να είναι υπερβολικές με αποτέλεσμα να εκτρέφονται ξενοφοβικά αισθήματα και ρατσιστικές διαθέσεις και να δημιουργείται, έτσι, μια «δεξαμενή» υποστηρικτών των ακροδεξιών πολιτικών σχηματισμών και μορφωμάτων (τα παραδείγματα της Γαλλίας, της Αυστρίας και της Ολλανδίας είναι ενδεικτικά γι' αυτού του είδους τις πολιτικές διεργασίες).

Το φαινόμενο αυτό είναι ένας σημαντικός λόγος που οδηγεί στη μετατροπή μιας δημοκρατικής κοινωνίας σε περιχαρακωμένο στρατόπεδο. Ο παραδοσιακός πολιτικός κόσμος νιώθει «παγιδευμένος» και προκειμένου να αντιμετωπίσει τις διαρροές προς αυτής της μορφής τις παρατάξεις, σπεύδει να υιοθετήσει μια σειρά από ανελαστικά και αυταρχικά μέτρα περιορισμού της υποδοχής των εξαθλιωμένων και αστυνόμευσης των συνόρων, που οδηγεί όμως, στην «εκ των πραγμάτων» αποδοχή των ακροδεξιών/ανθρωποφαγικών κηρυγμάτων.

Η σκλήρυνση της στάσης των δημοκρατικών κυβερνήσεων συνδέεται όμως και με το φόβο για μια ενδεχόμενη «παγκόσμια οικονομική ύφεση», που θα απειλήσει το ακολουθούμενο πολιτικοοικονομικό μοντέλο. Είναι λογικό, λοιπόν, μέσα σ' αυτές τις συνθήκες η αθρόα εισροή «φθηνού εργατικού δυναμικού» (δηλαδή, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες) να αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό και επιφύλαξη λόγω του ότι «εν δυνάμει» μπορούν να αυξήσουν τα ποσοστά ανεργίας και να αποσταθεροποιήσουν τις χώρες υποδοχής τους.

Επιπλέον, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού των ευρωπαϊκών κοινωνιών για ψυχολογικούς και άλλους ιδιαίτερους κοινωνικούς λόγους βλέπουν με καχυποψία την παρουσία των μεταναστών και είναι ευάλωτα στην ιδεολογική προσπάθεια που γίνεται για να συνδεθεί η πολιτισμική διαφορετικότητα των «άλλων» με την εγκληματικότητα, την τρομοκρατία και το θρησκευτικό φανατισμό.

Άσκηση Β 3:

Ο συγγραφέας στην πρώτη παράγραφο επικαλείται τις απόψεις του Αυστριακού φιλοσόφου Καρλ Πόππερ. Τι πιστεύετε ότι εξυπηρετεί αυτή η αναφορά;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας του κειμένου που εξετάζουμε επιθυμεί να καταδείξει τη σαφή διαφορά ανάμεσα στην «ανοιχτή κοινωνία» και την «κλειστή πολιτεία». Στην προσπάθειά του αυτή είναι λογικό να ανατρέξει σε ιστορικά παραδείγματα.

Ο Αυστριακός φιλόσοφος που γράφει ένα βιβλίο από το 1938 ως το 1943 εξυμνώντας «την ανοιχτή κοινωνία», την ώρα που στην Ευρώπη (και στον κόσμο) θριαμβεύει ο θάνατος, ο αυταρχισμός και το φυλετικό μίσος ή που παραμένει αισιόδοξος και κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, θα ήταν το ίδιο αισιόδοξος και σήμερα; Αυτό είναι το κρίσιμο ερώτημα που θέτει ο συγγραφέας στους αναγνώστες του, προτού ξεκινήσει τη διαπραγμάτευση του θέματός του. Η αυταρχική στροφή των δημοκρατικών ευρωπαϊκών κοινωνιών που συντελείται στις μέρες μας, θα τρόμαζε και τον Αυστριακό φιλόσοφο που έζησε την τραγωδία του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Άσκηση Β 4:

Προσπαθήστε να ορίσετε την κεντρική ιδέα του κειμένου και τα προβλήματα που συμβολίζουν τα «τείχνη».

Απάντηση:

Η κεντρική ιδέα του κειμένου συνδέεται με την αυταρχική/ξενοφοβική πολιτική που ακολουθούν οι ευνομούμενες και ανεπτυγμένες κοινωνίες απέναντι στους εξαθλιωμένους και τους απόκληρους αυτού του συστήματος. Συνδέεται, όμως, και με το αίτημα για την ποιότητα της δημοκρατικής διακυβέρνησης μέσα στους κόλπους αυτών των κοινωνιών. Η «ενδεκάτη Σεπτεμβρίου» στάθηκε η ημερομηνία-σταθμός για κάθε είδους προσπάθειες και μεθοδεύσεις που αποβλέπουν, όχι τόσο στην ασφάλεια των πολιτών, όσο στη σκλήρυνση των μέτρων καταστολής και ελέγχου των κυβερνώμενων. Η σταδιακή αποδόμηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης συντελείται βήμα-βήμα. Η δυσκολία προσέγγισης ενός «επιγείου παραδείσου» από τον παρία αυτής της ζωής, ταυτίζεται με τη δυσκολία πρόσβασης του πολίτη στα κέντρα (εθνικά ή υπερεθνικά) λήψης αποφάσεων.

Και επιπλέον, όσο δύσκολη γίνεται η πρόσβαση από πλευράς πλειοψηφίας, τόσο εύκολος φαντάζει ο έλεγχος και η κατοχή προσωπικών δεδομένων από διάφορες υπηρεσίες ασφαλείας και αστυνόμευσης. Πρακτικά, τα «τείχνη» συμβολίζουν κάθε προσπάθεια περιστολής κατοχυρωμένων δημοκρατικών δικαιωμάτων του ανθρώπου τόσο στους κόλπους της κοινωνίας, όσο και έξω απ' αυτήν. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι το δικαίωμα στην εργασία και την αξιοπρεπή ζωή αφορά τόσο στο μετανάστη όσο και στο ντόπιο. Τόσο στο πρόσφυγα, όσο και στον κοινωνικά αποκλεισμένο άνεργο αυτής της ζωής.

Άσκηση Γ:

Ο συγγραφέας στο τέλος του κειμένου αναφέρει: «Το πρόβλημα και η ευθύνη του καθενός μας είναι να δούμε τα τείχη τι σημαίνουν και πως θα τα κατεδαφίσουμε ...». Μπορείτε να προτείνεται κάποιους τρόπους «κατεδάφισης των Τειχών» (γράψτε ένα κείμενο 500-600 λέξεων).

Απάντηση:

Η αυταρχική στροφή της πλειοψηφίας των δημοκρατικών κοινωνιών και η υιοθέτηση «ολοκληρωτικών» μοντέλων αστυνόμευσης και ελέγχου των κυβερνώμενων, αλλά και των «παρείσακτων» που προσπαθούν να παρεισδύσουν σ' αυτές, είναι μια «μακρά πορεία» πολιτικής μεταστροφής που ξεκίνησε μετά τη λήξη του «ψυχρού πολέμου» και την επακόλουθη πώση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και εντάθηκε μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της ενδεκάτης Σεπτεμβρίου.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι ακραίες οικονομικές ανισότητες στους κόλπους των κοινωνιών της δύσης, που οφείλονταν κυρίως στο ακολουθούμενο πολιτικό και οικονομικό σύστημα ανάπτυξης, τώρα οξύνονται και συνδέονται με την «τρομοκρατία» που απειλεί την ασφάλεια των πολιτών. Η ένταση της κρατικής βίας (παρακολουθήσεις, κλειστά κυκλώματα μαγνητοσκόπησης) ευθύνεται για την αποδόμηση του δημοκρατικού χαρακτήρα του δυτικού κόσμου και για την καταπάτηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο αποκλεισμός αυτός αφορά και τους «παρείσακτους» (τους μετανάστες, τους πρόσφυγες, τους κατατρεγμένους) που επιχειρούν να ζητήσουν άσυλο και ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης στις πλούσιες και ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Ωστόσο η τάση για «εχθρική υποδοχή» και αυστηρό έλεγχο της εισόδου τους δεν αφήνει περιθώρια για αισιόδοξες σκέψεις. Οι «παρίες» του συστήματος βρίσκονται στο στόχαστρο και συνδέονται ευθέως με την εγκληματικότητα, την τρομοκρατία και το θρησκευτικό φανατισμό, όχι μόνο από τα ακροδεξιά/λαϊκιστικά κόμματα, αλλά και από τις παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις, που προσπαθούν μ' αυτόν τον τρόπο να περιορίσουν τις μετακινήσεις ψηφοφόρων τους, προς εξτρεμιστικές παρατάξεις.

Όμως, το αίτημα για την «κατεδάφιση» των τειχών, προβάλλει επιτακτικότερο από ποτέ, γιατί απειλεί τις δημοκρατικές παραδόσεις και τον πολιτισμό μας. Οι ανθρωπιστικές οργανώσεις και οι ειδικοί ερευνητές μέσα από διάφορες στατιστικές, αποδεικνύουν ότι οι μετανάστες είναι τα ευάλωτα θύματα των συλλογικών φοβιών και ξενόφοβων αισθημάτων των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Οι προτάσεις, επομένως, για την ενίσχυση της

διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, ήδη, από τα πρώτα σχολικά χρόνια κρίνονται αναγκαίες. Ο φόβος, εν πολλοίς, που στρέφει τα λαϊκά στρώματα προς τις εξτρεμιστικές πολιτικές προτάσεις και αναγκάζει τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να σκληραίνουν τη στάση τους, υιοθετώντας (και νομιμοποιώντας) τις μισαλλόδοξες απόψεις του εξτρεμισμού, οφείλεται στην «πολιτισμική διαφορετικότητα». Είναι ανάγκη, άρα, να υπάρξει σωστή προετοιμασία, πληροφόρηση και κατεύθυνση του μετανάστη ή του πρόσφυγα, ώστε να κινητοποιηθεί για να αποκτήσει μια κοινωνική θέση στη χώρα υποδοχής του. Ο πρόσφυγας ή ο μετανάστης είναι, ως μέλος κάποιας άλλης εθνότητας, φορέας διαφορετικών ιδεών, συνθηγιών, παραδόσεων και κουλτούρας. Πρέπει, λοιπόν, να κατανοήσει ότι η κοινότητα, στην οποία πια ζει, απαιτεί την προσαρμογή του στους κανόνες της.

Όμως, και η ίδια η κοινότητα (και εδώ πρέπει να γίνει λόγος για την αξία της ανθρωπιστικής παιδείας) οφείλει να προσπαθήσει για την ομαλή ένταξη των αλλοδαπών στο δικό της χώρο. Γι' αυτό, ορθό είναι, να γνωρίσει καλύτερα τον «άλλο», τις ανάγκες, τις συνήθειες και τις παραδόσεις του. Ο σεβασμός προς την προσωπικότητα και την κουλτούρα κάθε ανθρώπου, ανεξαρτίτως φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, κοινωνικής θέσης ή πολιτικών πεποιθήσεων, αποτελεί θεμέλιο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας.

Δεν είναι χωρίς αξία, επίσης, η πρόταση για αντιμετώπιση των προβλημάτων στον «τόπο γέννησής» τους. Η φυγή πληθυσμών και η συνεπαγόμενη εξαθλίωσή τους μπορεί να αντιμετωπιστεί είτε με ανθρωπιστική παρέμβαση (σε περιοχές που πλήττονται από φυσικές/κλιματολογικές καταστροφές), είτε πολιτική επέμβαση, όταν απειλείται με «ανθρωπιστική καταστροφή» μεγάλο τμήμα του πληθυσμού. Οπωσδήποτε, όμως, πρέπει να αποτραπεί το ενδεχόμενο πολιτικοστρατιωτικής εκμετάλλευσης αυτών των προσπαθειών από τις ανεπτυγμένες χώρες, που ευθύνονται, άλλωστε, για τη χρόνια οικονομική καθυστέρηση των χωρών του Τρίτου κόσμου. Δυστυχώς, όμως, την ώρα που όλοι βλέπουμε τις ανεπτυγμένες χώρες να κλείνουν τα σύνορά τους προ μερικών δεκάδων χιλιάδων κατατρεγμένων, δεν μπορούμε να περιμένουμε ότι θα διαθέσουν για την ανάπτυξη των φτωχών χωρών (ή ακόμα και για την ενίσχυση του εισοδήματος των απόκλιρων των ίδιων των κοινωνιών τους) ποσά που θα στερήσουν από αυτές, την τόσο «πολύτιμη» ευημερία τους.

2ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

.... ΩΣ ΓΝΩΣΤΟΝ

Αρχή όλων των διακρίσεων οι **γενικές κρίσεις**. Όλοι οι «Α» είναι «Β» - να το αξιώμα κάθε ρατσισμού. Δεν θα ξεχάσω τη φράση που διάβασα σε μια τηλεοπτική κριτική (γραμμένη από άνθρωπο καλλιεργημένο και ευαίσθητο!) που ειρωνευόταν (και καταδίκασε) έναν ολόκληρο λαό: «Η αθωότης αυτού του πάναγνου, ως γνωστόν, γερμανικού λαού με τα αγνά ήθη και έθιμα και την αγνή παιδική καρδιά». Όλη η κριτική ήταν σκέτος ρατσισμός! Σίγουρα μη συνειδητός. Ο καθένας μπορεί να παρασυρθεί από ένα -δικαιολογημένο ή όχι- συναίσθημα. Και να φτάσει ξαφνικά στο «ως γνωστόν»...

Ως γνωστόν, όλοι οι Γερμανοί είναι τέρατα, οι Εβραίοι εκμεταλλευτές, οι Αμερικανοί ρατσιστές.

Κάποιος θα πρέπει να μας εξηγήσει πως είμαστε όλοι ίδιοι. Σε κάθε κοινωνία τα φαινόμενα της διάκρισης και της διαίρεσης ενδημούν και οι διαφορές (αν υπάρχουν) είναι στα προβλήματα. Βέβαια εμείς είμαστε υπερήφανοι που δεν έχουμε απαρτχάιτ. Όμως δεν έχουμε και νέγρους ... Και οι άλλοι Ευρωπαίοι (Γάλλοι, Ελβετοί, Ολλανδοί) ήταν υπερήφανοι για την ανεκτικότητα και τον φιλελευθερισμό τους... μέχρι που γέμισαν έγχρωμους και μη, εργάτες και πρόσφυγες. [...]

Κι αν νομίζετε πως η έλλειψη νέγρων μας εμποδίζει να εκδηλώνουμε τον αυθόρμητο ρατσισμό μας, κάνετε πολύ λάθος. Έχουμε άπειρους τρόπους να διαιρούμε τους ανθρώπους σε κατηγορίες. Από την καταγωγή τους μέχρι το επάγγελμά τους [...]

Λες και διαλέγει κανείς πάντα, με ποιο τρόπο θα βγάλει το ψωμί του! Και υπάρχουν και χειρότερα. Για σκεφτείτε τον σκουιπιδιάρη, τον πεθαμενατζή, τον εκκενωτή βόθρων; Ενώ γιατρός ... δικηγόρος ... μηχανικός ... Όλη η Ελλάδα αγωνίζεται να μπει στα Α-

νώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα για να αποφύγει το σίγμα του μουντζούρη και του μάστορα.. Αν δεν είναι αυτή διάκριση - ποια είναι; [...].

Λοιπόν ας αφήσουμε τους φαρισαϊσμούς, ας σταματήσουμε να λέμε: «Ευχαριστώ σοι ότι ουκ ειμί ώσπερ οι λοιποί των ανθρώπων ...» κι ας αναζητήσουμε βαθύτερα μέσα μας τις ρίζες του ρατσισμού -γιατί υπάρχουν, σε όλους μας. Χρειάζεται συνειδητός και συνεχής αγώνας, έντιμη αυτοανάλυση και παραδοχή των ημαρτημένων, για να πολεμήσουμε αποτελεσματικά αυτή τη φοβερή κοινωνική μάλιστα. Που δηλητηριάζει όχι μόνο τη ζωή στη Νότιο Αφρική - αλλά κι εδώ, σε μας, στην Ελλάδα, κάθε μέρα.

Θα παντρεύατε την κόρη σας με ένα Τσιγγάνο; Σίγουρα! (Μόνο που δεν έχετε κόρη - ε;).

Δεν νομίζετε πως οι Εβραίοι είναι λιγάκι παραδόπιστοι; Λέτε συχνά ποντιακά ανέκδοτα; Δεν συμφωνείτε πως οι Γερμανοί ρέπουν προς τον ολοκληρωτισμό (Ε - η γερμανική πειθαρχία!). Και οι Τούρκοι, εδώ που τα λέμε, δεν είναι λίγο μπουνταλάδες; Ως γνωστόν δε ... οι Άραβες

Όσο για τους Έλληνες - δεν είναι ένας περήφανος, φιλελεύθερος και ζύπνιος λαός; (Να και ο ανάποδος ρατσισμός!), Ε, λοιπόν -αρχίστε να ξηλώνετε προκαταλήψεις και προλήψεις.

Νικόλαος Δήμου

από τον ημερήσιο τύπο.

Έκφραση - Έκθεση, Τεύχος Β', εκδόσεις
Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1990, σελ. 109-110.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση Α:

Να γράψετε την περίληψη του κειμένου (100 -120 λέξεις).

Απάντηση:

Ο ρατσισμός (κοινωνικός ή φυλετικός) είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται τόσο στις δημοκρατικές κοινωνίες, όσο και στις αυταρχικές. Μάλιστα, ως αξίωμα κάθε «ρατσισμού» προβάλλεται η «γενική κρίση», δηλαδή η υπεραπλουστευμένη γενίκευση, που

κατατάσσει όλους τους ανθρώπους σε κάποια ειδική κατηγορία με βάση κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Η τάση αυτή είναι επικίνδυνη γιατί αφενός αναιρεί το γεγονός «πως είμαστε όλοι ίδιοι» και αφετέρου δυναμιτίζει τα θεμέλια της κοινωνίας και απειλεί τις αξίες του ανθρωπισμού και της δημοκρατίας. Ο συνειδητός και συνεχής αγώνας απέναντι σε προκαταλήψεις και προλήψεις κάθε είδους, προτείνεται ως η μοναδική λύση, προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος μετατροπής, του «ελλοχεύοντος ρατσισμού» σε πραγματική μάστιγα που θα δηλητηριάσει τις ανθρώπινες σχέσεις και την κοινωνική ζωή της Ελλάδας.

Άσκηση Β 1:

α. Να δώσετε την ερμηνεία των παρακάτω λέξεων και φράσεων: *απαρτχάιτ, ενδημούν, Ευχαριστώ σοι ότι ουκ ειμί ώσπερ οι λοιποί των ανθρώπων, φαρισαϊσμός.*

Απάντηση:

- *απαρτχάιτ* = (απαρτχάιντ), προέρχεται από τη λέξη apartheid (άφρικαανς). Ήταν το καθεστώς φυλετικών διακρίσεων, που επικρατούσε σε βάρος των μαύρων στη Νότια Αφρική.
- *ενδημούν* = αυτά (ή αυτοί) που διαμένουν μόνιμα και συνεχώς σε έναν τόπο και σε ένα χώρο.
- *Ευχαριστώ σοι ότι ουκ ειμί ώσπερ οι λοιποί των ανθρώπων* = Σ' ευχαριστώ γιατί δεν είμαι όπως οι υπόλοιποι άνθρωποι.
- *φαρισαϊσμός* = η υποκριτική συμπεριφορά.

β. Γράψτε προτάσεις που να περιέχουν τις πιο κάτω λέξεις: *ανεκτικότητα, πεθαμενατζής, αυτοανάλυση, παραδοχή.*

Απάντηση:

- Οι δημοκρατικές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από την **ανεκτικότητα** που επιδεικνύουν απέναντι στην «ετερότητα».
- Οι συγγενείς του νεκρού τα έβαλαν με τον **πεθαμενατζή**, επειδή οι υπηρεσίες του ήταν ελλιπείς κατά τη διάρκεια της ταλετής.
- Ο κύριος Χ αφού έκανε μια **αυτοανάλυση** του χαρακτήρα του, προχώρησε στη διατύπωση των απόψεών του.
- Η **παραδοχή** της ύπαρξης ορατών προβλημάτων στον οικονομικό τομέα, θα βοηθήσει στην αντιμετώπισή τους.

Άσκηση Β 2:

Πώς συνδέετε η πρώτη με τη δεύτερη παράγραφο; Σχολιάστε τη χρήση του τίτλου.

Απάντηση:

Η πρώτη παράγραφος συνδέεται με τη δεύτερη, χάρη στις λέξεις: «ως γνωστόν», που αποτελούν και τον τίτλο του άρθρου. Πρόκειται για ένα εύστοχο λογοτεχνικό εύρημα του συγγραφέα, που προσπαθεί να αποδείξει ότι «αξίωμα» και «αρχή» κάθε είδους ρατσισμού, είναι η υπεραπλουστευμένη γενικευτική ρήση. Χρησιμοποιώντας και εκείνος μια τέτοια ρήση ως τίτλο του άρθρου του, καυτηριάζει όλες αυτές τις προσπάθειες που ακούσια ή εκούσια καταβάλλει κάθε άνθρωπος για να κατατάξει σε κατηγορίες τους συνανθρώπους του.

Άσκηση Β 3:

Πώς θα χαρακτηρίζατε τον τόνο του συγγραφέα; Συμφωνείτε με τις διαπιστώσεις του;

Απάντηση:

Ο Νικόλαος Δήμου με μια υποδόρια αίσθηση ειρωνείας και σαρκασμού, προσπαθεί να προειδοποιήσει για τον κίνδυνο του ρατσισμού. Η κοινωνική αυτή μάστιγα δεν εντοπίζεται μόνο στα αυταρχικά/ολοκληρωτικά καθεστώτα, αλλά ακόμα και στις δημοκρατικές ευνομούμενες κοινωνίες του δυτικού κόσμου. Η αιτία της ενδημικότητας του ρατσισμού σε κάθε ανθρώπινη κοινωνία έχει ιδιαίτερο κοινωνικό και ψυχολογικό ενδιαφέρον.

Παρά το γεγονός ότι σε ορισμένες χώρες δεν παρατηρούνται ακραία φαινόμενα φυλετικού μίσους ή διακρίσεων, ωστόσο ο ρατσισμός ελλοχεύει και απειλεί να δηλητηριάσει την κοινωνική ειρήνη και να καταργήσει θεμελιώδη δημοκρατικά δικαιώματα. Ο ρατσισμός (και σ' αυτό δεχόμαστε τις παρατηρήσεις του αρθρογράφου) στηρίζεται «εν πολλοίς» στη σχεδόν έμφυτη τάση του ανθρώπου να κατατάσσει πρόσωπα και γεγονότα σε κατηγορίες. Τα στερεότυπα αυτά έχουν συχνά την ισχύ αξιωμάτων, τα οποία διευκολύνουν όποιον τα μεταχειρίζεται, αφού τον απαλλάσσουν απ' τον κόπο της κατανόησης και της απόδειξης όσων πρεσβεύει. Η «απλοϊκότητα» αυτή, των στερεοτύπων τα καθιστά εύκολα προς υιοθέτηση και εύπεπτα προς αφομοίωση, με αποτέλεσμα να εδραιώνονται ως «πεποιθήσεις», που στην ουσία όμως δε στηρίζονται σε κανένα αντικειμενικό γεγονός, παρά μόνο σε στοιχεία υποκειμενικότητας και προσωπικών εκτιμήσεων.

Άσκηση Β 4:

Στο τέλος του άρθρου του ο Νικόλαος Δήμου γράφει: «Όσο για τους Έλληνες -δεν είναι ένας περήφανος, φιλελεύθερος και ξύπνιος λαός; (Να και ο ανάποδος ρατσισμός!). Ε, λοιπόν - αρχίστε να ξηλώνετε προκαταλήψεις και προλήψεις». Τι εννοεί ο συγγραφέας;

Απάντηση:

Ο Νικόλαος Δήμου παρουσιάζει και σχολιάζει μια πτυχή του ρατσισμού. Σύμφωνα με το συγγραφέα μια κατηγορία συμπολιτών μας διακατέχεται από εθνοκεντρισμό. Ο εθνοκεντρισμός φαινόμενο ευρύτερο από το ρατσισμό, διαφέρει απ' αυτόν πιθανώς στο γεγονός ότι η κατωτερότητα των άλλων λαών, καθορίζεται πολιτιστικά. Ωστόσο, ο εθνοκεντρισμός κάνει τα μέλη μίας εθνικής ομάδας να πιστεύουν τον τρόπο ζωής τους ως ανώτερο, ακόμα και από εκείνον των γειτόνων τους.

Ο αρθρογράφος πιστεύει ότι η ρίζα του ρατσισμού βρίσκεται και σ' αυτού του είδους τις προλήψεις και προκαταλήψεις και ζητά απ' τον καθένα μας αποφασιστική δράση για τη συντριβή του φαινομένου «εν τη γενέσει του».

Άσκηση Γ:

Γράψτε ένα άρθρο που μπορεί να απευθύνεται σ' ένα σχολικό έντυπο (εφημερίδα, περιοδικό), όπου θα αναπτύσσονται οι αιτίες του ρατσισμού. Μπορείτε να αναφέρετε παραδείγματα και από την ελληνική πραγματικότητα (500-600 λέξεις).

Απάντηση:

Η έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας που δόθηκε στη δημοσιότητα την περασμένη Άνοιξη προκαλεί βαθύτατες ανησυχίες για την προστασία των ατομικών ελευθεριών και των στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το «ελληνικό κεφάλαιο» της έκθεσης κάνει λόγο για «τυχαίους» θανάτους από «λάθος πυρά» αστυνομικών οργάνων, Αλβανών μεταναστών και ενός Τσιγγάνου. Κάνει λόγο για άθλιες συνθήκες κράτησης μεταναστών και κακομεταχείρισης κρατουμένων σε αστυνομικά τμήματα.

Κάνει, όμως, λόγο και για διακρίσεις εις βάρος των οικονομικών προσφύγων και των εξαθλιωμένων που φθάνουν στη χώρα μας με κάθε είδους πλεούμενα.

Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι η πλειοψηφία των οικονομικών προσφύγων στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκαν ως φθηνό εργατικό δυναμικό για το «ελληνικό οικονομικό θαύ-

μα» της δεκαετίας του '90. Μόνο που οι συνθήκες εισόδου και το ημι-παράνομο καθεσπώς παραμονής τους τους κατέστησαν θύματα εκμετάλλευσης και ευάλωτους σε κάθε είδος διακρίσεων υπό την απειλή της σύλληψης και της απέλασης από τη χώρα. Η παρουσία, όμως, των μεταναστών στη χώρα μας, βοηθούντων και των Μ.Μ.Ε., συνδέθηκε με την αύξηση της εγκληματικότητας και έπειτα, από την ενδεκάτη Σεπτεμβρίου, με την «τρομοκρατία» και τον ισλαμικό φονταμενταλισμό. Μπορεί στην Ελλάδα, ακόμα, να μην έχουν καταγραφεί οργανωμένες επιθέσεις εναντίον των αλλοδαπών, όμως πρόσφατη έρευνα που διενεργήθηκε στους χώρους των μεταναστών, αποδεικνύει ότι ο ρατσισμός είναι το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα γι' αυτούς στην επαφή τους με τις διοικητικές υπηρεσίες, αλλά και τους Έλληνες γείτονές τους (25,1%). [πηγή: Δημοσκόπηση MRB, Το Βήμα 7/7/2002].

Ο ρατσισμός είναι το δόγμα κατά το οποίο τα μέλη μιας εθνικής ομάδας ή μιας φυλής θεωρούν ως μειονεκτούντα τα μέλη μιας άλλης. Πολλές φορές οι ρατσιστικές θεωρίες επεκτείνονται και σε ομαδικές κατηγοριοποιήσεις που γίνονται με βάση μη φυλετικά/βιολογικά κριτήρια όπως: η θρησκεία, η γλώσσα, η πολιτισμική διαφορετικότητα ή η κοινωνική θέση.

Η άποψη ότι υπάρχει αιτιακή σχέση ανάμεσα σε φυσικώς κληρονομούμενα χαρακτηριστικά και σε κάποια άλλα χαρακτηριστικά όπως: η νόηση, η προσωπικότητα, ή οι πολιτιστικές ιδιαιτερότητες, δεν αντέχει σε αυστηρή κριτική.

Ως σημαντικότερη αιτία του ρατσισμού προβάλλεται η προκατάληψη. Η προκατάληψη είναι ψυχολογικό φαινόμενο και ορίζεται ως μια συναισθηματική στάση (ευνοϊκή ή αρνητική) ενός ανθρώπου ή μιας ομάδας που υπάρχει χωρίς ή πριν την ύπαρξη συγκεκριμένων αποδείξεων ή εμπειριών για τα άτομα μιας άλλης ομάδας. Οι προκαταλήψεις δημιουργούνται με την υποβολή, τα στερεότυπα και την άγνοια.

Συναφής με την προκατάληψη είναι και η χρήση στερεοτύπων στη κοινωνική ζωή. Η ευκολία που χαρακτηρίζει τα στερεότυπα στη σχηματοποίηση, τη συγκράτηση και την αφομοίωσή τους ευνοεί την ανάπτυξη ρατσιστικών θεωριών. Τα στερεότυπα αφορμώνται από την έμφυτη τάση του ανθρώπου να κατατάσσει πρόσωπα, γεγονότα και καταστάσεις σε κατηγορίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την απλοϊκότητα και την έλλειψη αποδείξεων. Στην πορεία, εξαιτίας της ευκολίας που παρέχουν στο χρήστη τους, τα στερεότυπα λαμβάνουν την ισχύ αξιωμάτων, που όμως εδράζεται σε υποθέσεις και προσωπικά στοιχεία και όχι σε αποδεικτικό υλικό και αντικειμενικούς παράγοντες. Ωστόσο, τα στερεότυπα, εδραιώνονται και αποκτούν το χαρακτήρα μίας «αξιωματικής πεποίθησης» που να μην στηρίζεται σε υποκειμενισμούς, αλλά που με την ισχύ της, οδηγεί στη διατύπωση θέσεων που απέχουν πολύ από την πραγματικότητα.

Ο βαθμός αφομοίωσης και χρήσης των στερεοτύπων είναι ανάλογος με το χαρακτήρα και την εκπαίδευση του κάθε ανθρώπου. Αποφασιστική επίδραση ασκεί, επίσης, και το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον. Διάφοροι ερευνητές έχουν παρατηρήσει ότι ο εμφορούμενος με ρατσιστικές θεωρίες άνθρωπος, αμβλύνει τη συμπεριφορά του σ' ένα δημοκρατικό και ανεκτικό περιβάλλον, και το αντίθετο.

3ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η Παγκοσμιοποίηση ισοπεδώνει

Απέναντι στον εθνικισμό, στενόμυαλο και ξενοφοβικό, αντιπαραθέτουν σήμερα τον κοσμοπολιτισμό με όλα τα καλά. Από τη μία πλευρά υπάρχει η εθνική στενομυαλιά, μνησικάκη και φοβητσιάρικη, από την άλλη η περιέργεια, η ποικιλόχρωμη πολλαπλότητα των πολιτισμών. Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς αν αυτός ο υποχρεωτικός έπαινος του ανοίγματος δεν καταλήγει να συγχέει τον κοσμοπολιτισμό με την παγκοσμιοποίηση.

Ο κοσμοπολιτισμός είναι η ικανότητα να έχει κανείς επαφή με πολλούς πολιτισμούς. Είναι η διεργασία που κάνουμε για να ανοιχτούμε σε έναν άλλο πολιτισμό πέρα από το δικό μας και να πλουτίσουμε από αυτή την προσφορά. Γι' αυτό και είναι ριζωμένη στο βάθος πολλών μνημών, πολλαπλών ιδιαιτεροτήτων. Μας διχάζει ανάμεσα σε έναν πολιτισμό της καταγωγής και διάφορες πατρίδες επιλογής. Γι' αυτό ακριβώς ο πραγματικός κοσμοπολιτισμός είναι οδύνη. Δείτε τον Ναμπόκοφ να αφηγείται τον απέραντο πόνο που του προκάλεσε το πέρασμα στα αγγλικά ως γλώσσα γραφής: «Αλλάζοντας γλώσσα απαρνιόμουν όχι τη γλώσσα του Αββακούμ, του Πούσκιν, του Τολστόι (...), εν ολίγοις όχι μια κοινή γλώσσα, αλλά μια γλώσσα ζωική και ατομική». Το να περνάει κανείς από τον ένα πολιτισμό στον άλλο είναι κάτι ανάλογο με την αλλαγή δέρματος του φιδιού, μια μεταμόρφωση που απαιτεί πόνο και μόχθο. Το να κατέχει τρεις ή τέσσερις γλώσσες, να γνωρίζει πολλές παραδόσεις, αυτή είναι η πολυτέλεια και η αμοιβή του πραγματικού κοσμοπολίτη.

Η παγκοσμιοποίηση είναι ριζικά διαφορετική επειδή είναι ο πολιτισμός των ανθρώπων χωρίς πολιτισμό. Είναι ο αφρός πάνω από τα κύματα των ανταλλαγών. Είναι μια υπερπήδηση που ισχυρίζεται ότι κυριαρχεί στο σύμπαν επειδή το έχει προηγουμένως

αδειάσει από την ουσία του. Είναι καταδικασμένοι στην παγκοσμιοποίηση οι άνθρωποι που δεν έχουν ανοίγματα ούτε στον εθνικό πολιτισμό τους ούτε στον κόσμο γενικότερα. Αυτοί δεν επικοινωνούν παρά μόνο μέσα από τα πιο φτωχά σύμβολα αυτού του πλανητικού πολιτισμού δηλαδή το φαστ φουντ, την κόκα κόλα, ένα συγκεκριμένο τύπο μουσικής. Υπό αυτή την έννοια η DisneyWorld είναι πράγματι το απόγειο της παγκοσμιοποίησης. Όλες οι περιοχές του κόσμου αναπαρίστανται εκεί σαν παράθεση, σαν αξιοθέατο· η Γη γίνεται εκεί ένα μεγάλο λούνα πάρκ.

Αυτή η εναλλαγή απεικονίζεται τέλεια στους τρόπους που ταξιδεύει κανείς: μπορεί να ξαναβρεί κανείς στο ταξίδι του ακριβώς αυτό που άφησε ή πραγματικά να κάνει εισβολές σε έναν άλλο πολιτισμό. Είτε πάει κανείς στην Αμερική για να αναγνωρίσει όλα τα καθησυχαστικά σημάδια του «παγκόσμιου πολιτισμού», αυτά που βρίσκουμε σε όλο τον κόσμο στις τηλεοπτικές σειρές. Είτε πάει εκεί για να μυηθεί στον αμερικανικό πολιτισμό και να αντιληφθεί πόσο αυτή η χώρα μάς είναι ξένη. Για να συνειδητοποιήσει πόσο αυτός ο τρόπος ζωής που έχει διαμορφωθεί από τον προτεσταντισμό, τη μετανάστευση, την εμπειρία των πιονέρων και την αγάπη του χρήματος απέχει από εμάς.

Αυτές οι δύο εμπειρίες μπορούν να βιωθούν παντού. Το να ταξιδεύει κανείς είναι πάντα οδυνηρό γιατί αποσπάται από τον τόπο του. Ακόμη και όταν βρίσκεται σε ένα ξενοδοχείο στη Δανία, στην Ιαπωνία ή στη Λατινική Αμερική, ψάχνει κατ' αρχήν να βρει τον διάκοσμο της ζωής του [...].

Ακόμη πρέπει να αναρωτηθούμε σε ποιο μέτρο η εισβολή του παγκόσμιου πολιτισμού είναι φορέας απειλών. Οι παραδοσιακές κοινωνίες βρίσκονται σήμερα αντιμέτωπες με τη νεωτερικότητα και τα συστατικά της, που είναι η ελευθερία, ο ατομισμός, η απόρριψη των πιστεύω και των παραδόσεων. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι πρόσφατο, αφού έχει αρχίσει την αργή του πορεία διάβρωσης των βεβαιοτήτων από τον 18ο αιώνα. Ας μη συγχέουμε όμως αυτή τη μακρά διεργασία χειραφέτησης των παραδοσιακών κοινωνιών με το φαινόμενο της τεχνολογικής παγκοσμιοποίησης. Η τεχνολογική παγκοσμιοποίηση δεν εξηγεί την αντίσταση των τοπικών πολιτισμών. Είναι όλα τα μηνύματα που συνοδεύουν τη νεωτερικότητα της χειραφέτησης, η απελευθέρωση της γυναίκας, η απογοήτευση του κόσμου, το τέλος της θρησκευτικής υπεροχής. Σήμερα όμως είναι σαν η Δύση να δίνει δύο αντιφάσκοντα μηνύματα, το ένα των δικαιωμάτων του ανθρώπου, της χειραφέτησης, του ατομισμού και το άλλο της καταναλωτικής και τεχνολογικής πλευράς του. Είναι αυτό που είχε τονίσει πολύ ωραία ο Ινδός συγγραφέας Β.Σ. Ναϊπούλ για τους Ιρανούς φονταμενταλιστές. Θέλουν τα όπλα μας, τα κινητά τηλέφωνα μας, την ατομική μας βόμβα, δεν θέλουν όμως την ελευθερία, γιατί είναι ανησυχπηκή.

Αυτό το κίνημα παγκοσμιοποίησης είναι αναπόφευκτο. Πρέπει όμως να επιδεικνύουμε εξίσου ακλόνητη αισιοδοξία όσον αφορά την τεχνολογία; Δεν βλέπω ποιο μπορεί να είναι το ποιοτικό άλμα που θα κάνει η ανθρωπότητα· απλώς ο χώρος της εικονικής πραγματικότητας θα κυριεύσει λίγο περισσότερο τις συνειδήσεις μας.

Οπωσδήποτε αυτός ο ίλιγγος του πραγματικού χρόνου, η μέθη του φορητού τηλεφώνου μας δίνει ένα αίσθημα πανταχού παρουσίας.

Αυτό είναι όμως το στοίχημα της τεμπελιάς. Είναι η ιδέα ότι χάρη στο Ιντερνέτ, στο δορυφόρο, θα φθάσουμε χωρίς προσπάθεια σε εκείνο που οι πατέρες ή οι παππούδες μας προσπαθούσαν να επιτύχουν με προσπάθεια και σπουδή: να διαδώσουν αυτό το μήνυμα του ανοίγματος, της ανεκτικότητας, του αντιρατσισμού [...]. Είναι αυτή η ιδέα ότι μια μέρα τα σύνορα θα πέσουν ως εκ θαύματος χάρη στην οθόνη. Λοιπόν η οθόνη υπάρχει, και από την κάθε πλευρά αυτής της οθόνης οι νοοτροπίες μπορεί να χωρίζονται από αιώνες. Η τεχνολογία οικουμενοποιείται, υπάρχει όμως διαχωρισμός των νοοτροπιών. Γιατί η τεχνολογία είναι ουδέτερη. Δεν εμπεριέχει από μόνη της ούτε δεσποτισμό ούτε ελευθερία. Δε φέρνει παρά ένα μόνο μήνυμα, αυτή την ίδια, όπως και η κατανάλωση. Η κατανάλωση δε σας μαθαίνει να είστε πολίτης, όπως η τεχνολογία δε θα σας μάθει ποτέ παρά μόνο να είστε ένας καλός τεχνικός και όχι να γίνετε δημοκρατικοί άνδρες και γυναίκες [...].

Pascal Bruckner

Το Βήμα, 31 Δεκεμβρίου 1995.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση Α

Γράψτε την περίληψη του κειμένου (μέχρι 150 λέξεις).

Απάντηση:

Στην εποχή μας απέναντι στα εθνικιστικά πάθη που αναβιώνουν και απειλούν τις κατακτήσεις του ελεύθερου και δημοκρατικού πνεύματος, το κίνημα του κοσμοπολιτισμού προβάλλει ως η μοναδική λύση. Όμως, ο κοσμοπολιτισμός διαφέρει από το κίνημα της παγκοσμιοποίησης στο ότι ο πρώτος στηρίζεται στην ανακάλυψη του πολιτισμού και της αξίας του άλλου, ενώ η δεύτερη κυριαρχεί σ' έναν κόσμο απεκδυμένο από κάθε πολιτιστική αξία. Αυτή η διαπίστωση γίνεται προφανής όταν κάποιος ερευνήσει την κατάσταση της σύγχρονης κουλτούρας.

Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση της τεχνολογίας είναι αναπόφευκτη. Παρά όμως τις «περί αντιθέτου» διακηρύξεις, η σύγχρονη τεχνολογία που οικουμενοποιείται δεν κάνει τον πολίτη περισσότερο δημοκρατικό, ούτε προωθεί τα αιτήματα της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της γυναικείας χειραφέτησης και του αντιρατσισμού. Η παγκοσμιοποίηση, εν ολίγοις, είναι «ο πολιτισμός των ανθρώπων, που δεν έχουν πολιτισμό». Η κυριαρχία της «αγοράς», της «κατανάλωσης» και της μαζικής κουλτούρας σ' ένα κόσμο, που έχει απωλέσει τα ιδιαίτερα στοιχεία της πολιτισμικής του ταυτότητας.

Άσκηση Β.1.

α. Να βρείτε τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων: διεργασία, κοσμοπολιτισμός, φαστ φουντ, πονέρος, χειραφέτηση, Ιντερνέτ, Disney World.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των πιο πάνω λέξεων είναι:

διεργασία = η ζύμωση, η διαδικασία.

κοσμοπολιτισμός = διεθνισμός.

φαστ φουντ = ταχυεστιατόριο, ταχυφαγείο.

πιονέρος = (και πιονιέρος) ο πρωτοπόρος, ο σκαπανέας.

χειραφέτηση = η απελευθέρωση, η απαλλαγή.

Ιντερνέτ = διαδίκτυο.

Disney World = ο κόσμος του Ντίσνεϊ.

β. Δημιουργήστε προτάσεις με τις πιο κάτω λέξεις: ποικιλόχρωμη, εναλλαγή, φορέας, νεωτερικότητα, οικουμενικοποιούμαι.

Απάντηση:

Οι προτάσεις που δημιουργούνται είναι οι ακόλουθες:

- Η **ποικιλόχρωμη** παρουσία των διαδηλωτών έδωσε άλλη διάσταση στις εκδηλώσεις κατά της παγκοσμιοποίησης.
- Η **εναλλαγή** των πολιτικών κομμάτων στη διαχείριση της εξουσίας θωρακίζει τη δημοκρατία.
- Η τεχνολογία είναι **φορέας** επαναστατικών αλλαγών στο κοινωνικό και οικονομικό πεδίο.
- Απόδειξη **νεωτερικότητας** είναι οι αλλαγές που παρατηρούνται στις παραδοσιακές κοινωνίες.
- Με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η ελληνική γλώσσα **οικουμενοποιήθηκε**.

Άσκηση: Β.2.

Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ γράφει: «το να περνάει κανείς από τον έναν πολιτισμό στον άλλο είναι κάτι ανάλογο με την αλλαγή δέρματος του φιδιού, μια μεταμόρφωση που απαιτεί πόνο και μόχθο». Τι εννοεί; Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψη του; Τεκμηριώστε την άποψή σας.

Απάντηση:

Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ με μια ευφάνταστη παρομοίωση επιχειρεί να σκιαγραφήσει όλη αυτήν την πολύπλοκη και πολυαισθητηριακή διαδικασία, που οδηγεί στην ανακάλυψη, την ανοχή και την υιοθέτηση της πολιτισμικής διαφορετικότητας. Ο άνθρωπος κατεξοχήν κοινωνικό ον, δέχεται από πολύ μικρή ηλικία τις επιδράσεις της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει. Ακόμα κι αν δεν πάει ποτέ στη ζωή του σχολείο, η «εθνική αγωγή» και η πολιτισμική επίδραση, που θα ασκηθούν στον ψυχισμό του, θα είναι καθοριστικές. Ο άνθρωπος γεννιέται μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή, σε ένα συγκεκριμένο εθνικό περιβάλλον και διαμορφώνει κάποια ιδιαίτερα «εθνικά» χαρακτηριστικά

μέσα από την αλληλόδραση αυτού του περιβάλλοντος. Αυτή η πραγματικότητα ούτε αναιρείται, ούτε ξεριζώνεται. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να επικοινωνήσει με τους άλλους «πολιτισμούς» και ότι οδηγείται με μαθηματική ακρίβεια σ' ένα στείο και επικίνδυνο εθνοκεντρισμό.

Αντίθετα, ανάλογα με τη θέλησή του για επαφή με την «ετερότητα» ή τη γοητεία, που ασκεί επάνω του η ανακάλυψη των ιδιαίτερων πολιτισμικών κωδίκων των άλλων λαών, ο άνθρωπος πραγματοποιεί το αποφασιστικό βήμα· συμμετέχει στην πολιτιστική ζωή των «άλλων», εκτιμά τη διαφορετικότητα, θαυμάζει την εφευρετικότητα ή την επινοτικότητα των άλλων λαών και δε διστάζει να αφομοιώσει κάποια ξένα, προς το δικό του πολιτισμικό υπόβαθρο, στοιχεία. Αυτή η μεταμόρφωση δεν είναι απλή υπόθεση. Απαιτεί ελευθερία σκέψης, πνευματική ωριμότητα και τόλμη και φυσικά, σεβασμό προς τον «άλλο άνθρωπο». Ο «κοσμοπολίτης» πρέπει να είναι προετοιμασμένος γιατί θα έλθει σε σύγκρουση και θα συναντήσει την καχυποψία των «οικείων» του. Όμως η θέλησή του να αγγίξει την «ετερότητα» θα τον βοηθήσει να ξεπεράσει τη «συναισθηματική πίεση» και τις «αγκυλώσεις» του παρελθόντος. Η νέα φιλοσοφία και η νέα στάση ζωής του, θα τον αποζημιώσουν.

Άσκηση: Β.3.

Ο συγγραφέας στο κείμενό του, σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις, παραθέτει ρήσεις άλλων πνευματικών ανθρώπων. Τι σας θυμίζει αυτό; Τι εξηγγελλεί αυτή η τεχνική;

Απάντηση:

Σ' ένα δοκίμιο (ή και σε οποιαδήποτε άλλη γραπτή πνευματική εργασία) είναι πολύ συνηθισμένη η παράθεση απόψεων άλλων πνευματικών ανθρώπων, διανοουμένων ή ειδικών επιστημόνων. Με αυτό τον τρόπο, ο συγγραφέας, ενισχύει την αποδεικτική ισχύ των επιχειρημάτων του και διανθίζει -σπάζοντας τη μονοτονία- το κείμενό του. Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ χρησιμοποιεί τη ρήση του Ναμπόκοφ για να αποδείξει «το επώδυνο» της διαδικασίας του κοσμοπολιτισμού, και τη ρήση του Ναϊπούλ για να καταδείξει την ανακολουθία, ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση της τεχνολογικής προόδου και την οικουμενοποίηση των θεμελιωδών δημοκρατικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα μέσο πειθούς (επίκληση στην αυθεντία) που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να κοινοποιήσει πιο εύκολα τις απόψεις του.

Άσκηση: Β.4.

Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ είναι υπέρ ή κατά της παγκοσμιοποίησης; Ποια είναι τα είδη της παγκοσμιοποίησης που διακρίνει ο συγγραφέας στο εξεταζόμενο δοκίμιο; Απολογηστε τις απόψεις σας.

Απάντηση:

Ο συγγραφέας του εξεταζόμενου δοκιμίου τηρεί επιφυλακτική στάση απέναντι στην παγκοσμιοποίηση. Ως άμυνα απέναντι στον επικίνδυνο και μισαλλόδοξο εθνικισμό προτείνει τον κοσμοπολιτισμό, που διαφέρει απ' την παγκοσμιοποίηση σε τούτο: ο κοσμοπολιτισμός οδηγεί στην ανακάλυψη και την αποδοχή της ετερότητας, ενώ η παγκοσμιοποίηση στην παραγωγή κάποιων «υπερεθνικών» χαρακτηριστικών, που ισοπεδώνουν (ή εξαφανίζουν) την πολιτισμική διαφορετικότητα. Το παράδειγμα της ενιαίας διατροφικής κουλτούρας (φαστ φουντ, κόκα κόλα) και του ενιαίου πολιτισμού (αμερικανισμός, Disney World) είναι ενδεικτικό.

Επιπλέον, ο συγγραφέας είναι αρνητικός με τις «επιδόσεις» της παγκοσμιοποίησης για έναν ακόμα λόγο. Το δεύτερο «είδος» της παγκοσμιοποίησης, η τεχνολογική παγκοσμιοποίηση (το πρώτο είναι η πολιτισμική) δεν μπορεί να προωθήσει αυτά που ευαγγελίζεται. Δηλαδή τα ιδεώδη της δημοκρατίας, της ελευθερίας, του αντιρατσισμού και της γυναικείας χειραφέτησης. Η πρόοδος της τεχνολογίας διευκολύνει τη ζωή στις ανθρώπινες κοινωνίες, οι οποίες όμως, μπορούν να παραμείνουν ανελεύθερες, ανελαστικές και μισαλλόδοξες. Η πολιτική αλλαγή και ο ανθρωπισμός είναι θέμα εκπαίδευσης και αλλαγής των νοοτροπιών. Και ως εκ τούτου, δεν περνάει μέσα από τις οθόνες του Ιντερνέτ και τα «μηνύματα» των φορητών τηλεφώνων.

Άσκηση: Γ

Γράψτε ένα ελεύθερο κείμενο (άρθρο, πραγματεία, επιστολή) μέσα στο οποίο θα αναφάνεται η προσωπική σας στάση απέναντι στην «παγκοσμιοποίηση» (500-600 λέξεις).

Απάντηση:

Στην αυγή του εικοστού πρώτου αιώνα, γίνεται πολύς λόγος για την «παγκοσμιοποίηση». Η σαφέστατη τάση του πολιτικοκοινωνικού διεθνούς συστήματος και οι επιθυμίες των οικονομικών και κοινωνικών ελίτ, για τη δημιουργία μίας παγκόσμιας/ενιαίας αγοράς, όπου θα διακινούνται ελεύθερα τα κεφάλαια, τα αγαθά και οι πληροφορίες, έχει υποστηρικτές και φανατικούς εχθρούς.

Τα επιχειρήματα υπέρ της παγκοσμιοποίησης είναι γνωστά. Η ελεύθερη διακίνηση αγαθών, ανθρώπων και πληροφοριών, οικουμενοποιεί για πρώτη φορά την ανθρωπότητα και απομακρύνει το φάσμα ενός φονικού (και καταστροφικού για τον πλανήτη) παγκοσμίου πολέμου. Η εξάλειψη των εθνικιστικών παθών, της θρησκευτικής και της πολιτικής μισαλλοδοξίας και κατ' επέκταση, ο περιορισμός των φυλετικών ή άλλων διακρίσεων, μέσα από τον υπερκερασμό των συνόρων των εθνικών κρατών, είναι το δεύτερο στοίχημα αυτού του κινήματος.

Ωστόσο, η πραγματικότητα διαγράφεται διαφορετική. Μετά την πώση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» (δεκαετία του 1990), το οικονομικό και πολιτικό μοντέλο ανάπτυξης, που προωθήθηκε ήταν ο άκρατος νεοφιλελευθερισμός. Ο ανεπτυγμένος δυτικός κόσμος (Ευρώπη, Βόρεια Αμερική, Ιαπωνία) αδιαφορώντας για το κόστος, αποδύθηκε σ' έναν αγώνα επαναδιανομής των οικονομικών ζωνών επιρροής και γεωπολιτικού ελέγχου των ομόρων περιοχών. Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους, προέκριναν ως «εργαλείο» δειξόδουσης, το μοντέλο της Παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

Η οικονομική υποδούλωση του Τρίτου κόσμου από το ευκίνητο και διεθνοποιημένο Κεφάλαιο των ανεπτυγμένων χωρών, η εναγώνια αναζήτηση αγορών, αλλά και φθηνού εργατικού δυναμικού στις αναπτυσσόμενες χώρες, είναι η άλλη όψη του νομίσματος. Μία όψη ζοφερή, που καταργεί στην ουσία τις «περί αντιθέτου» διακηρύξεις των υποστηρικτών της παγκοσμιοποίησης.

Εδώ και μια δεκαετία, οπότε και το φαινόμενο, βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη, η κατάσταση του παγκόσμιου πληθυσμού χειροτέρευσε. Ο ανεπτυγμένος κόσμος καταληστεύει τους φυσικούς πόρους των αναπτυσσόμενων χωρών, καταστρέφει αλόγιστα το περιβάλλον, δίκως να περιορίζει τους ρύπους των βιομηχανιών του και στην προσπάθειά του για εύρεση αγορών, αναζωπυρώνει εθνικισμούς, φυλετικά μίσση και θρησκευτικούς φανατισμούς. Επιπλέον, τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού πένονται και το χρέος του Τρίτου κόσμου έχει φθάσει σε δυσθεώρητα ύψη. Σύμφωνα με έκθεση του Ο.Η.Ε., τα έσοδα της πολυεθνικής Micro-Soft, είναι ίσα με το Α.Ε.Π. 25 αναπτυσσόμενων χωρών.

Αλλά και μέσα στους κόλπους των δυτικών κοινωνιών η κατάσταση επιδεινώθηκε. Για πρώτη φορά στην ιστορία, ενώ καταγράφεται εκπληκτική άνοδος στην παραγωγή των αγαθών, οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή με φαινόμενα ακραίας φτώχειας και εξαθλίωσης. Από τη μια μεριά υπάρχουν οι ελίτ που ευημερούν και από την άλλη, τα εκατομμύρια που δυστυχούν. Οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού είναι τα πρώτα θύματα της παγκοσμιοποίησης. Επιπροσθέτως, οι ανεπτυγμένες χώρες, αφού

ευνόησαν την είσοδο εκατομμυρίων εξαθλιωμένων κατοίκων των φτωχών χωρών, με στόχο την αύξηση της παραγωγής και την πειθάρχηση του ντόπιου εργατικού δυναμικού, τώρα με το πρόσχημα της «τρομοκρατίας» και της εγκληματικότητας προωθούν σχέδια περιορισμού της μετανάστευσης.

Από τη στιγμή όμως, που οι χώρες προέλευσης των μεταναστών, καταληστευμένες από την αποικιοκρατία του παρελθόντος και καθημαγμένες από τις περιφερειακές συγκρούσεις, αδυνατούν να θρέψουν το πλεόνασμα του πληθυσμού, το φαινόμενο της μετανάστευσης και της εξαθλίωσης θα ενταθεί.

Οι πιο πάνω απόψεις είναι λίγες από τις αιτιάσεις «των πολεμίων» της παγκοσμιοποίησης, οι οποίοι αποτελώντας ένα πολύβουο και «πολύχρωμο», πολιτικά και κοινωνικά, πλήθος, ακολουθούν τους ηγέτες των ανεπτυγμένων χωρών στις «άτυπες» συσκέψεις (σύνοδος G8, Ευρωπαϊκές σύνοδοι κορυφής, Οικονομικό φόρουμ κ.α.), διεκδικώντας μία άλλη πορεία. Μία παγκοσμιοποίηση με ανθρώπινο πρόσωπο.

4ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Το δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο

Η ευθανασία, θεσμός που εφαρμόζεται ήδη στην Ολλανδία, προκαλεί προβληματισμό καθώς μπορεί να λειτουργήσει και ως σύγχρονος Καιάδας

Μέχρι σήμερα η Ολλανδία προσέλκυε τουρίστες για τα λουλουδιασμένα λιβάδια της και για την υπέροχη ατμόσφαιρα των πόλεών της. Ίσως στο μέλλον προστεθεί ακόμα ένας λόγος: Ο τουρισμός θανάτου! Όσο μακάβριο κι αν ακούγεται τίποτα δεν αποκλείεται καθώς η Ολλανδία έγινε η πρώτη Ευρωπαϊκή χώρα που τελεσίδικα έθεσε σε εφαρμογή την ευθανασία από την 10η Απριλίου. Η διαδικασία που προβλέπεται βέβαια δεν είναι καθόλου απλή. Ο ασθενής πρέπει να πάσχει από ανίατη ασθένεια, να υποφέρει αβάσταχτα, χωρίς περιθώρια βελτίωσης. Επίσης, πρέπει να έχει υποβάλλει ο ίδιος γραπτή αίτηση ευθανασίας. Την κατάστασή του πρέπει να έχουν βεβαιώσει δύο γιατροί. Επιπλέον, προβλέπεται και επιτροπή αποτελούμενη από γιατρό, δικηγόρο και ειδικό ιατρικής δεοντολογίας, η οποία θα εξετάζει κάθε περίπτωση και θα μπορεί να απευθύνεται στις εισαγγελικές αρχές εάν υπάρχει αμφισβήτηση. Η συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση πάντως έρχεται σαν επιστέγασμα μιας ήδη εφαρμοσμένης πρακτικής. Μελέτες αναφέρουν ότι μόνο μέσα στο 2000, οι Ολλανδοί γιατροί έχουν κάνει χρήση ευθανασίας (είτε ενεργητικής μορφής, δηλαδή με τη χορήγηση φαρμάκων που οδηγούν στο θάνατο, είτε παθητικής, με την άρση της υποστήριξης της ζωής του ασθενούς) σε 2.213 ανθρώπους στην πλειοψηφία καρκινοπαθείς.

Με έκδηλη ικανοποίηση υποδέχτηκαν αυτό το βήμα οι οπαδοί της ευθανασίας σε

όλη την Ευρώπη, υποστηρίζοντας ότι ο κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο και δεν μπορεί να είναι υποχρεωμένος να υπομένει μία παρατεταμένη κατάσταση αφόρητων πόνων ή πλήρους ανημποριάς, χωρίς προοπτική ανάκαμψης. Το Βρετανικό ανώτατο δικαστήριο επέτρεψε σε γυναίκα που έπασχε από ανίατη ασθένεια να αποφασίσει πότε θα θέσει τέρμα στη ζωή της. Υποστηρικτές της ευθανασίας υπάρχουν και στην Ελλάδα [....].

✓ *Τι λένε οι γιατροί*

Ρεύμα υπέρ της ευθανασίας λοιπόν; Αφού αποτύχαμε να κατακτήσουμε πλήρως το δικαίωμα σε μια αξιοπρεπή ζωή, πάμε να κατοχυρώσουμε -τουλάχιστον- το δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο; Κι όμως τα πράγματα δεν είναι μονοσήμαντα, καθώς υπάρχουν και εντονότερες αντιδράσεις, οι οποίες δεν περιορίζονται στους θρησκευτικούς ή συντηρητικούς κύκλους. Οι Εκκλησίες βέβαια είναι φανατικά αντίθετες [...], αλλά οι πιο σημαντικές αντιδράσεις προέρχονται από τον ιατρικό κόσμο. Ο Παγκόσμιος Ιατρικός Σύλλογος θεωρεί ότι οποιαδήποτε μορφή ευθανασίας αντίκειται στην ιατρική ηθική, ενώ καταδίκασε σχεδόν ομόφωνα (με τη διαφοροποίηση μόνο του Ολλανδού εκπροσώπου) την ολλανδική πρωτοβουλία. Ανάλογο είναι το κλίμα και ανάμεσα στην ελληνική ιατρική κοινότητα. Πολλοί γιατροί θεωρούν ότι με την ευθανασία παραβιάζεται το θεμέλιο της ιατρικής φιλοσοφίας, δηλαδή ο όρκος του Ιπποκράτη που ρητά αναφέρει: «να μη δώσω ποτέ σε κανέναν, έστω κι αν μου το ζητήσει, θανατηφόρο φάρμακο, ούτε να δώσω ποτέ τέτοια συμβουλή». Άλλοι υπογραμμίζουν ότι ξεθεμελιώνεται πλήρως η ιατρική αντίληψη που οικοδομήθηκε μετά την κτηνωδία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και αποτυπώθηκε στη Διακήρυξη της Γενεύης το 1948. «Ο καθένας έχει το δικαίωμα στη ζωή», «κανένας γιατρός δεν επιτρέπεται να πειραματίζεται ή να σκοτώνει ανθρώπινες υπάρξεις», τονίζει η Διακήρυξη. Δεν είναι τυχαίο ότι πολλές ιατρικές ή άλλες ενώσεις που αντιπθενται στην ευθανασία κάνουν αναφορά στα προγράμματα ευθανασίας των ναζί, με τα οποία εξοντώθηκαν χιλιάδες ανάπηροι και άτομα με νοητικά προβλήματα.

✓ **Φρικτή επιλογή**

Εναντίον της ευθανασίας έχουν ταχθεί και εκπρόσωποι του εναλλακτικού χώρου που συχνά φέρεται να υποστηρίζει ανάλογες λογικές. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του προεδρικού υποψηφίου των Πρασίνων των Η.Π.Α., Ράλφ Νέιντερ, ο οποίος ανοίγει και μία άλλη οπτική. [....]. Τόνισε «ότι υπάρχει μεγάλος κίνδυνος μια σειρά γιατροί και μάντζερ του συστήματος περιθαλψης να ωθήσουν ασθενείς στην οδό της ευθανασίας για να μειωθεί το κόστος περιθαλψης των ανίατων ασθενειών», το οποίο είναι εξαιρετικά μεγάλο. «Είναι ανελέητο να οδηγούνται άνθρωποι στο θάνατο, επειδή δεν αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά οι πόνοι τους», συμπληρώνει. Την αντίθεσή τους να χρησιμοποιηθεί ο θάνατος ως το τέλειο -και τελικό- αναλγητικό, έχουν εκφράσει και πολλοί Έλληνες γιατροί. Ο ιατρός-ακτινολόγος κ. Σάββας Μάτσας χαρακτηρίζει «φρικτή επιλογή την ευθανασία» [...]. Σημειώνει μάλιστα ότι «το πέρασμα από την ιατρική της Υγείας στο μάντζμεντ της περίθαλψης» εγκυμονεί τρομερούς κινδύνους [...].

✓ **Σύγχρονος Καιάδας**

Οργανώσεις ατόμων με ειδικές ανάγκες, όπως αυτή με τον έκδηλο τίτλο «όχι νεκροί ακόμα!», καταγγέλλουν ότι αρκετά νοσοκομεία στις ΗΠΑ αρνούνται να δεχτούν και να περιθάλψουν άτομα που κρίνουν ότι δεν υπάρχει περιθώριο βελτίωσης της κατάστασής τους. Μήπως ανοίγει η τρομακτική πόρτα ενός σύγχρονου Καιάδα, που το ρόλο των θεών θα παίζουν ο πλεονασματικός ισολογισμός του νοσοκομείου, το συμφέρον της ασφαλιστικής εταιρείας ή τα ταπεινότερα κίνητρα των συγγενών;

Ο κ. Τούντας θεωρεί υπερβολικές αυτές τις ανησυχίες αφού «η απόφαση του ατόμου έχει να κάνει με τη ζωή του και δεν μπορεί παρά να παρθεί με εξαιρετική προσοχή». Ο κ. Τούντας υποστηρίζει μάλιστα ότι για να διασφαλισθούν οποιεσδήποτε παρενέργειες «πρέπει να τεθούν δύο αυστηρές προϋποθέσεις, οι οποίες μάλιστα να ικανοποιούνται ταυτόχρονα. Πρώτο, το να δηλώσει υπεύθυνα και γραπτά ο ασθενής ότι επιθυμεί να μπει σε αυτή τη διαδικασία και μάλιστα σε βεβαιωμένες συνθήκες διαύγειας, ψυχραιμίας και λογικής. Δεύτερο, να υπάρχει η συμφωνία του ιατρικού παράγοντα ότι η επιστήμη δεν μπορεί να προσφέρει τίποτα στη συνέχεια».

Παρ' όλα αυτά, η απόφαση δεν είναι εύκολη. Αλήθεια, πώς μπορεί κάποιος να βρίσκεται σε κατάσταση διαύγειας όταν υποφέρει από αφόρητους πόνους και δεν ακολουθεί μια παρηγορητική θεραπεία; Ή όταν βρίσκεται σε κατάσταση κοινωνικής περιθωριοποίησης και χαμηλής αυτοεκτίμησης; Ακόμα και το μη αναστρέψιμο της κατά-

στασης τίθεται υπό συζήτηση. Και όχι μόνο βιολογικά, αλλά και ψυχολογικά. [...]. Σίγουρα δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις. Ο κ. Τούντας τονίζει ότι «το πρόβλημα της ευθανασίας δεν είναι ένα εύκολο θέμα. Είναι λεπτό και πολύπλοκο. Θα χρειασθεί συζήτηση και διερεύνηση. Αλλά η νομιμοποίησή της στην Ολλανδία μας δίνει τη δυνατότητα να διερευνήσουμε τυχόν προβλήματα που θα δημιουργούνται».

Η επέκταση πάντως της κουλτούρας του θανάτου μπορεί να οδηγήσει σε τρομερά αποτελέσματα. Στην Ολλανδία ήδη συζητείται εάν πρέπει να συνταγογραφούνται τα λεγόμενα «κάπια αυτοκτονίας» σε άτομα μεγάλης ηλικίας, ακόμα κι αν αυτά δεν πάσχουν από κάποια καταληκτική ασθένεια αλλά απλώς νιώθουν αποφασισμένα να πεθάνουν!

Γιάννης Ελαφρός

Η Καθημερινή, Κυριακή 21 Απριλίου 2002.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση: Α

Γράψτε μία περίληψη του κειμένου (έως 150 λέξεις).

Απάντηση:

Η νομοθετική θέσπιση της ευθανασίας στην Ολλανδία προκάλεσε και προκαλεί ένα δημόσιο διάλογο μεταξύ επιστημόνων, διανοούμενων και ειδικών ερευνητών. Για τους οπαδούς της ευθανασίας, η απόφαση αυτή ήταν μία νίκη στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αφού κάθε άνθρωπος θα έχει το δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο, δίχως τις προχωρημένες καταστάσεις των αφόρητων πόνων και της πλήρους ανημποριάς. Ωστόσο, υπάρχει και ο αντίλογος που δεν εκφράζεται μόνο από τους γνωστούς θρησκευτικούς / συντηρητικούς κύκλους, αλλά και από εναλλακτικούς / προοδευτικούς χώρους. Όπως επισημαίνεται, υπάρχει ο κίνδυνος, η ευθανασία να μετατραπεί σ' ένα εργαλείο οικονομικών κερδών, αφού αυτή (υπό κατάλληλης συνθήκης) θα εφαρμόζεται με σκοπό το μέγιστο κέρδος των νοσοκομείων και των ασφαλιστικών εταιρειών. Σε κάθε περίπτωση το παράδειγμα της Ολλανδίας θα χρησιμεύσει για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων, για όσο καιρό θα εφαρμόζεται εκεί η ευθανασία.

Άσκηση: Β.1.

α. Συγκεντρώστε τους ειδικούς επιστημονικούς όρους του κειμένου.

Απάντηση:

Οι ειδικοί επιστημονικοί όροι του κειμένου είναι οι ακόλουθοι: «ευθανασία», «ευθανασία ενεργητικής μορφής», «ευθανασία παθητικής μορφής», «άρση της υποστήριξης της ζωής του ασθενούς», «ιατρός - ακτινολόγος», «αναλγητικό», «κατάσταση διαύγειας», «μη αναστρέψιμο της κατάστασης» και «συνταγογραφούνται».

β. Δώστε την ερμηνεία των πιο κάτω λέξεων: τελεσιδίκια, δεοντολογία, αντίκειμαι, μάνατζμεντ, καταληκτικός, Καιιάδας.

Απάντηση:

Η ερμηνεία των πιο πάνω λέξεων είναι η ακόλουθη:

τελεσιδίκια = αμετάκλητα. Αυτό που έχει οριστική σημασία.

δεοντολογία = Το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν το πώς πρέπει να συμπεριφέρεται κάποιος (λ.χ. ένας επιστήμονας) ή τι είδους μεθόδους να χρησιμοποιεί.

αντίκειμαι = βρίσκομαι σε αντίθεση, σε διαφωνία ή σύγκρουση.

μάνατζμεντ = το σύνολο των χειρισμών και των μεθόδων που συνιστούν την τεχνική οργάνωση και διοίκηση μιας επιχείρησης.

καταληκτικός = αυτός με τον οποίο καταλήγει ή τελειώνει κάτι.

Καιιάδας = Το γνωστό χάσμα του Ταϋγέτου, όπου οι Σπαρτιάτες έριχναν τους εγκληματίες, τους ιερόσυλους και κατά μία μαρτυρία τα καχεκτικά παιδιά. Στις μέρες μας, ο Καιιάδας συμβολίζει τη σκληρότητα με την οποία το κοινωνικό σύστημα αντιμετωπίζει τους μειονεκτούντες.

Άσκηση: Β.2.

Μπορείτε να δώσετε τον ορισμό της ευθανασίας; Ποια είδη της περιγράφει εδώ ο συγγραφέας;

Απάντηση:

Ως ευθανασία τα λεξικά και οι εγκυκλοπαίδειες, ορίζουν τον καλό και ανώδυνο θάνατο. Ειδικότερα, ως ευθανασία ορίζεται η διακοπή της ζωής με τεχνητά μέσα και ανώδυνο τρόπο σε περιπτώσεις ανιάτων ασθενειών ή προκειμένου να επισπευθεί η αγωνία ενός ετοιμοθάνατου. Στις μέρες μας, ως ευθανασία, προβάλλεται το δικαίωμα ε-

νός ασθενούς να επιλέξει έναν ανώδυνο θάνατο σε περιπτώσεις ανιάτων, βασιανιστικών ασθενειών, για τις οποίες δεν υπάρχει περίπτωση θεραπείας.

Ο συγγραφέας διακρίνει δύο είδη ευθανασίας: την **παθητική** και την **ενεργητική**. Λέγοντας **ενεργητική ευθανασία** εννοεί τη διακοπή της ζωής του ασθενούς με τεχνικά - ιατρικά μέσα. Αντίθετα, η **παθητική ευθανασία** αφορά στην άρση της μηχανικής υποστήριξης της ζωής του ασθενούς.

Άσκηση: Β.3.

Εντοπίστε και σχολιάστε τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούν οι επικριτές του θεσμού της ευθανασίας.

Απάντηση:

Οι κύκλοι που αντιτίθενται στην ευθανασία, ως νομική ρύθμιση, είναι τρεις. Στον πρώτο ανήκουν οι Εκκλησίες (Καθολική, Ορθόδοξη) και οι συντηρητικοί κύκλοι. Ο δεύτερος κύκλος περιλαμβάνει ανθρώπους από τον ιατρικό κόσμο και ο τρίτος κύκλος αποτελείται από οργανώσεις του «εναλλακτικού χώρου» που δίδουν στο όλο θέμα μια διαφορετική (μη ηθική) διάσταση.

Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος κύκλος αντίκειται στη θέσπιση της ευθανασίας για λόγους ηθικούς/θρησκευτικούς. Η χριστιανική θρησκεία θεωρεί την ευθανασία, «ύβρη» απέναντι στον άνθρωπο και το δημιουργό. Σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία ο άνθρωπος δεν μπορεί να αφαιρέσει τη ζωή του, γιατί δεν του ανήκει. Η ευθανασία ταυτίζεται με την αυτοκτονία και αποτελεί «αμάρτημα».

Οι αντιδράσεις που προέρχονται από τον ιατρικό κόσμο είναι κυρίως δεοντολογικές και ηθικές. Σύμφωνα με τον «όρκο του Ιπποκράτη», κανένας ιατρός δεν μπορεί να βοηθήσει στην αφαίρεση ανθρώπινης ζωής με οποιονδήποτε τρόπο. Επιπλέον, σύμφωνα με τη συνθήκη της Γενεύης, η οποία, όπως υποστηρίζεται, «ξεθεμελιώνεται» με τη θέσπιση της ευθανασίας, κανένας ιατρός δεν μπορεί να συναινέσει στην εξόντωση ανθρώπινων υπάρξεων ή να πειραματιστεί επάνω σ' αυτόν τον τομέα. Ένα τρίτο επιχείρημα που χρησιμοποιείται από τον ιατρικό κόσμο είναι ότι η μάχη για τη ζωή πρέπει να δίνετε μέχρι την τελευταία στιγμή και δεν πρέπει να προκρίνεται ο θάνατος ως το τέλειο -και τελικό- αναλγητικό.

Τα επιχειρήματα των κύκλων που πρόσκεινται στον «εναλλακτικό χώρο», δίνουν μία άλλη διάσταση στο πρόβλημα. Όπως επισημαίνεται, η «ευθανασία» μπορεί να σημαίνει το πέρασμα από την «ιατρική της υγείας» στο «μάνατζμεντ της περιθαλψής». Με το «νομικό προηγούμενο» της Ολλανδίας μπορεί να δημιουργηθεί μία κυνική και απάνθρω-

πη κατάσταση, όπου ηθικά πωρωμένοι ιατροί, ασφαλιστές και συγγενείς, θα προκρίνουν την ευθανασία, ακόμα και σε περιπτώσεις, όπου θα υπάρχει η περίπτωση ανάνηψης ή ίασης, με σκοπό το μέγιστο κέρδος. Η κατάσταση αυτή μπορεί να γίνει εφιαλτική, ειδικά σε εποχές όπως η σημερινή, που προτάσσεται το κέρδος και το θετικό ισοζύγιο, έναντι του ανθρώπου. Οι καταγγελίες από διάφορες οργανώσεις (λ.χ. Όχι νεκροί ακόμα) δείχνουν ότι τείνει να διαμορφωθεί μία φιλοσοφία ευθανασίας, σε περιπτώσεις όπου η περίθαλψη πηγαίνει σε μάκρος ή σε περιπτώσεις όπου τα άτομα είναι οικονομικά και κοινωνικά περιθωριοποιημένα.

Άσκηση: Β.4.

Σχολιάστε τη χρήση των πλαγιότιπλων στο πιο πάνω άρθρο.

Απάντηση:

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε το εξεταζόμενο κείμενο περιέχει τρεις πλαγιότιπλους και μία σαφή διαίρεση σε ενότητες. Είναι πολύ συνηθισμένο, σε διάφορα άρθρα που δημοσιεύονται στον ημερήσιο τύπο να υπάρχει αυτού του είδους η μορφή, γιατί εξυπηρετεί συγκεκριμένους στόχους. Πρώτα - πρώτα, ο ίδιος ο συγγραφέας σηματοποιεί την εργασία του και τη δουλεύει καλύτερα, διαιρώντας την σε επιμέρους κεφάλαια, με σχετική αυτονομία. Έπειτα, αυτή η διαίρεση εξυπηρετεί και τον αναγνώστη, αφού με μία γρήγορη ματιά, έχει μπροστά του, σχεδόν ανάγλυφη, την οπτική του αρθρογράφου, τη συλλογιστική του πορεία και τον προβληματισμό του. Τέλος, οι πλαγιότιπλοι επισημαίνουν τα μέρη του άρθρου, αλλά και τα όρια μέσα στα οποία κινήθηκε ο συγγραφέας, κατά τη διαπραγμάτευση του υλικού του.

Άσκηση: Γ

Είστε υπέρ ή κατά της ευθανασίας. Διατυπώστε τις απόψεις σας σ' ένα ελεύθερο κείμενο: άρθρο, επιστολή, δοκίμιο. (500-600 λέξεις).

Απάντηση:

[Σημείωση: Εμείς εδώ, προτείνουμε ένα υπόδειγμα απάντησης, τασσόμενοι κατά της ευθανασίας. Την αντίθετη άποψη έχουμε αναπτύξει στην «Άσκηση 11», της «7ης Ενότητας» του «2ου Κεφαλαίου» (σελ. 256)].

Η ευθανασία ως διαδικασία «καλού» και «ανώδυνου» θανάτου, που σκοπό έχει την επίτευξη της αγωνίας ενός ετοιμοθάνατου, ή τον τερματισμό της ταλαιπωρίας ενός αρρώστου, που πάσχει από ανίατο νόσημα έχει προκαλέσει ποικίλες αντιδράσεις και σχόλια. Η απόφαση μάλιστα της ολλανδικής βουλής να θεσπίσει νομοθετικό διάταγμα που επιτρέπει την ευθανασία, υπό αυστηρές προϋποθέσεις, γεννά ποικίλα και πολλαπλά ερωτήματα.

Το δικαίωμα στον αξιοπρεπή θάνατο, της απόλυτης ελευθερίας σκέψης και βούλησης και ο οίκτος για τους ανιάτως πάσχοντες, προβάλλονται ως τα κυριότερα επιχειρήματα, των υποστηρικτών της ευθανασίας. Τα επιχειρήματα αυτά είναι ισχυρά, αλλά δεν είναι ακλόνητα. Πιο συγκεκριμένα, το δικαίωμα στον αξιοπρεπή θάνατο συνδέεται με το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του ανθρώπου στη ζωή, έτσι όπως προστατεύεται από την Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. (10/12/1948). Για να περάσουμε στο πεδίο του αξιοπρεπή θανάτου, πρέπει να πετύχουμε μία αξιοπρεπή ζωή για όλα τα ανθρώπινα όντα, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, χρώματος, εθνικής, θρησκευτικής ή κοινωνικής καταγωγής. Εξάλλου, σε περιπτώσεις ανιάτων ασθενειών και χωρίς την ελπίδα κάποιας παρηγορητικής θεραπείας, είναι αμφίβολο αν κάποιος άνθρωπος έχει εκείνη τη διαύγεια, για να ορίσει «τον αξιοπρεπή θάνατό του».

Και το δικαίωμα στην απόλυτη ελευθερία σκέψης και βούλησης, συνδέεται με αυτή την ιδιαίτερη κατάσταση που βρίσκεται ένας ασθενής, όταν γνωρίζει ότι οι πιθανότητες ίασής του είναι ελάχιστες. Ο άνθρωπος τότε, μπροστά στο φάσμα του θανάτου ξεπερνάει τα όρια της ανθρώπινης ύπαρξης και βρίσκεται σε μία υπαρξιακή/οριακή, σχεδόν εξωανθρώπινη, κατάσταση. Επομένως, η απόλυτη ελευθερία σκέψης και βούλησης, πρέπει να εξετάζεται με κάποια σχετική επιφύλαξη. Ο οίκτος, τέλος, προς τη μαρτυρική πορεία ενός ανίατα αρρώστου ή ανήμπορου, μετριάζεται, αν λάβουμε υπόψη μας τις προόδους της ιατρικής σ' αυτόν τον τομέα.

Αντίθετα, οι κύκλοι που αντιπθούν στην ευθανασία (και αναφερόμαστε στους ιατρικούς και κοινωνικοπολιτικούς, μόνο, κύκλους) προσεγγίζουν το θέμα πολιτικά και ηθικά/δεοντολογικά. Πιο αναλυτικά, ένα μεγάλο τμήμα του ιατρικού κόσμου πιστεύει ότι η αναγωγή της ευθανασίας σε θεσμό, απειλεί να «ξεθεμελιώσει» και τον ίδιο τον οντολογικό χαρακτήρα της ιατρικής, που είναι η πάλη για τη ζωή και την υγεία. Όπως επισημαίνεται, η ευθανασία αντίκειται στον «όρκο του Ιπποκράτη», αλλά και στη συνθήκη της Γενεύης (1948), η οποία απαγορεύει ρητά, τη συμμετοχή ενός ιατρού ή τη συναίνεσή του, στην αφαίρεση της ζωής μιας ανθρώπινης ύπαρξης ή τους πειραματισμούς του, επάνω σ' αυτόν τον τομέα.

Τέλος, από πολιτικούς φορείς του «εναλλακτικού χώρου», διατυπώνεται και η ακόλουθη άποψη. Στην εποχή μας, όπου το μέγιστο κέρδος επισκιάζει κάθε αγαθή προαίρεση, το παράδειγμα της Ολλανδίας μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη αποδόμηση του «ιατρικού μοντέλου» που ακολουθούνταν μέχρι τώρα. Με τη σκέψη ότι η ευθανασία μπορεί να αποφέρει πλεονασματικά κεφάλαια σε νοσοκομεία και ασφαλιστικές εταιρείες, είναι πιθανόν να δούμε στο μέλλον, να οδηγούνται προς αυτό το σύγχρονο «Καιάδα» και περιπτώσεις, που δεν πληρούν τις αυστηρές προϋποθέσεις, που έθεσε ο ολλανδός νομοθέτης. Οι χρονοβόρες και ακριβές περιθάλψεις θα περικόπτονται, και θα προτείνεται, ως τέλειο -και τελικό- αναλγητικό, ο θάνατος.

Εμείς για όλους αυτούς τους λόγους αντιμετωπίζουμε την «ολλανδική προσπάθεια» με επιφύλαξη, πιστεύοντας ότι ο διάλογος που ξεκίνησε, θα διαφωτίσει πολλές πτυχές αυτού του επίκαιρου θέματος.

5ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Μια Παγκόσμια διατροφική κρίση

Η παραγωγή κυρίως ζωϊκών πρωτεϊνών ευθύνεται για ασθένειες αλλά και για υποσιτισμό ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων.

Στη διάσκεψη του Παγκοσμίου Οργανισμού Τροφίμων αυτή τη βδομάδα στη Ρώμη, το μενού των επίσημων γευμάτων ήταν πιο ενδιαφέρον από το ίδιο το περιεχόμενο των συνεδριάσεων. Στα διαλείμματα των συζητήσεων περί πείνας και υποσιτισμού, οι υπουργοί Γεωργίας απόλαυσαν το κρέας τους, που σε πολλές περιπτώσεις ήταν βοδινό. Κι εδώ βρίσκεται το παράδοξο.

Καθημερινά εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο πεινούν διότι όλο και μεγαλύτερο τμήμα της καλλιεργήσιμης γης φυτεύεται με σπόρους που χρησιμοποιούνται ως ζωοτροφές, όχι για τη διατροφή ανθρώπων. Και βέβαια, τα ζώα που τρέφονται με αυτές τις καλλιέργειες καταναλώνονται από τους πλουσιότερους κατοίκους του πλανήτη, ενώ οι υπόλοιποι υποσιτίζονται ή πεθαίνουν της πείνας. Η μετάβαση της παγκόσμιας γεωργίας από την καλλιέργεια τροφής στην καλλιέργεια ζωοτροφής είναι μία νέα διεστραμμένη πρακτική, με συνέπειες που θα μπορούσαν να είναι σοβαρότερες από οποιοδήποτε άλλο κακό έχει κάνει ποτέ άνθρωπος σε άνθρωπο.

Αυτή τη στιγμή, πάνω από το 70% της αγροτικής παραγωγής των ΗΠΑ προορίζεται για τη διατροφή ζώων, κυρίως βοοειδών. Τα βοοειδή είναι τα πλέον αδηφάγα, οι «Κάπιλακ» των ζώων. Για να κερδίσει ένα μοσχάρι μισό κιλό βάρος, χρειάζεται να καταναλώσει πάνω από τέσσερα κιλά τροφής, εκ των οποίων τα 2,7 πρέπει να είναι δημη-

τριακά ή υποκατάστατα δημητριακών. Συνολικά, μόνο το 11% της τροφής των βοοειδών γίνεται κρέας, ενώ τα υπόλοιπα χάνονται στη μετατροπή, χρησιμοποιούνται για τις φυσιολογικές λειτουργίες του οργανισμού τους, συντηρούν μέρη του ζώου που δεν τρώγονται, ή αποβάλλονται ως περιτώματα.

✓ **Τεχνητή διατροφική αλυσίδα**

Το γεγονός ότι τα ζώα που καταλήγουν στο πιάτο μας καταναλώνουν μεγάλο μέρος των δημητριακών του πλανήτη είναι ένα εξαιρετικά πρόσφατο φαινόμενο στη παγκόσμια γεωργία. Η σταδιακή μετάβαση στο μοντέλο αυτό τα τελευταία πενήντα χρόνια έγινε χωρίς συζήτηση - παρ' όλα αυτά έχει πολύ μεγαλύτερη επίδραση στην κατανομή των τροφίμων από οποιοδήποτε παράγοντα της σύγχρονης ιστορίας. Είναι μία τεχνητή διατροφική αλυσίδα, η πλέον άνιση της ιστορίας.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, ο αγροτικός πληθυσμός εξεγείρεται κατά καιρούς, ζητώντας αναδασμό της γης. Έτσι, το ζήτημα της ιδιοκτησίας της γης αποτελεί αντικείμενο πολιτικής αντιπαράθεσης, όμως το θέμα των χρήσεων της καλλιεργήσιμης γης παραμένει εκτός συζήτησης.

Παραδεχόμαστε σχεδόν αξιωματικά ότι για να θρέψουμε τον κόσμο με περισσότερες πρωτεΐνες πρέπει να τον ταΐσουμε με περισσότερο κρέας.

Όμως, ένα εκτάριο φυτεμένο με δημητριακά παράγει πέντε φορές περισσότερες πρωτεΐνες από ένα εκτάριο που προορίζεται για τη διατροφή ζώων. Αν μάλιστα φυτέψουμε την ίδια έκταση με όσπρια (φασόλια, αρακάς, φακές) παράγουμε δέκα φορές περισσότερες πρωτεΐνες, ενώ αν τη φυτέψουμε λαχανικά, η πρωτεϊνική παραγωγή μπορεί ως και να δεκαπενταπλασιαστεί.

Οι εταιρείες, που παράγουν τους σπόρους και τα χημικά λιπάσματα, εκτρέφουν τα ζώα και ελέγχουν τα σφαγεία και τη διανομή του κρέατος, προσπαθούν να μας πείσουν ότι το καλύτερο κρέας προέρχεται από ζώα που έχουν τραφεί με δημητριακά. Αυτό είναι «το ανώτατο σκαλί της κλίμακας των πρωτεϊνών» και, σύμφωνα με τη λογική αυτή το κύρος μιας χώρας αυξάνεται όσο πλησιάζει σ' αυτό το στάδιο. Το αμερικάνικο περιοδικό *Farm Journal* απηχεί τις προκαταλήψεις αυτές: «Οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να παράγουν περισσότερο κρέας (...) Αρχίζουν προωθώντας την παραγωγή αυγών και πουλερικών, γιατί αυτή είναι η γρηγορότερη και φθηνότερη πηγή μη φυτικών πρωτεϊνών. Μετά, αν η οικονομία τους το επιπρέπει, ανεβαίνουν την κλίμακα των πρωτεϊνών και φθάνουν στο χοιρινό, στο γάλα, στα βοοειδή ελεύθερας βοσκής και, τελικά αν μπορούν, στα βοοειδή που τρέφονται με δημητριακά». Προτρέποντας άλλες χώρες

να «ανεβούν την κλίμακα», οι Αμερικάνοι αγρότες εξυπηρετούν τα συμφέροντα τους. Πάνω από από τα δύο τρίτα των δημητριακών που εξάγουν οι ΗΠΑ προορίζονται για τη διατροφή των ζώων.

✓ **Το παράδειγμα της Αιθιοπίας**

Πολλές χώρες ακολούθησαν αυτή τη συμβουλή. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα και πλέον τραγικά παραδείγματα είναι αυτό της Αιθιοπίας.

Την περίοδο του μεγάλου λιμού του 1984, καθώς χιλιάδες άτομα πέθαιναν καθημερινά από την πείνα, η Αιθιοπία καλλιεργούσε λιναρόσπορο και ελαιοκράμβη, που εξάγονταν ως ζωοτροφές στη Βρετανία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Είναι τρομερό το ότι το 80% των παιδιών που υποσιπίζονται ζουν σε χώρες που έχουν πλεόνασμα γεωργικών προϊόντων, το οποίο συχνά αποτελείται από ζωοτροφές. Στις αναπτυσσόμενες χώρες η παραγωγή δημητριακών για τη διατροφή των ζώων έχει τριπλασιαστεί από το 1950, και σήμερα ξεπερνά το 21% της συνολικής παραγωγής δημητριακών. Στο Μεξικό, το ποσοστό της παραγωγής δημητριακών που καταναλώνεται από ζώα αυξήθηκαν από το 5% το 1960 στο 45% σήμερα, στην Ταϊλάνδη από το 1% στο 30% και στην Αίγυπτο από το 3% στο 31% σήμερα. Συνολικά στον πλανήτη το 30% της παραγωγής δημητριακών προορίζεται για τη διατροφή των ζώων.

Τα τελευταία 50 χρόνια, η παγκόσμια παραγωγή κρέατος έχει πενταπλασιαστεί. Έτσι, ενώ ένα δισεκατομμύριο άτομα υποσιπίζονται στο δυτικό κόσμο οι άνθρωποι πεθαίνουν από ασθένειες, που σχετίζονται με την υπερβολική κατανάλωση λιπαρών κρεάτων (π.χ. καρδιαγγειακά νοσήματα).

Παρ' όλ' αυτά, πολλοί θεωρούν ότι η κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων βοδινού και άλλων κρεάτων, που έχουν τραφεί με δημητριακά είναι βασικό δικαίωμα. Το γεγονός ότι για τον υποσιτισμό ενός τμήματος της ανθρωπότητας ευθύνεται η κουλτούρα του κρέατος δεν απασχολεί καθόλου την κοινή γνώμη. Μήπως είναι καιρός να το συζητήσουμε;

Jeremy Rifkin (Συγγραφέας και διευθυντής του Ιδρύματος
Έρευνας Οικονομικών Τάσεων στην Ουάσιγκτον)

Η Καθημερινή, Κυριακή 16 Ιουνίου 2002 (αναδημοσίευση απ' την EL PAIS)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση: Α

Γράψτε την περίληψη του άρθρου (έως 150 λέξεις)

Απάντηση:

Η ανάγκη για κατανάλωση όλων και περισσότερων (σε ποσότητα) ζωικών πρωτεϊνών έχει οδηγήσει στην πλήρη διαστροφή της τροφικής αλυσίδας. Οι αυξημένες απαιτήσεις για τη διατροφή των ζώων (κυρίως βοοειδών), τα οποία προορίζονται για το «πιάτο» των πλουσιότερων κατοίκων της γης, είναι η άλλη όψη της «κουλτούρας του κρέατος». Εκατομμύρια εκτάρια καλλιεργήσιμης γης, στις ανεπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες χώρες δεσμεύονται εδώ και μία πεντηκονταετία, για την παραγωγή ζωοτροφών. Η εκμηχάνιση της γεωργικής παραγωγής συμβάλλει προς αυτή την εσφαλμένη αντίληψη και για λόγους πολιτικής, αφού οι εταιρείες που στηρίζονται σε αυτήν, προσπαθούν να πείσουν ότι ο ρυθμός προόδου μιας χώρας περνάει μέσα από τη μαζικότερη παραγωγή ζωικών πρωτεϊνών. Το αποτέλεσμα αυτής της μετάβασης της γεωργίας από την καλλιέργεια της τροφής στην καλλιέργεια της ζωοτροφής ευθύνεται για το χρόνιο πρόβλημα του υποσιτισμού των κατοίκων του Τρίτου κόσμου.

Άσκηση: Β.1.

α. Βρείτε τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων: διεστραμμένη, περιπτώματα, αναδασμός, κουλτούρα και σχηματίστε προτάσεις.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων είναι:

διεστραμμένη = ανήθικη, διεφθαρμένη, μη φυσιολογική

περιπτώματα = ακαθαρσίες, κοπριά, κόπρανα

αναδασμός = ξαναμοίρασμα, αναδιανομή

κουλτούρα = πολιτισμός, παιδεία, μόρφωση

Οι προτάσεις που μπορούν να δημιουργηθούν είναι:

- Η παραπληροφόρηση των Μ.Μ.Ε. αυτές τις ημέρες, μπορεί να οδηγήσει σε μία **διεστραμμένη** αντίληψη για τα γεγονότα.
- Τα **περιπτώματα** των ζώων μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον εμπλουτισμό των καλλιιεργήσιμων εκτάσεων.
- Με κεντρικό άξονα του πολιτικού προγράμματος τον **αναδασμό** των γαιών, ξεκίνησε ο Χ την προεκλογική του εκστρατεία.
- Ο αδελφός μου έχει γαλλική **κουλτούρα**.

β. Ο συγγραφέας του κειμένου χρησιμοποιεί ένα ειδικό λεξιλόγιο. Μπορείτε να εντοπίσετε τις σχετικές λέξεις;

Απάντηση:

Οι λέξεις που ζητούνται είναι οι ακόλουθες:

«ζωοτροφές», «ζωϊκές πρωτεΐνες», «υποκατάστατα δημητριακών», «λιναρόσπορος», ελαιοκράμβη», «υποσιζονται», «καρδειαγγεϊκά νοσήματα», «λιπαρά κρέατα»

Άσκηση: Β.2.

Να αναφέρετε επιγραμματικά τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας του άρθρου.

Απάντηση:

Ο Jeremy Rifkin προσπαθεί να πείσει κάνοντας επίκληση στη λογική. Εκτός των επιχειρημάτων του, χρησιμοποιεί και ένα μεγάλο αριθμό τεκμηρίων προκειμένου να αποδείξει ότι η αξία των ζωϊκών πρωτεϊνών είναι υπερτιμημένη και οδηγεί στην πείνα ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους. Τα τεκμήρια (διάφορα στατιστικά στοιχεία) είναι τα ακόλουθα: «Για να κερδίσει ένα μοσχάρι μισό κιλό βάρος, χρειάζεται να καταναλώσει πάνω από τέσσερα κιλά τροφής, εκ των οποίων τα 2,7 πρέπει να είναι δημητριακά ή υποκατάστατα δημητριακών», «Συνολικά μόνο το 11% της διατροφής των βοοειδών γίνεται κρέας», «ένα εκτάριο φυτεμένο με δημητριακά παράγει πέντε φορές περισσότερες πρωτεΐνες από ένα εκτάριο που προορίζεται για τη διατροφή των ζώων. Αν μάλιστα φυτέψουμε την ίδια έκταση με όσπρια (φασόλια, αρακάς, φακές) παράγουμε δέκα φορές περισσότερες πρωτεΐνες, ενώ αν τη φυτέψουμε λαχανικά, η πρωτεϊνική παραγωγή μπορεί ως και να δεκαπενταπλασιαστεί».

Τέλος, τεκμήρια χρησιμοποιεί για να περιγράψει την αύξηση παραγωγής ζωοτροφών από τις αναπτυσσόμενες χώρες: «Στο Μεξικό, το ποσοστό παραγωγής δημητριακών που κα-

ταναλώνεται από ζώα αυξήθηκε από το 5% το 1960 στο 45% σήμερα, στην Ταϊλάνδη από το 1% στο 30% σήμερα και στην Αίγυπτο από το 3% στο 31% σήμερα», «Συνολικά στον πλανήτη το 36% της παραγωγής δημητριακών προορίζεται για τη διατροφή των ζώων».

Άσκηση: Β.3.

Ο Jeremy Rifkin γράφει στη δεύτερη παράγραφο: «Η μετάβαση της παγκόσμιας γεωργίας από την καλλιέργεια τροφής στη καλλιέργεια ζωοτροφής είναι μία διεστραμμένη πρακτική, με συνέπειες που θα μπορούσαν να είναι σοβαρότερες από οποιοδήποτε άλλο κακό που έχει κάνει ποτέ άνθρωπος σε άνθρωπο». Έχετε την ίδια άποψη; Σε κάθε περίπτωση (ναι ή όχι) αναπτύξτε τις απόψεις σας σε δύο - τρεις παραγράφους.

Απάντηση:

Το ζήτημα της χρήσης των καλλιεργήσιμων γαιών σε παγκόσμια κλίμακα συνδέεται άμεσα με την κατανομή των τροφίμων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η άποψη ότι οι ζωικές πρωτεΐνες βρίσκονται στην υψηλότερη βαθμίδα της ανθρώπινης διατροφής και ότι η αύξηση της κατανάλωσής τους, αποτελεί τεκμήριο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης ενός κράτους, οδήγησε σε στρεβλή χάραξη της αγροτικής και της κτηνοτροφικής πολιτικής.

Και αυτό συνέβη γιατί οι χώρες του δυτικού κόσμου, που καταναλώνουν και τις περισσότερες ζωϊκές πρωτεΐνες, επέβαλλαν λόγω δικών τους εσωτερικών αδυναμιών, το ίδιο μοντέλο ανάπτυξης και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Έτσι, οι ανεπτυγμένες χώρες εισάγουν ζωοτροφές που καλλιεργούνται στις απέραντες εκτάσεις του Τρίτου κόσμου, καταδικάζοντας τον πληθυσμό των χωρών, σε ανέχεια και υποσιτισμό. Αν το 1/3 των εκτάσεων που έχει δεσμευτεί για τις ζωοτροφές, που προορίζονται για τις κρεοφάγες ευρωπαϊκές χώρες και τη Βόρεια Αμερική, αποδίδονταν εκ νέου στην καλλιέργεια οσπρίων και λαχανικών, το ποσοστό των υποσιτιζόμενων θα μειωνόταν δραστικά.

Το κοινωνικό «πρεσιζί», που παρέχει η κατανάλωση κρέατος στις ευρωπαϊκές κοινωνίες είναι μία διεστραμμένη πρακτική που οδήγησε, επιπλέον, σε ακραίες μορφές παραγωγής και εκμετάλλευσης. Δεν είναι άγνωστα τα διατροφικά σκάνδαλα που συντάραξαν τη δυτική Ευρώπη την τελευταία δεκαετία. Το κοινωνικό πρεσιζί της κατανάλωσης ζωϊκών πρωτεϊνών οδήγησε με τη σειρά του, στην απαίτηση για φθηνότερη παροχή κρέατος και δυστυχώς, στη χρήση πρακτικών που μείωναν το κόστος παραγωγής (λ.χ. κρεατάλευρα).

Άσκηση: Β.4.

Στο κείμενο που εξετάζουμε ο συγγραφέας χρησιμοποιεί εισαγωγικά. Σχολιάστε τη χρήση τους αφού τα εντοπίσετε.

Απάντηση:

Ο Jeremy Rifkin χρησιμοποιεί εισαγωγικά σε τρεις περιπτώσεις. Στην πρώτη περίπτωση (οι «Κάντιλακ» των ζώων), με τα εισαγωγικά τονίζει την παρομοίωση (βοοειδή/Κάντιλακ), που χρησιμοποιεί. Στη δεύτερη περίπτωση, σε εισαγωγικά περικλείει τα αποσπάσματα από το αμερικάνικο περιοδικό Farm Journal. Τέλος, στην τρίτη περίπτωση («ανεβούν την κλίμακα»), έχουμε μία χρήση των εισαγωγικών που τονίζουν το συμβολικό λόγο του συγγραφέα.

Άσκηση: Γ

Ο Jeremy Rifkin γράφει: «Το γεγονός ότι για τον υποσιτισμό ενός τμήματος της ανθρωπότητας ευθύνεται η κουλτούρα του κρέατος δεν απασχολεί καθόλου την κοινή γνώμη. Μήπως είναι καιρός να το συζητήσουμε; Τι εννοεί; Αναπτύξτε τις απόψεις σας σ' ένα ελεύθερο κείμενο (500 - 600 λέξεις).

Απάντηση:

Το διατροφικό μοντέλο που ακολουθήθηκε μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου στη δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, θεωρείται υπεύθυνο από πολλούς ερευνητές και ειδικούς επιστήμονες για τα ακραία φαινόμενα εκμετάλλευσης και μαζικής παραγωγής, που χαρακτήρισαν το τέλος του περασμένου αιώνα.

Σύμφωνα, με τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους, η ανάγκη του ανθρώπου για κατανάλωση ζωικών πρωτεϊνών συνδέεται με τις ιδιαίτερες διαδικασίες ολοκλήρωσης της πνευματικής του ωριμότητας, αφού ο εγκεφαλός του για να αναπτυχθεί, χρειάζεται πρωτεΐνες και μάλιστα ζωϊκές. Όμως, η κατανάλωση κρέατος, συνδέεται και με τις κοινωνικές διακρίσεις. Ανέκαθεν, βασικό διατροφικό είδος των κοινωνικών ελίτ, από τη λήξη του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και έπειτα, μετατράπηκε σε κριτήριο προόδου και ανάπτυξης κάθε χώρας. Μάλιστα, η αύξηση των ποσοστών παραγωγής και κατανάλωσης έφθασε να σημαίνει το κατά πόσο μια χώρα έχει αυξήσει το κύρος της. Όπου «κύρος» ήταν το γεγονός της διατροφής της πλειοψηφίας των κατοίκων της με ζωϊκές πρωτεΐνες.

Βέβαια, αυτή η τάση, σύντομα δημιούργησε τεράστιες ανάγκες φθηνής διάθεσης κρέατος και άρα, τεράστιες ανάγκες φθηνής παραγωγής του. Οι αρμόδιες υπηρεσίες προέκριναν την εκβιομηχάνιση της παραγωγής (βοοειδή τρεφόμενα με δημητριακά ή υποκατάστατα δημητριακών), η οποία, όμως, τώρα, απαιτούσε μεγάλες ποσότητες ζωοτροφών. Η αστικοποίηση της ευρωπαϊκής και αμερικανικής υπαίθρου ήταν ένα πρόσθετο εμπόδιο στη χρήση της εναπομείνουσας καλλιεργήσιμης γης, για παραγωγή ζωοτροφών. Το πρόβλημα αυτό λύθηκε εύκολα με την εμπλοκή των αναπτυσσόμενων χωρών σ' αυτό το «διατροφικό σύστημα». Οι ανεπτυγμένες χώρες, αφού πρώτα εξήγαγαν, θεωρητικά, το αξίωμα «πώς ανεπτυγμένη είναι η χώρα που παράγει και καταναλώνει περισσότερες ζωϊκές πρωτεΐνες», διέλυσαν τις ντόπιες διατροφικές κουλτούρες και προέκριναν (αν δεν επέβαλλαν), τη μονοκαλλιέργεια ζωοτροφών, που κατευθύνονταν προς τη δύση, για να καλύψουν τις τεράστιες ανάγκες των ευρωπαϊκών ή αμερικάνικων μονάδων εκτροφής και παραγωγής κρέατος. Αυτή η ιδεολογική χειραγώγηση των αναπτυσσόμενων χωρών από το μοντέλο διατροφής της δύσης, θεωρείται μία από τις σημαντικότερες αιτίες του υποσιτισμού, που ταλανίζει περίπου, ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους στον Τρίτο κόσμο. Οι λόγοι είναι εμφανείς: εάν η χρήση της καλλιεργήσιμης γης που προορίζεται για τις ζωοτροφές του «δυτικού κρέατος», άλλαζε και δινόταν εκ νέου στην καλλιέργεια οσπρίων, λαχανικών και δημητριακών, τότε η παραγωγή φυτικών πρωτεϊνών θα δεκαπενταπλασιαζόταν και θα έσωζε τους κατοίκους αυτών των χωρών από την εξασθλίωση.

Όμως, ο μονομερής προσανατολισμός των χωρών αυτών, όπως αποδεικνύει και το παράδειγμα του αιθιοπικού λιμού (1984), δεν μπορεί να λυθεί τόσο απλά. Απαιτείται πρώτα και πάνω απ' όλα, η χάραξη μίας «διατροφικής πολιτικής» και κυρίως, η επανεξέταση της «ιστορικής αλλαγής» που συνέβη πριν από πενήντα χρόνια στον τομέα της παγκόσμιας γεωργίας. Η τάση για αλλαγή και «ξαναπέρασμα» από την καλλιέργεια της ζωοτροφής στην καλλιέργεια της τροφής βρίσκει πολλούς υποστηρικτές. Τα διατροφικά σκάνδαλα (κοτόπουλα με διοξίνες, σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών, μεταλλαγμένες γενετικά τροφές), θορύβησαν μεγάλο τμήμα του καταναλωτικού κοινού των ανεπτυγμένων χωρών, που στρέφεται τώρα προς τις καθαρές (βιολογικές) τροφές.

Ωστόσο, η δραστική αλλαγή στην παγκόσμια διατροφική αλυσίδα θα συμβεί τη στιγμή που η «κουλτούρα του κρέατος» θα τεθεί σε αμφισβήτηση. Είναι άλλωστε, ενδεικτικό της ανισότητας μεταξύ του ανεπτυγμένου βορρά και του εξασθλιωμένου νότου (παγκοσμίως), οι κάτοικοι του πρώτου, να πεθαίνουν από καρδιαγγειακά νοσήματα και άλλες συναφείς ασθένειες, που συνδέονται με τον υπερκαταναλωτισμό, ενώ η πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού να πένεται και να κινδυνεύει λόγω του υποσιτισμού.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

A

Αισθητισμός: αισθητικό ρεύμα που υπερασπίζεται την ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης και θεωρεί την τέχνη ως αυτόνομη αξία. Το ρεύμα αυτό θέσπισε το δόγμα: «η τέχνη για την τέχνη», πιστεύοντας ότι η αξία ενός έργου τέχνης συνίσταται αποκλειστικά και μόνο στην ομορφιά του.

Αναρχισμός: φιλοσοφικό και πολιτικό ρεύμα το οποίο επιζητά την πλήρη κατάργηση του κράτους και κάθε είδους περιορισμού που εμποδίζει την απόλυτη ατομική ελευθερία. Κορυφαίοι θεωρητικοί του ρεύματος αυτού ήταν ο Μπακούνιν, ο Προυντόν και ο Κροπότκιν.

Απολυταρχισμός: το καθεστώς στο οποίο ο ανώτατος άρχοντας συγκεντρώνει στα χέρια του όλες τις εξουσίες.

B

Βιοηθική: η μελέτη των ηθικών/φιλοσοφικών προβλημάτων που γεννάει η εξέλιξη της βιολογίας, της γενετικής, της τεχνολογίας και της ιατρικής.

Βραχμανισμός: αρχαία ινδική θρησκεία.

Βυζαντινισμός: ο στείρος σχολαστικισμός και η έλλειψη πρακτικού πνεύματος· το σύνολο των χαρακτηριστικών που αποδίδονται στη Βυζαντινή περίοδο.

Γ

Γενετική: ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τους μηχανισμούς και τις δομές των κληρονομικών χαρακτηριστικών.

Γραικυλισμός: συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από δουλοπρέπεια απέναντι στους ξένους. Ο ραγιαδισμός.

Δ

Διεθνισμός: Η πολιτική θεωρία που προάγει τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των λαών και επιθυμεί να καταργήσει τα εθνικά συμφέροντα.

Δρακόντειος: ο πολύ σκληρός, ο πολύ αυστηρός.

Ε

Εθνισμός: Πατριωτικό κίνημα που αναζητά την εύρεση των κοινών στοιχείων που συνδέουν μεταξύ τους τα άτομα και που επιζητά την κατάταξη αυτών των ατόμων σε ευρείες κοινωνικές ομάδες (έθνη).

Εθνικισμός: υπερβολική προσήλωση στην ιδέα του έθνους, με κύριο χαρακτηριστικό τη διάκριση των εθνών σε ανώτερα και κατώτερα.

Εθνοκεντρισμός: η κοινωνική τάση της αναγωγής του «δικού μας» τρόπον ζωής και συμπεριφοράς, ως μέτρου σύγκρισης των άλλων εθνών ή των άλλων κοινωνικών ομάδων.

Η

Ηουσασμός: Τάση που εμφανίστηκε στο Άγιο Όρος (14ος αιώνας), όπου οι μοναχοί μέσω της συνεχούς προσευχής και της «απόλυτης ησυχίας», μπορούσαν να προσεγγίσουν το θείο.

Θ

Θεοκρατία: η ταύτιση της πολιτικής εξουσίας με τη θρησκεία. Η άσκηση της πολιτικής εξουσίας από συγκεκριμένους θρησκευτικούς φορείς (ιερατείο).

Ι

Ιδεαλισμός: φιλοσοφικό ρεύμα που υπερτονίζει την αξία των ιδεών και του πνεύματος έναντι της ύλης.

K

Καθωσπρεπισμός: η εμμονή (σχολαστική) σε ό,τι είναι κοινωνικά αποδεκτό.

Καιροσκοπισμός: η στάση ζωής σύμφωνα με την οποία κάποιος περιμένει την κατάλληλη στιγμή για να επωφεληθεί.

Καταναλωτισμός: η τάση για υπέρμετρη κατανάλωση προϊόντων (βλ. και υπερκαταναλωτισμός).

Κλασικισμός: αισθητικό ρεύμα που στηρίζεται στη μίμηση του ύφους και της τεχνοτροπίας των επιτευγμάτων του αρχαίου κλασικού πολιτισμού.

Κομμουνισμός: οικονομικό και κοινωνικό σύστημα που στοχεύει στην κοινοκτημοσύνη των μέσων παραγωγής και την κατάργηση των κοινωνικών τάξεων και διακρίσεων.

Κομφορμισμός: η ψυχολογική και κοινωνική τάση του ανθρώπου να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του με βάση τις κοινωνικές νόρμες.

Κρατισμός: οικονομικό και κοινωνικό σύστημα που προωθεί τον κρατικό έλεγχο στις πολιτικές, παραγωγικές και οικονομικές διαδικασίες.

Λ

Λαϊκισμός: πολιτική και κοινωνική τάση κολακείας των αρνητικών στοιχείων του λαού με σκοπό την πολιτική εκμετάλλευση της ευαρέσκειας και της ευχαρίστησής του.

Λούμπεν: η κοινωνική τάξη (ή το στρώμα μιας κοινωνίας) που ζει στο περιθώριο διάγοντας ημιπαράνομη ζωή.

M

Μαζοποίηση: η διαδικασία μετατροπής του ανθρώπου σε μαζάνθρωπο, σε ανώδυμη μάζα.

Μακιαβελισμός: Το σύνολο των αντιλήψεων και των πολιτικών προτάσεων που διατύπωσε ο Ιταλός πολιτικός Μακιαβέλι· η άσκηση πολιτικής με δόλους και μηχανοραφίες.

Μαξιμαλισμός: η πολιτική τάση που επιζητά την προβολή και την επίτευξη στόχων στον υπέρτατο βαθμό (τάση μερίδας του Σοσιαλιστικού - Επαναστατικού Κόμματος στην προεπαναστατική Ρωσία).

Μεσσιανισμός: η πίστη στον ερχομό του Μεσσία· η πίστη στον ερχομό ενός χαρισματικού - λαοπρόβλητου πολιτικού ηγέτη που θα σώσει τον τόπο από την παρακμή και τη σήψη.

Μινιμαλισμός: Καλλιτεχνικό ρεύμα (1950) που στηρίζεται στην ανάγκη οικονομίας των εκφραστικών μέσων (μουσική, αρχιτεκτονική, κινηματογράφος).

N

Ναζισμός: Πολιτικό σύστημα (εθνικιστικό, ρατσιστικό, ολοκληρωτικό) που εγκαθίδρυσε ο Χίτλερ στη Γερμανία.

Νεποτισμός: η τάση να τοποθετούνται σε αξιώματα ή δημόσιες θέσεις οι συγγενείς και οι φίλοι. Η οικογενειοκρατία.

O

Ολοκληρωτισμός: η δικτατορία, η απολυταρχία. Πρόκειται για πολιτικό σύστημα που επιδιώκει να ελέγξει και να καθυποτάξει ακόμα και την προσωπική ζωή των κυβερνωμένων.

Οπορτουνισμός: Βλ. πιο πάνω: καιροσκοπισμός.

Οπιμισμός: η πίστη για την καλή πορεία των πραγμάτων. Η αισιοδοξία.

Π

Παγκοσμιοποίηση: η δημιουργία μιας παγκόσμιας ελεύθερης αγοράς, όπου θα κινούνται ελεύθερα τα κεφάλαια, οι πληροφορίες και τα προϊόντα. Η μετατροπή της γης σε μία ενιαία οικονομική, πολιτική και πολιτισμική οντότητα.

Πατερναλισμός: το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό σύστημα διοίκησης, ελέγχου και παραγωγής με κηδεμονευτικό (πατρικό) χαρακτήρα, που όμως, ενώ ενδιαφέρεται για τους υφισταμένους του, δεν τους παραχωρεί κανένα δικαίωμα συμμετοχής.

Πεσιμισμός: η πίστη στο ότι τα πράγματα στον κόσμο τείνουν προς το χειρότερο. Η απαισιοδοξία.

P

Ρουσφετολογία: η τάση για χαριστικές παροχές σε κομματικούς ή πολιτικούς φίλους εκ μέρους των κυβερνώντων.

Σ

Σεξισμός: η πεποίθηση ότι ένα από τα δύο φύλα είναι κατώτερο από το άλλο (βλ. και πιο κάτω σοβινισμός).

Σοβινισμός: ο υπερβολικός εθνικισμός· η πίστη στην κληρονομική υπεροχή του ανδρικού φύλου έναντι του γυναικείου.

Σπέκουλα: βλ. πιο πάνω: Καιροσκοπισμός.

T

Τεχνοκρατία: η πολιτική τάση που προωθεί στα ανώτατα και ανώτερα κλιμάκια της διαχείρισης της εξουσίας, στελέχη που γνωρίζουν την τεχνολογία και που επιθυμούν να αντιμετωπίσουν με τα σύγχρονα τεχνολογικά δεδομένα τα προβλήματα που υφίστανται σε διάφορους τομείς (οικονομία, εκπαίδευση, υγεία κ.α.

Υ

Υπαρξισμός: φιλοσοφικό ρεύμα του 20ου αιώνα που δίνει μεγαλύτερη σημασία στην ύπαρξη του ανθρώπου. Κυριότερος εκπρόσωπος ήταν ο Δανός φιλόσοφος Κίρκεγκωρ.

Υπερκαταναλωτισμός: Ο υπέρμετρος καταναλωτισμός. Κοινωνική τάση που ενισχύεται από την ανεξέλεγκτη προβολή διαφημίσεων.

Φ

Φαρισαϊσμός: η υποκριτική συμπεριφορά.

Φασισμός: Πολιτικό σύστημα (εθνικιστικό και ρατσιστικό) που εγκαθίδρυσε το 1922 στην Ιταλία, ο Μπενίτο Μουσολίνι.

Φονταμενταλισμός: Θρησκευτική τάση του Ισλαμισμού κυρίως, που επιδιώκει την επιστροφή στις αρχές του Κορανίου και του Ισλαμικού νόμου (Σαρία) και την αυστηρή εφαρμογή τους. Συνεκδοχικά δηλώνει το θρησκευτικό φανατισμό.

Χ

Χίλιασμός: Θρησκευτική αίρεση που πρεσβεύει ότι η επίγεια παρουσία του Μεσσία θα κρατήσει χίλια χρόνια.

Ω

Ωφελιμισμός: η νοοτροπία που αποσκοπεί στο ίδιο συμφέρον.

Ωχαδερφισμός: η τάση του να μην αναλαμβάνει κάποιος τις ευθύνες του.